

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

Civiltiesisko zinātņu katedra

Promocijas darbs

CIVILTIESISKĀS AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI,
KAS TIESĀ PIEMĒROJAMI INTELEKTUĀLĀ ĪPAŠUMA
TIESĪBU LIETĀS

Juridiskās zinātnes
doktora studiju programmas
Civiltiesisko zinātņu apakšprogrammas
doktorante
Zane Pētersone
TieZ 990002

Darba vadītājs
Dr.iur., prof. **Jānis Rozenfelds**

Rīga, 2010

ANOTĀCIJA

Tiesību spēks ir to realizācijā jeb piemērošanas iespējās, ko vislabāk parāda tiesiskās aizsardzības līdzekļi, t.i., tiesiski līdzekļi, kurus tiesību īpašnieks var vērst pret savu tiesību aizskārēju. Visplašākais intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības līdzekļu klāsts ir civiltiesībās, tomēr Latvijā šo līdzekļu pietiekama apzināšana un izmantošana nav notikusi ne teorijā, ne praksē.

Promocijas darba pirmā nodaļa pēta tiesiskās aizsardzības līdzekļu koncepciju intelektuālā īpašuma tiesību kontekstā. Tiek konstatēti šai tiesību nozarei raksturīgie vispārīgie apstākļi, kas ietekmē pret pārkāpumiem lietojamās civiltiesiskās aizsardzības līdzekļus, kā arī meklēta šo līdzekļu vieta tiesību sistēmā un normatīvajos aktos. Tiek analizētas problēmas, kas saistītas ar intelektuālā īpašuma tiesību īpašnieku un sabiedrības interešu līdzsvara nodrošināšanu, un doti labākie risinājumi, kā sasniegt pēc iespējas likumīgu un taisnīgu rezultātu intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu lietu izskatīšanā.

Tiesā piemērojamos intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļus var iedalīt divās grupās: pagaidu un galīgie līdzekļi. Otrā darba nodaļa specializējas pagaidu aizsardzības līdzekļu izpētē, kas piemērojami līdz lietas izskatīšanai pēc būtības. Šādi līdzekļi izmantojami, gan nodrošinot pierādījumus un prasību, gan nosakot pagaidu aizsardzības līdzekli, gan pieprasot pierādījumus un informāciju. Īpaša uzmanība pievērsta galvenā speciālā intelektuālā īpašuma tiesību pagaidu aizsardzības līdzekļa - pagaidu pienākumrīkojuma – terminoloģijas izstrādei un piemērošanas apstākļu izziņai. Tiek konstatētas šīs jomas problēmas un tās risinātas, pētot plašu tiesību avotu klāstu, tai skaitā citu valstu praksi.

Trešā darba nodaļa analizē galīgos tiesiskās aizsardzības līdzekļus, kurus nosaka tiesas spriedumā konstatēta pārkāpuma gadījumā, un tie ietver pienākumrīkojumu (pārkāpēja pienākumu veikt konkrētas darbības vai atturēties no to veikšanas), mantiskā un nemantiskā kaitējuma kompensāciju, pārkāpēja peļņas piedziņu, pārkāpuma preču atsaukšanu un iznīcināšanu, tiesas nolēmuma publiskošanu. Šajā nodaļā tiek ne tikai konstatēts, kādi līdzekļi ir uzskatāmi par atsevišķiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, bet arī pētīta to savietojamība un piemērošanas priekšnoteikumi.

Šo līdzekļu piemērošanā galvenās problēmas ir neprecīza terminoloģija, nepilnīga starptautisko un Eiropas Savienības prasību pārņemšana, nepietiekama interpretācija un analīze prasībās un tiesu nolēmumos, neskaidri piemērošanas priekšnoteikumi, kompensācijas noteikšanas metodika, šo līdzekļu mijiedarbība un iespējamā kombinēšana. Darba kopsavilkumā tiek piedāvāti izpētes rezultāti un ieteikti labākie problēmu risinājumi.

ANNOTATION

The strength of rights lies in their enforceability, illustrated by remedies available for their infringements. Apart from criminal sanctions for extreme cases, the widest range of relief ensuring the enforcement of intellectual property rights is provided by civil law. However, a quality and thorough exploration and application of these remedies in Latvia have not been put into effect neither in literature, nor practice.

The first chapter of the doctoral thesis examines the concept of remedies within the intellectual property law framework. It deals with general considerations that have an impact on civil remedies for intellectual property rights infringement. The place of these remedies in the system of law and in the acts of law has been inspected. The chapter also provides a discussion on problems relating to the ensuring the balance between the interests of intellectual property rights holders and the interests of the society, and it offers solutions in order to achieve the most legal and just litigation in intellectual property law cases.

The remedies available for intellectual property rights infringement can be divided into two groups: preliminary measures and final remedies. The second chapter of the thesis deals with preliminary measures that are to be applied before the case on the merits is heard. Such measures include obtaining and securing of evidence, freezing of assets, preliminary injunction and information order. A special attention is devoted to interim injunction, looking for an appropriate terminology in the Latvian language and elaborating on the preconditions for application of the interim relief. The problems of the topic are discussed and being solved on the basis of wide range of sources, including experience of other states.

The third chapter goes on looking at the civil remedies available at full trial: final injunction, damages, account of profits, recall from the channels of commerce and destruction of the infringing articles, and publication of the court order. It is inspected which of the abovementioned remedies are to be considered to be independent remedies under Latvian Law, what preconditions favor their application and which remedies can be combined.

The main problems of the application of remedies in Latvia are inconsistent terminology, defective implementation of the international and European Union requirements, scarce motivation of claims and court judgments, unclear prerequisites for application of remedies, their interaction and combination. The summary of the thesis offers the results of the research and proposes solutions for the discussed problems.

АННОТАЦИЯ

Сила права заключается в его реализации или в возможностях его применения, что должным образом отображают средства правовой защиты, которые держатель права может направить против нарушителя своих прав. Самый широкий спектр защиты интеллектуального права заключен в гражданском праве, однако в Латвии достаточное осознание и использование данных средств не происходило ни в теории, ни на практике.

Первый раздел научной работы изучает концепцию средств правовой защиты в контексте права интеллектуальной собственности. Констатируются общие, характерные данной области обстоятельства, влияющие на используемые против нарушения прав средства гражданско-правовой защиты, а так же определяется место данных средств в правовой системе и нормативных актах. Анализируются проблемы, связанные с обеспечением равновесия интересов держателя интеллектуального права и общества, даны лучшие решения, направленные на достижение по возможности законного и справедливого результата в рассмотрении дел о нарушении права интеллектуальной собственности.

Применяемые в суде средства правовой защиты интеллектуальной собственности возможно подразделить на две группы: временные и крайние. Второй раздел научной работы специализируется на изучении временных средств правовой защиты интеллектуальной собственности, применяемых до рассмотрения дела по существу. Данные средства используются как для обеспечения доказательств и иска, и назначения временного средства обеспечения, так и при запросах информации и доказательств. Особенное внимание уделено разработке терминологии и изучению средств применения специального средства правовой защиты - временного обязательственного поручения. Констатированы проблемы данной отрасли, предложены возможные их решения, на основании изучения широкого спектра правовых источников, а так же опыта других стран.

Третий раздел научной работы анализирует крайние средства правовой защиты интеллектуальной собственности, определяемые в решении суда, в случае констатации правонарушения содержащие - обязательственное поручение (обязанность нарушителя выполнять конкретные действия, либо воздержаться от их выполнения), компенсацию имущественного и не имущественного ущерба, взыскание прибыли нарушителя, снятие с рынка и уничтожение товара, изготовленного с нарушением прав интеллектуальной собственности, предание публичности решения суда. В данном разделе научной работы

констатировано не только, какие средства являются отдельными средствами правовой защиты, но и изучена их совместимость и условия применения.

Основными проблемами применения данных средств являются неточная терминология, неполное преемство международных требований и требований Европейского Союза, недостаточный анализ и интерпретация в исках и решениях суда, неясные условия применения, методика назначения компенсаций, взаимодействие данных средств и их возможное комбинирование. В резюме научной работы предложены результаты исследования и предоставлены наилучшие решения проблем.

ATSLĒGVĀRDI

Intelektuālais īpašums – tiesiskās aizsardzības līdzekļi – pierādījumu izprasīšana un nodrošināšana – prasības nodrošināšana – kustamas mantas apķīlāšana – tiesības uz informāciju – pagaidu pienākumrīkojums – galīgais pienākumrīkojums – kaitējuma kompensācija – atbildētāja peļņas piedziņa – pārkāpuma preču atsaukšana un iznīcināšana – sprieduma publiskošana

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumu saraksts	8
Ievads	10
1. Intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu vispārīgie jautājumi	20
1.1. Intelektuālā īpašuma jēdziens	20
1.2. Tiesiskās aizsardzības līdzekļi	23
1.3. Intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu vieta normatīvajos aktos	33
1.4. Intelektuālā īpašuma tiesībām raksturīgie vispārīgie apstākļi, kas ietekmē civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanu	42
2. Pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi	58
2.1. Vispārējie pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi	59
2.1.1. Pierādījumu izprasīšana	60
2.1.2. Pierādījumu nodrošināšana	64
2.1.3. Prasības nodrošināšana	91
2.2. Speciālie intelektuālā īpašuma pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi	110
2.2.1. Pagaidu pienākumrīkojums	111
2.2.2. Kustamas mantas apķīlāšana	151
2.2.3. Tiesības uz informāciju	156
3. Galīgie tiesiskās aizsardzības līdzekļi	163
3.1. Galīgais pienākumrīkojums	166
3.2. Kaitējuma atlīdzība	189
3.2.1. Kompensējošā atlīdzība	193
3.2.1.1. Zaudējumu atlīdzība	194
3.2.1.2. Nemantiskā kaitējuma atlīdzība	208
3.2.2. Atbildētāja peļņas piedziņa	221
3.3. Papildus tiesiskās aizsardzības līdzekļi	227
3.3.1. Pārkāpuma preču iznīcināšana	230
3.3.2. Pārkāpuma preču atsaukšana	237
3.3.3. Tiesas sprieduma publiskošana	239
Kopsavilkums	244
Izmantoto avotu saraksts	263

SAĪSINĀJUMU SARAKSTS

AC; CA	Appeal Cases; Court of Appeal
AKKA/LAA	Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas Autoru apvienība
ALR	Australian Law Reports
ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
Art.	Article
AS	akciju sabiedrība
ASV	Amerikas Savienotās Valstis
b.a.	bez autora
b.g.	bez gada
b.i.	bez izdevniecības
b.v.	bez vietas
Ch	Chancery
C.P.R.	Canadian Patent Reporter
EC	European Community
E.C.D.R.	European Copyright and Design Reports
ECR	European Court Reports
E.I.P.R.	European Intellectual Property Review
EMLR	Entertainment and Media Law Reports
EWCA	England and Wales Court of Appeal
EWHC	High Court of England and Wales
EWCC	England and Wales County Courts
e.g.	exempli gratia (piemēram)
EK	Eiropas Kopiena, Eiropas Kopienas
ER	English Reports
ES	Eiropas Savienība
etc.	et cetera (un tā tālāk)
E.T.M.R.	European Trade Mark Reports
EU	European Union
FCA	Federal Court of Australia
FCAFC	Federal Court of Australia Full Court
F.S.R.	Fleet Street Reports

IP	intellectual property
I.P.J.	Intellectual Property Journal
I.P.Q.	Intellectual Property Quarterly
IRLR	Industrial Relations Law Reports
JO	Journal Officiel (des Communautés Européennes)
KB	Kings Bench
lpp.	lappuse, lappuses
LR	Latvijas Republika
No	Number
Nr	numur
NSWSC	New South Wales Supreme Court (Australia)
OJ	Official Journal of the European Communities
p.; pp.	page; pages
para.; paras.	paragraph; paragraphs
Piemērošanas direktīva	Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/48/EK (2004.gada 29.aprīlis) par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu
QB	Queens Bench
RPC	Report of Patent Cases
SCC	Supreme Court Cases
sēj.	sējums
SIA	sabiedrība ar ierobežotu atbildību
skat.	skatīt
TRIPS	Līgums par ar tirdzniecību saistītām intelektuālā īpašuma tiesībām
t.s.	tā saucamais
u.c.	un citi
UKHL	House of Lords of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland
u.tml.	un tamlīdzīgi
utt.	un tā tālāk
v.	versus
vol.	volume
WIPO	World Intellectual Property Organization
WLR	The Weekly Law Reports

IEVADS

Intelektuālā īpašuma tiesībām ir nozīmīga loma mūsdienu pasaules kultūras daudzveidības, tehniskā progresa un iedzīvotāju labklājības saglabāšanā un attīstībā. Mēs katru dienu klausāmies mūziku, skatāmies televīziju un lasām ziņas presē un internetā, strādājam ar datoriem un dažādām citām iekārtām, baudām pēcpusdienas kafiju no espresso kafijas automāta, uzmundrinām sevi ar mīļākajām smaržām un vakarā automašīnā dodamies uz teātri, kino vai koncertu. Un ar katru nākamo dienu mēs gribam, lai kino būtu jauna filma ar vēl neredzētiem speciālajiem efektiem, televīzijā seriāls ar interesantāku scenāriju, mēs uzkoptu māju ar vēl vieglāku, jaudīgāku un klusāku putekļu sūcēju, vizinātos skaistākā automašīnā un lai mūsu dators aizvien vairāk izdarītu mūsu vietā. Šī ikdiena nav iespējama bez intelektuālā īpašuma, bez tam, tā nozīme arvien pieaug. Informācija, idejas un izgudrojumi ir galvenie instrumenti pēcindustriālajā ekonomikā.¹ Līdz ar to intelektuālajam īpašumam piemīt gan kultūras, gan ekonomiskā funkcija valstī.

Savukārt intelektuālā īpašuma tiesību spēks atspoguļojas šo tiesību realizācijā jeb piemērošanas iespējās, ko vislabāk ataino tiesiskās aizsardzības līdzekļi, ko tiesību īpašnieks var vērst pret savu tiesību aizskārēju. Bez kriminālsankcijām, kas būtu piemērojamas galvenokārt īpaši rupjos un sistemātiska, komerciāla rakstura intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumos, civiltiesībās ir iespējams ļoti plašs līdzekļu klāsts, lai cietušais tiesību īpašnieks gūtu materiālu un morālu gandarījumu par aizskartajām tiesībām. Tādēļ promocijas darbs koncentrēsies tieši uz civiltiesiskajiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, kādi piemērojami pret pārkāpējiem vai iespējamiem pārkāpējiem gan autortiesību, gan patentu, gan preču zīmju lietās, atsevišķos gadījumos komentējot iespējamās problēmas un to risinājuma variantus arī mazāk izplatītās intelektuālā īpašuma nozarēs.

Promocijas darba aktualitāte un pētījuma zinātniskā novitāte

Kā jau minēts, tieši intelektuālais īpašums ir viens no mūsdienu sabiedrības progresa virzītājspēkiem. Pret intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpējiem lietojamie tiesiskās aizsardzības līdzekļi lielā mērā nosaka šo tiesību patieso spēku un attiecīgās nozares ieguldījumu valsts ekonomikā un kultūrā. Tā, piemēram, autortiesību galvenās un savstarpēji atkarīgās nozares 2000.gadā Latvijas ekonomikā deva 4 procentu ieguldījumu no iekšzemes

---

¹ Tritton Guy. Intellectual Property in Europe. Second Edition. London: Sweet & Maxwell, 2002, p.3.

kopprodukta un radīja 4,4 procentu nodarbinātību.² Tomēr intelektuālā īpašuma tiesību nepietiekama aizsardzība ne tikai neveicina lielāku ekonomisko progresu un kultūras daudzveidību, bet arī rada bezdarba un noziedzības pieaugumu valstī. Eiropas Komisija ir konstatējusi, ka kontrafakto preču ražošana un pirātisms ir kļuvis par „starptautisku fenomenu”, kura īpatsvars ir 5 līdz 7 procenti no pasaules tirdzniecības, kas lēšami aptuveni 200 līdz 300 miljardu eiro apmērā, un tā rezultātā pasaules iedzīvotāji katru gadu zaudē 200 000 darba vietas, kas Eiropas Savienībā vien ir 100 000 darba vietas katru gadu.³ Starptautiskās tirdzniecības kameras dati liecina par pat vēl lielāku pirātisma ieguvumu – 600 miljardi Amerikas Savienoto Valstu (turpmāk - ASV) dolāru gadā, kas palīdz finansēt arī cita rakstura noziegumus, piemēram, terorismu.⁴ Bez tam, viltošanas tendences arī nopietni apdraud iedzīvotāju veselību: Pasaules muitas organizācija (*The World Customs Organization*) ir novērtējusi, ka viltotie farmaceitiskie produkti sastāda aptuveni 5 procentus no visa pasaules farmaceitisko produktu tirgus.⁵ Viltošana skar arī pārtikas produktus un alkoholiskos dzērienus: tādās valstīs kā Lielbritānija, Dānija un Zviedrija - līdz pat 50 procentiem no visiem alkoholiskajiem dzērieniem.⁶ Viltotas un līdz ar to ārpus drošības kontroles ir pat rotaļlietas, apdraudot arī bērnu veselību un dzīvību. Cīņa ar šāda līmeņa organizēto noziedzību ir kļuvusi par vienu no mūsdienu aktuālākajiem uzdevumiem gan Latvijā, gan citur pasaulē.

Lai minētais uzdevums būtu izpildāms, jābūt pieejamiem efektīgiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem. Ņemot vērā intelektuālā īpašuma attīstību un tā nozīmes straujo pieaugumu pagājušo desmitgažu laikā, vienlaicīgi pilnveidojušās tiesības, kas regulē minētās nozares un to aizsardzību, un tas ir noticis ne tikai nacionālajā, bet pirmkārt jau starptautiskajā un Eiropas Savienības līmenī. Galvenais starptautiskais tiesību instruments pret intelektuālā

---

² Pikārds Roberts G., Toivonens Timo E. Autortiesību un ar tām saistīto nozaru ekonomiskais ieguldījums Latvijā. 2000. Rīga: Latvijas Republikas Kultūras ministrija, redaktors Jēkabsons Guntis [b.i.] 2005.

³ Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. Commission of the European Communities, Brussels, 15/10/98, COM(98)569 final. <http://www.iccwbo.org/iccegig/index.html> (aplūkots 28.07.2008.); Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee – Follow-up to the Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. COM/2000/0789 final. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0789:EN:NOT> (aplūkots 28.07.2008.).

⁴ Counterfeiting Intelligence Bureau – Overview. Home page of the International Chamber of Commerce: <http://www.icc-ccs.org/cib/overview.php> (aplūkots 28.07.2008.)

⁵ Vrins Oliver, Schneider Marius. Enforcement of Intellectual Property Rights Through Border Measures. First Edition. Oxford: Oxford University Press, 2006, p.13.

⁶ *Ibidem*.

īpašuma tiesību pārkāpējiem lietojamo līdzekļu jomā ir TRIPS līgums⁷ Pasaules Tirdzniecības Organizācijas saistību ietvaros, kas stājās spēkā 1995.gada 01.janvārī un kas ir saistošs Latvijai no 1999.gada 10.februāra. Nesenās izmaiņas ir notikušas arī Eiropas Savienības ietvaros. No visām privāttiesību nozarēm intelektuālā īpašuma tiesības šobrīd ir visvairāk „eiropeizētās”⁸, un tiesiskās aizsardzības līdzekļu joma nav izņēmums: 2004.gada 29.aprīlī Eiropas Savienība pieņēma direktīvu 2004/48/EK par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu⁹ (turpmāk – Piemērošanas direktīva), kurā regulēti dažādi intelektuālā īpašuma aizsardzības aspekti, tai skaitā tiesiskās aizsardzības līdzekļi. Šī direktīva jau izstrādes stadijā tika daudz kritizēta¹⁰, tika pieņemta lielā steigā pirms Eiropas Savienības paplašināšanās - jauno dalībvalstu pievienošanās 2004.gada 01.maijā, un arī pēc tās pieņemšanas valstīm ir bijis daudz neskaidrību ar šīs direktīvas prasību pārņemšanu. Tomēr, ja šī direktīva ir tikusi pieņemta, tas liecina par intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības līdzekļu saskaņotas piemērošanas īpašo svarīgumu Eiropas Savienībai. Šāda līmeņa tiesību akts par minētajiem jautājumiem ir pilnīgi jauns, tādēļ ir loģiskas problēmas tā izprašanā un piemērošanā. Promocijas darbā turpmākas analīzes gaitā minētās neskaidrības tiks analizētas plašāk, tomēr šajā stadijā tās liecina par nopietna zinātniska darba nepieciešamību, tai skaitā Eiropas Savienības līmenī.

Labāk neklājas ar attiecīgās nozares normatīvo aktu pilnveidošanu Latvijā. Padomju Savienības totalitārā režīma laikā par pienācīgu intelektuālā īpašuma aizsardzību runāt nebija iespējams, un pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas 1990-ajos gados faktiski šīs tiesību nozares attīstība bija jāsāk no jauna. Protams, ka jaunradītie likumi daudzos aspektos

---

⁷ Agreement on Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights. http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e.htm (aplūkots 20.04.2004.). Līgums pieņemts kā daļa no Pasaules Tirdzniecības Organizācijas daudzpusējām sarunām Urugvajes raundā. Līguma nosaukums latviešu valodā tulkots dažādi, šī darba ietvaros lietots tulkojums „Līgums par ar tirdzniecību saistītām intelektuālā īpašuma tiesībām”.

⁸ Cornish William & Llewelyn David. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.ii.

⁹ Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the Enforcement of Intellectual Property Rights. *Official Journal* (turpmāk - *OJ*) L 157, 30/04/2004 P, pp. 0045-0086. Direktīvas nosaukumu latviešu valodā ieteikts tulkot dažādi, piemēram, par intelektuālā īpašuma „tiesību īstenošanu” vai „tiesību piespiedu īstenošanu” – skat. Viļuma Ieva. Intelektuālais īpašums Eiropas Savienībā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 09.08.2005, Nr. 29(384). Šī promocijas darba ietvaros lietots oficiālais tulkojums „Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/48/EK (2004.gada 29.aprīlis) par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu”.

¹⁰ Skat., piemēram, Anderson Ross. The Draft IPR Enforcement Directive – A Threat to Competition and to Liberty. <http://www.fipr.org/copyright/draft-ipr-enforce.html> (aplūkots 20.04.2004.); Cornish William R. Procedures and Remedies for enforcing IPRS: The European Commission’s Proposed Directive. *European Intellectual Property Review* (turpmāk - *E.I.P.R.*) (2003), 25(10), pp.447-449.

bija vāji; laika gaitā tie ir uzlaboti ar grozījumu vai jaunu likumu pieņemšanu, tomēr tie vēl joprojām prasa nopietnu pilnveidošanu. Civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu normas nav izņēmums: Piemērošanas direktīvu formāli tika mēģināts pārņemt, 2006.gada beigās - 2007.gada sākumā izdarot grozījumus intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu regulējošos normatīvajos aktos – Civilprocesa likumā¹¹, Autortiesību likumā¹², likumā „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm”¹³, Dizainparaugu likumā¹⁴, Augu šķirņu aizsardzības likumā¹⁵, Pusvadītāju izstrādājumu topogrāfiju aizsardzības likumā¹⁶, bet Patentu likums¹⁷ tika pieņemts jaunā redakcijā. Kā turpmāk šajā darbā tiks noskaidrots, direktīvas pārņemšana nav bijusi īsti veiksmīga. Jau pirms direktīvas pieņemšanas civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi intelektuālā īpašuma jomā nebija nopietni pētīti un tika piemēroti nekoncekventi. Šīs jaunās normas ne tikai grozīja knapi stabilizēties sākušo izpratni par šiem līdzekļiem, bet arī ieviesa pavisam jaunus tiesību institūtus, radušos citās valstīs, kādus Latvijas civiltiesību doktrīna līdz šim nepazina. Notika koncepciju maiņa, radās jaunas problēmas attiecībā uz tiesību normu saskaņotību, un šīs parādības vēl joprojām ir procesā. Līdz ar to minēto līdzekļu plaša izpēte un analīze ir ļoti aktuāla.

Lai gan šādu līdzekļu loks intelektuālā īpašuma tiesībās ir ļoti plašs - plašāks kā vairumā citu civiltiesību nozaru, Latvijā to pietiekama apzināšana un izmantošana nav notikusi ne teorijā, ne praksē. Kā darbā tiks konstatēts, Latvijas normatīvajos aktos šie līdzekļi noteikti neskaidri, nesistematizēti un nekoncekventi, prasības pieteikumi parasti nesatur nekādu vai satur vāju pamatojumu līdzeklim, kādu prasītājs lūdz tiesu piemērot atbildētājam, diemžēl arī tiesu nolēmumos atrodama mūsu tiesību sistēmai un starptautiskajām un Eiropas Savienības prasībām neatbilstoša interpretācija un nepietiekami sīka analīze. Jo īpaši neviennozīmīga un lielākoties pietiekami nemotivēta ir kompensācijas noteikšanas metodika.

No augstākminētā secināms, ka šajā jomā ir nepieciešama zinātniska pētījuma radīšana, kas ne tikai teorētiski dotu pienesumu Latvijas tiesību zinātnes attīstībai, bet arī praktiski palīdzētu gan intelektuālā īpašuma tiesību īpašniekiem, gan viņus pārstāvošajiem juristiem, gan tiesnešiem pilnvērtīgi izmantot iespējas, kādas ir pielietojamas civiltiesībās cīņā pret intelektuālā īpašuma tiesību aizskārumiem.

---

¹¹ Civilprocesa likums. 9.izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.

¹² Autortiesību likums: LR 06.04.2000. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 148/150, 27.04.2000.

¹³ Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm: LR 16.06.1999. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 216, 01.07.1999.

¹⁴ Dizainparaugu likums: LR 28.10.2004. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 183, 17.11.2004.

¹⁵ Augu šķirņu aizsardzības likums: LR 02.05.2002. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 74, 17.05.2002.

¹⁶ Pusvadītāju izstrādājumu topogrāfiju aizsardzības likums: LR 12.03.1998. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 84, 31.03.1998.

¹⁷ Patentu likums: LR 15.02.2007. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 34, 27.02.2007.

Promocijas darba mērķi un uzdevumi

Promocijas darba mērķis ir izpētīt civiltiesiskās aizsardzības līdzekļus, kas tiesā piemērojami intelektuālā īpašuma lietās: gan pirms lietas izskatīšanas pēc būtības - tiesas vai tiesneša lēmumā, gan izskatot lietu pēc būtības - tiesas spriedumā, un kas tād var būt vērsti pret intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpējiem vai iespējamiem pārkāpējiem. Izpētes rezultātā nepieciešams piedāvāt labākos risinājumus, uzsākot Latvijas tiesību zinātnes attīstību par šo tēmu un atvieglot darbu tiesību piemērotājiem, jo īpaši tiesai.

Darbā izvirzīti sekojoši uzdevumi:

- 1) noskaidrot pašreizējo situāciju Latvijas Republikā intelektuālā īpašuma civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu jomā;
- 2) izpētīt tiesiskās aizsardzības līdzekļu vietu intelektuālā īpašuma tiesību sistēmā (vai tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir materiālo vai procesuālo tiesību institūts), un konstatēt, kādas īpatnības ir raksturīgas tieši intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļiem un to piemērošanai;
- 3) izpētīt, kādas ir Latvijas Republikas saistības attiecībā uz intelektuālā īpašuma civiltiesiskās aizsardzības līdzekļiem un vai valsts tās pilda;
- 4) salīdzināt intelektuālā īpašuma civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu izpratni un praktisko pielietojumu dažādās valstīs un tiesību sistēmās, un noskaidrot to teorētisko un praktisko, esošo un vēlamu ietekmi uz Latvijas tiesībām;
- 5) noskaidrot dažādu tiesiskās aizsardzības līdzekļu funkcijas un sekas;
- 6) izpētīt intelektuālā īpašuma civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanas pamatus, kā arī apstākļus, kas var ietekmēt to piemērošanu vai piemērošanas atteikumu tiesā;
- 7) analizēt piemērojamo līdzekļu izvēli un savietojamību;
- 8) izpētīt, vai latviešu valodā ir pietiekama juridiskā terminoloģija un definīcijas intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības jomā, un nepieciešamības gadījumā izstrādāt jaunus terminus un definīcijas;
- 9) noskaidrot, vai un cik lielā mērā ārvalstu tiesības un to piemērošanas prakse tiesās var kalpot kā vadlīnijas Latvijas kolēģiem;
- 10) izteikt priekšlikumus noskaidroto trūkumu novēršanai, tai skaitā grozījumiem normatīvajos aktos.

Bez tam, nepietiek tikai ar šo tiesiskās aizsardzības līdzekļu apzināšanu. Lai intelektuālā īpašuma aizsardzība būtu efektīva un taisnīga pret abām strīdā iesaistītajām pusēm, nepieciešams meklēt labākos un pareizākos piemērojamo līdzekļu variantus un analizēt šo līdzekļu mijiedarbību un iespējamo kombinēšanu.

Pētāmās problēmas un izvirzītās hipotēzes

Promocijas darbā jāizpēta sekojošas problēmas un jādod atbildes par ar tām saistīto hipotēžu pareizību vai aplamību:

- 1) kādi līdzekļi Latvijā ir atzīstami par atsevišķiem intelektuālā īpašuma civiltiesiskās aizsardzības līdzekļiem; piemēram, vai atbildētāja peļņas piedziņa par labu prasītājam ir atsevišķs tiesiskās aizsardzības līdzeklis, vai zaudējumu aprēķināšanas metode;
- 2) vai intelektuālā īpašuma civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi var vienlaicīgi tikt regulēti vispārējos un speciālajos tiesību aktos; ja atbilde ir negatīva, tad vai šie līdzekļi nosakāmi Civilprocesa likumā, vai speciālajos likumos, tādos kā Autortiesību likums, Patentu likums, likums „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” u.c.;
- 3) vai ir attaisnojama speciālu pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu noteikšana intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai un vai šai nozarei likumā paredzētie pagaidu līdzekļi nevarētu tikt attiecināti arī uz citu nozaru prasības kārtības lietām;
- 4) vai visi tiesību aktos sastopamie intelektuālā īpašuma civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi ir piemērojami obligāti, ja ir konstatēts pārkāpums, vai arī tiesa var atteikt to piemērošanu;
- 5) kādi priekšnoteikumi un apstākļi ietekmē tiesiskās aizsardzības līdzekļa izvēli;
- 6) vai tiesas rīkojums pārkāpējam vai iespējamam pārkāpējam veikt konkrētas darbības vai atturēties no to veikšanas ir viens tiesiskās aizsardzības līdzeklis; pozitīvas atbildes gadījumā – kā tas apzīmējams un vai tam nepieciešams izstrādāt jaunu terminu; pozitīvas atbildes gadījumā - kāds ir labākais termins;
- 7) kādi intelektuālā īpašuma civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi ir kombinējami un piemērojami vienlaicīgi, kādus līdzekļus nedrīkstētu piemērot vienlaicīgi;
- 8) vai dažādām intelektuālā īpašuma nozarēm nepieciešami atšķirīgi civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi.

Izmantotās literatūras un tiesību avotu raksturojums

Zinātniskā darba veikšanā no Latvijas avotiem izmantojami galvenokārt tikai normatīvie akti un analizējama tiesu prakse, jo nopietnu pētījumu literatūras veidā par šo tematu nav. Tomēr to problēmu izpētei, kas nav saistītas ar tematu šaurā nozīmē, bet skar tā plašāku izpratni un vispārīgos jautājumus, var izmantot arī Latvijas tiesību zinātnieku grāmatas un atsevišķus rakstus. Tā, piemēram, par intelektuālā īpašuma vispārīgiem

jautājumiem tiks apskatīti Jāņa Rozenfelda, Māra Gruduļa, Ingrīdas Veikšas darbi, bet par saistību tiesību institūtiem (tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kaitējuma atlīdzības principiem u.tml.) – Kalvja Torgāna, Jāņa Kārkliņa, Agra Bitāna, Mārča Krūmiņa un citu autoru publikācijas.

Tomēr šo Latvijas avotu skaits ir neliels un civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi tieši intelektuālā īpašuma sakarā nopietni analizēti tajos netiek, līdz ar to pamatā pētāmi starptautiskie un Eiropas Savienības avoti. Vispirms tiesību akti, no kuriem pamatdokumenti ir jau iepriekš pieminētie TRIPS līgums un 2004.gada 29.aprīļa Piemērošanas direktīva. Vislielākā nozīme piešķirama Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienotās Karalistes (turpmāk – Lielbritānija) un citu ārvalstu tiesu spriedumu analīzei, kā arī Lielbritānijas un citu pasaules valstu vadošo zinātnieku grāmatās paustajām atziņām par intelektuālā īpašuma aizsardzības mehānismiem tiesā, kā, piemēram, Viljama Korniša (*William Cornish*), Deivida Levelina (*David Llewelyn*), Laionela Bentlija (*Lionel Bently*), Breda Šermana (*Brad Sherman*), Deivida Veivera (*David Vaver*), Pola Toremena (*Paul Torremans*), Rodžera Blēra (*Roger Blair*) un Tomasa Kotera (*Thomas Cotter*) darbiem. Tiks izmantotas arī citas ārvalstu publikācijas un zinātnisko konferenču materiāli.

Tā kā darbā vieni no pašiem svarīgākajiem un plašākajiem tematiem ir par aizliegumiem izmantot darbus un par kaitējuma atlīdzības noteikšanu, zaudējumu aprēķināšanas metodēm, tad papildus studējama ārvalstu literatūra par tiesas rīkojumiem atbildētājam un par kaitējuma atlīdzības principiem civiltiesībās vispār: piemēram, Dena Dobsa (*Dan Dobbs*), Džefrija Semjuela (*Geoffrey Samuel*), Hārvija Makgregora (*Harvey McGregor*), I. Spraja (*I.C.F. Spry*) un Roberta Šarpa (*Robert Sharpe*) grāmatas.

Kā jau norādīts, vairums šo literatūras avotu, kā arī pētāmās tiesu prakses nāk no anglosakšu tiesību sistēmas. Tas saistīts ar apstākļiem, ka tiesiskās aizsardzības līdzekļu koncepcijai ir anglosakšu tiesību sistēmas izcelsme un ka nopietnākās šo līdzekļu piemērošanas tradīcijas intelektuālā īpašuma jomā ir tieši šīs sistēmas valstīs. Plašāka motivācija šādai izvēlei ir izklāstīta nākamajā apakšnodaļā par pētniecības metodēm.

Darbs nav iedomājams arī bez internetā atrodamiem jaunākajiem rakstiem, turpmāko attīstības tendenču priekšlikumiem un projektiem, kas to novitātes vai īpašā rakstura dēļ nav pieejami citu publikāciju veidā.

Promocijas darbā izmantotās metodes

Darbā galvenokārt ir izmantotas sekojošas zinātniskās pētniecības metodes: analīzes metode, salīdzinošā metode, loģiskā metode, sistēmiskā metode un vēsturiskā metode.

Analīze ir viena no darba vadošajām metodēm, lai noskaidrotu pētāmo objektu struktūru, nošķirtu būtiskās pazīmes no nebūtiskajām un klasificētu intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļus. Analīzes gaitā izzināti atsevišķi tiesiskās aizsardzības līdzekļi kā komplicētās intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības sistēmas elementi. Šī metode ir pamatā atbildēm uz tādiem jautājumiem kā kādi līdzekļi Latvijā ir atzīstami par atsevišķiem intelektuālā īpašuma civiltiesiskās aizsardzības līdzekļiem, vai intelektuālā īpašuma civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi jāregulē vispārējos vai speciālajos tiesību aktos; kādi priekšnoteikumi un apstākļi var ietekmēt tiesiskās aizsardzības līdzekļa izvēli u.c. Analīzes rezultātā izstrādāta intelektuālā īpašuma civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu klasifikācija, definīcijas, terminoloģija.

Pie apstākļiem, ka vairāki promocijas darbā pētāmie tiesību institūti ir jauni, ļoti nozīmīga ir salīdzinošā metode, izpētot dažādu citu valstu tiesisko regulējumu un piemērošanas praksi, arī tiesību doktrīnas. Šī metode ir otra vadošā metode pētījuma veikšanā, jo, pirmkārt, Latvijā nav ne pietiekamas literatūras, ne tiesu prakses, savukārt citās valstīs ir pat gadsimtiem senas intelektuālā īpašuma aizsardzības tradīcijas un nostiprināti šo tiesību efektīgas piemērošanas principi. Otrkārt, Latvijai kā Eiropas Savienības dalībvalstij ir jāpiemēro tie paši pamatprincipi, kas citām šīs savienības dalībvalstīm, līdz ar to sākotnējo Eiropas Savienības dalībvalstu pieredze var palīdzēt ātrāk un precīzāk izprast intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanas vēlamās tendences Latvijā. Treškārt, pastāvošās globalizācijas laikmetā Latvijai ir jātuvina un būs jātuvina savas tiesības citu valstu tiesībām, kas nozīmē nepieciešamību apzināt citu valstu praksi un attīstības virzienus.

Neskatoties uz faktu, ka Lielbritānija nav Eiropas kontinentālās tiesību sistēmas valsts kā Latvija, darba autore uzskata, ka tieši Lielbritānija ir vislabākā valsts salīdzinošai pētīšanai par promocijas darba tēmu. Pirmkārt, šobrīd Lielbritānija ir viena no pašām galvenajām intelektuālā īpašuma tiesību veidotājām ne tikai Eiropā, bet arī visā pasaulē. Tas ir izskaidrojams gan ar šīs valsts politisko ietekmi, gan dziļi iedibinātām intelektuālā īpašuma tradīcijām. Galvenais starptautiskais tiesību instruments, kas nosaka Latvijas intelektuālā īpašuma tiesību vadlīnijas pret intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpējiem lietojamo līdzekļu jomā, ir jau agrāk minētais TRIPS līgums Pasaules Tirdzniecības Organizācijas saistību ietvaros. TRIPS līguma panti par pētāmo tematu ir kā starptautiska to principu ratifikācija, ko Lielbritānija ir apņēmusies ieviest.¹⁸ Tāpat nozīmīgākais analizējamais Eiropas Savienības tiesību akts – iepriekšminētā Piemērošanas direktīva – satur tādas tiesiskās aizsardzības līdzekļus, kas ir tieši pārņemti no Lielbritānijas tiesībām. Piemēram, direktīvā

---

¹⁸ Cornish William & Llewelyn David. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.52.

noteiktā pierādījumu nodrošināšanas kārtība ir radīta pēc angļu tiesībās sastopamā Antona Pillera rīkojuma (*Anton Piller order*) parauga.¹⁹ Tādēļ starptautiskās un Eiropas Savienības uzliktās saistības Latvijai var labāk izprast, tuvāk apskatot Lielbritānijas sistēmu. Bez tam, tādos TRIPS līgumā regulētos līdzekļus kā pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi un atbildētāja peļņas piedziņa ir ietekmējusi arī Amerikas Savienoto Valstu pieredze.²⁰ Līdz ar to Latvijas saistību konkrētu sastāvu reizēm var noteikt, salīdzinot ne tikai ar Lielbritānijas tiesībām, bet arī ar citu anglo-amerikāņu tiesību sistēmas valstu normām.

Otrkārt, Latvijas tiesnešiem un citiem tiesību speciālistiem bieži sagādā raizes kompensācijas noteikšana, pie tam, ne tikai intelektuālā īpašuma lietās. Promocijas darbs centīsies noskaidrot kompensācijas noteikšanai piemērojamos principus arī ar Lielbritānijas un citu anglosakšu tiesību sistēmas valstu pieredzes palīdzību, jo šajā tiesību nozarē interešu balanss ir sevišķi smalks un svarīgs taisnīguma panākšanai, savukārt Lielbritānijas tiesību sistēmas īpatnību dēļ šīs valsts tiesu spriedumos tiek plaši izvērtēti iespējami taisnīgākā rezultāta sasniegšanas veidi, kas atklājas īpaši izvērstā motivācijā. Tāpat praktiķi no dažādām Eiropas Savienības dalībvalstīm ir atzinuši Lielbritānijas praksi par labāko praksi vairākos ar kaitējuma atlīdzības noteikšanu saistītos jautājumos intelektuālā īpašuma tiesību lietās.²¹ Viens no darba uzdevumiem ir secināt, cik tālu Lielbritānijas tiesnešu spriedumos izklāstītā motivācija var kalpot kā vadlīnijas Latvijas kolēģiem.

Mūsdienās tiesu prakse un doktrīna ir svarīgi avoti gan anglosakšu tiesību sistēmā, gan kontinentālās Eiropas tiesību sistēmā.²² Tiesiski ētiskie principi un morāles normas, kas veido labu tikumu saturu, visās Rietumeiropas valstīs ir visai līdzīgas.²³ Tiesību institūtu konkretizēšanai var izmantot tā saukto „gadījumu salīdzināšanas un tipizēšanas metodi”, izšķiramo gadījumu salīdzinot ar citiem līdzīgiem gadījumiem, kas jau izšķirti tiesu praksē.²⁴ Ņemot vērā minētos mērķus un apstākļus, promocijas darbā tiks analizēti arī citu valstu, tai

---

¹⁹ Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. Commission of the European Communities, Brussels, 15/10/98, COM(98)569 final. <http://www.iccwbo.org/iccegi/index.html> (aplūkots 28.07.2008.).

²⁰ Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.128, 135; Dervais Daniel. The TRIPS Agreement. Drafting History and Analysis. Second Edition. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.289.

²¹ European Counterfeiting and Piracy Observatory's Report „Damages in Intellectual Property Rights”. http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/docs/damages_en.pdf, 2010, p.5, 6 (aplūkots 21.06.2010.).

²² Samuel Geoffrey. Sourcebook on Obligations & Legal Remedies. Second Edition. London, Sydney: Cavendish Publishing Limited, 2000, p.2.

²³ Slicāne Evija. Labi tikumi un to nozīme darījumu tiesiskajās attiecībās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 19.04.2005., Nr. 14(369).

²⁴ Slicāne Evija. Labas ticības princips un tā piemērošana Latvijas civiltiesībās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 06.02.2007., Nr. 6(459).

skaitā, anglosakšu tiesību sistēmas valstu, tiesu lēmumi un spriedumi, ja tie labāk izgaismos apskatāmo jautājumu vai ieteiks kādus būtiskus risinājumus, ko var izmantot Latvijas tiesībās.

Svarīgi norādīt, ka, kā atzīmējuši daudzi vadošie tiesību zinātnieki, kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas un anglosakšu tiesību sistēmas atšķirības aizvien mazinās. Lielā mērā tas ir izskaidrojams ar nepieciešamību abu sistēmu valstīm pildīt vienas un tās pašas starptautisko konvenciju un Eiropas Savienības tiesību aktu prasības. Bez tam, abas tiesību sistēmas balstās uz kopīgām demokrātijas un tiesiskuma vērtībām. Līdz ar to salīdzinošajai metodei ir ļoti liela nozīme.

Promocijas darbā ir pielietota arī vēsturiskā pētniecības metode, lai intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu rašanās un pilnveides vēsturiskie apstākļi palīdzētu konstatēt katra aizsardzības līdzekļa īsto dabu un vēlamās attīstības tendences. Vēsturiskās metodes pielietošana, cita starpā, palīdz izvairīties no pagātnes kļūdu atkārtotības.

Darbā ir izmantota arī loģiskā metode, virzot pētījumu uz tā mērķu sasniegšanu ar domu gaitu no abstraktām tiesiskās aizsardzības līdzekļu teorijām uz konkrētiem risinājumiem un to praktisku pielietojamību.

Tāpat nozīme ir sistēmiskajai metodei, noskaidrojot intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu regulējošo normu vietu Latvijas tiesību sistēmā, piemēram, palīdzot rast atbildi uz jautājumu, vai šie līdzekļi regulējami Civilprocesa likumā vai atsevišķo intelektuālā īpašuma nozaru speciālajos likumos.

Gala rezultāti un secinājumi sasniegti, iepriekšminētās metodes kombinējot.

Promocijas darba struktūra

Promocijas darbs sastāv no ievada un trīs plaši izvērstām nodaļām: nodaļai par intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu vispārīgajiem jautājumiem ir četras apakšnodaļas, nodaļai par pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļiem ir divas apakšnodaļas un nodaļai par galīgajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem ir trīs apakšnodaļas. Otrās un trešās nodaļas apakšnodaļas ir ar vairākiem plaši izvērstiem apakšpunktiem. Pētījuma rezultātā iegūtie secinājumi un izstrādātie priekšlikumi apkopoti tēzēs un ietverti kopsavilkumā darba beigās. Pēc kopsavilkuma seko izmantotās literatūras un tiesību avotu saraksts. Darbam ir anotācijas latviešu, angļu un krievu valodās. Darba kopējais apjoms ir 277 lapaspuses.

1. INTELEKTUĀLĀ ĪPAŠUMA TIESISKĀS AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻU VISPĀRĪGIE JAUTĀJUMI

1.1. Intelektuālā īpašuma jēdziens

Runājot par intelektuālā īpašuma civiltiesiskajiem līdzekļiem, vispirms nepieciešams apskatīt, kas ir intelektuālā īpašuma tiesības un vai tādas kā vienots institūts vispār pastāv. Viennozīmīga definīcija nav atrodama ne tiesību aktos, ne literatūrā, tomēr šāds termins tiek lietots – gan tiesību aktos, gan literatūrā.

Ja jau Latvijā šāds juridisks jēdziens tiek pielietots, tad pirmkārt pēc tā definīcijas būtu jāraugās materiālo tiesību normās, tomēr Latvijā pastāv atsevišķi speciālie nozaru likumi (Autortiesību likums, Patentu likums, likums „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm”) un Civillikums²⁵, kuros terminu „intelektuālā īpašuma tiesības” neizmanto. Šāds termins ir atrodams Civilprocesa likumā²⁶ – jaunizveidotajā 30.² nodaļā „Lietas par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem un aizsardzību” (2006.gada 14.decembra likuma redakcijā). Aplūkojot tikai šo vienu nodaļu, vispār nav skaidrs, kas ir intelektuālā īpašuma tiesības (kas gan arī nav procesuālo tiesību normu uzdevums). Kaut ko vairāk atrodam Civilprocesa likuma 100.panta trešajā daļā, kas paredz: „Ar tiesneša lēmumu pierādījumus bez iespējamo lietas dalībnieku uzaicināšanas var nodrošināt tikai neatliekamos gadījumos, tai skaitā neatliekamos autortiesību un blakustiesību, datu bāzu aizsardzības (*sui generis*), preču zīmju un ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu, patentu, dizainparaugu, augu šķirņu, pusvadītāju izstrādājumu topogrāfiju (turpmāk – intelektuālā īpašuma tiesības) pārkāpumu vai iespējamu pārkāpumu gadījumos vai gadījumos, kad nevar noteikt, kas būs lietas dalībnieki.” No šīs normas kļūst skaidrs, kādas tiesības varētu būt intelektuālā īpašuma tiesības, tomēr tā nav definīcija, jo nesatur aprakstošu jēdziena izpratnes formulējumu²⁷, bet gan jēdzienā ietilpstošu nozaru uzskaitījumu.

Šāda pieeja atrodama arī vārdnīcās un enciklopēdijās, kā arī vairākos literatūras avotos. Nedaudz tālāk intelektuālā īpašuma jēdziena izpratnes formulēšanā ir gājis autortiesību zinātnieks Māris Grudulis, norādot, ka ar jēdzienu „intelektuālais īpašums” parasti apzīmē dažādus nemateriālus labumus, zināšanas, pieredzi un citus līdzīgus objektus, kurus raksturo to nemateriālā daba un fakts, ka tos var izteikt un novērtēt naudā vai citos mantiska rakstura

²⁵ Civillikums. 5.izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007.

²⁶ Civilprocesa likums. 9.izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.

²⁷ Latvijas Zinātņu Akadēmijas Terminoloģijas komisijas Akadēmiskā terminu datubāze *AkadTerm*. <http://termini.lza.lv/akadterm/index.php> (aplūkots 11.06.2008.).

ekvivalentos.²⁸ Tomēr arī šo apzīmējumu nevar uzskatīt par pilnīgu definīciju, jo tas pilnībā neatklāj jēdziena saturu.

Visklasiskākā un veiksmīgākā šķiet profesora Jāņa Rozenfelda definīcija: intelektuālais īpašums ir īpašuma tiesību paveids, kas regulē tiesības uz bezķermeniskām lietām – garīgas darbības produktiem, piešķirot īpašniekam monopoltiesības uz šiem garīgas darbības produktiem, kā arī nosaka šo monopoltiesību robežas.²⁹ Šī definīcija aptver vairākas svarīgas pazīmes, tomēr pilnīgi nenorobežo jēdzienu. Piemēram, ideja būvēt māju ir garīgas darbības produkts, bet nebauda intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību.

Tā kā Latvijas avoti intelektuālā īpašuma vai intelektuālā īpašuma tiesību neapstrīdamu definīciju nedod, nākas to meklēt ārvalstu avotos. Juridisko terminu „intelektuālais īpašums” sāka lietot pēc 1967.gada 14.jūlija Stokholmas diplomātiskās konferences.³⁰ Šajā konferencē pieņēma Konvenciju par Pasaules intelektuālā īpašuma organizāciju (World Intellectual Property Organization (turpmāk – WIPO)), nodibinot organizāciju ar šādu nosaukumu un konvencijas 2.pantā paskaidrojot, ka šīs konvencijas mērķiem intelektuālais īpašums iekļauj tiesības uz:

- literārajiem, mākslas un zinātniskajiem darbiem;
- mākslinieku, fonogrammu un raidījumu izpildījumu;
- izgudrojumiem jebkurā cilvēku darbības jomā;
- zinātniskajiem atklājumiem;
- dizainparaugiem un industriālajiem modeļiem;
- preču, tirdzniecības un pakalpojumu zīmēm, kā arī komercnosaukumiem un firmas zīmēm;
- aizsardzību pret negodīgu konkurenci;
- un visām citām tiesībām, kas rodas no intelektuālās darbības industriālajā, zinātniskajā, literārajā un mākslas jomā.³¹

Starptautiskajās konvencijās nostiprinātie jēdzienu skaidrojumi ir ļoti svarīgi. Galu galā konvencijas nosaka vadlīnijas vienotai izpratnei par definīcijām un aizsardzību.³²

---

²⁸ Grudulis Māris. Ievads Autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 9.lpp.

²⁹ Rozenfelds Jānis. Intelektuālais īpašums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 9.lpp.

³⁰ Latvijas Padomju Enciklopēdija. Rīga: Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1983, 4.sēj., 293.lpp.

³¹ 1967 Stockholm Convention Establishing the World Intellectual Property Organization.

http://www.wipo.int/treaties/en/convention/trtdocs_wo029.html#P50_1504 (aplūkots 29.07.2008).

³² Harms Louis T.C. Enforcement of IP Rights: Part III of the TRIPS Agreement (A) Civil and Administrative Procedures and Remedies, Including Provisional Measures. Presented at: WIPO-OECS (the Organization of Eastern Caribbean States) Colloquium for the Judiciary on the Protection of Intellectual Property Rights, July 28 to 29, 2006, Roseau, Slide 3.

TRIPS līguma mērķiem ar intelektuālo īpašumu saprot:

- autortiesības un ar autortiesībām saistītās tiesības;
- preču zīmes;
- ģeogrāfiskās izcelsmes norādes;
- dizainparaugus un industriālos modeļus;
- patentus;
- pusvadītāju topogrāfiju izstrādājumus;
- konfidenciālu informāciju.³³

Savukārt Piemērošanas direktīvas 1.pants sākotnēji par intelektuālā īpašuma tiesībām noteica tikai rūpnieciskā īpašuma tiesības. Šāda nostādne, ņemot vērā direktīvas sagatavošanas procesa dokumentus³⁴, acīmredzami likās dīvaina, līdz ar to likumsakarīgi, ka 2005.gadā Komisija izdeva paziņojumu, ka Piemērošanas direktīvas darbības joma skar vismaz šādas intelektuālā īpašuma tiesības:

- autortiesības;
- ar autortiesībām saistītās tiesības;
- datu bāzes izstrādātāja *sui generis* tiesības;
- pusvadītāju izstrādājumu autora tiesības;
- preču zīmju tiesības;
- dizainparaugu tiesības;
- patenttiesības, tostarp no papildus aizsardzības sertifikātiem izrietošās tiesības;
- ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu tiesības;
- lietderīgo modeļu tiesības;
- augu šķirņu tiesības;
- tiesības uz komercnosaukumiem (firmām), ciktāl nacionālās valsts tiesību akti tās aizsargā.

---

http://www.wipo.int/edocs/mdocs/lac/en/wipo_oecs_ip_ju_ros_06/wipo_oecs_ip_ju_ros_06_2.doc (aplūkots 23.07.2008.).

³³ TRIPS līguma 1.panta 2.punkts.

³⁴ Piemēram, no Zaļās grāmatas un no tai sekojušā komunikē, cita starpā, izriet arī direktīvas izstrādāšanas nepieciešamība sakarā ar autortiesību aizsardzību. (Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. Commission of the European Communities, Brussels, 15/10/98, COM(98)569 final. <http://www.iccwbo.org/icceig/index.html> (aplūkots 28.07.2008.); Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee – Follow-up to the Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. COM/2000/0789 final. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0789:EN:NOT> (aplūkots 28.07.2008.).

Vienīgajā Latvijas normatīvajos aktos sniegtajā intelektuālā īpašuma uzskaitījumā – jau citētajā Civilprocesa likuma 100.panta trešajā daļā – atrunāti visi Piemērošanas direktīvas izpratnē lietotie intelektuālā īpašuma veidi, izņemot lietderīgos modeļus un uzņēmumu komercnosaukumus (firmas). Ieva Viļuma skaidro, ka lietderīgais modelis nav ietverts, jo Latvijā nav lietderīgā modeļa tiesību, savukārt firma nav paredzēta tāpēc, ka nav uzskatāms, ka no firmas izrietošās Komerclikumā izklāstītās tiesības būtu tik plašas, kas ļautu piemērot visus civilprocesuālos pasākumus firmas lietojuma pārkāpuma gadījumā.³⁵

Autorei nav izdevies atrast citu izsmēlošu, kvalitatīvu pieeju intelektuālā īpašuma definīcijai arī ārzemju literatūrā. To varētu izskaidrot ar apstākli, ka jēdziens „intelektuālā īpašuma tiesības” apvieno tik dažādas nozares ar tik atšķirīgām pazīmēm, ka tās aptveroša un vienlaicīgi precīza definīcija nav iespējama. Šī darba mērķiem pat nav tik svarīgi atrast vienu ideālo definīciju, bet ir būtiski apzināties, ka šādi jēdzieni „intelektuālais īpašums” un „intelektuālā īpašuma tiesības” vispār pastāv un tie tiek praktiski lietoti, t.sk. tiesību aktos. Bez tam, jāsaprot, attiecībā uz kādām tiesībām pēdējais apzīmējums tiek lietots. Tātad, tā kā promocijas darbs ir par intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, darba mērķiem ar intelektuālā īpašuma tiesībām tiks apzīmētas tās pašas tiesības, kas svarīgākajos attiecīgās jomas tiesību aktos: TRIPS līgumā, Piemērošanas direktīvā un jo īpaši Civilprocesa likuma 100.panta trešajā daļā.

Tomēr promocijas darbā atsevišķi apskatīt visas šīs nozares tiesiskās aizsardzības līdzekļu kontekstā nav ne iespējams šī darba ierobežotā apjoma dēļ, nedz arī lietderīgi, jo bieži nāktos atkārtot vienu un to pašu. Bez tam, pienācīgai tiesu prakses analīzei ir nepieciešams noteikts daudzums attiecīgo kategoriju lietu, bet Latvijā pat patentu lietu prakse ir ļoti neliela, nemaz nerunājot par vēl mazāk izplatītām nozarēm. Tādēļ darbā galvenokārt tiks analizēti civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi trīs populārākajās intelektuālā īpašuma nozarēs: autortiesībās (un blakustiesībās), patentu lietās un preču zīmju lietās.

1.2. Tiesiskās aizsardzības līdzekļi

Tiesiskās aizsardzības līdzekļi sastopami gan publiskajās, gan privātajās tiesībās, un tie atšķiras atkarībā no tiesību nozares, kuros tos izmanto. Analizējot civiltiesiskās aizsardzības līdzekļus intelektuālā īpašuma jomā, nevar neapskatīt tiesiskās aizsardzības līdzekļu teoriju kā tādu. Protams, šī darba temats nav klasiskās tiesiskās aizsardzības līdzekļu teorijas pilnveidošana, līdz ar to tas nerisinās šīs tēmas vispārējus problēmjaudājumus. Taču galvenās vadlīnijas nepieciešams atzīmēt, lai izprastu promocijas darba tēmu un nospraustu tās robežas.

---

³⁵ Viļuma Ieva. Intelektuālā īpašuma tiesību civiltiesiskā realizācija. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 22.05.2007, Nr. 21(474).

Latviešu valodas juridiskajā literatūrā tiesiskās aizsardzības līdzekļu definīcijas un skaidrojumi ir reti sastopami. Profesors Kalvis Torgāns norādījis, ka par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem sauc dažādus juridiskos līdzekļus, ko pret aizskārēju var pielietot aizskartā persona.³⁶ Tie ir kā „zāles pret juridiskām kaitēm”, pret tiesību aizskārumiem.³⁷ Šādi izpratnei var piekrist.

Autoresprāt, visnopietnāk definīciju līdz šim ir izstrādājis Jānis Kārkliņš, savā doktora promocijas darbā piedāvājot to šādu: „Civiltiesiskais aizsardzības līdzeklis ir tiesību institūts, ko cietušais ar vai bez tiesas starpniecības piemēro tiesību normas prettiesiska pārkāpuma gadījumā pret pārkāpēju, un kas piešķir cietušajam tiesības veikt darbības, kas mazina vai novērš cietušā tiesisko interešu aizskārumu, vai nodrošina tiesisku pienākumu pārkāpējam izpildīt saistības, atlīdzināt izdarītā pārkāpuma rezultātā nodarītos un līguma slēgšanas laikā no tiesību pārkāpēja viedokļa paredzamos zaudējumus vai arī citādi pēc iespējas atjaunot cietušā tiesisko un mantisko stāvokli, kāds tas bijis pirms pārkāpuma, un/vai samaksāt līgumsodu, vai būtisku apstākļu izmaiņu gadījumā piešķir tiesības grozīt saistību raksturu.”³⁸

Tomēr šai definīcijai uzreiz saskatāmi trūkumi. Pirmkārt, neizpratni raisa termins „prettiesisks pārkāpums”, jo grūti iedomāties, ka tiesību pārkāpums varētu būt tiesisks. Otrkārt, nepilnīgs ir norādījums, ka līdzekli piemēro pret pārkāpēju. Tiesiskās aizsardzības līdzekļus var piemērot arī pret iespējamu pārkāpēju tādā procesa stadijā, kad vēl nemaz nav zināms, vai pārkāpums vispār ir noticis, un tātad tiesiskās aizsardzības līdzekļa adresāts vēl nav atzīstams par pārkāpēju. Tādi, cita starpā, var būt prasības nodrošinājuma līdzekļi (piemēram, kustamas mantas un skaidras naudas apķīlāšana) vai intelektuālā īpašuma pagaidu aizsardzības līdzekļi (piemēram, aizliegums veikt noteiktas darbības). Treškārt, šādus līdzekļus intelektuālā īpašuma lietās var piemērot ne tikai pret pārkāpēju (atbildētāju), bet arī pret personām, kuras padara iespējamu šāda pārkāpuma izdarīšanu, un, kā promocijas darba turpmākajās nodaļās tiks noskaidrots, šo personu loks pat var nebūt konkrēti zināms. Tātad būtiskāka pazīme definīcijā būtu nevis līdzekļa adresāts (pārkāpējs), bet gan apstākļi, kādēļ šāds līdzeklis pastāv (tiesību aizskāruma novēršanai).

Protams, izpratne par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem ir dažāda, un jo īpaši nenoteikta attiecībā uz to, kāda rakstura līdzekļi vispār ir iekļaujami tiesiskās aizsardzības līdzekļu lokā. Šķiet, ka Jānis Kārkliņš savā definīcijā vairāk orientējies uz līgumtiesībām, tomēr civiltiesības ir plašāks jēdziens nekā līgumtiesības.

---

³⁶ Torgāns Kalvis. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 199.lpp.

³⁷ Turpat.

³⁸ Kārkliņš Jānis. Latvijas līgumtiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: [b.i.] 2006, 21.lpp.

Minētais apsvēruma par to, kāda rakstura līdzekļi vispār ir iekļaujami tiesiskās aizsardzības līdzekļu lokā un tādā veidā tiesiskās aizsardzības līdzekļu koncepciju Latvijas tiesībās, ir viens no būtiskākajiem pagaidām neatbildētajiem jautājumiem. Lai gan vairums līdzekļu, kurus var uzskatīt par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kontinentālās Eiropas tiesību sistēmā vienmēr ir bijuši pazīstami, šai sistēmai nav bijusi raksturīga pati tiesiskās aizsardzības līdzekļu koncepcija. Tā nāk no vispārējo tiesību (*Common Law*) tiesību sistēmas, un, kā norāda profesors Kalvis Torgāns³⁹, kontinentālās Eiropas privāttiesībās tā parādījās tikai ar 1980.gada Vīnes konvenciju par starptautiskajiem preču pirkuma-pārdevuma līgumiem⁴⁰. Latvija pievienojās šai konvencijai 1998.gadā, līdz ar to pieņemot arī tiesiskās aizsardzības līdzekļu koncepciju. Tiesiskās aizsardzības līdzekļu definīcijas Latvijas normatīvajos aktos gan nav, un, kā norādīts, pilnībā kvalitatīvas visiem iespējamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem piemērojamas definīcijas nav arī citos avotos.

Vispirms jānoskaidro, vai lietojams termins „tiesiskās aizsardzības līdzekļi” vai „tiesību aizsardzības līdzekļi”, jo juridiskajā literatūrā sastopami abi.⁴¹ Var piekrist profesoram Torgānam, ka abos ir sava patiesība.⁴² Šie līdzekļi ir gan tiesiski, gan tie tiek lietoti tiesību aizsardzībai. Tomēr labāks šķiet „tiesiskās aizsardzības līdzekļi”, jo reizēm tiesību īpašnieks savu tiesību aizsardzībai var ķerties arī pie prettiesiskiem līdzekļiem, kas vairs neietilptu tiesību sistēmā atzītu līdzekļu lokā.

Kalvis Torgāns norāda, ka tiesiskās aizsardzības līdzekļus angļu-amerikāņu tiesībās apzīmē ar angļu valodas vārdu „*remedies*”.⁴³ Arī angļu valodas literatūrā *remedies* precīzu, pilnīgu un visaptverošu definīciju grūti atrast. Iespējams, tāpēc, ka angļu-amerikāņu tiesību sistēmā tas ir pašsaprotams jēdziens. Autoritatīvajā Bleka juridiskajā vārdnīcā (jaunākajā – astotajā izdevumā) *remedies* definēts kā tiesību nozare, kas nodarbojas ar tiesību

---

³⁹ Torgāns Kalvis. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 199.lpp.

⁴⁰ 1980 United Nations (Vienna) Convention on Contracts for the International Sale of Goods. http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG.html (aplūkots 15.01.2007.).

⁴¹ Termins „tiesiskās aizsardzības līdzekļi” lietots, piemēram: Torgāns Kalvis. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 199. u.c. lpp., Kārklīņš Jānis. Latvijas līgumtiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: [b.i.] 2006, 21. u.c. lpp., Poļakovs Georgijs. Rūpnieciskā īpašuma īpašnieka tiesības. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2001, 361.lpp.; termins „tiesību aizsardzības līdzekļi” lietots, piemēram: Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 12.lpp., Grudulis Māris. Ievads Autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 230. u.c. lpp., Veikša Ingrida. Kas ir autortiesības? Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2007, 120.lpp.

⁴² Torgāns Kalvis. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 201.lpp.

⁴³ Turpat, 199.lpp.

piemērošanas un pārestību izlīdzināšanas līdzekļiem (*the field of law dealing with the means of enforcing rights and redressing wrongs*), savukārt pats līdzeklis *remedy* definēts kā līdzeklis tiesību piemērošanai vai pārestību novēršanai vai izlīdzināšanai (*the means of enforcing a right or preventing or redressing a wrong*).⁴⁴ Tēlaini runājot, tiesiskās aizsardzības līdzekļi iedzīvina materiālās tiesības.

Lai gan anglosakšu tiesību literatūrā attiecībā uz pagaidu līdzekļiem vairāk lietots termins „*measures*”, un tikai uz tiesas galīgajā nolēmumā piemērotajiem līdzekļiem – „*remedies*”, tas tā netiek darīts konsekventi un vienoti. Tā, piemēram, pazīstamais zinātnieks Pols Toremans (*Paul Torremans*) „*remedies*” attiecina uz visiem intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, iekļaujot tos nodaļā „Tiesā piemērojami tiesiskās aizsardzības līdzekļi intelektuālā īpašuma lietās” („*Remedies in intellectual property litigation*”).⁴⁵ Tāpat no augstākminētās Bleka juridiskās vārdnīcas definīcijas „pārestību novēršana” (*preventing a wrong*) daļas izriet, ka tiesiskās aizsardzības līdzekļi ietver arī līdzekļus pirms pārkāpuma notikuma. Jebkurā gadījumā autore uzskata, ka nav pamata pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļus neatzīt par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, vismaz Latvijas tiesiskās aizsardzības līdzekļu koncepcijā noteikti. Tie arī ir tiesiski līdzekļi un izlietojami tiesību aizskāruma gadījumā.

Šī analīze noved pie īsas tiesiskās aizsardzības līdzekļu definīcijas: „Tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir tiesiski līdzekļi, kurus tiesību subjekts var vērst pret savu tiesību aizskārēju.”

Šī definīcija ir plaša, bet, kā jau minēts, Latvijas tiesību sistēmā nav vienotas izpratnes par tiesiskās aizsardzības līdzekļu loka plašumu, un šobrīd nav pamata no šī loka izslēgt kādu tiesisku līdzekli, kas aizsargā tiesības un ko tiesību īpašnieks var pielietot pret savu tiesību aizskārēju.

Jāatzīmē, ka tiesiskās aizsardzības līdzekļi gan normatīvajos aktos, gan literatūrā vēl joprojām tiek apzīmēti arī ar dažādiem citiem terminiem, tādiem kā „pasākumi”, „tiesību izlietošanas piespiedu pasākumi”, „piespiedu līdzekļi”.⁴⁶ Vārds „pasākumi” lietots arī Civilprocesa likuma jaunajā 250.¹⁷ pantā un Piemērošanas direktīvas oficiālajā tulkojumā, gan ne attiecībā uz visiem civiltiesiskajiem aizsardzības līdzekļiem. Autore uzskata, ka priekšroka tomēr dodama „tiesiskās aizsardzības līdzekļiem”. Pirmkārt, lai gan arī termins „tiesiskās

⁴⁴ Black's Law Dictionary. Eighth Edition. St.Paul (MN): West Publishing Co., 2004, p.1320.

⁴⁵ Torremans Paul. Holyoak&Torremans. Intellectual Property Law. Third Edition. London, Edinburgh: Butterworths, 2001.

⁴⁶ Skat., piemēram, Intelektuālais īpašums kā kvalitatīvas attīstības avots. Latvijas Republikas Patentu valde, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, Pasaules intelektuālā īpašuma organizācija. [b.a.] Rīga: [b.i.] 2002, 119.-123.lpp.

aizsardzības līdzekļi” ir salīdzinoši jauns Latvijas tiesībās, tomēr, kā jau minēts, šāds termins jau gandrīz 30 gadus ir pazīstams un sācis nostabilizēties kontinentālās Eiropas privāttiesību doktrīnā. Savukārt „pasākumi” ir vēl mazāk pazīstams kā juridiska kategorija Latvijas tiesību sistēmā. Otrkārt, cik autorei izdevies noskaidrot, tas lietots tikai attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesībām, bez tam, ne uz visām, un šajā sakarā nav novērojama konsekvence. Šādai atsevišķai pieejai nav nekāda pamata, jo vairums intelektuālā īpašuma civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu ir tādi paši kā citās civiltiesību nozarēs. Treškārt, termins „pasākums” vispār nešķiet veiksmīgs juridisks termins. Vārdnīcās tas netiek lietots ar juridisku nozīmi. Ceturtkārt, vārda „pasākumi” lietojums Piemērošanas direktīvas oficiālajā tulkojumā un attiecīgi Civilprocesa likuma 250.¹⁷ pantā, kurš tika radīts minētās direktīvas ieviešanai, liek secināt, ka šajos dokumentos angļu valodas vārds „*measures*” vienkārši burtiski iztulkots, neiedziļinoties atbilstoša juridiska jēdziena meklējumos. Šis viennozīmīgi nav labākais veids kā radīt jaunus juridiskus jēdzienus un terminus. Bez tam, Piemērošanas direktīvas tulkojums vispār nav atzīstams par veiksmīgu. Citas tulkojumu kļūdas un neprecizitātes tiks analizētas nākamajās darba nodaļās, pētot tiesiskās aizsardzības līdzekļus katru atsevišķi.

Kā jau minēts, tiesiskās aizsardzības līdzekļi sastopami gan publiskajās, gan privātajās tiesībās. Salīdzinot privāto un publisko tiesību lomu cīņā pret pārkāpumiem, jāatzīmē, ka privāttiesībās ir plašāks tiesiskās aizsardzības līdzekļu klāsts nekā publiskajās tiesībās, līdz ar to privāto tiesību loma cīņā ar pārkāpumiem ir daudzveidīgāka. Nereti pats tiesību īpašnieks ir tiesīgs izvēlēties, vai viņš vēlas savu tiesību aizsardzību publiskajās vai privātajās tiesībās, un intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpums ir viens no šādiem gadījumiem. Šīs kategorijas lietās TRIPS līgums iesaka kriminālsankcijas piemērot tīšos komerciāla mēroga intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumos, bet pārējos gadījumos pamatā izmantot civiltiesiskās aizsardzības līdzekļus, tas ir, tos tiesiskās aizsardzības līdzekļus, kas ir pieejami civiltiesiskajā kārtībā. Tie ir pietiekami plaši, lai cietušais tiesību īpašnieks gūtu materiālu un morālu gandarījumu par aizskartajām tiesībām. Tomēr Latvijā likumdevējs nav nodalījis šos nopietnākos komerciāla rakstura pārkāpumus un mazāk bīstamus pārkāpumus, tiesiskās aizsardzības līdzekļi intelektuālā īpašuma lietās ir gan Krimināllikumā (147., 148., 149.pants)⁴⁷, gan civilie tiesiskās aizsardzības līdzekļi Civilprocesa likumā un speciālajos likumos. Līdz ar to tā paliek tiesību īpašnieka brīva izvēle, vai viņš griežas savu tiesību aizsardzībai civilās vai kriminālās tiesāšanas kārtībā.

Protams, katrai kārtībai ir savas stiprās un vājās puses. Tā, piemēram, kriminālprocess tiesību īpašniekam var būt noderīgs ar lielāku sabiedrības intereses piesaistīšanu, piemērojamo sankciju lielāku bardzību un tai sekojošu lielāku varbūtību atturēt pārkāpējus no

---

⁴⁷ Krimināllikums. 8.izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.

turpmāku pārkāpumu izdarīšanas. Ja apsūdzības uzturēšanas un pierādījumu vākšanas procesu realizē valsts iestādes, intelektuālā īpašuma tiesību īpašniekam nav gandrīz nekādu ar šīm norisēm saistītu izdevumu, kas reizēm var būt visai augsti. Jo īpaši tas sakāms par tiesāšanās izdevumiem citās valstīs, sevišķi anglosakšu tiesību sistēmas zemēs, kur nepārspēts līderis ir ASV ar miljonos mērāmiem izdevumiem. Tāpat jāņem vērā, ka intelektuālā īpašuma tiesības var būt saistītas ar liela mēroga pirātismu – organizētās noziedzības formu. Šādā gadījumā, protams, priekšplānā izvirzās nevis tiesību īpašnieka ekonomiskā interese, bet cīņa ar noziedzību un pārkāpumu novēršanu un prevencija, un kriminālprocess kļūst piemērotākais šo mērķu sasniegšanai. Nosacīts kriminālprocesa pluss ir arī tā ātrums.

Taču kriminālprocesuālajai aizsardzībai ir arī savi trūkumi. Lai cik bēdīgi, tomēr reizēm jāatzīst, ka tiesību aizsardzības iestāžu darbinieki var nebūt visai aktīvi un profesionāli intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībā. Tas nav nekas neparasts arī citās valstīs, un daļēji izskaidrojams ar to, ka tiesību īpašniekam savas tiesības ir tuvākas un viņš to aizsardzībai gatavs veltīt vairāk laika un pūļu: viņa darbības motivē personiska interese un personiskas sajūtas. Nereti tiesneši, kas specializējušies krimināllietu izskatīšanā, tik labi nepārzina kompensācijas noteikšanas metodiku un iespējas, kas var novest pie tā, ka tiesību īpašnieks kriminālprocesā saņem mazāku monetāro atlīdzību par savu tiesību aizskārumu nekā viņš būtu ieguvis civilprocesā.

Literatūrā pastāv viedoklis, ka kriminālprocesa trūkums ir arī nespēja vienoties un pabeigt kriminālprocesu uz kompromisa principiem.⁴⁸ Šis jautājums gan nav tik viennozīmīgs. Šāda pazīme vairāk raksturīga anglosakšu vispārējo tiesību (*Common Law*) sistēmām, ar diviem izņēmumiem – Amerikas Savienotajām Valstīm un Dienvidāfriku.⁴⁹ Latvijas kriminālprocesā situācija ir daudz labāka – kopš 2005.gada 01.oktobrī Latvijā stājās spēkā jaunais Kriminālprocesa likums⁵⁰, mūsu valstī pastāv diezgan plašas izlīguma slēgšanas iespējas. Krimināllikuma 58.panta otrā daļa un Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas otrais punkts paredz, ka procesa virzītājs var izbeigt kriminālprocesu, ja persona, kas izdarījusi kriminālpārkāpumu vai mazāk smagu noziegumu, ir izlīgusi ar cietušo vai viņa pārstāvi. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 536.panta pirmo daļu izlīgums ir iespējams jebkurā tiesvedības stadijā līdz tiesas aiziešanai uz apspriežu istabu. Šīs izlīguma iespējas

---

⁴⁸ Fry Robin. Copyright Infringement and Collective Enforcement. *E.I.P.R.* [2002], p.516-522.

⁴⁹ Harms Louis. The Role of the Judiciary in Enforcement of Intellectual Property Rights; Intellectual Property Litigation under the Common Law System with special emphasis on the Experience in South Africa. Presented at: WIPO Advisory Committee on Enforcement, Second Session, 28-30 June 2004, Geneva, Switzerland. http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=29590 (aplūkots 23.07.2008.).

⁵⁰ Kriminālprocesa likums. 4.izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.

intelektuālā īpašuma lietās tiek aktīvi īstenotas. Tā, piemēram, ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2007.gada 04.jūnija lēmumu apsūdzētā A.R. atbrīvota no kriminālatbildības par Krimināllikuma 148.panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu un šajā apsūdzībā kriminālprocess izbeigts sakarā ar izlīgumu.⁵¹ Vairāki izlīgumi manāmi lietās, kur autortiesību īpašnieki ir kompānijas „Microsoft Corporation”, „Adobe Systems Incorporated” un sabiedrība ar ierobežotu atbildību (turpmāk - SIA) „Tilde”. Visticamāk tas izskaidrojams ar šo kompāniju pārstāvja veiksmīgo un ieinteresēto, uz izlīgumiem orientēto darbību, kuras īpaša iezīme ir spēja panākt, ka nelegālo datorprogrammu izmantotājs ne tikai vairs neveic prettiesiskās darbības un samaksā kompensāciju sakarā ar pārkāpumu, bet arī iegādājas noteiktu skaitu jaunu, licencētu šo kompāniju datorprogrammu. Tā, piemēram, ar Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2005.gada 10.novembra lēmumu apsūdzētais A.K. atbrīvots no kriminālatbildības par Krimināllikuma 148.panta pirmajā daļā un 149.panta trešajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu izdarīšanu un šajās apsūdzībās kriminālprocess izbeigts saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 379.panta pirmās daļas 2.punktu (sakarā ar izlīgumu)⁵², un šis lēmums ir atstāts negrozīts ar Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 24.maija lēmumu⁵³. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2007.gada 25.aprīļa spriedumā V.Š. apsūdzībā pēc Krimināllikuma 149.panta trešās daļas gan nav izbeigts kriminālprocess, bet ir atsaukts mantiskās kompensācijas pieteikums sakarā ar izlīgumu.⁵⁴ Bez tam, minētās kompānijas izlīgumus vienlīdz veiksmīgi slēdz arī civillietās: piemēram, ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2005.gada 19.oktobra lēmumu apstiprināts izlīgums starp kompānijām „Microsoft Corporation” un SIA „Tilde” no vienas puses un maksātnespējīgo privatizējamo valsts akciju sabiedrību „Latvijas Nafta” lietā par autortiesību objektu (datorprogrammu) nelikumīgu izmantošanu.⁵⁵

Tātad Latvijas normatīvie akti abos procesos pieļauj diezgan elastīgu pieeju noregulēt intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpuma lietu ar savstarpēju vienošanos. Izlīgumu skaits būtu vēl lielāks, ja pušu samierināšanā plašāk pielietotu arī mediāciju - pušu sadarbības procesu, kurā neitrālā persona (mediators), izmantojot dažādas metodes un profesionālās prasmes, palīdz strīda pusēm sasniegt brīvprātīgu, savstarpēji pieņemamu strīda risinājumu. Šī alternatīvā strīdu risināšana metode Latvijā ir pazīstama nesēn (kaut cik nopietni no 2006.gada, kad norisinājās *Twining* projekts „Strīdu izšķiršanas sistēmas un praktizējošu juristu apmācība”) un normatīvajos aktos nav regulēta (mediāciju nedrīkst jaukt ar

---

⁵¹ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas lieta Nr. K27-153/07-8.

⁵² Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas lieta Nr. K28-529/05-3.

⁵³ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas lieta Nr. KA 04-285/06-14.

⁵⁴ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas lieta Nr. K29-231/07.

⁵⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. CA-1277/05.

Civilprocesa likuma 151.panta trešajā daļā paredzēto samierināšanu), tomēr ir sperti pirmie soļi normatīvās bāzes radīšanai. Galvenais Eiropas Kopienu līmeņa tiesību akts ir 2008.gada 21.maija Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās.⁵⁶ Uz mediācijas nepieciešamību norādīts 2009.gada 12.martā Valsts sekretāru sanāksmē izsludinātajās Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādnes 2009. – 2015. gadam⁵⁷, un 2008.gadā Tieslietu ministrija izstrādāja koncepcijas „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā” projektu.⁵⁸ 2009.gada 18.februārī ar rīkojumu Nr. 121 Ministru kabinets nolēma atbalstīt šīs koncepcijas kopsavilkumā ietvertu pirmo risinājuma variantu un uzdot Tieslietu ministram līdz 2009.gada 15.martam izveidot darba grupu, kas izstrādātu pasākumu plānu koncepcijas īstenošanai.⁵⁹

Lai gan minētie pasākumi paredzēti tikai civiltiesiskiem strīdiem, mediācija ir vienlīdz labi izmantojama arī kriminālprocesā. Par mediāciju pēdējā laikā ir rakstīts diezgan daudz, arī latviešu valodā⁶⁰. Šajos darbos izteiktās domas un mediācijas izpratnes ne vienmēr saskan, kas izskaidrojams ar to, ka pasaulē ir pazīstamas dažādas piemērošanas skolas un izpratnes, tomēr iespējamo mediācijas piemērošanu kriminālprocesā pierāda prakse – Latvijā to jau veiksmīgi īsteno Cietušo atbalsta centrs⁶¹. Tādēļ uzskatāms, ka izlīgumi vienlīdz veiksmīgi īstenojami gan civilprocesā, gan kriminālprocesā.

Kā jau minēts, reizēm tiesību īpašnieka izvēle aizstāvēt savas aizskartās tiesības kriminālprocesā var būt izdevīgāka nekā civilprocesā, tomēr vairumā gadījumu civiltiesiska kārtība ir labākais variants. Cietušajam kriminālprocesā nav tik nozīmīga loma kā prasītājam

---

⁵⁶ 2008.gada 21.maija Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008L0052:LV:NOT> (aplūkots 08.09.2008.).

⁵⁷ Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādnes 2009. – 2015. gadam. <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40115639> (aplūkots 05.04.2009.).

⁵⁸ Koncepcijas projekts „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā”, 2008. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=188058> (aplūkots 05.04.2009.).

⁵⁹ Par koncepciju „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā”: LR Ministru kabineta 18.02.2009. rīkojums Nr. 121. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=188058> (aplūkots 05.04.2009.).

⁶⁰ Skat., piemēram, Hofmans Rolands, Rotfišere Dorisa B., Trosens Artūrs. Mediācija. Mediācijas pamati teorijā un praksē. Rīga: Tiesu manu aģentūra, 2007; Bolis Jānis. Mediācija. Rīga: Juridiskā koledža, 2007; Rone Dana. Mediācija: jēdziens un iespējas. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 14.03.2006., Nr. 11(414); Gailīte Velga. Mediācija kā alternatīva strīdu risināšanā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 14.11.2006., Nr. 45(448); Kronis Ivars. Civiltiesisko strīdu alternatīvs risinājums. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 16.01.2007., Nr. 3(456); Trosens Artūrs. Kas pamudina konfliktējošās puses izmantot mediāciju. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 24.04.2007., Nr. 17/18(470/471); Matjušina Rada. Mediācijas ieviešana komercstrīdu risināšanā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 19.02.2008., Nr. 7(511).

⁶¹ Cietušo atbalsta centra mājas lapa: www.cac.lv (aplūkots 12.04.2010.).

civilprocesā: pirmajā gadījumā tiesību īpašniekam ir daudz mazāk iespēju tikt uzklausītam, paskaidrot un pamatot, un izvēlēties savām interesēm piemērotāko risinājumu. Ļoti nozīmīgi, ka civiltiesiskajā kārtībā ir vairāk dažādu tiesiskās aizsardzības līdzekļu un civilprocesā ir zemāks pierādīšanas pienākuma standarts, līdz ar to civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi tiesā ir vieglāk pieejami.

Promocijas darbā tiks tuvāk pētīti tikai civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi, jo tie tomēr ir un paliek galvenie, visbiežāk un plašāk piemērojamie līdzekļi intelektuālā īpašuma tiesībās.

Civiltiesiskās aizsardzības līdzekļus varētu iedalīt divās grupās:

- 1) ārpus tiesiskās aizsardzības līdzekļi (pašpalīdzības līdzekļi);
- 2) tiesā īstenojamie tiesiskās aizsardzības līdzekļi.

Otrie, savukārt, atkal iedalāmi divās grupās:

- a) tiesā pirms lietas izskatīšanas pēc būtības lietojamie tiesiskās aizsardzības līdzekļi jeb pagaidu līdzekļi (piemēram, pierādījumu un prasības nodrošināšanas līdzekļi, intelektuālā īpašuma pagaidu aizsardzības līdzekļi, tādi kā mantas apķīlāšana, pagaidu pienākuma uzlikšana veikt konkrētas darbības vai arī aizliegums tās veikt);
- b) tiesas piemērotie tiesiskās aizsardzības līdzekļi, izspriežot lietu pēc būtības (zaudējumu atlīdzība, pienākuma uzlikšana veikt konkrētas darbības vai arī aizliegums tās veikt utt.).

Promocijas darbā tiks analizēta otrā grupa (tiesā īstenojamie tiesiskās aizsardzības līdzekļi) ar tās divām apakšgrupām, kas ir sastopamas intelektuālā īpašuma tiesību lietās. Pirmā grupa, t.s. pašpalīdzības līdzekļi (*extrajudicial or self-help remedies*⁶²) intelektuālā īpašuma tiesībām nav raksturīgi. Māris Grudulis gan mēģinājis pašpalīdzības līdzekļus pielīdzināt provizoriskajiem pasākumiem⁶³, bet šādai nostādnei nevar piekrist. Viņš norāda, ka abu līdzekļu grupu līdzība izpaužas tā, ka gan pašpalīdzība, gan provizoriskie (pagaidu) pasākumi veicami pirms strīda izskatīšanas. Tomēr daudz būtiskāka pazīme ir institūcija, kas šo līdzekļi piemēro. Pagaidu aizsardzības līdzekļiem un galīgajiem aizsardzības līdzekļiem ir vairāk kopīgā: daudz oficiālāks raksturs, reglamentētāka kārtība un raksturīgi piespiedu izpildes mehānismi.

Ir autori, kas pie tiesiskās aizsardzības līdzekļiem pieskaita arī atlīdzību advokāta darba samaksai.⁶⁴ Taču autore to neuzskata par tiesiskās aizsardzības līdzekli, jo šāda atlīdzība nav

---

⁶² Heuston R.F.V., Buckley R.A. Law of Torts. Twenty-first Edition. London: Sweet & Maxwell, 1996, p.501.

⁶³ Grudulis Māris. Ievads Autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 237.lpp.

⁶⁴ Skat., piemēram, Henn Harry G. Copyright Law. A Practitioner's Guide. Second Edition. USA: Practising Law Institute, 1988, pp.291-292.

vērsta uz pašas materiālās tiesības aizsardzību, bet gan kompensē procesuālus izdevumus, kas rodas citu tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanas procesā. Arī Latvijas tiesības to neatzīst par atlīdzību kā tiesiskās aizsardzības līdzekli, bet gan par tiesas izdevumiem (Civilprocesa likuma 44.panta pirmā daļa).

Tēmas robežu nospraušanas sakarā vēl jāpiebilst, ka Uldis Ķinis izdala divus tiesībaizskārumu veidus: plašākā nozīmē, kad tiesībaizskārums ir jebkurš indivīda tiesību apgrūtinājums, un šaurākā nozīmē, kad tiesībaizskārums ir noteiktu tiesību normu, kas nosaka pienākumus fiziskai vai juridiskai personai, neievērošana.⁶⁵ Šī darba ietvaros tiks runāts tikai par otro veidu – pārkāpumu lietām. Pētījums aptvers tos intelektuālā īpašuma civiltiesiskās aizsardzības līdzekļus, kas noteikti par tādiem uzskatāmi (tai skaitā TRIPS līguma un Piemērošanas direktīvas sakarā) pārkāpumu lietu kontekstā. Ar pārkāpumu lietām saprotamas arī lietas stadijā, kad vēl lieta nav izskatīta pēc būtības un pārkāpums nav konstatēts, taču lietas (prasības) būtība ir saistīta ar iespējamu pārkāpumu. Šāda interpretācija tiek lietota arī normatīvajos aktos: piemēram, Patentu likuma 65.panta otrās daļas 5.punkts paskaidro, ka lieta par patenta nelikumīgu izmantošanu ir patenta pārkāpuma lieta. Civilprocesa likuma 30.²nodaļa regulē lietas par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem, un no šajā nodaļā ietvertā 250.¹⁰panta formulējuma „ja ir pamats uzskatīt, ka intelektuālā īpašuma tiesību subjekta tiesības tiek pārkāptas vai varētu tikt pārkāptas” izriet, ka abu veidu lietas tiesiskās aizsardzības līdzekļu kontekstā tiek aptvertas ar pārkāpuma lietu jēdzienu.

Protams, subjektiem var piemist arī cita rakstura prasījuma tiesības intelektuālā īpašuma tiesību jomā, piemēram, tiesības lūgt atzīt patentu par spēkā neesošu, atcelt preču zīmes reģistrāciju u.tml., tomēr tie vairs nebūs intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļi to klasiskajā izpratnē. Tādēļ šis darbs specializēsies tikai uz tiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kas pēc intelektuālā īpašuma tiesību subjekta lūguma tiesā piemērojami pret viņa tiesību pārkāpumu vai iespējamu pārkāpumu.

Pirmajās divās apakšnodaļās veiktās analīzes rezultātā autore piedāvā šos intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu lietās piemērojamus tiesiskās aizsardzības līdzekļus definēt kā tiesiskus līdzekļus, kurus intelektuālā īpašuma tiesību subjekts var vērst pret savu tiesību aizskārēju pārkāpuma novēršanai, pārtraukšanai vai izbeigšanai.

---

⁶⁵ Ķinis Uldis. Atbildība informācijas un komunikāciju tiesībās. Grāmatā: Informācijas un komunikāciju tiesības. II sējums. Autoru kolektīvs. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002, 182.lpp.

1.3. Intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu vieta normatīvajos aktos

Iepriekšējā darba apakšnodaļā tika secināts, ka tiesiskās aizsardzības līdzekļi kā atsevišķs tiesību institūts ir salīdzinoši jauna kategorija Latvijas tiesībās. Līdz ar to ir svarīgi noskaidrot kādu būtisku apstākli, kas raksturo tiesiskās aizsardzības līdzekļu dabu un vēlamo vietu mūsu tiesību sistēmā. Proti, vai intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir nosakāmi procesuālo tiesību aktā (Civilprocesa likumā), vai arī materiālo tiesību aktos (Civillikumā vai speciālajos intelektuālā īpašuma nozaru likumos – Autortiesību likumā, Patentu likumā, likumā „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” u.c.).

Šobrīd Latvijā galīgos tiesiskās aizsardzības līdzekļus paredz Civilprocesa likuma 250.¹⁷ pants un vienlaicīgi arī speciālie materiālo tiesību likumi: Autortiesību likuma 69.panta pirmā daļa, Patentu likuma 64.panta pirmā daļa, likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 28.¹panta pirmā daļa, u.c. Ir autori, kas uzskata šādu dublēšanu par pareizu, jo tā palīdzot cietušajiem efektīvāk aizsargāt savas tiesības⁶⁶, bet promocijas darba autore tam nepiekrīt. Latvijas procesuālā likuma un materiālo likumu redakcijas attiecībā uz pieejamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem nav ne gramatiski, ne saturiski identiskas, taču faktiski regulē vienu un to pašu jautājumu – aizsardzības līdzekļus. Šāda situācija juridiski nav pieļaujama, jo rada ne tikai kolīziju, bet vēl lielāku neskaidrību gan par intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu vēlamo formulējumu, gan par šiem aizsardzības līdzekļiem vispār. Līdz ar to likumdevējam būtu jāizvēlas viens no abiem likumu veidiem, kurā šos jautājumus regulēt.

Lai atbildētu uz augstākuzdoto jautājumu, kura veida likumos (materiālo tiesību vai procesuālo tiesību likumos) intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļi iederas, vispirms jāmēģina noskaidrot, vai tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir materiāltiesiskas vai procesuālas dabas. Te ar Latvijas tiesību doktrīnu nepietiek. Tā kā tiesiskās aizsardzības līdzekļu koncepcija radusies un attīstījusies anglosakšu tiesību sistēmas valstīs un Latvijā ienākusi nesen, nepieciešama anglosakšu tiesību sistēmas izpēte šajā jautājumā.

Materiālo tiesību normas nosaka tiesību īpašnieka (prasītāja) tiesības, šo tiesību saturu un apstākļus, pie kādiem šīs tiesības rodas. Piemēram, autors ir uzrakstījis stāstu. Viņam kā stāsta autoram pieder autora personiskās tiesības (tai skaitā, teiksim, uz darba neizskaramību – tiesības atļaut vai aizliegt izdarīt jebkādus pārveidojumus, grozījumus un papildinājumus gan pašā darbā, gan tā nosaukumā), kā arī mantiskās tiesības (piemēram, tulkot darbu). Šādas tiesības mēs atrodam materiālo tiesību aktā – Autortiesību likuma 14.panta pirmajā daļā un 15.panta pirmajā daļā. Tāpat šajā normatīvajā aktā mēs varam noskaidrot šo tiesību precīzāku

---

⁶⁶ Сергеев А.П. Право интеллектуальной Собственности в Российской Федерации. Учебник. Москва: Проспект, 1996, с.337.

saturu un robežas. Piemēram, skolā skolotājs stundas laikā liek skolēniem iztulkot iepriekšminētā stāsta fragmentu no latviešu valodas uz angļu valodu, un ne jau visi tulkojumi sanāk veiksmīgi. Autoram šāda rīcība ar viņa darbu varētu nepatikt. Tomēr Autortiesību likums šādā gadījumā ierobežo autora mantiskās tiesības: Autortiesību likuma 19.panta pirmā daļa paredz, ka autortiesības nav uzskatāmas par pārkāptām, ja bez autora piekrišanas un bez atlīdzības darbs tiek izmantots izglītības mērķiem nepastarpinātā mācību procesā tā darbības mērķim atbilstošā apjomā nekomerciālos nolūkos. Turpretī, ja to pašu autora stāstu iztulkotu žurnāla izdevniecība un bez autora ziņas un atlīdzības samaksas nopublicētu savā žurnālā, situācija ar autora tiesībām un to aizskārums būtu cita. Sekojoši mēs esam noskaidrojuši autora tiesības un to robežas, kā arī to, vai ir noticis autora tiesību aizskārums.

Protams, ka šajā brīdī autoru interesē, kādu apmierinājumu viņš var saņemt no tiesību pārkāpēja (atbildētāja) par savu tiesību aizskārums. Tiesiskās aizsardzības līdzekļu speciālists Dens Dobss (*Dan Dobbs*) šajā stadijā piedāvā uzdot divus specifiskus tiesiskās aizsardzības līdzekļu jautājumus: 1) vai prasītājs no atbildētāja var piedzīt kaitējuma atlīdzību; 2) ja prasītājam ir tiesības uz kaitējuma atlīdzības piedziņu, tad kādā apmērā.⁶⁷ Šeit skaidri saskatāmas anglo-amerikāņu tiesību sistēmas un kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas atšķirīgās pieejas šī jautājuma nostādīšanai: anglo-amerikāņu tiesībās uzsvars tiek likts uz to, kādi civiltiesiskie aizsardzības līdzekļi var tikt piemēroti pret tiesību aizskārēju, nevis kāda atbildība iestājas tiesību aizskārējam.⁶⁸

Bet atgriezīsimies pie konstatētajām tiesībām un Dena Dobsa piedāvātajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļu diviem jautājumiem. Šis zinātnieks norāda, ka konkrētu tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamība lielā mērā ir atkarīga tieši no lietas apstākļiem,⁶⁹ un ne materiālajām tiesībām. Tas ir raksturīgi anglo-amerikāņu tiesību sistēmai, kur ne visi tiesiskās aizsardzības līdzekļi noteikti likumdevēja radītajos aktos. Šajā sistēmā tiesiskās aizsardzības līdzekļu veidu skaits nav izsmelts, un tiesas pat var atvasināt un radīt jaunus līdzekļus.⁷⁰ Līdz ar to Dens Dobss paskaidro, ka tiesiskās aizsardzības līdzekļu tiesības krasi atšķiras no

---

⁶⁷ Dobbs Dan B. *Law of Remedies*. Second Edition. St.Paul (MN): West Publishing Co., 1993, p.1-2.

⁶⁸ Par šo pieeju atšķirību sīkāk skat.: Kārklīš Jānis. Vainas nozīme, nosakot civiltiesisko atbildību. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 26.04.2005., Nr. 15(370); Kārklīš Jānis. Latvijas līgumtiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: [b.i.] 2006, 4.lpp.

⁶⁹ Dobbs Dan B. *Law of Remedies*. Second Edition. St.Paul (MN): West Publishing Co., 1993, p.2.

⁷⁰ Samuel Geoffrey. *Sourcebook on Obligations & Legal Remedies*. Second Edition. London, Sydney: Cavendish Publishing Limited, 2000, p. 215.

materiālajām tiesībām,⁷¹ kuras raksturo pašu sākotnējo tiesību, bet tiesiskās aizsardzības līdzekļu tiesības – tiesību uz atlīdzinājumu par sākotnējās tiesības aizskārumu.

Tomēr anglo-amerikāņu tiesību sistēmas izpratnē tiesiskās aizsardzības līdzekļu tiesības nav arī procesuālās tiesības, jo pēdējās nodarbojas ar nokļūšanas procesu no tiesības uz tiesiskās aizsardzības līdzekli.⁷² Tātad procesuālās tiesības veido tiltu starp tiesību un tai pretstatīto tiesiskās aizsardzības līdzekli, palīdz nonākt līdz piemērotākajam līdzeklim. Respektīvi, tiesiskās aizsardzības līdzekļu tiesības ir jāatšķir gan no materiālajām tiesībām, gan no procesuālajām tiesībām. Reizēm tās var būt ciešāk saistītas ar materiālajām tiesībām, reizēm – ar procesuālajām tiesībām, bet tās nav ne vienas, ne otras.

Iedziļinoties vēl tālāk tiesiskās aizsardzības līdzekļu teorijā, atrodami zinātnieku strīdi par to, vai tās ir tiesības uz tiesiskās aizsardzības līdzekli, kas definē materiālās tiesības eksistenci, vai materiālās tiesības pieejamība nosaka tiesiskās aizsardzības līdzekļa esamību. No vienas puses, vecais latīņu teiciens vēsta: *ubi jus ibi remedium* - kur ir tiesība, ir arī tiesiskās aizsardzības līdzeklis, bet no otras: *ubi remedium ibi jus* - kur ir tiesiskās aizsardzības līdzeklis, tur ir arī tiesība.⁷³ Šāda prātošana visai lielā mērā līdzinās klasiskajai filozofēšanai par vistu un olu, kur katrai teorijai par labu ir savi argumenti, bet īstā patiesība tā vai tā nekad nav noskaidrojama. Līdz ar to šis jautājums nepelna plašāku analīzi. Lai kāda arī būtu materiālo tiesību un tiesiskās aizsardzības līdzekļu precīzā attiecība, nav šaubu, ka angļu tiesības uzskata tiesiskās aizsardzības līdzekļus par aktīviem tiesību institūtiem, kas ir spējīgi operēt gan materiālajā, gan procesuālajā līmenī.⁷⁴

Šāda atklāsme nepalīdz atbildēt uz jautājumu, vai tiesiskās aizsardzības līdzekļi būtu regulējami materiālo vai procesuālo normu tiesību aktos, un risinājumu ir jāmeklē savādāk. Paraugoties uz citu kontinentālās tiesību sistēmas valstu normatīvajiem aktiem, var secināt, ka dažādās valstīs šie jautājumi regulēti dažādi.

Vācijā, kas Eiropā bēdīgi slavēna ar vislielāko patentu pārkāpumu skaitu gadā⁷⁵ (kas gan neliecina par sliktu tiesību aizsardzību, bet drīzāk aktīvu intelektuālā īpašuma vidi),

---

⁷¹ Dobbs Dan B. Law of Remedies. Second Edition. St.Paul (MN): West Publishing Co., 1993, p.2.

⁷² Turpat.

⁷³ Lawson F.H. Remedies of English Law. Second Edition. London: Butterworths, 1980, p.1.

⁷⁴ Samuel Geoffrey. Sourcebook on Obligations & Legal Remedies. Second Edition. London, Sydney: Cavendish Publishing Limited, 2000, p. 209.

⁷⁵ Pitz Johann, Hermann Gerhard. Germany. Patent enforcement practice. In book: IP Value 2004: Building and enforcing intellectual property value. An international guide for the boardroom. Edited by Wild Joff. London: Globe White Page, 2004, p.293.

tiesiskās aizsardzības līdzekļi atrodami intelektuālā īpašuma speciālajos tiesību aktos, tai skaitā pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi un to nodrošināšanas process.⁷⁶

Francijā pieeja ir līdzīga, jo visa intelektuālā īpašuma tiesību sistēma kopš 1992.gada 01.jūlija ir kodificēta Francijas Intelektuālā īpašuma kodeksā.⁷⁷

Itālijā – valstī, kas arī bagāta ar intelektuālā īpašuma aizsardzības tradīcijām, jo īpaši daudzo pasaulslaveno preču zīmju dēļ – 2005.gada 19.septembrī stājās spēkā jauns un sen gaidīts Rūpnieciskā īpašuma kodekss⁷⁸, reizēm tulkots arī kā Intelektuālā īpašuma tiesību kodekss.⁷⁹ Kodeksa III daļā regulēti intelektuālā īpašuma tiesību jautājumi, tai skaitā tiesiskās aizsardzības līdzekļi un pat procesa jautājumi. To var izskaidrot ar apstākli, ka intelektuālā īpašuma lietās paredzēti speciāli procesuāli noteikumi, kas atšķiras no procesa citu kategoriju lietās. Minētais kodekss neregulē autortiesības un ar tām saistītās tiesības, attiecībā uz kurām Autortiesību likums paredz tiesiskās aizsardzības līdzekļus. Autortiesību likumā atrunāta arī kustamās mantas (pārkāpuma) preču apķīlāšana kā pagaidu aizsardzības līdzeklis, tomēr cits pagaidu aizsardzības līdzeklis – aizliegums veikt pārkāpjošās darbības – paredzēts Itālijas Civilprocesa kodeksā.⁸⁰

Tātad redzam, ka citas kontinentālās Eiropas valstis lieto dažādu pieeju intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu normu izvietojumam materiālo vai procesuālo tiesību normās. Galīgo tiesiskās aizsardzības līdzekļu jomā šī pieeja tomēr vairāk sliecas par labu materiālajiem aktiem, bet pagaidu līdzekļu jomā – par labu procesuālajiem likumiem.

Apskatot Eiropas valstu regulējumu, nevar piemirst, ka šobrīd visas lielvalstis ir Eiropas Savienības dalībvalstis. Ko par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem saka Eiropas Savienība? Eiropas Savienība tiesiskās aizsardzības līdzekļus intelektuālā īpašuma jomā vērtē kā ļoti svarīgu jautājumu, jo 2004.gada 29.aprīlī ir pieņēmusi daudz pieminēto Piemērošanas direktīvu (attiecībā uz civillietām), un sagatavošanā atrodas jaunas direktīvas projekts attiecībā uz krimināllietām – direktīvas projekts par kriminālsankcijām intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanai.⁸¹ Bet te rodas šaubas, vai Eiropas Savienībai vispār šādas direktīvas būtu jāizdod: Eiropas Savienība ar procesuāliem jautājumiem parasti nenodarbojas – direktīvu

---

⁷⁶ Pitz Johann, Hermann Gerhard. Germany. Patent enforcement practice. In book: IP Value 2004: Building and enforcing intellectual property value. An international guide for the boardroom. Edited by Wild Joff. London: Globe White Page, 2004, p.293.

⁷⁷ *Ibidem*, p.292.

⁷⁸ Il Codice della proprieta industriale. 10.02.2005. *Il Diritto industriale*. 1, 2005, pp.69-118.

⁷⁹ Italian Intellectual Property Rights Code. *Italian Intellectual Property*, January 2005.

⁸⁰ Copyright Infringement. Comparative Law Yearbook of Interntional Business. Special Issue. London, The Hague, Boston: [b.a.], Kluwer Law International, 1997, p.217.

⁸¹ Proposal for directive on criminal measures aimed at ensuring of intellectual property rights. Brussels 12.07.2005. <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/lexUriServ/site/en/com/2005.0276en01.pdf> (aplūkots 13.08.2008.).

materiāltiesisko prasību ieviešanas un piemērošanas kārtība tiek atstāta dalībvalstu ziņā. Pat Eiropas institūciju eksperti reizēm ir izteikuši viedokli, ka 2004.gada 29.aprīļa Piemērošanas direktīva ir dīvains dokuments, jo regulē procesuālus jautājumus, kas nav Eiropas Kopienų kompetence.⁸² Šādā uzskatā ir daļa patiesības, taču ne pilnībā. Nenoliedzami, Piemērošanas direktīvā atrodami arī procesuāli jautājumi, kas dalībvalstīm jāiestrādā savos normatīvajos aktos (piemēram, noteikums, ja pagaidu aizsardzības līdzeklis piemērots pirms prasības celšanas, prasība jāceļ ne vēlāk kā 20 darba dienu vai 31 kalendārās dienas laikā (Piemērošanas direktīvas 9.panta 5.punkts)). Tomēr Piemērošanas direktīva runā arī par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem vispār, un, ja jau Eiropas Savienība šādu direktīvu ir atradusi par iespējamu pieņemt, tad visdrīzāk nav uzskatījusi tiesiskās aizsardzības līdzekļus par tīri procesuālu institūtu. Un, galu galā, pat ja visus šos jautājumus piedēvē procesuālajai jomai, tā īsti jau nekur nav pateikts, ka Eiropas Savienība nedrīkstētu izdot sekundāros tiesību aktus procesa jautājumos. Eiropas Kopienų dibināšanas līguma 249.panta trešā daļa gan paredz, ka direktīvas ir saistošas dalībvalstīm attiecībā uz sasniedzamo rezultātu, bet ļauj šo valstu varasiestādēm noteikt to sasniegšanas formas un metodes.⁸³ Tomēr šī norma nenosaka, ka „sasniedzamais rezultāts” pats par sevi nevarētu ietvert kādas „formas un metodes”, jo īpaši, ja tas veicina kopīgo mērķu sasniegšanu: brīvu apriti iekšējā tirgū un veselīgu konkurenci.

Tagad paraudzīsimies sīkāk Latvijas tiesību sistēmā, kāds ir regulējums attiecībā uz citām tiesību nozarēm. Vairumā gadījumu tiesiskās aizsardzības līdzekļi noteikti materiālo tiesību aktos. Visplašāk jau, protams, Civillikumā, kur to visu atklāšana ir atsevišķa zinātniska pētījuma vērtā. Te mēs, cita starpā, varam atrast gan zaudējumu atlīdzību un izpildīšanu natūrā (2021.pants: „No pirkuma līguma izceļas abām pusēm savstarpējas prasījumu tiesības kā uz līguma izpildīšanu, tā arī uz zaudējumu atlīdzību.”), gan līguma atcelšanu (2172.pants: „Nomnieks vai īrnieks var bez otras puses piekrišanas prasīt līguma atcelšanu, ja [...] līguma priekšmetam ir veselībai kaitīgas īpašības.”), gan pašpalīdzības līdzekļus (1099.pants: „Ja koks izstiep savus zarus virs kaimiņa zemes, tad pēdējam ir tiesība nolasīt tajos augošos augļus, ciktāl viņš var tos aizsniegt no savas zemes [...]”). Civillikumā vairumā gadījumu materiālā tiesība cieši sasaistīta ar pieejamo civiltiesiskās aizsardzības līdzekli.

Tiesiskās aizsardzības līdzekļi atrodami arī citu speciālo nozaru likumos. Piemēram, Patērētāju tiesību aizsardzības likums⁸⁴ satur vienus no neparastākajiem tiesiskās aizsardzības

---

⁸² Itālijas Rovereto tiesas tiesneša Lukas Perilli (*Luca Perilli*) viedoklis seminārā „Patentu un preču zīmju tiesiskā aizsardzība”, Rīgā, 28.03.2008.

⁸³ Konsolidēts Eiropas Kopienų dibināšanas līgums un Nicas līgums. Rīga: Tulkošanas un terminoloģijas centrs, 2001.

⁸⁴ Patērētāju tiesību aizsardzības likums: LR 18.03.1999. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 104/105(1564/1565), 01.04.1999.

līdzekļiem. Saskaņā ar šī likuma 28.panta pirmo daļu patērētājs, kuram pārdota vai nodota lietošanā līguma noteikumiem neatbilstoša prece, ir tiesīgs pieprasīt, lai ražotājs vai pārdevējs veic vienu no šādām darbībām:

- 1) attiecīgi samazina preces cenu;
- 2) bez atlīdzības novērš preces neatbilstību līguma noteikumiem vai atlīdzina patērētājam izdevumus par neatbilstības novēršanu;
- 3) apmaina precī pret tādu pašu vai ekvivalentu precī, ar kuru būtu nodrošināta atbilstība līguma noteikumiem;
- 4) atceļ līgumu un atmaksā patērētājam par precī samaksāto naudas summu.

Tomēr ir atsevišķas tiesību jomas, kur likumdevējs nolēmis radīt speciālas nodaļas Civilprocesa likumā. Tās ir iekļautas Piektajā sadaļā un ir piecu veidu: lietas par laulības neesamību vai šķiršanu (29.nodaļa), lietas, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām (29.¹nodaļa), lietas par bērna izcelšanās noteikšanu (30.nodaļa), lietas par mantojuma dalīšanu (30.¹nodaļa) un šajā darbā apskatāmās lietas par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem un aizsardzību (30.²nodaļa). Pastāv vēl Civilprocesa likuma Sestajā sadaļā regulētās sevišķās tiesāšanas kārtības lietas, bet tās nevar iesaistīt salīdzinošajā analizē ar intelektuālā īpašuma tiesību lietām, jo tās nav prasības kārtības lietas.

Lai turpmāk būtu saprotams, par ko ir runa, jādod īss Civilprocesa likuma 30.²nodaļas satura izklāstījums. Nodaļā ir 10 panti (250.⁸ – 250.¹⁷), no kuriem pirmie divi neko īpašu nepasaka: lietas par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem izskatāmas pēc vispārējiem prasības kārtības noteikumiem, ievērojot šīs nodaļas izņēmumus, un pieteikumu par intelektuālā īpašuma pārkāpumiem var iesniegt likumā noteiktās personas. 250.¹⁰pants regulē pagaidu aizsardzības noteikšanas pamatu un līdzekļus, 250.¹¹pants - pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu pirms prasības celšanas, 250.¹²pants - jautājuma par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu izskatīšanas kārtību, 250.¹³pants un 250.¹⁴pants – šajā jautājumā pieņemtā lēmuma pārsūdzēšanu un izpildi. 250.¹⁵pants atzīst atbildētāja tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību, ja piemērotais pagaidu aizsardzības līdzeklis vēlāk ir izrādījies nepamatots. Atbilstoši 250.¹⁶pantam iespējams pieprasīt informāciju (nevis pierādījumus!) no atbildētāja vai citām pārkāpumā iesaistītajām personām. Nodaļu noslēdz 250.¹⁷pants, kas divās panta daļās uzskaita galīgos tiesiskās aizsardzības līdzekļus, ko tiesa piemēro spriedumā tajā gadījumā, ja pārkāpuma fakts ir pierādīts.

Apskatot sīkāk Civilprocesa likuma Piektās sadaļas lietas un to regulējumu, atklājas, ka tikai intelektuālā īpašuma lietu nodaļā ir tik izvērsts galīgo tiesiskās aizsardzības līdzekļu uzskaitījums. Piektajā sadaļā citu kategoriju lietas izdalītas vairāk specifisku procesuālu iemeslu dēļ, piemēram, pastāv īpašas prasības attiecībā uz pušu klātbūtni tiesas sēdē (laulības

šķiršanas un aizgādības, saskarsmes tiesību lietās), var būt jāpieprasa bāriņtiesas atzinums (laulības šķiršanas un aizgādības, saskarsmes tiesību lietās), pēc lietas izskatīšanas var būt jāpublicē sludinājums (laulības šķiršanas un neesamības lietās), tiesas spriedums nosūtāms īpašām iestādēm (laulības šķiršanas un neesamības lietās un paternitātes lietās), nepieciešama obligāta sagatavošanas sēde (mantojuma dalīšanas lietās) u.tml. Arī 30.²nodaļai par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem ir savas specifiskas procesuālas darbības: pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanas kārtība, tai skaitā lēmuma pārsūdzēšana un izpilde, kā arī informācijas (nevis pierādījumu) pieprasīšanas kārtība. Tomēr attiecībā uz tiesas spriedumu, kurā noteikti galīgie tiesiskās aizsardzības līdzekļi, gan nekādas īpašas procesuālas darbības nav paredzētas. Tas liek domāt, ka pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu ietveršana civilprocesuālajā likumā ir pamatota, bet galīgo līdzekļu – nē.

Jautājumu var aplūkot arī no citas puses – intelektuālā īpašuma normatīvo aktu kontekstā. Veicot šāda rakstura analīzi, nav saprotams, kāpēc likumdevējs izvēlējis Civilprocesa likumā noteikt galīgos tiesiskās aizsardzības līdzekļus vienas kategorijas intelektuālā īpašuma lietās (pārkāpumu lietās), bet ne citu kategoriju intelektuālā īpašuma lietās. Pārkāpumu lietas šajā jomā nebūt nav vienīgās. Piemēram, Patentu likuma 65.panta otrajā daļā uzskaitītās pārējās sešu veidu lietas, kas saistītas ar izgudrojumu tiesisko aizsardzību (lietas par patenta atzīšanu par spēkā neesošu, lietas par patenta pārkāpuma neesības fakta konstatēšanu u.c.), vai likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 31., 32.pantā paredzētās lietas par preču zīmes reģistrācijas atzīšanu par spēkā neesošu un lietas par preču zīmes reģistrācijas atcelšanu. Arī šādas lietas ir saistītas ar intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību. Pārkāpumu lietas, lai arī nozīmīgas un izplatītas, ir tikai viena no intelektuālā īpašuma lietu kategorijām.

Tātad pārējās (ne par pārkāpumu) intelektuālā īpašuma lietas, tai skaitā iespējamais tiesas nolēmuma saturs, regulētas materiālo tiesību aktos, un šis apstāklis arī runā par labu pārkāpumu lietu tiesiskās aizsardzības līdzekļu noteikšanai materiālajos likumos.

Analizējot Civilprocesa likuma 250.¹⁷pantu un visu 30.²nodaļu, nav arī skaidrs, kāpēc panta nosaukumā un nodaļas nosaukumā ir vārdi „un aizsardzības” (panta saucas „Tiesas spriedums intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu un aizsardzības lietās”, nodaļa saucas „Lietas par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem un aizsardzību”). Izpētot minēto pantu un visu nodaļu, redzams, ka tajā regulēti tikai ar pārkāpumiem (iespējamiem vai jau konstatētiem) saistīti jautājumi un ka ne 250.¹⁷pants, ne visa nodaļa ar intelektuālā īpašuma cita veida aizsardzības lietām nenodarbojas. Kā jau secināts, citas lietas atrunātas citos likumos. Līdz ar to autore piedāvā izslēgt no Civilprocesa likuma 30.²nodaļas nosaukuma,

250.¹⁷ panta nosaukuma un vēl pāris vietās šīs nodaļas tekstā vārdus „un aizsardzības”, kas ir ne tikai lieki, bet arī maldinoši.

Ir vēl kāds iemesls, kāpēc galīgie tiesiskās aizsardzības līdzekļi labāk iederas materiālo tiesību aktos: tie tiek piemēroti, izskatot lietu pēc būtības, un ir vairāk saistīti ar materiālo tiesību, tās realizācijas nodrošināšanu. Turpretī pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir vairāk saistīti ar tiesvedības procedūru. To primārā būtība ir nevis pašas materiālās tiesības nodrošināšana, bet gan procesa nodrošināšana. Piemēram, prasību nodrošina, lai ilgstošā tiesāšanās procesa laikā atbildētājs nespētu padarīt neiespējamu sprieduma izpildi. Ja prasību izskatītu pēc būtības un spriedumu izpildītu tajā pašā dienā, kad prasība ienākusi tiesā, prasības nodrošināšana nemaz nebūtu vajadzīga. Tātad tās nepieciešamību nosaka procesa daba, nevis materiālās tiesības raksturs. Līdzīgi informācijas sniegšanas pieprasījums palīdz noskaidrot ziņas par pārkāpuma notikumu un apmēriem, un tam ir maz sakara, vai, pareizāk sakot, tam ir tikai pastarpināts sakars ar pašu materiālo tiesību. Protams, procesuālas dabas normatīvajos aktos sastopamas arī materiāltiesiskās normas, un materiālo tiesību normatīvajos aktos – procesuālas normas. Abu veidu normas nevar nodalīt kā ar nazi, jo bieži likumi tad kļūtu nelasāmi un nepiemērojami, tomēr likumdevējam ir jācenšas materiālo tiesību institūtus kārtot atsevišķi no procesuālajiem, ja jau reiz mūsu tiesību sistēmā pastāv šāds dalījums.

Kad Civilprocesa likuma 30.² nodaļa bija vēl tikai projekta stadijā un attiecīgi grozījumi par atsevišķas intelektuālā īpašuma pārkāpumu nodaļas ieviešanu Civilprocesa likumā vēl nebija izdarīti, Mārcis Krūmiņš uzskatīja, ka Civilprocesa likumā nepieciešamas atsevišķas nodaļas, kas regulētu vismaz rūpniecisko īpašumu, autortiesības un blakustiesības, datorprogrammas un datu bāzes.⁸⁵ Viņš norādīja, ka katras nodaļas struktūra lielos vilcienos varētu būt šāda:

- 1) lietas piekritība;
- 2) tiesneša darbības prasītāja prasībā attiecībā uz pierādījumu nodrošināšanu;
- 3) tiesneša darbības prasītāja prasībā uz prasības nodrošināšanu;
- 4) valsts nodevas attiecīgās kategorijas lietās;
- 5) lietas izskatīšana;
- 6) tiesas darbības prasības noraidīšanas gadījumā.⁸⁶

Atsevišķi izdalīts regulējums par galīgajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem šeit nav pieminēts, kas autorei liek domāt, ka arī šis intelektuālā īpašuma pētnieks galīgo tiesiskās aizsardzības līdzekļu vietu redz materiālajos likumos.

---

⁸⁵ Krūmiņš Mārcis. Prasības nodrošināšanas institūts intelektuālā īpašuma aizsardzības kontekstā. *Likums un Tiesības*, 2006. septembris, 8.sēj., Nr. 9(85), 274.lpp.

⁸⁶ Turpat.

Visbeidzot tiesību norma nav nekas, ja to nepiemēro vai piemēro ar lielām grūtībām un defektiem; galu galā tiesiskā regulējuma pamatā ir praktiskas nepieciešamības. Līdz ar to uz aplūkojamo jautājumu var paraudzīties arī no ne tik juridiskas puses, bet vairāk caur praktisku apsvērumu prizmu. Ja kādas tiesību nozares jautājumus, tai skaitā tiesiskās aizsardzības līdzekļus, pēc iespējas vairāk cenšas inkorporēt vienas attiecīgās nozares tiesību aktā vai aktos, šis regulējums labāk sasniegs konkrētās nozares speciālistus, kuriem parasti nav darīšanas ar cita veida un nozaru tiesību aktiem. Intelektuālā īpašuma nozares ir visai specifiskas, līdz ar to visu ar tām saistīto problēmu regulējums šo nozaru ietvaros atvieglo nozares speciālistu darbu. Toties tiesību aizsardzības iestāžu darbinieki, tai skaitā tiesneši vislabāk pārzina vispārējos kodifikācijas aktus, tādus kā Civilprocesa likums, Civillikums, Kriminālprocesa likums, Krimināllikums. Tomēr tiesību aizsardzības iestāžu darbiniekiem un jo īpaši tiesnešiem ir jāspēj uztvert tiesību sistēmu kopumā un orientēties tās sastāvdaļās, līdz ar to no tiesību aizsardzības iestāžu darbiniekiem ir loģiski prasīt plašākas zināšanas nekā no specifiskas nozares speciālistiem. Šis apsvērumus runā par labu tiesiskās aizsardzības līdzekļu tematiskajai inkorporācijai konkrētās intelektuālā īpašuma tiesību nozares tiesību aktos.

Noslēdzot analīzi par civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu vietu tiesību aktos, var secināt, ka intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļus var noteikt gan materiālo tiesību aktos (vislabāk – attiecīgo nozaru speciālajos likumos), gan procesuālo tiesību aktos (Civilprocesa likumā; ja vien likumdevējs neizlemj radīt jaunu procesuālo likumu vienīgi intelektuālā īpašuma tiesību procesuālajiem jautājumiem, kas nebūtu ne lietderīgi, ne Latvijas tiesību sistēmā iederīgi). Priekšroka būtu dodama tādai pieejai, ka pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi tiek regulēti procesuālajā likumā, bet galīgie tiesiskās aizsardzības līdzekļi – materiālo tiesību aktos. Galvenais – vienu un to pašu tiesiskās aizsardzības līdzekli un tā piemērošanas pamatus nedrīkst vienlaicīgi noteikt gan materiālo tiesību likumos, gan procesuālajā likumā. Līdz ar to Latvijas likumdevējam ir jāizdara attiecīgi grozījumi vai nu intelektuālā īpašuma nozaru speciālajos likumos, vai Civilprocesa likumā.

Attiecīgus grozījumus Civilprocesa likumā var izdarīt divējādi. Pirmkārt, var izslēgt Civilprocesa likuma 250.¹⁷ pantu „Tiesas spriedums intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu un aizsardzības lietās”, kas būtu labākais variants. Otrkārt, ja nu likumdevējs pavisam negrib atteikties no tiesas sprieduma pieminēšanas, var grozīt minētā panta saturu, atsakoties no tiesiskās aizsardzības līdzekļu uzskaitījuma, vienkārši nosakot, ka tiesa taisa spriedumu saskaņā ar speciālajos likumos paredzētajiem noteikumiem, kas gan tāpat ir pašsaprotams.

1.4. Intelektuālā īpašuma tiesībām raksturīgie vispārīgie apstākļi, kas ietekmē civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanu

Lai gan intelektuālā īpašuma tiesības ir viena no civiltiesību nozarēm ar civiltiesībām raksturīgajām pazīmēm, tai ir arī vairākas specifiskas iezīmes. Šīs iezīmes nedrīkst aizmirst, piemērojot intelektuālā īpašuma tiesības, tai skaitā izskatot strīdus tiesā un izraugoties piemērotāko tiesiskās aizsardzības līdzekli. Darba 1.1.apakšnodaļā tika apskatīts intelektuālā īpašuma jēdziens ar mērķi noskaidrot, uz kādām tiesībām attiecas intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļi - darba tēmas robežu noteikšanas nolūkā, savukārt šajā apakšnodaļā tiks analizētas tās intelektuālā īpašuma iezīmes, kas ietekmē tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanu – pareizas tiesību realizācijas nodibināšanas nolūkā.

Vispirms jau intelektuālais īpašums nav parasts īpašums. Par tā īsto dabu vēl joprojām zinātnieki diskutē, tomēr jāatceras, ka intelektuālā īpašuma objekts ir nevis priekšmets, kurā radošais darbs materializējies (piemēram, grāmata, izgudrojums), bet gan tiesības uz rīcību ar sava radošā darba rezultātu. Tā, piemēram, komponistam ir tiesības uz viņa radīto dziesmu, bet ne uz visiem materiālajiem nesējiem, kuros dziesma ierakstīta un kuru īpašnieks pēc tā legālas iegādes kļūst pircējs. Ar šādu pirkumu patērētājs nekļūst par dziesmas autortiesību īpašnieku, viņš ir tikai konkrētā diska kopijas īpašnieks. Šo īpatnību dēļ Māris Grudulis intelektuālo īpašumu piedāvā saukt par nemateriālo īpašumu (vienlaicīgi gan atzīmējot, ka pirmais termins tik dziļi iegājis apritē, ka tā nomaiņa ar otro nav izdevīga).⁸⁷ Tiesiskā režīma ziņā tiesības uz intelektuālo īpašumu tiek pielīdzinātas tiesībām uz kustamu mantu Civillikuma izpratnē, gan ar zināmiem izņēmumiem.

Ir zinātnieki, kas uzskata, ka intelektuālā īpašuma tiesības to savdabīgā rakstura dēļ vispār nevar pieskaitīt pie īpašuma tiesībām, jo īpašuma tiesības nāk no romiešu tiesībām, kurās īpašuma tiesības ir absolūtas un neterminētas, savukārt intelektuālā īpašuma tiesības nav recipētas no romiešu tiesībām un ir pakļautas dažādiem nereti ļoti nopietniem ierobežojumiem.⁸⁸ Tomēr jāpiekrīt profesora Jāņa Rozenfelda viedoklim, ka intelektuālā īpašuma tiesību koncepcija iekļaujas klasiskajā īpašuma tiesību shēmā un ir īpašuma tiesību paveids, jo Civillikuma 929.panta noteikums, ka par īpašuma priekšmetu var būt tas viss, kas ar likumu nav noteikti izņemts no vispārējās apgrozības, ir pietiekami plašs, lai ietvertu arī intelektuālā īpašuma objektus.⁸⁹

⁸⁷ Grudulis Māris. Ievads Autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 12.lpp.

⁸⁸ Sīkāk skat.: Grudulis Māris. Ievads Autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 9., 10., 40.lpp.

⁸⁹ Rozenfelds Jānis. Intelektuālais īpašums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 9., 14.lpp.

No šīm intelektuālā īpašuma pazīmēm izriet intelektuālā īpašuma priekšmetu pavairošanas neierobežotā iespēja un tai sekojošās intelektuālā īpašuma tiesību īpašnieka lielās grūtības kontrolēt sava īpašuma likteni. Ja darbs ir kļuvis pieejams sabiedrībai, vairumā gadījumu tā nelikumīga izmantošana ir ļoti viegli iespējama, bez tam, neierobežotā apmērā. Nereti intelektuālā īpašuma nelikumīgas izmantošanas gadījumus sauc par zādzību, tomēr tā nav zādzība tās klasiskajā krimināltiesiskajā izpratnē, jo nekāds materiāls objekts īpašniekam nozagts netiek. Tātad faktiski intelektuālā īpašuma „zādzību” īpašniekam ir grūtāk konstatēt nekā parastu ķermeniskas lietas zādzību.

Šī darba mērķis nav veikt pētījumu par intelektuālā īpašuma dabu kā tādu, tādēļ sīkāk pie minētā jautājuma nekavēsies, bet šo intelektuālā īpašuma tiesību īpatnību ir svarīgi pieminēt, lai tiesas to atcerētos, nosakot tiesiskās aizsardzības līdzekļus.

Otra intelektuālā īpašuma tiesību īpašība, kas var būt svarīga tiesiskās aizsardzības līdzekļu noteikšanā, ir to terminētais raksturs. Tiesību īpašniekam valsts ir piešķīrusi monopolu uz nemateriālas dabas objektiem, bet vairumā intelektuālā īpašuma nozaru tas nav mūžīgs – valsts arī nosaka termiņu, līdz kuram šāds monopols drīkst pastāvēt. Lai piemērotu pareizo tiesiskās aizsardzības līdzekli, reizēm var būt svarīgi atcerēties gan to, ka šāds monopols pastāv, gan to, ka tas nav mūžīgs, gan jo īpaši to, vai monopolstāvokļa termiņš drīz neiztecēs un darbs drīz nekļūs brīvi izmantojams bez licencēm.

Termiņa sakarā vērts atzīmēt, ka pastāv veids, kā šīs tiesības pagarināt, un arī šī iezīme ir specifiska intelektuālā īpašuma tiesību īpatnība – vairāk raksturīga autortiesībām, ko nedrīkst aizmirst pie tiesiskās aizsardzības līdzekļu noteikšanas. Piemēram, grāmatas autora mantinieku tiesības drīz beigsies sakarā ar likumā noteiktā termiņa notecējumu (Autortiesību likuma 36.panta pirmā daļa paredz, ka autortiesības ir spēkā visu autora dzīves laiku un 70 gadus pēc autora nāves). Tātad pēc minētā termiņa notecējuma jebkura persona drīkstēs izmantot darbu. Bet pieņemsim, ka kāda persona šo autora darbu ir iztulkojusi vai uzņēmusi filmu uz šīs grāmatas pamata. Faktiski darbs nenonāk brīvā sabiedrības lietošanā, jo kļūst aizsargātas tā jaunās formas.

Šajā sakarā Ričards Vinkors (*Richard Wincor*) iesaka, nodarbojoties ar autortiesību lietām, vispirms kārtīgi izpētīt autortiesību darba raksturu, un tūlīt pēc tam – uzskatīt to par potenciālu transformāciju sērijām no vienas formas citā.⁹⁰ Šādai nostādnei var piekrist, un tai ir praktiska nozīme pie tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanas. Piemēram, apmierinot vai noraidot prasītāja lūgumu piemērot rīkojumu atbildētājam pārtraukt darba nelikumīgu izmantošanu, tiesai vajadzētu izvērtēt, vai iespējama un kāda varētu būt konkrēto tiesību

---

⁹⁰ Wincor Richard. *Literary Rights Contracts: A Handbook for Professionals*. [b.v.] Harcourt Brace Janovich Publishers, 1979, p.4.

transformācija un ienesība nākotnē. Līdzīgi apsvērumi var būt arī rūpnieciskā īpašuma lietās. Teiksim, patentu tiesību lietās var būt jāapdomā, cik viegli vai grūti ir veikt izgudrojuma reverso inženieriju (*reverse engineering* – izjaukšana, sadalīšana: rūpniecībā plaši lietota prakse attiecībā uz publiski pieejamiem neaizsargātiem konkurentu produktiem nolūkā apgūt šajos produktos iemiesoto tehnoloģiju un sagatavoties šādu produktu ražošanai⁹¹).

Tiesību izbeigšanās sakarā vienmēr jāatceras, ka intelektuālā īpašuma īpašnieka tiesības var izbeigties ne tikai ar vispārzināmo likumā paredzēto termiņu, bet arī transformēties pēkšņi un negaidīti pirms tā. Piemēram, ja četrus gadus laikā pēc pieteikuma datuma vai triju gadu laikā pēc dienas, kad publicēts paziņojums par patenta piešķiršanu, patentētais izgudrojums bez pamatota iemesla Latvijas Republikā nav izmantots vai ir izmantots nepietiekamā apjomā un patentētajam objektam ir vitāli svarīga nozīme Latvijas iedzīvotāju labklājības, aizsardzības vai ekonomisko interešu nodrošināšanā, jebkura persona var iesniegt tiesā pieteikumu par līgumu piešķirt tai atļauju izmantot patentēto izgudrojumu (Patentu likuma 54.pants). Šādu atļauju sauc par piespiedu licenci. Ja tiesa apmierina pieteikumu, patenta īpašnieks zaudē daļu tiesību: viņš nevar atteikt licencēt konkrēto prasītāju un nevar izvēlēties licences maksu (Patentu likuma 54.panta devītā daļa paredz, ka piespiedu licences gadījumā piespiedu licences turētājs maksā patenta īpašniekam kompensāciju, kuras apmēru nosaka tiesa). Tāpat intelektuālā īpašuma tiesības var izbeigties pirms termiņa saskaņā ar tiesas nolēmumu uz citiem pamatiem: ja patents atzīts par spēkā neesošu, preču zīmes reģistrācija tiek atzīta par spēkā neesošu, preču zīmes reģistrācija tiek atcelta.

Atbilstošākā tiesiskās aizsardzības līdzekļa izvēle autortiesībās var būt atkarīga no darba dabas arī nedaudz citā griezumā – vai konkrētajām tiesībām ir vairāk industriāls (praktisks) vai kultūras raksturs un izmantojamība. Labu piemēru šajā sakarā min profesors Džeremijs Filips (*Jeremy Phillips*) savā redaktora slejā žurnālam „*European Copyright and Design Reports*”: lai arī Dž.K.Roulingas grāmatas par burvju zēnu Hariju Poteru ir pazīstamas visā pasaulē, pārdotas miljonos eksemplāru un autortiesības uz šo darbu ir ļoti, ļoti vērtīgas, tās nekad nevarētu piesātināt tirgu līdz tādām apmēram, ka izstumtu no attiecīgā tirgus konkurējošus produktus, toties datoru programmatūra var visai efektīvi izslēgt no tirgus konkurentus, kā tas bijis novērojams ar *Microsoft* korporāciju.⁹²

Tāpat izskatāmās pārkāpuma lietas ietvaros ir svarīgi apzināties, kāda rakstura intelektuālā īpašuma tiesība ir pārkāpta. Vienlaicīgi ir ļoti būtiski saprast, kāda rakstura

---

⁹¹ Intelektuālais īpašums kā kvalitatīvas attīstības avots. Latvijas Republikas Patentu valde, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, Pasaules intelektuālā īpašuma organizācija. [b.a.] Rīga: [b.i.] 2002, 19.lpp.

⁹² Phillips Jeremy. Editorial. *European Copyright and Design Reports* (turpmāk – *E.C.D.R.*), Issue 4, July 2005, p.v.

pārkāpums ir noticis. Piemērošanas direktīva nosaka augstāku prasību līmeni attiecībā uz komerciāla rakstura pārkāpjošajām darbībām. Direktīvas preambulas 14.apsvēruma dod komerciāla mēroga (apmēra) darbību skaidrojumu: komerciālā mērogā veiktas darbības ir darbības, ko veic, lai gūtu tiešu vai netiešu ekonomisku vai komerciālu labumu; tas parasti izslēdz darbības, ko godprātīgi veic galapatērētāji. Skaidri redzams, ka šis skaidrojums ir vispārīgs, un nekādus konkrētus precīzi izmērāmus kritērijus nenosaka. Līdz ar to šī satura papildīšana ir atstāta tiesas ziņā, pielietojot vispārējos tiesību principus un ņemot vērā katras lietas specifiku.

Vispirms sīkāk apskatīsim tiešo vai netiešo ekonomiskā vai komerciālā labuma gūšanu. Piemēram, uzņēmuma nodarbošanās ir somu ražošana un tirdzniecība. Uzņēmuma produkti (somas) ir oriģināli, tiek ražoti un izplatīti likumīgi, taču grāmatvedības vešanai tiek izmantota nelicencēta programma. Loģiski, ka somu ražošanai un izplatīšanai ir komerciāls raksturs, un pārkāpuma izdarīšana (nelegālās programmas izmantošana) palīdz biznesa plaukšanā. Tomēr uzņēmuma bizness (somu ražošana) ir legāls un pamatā tiek sasniegts ar likumīgiem līdzekļiem, kur pārkāpuma ieguldījums ir salīdzinoši neliels, visādā ziņā – ne dominējošs. Tātad ar pārkāpuma izdarīšanu komerciāls labums tiek gūts, bet netieši. Pavisam cita situācija ir tad, ja persona nelikumīgi ražo un tirgo somas ar citai fiziskai vai juridiskai personai piederošas preču zīmes atdarinājumu. Šādā gadījumā pārkāpēja bizness pašos pamatos ir nelegāls un vērsts uz intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpšanu, pārkāpums viennozīmīgi ir izdarīts komerciālā apmērā jeb mērogā, ar to tieši gūstot ekonomisku labumu.

Jāatzīmē gan, ka, lai gan abi gadījumi pieder pie komerciālā mēroga, tie nesatur vienlīdz nopietnu apdraudējumu intelektuālā īpašuma tiesību īpašnieku interesēm. Normatīvie tiesību akti neparedz klasificētāku komerciāla mēroga kritērija piemērošanu tiesiskās aizsardzības līdzekļu izvēles procesā, tomēr, lai netiktu ignorēti samērīguma un proporcionalitātes principi, tiesām būtu jāpiemēro kaut vai neliela atšķirīga attieksme atkarībā no tā, vai ekonomiskais labums no pārkāpuma gūts tieši vai netieši.

Komerčiālā mēroga kritēriju tuvāk varam saprast, atskatoties uz Piemērošanas direktīvas pieņemšanas vēsturi un mērķiem. Lielā mērā šī direktīva radīta un harmonizācija tiesiskās aizsardzības līdzekļu jomā notikusi pirātisma dēļ. Tas izriet gan no Zaļās grāmatas teksta⁹³, gan arī no Zaļajai grāmatai sekojošā komunikē⁹⁴, kur viltošana un pirātisms uzsvērti

---

⁹³ Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. Commission of the European Communities, Brussels, 15/10/98, COM(98)569 final. <http://www.iccwbo.org/iccegig/index.html> (aplūkots 28.07.2008.).

⁹⁴ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee – Follow-up to the Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. COM/2000/0789 final. <http://eur->

kā milzu drauds Eiropas kopējam tirgum, ekonomiskajai izaugsmei, iedzīvotāju labklājībai un drošībai. Pat abu šo dokumentu nosaukumos ir vārdi „viltošana” un „pirātisms”.

Tāpat Eiropas Savienības īpašās rūpes par pirātisma, viltošanas un ar šiem procesiem saistītās organizētās noziedzības apkarošanu redzamas pašā Piemērošanas direktīvas tekstā. Piemēram, preambulas 9.apsvērumā min, ka aizvien plašāka interneta lietošana ļauj pirātiskos ražojumus nekavējoties izplatīt visā pasaulē un intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumi ir arvien biežāk saistīti ar organizēto noziedzību. Savukārt preambulas 13.apsvērumā atzīmē, ka direktīva nekavē tās valstis, kas to vēlas, iekšējiem mērķiem paplašināt direktīvas noteikumus, lai iekļautu tiesību aktus, kas attiecas uz negodīgu konkurenci, tostarp pirātiskajām kopijām vai līdzīgām darbībām.

Tātad viens no direktīvas galvenajiem mērķiem ir pirātisma apkarošana, un komerciālā mērogā veikta pārkāpuma jēdziens pirmkārt jau ieviests, lai tiktu galā ar šī mērķa realizāciju.

No visa komerciāla rakstura kontekstā iepriekšminētā var secināt, ka faktiski ar komerciālu mērogu būtu jāsaprot ne jebkura aktivitāte, kurai ir kaut kāds ekonomisks ieguvums, bet gan situācija, kur pārkāpums tieši vai netieši ir saistīts ar pārkāpēja pamatbiznesa aktivitātēm. Piemēram, ja mazais uzņēmums nodrukājis un izsūtījis 30 Ziemassvētku apsveikumus ar kāda mākslinieka gleznas reprodukciju, kuras izmantošanai atļauja nav saņemta, tad uzņēmums, protams, ir izdarījis autortiesību pārkāpumu, bet diez vai te var runāt par komerciālu mērogu.

Komerčiālā mēroga jēdziena sakarā svarīgi atzīmēt, ka Piemērošanas direktīvas oficiālajā tulkojumā komerciālais mērogs (*commercial scale*) tulkots nepareizi – kā komercnolūks. Uz šī termina ačgārno tulkojumu norādījusi arī Ieva Viļuma divos rakstos par intelektuālā īpašuma tiesību civiltiesisko realizāciju. Viņa tāpat iesaka lietot terminu „komerciāls mērogs”⁹⁵, vienlaicīgi tomēr atzīmējot, ka reizēm ir svarīgs arī nolūks. Protams, komerciāla mēroga (apmēra) intelektuālā īpašuma pārkāpums var būt veikts ar nolūku gūt komerciālu labumu, tomēr komerciālā mēroga un tā seku kontekstā svarīgā pazīme ir nevis pārkāpuma izdarītāja psihiskā attieksme pret pārkāpumu, bet gan šī pārkāpuma faktiskais raksturs.

---

lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0789:EN:NOT (aplūkots 28.07.2008.).

⁹⁵ Viļuma Ieva. Intelektuālais īpašums Eiropas Savienībā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 09.08.2005, Nr. 29(384); Viļuma Ieva. Intelektuālā īpašuma tiesību civiltiesiskā realizācija. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 22.05.2007, Nr. 21(474).

Diemžēl direktīvas nepareizais tulkojums ir ticis lietots tālāk.⁹⁶ Tās ir loģiskas sekas, jo nevar no normatīvā akta lietotāja prasīt papildus zināšanas svešvalodā un katra starptautiskā vai Eiropas Savienības izcelsmes akta latviešu valodas redakcijas salīdzināšanu ar oriģinālo tekstu. Tomēr tas tikai pierāda, cik viegli tiesību akta nekvalitatīva tulkojuma rezultātā nonākt pie turpmākas nepareizas izpratnes par kādu tiesību normu. Par laimi, Civilprocesa likuma 30.²nodaļā „Lietas par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem un aizsardzību”, kur iestrādātas Piemērošanas direktīvas prasības, ir lietots pareizs *commercial scale* apzīmējums – komerciāls mērogs (skat., piemēram, 250.¹⁶ pantu).

Direktīvas tulkojuma zemo līmeni, cita starpā, raksturo fakts, ka *commercial scale* tulkojumam lietoti arī citi termini: „komerciāls raksturs” (preambulas 20.apsvērumā, 6.panta 2.punktā), „komercdarbībai raksturīgs daudzums” (8.panta 1.punktā), „komerciāls mērogs” (9.panta 2.punktā). Šāda situācija nedrīkstētu būt. Lai gan jebkurš no šiem terminiem ir labāks un precīzāks nekā komercnolūks, juridiskā tehnika prasa konsekvenci un nepieļauj normatīvajos aktos lietot dažādus terminus viena un tā paša jēdziena apzīmēšanai (vai vienu terminu dažādu jēdzienu apzīmēšanai)⁹⁷. Tas ir svarīgi ne tikai no formāliem apsvērumiem, bet jo īpaši no praktiskiem, lai neradītu neskaidrības normatīvo aktu piemērotājiem un attiecīgi nekonsekventu normatīvā akta pielietošanu. Piemēram, šajā komerciālā mēroga gadījumā direktīvas piemērotājs, izmantojot direktīvas 8.panta 1.punktu, direktīvas latviešu valodas tekstā nevar rast atbildi uz jautājumu, kas ir komercdarbībai raksturīgs daudzums. Direktīva faktiski dod šādu skaidrojumu - 14.apsvērumā, taču latviešu valodas redakcijas lietotājs to neatrod, jo latviešu valodas varianta 14.apsvērumā definētas komercnolūkā veiktas darbības, nevis komercdarbībai raksturīgā daudzumā veiktas darbības, kas pat personai bez juridiskas atbildības ir saprotams, ka nav viens un tas pats.

Tāpat nav pareiza frāze „lai gūtu tiešu vai netiešu ekonomisku vai komerciālu labumu”. Pareizāk būtu „lai tieši vai netieši gūtu ekonomisku vai komerciālu labumu”, jo gūt var „tieši vai netieši” ar pārkāpjošajām darbībām. Labums nevar būt tiešs vai netiešs – tas vai nu ir, vai nav.

Noslēdzot jautājumu par pārkāpuma komerciālo mērogu, jāatgādina, ka Piemērošanas direktīva aptver visus intelektuālā īpašuma pārkāpumus, arī t.s. nekomerciāla rakstura pārkāpumus, taču attiecībā uz komerciāla rakstura pārkāpjošajām darbībām nosaka augstāku prasību līmeni. Augstākās prasības vispirms attiecināmas uz valsts pienākumu tādas iestrādāt

---

⁹⁶ Skat., piemēram, rakstā Kalnāja-Zelča Inese. Jaunas iespējas intelektuālā īpašuma aizsardzībā. 28.07.2007. http://evershedsbians.com/public/28885.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.).

⁹⁷ Broka Baiba, Džohansens Stīvens. Juridiskā analīze un tekstu rakstīšana. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 50.lpp.

normatīvajos aktos, bet pēc jēgas un mērķa – arī uz tiesas darbībām tiesiskās aizsardzības līdzekļa izvēlē.

Intelektuālā īpašuma tiesību nākamā īpatnība ir atbildība neatkarīgi no vainas (*strict liability*)⁹⁸, kas reizēm latviešu valodā saukta arī par absolūto atbildību vai stingro atbildību. Respektīvi, parasti atbildība par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu iestājas neatkarīgi no atbildētāja uzmanības pakāpes. Savukārt, ja pārkāpums konstatēts, tad jāpiemēro tiesiskās aizsardzības līdzekļi. Tomēr situācija varētu būt citāda attiecībā uz tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanu. Kritērijus, kas nosaka pārkāpuma esamību vai neesamību, nedrīkst jaukt ar kritērijiem, kas nosaka tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanu. Gan TRIPS līgums, gan Piemērošanas direktīva ļauj valstīm diferencēt tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamību atkarībā no pārkāpēja vainas pakāpes (šajā gadījumā – subjektīvās attieksmes kritērija). Piemēram, TRIPS līguma 45.panta 1.punkts prasa, lai kompensāciju būtu iespējams piedzīt gan no personas, kura pārkāpumu izdarījusi apzināti, gan no personas, kurai bija pamats apzināties, ka viņas darbības pārkāpj intelektuālā īpašuma tiesības. Savukārt 45.panta 2.punkts atļauj dalībvalstīm paredzēt atbildētāja peļņas piespriešanu par labu prasītājam vai likumā iepriekšnoteiktu atlīdzības summu pat tajos gadījumos, kad pārkāpējam nav bijis zināms, ka viņš ar savu darbību pārkāpj citas personas intelektuālā īpašuma tiesības. Tāpat Piemērošanas direktīva ļauj dalībvalstīm diferencēt dažus tiesiskās aizsardzības līdzekļus atkarībā no vainas: 13.panta 1. un 2.punkts šajā ziņā satur līdzīgus noteikumus kā TRIPS līguma 45.panta 1. un 2.punkts. Ja pārkāpējs rīkojies bez nodoma (ļauna nolūka) un bez neuzmanības, 12.pants atļauj dalībvalstīm nepiemērot 10. un 11.pantā noteiktos tiesiskās aizsardzības līdzekļus (rīkojumu atbildētājam atturēties no pārkāpjošo darbību veikšanas, pārkāpuma preču atsaukšanu, izņemšanu no tirdzniecības un iznīcināšanu) un to vietā paredzēt alternatīvu līdzekli – monetāru kompensāciju.

Tātad minētie tiesību akti paredz iespēju dalībvalstu nacionālajos likumos diferencēt tiesiskās aizsardzības līdzekļus atkarībā no vainas pakāpēm. Latvija šādu iespēju nav izmantojusi un normatīvajos aktos nav noteikusi tiesiskās aizsardzības līdzekļus atkarībā no pārkāpēja subjektīvās attieksmes pret pārkāpumu. Kā tiks konstatēts turpmākajās nodaļās, šis jautājums atstāts tiesas ziņā.

Nepieciešams atzīmēt, ka augstākminētais vainas kritērijs nav jaucams ar vispārējo civiltiesiskās atbildības noteikšanas metodiku. Latvijas civiltiesību doktrīna pēdējos gados ir mainījies attiecībā uz vainas kā psihiskās attieksmes nozīmi neatļautas darbības kontekstā

---

⁹⁸ Blair Roger D., Cotter Thomas F. Intellectual Property. Economic and Legal Dimensions of Rights and Remedies. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, Sao Paulo: Cambridge University Press, 2005, pp.3, 264.

civiltiesiskajā atbildībā. Ievērojamie civiltiesību zinātnieki Kalvis Torgāns un Jānis Kārklīšs ir rakstījuši, ka vainas kā personas psihiskās attieksmes noskaidrošana nav noteicošais atbildības kritērijs.⁹⁹ Jāizvērtē, vai persona ir vainojama (objektīvi kritēriji), nevis – vai pastāv personas vaina (subjektīvi kritēriji), un šīs divas kategorijas nav viens un tas pats. Personu atzīst par vainojamu, ja viņa nepierāda savu nevainojamību ar likumā aprakstītiem attaisnojumiem, un, ja persona šādi atzīta par vainojamu (nav attaisnojumu), viņai ir pienākums dot apmierinājumu, kura lielums arī nav atkarīgs no vainas formas.¹⁰⁰

Nākamais vispārīgais apsvērums, ko tiesai vajadzētu ņemt vērā intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu lietās, ir prasītāja un atbildētāja savstarpējās attiecības: vai pārkāpums izriet no līguma pārkāpuma, vai ar līgumiskām attiecībām nesaistītas neatļautas darbības. Piemēram, ja pušu līgumā noteiktas vienas puses tiesības izmantot otras puses radītās fotogrāfijas 5000 kalendāru izgatavošanai un realizācijai par 900 latu samaksu, bet pirmā bez papildus vienošanās un atļaušanas izgatavo un izplata 7000 eksemplārus, tad pēc piemērotākās kompensācijas par atlikušajiem 2000 kalendāriem tiesai vispirms būs jālūkojas pušu līgumā.

Ievērojama Latvijas intelektuālā īpašuma tiesību zinātnieks profesors Jānis Rozenfelds norāda uz tādu intelektuālā īpašuma īpatnību kā īpašnieka komerciālās aktivitātes nozīmi intelektuālā īpašuma izmantošanā.¹⁰¹ Viņš paskaidro, ka, lai intelektuālā īpašuma tiesību īpašnieks gūtu mantisku labumu no savām tiesībām, tās ir aktīvi jāizmanto – jāveic noteiktas darbības, teiksim, lai patenta tiesības dotu mantisku labumu, izgudrojums ir rūpnieciski jāizmanto.¹⁰² Tam noteikti var piekrist - intelektuālā īpašuma objektu būtība ir tikt izplatītiem. Citādi ir ar, piemēram, zemes īpašnieku, kurš var neko nedarīt ar savu zemi, bet pēc gadiem zemes īpašuma vērtība būs pieaugusi.¹⁰³ Tātad teorētiski šī tiesību īpašnieka aktivitāte atšķir intelektuālo īpašumu no citiem īpašuma veidiem, bet tai ir arī praktiska nozīme, kas var ietekmēt tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanu. Lai intelektuālā īpašuma tiesības dotu īpašniekam kādu labumu, tās ir aktīvi jāizmanto, savukārt izmantošana gandrīz vienmēr ir saistīta ar nozīmīgiem resursiem: naudas, laika, īpašnieka personīgās enerģijas. Nemaz

---

⁹⁹ Torgāns Kalvis. Vainas vai attaisnojumi meklējumi civiltiesībās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 31.05.2005., Nr. 20(375); Torgāns Kalvis. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 181.-198.lpp.; Torgāns Kalvis. Eiropas jurisprudences vērtības civiltiesībās: pārņemt vai nogaidīt. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 20.11.2007., Nr. 47(500); Kārklīšs Jānis. Vainas nozīme, nosakot civiltiesisko atbildību. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 26.04.2005., Nr. 15(370); Kārklīšs Jānis. Latvijas līgumtiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: [b.i.] 2006, 22.-23.lpp.

¹⁰⁰ Turpat.

¹⁰¹ Rozenfelds Jānis. *Intelektuālais īpašums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004, 10.lpp.

¹⁰² Turpat.

¹⁰³ Turpat.

nerunājot par ieguldījumiem, lai aizsargājamais darbs vispār taptu. Visi šie apstākļi tiesai ir jāapsver, izvēloties piemērotāko tiesiskās aizsardzības līdzekli un nosakot tā apmēru. Jo īpaši tas attiecas uz kompensācijas noteikšanu, kas ir darba 3.2.1.nodaļas temats.

Tālāk jāmin ļoti būtisks aspekts - intelektuālā īpašuma tiesību īpašais raksturs izriet no šo tiesību veidošanās mehānisma. Kā jau atzīmēts, intelektuālā īpašuma tiesības nav recipētas no romiešu tiesībām. Tā ir salīdzinoši jauna nozare, par rūpnieciskā īpašuma koncepciju var runāt tikai kopš 18.gadsimta otrās puses, pusvadītāju izstrādājumu topogrāfiju aizsardzību – kopš 20.gadsimta otrās puses, bet par tādu kategoriju kā lietderīgais modelis, komercnosaukums (firma) vai konfidenciāla informācija vietu intelektuālā īpašuma tiesību sistēmā vēl joprojām diskutē. Līdz ar to intelektuālā īpašuma tiesības ir izveidojušās un turpina attīstīties stingrā likumdevēja kontrolē, kas nozīmē milzīgu politiskā faktora ietekmi šo tiesību regulēšanā. Mārcis Krūmiņš intelektuālā īpašuma īpašnieka ekonomiskās intereses nosaucis par galveno intelektuālā īpašuma aizsardzības „dzinēj spēku”.¹⁰⁴ Tā ir, taču tiesību eksistence pati par sevi neietekmē. Nevienam nav noslēpums, ka politika balstās uz dažādiem lobijiem, un lobiji intelektuālā īpašuma tiesību jomā ir ļoti spēcīgi – miljonus vērtās ierakstu, filmu ražošanas un datortehnoloģiju kompānijas. Šādi lobiji cenšas panākt pēc iespējas stingrāku savu tiesību noteikšanu un monopolstāvokļa nostiprināšanu.

Intelektuālā īpašuma tiesību formēšanas pretējā pusē ir sabiedrības intereses: tiesības baudīt brīvu tirgu bez konkurenci kropļojošiem ierobežojumiem, lai saņemtu labāko un lētāko produktu, un cilvēktiesības, jo īpaši - tiesības bagātināties no radītajām kultūras izpausmēm un tiesības uz vārda (izteiksmes) brīvību. Nenoliedzami, pagājušā gadsimta otrajā pusē cilvēktiesību nozīme ir ļoti pieaugusi. Par to liecina tādu svarīgu cilvēktiesību dokumentu pieņemšana kā ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija¹⁰⁵, Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija¹⁰⁶, ANO Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām¹⁰⁷ un ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām¹⁰⁸. Šajos dokumentos, citu starpā, paredzētas tiesības piedalīties kultūras dzīvē, tiesības meklēt, saņemt un izplatīt dažāda veida informāciju un idejas,

---

¹⁰⁴ Krūmiņš Mārcis. Intelektuālā īpašuma tiesības elektroniskā vidē. Grāmatā: Informācijas un komunikāciju tiesības. I sējums. Autoru kolektīvs. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002, 210.lpp.

¹⁰⁵ ANO 1948.gada 10.decembra Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. <http://www.lexilogos.com/declaration/letton.htm> (aplūkots 24.07.2008.).

¹⁰⁶ Eiropas Padomes 1950.gada 04.novembra Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. *Latvijas Vēstnesis*, 13.06.1997., Nr. 143.

¹⁰⁷ ANO 1966.gada 16.decembra Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. <http://www.mkparstavis.am.gov.lv/lv/?id=25> (aplūkots 24.07.2008.).

¹⁰⁸ ANO 1966.gada 16.decembra Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. <http://www.mkparstavis.am.gov.lv/lv/?id=24> (aplūkots 24.07.2008.).

izmantojot zinātnes progresu rezultātus un to praktiskas izmantošanas augļus. Protams, šīs tiesības nav absolūtas – pie noteiktiem apstākļiem likumdevējs tās var ierobežot, lai tiktu panākts balanss ar citu personu tiesībām. Galu galā, personas tiesības uz savu radīto intelektuālā rakstura darbu morālu un materiālu aizsardzību arī ir pieskaitāmas pie pamattiesībām. Loģiski, ka starp šīm tiesībām ir jāatrod balanss, taču tas nav viegli un viennozīmīgi izdarāms. Līdz ar to teorijā un praksē nerimstas strīdi par to, kura interese prevalē konkrētā lietā. Varētu pat teikt, ka intelektuālā īpašuma tiesību (un šo tiesību īpašnieku) straujā attīstība un cilvēktiesību nozīmīgais pieaugums pēdējā pusgadsimta laikā ir norisinājies vienlaicīgi, kas šobrīd novedis pie visai sīvas konkurences.

Latvijas Republikas Satversme¹⁰⁹ arī aptver minētās tiesības: 100.pants paredz, ka ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus, savukārt 113.pants nosaka, ka valsts atzīst zinātniskās, mākslinieciskās un citādas jaunrades brīvību, kā arī aizsargā autortiesības un patenttiesības. Tā kā intelektuālais īpašums ir īpašuma veids, piemērojams ir arī Satversmes 105.pants, saskaņā ar kuru ikvienam ir tiesības uz īpašumu, īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm, īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu un īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.

Gan minēto interešu nemitīgās savstarpējās cīņas, gan no pastāvīga zinātnes un tehnikas progresu izriet intelektuālā īpašuma tiesību nepārtrauktā mainība un ļoti straujā attīstība. Pirmkārt, rodas jaunas intelektuālā īpašuma nozares, kurām nepieciešams jauns tiesiskais regulējums. Otrkārt, atkarībā no tā, kura interese ir „vinnējusi kauju” nebeidzamajā šo interešu „karā”, tās nozares intereses vairāk tiek atbalstītas intelektuālā īpašuma tiesību aktos konkrētajā laika periodā. Īsi izsakoties, uzvarētājs raksta likumus. Droši var apgalvot, ka intelektuālā īpašuma tiesības pēc 10 vai 20 gadiem nebūs tādas kā šobrīd. Šie apsvērumi attiecas ne tikai uz intelektuālā īpašuma materiālajām tiesībām, bet arī uz intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļiem. Ar TRIPS līgumu un Piemērošanas direktīvu ieviestais regulējums tiesiskās aizsardzības līdzekļu jomā lielā mērā ir intelektuālā īpašuma tiesību īpašnieku interešu spēcīgās lobēšanas rezultāts.

Gan TRIPS līgums, gan Piemērošanas direktīva nosaka tiesiskās aizsardzības līdzekļu galvenos piemērošanas mērķus un principus. TRIPS līguma 41.panta 1.punkts paredz, ka tiesas spriedumā piemērotajiem līdzekļiem ir nekavējoties jānovērš pašreizējie un nākotnē

---

¹⁰⁹ Latvijas Republikas Satversme: LR 15.02.1922. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 43, 01.07.1993. (pēdējie grozījumi ar 03.05.2007. likumu. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 79(3655), 17.05.2007.).

iespējamie pārkāpumi, un minētie līdzekļi jāpiemēro tā, lai tie neradītu barjeras likumīgai tirdzniecībai, kā arī, lai tie veicinātu jaunradi. Savukārt Piemērošanas direktīvas 3.pants nosaka, ka aizsardzības līdzekļiem jābūt taisnīgiem, efektīviem, proporcionāliem un preventīviem, tādiem, kas nav nevajadzīgi sarežģīti vai dārgi un neietver nepamatotus termiņus vai kavēšanos, un tie ir jāpiemēro tā, lai izvairītos no šķēršļu radīšanas likumīgai tirdzniecībai. Piemērošanas direktīvas preambulā, citu starpā, atrodamas arī tādas vadlīnijas kā nepieciešamība darba radītājam gūt likumīgu peļņu no sava darba un iespējami plašāka darbu un ideju izplatīšanās. Tai pat laikā autortiesību aizsardzība nedrīkst traucēt izteiksmes brīvību, brīvu informācijas apriti, personas datu vai konfidenciālas informācijas aizsardzību.

Tātad no šīm prasībām secināma intelektuālā īpašuma tiesību regulējuma divējādā daba, ko nosaka divas pretējas pamatintereses, no vienas puses – intelektuālā īpašuma īpašnieku personīgās un mantiskās intereses, no otras – sabiedrības intereses. Tikko kāda no interesēm būs pārāk aizsargāta salīdzinājumā ar otru, cietīs visai plaši sabiedrības slāņi.

Lai sasniegtu šo interešu optimālo balansu, galvenie pienākumi ir likumdevējam, nevis tiesai. Tiesas nozīmi nevajag novērtēt par zemu, taču to nedrīkst arī pārvērtēt un pārprast. Pasaules praksē akadēmiķi un praktiķi diskutē par tiesnešu lomu tiesību attīstībā, tas ir, cik lielā mērā tiesneši drīkst kļūt par politikas veidotājiem, un tik mainīgā tiesību nozarē kā intelektuālā īpašuma tiesības šī problēma ir īpaši aktuāla.

Minēto interešu savstarpējā konkurence prevalē tiesību aktu radīšanas procesā. Jāatceras, ka tas ir likumdevēja redzējums, un tiesa, izskatot pārkāpumu lietas, šī balansa pamatnostādņu regulējumā iejaukties nedrīkst. Lietas dalībniekiem vai tiesai likumdevēja normatīvajos aktos noteiktais abu pretējo interešu līdzsvars var šķist netaisnīgs, bet tā nav viņu kompetence šo līdzsvaru grozīt. Jo īpaši tas sakāms par kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas valstīm, lai gan, ņemot vērā starptautiskos līgumus un Eiropas Savienības tiesību aktus, tas attiecas arī uz anglosakšu tiesību valstīm.

Ringolds Balodis, pētot Amerikas Savienoto Valstu konstitūciju, norādījis uz uzskatu, ka pat ASV Augstākā tiesa, izmantojot savas prerogatīvas, nedrīkst pārspīlēt.¹¹⁰ Tiesa nedrīkst radīt savu politiku, tās uzdevums ir „pieslīpēt un papildināt” likumdevēja rakstīto normu, nevis sagudrot ko savu.¹¹¹

---

¹¹⁰ Franklin D.P. *Extraordinary measures: the exercise of prerogative powers in the United States*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 1991, p.116, rakstā: Balodis Ringolds. Amerikas Savienoto Valstu Konstitūcijas Pirmā labojuma nozīme un izpratnes transformācija (II). *Likums un Tiesības*, 2006. septembris, 8.sēj., Nr. 9(85), 260.lpp.

¹¹¹ Balodis Ringolds. Amerikas Savienoto Valstu Konstitūcijas Pirmā labojuma nozīme un izpratnes transformācija (II). *Likums un Tiesības*, 2006. septembris, 8.sēj., Nr. 9(85), 260.lpp.

Ginta Sniedzīte uzskata, ka mūsdienīgā tiesiskā valstī varas dalīšanas principa realizācija pieļauj tiesai atrast un formulēt vispārējas tiesību normas, taču tikai „noteiktos gadījumos” un „noteiktā kārtībā”; tiesas tiesībradošā funkcija eksistē vienīgi tajās robežās, ko prasa nepieciešamība piemērot rakstītās tiesību normas vai novērst likumu robu lietu atrisināšanai.¹¹² Lai gan pamatojumā dažkārt var tikt vērtētas sabiedrības kopējās intereses un īpaši sociāli vai ekonomiski faktori, tomēr tiesa nedrīkst pārkāpt robežu aiz kuras sākas politiski apsvērumi un likumdevējam demokrātiski leģitīmi nodotā kompetence.¹¹³

Starptautiskajā Intelektuālā īpašuma tiesību simpozijā Oksfordā, Lielbritānijā lords Hofmans (*Hoffman*) – tiesnesis no Lordu Palātas šim jautājumam veltīja veselu lekciju.¹¹⁴ Viņš atzīmēja, ka intelektuālā īpašuma lietās tiesas spriedumam var būt ekonomiskus jautājumus skarošas sekas, taču tā nav tiesas funkcija mēģināt šos ekonomiskus jautājumus atrisināt. Likumdevēja uzdevums ir veidot valsts politiku ekonomikas jomā, izdodot konkurences tiesību un intelektuālā īpašuma tiesību aktus. Tiesas loma ir tikai šīs tiesības interpretēt un piemērot, bet nepārveidot to, ko noteicis parlaments. Lords Hofmans atbalstīja Eiropas Savienības tiesas (pirms nosaukuma maiņas – Eiropas Kopienu tiesas) pieeju šim jautājumam, proti, ka tiesai jāredz tikai tiesības un ir jāizvairās risināt sarežģītus ekonomiskus jautājumus.

Šai nostājai var piekrist. Protams, ka ar „tiesību redzēšanu” jāsaprot arī pilnvērtīga šo tiesību piemērošana, tai skaitā spēja interpretēt un operēt ar juridiskām kategorijām, tiesību principiem, tiesību sistēmu. Tāpat tiesai jāspēj paraudzīties uz ekonomiskiem jautājumiem tādā nozīmē, kādas būs piemēroto tiesiskās aizsardzības līdzekļu sekas, taču šāda analīze ir jāatšķir no iejaukšanās ekonomiskajā politikā, pēdējo atstājot politiķu un ekonomistu ziņā. Faktiski tas attiecas uz jebkuru tiesību nozaru lietām – tiesnesis un tiesa pirmkārt spriež tiesu, piemērojot tiesības, nevis veido politiku, radot tiesības.

Tātad tieši likumdevējam ir pienākums izdot izsvērtus un līdzsvarotus normatīvos aktus intelektuālā īpašuma jomā, un tas ir ļoti svarīgs uzdevums. Par intelektuālā īpašuma tiesību īpašnieku un sabiedrības interešu balansu ir runāts un rakstīts ļoti daudz, veseli raksti ir veltīti tikai viena elementa apskatam vien (godīgas konkurences nodrošināšanai, vārda brīvībai,

---

¹¹² Sniedzīte Ginta. Tiesnešu tiesību konstitucionālais pamats. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 15.09.2009., Nr. 37(580).

¹¹³ Sniedzīte Ginta. Tiesnešu tiesību konstitucionālais pamats (II). *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 29.09.2009., Nr. 39(582).

¹¹⁴ Lord Hoffman's speech „Current Trends in Intellectual Property Law: A Personal Perspective” at The International Intellectual Property Law Symposia, 24-25 June 2005, Oxford, The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland.

publiskajai interesei).¹¹⁵ Varētu izdalīt sekojošas pamatproblēmas, kas rodas līdzsvara trūkuma gadījumos:

- 1) ja intelektuālais īpašums ir pārāk stingri aizsargāts, tā objekti netiek izmantoti; ja intelektuālā īpašuma tiesību īpašnieks nemāk vai negrib pietiekami komerciāli aktīvi izmantot darbu pats, tad ne pats īpašnieks gūst materiālu labumu, ne arī sabiedrība var no tā bagātināties;
- 2) ja darbi ir pārāk stingri aizsargāti, sabiedrība var nesaņemt pilnīgu informāciju, kas informācijas laikmetā ir liels trūkums; piemēram, televīzijas skatītājus nevar informēt par kultūras notikumiem;
- 3) ja darbi ir pārāk stingri aizsargāti, cieš vārda brīvība, kas rada draudus demokrātiskai iekārtai;
- 4) ja darbi ir pārāk stingri aizsargāti, cieš sabiedrības izglītības līmenis, jo darbu izmantošana izglītības procesā var kļūt neiespējama vai dārga;
- 5) ja intelektuālais īpašums ir pārāk stingri aizsargāts, spēcīgais monopolstāvoklis var tikt ļaunprātīgi izmantots godīgas konkurences un brīva tirgus apiešanai. Jo īpaši svarīgs apsvērums tas ir preču zīmju lietās. Negodīgas konkurences un brīvā tirgus ierobežojumu rezultātā cieš citi uzņēmēji, kā arī sabiedrība, kas spiesta iegādāties dārgākus produktus vai arī nespēj piekļūt konkrētām precēm un pakalpojumiem. Ja intelektuālā īpašuma īpašnieka monopolstāvoklis ir pārmērīgi aizsargāts, jau pastāvošās lielās intelektuālā īpašuma kompānijas kļūst vēl lielākas un bagātākas, bet mazajām, jaunajām kompānijām var būt neiespējami iekļūt tirgū;
- 6) ja intelektuālais īpašums ir pārāk vāji aizsargāts, zeļ viltošana un pirātisms un patērētāji sāk iegādāties viegli pieejamos un lētākos nelegālos eksemplārus; rezultātā intelektuālā īpašuma īpašniekiem var sākt trūkt naudas turpmākai radošajai, zinātniskajai un saimnieciskajai darbībai, kas noved pie tā, ka netiek radīti jauni darbi, izgudrojumi, preces;
- 7) ja intelektuālais īpašums ir pārāk vāji aizsargāts, tad sakarā ar viltošanas attīstību patērētājiem var tikt piedāvāti ne tikai nekvalitatīvi produkti, bet arī tādi, kas

---

¹¹⁵ Skat., piemēram, Sims Alexandra. The Public Interest Defence in Copyright Law: Myth or Reality? *E.I.P.R.* [2006] Vol.28, Issue 6, pp.335-343; Schreiber Arye. Confidence Crisis, privacy phobia: why invasion of privacy should be independently recognised in English Law. *Intellectual Property Quarterly* (turpmāk – *I.P.Q.*) (UK), [2006] Issue 2, pp.160-192; Mazeh Yoav and Rogers Mark. The economic significance and extent of copyright cases: an analysis of large UK firms. *I.P.Q.* [2006] Issue 4, pp.404-415; Wilson Alastair Q.C., Jones Victoria. Photographs, Privacy and Public Places. *E.I.P.R.* [2007] Vol.29, Issue 9, pp.357-361; Aplin Tanya. Commercial Confidences after the Human Rights Act. *E.I.P.R.* [2007] Vol.28, Issue 10, pp.411-419.

apdraud pat veselību un dzīvību; visa sabiedrība cieš arī citā aspektā – viltošanas un pirātisma organizētā noziedzība finansē cita rakstura noziedzību – terorismu u.c.;

- 8) ja intelektuālais īpašums ir nepietiekami aizsargāts, tad intelektuālā īpašuma īpašniekam pastāv risks zaudēt kontroli pār savu gara darbības un finansiālo ieguldījumu produktu (ne tikai pirātisma dēļ), kas, savukārt, nemotivē viņu radīt un izplatīt jaunus darbus.

Tāpat pareizā līdzsvara sasniegšana ir ļoti svarīga. Tiesa, tas ir arī ļoti grūts uzdevums, jo visiem gadījumiem nevar novilkt vienu mērauklu. Intelektuālā īpašuma pārkāpumu lietās var izvērsties nopietni strīdi par tiesību spēkā esamību un piederību, kur atbildētājs var meklēt sev attaisnojumus pieminētajos kritērijos: negodīgā konkurencē, publiskajā interesē, vārda brīvībā. Nereti noteikt robežu un pārkāpuma esamību var būt ļoti sarežģīti. Protams, ja pārkāpums galu galā tiek konstatēts, prasītājam ir tiesības uz tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanu. Tad jāatceras, ka negodīgās konkurences, publiskās intereses un cilvēktiesību kritēriji visupirms ir atbildētāja attaisnojumi, lai viņš varētu izbēgt no atbildības, t.i., pie noteiktiem apstākļiem tie var būt iemesli, lai atzītu, ka pārkāpums nav noticis. Šādā gadījumā ir svarīgi atšķirt, ka atbildības attaisnojumi automātiski nav tiesiskās aizsardzības līdzekļu noteikšanas vai nenoteikšanas motīvi. Tie var iespaidot tiesiskās aizsardzības līdzekļus, bet visupirms tie ir attiecināmi uz pārkāpuma faktu.

Austrālijas zinātnieki pēdējos gados ir veikuši interesantu pētījumu par to, cik un kādu iemeslu dēļ tiek apmierinātas vai noraidītas prasības lietās par preču zīmju pārkāpumiem.¹¹⁶ Pirmais zinātnieku secinājums ir, ka jāatšķir viltošanas lietas no pārējām, jo pirmās parasti ir visai vienkāršas un neizraisa īpašus likumiskus sarežģījumus. Paliek otras kategorijas preču zīmju lietas, kas nav „tīrās” viltošanas lietas, un par tām zinātnieki ir konstatējuši pārsteidzošu faktu: preču zīmju īpašnieki ir veiksmīgi tikai nedaudz vairāk kā trešajā daļā lietu.¹¹⁷ Ja tiesāšanās standarta ekonomiskais modelis paredz 50 procentu veiksmi¹¹⁸, un Latvijā vispārējais apmierināto prasību īpatsvars ir krietni vien augstāks, tad konstatētie preču zīmju tiesāšanās rādītāji liecina par šo lietu specifisko raksturu.

No minētās analīzes izriet šo jautājumu sarežģītā daba, kur lietas par pārkāpumu esamību sakarā ar šaubām par tiesību spēkā esamību un piederību var nebūt viennozīmīgas. Tad nebūtu vēlams atbildētāju uzlūkot tik pat bargi kā zagli. Intelektuālā īpašuma pārkāpumus ir tendence pielīdzināt zādzību lietām, taču zinātniskajā literatūrā zādzības termina saistīšana

---

¹¹⁶ Bosland Jason, Weatherall Kimberlee, Jensen Paul. Trade mark and counterfeit litigation in Australia. *I.P.Q.* [2006] Issue 4, pp.347-377.

¹¹⁷ Turpat, p.373.

¹¹⁸ Priest G.L., Klein B. The Selection of Disputes For Litigation. *Journal of Legal Studies*, (1984) Vol.13, p.1.

ar intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu lietām ir tikusi kritizēta. Zaglis labi apzinās, ka viņš zog un ar to dara kaut ko nelikumīgu, bet intelektuālā īpašuma pārkāpumu lietas mēdz būt arī tik komplicētas, ka līdz pašām tiesvedības beigām nav nemaz zināms, kam īsti pieder tiesības un vai tās ir spēkā. Šādā procesā zaudējušo pusi nevar saukt par intelektuālā īpašuma zagli, jo pārkāpjošās darbības laikā viņa varēja nemaz pat nezināt, ka pārkāpj kādas citas personas tiesības. Situāciju trāpīgi raksturojusi Patrīcija Lolena (*Patricia Loughlan*): „Nav slikto puīšu zagļu un labo puīšu īpašnieku. Ir tikai nopietns un komplekss politisks jautājums par optimālā balansa radīšanu starp intelektuālā īpašuma tiesībām un sabiedrības brīvībām.”¹¹⁹

Nedrīkst piemirst, ka intelektuālais īpašums nav vienota parādība, kur visos gadījumos iespējama viena pieeja. Kā jau norādīts, intelektuālā īpašuma tiesības sastāv no dažādu atsevišķu nozaru tiesībām, un šīs kategorijas lietās atšķirīga attieksme un tātad atšķirīgu tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošana atkarībā no katras lietas apstākļiem ir īpaši aktuāla. Tas tā ir ne tikai intelektuālā īpašuma apakšnozaru daudzveidības dēļ, bet arī pašu lietu dažādā rakstura dēļ. Piemēram, autortiesību pārkāpuma rezultātā nodarītais kaitējums var būtniecīgs ar nenozīmīgām sekām, kas ietekmē tikai pašu darba autoru un pārkāpēju, un tas var būt daudzu miljonu vērts nodarījums ar sekām, kas skar vairumu pasaules iedzīvotāju, piemēram, datorprogrammu magnātu lietās, jaunu zāļu pret vēzi lietās u.c.

TRIPS līgums un Piemērošanas direktīva nosaka vienotas pamatprasības intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu jomā. Latvijā likumdevējs, Civilprocesa likumā radot vienu nodaļu visām intelektuālā īpašuma tiesību nozarēm, ir gājis vieglāko ceļu. Var rasties jautājums: vai tas nav pašsaprotami, ka mums ir vienas prasības visām nozarēm, ja arī starptautiskajos un Eiropas Savienības dokumentos tā ir? Nebūt ne. Šādi uz harmonizāciju vērstie tiesību akti kā TRIPS līgums un Piemērošanas direktīva pēc savas būtības nav tieši piemērojami (ar izņēmumiem) un nav jāpārraksta nacionālajos likumos vārds vārdā. Tie nosaka minimālās prasības, savukārt šo prasību konkrētu ieviešanas veidu un metodi atstāj katras dalībvalsts ziņā. Tādēļ, lai gan minimālās prasības visām nozarēm var būt vienas, pārējās prasības var arī tādas nebūt. Bez tam, Piemērošanas direktīvas preambulas 17.apsvērumš īpaši paredz, ka šajā direktīvā paredzētie pasākumi, kārtība un aizsardzības līdzekļi katrā atsevišķā gadījumā ir jānosaka tā, lai pienācīgi ņemtu vērā attiecīgā gadījuma specifiku, tostarp attiecīgo intelektuālā īpašuma tiesību īpašās pazīmes un, ja vajadzīgs, to, vai pārkāpums izdarīts apzināti vai neapzināti. Dažādi līdzekļi dažādām intelektuālā īpašuma tiesību nozarēm pie dažādiem apstākļiem - to kā vienu no pieņemamās direktīvas

---

¹¹⁹ Loughlan Patricia. „You Wouldn't Steal A Car...”: Intellectual Property and the Language of Theft. *E.I.P.R.* [2007] Vol.29, Issue 10, p.405.

pamatnostādnēm Eiropas Komisija izvirzīja jau Zaļajā grāmatā.¹²⁰ Vai dažādi līdzekļi dažādām intelektuālā īpašuma tiesību nozarēm nosakāmi likumā, varēs secināt pēc katra līdzekļa analīzes darba beigās.

Kā jau minēts, Latvija pagaidām izvēlējusies „minimālo prasību pieeju”, attiecībā uz tiesiskās aizsardzības līdzekļiem nereti pārrakstot direktīvu vārds vārdā, un tiesiskās aizsardzības līdzekļus Civilprocesa likumā visām intelektuālā īpašuma tiesību nozarēm nosakot vienādus. Ja reiz likums šāds pieņemts, tad ar tādu jāstrādā, kamēr vien tas netiek grozīts. Taču šī strādāšana ar likumu nenozīmē tikai tiesību normas gramatisko piemērošanu. Nenoliedzami, rakstītā norma ir pamatā, tomēr nedrīkst aizmirst Latvijas tiesību sistēmas kā kontinentālās Eiropas tiesību sistēmai piederīgas sistēmas avotu daudzveidību. Tiesību zinātniece Daiga Iljanova norāda, ka sprieduma tapšanā var izšķirt piecas daļas: faktu konstatēšana, konkrēto faktu izskaidrošana, saprašana un aptveršana, interpretēšana, novērtējumi pēc svarīgākajām tiesību normām un novērtējumi pēc vispārējiem tiesību principiem.¹²¹ Vispārējie tiesību principi kopā ar rakstītajām tiesību normām, tiesu praksi, citiem tiesību avotiem ietilpst juridisko argumentu grupā, un spriedums vienmēr ir saistīts ar vispārējiem tiesību principiem.¹²² Lai tiesa savā nolēmumā varētu praktizēt šo principu piemērošanu, viens no reālākajiem ceļiem ir atsaukšanās uz doktrīnu, jo tajos principi tiek izfiltrēti un sistematizēti.¹²³

Pie šādiem vispārējiem tiesību principiem pieder vienlīdzības princips, saskaņā ar kuru ne tikai iespējams, bet pat nepieciešams piemērot atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos. Bez tam, Satversmes tiesa norādījusi, ka atšķirīgā attieksme iespējama arī pret personām, kuras atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats.¹²⁴ Izmantojot šo principu, tiesa var nonākt pie taisnīga un Piemērošanas direktīvas mērķiem atbilstoša rezultāta; galvenais – apzināties, ka šāda atšķirīga attieksme dažādām intelektuālā īpašuma lietām nereti ir nepieciešama un ir iespējama.

---

¹²⁰ Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. Commission of the European Communities, Brussels, 15/10/98, COM(98)569 final. <http://www.iccwbo.org/iccegig/index.html> (aplūkots 28.07.2008.).

¹²¹ Iljanova Daiga. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, 2005, 115.lpp.

¹²² Turpat, 114., 116.lpp.

¹²³ Turpat, 111.lpp.

¹²⁴ Satversmes tiesas 10.01.2003. spriedums lietā Nr. 2002-17-0103 „Par likuma “Par zemes privatizāciju lauku apvidos” 12.panta otrās daļas 1. un 3.punkta un Ministru kabineta 1997.gada 20.maija noteikumu nr.187 „Kārtība, kādā izmaksājama kompensācija naudā, dzēšot par bijušo zemes īpašumu lauku apvidos piešķirtos zemes īpašuma kompensācijas sertifikātus” 3.1., 3.2.2., 3.2.3. un 3.3.apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 105.pantam”. <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=1&mid=19> (aplūkots 11.06.2008.).

2. PAGaidu TIESISKĀS AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI

Lielākā daļa civilo tiesiskās aizsardzības līdzekļu prasītājam ir pieejami pēc tam, kad lieta ir izskatīta pēc būtības. Tad, ja izskatīšanas rezultātā ir konstatēts pārkāpums, tiesa nosaka piemērotāko tiesiskās aizsardzības līdzekli tiesas spriedumā. Tomēr reizēm šie galīgie tiesiskās aizsardzības līdzekļi nav pietiekami taisnīguma sasniegšanai un tiesību aizsardzībai, jo palīdzība nāk pārāk vēlu. Tādēļ tiesību savlaicīgai aizsardzībai var būt pieejami arī pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kuriem ir jānodrošina dažādas funkcijas. Tieši funkciju dēļ var izšķirt divus pagaidu līdzekļu veidus:

- 1) līdzekļi, kas piemērojami visu nozaru prasības kārtības lietām – t.s. vispārējie pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi (pierādījumu izprasīšana, pierādījumu nodrošināšana, prasības nodrošināšana);
- 2) līdzekļi, kas piemērojami atsevišķu tiesību nozaru prasības kārtības lietās – t.s. speciālie pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi.

Otrā veida tiesiskās aizsardzības līdzekļi nav kopīgi visām tiesību nozarēm un atšķiras atkarībā no tiesību nozares sakarā ar tās lietu specifiskām īpatnībām. Ir tiesību nozares, kuru lietās speciālo pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu nav, piemēram, parāda piedziņas vai zaudējumu piedziņas lietās. Viena no pirmajām tiesību nozarēm, kuras prasības kārtības lietās parādījās speciālie pagaidu līdzekļi, bija ģimenes tiesības: Civilprocesa likuma 238.panta otrā daļa paredz, ka pēc puses lūguma tiesa var pieņemt lēmumu, ar kuru uz laiku līdz sprieduma taisīšanai par laulības šķiršanu vai neesamību nosaka bērna aprūpes kārtību, saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, uzturlīdzekļus bērnam, aizliegumu bērnu izvest no valsts, līdzekļus otra laulātā iepriekšējā labklājības līmeņa vai uztura nodrošināšanai, laulāto kopīgā mājokļa lietošanas kārtību vai uzdod vienai pusei izsniegt otrai pusei mājāsaimniecības un personiskās lietošanas priekšmetus. Lietās, kas izriet no aizgādības un saskarsmes tiesībām, Civilprocesa likuma 244.⁵panta trešā daļa nosaka, ka pēc puses lūguma tiesa pieņem lēmumu, ar kuru uz laiku līdz sprieduma taisīšanai nosaka bērna dzīvesvietu, bērna aprūpes kārtību, saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību, aizliegumu bērna izvešanai no valsts.

Arī intelektuālā īpašuma tiesības ir viena no tām retajām nozarēm, kuras pārkāpumu lietās speciālie pagaidu līdzekļi pastāv. Lai gan vajadzība pēc tādiem līdzekļiem bija jau sen, tikai 2007.gada 01.martā stājās spēkā 2006.gada 14.decembra grozījumi Civilprocesa likumā, ieviešot jaunu 30.²nodaļu „Lietas par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem un aizsardzību”. Šajā nodaļā (250.¹⁰pantā un 250.¹⁶pantā) atrodami tādi intelektuālā īpašuma speciālie pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi kā informācijas pieprasīšana, kustamas mantas apķīlāšana, pienākums atsaukt preces, ar kurām, iespējams, tiek pārkāptas intelektuālā

īpašuma tiesības, un aizliegums veikt noteiktas darbības gan atbildētājam, gan personām, kuru sniegtie pakalpojumi tiek izmantoti, lai pārkāptu intelektuālā īpašuma tiesības, vai personām, kuras padara iespējamu šāda pārkāpuma izdarīšanu.

Pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu primārā funkcija ir *status quo* nostiprināšana, t.i., tāda stāvokļa iesaldēšana, kāds pastāv pašlaik vai pastāvējis noteiktā momentā agrāk. Šādu pieeju ir atbalstījusi arī Eiropas Savienības tiesa (pirms nosaukuma maiņas – Eiropas Kopienu tiesa), definējot pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļus kā līdzekļus, kas domāti faktiskās vai tiesiskās situācijas saglabāšanai tādējādi, lai aizsargātu tiesības, kuru atzīšana tiek prasīta kur citur no tiesas, kurai ir jurisdikcija par lietas būtību.¹²⁵ Taču bez *status quo* nostiprināšana pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļiem var būt arī citas lomas, tādas kā informācijas iegūšana vai pierādījumu iegūšana. Pēdējās ir vairāk vērstas uz tiesas procesa nodrošināšanu un tikai nosacīti pieskaitāmas pie tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, tomēr šī darba ietvaros tas tiek darīts, lai sniegtu pilnīgu pārskatu par tiesā lietojamiem civiltiesiskiem līdzekļiem, ko intelektuālā īpašuma tiesību īpašnieks var izmantot pret savu tiesību aizskārēju. Bez tam, abi galvenie dokumenti šajā jomā (TRIPS līgums un Piemērošanas direktīva) ietver visus minētos līdzekļus, un arī autoritatīvākajos ārzemju literatūras avotos parasti apskata tos visus vienkopus.

Amerikāņu autors Dens Dobss (*Dan Dobbs*) norādījis, ka pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi (sakarā ar to iespējami graujošajām sekām atbildētājam) parasti ir rūpīgi limitēti normatīvajos aktos vai tiesu nolēmumos.¹²⁶ Turpmākajās apakšnodaļās noskaidrosim, vai tas tā ir arī Latvijā.

2.1. Vispārējie pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi

Kā jau minēts, šī darba ietvaros ar vispārējiem pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļiem tiek apzīmēti tie pagaidu līdzekļi, kas piemērojami visu nozaru prasības kārtības lietām. Tie ir pierādījumu izprasīšana, pierādījumu nodrošināšana un prasības nodrošināšana. Ņemot vērā to, ka šo līdzekļu piemērošanai intelektuālā īpašuma tiesību lietās nevajadzētu atšķirties no piemērošanas citu kategoriju lietās, šajā apakšnodaļā netiks plaši iztirzāti pilnīgi visi to teorētiskie un praktiskie aspekti, tomēr nedaudz pie vispārējiem pagaidu līdzekļiem ir jāpakavējas divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, ir gan daži vēsturiski, gan likumā ierakstīti iemesli, kas liek domāt par kādu īpašu minēto līdzekļu nozīmi intelektuālā īpašuma tiesību lietās, un,

---

¹²⁵ Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.476.

¹²⁶ Dobbs Dan B. Law of Remedies. Second Edition. St.Paul (MN): West Publishing Co., 1993, p.11.

otrkārt, tiesiskās aizsardzības līdzekļu izpēte darbā nedos pilnīgu un visaptverošu ieskatu, ja tiks apskatīti vieni līdzekļi, bet citi ne.

2.1.1. Pierādījumu izprasīšana

Pierādījumi ir viens no svarīgākajiem civilprocesuālajiem aspektiem, jo bez tiem vairumā gadījumu lietas dalībnieka jebkāda lūguma apmierināšana nav iespējama. Arī Eiropas Savienība uzskata, ka pierādījumiem ir sevišķi liela nozīme intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpuma konstatēšanā un attiecīgi cīņā pret viltošanu un pirātismu.¹²⁷

Civilprocesa likuma 93.panta pirmā daļa nosaka, ka katrai pusei jāpierāda tie fakti, uz kuriem tā pamato savus prasījumus vai iebildumus; prasītājam jāpierāda savu prasījumu pamatotība, atbildētājam jāpierāda savu iebildumu pamatotība. Pēc vispārīga principa pierādījumus iesniedz puses un citi lietas dalībnieki (Civilprocesa likuma 93.panta otrā daļa). Tomēr, ja pusēm vai citiem lietas dalībniekiem nav iespējams iesniegt pierādījumus, pēc viņu motivēta lūguma tos izprasa tiesa (Civilprocesa likuma 93.panta otrā daļa).

Pierādījumu izprasīšanas sakarā būtiski uzsvērt divas lietas: pirmkārt, tiesa pierādījumus izprasa tikai tad, ja lietas dalībniekiem tos nav iespējams iesniegt, un, otrkārt, lūgumam par pierādījumu izprasīšanu jābūt motivētam. Abas šīs likuma prasības šķiet skaidri noteiktas likuma normā, bet praksē to „aizmirst” visai bieži. Izņemot atsevišķas retu kategoriju lietas, kur ir iesaistītas ierobežotas rīcībspējas personas (piemēram, nepilngadīgie), civilprocesā tiesa pēc savas iniciatīvas ar pierādījumu iegūšanu nenodarbojas. Tiesas funkcijas ir lietas dalībnieku iesniegto pierādījumu pārbaude un attiecīgu secinājumu izdarīšana no tiem. Tikai tad, ja lietas dalībnieks patiešām nespēj piekļūt vēlamajiem pierādījumiem, viņam ir tiesības griezties pie tiesas pēc palīdzības to iegūšanā. Tādā gadījumā lūgumam jābūt motivētam, un šai motivācijai ir jāietver pamatojums vismaz tam, kāpēc persona uzskata, ka konkrētais pierādījums pastāv, kāpēc šīm ziņām par faktiem var būt pierādījumu nozīme lietā un kādēļ persona nevar minēto pierādījumu iegūt pati. Nodaļā par prasības nodrošinājumu tiks analizēts sīkāk, ko ietver sevī jēdziens „motivēts lūgums” vai „motivēts pieteikums”, īpaši apskatot pierādījumu nepieciešamību.

---

¹²⁷ Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.469; Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee – Follow-up to the Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. COM/2000/0789 final. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0789:EN:NOT> (aplūkots 28.07.2008.).

Civilprocesa likums nesatur nekādus specifiskus noteikumus par pierādījumu izprasīšanu attiecībā uz intelektuālā īpašuma tiesību lietām. 250.¹⁶pants paredz tiesības uz informāciju, saskaņā ar kurām tiesa pēc prasītāja motivēta lūguma var pieprasīt informāciju par preču un pakalpojumu izcelsmi, bet šī darbība nav pierādījumu izprasīšana klasiskajā izpratnē un ir jāatšķir no tās. Abu veidu pieprasījumu atšķirības tiks sīkāk analizētas 2.2.3. apakšnodaļā par tiesībām uz informāciju.

Gan TRIPS līgums, gan Piemērošanas direktīva pievērš lielu nozīmi pierādījumiem. No TRIPS līguma 43.panta 1.punkta izriet, ka tiesas var izprasīt no atbildētāja pierādījumus, ja prasītājs ir iesniedzis saprātīgi iespējamus pierādījumus savas prasības pamatošanai un precizējis pierādījumus, kuriem ir nozīme prasības pierādīšanā un kas atrodas pretējās puses kontrolē. Pieprasot šādus pierādījumus, attiecīgos gadījumos jāievēro konfidencialas informācijas aizsardzība. TRIPS līguma 43.panta 2.punkts paredz, ja puse bez attaisnojoša iemesla saprātīgā termiņā neiesniedz pieprasīto pierādījumu, dalībvalstis var piešķirt tiesai pilnvaras pieņemt pagaidu un galīgos nolēmumus, pozitīvus vai negatīvus, pamatojoties uz to informāciju, kas tām iesniegta, ieskaitot sūdzību vai apgalvojumu, ko iesniegusi tā puse, kuru negatīvi iespaidojis noraidījums informācijas piekļūšanai, ja pusēm ir bijusi iespēja tikt uzklaustītām.

Latvijas likumdevējs nav tieši paredzējis tiesai šādas tiesības taisīt nolēmumu uz vienas puses apgalvojuma pamata, ja otra puse nav iesniegusi pieprasītos pierādījumus. Saskaņā ar Civilprocesa likumu pastāv divas iespējas. Pirmkārt, ja otra puse neapstrīd faktus, uz kuriem atsaukusies pirmā puse, tad tiesa vai tiesnesis var piemērot Civilprocesa likuma 96.panta piekto daļu: „Pusei nav jāpierāda fakti, kurus šajā likumā noteiktajā kārtībā nav apstrīdējusi otra puse.” Otrkārt, ja strīds par pierādījumiem tomēr pastāv, tiesnesis var uzlikt pierādījumu neiesniedzējam naudas sodu līdz 50 latiem saskaņā ar Civilprocesa likuma 150.panta pirmo daļu, kas paredz: „Ja lietas dalībnieks bez attaisnojoša iemesla tiesneša noteiktajā termiņā neiesniedz paskaidrojumus, neatbild uz tiesneša pieprasījumu, tiesnesis var viņam uzlikt naudas sodu līdz 50 latiem.” Tiesa gan, ja šo normu tulko burtiski, tad pierādījumu neattaisnojošu neiesniegšanu tā neietver: tā runā tikai par paskaidrojumu neiesniegšanu (nevis pierādījumu neiesniegšanu, kas nav viens un tas pats) un neatbildēšanu uz pieprasījumu (pieprasījuma adresāts var formāli atbildēt, bet atbilde var saturēt atteikumu iesniegt pieprasītos pierādījumus). Tomēr, tulkojot šo tiesību normu sistēmiski ar Civilprocesa likuma 149.panta trešās daļas 5.punktu un ceturto daļu, kur vienā kontekstā tiek runāts par paskaidrojumu un pierādījumu pieprasīšanu un iesniegšanu, un teleoloģiski, ka minētās normas mērķis ir nodrošināt tiesneša vai tiesas rīkojumu izpildi, mēs nonākam pie rezultāta, ka 150.panta pirmā daļa attiecas arī uz atteikumu iesniegt pierādījumus. Cits jautājums – vai

šīs sankcijas ir pietiekamas tiesvedības mērķu sasniegšanai. Domājams, ka ne, jo personai 50 latu sods nebūs nekas ievērojams lietā, kur risinās strīds par tiesībām uz vairāku tūkstošu vai pat miljonu vērtu īpašumu. Līdz ar to, lai gan TRIPS līguma 43.panta 2.punkta noteikumu iestrāde nacionālajos normatīvajos aktos dalībvalstīm nav obligāta, tā tomēr būtu vēlama, bez tam, uz visu kategoriju, ne tikai intelektuālā īpašuma, tiesību lietām.

Līdzīgus noteikumus kā TRIPS līguma 43.panta 1.punkts, satur arī Piemērošanas direktīvas 6.panta 1.punkts, papildus atrunājot vēl to, ka dalībvalstis var paredzēt, ka, lai pierādījumus uzskatītu par pieņemamiem, kompetentajām tiesu iestādēm ir jāizvērtē paraugi no ievērojama skaita attiecīgā darba vai cita aizsargāta īpašuma priekšmeta kopijām. Latvija šādu noteikumu nav tieši paredzējusi, un tas nav arī vajadzīgs, jo Civilprocesa likumā ir 94.pants par pierādījumu attiecināmību (tiesa pieņem tikai tos pierādījumus, kuriem ir nozīme lietā), un pierādījumu attiecināmības teorija paredz, ka tiesa pati spēj izvērtēt, kāds pierādījumu daudzums ir nepieciešams¹²⁸. Profesors un senators Kalvis Torgāns ir norādījis, ka tiesnesim ir jāparāda pilsoniska drosme un, nebaidoties no pārmetumiem par subjektivitāti, jānorāda, kuri pierādījumi neder.¹²⁹ Vēl jo vairāk tas pats attiecas uz pierādījumu skaitu.

Piemērošanas direktīvas 6.panta 1.punkts papildus paredz, ja izdarīts komerciāla mēroga pārkāpums, tad dalībvalstis saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem veic pasākumus, kas vajadzīgi, lai kompetentās tiesu iestādes pēc kādas puses pieprasījuma nepieciešamības gadījumā var izprasīt pretējās puses rīcībā esošos banku, finanšu vai tirdzniecības dokumentus, ievērojot konfidencialas informācijas aizsardzību. Latvijas likumdevējs arī šo normu nav tieši izteicis Civilprocesa likumā, taču tā ir īstenojama. Jau aprakstītā Civilprocesa likuma 93.panta trešā daļa neierobežo izprasāmo pierādījumu loku, kas ļauj izprasīt arī pretējās puses rīcībā esošos banku, finanšu vai tirdzniecības dokumentus.

Strīdīgāks ir jautājums par konfidencialas informācijas aizsardzību, kas pierādījumu izprasīšanas sakarā Civilprocesa likumā nav pieminēts. Intelektuālā īpašuma lietu kontekstā tas visbiežāk ir komercnoslēpums. Informācijas atklātības likuma 7.panta pirmā un otrā daļa skaidro, ka par komercnoslēpumu uzskatāma komersanta radīta vai komersantam piederoša informācija, kuras atklāšana varētu būtiski negatīvi ietekmēt komersanta konkurētspēju, bet par tādu nav uzskatāma informācija, kas ir saistīta ar valsts pārvaldes funkciju vai uzdevumu

---

¹²⁸ Par pierādījumu attiecināmību civilprocesā sīkāk skat., piemēram, Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 177.-178.lpp.

¹²⁹ Torgāns Kalvis. Lai civilprocess kļūtu efektīvāks, tas ir jāpilnveido. Grāmatā: Torgāns Kalvis. Civiltiesību, komerciesību un civilprocesa aktualitātes. Raksti 1999.-2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 514.lpp.

izpildi.¹³⁰ Protams, ka tas, vai konkrētās informācijas atklāšana varētu būtiski ietekmēt konkurētspēju, ir visai subjektīvs kritērijs, un par to varētu izcelties strīdi lietas dalībnieku starpā. Tomēr prasība pēc komercnoslēpuma aizsardzības ir praksē pierādīta nepieciešamība: piemēram, puse sāk maznozīmīgu pārkāpuma lietu, reizēm pat zinot, ka taisnība nav viņas pusē, bet to dara, lai iegūtu iespēju izprasīt ziņas par konkurenta komercdarbību pierādījumu statusā, iepazīties ar tiem un iegūto informāciju negodīgi izmantot savā biznesā.

Acīmredzot šo jautājumu izvērtēšana atstāta tiesas vai tiesneša ziņā, kuram būtu jāizlemj pierādījumu izprasīšanas lūgums saskaņā ar visiem konkrētajā lietā būtiskajiem apstākļiem, tai skaitā pierādījumu attiecināmību, pierādījumu pieļaujamību, saprātīgumu un, protams, samērīgumu starp izprasāmo pierādījumu nozīmi lietas izskatīšanā, pārkāpuma nopietnumu, izprasāmajos pierādījumos atrodošās informācijas raksturu un iespējamo otras puses interešu apdraudējumu. Neviennozīmīgos gadījumos būtu vēlams taisīt sagatavošanas sēdi Civilprocesa likuma 149.¹panta kārtībā, lai uzklautu abas puses un tālāk pēc iespējas objektīvāk izlemtu pierādījumu izprasīšanas jautājumu. Tiesneša vai tiesas lēmumi pierādījumu izprasīšanas jomā nekur nav publicēti, līdz ar to darbā nav iespējams novērtēt, kā minētais tiek īstenots tiesu praksē.

Konfidenciālās informācijas aizsardzības sakarā var ieteikt izprasītos pierādījumus īpašos gadījumos nenodot otras puses rīcībā, bet gan tikai tiesai, kas tos nodod tālāk kompetenta pušu izvēlēta eksperta rīcībā. Līdzīgi rīkojas Vācijā, kur pārkāpēja peļņas kalkulācijai tiesas bieži atļauj vienīgi priekš šīs darbības nepieciešamos dokumentus nodot sertificēta grāmatveža rīcībā, kuram pēc tam var uzdot jautājumus cietusī puse.¹³¹ Arī Latvijā eksperts izpētītu minētos dokumentus un sniegtu atzinumu par lietā svarīgiem apstākļiem, kas izriet no analizētajiem dokumentiem. Tad pierādījums lietā būtu tikai eksperta atzinums, nevis dokumenti, uz kuru pamata atzinums dots. Līdz ar to puses rīcībā nenonāktu nekāda blakus informācija par savu konkurentu. Pagaidām civillietās lietas dalībniekiem ir iespējams iepazīties ar visiem lietas materiāliem, bet šo tiesību varētu ierobežot sakarā ar otras puses tiesību uz konfidenciālas informācijas aizsardzību.

Vēl jāpiebilst, ka, lai gan konfidenciālas informācijas aizsardzības nepieciešamība atrunāta ar intelektuālā īpašuma tiesībām saistītajos aktos (TRIPS līgumā un Piemērošanas direktīvā, nedaudz arī Patentu likuma 63.panta otrajā daļā), tā nebūt nav tikai uz intelektuālā

---

¹³⁰ Informācijas atklātības likums: LR 29.10.1998. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 334/335(1395/1396), 06.11.1998.

¹³¹ Dreier Thomas. *Damages for Copyright Infringement in Germany*. In book: Goldstein Paul. *International Intellectual Property Law. Cases and Materials*. New York: Foundation Press, 2001, p.258.

īpašuma lietām attiecināma prasība. Šādas informācijas aizsardzības nepieciešamību pēc būtības nosaka nevis tiesību nozares īpatnības, bet gan pašas informācijas raksturs.

2.1.2. Pierādījumu nodrošināšana

Gandrīz visi apsvērumi, kas tiesai būtu jāizvērtē pierādījumu izprasīšanas jautājumā, attiecas arī uz pierādījumu nodrošināšanu, tikai šī pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļa piemērošana, iespējams, prasa vēl nopietnāku analīzi un visu „par” un „pret” izsvēršanu.

Latvijā pierādījumu nodrošināšanas noteikumi atrodami Civilprocesa likuma 16.nodaļā, kur tiem veltīti astoņi panti – no 98.panta līdz 103.²pantam. Pierādījumu nodrošināšanas pamats nostiprināts 98.panta pirmajā daļā, kas nosaka, ja personai ir pamats uzskatīt, ka tai nepieciešamo pierādījumu iesniegšana vēlāk var būt neiespējama vai apgrūtināta, tā var lūgt šos pierādījumus nodrošināt. Šī panta formulējums nav tas veiksmīgākais, jo neizprotamu iemeslu dēļ orientēts uz „personu”, kas, pirmkārt, nav civilprocesuāls termins lietas dalībnieku apzīmēšanai, un, otrkārt, runā par dalībnieka tiesībām lūgt, bet ne tiesas tiesībām piešķirt. Parasti Civilprocesa likuma formulējumi vairāk saistīti ar tiesas elementu, kas redzams arī likuma redakcijās, kas regulē līdzīga rakstura jautājumus. Piemēram: „ja ir pamats uzskatīt, ka tiesas sprieduma izpilde lietā varētu kļūt apgrūtināta vai neiespējama, **tiesa vai tiesnesis** pēc prasītāja motivēta pieteikuma **var pieņemt** lēmumu par prasības nodrošināšanu” (137.panta pirmā daļa), vai „ja pusēm vai citiem lietas dalībniekiem nav iespējams iesniegt pierādījumus, pēc viņu motivēta lūguma tos **izprasa tiesa**” (93.panta otrā daļa).¹³² Tātad likumā trūkst konsekvences, un labāks 98.panta pirmās daļas formulējums būtu sekojošs: „Ja ir pamats uzskatīt, ka pierādījumu iegūšana vēlāk var būt neiespējama vai apgrūtināta, **tiesa vai tiesnesis** pēc lietas dalībnieka motivēta pieteikuma **var pieņemt** lēmumu par pierādījumu nodrošināšanu”. Neskatoties uz šīm redakcionālajām nepilnībām, galvenā doma tomēr ir skaidra – pamats pierādījumu nodrošināšanai ir pamatotas bažas par šo pierādījumu vēlākas iegūšanas neiespējamību vai ievērojamu apgrūtinājumu.

Apstākļi, ka pieteikumam jābūt motivētam, izriet gan no Civilprocesa likuma 99.panta, kas nosaka četrus obligātus pieteikuma rekvizītus (1) pieteicēja, lietas vai iespējamo dalībnieku dati; 2) nodrošināmie pierādījumi; 3) fakti, kuru pierādīšanai nepieciešami nodrošināmie pierādījumi; 4) iemesli, kuru dēļ pieteicējs prasa nodrošināt pierādījumus), gan no vispārējiem civilprocesuālajiem noteikumiem par jebkuru vienas puses apgalvojumu pierādīšanas nepieciešamību (93.panta pirmā daļa), ja vien tie neietilpst nepierādāmo izņēmumu lokā (96.pants). Runājot par četriem obligātajiem pieteikuma rekvizītiem,

---

¹³² Šeit un turpmāk šajā apakšnodaļā - autores izcēlumi.

jāpiemin, ka doktrīnā izdala vēl piekto rekvizītu – laiku, kad prasība tiks iesniegta tiesā.¹³³ Šāda rekvizīta nepieciešamība gan ir tikai tajos gadījumos, kad pierādījumi nodrošināti pirms prasības celšanas. Tas ir iespējams saskaņā ar Civilprocesa likuma 98.panta otro daļu, kas pieļauj, ka pierādījumus var nodrošināt jebkurā stadijā, arī pirms prasības celšanas tiesā, un tieši pirms prasības celšanas tas arī visbiežāk tiek darīts, ko var izskaidrot ar bažām par pierādījumu iznīcināšanu, atbildētājam uzzinot par prasības iesniegšanu. Intelektuālā īpašuma lietās tas var būt īpaši aktuāli, jo, piemēram, lai iznīcinātu pierādījumus par datorā nelegāli instalētu datorprogrammu, pietiek ar pāris mirkliem.

Gan pirms, gan pēc prasības celšanas lēmumu par pierādījumu nodrošināšanu var pieņemt divās procesuālajās kārtībās 10 dienu laikā: to var darīt tiesa tiesas sēdē, noklausoties lietas dalībnieku vai iespējamo lietas dalībnieku viedokļus, gan arī tiesnesis vienpersoniski *inaudita altera parte* – bez otras puses uzklaušanās un tiesas sēdes rīkošanas. Pēdējā kārtībā to var darīt tikai izņēmuma gadījumos: Civilprocesa likuma 100.panta trešā daļa nosaka, ka ar tiesneša lēmumu pierādījumus bez iespējamo lietas dalībnieku uzaicināšanas var nodrošināt tikai neatliekamajos gadījumos, tai skaitā neatliekamās autortiesības un blakustiesības, datu bāzu aizsardzības (*sui generis*), preču zīmju un ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu, patentu, dizainparaugu, augu šķirņu, pusvadītāju izstrādājumu topogrāfiju (turpmāk — intelektuālā īpašuma tiesības) pārkāpumu vai iespējamo pārkāpumu gadījumos vai gadījumos, kad nevar noteikt, kas būs lietas dalībnieki.

Redzams, ka šajā panta trešajā daļā īpaši atrunātas intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu lietas. Rodas jautājumi - kāpēc, un vai šāda pieeja ir attaisnojama. Uz otro jautājumu jāatbild noliedzoši, un šādu atbildi pamatojoša analīze sekos, bet vispirms aplūkosim pirmo jautājumu, kāpēc šāds regulējums likumā vispār pastāv. Lai to izdarītu, jāatskatās uz Civilprocesa likuma grozīšanas vēsturi. Vēl 2004.gada sākumā 100.panta trešā daļa skanēja šādi: „Ar tiesneša lēmumu pierādījumus bez iespējamo lietas dalībnieku uzaicināšanas var nodrošināt tikai neatliekamajos gadījumos vai gadījumos, kad nevar noteikt, kas būs lietas dalībnieki.” Precīzi un skaidri. Ņemot vērā, ka šī norma Civilprocesa likumā atrodas A daļā „Vispārīgie noteikumi”, tā attiecas uz visu tiesību nozaru prasības kārtības lietām, tieši tāpat - uz intelektuālā īpašuma tiesību prasības kārtības lietām.

Neskatoties uz to, ar 2004.gada 07.aprīļa likumu 100.panta trešā daļa tika pārgrozīta uz sekojošu redakciju: „Ar tiesneša lēmumu pierādījumus bez iespējamo lietas dalībnieku uzaicināšanas var nodrošināt tikai neatliekamajos gadījumos, autortiesības un blakustiesības, datu bāzu aizsardzības (*sui generis*), preču zīmju un ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu, patentu,

¹³³ Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 187.lpp.

dizainparaugu, augu šķirņu, pusvadītāju izstrādājumu topogrāfiju pārkāpumu gadījumos vai gadījumos, kad nevar noteikt, kas būs lietas dalībnieki” (spēkā no 2004.gada 01.maija). No šīs redakcijas izriet, ka intelektuālā īpašuma lietās pierādījumus *inaudita altera parte* nodrošina vienmēr (arī tad, ja tas nebūt nav steidzams gadījums), bet citās lietās – tikai steidzamos gadījumos vai gadījumos, kad lietas dalībnieki vēl nav skaidri. Citiem vārdiem sakot, radās 3 veida gadījumi: neatliekami gadījumi, intelektuālā īpašuma tiesību gadījumi un gadījumi ar nezināmiem lietas dalībniekiem; intelektuālā īpašuma lietas tika pretstatītas neatliekamiem gadījumiem. Tātad intelektuālā īpašuma lietām tika piešķirts speciāls statuss un noņemta prasība par neatliekamības kritērija izvērtēšanas nepieciešamību. Šādu procesu varētu mēģināt izskaidrot ar to, ka ap šo laiku intelektuālā īpašuma tiesības piedzīvoja tādu kā „piedzimšanu” plašāku sabiedrības slāņu acīs. Līdz divtūkstošo gadu sākumam lielai sabiedrības daļai, tai skaitā juristu daļai bija visai miglains priekšstats par intelektuālā īpašuma tiesībām un to piemērošanu. 2003.gada beigās – 2004.gada sākumā intensīvi risinājās Piemērošanas direktīvas izstrādes un pieņemšanas beigu posms, vienlīdz aktualizējoties TRIPS līguma normām. Parādījās arī vairāk intelektuālā īpašuma lietu tiesās. TRIPS līguma 50.pants patiešām satur rīkojumu dalībvalstīm īstenot to, ka tiesas var nodrošināt pierādījumus *inaudita altera parte*, un līdzīgus noteikumus paredzēja topošā Piemērošanas direktīva. Acīmredzot tik daudz bija izlasīts un saprasts, gan pavisam ignorējot TRIPS līguma 50.pantā tālāk atrodamās atrunas par nepieciešamību izvērtēt vairākus apstākļus (tai skaitā neatliekamību) un vispārīgos pantos ierakstītās prasības par proporcionalitāti un taisnīgumu. Tapa 2004.gada 07.aprīļa grozījumi un minētās prasības tika iestrādātas likumā, nemaz īsti neizanalizējot, vai tas jau nav paredzēts normatīvajos aktos.

Protams, ka šāda redakcija bija nepieņemama. Visbeidzot 2006.gada 14.decembrī tika pieņemti jauni grozījumi, kas stājās spēkā 2007.gada 01.martā un atspoguļo Civilprocesa likuma 100.panta trešās daļas pašreizējo redakciju. Šī redakcija labo saturisko kļūdu, taču redakcionāli ir vēl vairāk absurda. Tagad likums paredz steidzamus gadījumus, intelektuālā īpašuma steidzamus gadījumus un gadījumus, kad nevar noteikt, kas būs lietas dalībnieki. Šāda speciāla vienas tiesību nozares lietu pieminēšana, bet citu nepieminēšana nav attaisnojama. Neatliekams gadījums intelektuālā īpašuma tiesību lietā ir un paliek neatliekams gadījums. Var tikai apbrīnot likumdevēja spēju salīdzinoši neilgā laika posmā divas reizes pēc kārtas grozīt vienu un to pašu pantu un nespēt nonākt pie pareiza rezultāta. Civilprocesa likuma 100.panta trešās daļas redakcija, kas bija spēkā līdz 2004.gada 01.maijam, varbūt nebija ideāla, bet tā noteikti bija labāka par nākamām divām, tai skaitā arī par pašreizējo redakciju.

Lai noskaidrotu, vai šī Civilprocesa likuma 100.panta trešās daļas redakcija, kas bija spēkā līdz 2004.gada 01.maijam, ir vēlamā redakcija, t.i., vai tā aptver visus nepieciešamos gadījumus, atbilst Latvijas tiesību sistēmai un tajā nostiprinātajai izpratnei par taisnīgumu, TRIPS līguma un Piemērošanas direktīvas prasībām, jāizpēta visi nozīmīgie aspekti pierādījumu nodrošināšanas sakarā.

Sāksim ar TRIPS līguma un Piemērošanas direktīvas noteikumu apskati. TRIPS līguma 41.pants nosaka intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu vispārīgās prasības: līdzekļiem ir jābūt efektīviem cīņā ar intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem, tai skaitā ātriem pārkāpumu novērsošiem līdzekļiem un līdzekļiem, kas attur no pārkāpumu izdarīšanas nākotnē, tie jāpiemēro tā, lai neradītu barjeras likumīgai tirdzniecībai. Procedūrām jābūt taisnīgām un objektīvām, tās nedrīkst būt nevajadzīgi sarežģītas vai dārgas, nedrīkst paredzēt nesaprātīgus termiņus vai neattaisnojamu kavēšanos. Spriedumiem par prasības materiāltiesisko pamatotību vēlams būt rakstveidā un tiem jābūt motivētiem, balstītiem uz pierādījumiem, par kuriem pusēm bija iespēja izteikties, un tiem bez kavēšanās jābūt pieejamiem vismaz lietas dalībniekiem. TRIPS līguma 42.pantā tiek atkārtoti uzsvērtas taisnīgu un objektīvu (*fair and equitable*) procedūru nepieciešamība un paskaidrots, ka šādas procedūras ietver atbildētāja tiesības savlaicīgi, rakstveidā un pietiekami detalizēti uzzināt prasījumu pamatus, abu pušu tiesības uz neatkarīgu juridisko pārstāvību, paskaidrojumu un pierādījumu iesniegšanu, u.tml.

TRIPS līguma 50.pants satur jau daudz konkrētākas normas, regulējot dalībvalstu pienākumus pagaidu aizsardzības līdzekļu jomā, tai skaitā ar pārkāpumu saistīto pierādījumu nodrošināšanu. 50.pants 2.punkts nosaka, ka tiesu varas iestādes var nepieciešamības gadījumā pieņemt pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļus *inaudita altera parte*, jo īpaši, ja jebkura kavēšanās var nodarīt nelabojamu kaitējumu tiesību īpašniekam vai ja ir uzskatāms risks, ka pierādījumi tiks iznīcināti. Saskaņā ar 50.panta 3.punktu tiesu varas iestādes var prasītājam pieprasīt iesniegt saprātīgi iespējamus pierādījumus, lai pietiekami noteikti pārliecinātos, ka prasītājs ir tiesību īpašnieks un ka prasītāja tiesības tiek pārkāptas vai draud to pārkāpšana, likt prasītājam nodrošināt drošību vai atbilstošas garantijas, lai aizsargātu atbildētāju un novērstu viņa tiesību ļaunprātīgu izmantošanu. Ja pagaidu līdzekļi ir piemēroti *inaudita altera parte*, par to nekavējoties, bet ne vēlāk kā pēc lēmuma izpildes, paziņo pusēm, uz kurām tas attiecas; pēc atbildētāja lūguma notiek šī lēmuma pārskatīšana ar tiesībām tikt uzklautam, lai saprātīgā termiņā pēc līdzekļu paziņošanas lemtu par to, vai šādi līdzekļi ir jāgroza, jāatceļ vai jāatstāj negrozīti (TRIPS līguma 50.panta 4.punkts). Saskaņā ar 50.panta 6.punktu, ja pagaidu līdzekļi piemēroti pirms prasības celšanas, prasība jāceļ vai nu līdzekļa piemērotāja noteiktajā saprātīgajā termiņā (ja dalībvalsts likums to atļauj), vai termiņā, kas

nav ilgāks par 20 darba dienām vai 31 kalendāro dienu, atkarībā no tā, kurš laiks ir garāks; ja prasība šajā termiņā netiek celta, piemērotais līdzeklis tiek atcelts pēc atbildētāja lūguma vai kā citādi zaudē spēku. Visbeidzot 50.panta 7.punkts nosaka, ja pagaidu pasākumi tiek atcelti vai zaudē spēku atbildētāja rīcības vai nolaidības dēļ, vai ja vēlāk tiek konstatēts, ka nav bijis ne intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpuma, ne pārkāpuma draudu, tiesu varas iestādes var pēc atbildētāja lūguma likt prasītājam dot atbildētājam kompensāciju par jebkuru ar šiem pagaidu līdzekļiem radīto kaitējumu.

Piemērošanas direktīvas prasības ir visai līdzīgas. 3.pants arī nosaka taisnīgu un objektīvu, ne pārmērīgi sarežģītu un dārgu, likumīgu tirdzniecību netraucējošu un savlaicīgu procedūru nepieciešamību, papildinot, ka tiesiskās aizsardzības līdzekļiem ir jābūt arī efektīviem, proporcionāliem un preventīviem un ka jānodrošina, ka tos neizmanto ļaunprātīgi. Pierādījumu nodrošināšanas pamatu un kārtību regulē 7.pants, kas pamatvilcienos gan tekstuāli, gan saturiski līdzinās TRIPS līguma 50.pantam. Sīkāk tiek aprakstītas tikai pierādījumu nodrošināšanas praktiskās izpausmes, proti, ka var notikt pārkāpuma preču detalizēta aprakste gan ar, gan bez paraugu paņemšanas, vai pārkāpuma preču apķīlāšana. Nepieciešamības gadījumā šīs pašas darbības var veikt ar materiāliem un rīkiem, kas izmantoti pārkāpuma preču ražošanai vai izplatīšanai, un ar to saistītiem dokumentiem (7.panta 1.punkts).

Civilprocesa likumā ir mēģināts iestrādāt šīs prasības. Apskatīsim svarīgākos elementus pēc kārtas.

Pirmkārt, pierādījumu nodrošināšanas pamats. Par to šajā darbā jau tika runāts redakcionālajā aspektā. Par saturisko pusi nepieciešams norādīt, ka Civilprocesa likuma 98.panta pirmās daļas frāze „nepieciešamo pierādījumu iesniegšana vēlāk var būt neiespējama vai apgrūtināta” pietiekami labi norāda uz pierādījumu iešanas bojā, nobēdzināšanas vai citādas nepieejamības draudiem kā adekvātu pamatu pierādījumu nodrošināšanai. Savukārt, lai būtu „pamats uzskatīt”, ka šāds risks pastāv, Civilprocesa likuma 99.pants prasa pieteikumā norādīt iemeslus, kuru dēļ pieteicējs prasa nodrošināt pierādījumus. Tiesa, ar norādīšanu vien nepietiek, jo norādīt var visu iespējamo un neiespējamo, bet tiesai, lai tā pieņemtu taisnīgu, objektīvu un motivētu lēmumu, ir jābūt iespējai par norādītajiem apstākļiem pārlicināties līdz saprātīgas ticamības pakāpei. Tulkojot normu sistēmiski, mēs atrodam jau pieminēto Civilprocesa likuma 93.panta pirmo daļu, ka jebkurš vienas puses apgalvojums ir jāpierāda, un 96.pantu par tiem izsmeļoši uzskaitītiem apstākļiem, ko var nepierādīt. Pierādījumu nodrošināšanas pamats šādos izņēmumos neietilpst, tātad pēc vispārējās prasības ir jāpierāda. Šāds princips tika izstrādāts jau romiešu tiesībās: „Kas tiesā

kaut ko apgalvo, tam tas ir jāpierāda.”¹³⁴ Tomēr, kā tiks konstatēts nākamajā darba apakšnodaļā par prasības nodrošināšanu, praksē vēl joprojām pierādīšanas nepieciešamība tiek atstāta novārtā un tiek izdarīti Civilprocesa likuma 93.panta pirmajai daļai pretēji secinājumi. Tas tiek darīts pat pie apstākļiem, kad likumā ierakstīta „motivēta pieteikuma” nepieciešamība. Līdz ar to, ja līdzīgas redakcijas pantā par prasības nodrošināšanu tiek prasīts motivēts pieteikums, bet pierādījumu nodrošināšanas gadījumos – „pieteikums”, tad likuma izmantotājiem var sākt šķist, ka pienācīga motivēšana (kas ietver sevī pierādīšanu) vairs nav vajadzīga. Tādēļ tiek ieteikts Civilprocesa likuma 98.panta pirmo daļu formulēt šādi: „Ja ir pamats uzskatīt, ka pierādījumu iegūšana vēlāk var būt neiespējama vai apgrūtināta, tiesa vai tiesnesis pēc lietas dalībnieka **motivēta** pieteikuma var pieņemt lēmumu par pierādījumu nodrošināšanu.” Tāpat 99.pantu vēlams papildināt ar otro daļu, kas paredzētu nepieciešamību pievienot saprātīgi iespējamus pierādījumus, kas pierādītu pierādījumu nodrošināšanas pamatu.

Mārcis Krūmiņš pareizi norādījis, ka, jo precīzāk reglamentēta kārtība, jo labāk tiesa un puses zina, kas katram jādara, un jo mazāk iespēju, ka tiesas lēmumi tiks pārsūdzēti, tādējādi ietaupot laiku.¹³⁵ Protams, ne visu atsevišķas nodaļas normās var un vajag noregulēt. Ir jāspēj strādāt ar visu likumu un visu tiesību sistēmu, operēt ar vispārējām normām, ģenerālklausulām un tiesību principiem. Tomēr prakse rāda, ka liela daļa juristu tam vēl nav gatavi.

Otrkārt, iemesliem, kuru dēļ pieteicējs prasa nodrošināt pierādījumus (Civilprocesa likuma 99.panta 4.punkts), būtu jāsaturs pamatojums ne tikai tam, kādēļ pierādījumu iesniegšana vēlāk var būt neiespējama vai apgrūtināta, bet arī tam, kāpēc pieteicējam šādi pierādījumi ir nepieciešami. Tas jāvērtē kopsakarā ar 99.panta 3.punktu, kas paredz pieteicēja pienākumu norādīt faktus, kuru pierādīšanai nodrošināmie pierādījumi ir nepieciešami. Tātad pieteicējam ir jānorāda un tiesai ir jāizvērtē ne tikai pierādījumu nozušanas iespējamība, bet arī tas, vai apstākļi, ko pieteicējs vēlas pierādīt, vispār ir viņam jāpierāda un vai viņam ir pamatots iemesls pie šīs pierādīšanas vispār ķerties.

Kā tika norādīts iepriekš, gan TRIPS līguma 50.panta 3.punkts, gan Piemērošanas direktīvas 7.panta 1.punkts izceļ to, ka tiesu varas iestādēm jābūt tiesībām prasītājam pieprasīt iesniegt saprātīgi iespējamus pierādījumus, lai pietiekami noteikti pārliecinātos, ka prasītājs ir tiesību īpašnieks un ka prasītāja tiesības tiek pārkāptas vai draud to pārkāpšana. Protams, arī

---

¹³⁴ Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 173.lpp.

¹³⁵ Krūmiņš Mārcis. Prasības nodrošināšanas institūts intelektuālā īpašuma aizsardzības kontekstā. *Likums un Tiesības*, 2006. septembris, 8.sēj., Nr. 9(85), 273.lpp.

atbildētājs var lūgt nodrošināt sev nepieciešamus pierādījumus, un arī viņam jāpierāda sava nepieciešamība tos prasīt konkrētās lietas ietvaros. Tomēr parasti lūdzējs ir prasītājs, un tad ir būtiski runāt par viņa prasības tiesību kā tādu. Šī problēma ir mazāk aktuāla tajos pierādījumu nodrošināšanas gadījumos, kad pierādījumus tiek lūgts nodrošināt pēc tam, kad prasība jau ir celta. Tad tiesību pēc saistības tiesnesis novērtē, lemjot jautājumu par prasības pieteikuma pieņemšanu un lietas ierosināšanu Civilprocesa likuma 131.panta kārtībā. Ja prasību cēlusi persona, kurai nav prasības tiesību, tiesnesis atsaka pieņemt prasības pieteikumu saskaņā ar Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 2.punktu.

Tiesības pēc saistības pierādīšana kļūst īpaši aktuāla gadījumos, kad tiek lūgts nodrošināt pierādījumus pirms prasības celšanas tiesā, un jo sevišķi, ja tas tiek darīts *inaudita altera parte*. Civilprocesa likuma pierādījumu nodrošināšanas nodaļa šādu jautājumu neregulē. Līdzīgs jautājums veiksmīgi atrunāts Civilprocesa likuma 19.nodaļā par prasības nodrošināšanu - 139.panta pirmajā daļā, saskaņā ar kuru, iesniedzot pieteikumu par prasības nodrošināšanu pirms prasības celšanas, iespējamais prasītājs sniedz pierādījumus, kas apliecina viņa tiesību pēc saistības un nepieciešamību nodrošināt prasību. Analogiska norma būtu iestrādājama nodaļā par pierādījumu nodrošināšanu, lai prasītājs būtu ar saprātīgi iespējamajiem pierādījumiem pierādījis, ka viņš ir tiesību īpašnieks un ka viņa tiesības tiek aizskartas vai drīzumā varētu tikt aizskartas.

Trešais svarīgais elements pierādījumu nodrošināšanas kontekstā ir *inaudita altera parte* procedūras piemērošanas pamats. Civilprocesa likums to pieļauj tikai tajos gadījumos, kad pieteikums par prasības nodrošināšanu iesniegts pirms prasības celšanas, jo šī procedūra paredzēta 100.pantā „Kārtība, kādā izlemj pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas”. Šī panta trešā daļa paredz neatliekamības kritēriju, lai iestātos tas izņēmuma gadījums, kad pierādījumus var nodrošināt ar tiesneša lēmumu bez iespējamo lietas dalībnieku uzaicināšanas. Civilprocesa likums nepaskaidro, kas ir „neatliekams gadījums”. Gramatiski neatliekams ir kaut kas tāds, ko nevar atlikt, tātad izpildāms bez kavēšanās - cik vien ātri iespējams. Vārdnīcās „neatliekams” definēts līdzīgi: tāds, ko nevar atlikt, novilcināt; steidzams.¹³⁶ Tas viennozīmīgi ir saistīts ar laiku. Ātras rīcības nepieciešamības kritērijs pēc būtības attiecas uz visu pierādījumu nodrošināšanu kā tādu (jo pierādījumu iesniegšana **vēlāk** var nebūt iespējama), ne tikai uz *ex parte* procedūru, taču, ja uz pēdējo gadījumu vēl papildus lietots vārds „neatliekams”, tad steidzama rīcība ir jo īpaši svarīga – acīmredzot jārikojas vēl ātrāk. Ātrāk par parasto ātro kārtību. Cik ātrāk?

---

¹³⁶ Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: Avots, 2006, 674.lpp.

Atbilde rodama *inaudita altera parte* procedūras nodrošināšanas atšķirībā no *audita altera parte* procedūras nodrošināšanas. Lai pēdējā būtu iespējama, jāierēķina tik ilgs laiks, lai uzaicinātajiem dalībniekiem varētu paziņot par tiesas sēdi un lai viņi varētu ierasties uz tiesas sēdi. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 54.panta pirmo daļu un 56.panta pirmo daļu lietas dalībniekus aicina uz tiesu ar tiesas pavēsti ierakstītā pasta sūtījumā, savlaicīgi paziņojot par tiesas sēdes laiku un vietu. Teorētiski paredzēta arī iespēja pavēsti piegādāt ar ziņneša starpniecību, bet tā nav izplatīta prakse. Līdz 2009.gada 01.martam pavēsti varēja paziņot ar citiem sakaru līdzekļiem, piemēram, telefonogrammu, faksogrammu, bet praktiski tas reti bija iespējams, jo prasībās un pieteikumos netika prasīts norādīt dalībnieku telefona un faksa numurus, un līdz ar to tie parasti arī netika norādīti.

Līdz 2009.gada 01.martam sūtījumu piegādes termiņu varēja izsecināt no Civilprocesa likuma 208.⁶panta, kura otrajā daļā, cita starpā, noteikts, ja nav konstatēts cits saņemšanas datums, uzskatāms, ka lēmuma norakstu atbildētājs saņēmis septītajā dienā no tā nosūtīšanas dienas. Tātad līdzīgi visos gadījumos pavēstes ceļošanai pa pasta kanāliem varēja prezumēt vismaz septiņas dienas. Civilprocesa likuma grozījumi, kas stājās spēkā 2009.gada 01.martā, ir vēl vairāk nostiprinājuši šo prezumpciju: šobrīd Civilprocesa likuma 56.¹panta 3.punktā noteikts, ja tiesas dokumenti piegādāti šā likuma 56.pantā noteiktajā kārtībā (..), uzskatāms, ka personai ir paziņots par tiesas sēdes vai procesuālās darbības laiku un vietu vai par attiecīgā dokumenta saturu un tiesas dokumenti ir izsniegti (..) septītajā dienā no nosūtīšanas dienas, ja dokumenti nosūtīti ar pasta sūtījumu.

Pirms pavēstes izsūtīšanas tiesnesim ir jāiepazīstas ar pieteikumu un jāizlemj, ka tas vispār ir pieņemams, kas pēc analogijas ar Civilprocesa likuma 131.panta pirmo daļu varētu aizņemt trīs dienas. Jāatzīmē, ka kopš 2009.gada 01.marta termiņš ir pagarināts no trīs uz septiņām dienām, taču tas ir maksimālais termiņš, un tiesnesim, saņemot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu, kas ir steidzams jautājums, iespēju robežās būtu jācenšas izlemt jautājumu par tā ierosināšanu nekavējoties. Līdz ar to var pieņemt, ka vairumā gadījumu pieteikums par pierādījumu nodrošināšanu tiks pieņemts trīs dienu laikā. Tad vēl ir vajadzīgs laiks pieteikuma reģistrēšanai tiesas kancelejā (viena diena), pavēstes sagatavošanai un nosūtīšanai (viena diena), kā arī, lai uzaicinātā persona vispār paspētu iepazīties ar pieteikumu un sagatavot savus paskaidrojumus pēc pavēstes un pieteikuma saņemšanas, kā arī nokārtot atbrīvojumu no darba, lai varētu ierasties tiesā (vismaz trīs dienas). Saskaņot šīm darbībām nepieciešamo laiku, minimālais kopējais termiņš ir ne īsāks par 15 dienām.

Civilprocesa likuma 100.panta pirmā daļa nosaka, ka tiesas sēdei jānotiek 10 dienu laikā no pieteikuma saņemšanas dienas tiesā. Kā jau konstatēts, 10 dienas ir pārāk īss laiks, lai to varētu nodrošināt (jābūt vismaz 15 dienām), tomēr galvenais secinājums no šīs analīzes ir cits:

lai pieteikumu izskatītu tiesas sēdē, ir nepieciešamas tās sagatavošanas darbības, kas aizņem ilgāku laiku nekā pieteikuma izlemšana, ja to dara tiesnesis vienpersoniski *inaudita altera parte*. Ja šo 10 (15) dienu laikā ticami paredzama pierādījumu pieejamības situācijas maiņa, tad gadījums ir saucams par „neatliekamu” un piemērojama *inaudita altera parte* kārtība.

Noteikt to, vai pierādījumu pieejamība var mazināties tuvākajās 10 dienās un attiecīgi vai gadījums ir neatliekams, ir atstāts tiesneša izvērtēšanai. Tiesnesis, saņemot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu, apsver, vai var apmierināt tajā izteiktu lūgumu par *inaudita altera parte* procedūru, un, ja atbilde ir pozitīva, vienpersoniski pieņem lēmumu par pierādījumu nodrošināšanu vai atteikšanos nodrošināt pierādījumus. Ja atbilde ir negatīva, tiesnesim acīmredzot jāpieņem lēmums par pieteikuma nozīmēšanu izskatīšanai tiesas sēdē un lietas dalībnieku vai iespējamo lietas dalībnieku uzaicināšanu.

Tomēr abos gadījumos likums paredz vienādu pieteikuma izlemšanas termiņu – 10 dienas no tā saņemšanas dienas. Dīvaini: gadījums ir neatliekams (īpaši steidzams), vai nav neatliekams (nav īpaši steidzams), to vienalga izskata 10 dienu laikā. Tas nonāk pretrunā ar neatliekamības koncepciju, kura zaudē savu jēgu. Vienlaicīgi netiek sasniegts *inaudita altera parte* procedūras mērķis, un tās piemērošana vairs nav attaisnojama. Līdz ar to Civilprocesa likumā būtu jāparedz atšķirīgs laiks pieteikuma izskatīšanai *inaudita altera parte* un *audita altera parte*. Par pirmā veida kārtību būtu ieteicams noteikt, ka pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu tiesnesis izlemj ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc pieteikuma pieņemšanas (līdzīgi kā prasības nodrošināšanas gadījumos). Attiecībā uz otrā veida kārtību jau tika pamatots, ka tiesas sēdi būtu vēlams noteikt nevis 10 dienu laikā, bet ne agrāk kā pēc 15 dienām no pieteikuma saņemšanas tiesā. Protams, arī maksimālais termiņš ir jānosaka, lai nepamatoti neaizkavētos steidzama jautājuma izskatīšana, līdz ar to iesakāms likumā paredzēt, ka tiesas sēdi nosaka 15 līdz 30 dienu laikā no pieteikuma saņemšanas dienas tiesā.

Kā jau tika konstatēts, „neatliekams” ir saprotams kā steidzams un tāpat ir saistīts tikai ar laiku. Nekas cits Civilprocesa likuma 100.pantā neļauj paplašināt „neatliekamu gadījumu” jēdzienu. Tomēr pierādījumu nepieejamību var ietekmēt ne tikai laika paiešana, bet arī cita lietas dalībnieka uzzināšana par to, ka var tikt mēģināts atrast ko tādu, kas viņam nāks par ļaunu. Pierādījumi var kļūt nepieejami vai grūti pieejami divos pamatgadījumos:

- 1) pierādījumi paši bojājas, izzūd;
- 2) pierādījumus kāda persona bojā, iznīcina vai paslēpj.

Tāpat pierādījumu zušanu var ietekmēt ne tikai pierādījumu pašu objektīvās īpašības, bet arī subjektīvais cilvēciskās gribas kritērijs. Pirmajā gadījumā nav iespējams gaidīt līdz tiesas sēdei, jo pierādījumam ir tādas īpašības, kuru dēļ pierādījums vai nu izzūd pavisam, vai

izzūd daļēji, vai pārveidojas. Piemēram, pilsētas laukumā izstādītas ledus skulptūras izkūst. Pie pirmās grupas būtu pieskaitāmi arī tie gadījumi, kad pierādījums savu īpašību dēļ varētu nebojāties, bet tā bojāšanos nosaka ārējie apstākļi, kas tieši nav saistīti ar cilvēcisko faktoru. Piemēram, datori, kas netiek lietoti un atrodas noliktavā, paši par sevi ātri nebojājas un neizmainās, taču, ja noliktavai ir caurs jumts un paredzams lietus, situācija kļūst pavisam citāda. Tad patiešām pierādījumu nodrošināšana ir „neatliekama” – veicama bez kavēšanās, steidzama.

Savukārt otrajā – cilvēka gribas ietekmes gadījumā – pierādījumus speciāli iznīcina vai bojā cilvēks ar tīšām darbībām un tiešu nodomu. Piemēram, cilvēks izdzēš datorprogrammu, sadedzina drēbju kravu vai paslēpj dokumentus. Teorētiski tas iespējams arī aiz neuzmanības, taču neatliekamības kontekstā parasti runā par tīšu rīcību. Šis gadījums nav tieši saistīts ar laika ietekmi uz pierādījumiem, bet gan ar personas uzzināšanu par to, ka var tikt atklāts vai tiek atklāts (un pierādīts) kaut kas, ko šī persona grib noslēpt. Tieši uzzināšana par pierādījumu nodrošināšanas lūgumu un tai sekojoša rīcība var padarīt pierādījumus nepieejamus. Ja personu aicina uz tiesas sēdi, viņai kļūst zināms, ka viņas pārkāpums ir atklāts vai varētu tikt atklāts. Ja uzzināšana nedrīkst notikt, nedrīkst notikt arī tiesas sēde un aicināšana uz to, un tātad pierādījumu nodrošināšanas pieteikums ir izskatāms bez šīs puses ziņas. Taču tas var nebūt saistīts ar laiku. Lielā daļā šādu gadījumu nav nekādas steigas (nekā neatliekama): ja vien personai nedara zināmu, ka viņai ir uz pēdām, viņa var mierīgi turpināt savas tiesībpārkāpjošās darbības vēl ilgi. Citiem vārdiem sakot, nav nozīmes, vai pierādījumus nodrošina šodien, rīt, pēc 10 dienām vai pēc mēneša, galvenais - lai persona vispār neuzzina par pierādījumu nodrošināšanas lēmumu līdz lēmuma izpildei.

Inaudita altera parte procedūrā atbildētājam tiek liegtas ļoti svarīgas tiesības – tiesības tikt uzklausītam, izteikt savu viedokli. Lai ierobežotu šādas civilprocesuālas pamattiesības, jābūt kādas citas svarīgas intereses apdraudējumam. Šī interese ir prasītāja tiesība uz savu aizskarto tiesību aizsardzību tiesā. Šai tiesībai var notikt nenovēršams un nelabojams ļaunums (būtisks kaitējums), ja:

- 1) pierādījumi kļūs nepieejami laika zoba ietekmē;
- 2) pierādījumi kļūs nepieejami citas personas rīcības dēļ.

Tāpēc *inaudita altera parte* kārtība ir attaisnojama abos šajos gadījumos.

Kā redzams no šīs analīzes, izejas punkts ir nenovēršams kaitējums pieteicēja interesei uz savu tiesību aizsardzību tiesā. Pēc tam seko 2 pamatveidi ar apakšniansēm, kā šis nelabojamais kaitējums var rasties. Šādai izpratnei arī būtu jāatspoguļojas Civilprocesa likumā, bet tas tā nav.

Līdz ar to tiek piedāvāta sekojoša Civilprocesa likuma panta daļas redakcija attiecībā uz *inaudita altera parte* kārtības piemērošanas pamatu:

„Ar tiesneša lēmumu pierādījumus bez lietas dalībnieku vai iespējamo lietas dalībnieku uzaicināšanas var nodrošināt, lai novērstu būtisku kaitējumu pieteicēja tiesībām, tikai:

- 1) neatliekamos gadījumos;
- 2) gadījumos, kad ticami pastāv pierādījumu iznīcināšanas iespēja, citām personām uzzinot par pierādījumu nodrošināšanas pieteikumu;
- 3) gadījumos, kad nevar noteikt, kas būs lietas dalībnieki.”

Pēdējais gadījums, proti, kad nevar noteikt, kas būs lietas dalībnieki, ir pašsaprotams un neprasa plašāku analīzi: ja nav zināms, kas var būt lietas dalībnieks, tad viņu arī nevar uzaicināt uz sēdi; ja nav, ko uzaicināt uz sēdi, tad tiesas sēde nav nepieciešama.

Vēl jāpiebilst, ka šobrīd Civilprocesa likums pieļauj nodrošināt pierādījumus *inaudita altera parte* procedūrā tikai tajos gadījumos, kad pieteikums par pierādījumu nodrošināšanu iesniegts pirms prasības celšanas. Šāds ierobežojums nav attaisnojams. Var būt situācijas, kad prasītājs var lūgt nodrošināt pierādījumus vienlaicīgi ar prasības celšanu, un tas nekādi nenozīmē, ka pierādījumu nodrošināšana nekavējoties un bez otras puses ziņas būtu mazāk aktuāla. Līdz ar to autores piedāvātā likuma redakcija aptver pierādījumu nodrošināšanu gan pirms, gan pēc prasības celšanas.

Sīkāku reglamentāciju *inaudita altera parte* kārtības piemērošanas priekšnoteikumiem noteikt nav iespējams, lai nepamatoti neizslēgtu kādus no nepieciešamajiem gadījumiem. Izlemšana, vai konkrētais pieteikums ietilpst šajā kategorijā, paliek tiesneša kompetencē, izvērtējot visus lietas apstākļus. To darot, jāatceras, ka ir jāievēro liela piesardzība, īpašu uzmanību veltot lietas dalībnieku vai iespējamo lietas dalībnieku interešu balansam un iespējamām lēmuma sekām. Pierādījumu nodrošināšana var būt ļoti bīstama procedūra, nereti izmantota ļaunprātīgos nolūkos. Piemēram, puse sāk maznozīmīgu pārkāpuma lietu, reizēm pat zinot, ka taisnība nav viņas pusē, bet to dara, lai iegūtu iespēju piekļūt ziņām par konkurenta komercdarbību pierādījumu statusā, iepazīties ar tiem un iegūto informāciju negodīgi izmantot savā biznesā. Šādas darbības angļu valodā mēdz saukt par „zvejošanas ekspedīcijām” (*fishing expeditions*)¹³⁷, latviešu valodā vēl trāpīgāks apzīmējums būtu „okšķerēšanas ekspedīcijas”.

---

¹³⁷ Torremans Paul. Holyoak&Torremans. Intellectual Property Law. Third Edition. London, Edinburgh: Butterworths, 2001, p.590.

TRIPS līgumā un Piemērošanas direktīvā pierādījumu nodrošināšanas prasības iestrādātas pēc Lielbritānijas Antona Pillera (*Anton Piller*) rīkojuma parauga.¹³⁸ Līdz ar to, lai pierādījumu nodrošināšanas institūts būtu labāk saprotams, apskatīsim Antona Pillera rīkojuma izcelšanos un ar tā piemērošanu saistītās problēmas.

Šo tiesiskās aizsardzības līdzekli radīja Apelācijas tiesa lietā *Anton Piller KG v. Manufacturing Processes Ltd.*¹³⁹ No šīs lietas dalībnieka vārda rīkojums iemantoja savu sākotnējo nosaukumu, bet 1997.gada Civilprocesa likumā tas tika pārdēvēts par pārmeklēšanas rīkojumu (*search order*).¹⁴⁰ *Anton Piller KG v. Manufacturing Processes Ltd.* lietā lords Denings (*Lord Denning*) šo rīkojumu noraksturoja šādi: „Ļaujiet man uzreiz sacīt, ka nevienai tiesai šajā zemē nav nekādu tiesību izdot kratīšanas orderi ieiešanai kādas personas mājā, lai noskaidrotu, vai tur ir kādi apsūdzības dabas papīri vai dokumenti. Bet šajā lietā lūgtais rīkojums nav kratīšanas orderis. Tas nedod tiesības prasītāja advokātiem vai kādam citam ieiet atbildētāju telpās pret viņu gribu. Tas nedod tiesības atlauzt durvis, vai ielavīties pa sētas durvīm, vai iekļūt pa atvērtām durvīm vai logu. Tas tikai atļauj ieeju un pārbaudi ar atbildētāju atļauju. Prasītājiem ir jāsaņem atbildētāju atļauja. Tas dara vēl vairāk. Tas faktiski liek viņiem dot atļauju – ar, es domāju, tādām sekām, ka, ja viņi šādu atļauju nedod, viņi ir vainīgi necienā pret tiesu.”

Šī konstrukcija šķiet visai interesanta. Tāda „brīvprātīgā obligātā rīcība”. No vienas puses, atbildētāji var pateikt „nē”, bet, no otras, viņi nevar pateikt „nē”, jo tad būs visai nepatīkamas sekas. Necieņa pret tiesu ir ļoti nopietna lieta anglosakšu tiesībās: tā var beigties ne tikai ar lielu naudas sodu, bet pat cietumsodu. Tātad - slikti būs tā vai tā, līdz ar to par brīvprātību šeit runāt nevar. Ja nu vienīgi par to, ka atbildētājs var izvēlēties „mazāko ļaunumu”, t.i., tās negatīvās sekas, kas viņam šķiet pieņemamākas. Latvijā šāda izvēle (vismaz tiesiski) nav iespējama: saskaņā ar Civilprocesa likuma noteikumiem tiesas nolēmumi ir obligāti un izpildāmi, tāpat obligāti un izpildāmi ir zvērināta tiesu izpildītāja rīkojumi tiesas nolēmumu izpildes procesā.

Pie apsvēruma, ka šāds rīkojums varētu nebūt gluži nevainīgs, pēc sešiem gadiem, lai arī negribīgi, nonāca pati Lordu Palāta: lordi secināja, ka rīkojums, kas atbildētājam liek

---

¹³⁸ Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. Commission of the European Communities, Brussels, 15/10/98, COM(98)569 final. <http://www.iccwbo.org/iccegig/index.html> (aplūkots 28.07.2008.); Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.471.

¹³⁹ *Anton Piller KG v. Manufacturing Processes Ltd.* [1976] Ch.55, [1976] 1 All ER 779.

¹⁴⁰ Civil Procedure Act 1997. http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1997/ukpga_19970012_en_1 (aplūkots 04.09.2008.).

rīkoties pret sevi (sev par ļaunu), ir pretrunā ar principu, saskaņā ar kuru ir tiesības nerīkoties (t.sk., neliecināt) sev par sliktu.¹⁴¹ Tomēr 1981.gadā Augstākās tiesas likums likumdošanas ceļā piešķīra aizsardzību Antona Pillera rīkojumam, un atsaukšanās uz nerīkošanās sev par sliktu principu vairs nebija izmantojama šī rīkojuma sakarā.¹⁴²

Palūkojoties, kā Antona Pillera rīkojums Anglijā ir ticis izmantots, redzams, ka, lai gan Antona Pillera rīkojums bija domāts kā izņēmuma tiesiskās aizsardzības līdzeklis, tas vienā momentā kļuva ļoti populārs. Par rīkojuma īpaši ekstrēmo raksturu un reto izdošanu izteicās paši tā radītāji *Anton Piller* spriedumā, taču praksē notika savādāk. Tiesas ne tikai pārāk viegli sāka piešķirt tiesības prasītājiem pētīt atbildētāju telpas un dokumentus, kas nereti nepamatoti noveda pie vērtīgas komercinformācijas nonākšanas konkurentu rokās, bet arī pamatoti izdots rīkojums tika izmantots vairākos negodīgos veidos. Neveiksmīga bija sākotnējā kārtība, ka rīkojumu izpilda pats prasītājs vai viņa advokāts. Tas nenodrošināja neitralitāti un objektivitāti. Prasītāji bieži pārkāpa rīkojumā noteiktās robežas, pazuda svarīgi dokumenti; bez tam, rīkojumu izmantoja, lai aizskartu atbildētāju personīgi: rīkojumu izpildīja vēlu naktī vai ar krietnu publicitātes devu.¹⁴³

Šādas parādības vajadzēja pēc iespējas izskaust, tomēr saglabājot pašu Antona Pillera rīkojumu kā ļoti vērtīgu steidzamu līdzekli īpašiem gadījumiem. Lai risinātu šo situāciju, vairāki labi priekšlikumi parādījās spriedumā lietā *Universal Thermosensors v. Hibben*¹⁴⁴, kas pēc tam tika inkorporēti Prakses vadlīniju dokumentā¹⁴⁵ un 1997.gada Civilprocesa likumā¹⁴⁶. Šādi uzlabojumi, citu starpā, ietvēra prasības Antona Pillera rīkojumu izpildīt tikai darba dienās darba laikā no 9:30 līdz 17:30 (ja vien tiesa nenosaka citādi), īpašos gadījumos prasītājam apdrošināt izņemtos priekšmetus un, kas jo īpaši svarīgi, aizliegumu prasītājam vai prasītāja advokātiem izpildīt pārmeklēšanas rīkojumu; šīs funkcijas tika uzticētas neatkarīgam advokātam.

Antona Pillera rīkojuma izdošanas pamati atspoguļojās pirmajā spriedumā *Anton Piller* lietā, un tie gan vispārīgās līnijās ir palikuši nemainīgi. Pirmkārt, ir jābūt īpaši stipram pirmšķietamajam prasības pamatam (*extremely strong prima facie case*). Otrkārt, iespējamam

---

¹⁴¹ *Rank Film Distributors Ltd. v. Video Information Centre* [1982] AC 380; affd [1981] 2 All ER 76, in book: Torremans Paul. Holyoak&Torremans. Intellectual Property Law. Third Edition. London, Edinburgh: Butterworths, 2001, p.590.

¹⁴² Torremans Paul. Holyoak&Torremans. Intellectual Property Law. Third Edition. London, Edinburgh: Butterworths, 2001, p.590.

¹⁴³ *Ibidem*, p.590-591.

¹⁴⁴ *Universal Thermosensors v. Hibben* [1992] 1 WLR 840.

¹⁴⁵ Practice Direction [1994] 4 All ER 52, [1994] RPC 617.

¹⁴⁶ Civil Procedure Act 1997. http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1997/ukpga_19970012_en_1 (aplūkots 04.09.2008.).

vai esošam kaitējumam priekš prasītāja ir jābūt ļoti nopietnam. Un, treškārt, ir jābūt skaidriem pierādījumiem, ka apsūdzotās dabas dokumenti vai lietas ir atbildētāju valdījumā un ka pastāv reāla šādu materiālu iznīcināšanas iespēja pirms lēmuma pieņemšanas *inter partes*.¹⁴⁷

Turpmāk tiesu praksē ir kļuvis skaidrs, ka pirmais apstāklis vien un reizēm pat visi trīs apstākļi kopā nedod prasītājam tiesības uz Antona Pillerā rīkojumu. Ļoti svarīga ir proporcionalitātes principa ievērošana, interešu balansa pareiza noteikšana. Spriedumā lietā *Lock plc v. Beswick*¹⁴⁸ tiesnesis Hofmans (*Hoffmann*) tieši norādīja, ka jābūt proporcionalitātei starp iespējamiem draudiem prasītāja tiesībām un piešķiramo tiesiskās aizsardzības līdzekli. Tas, ka ir vairāk nekā pietiekami pierādījumi tam, ka atbildētājs komercattiecībās ir rīkojies nepareizi, nebūt pats par sevi neattaisno Antona Pillerā rīkojumu. Hofmans uzsvēra, ka privātumu aizskarošais *ex parte* rīkojums pat pret vainojamu atbildētāju ir pretējs normāliem taisnīguma principiem un to var izdot tikai tad, kad ir sevišķi svarīga vajadzība novērst taisnīguma liegšanu prasītājam.

Šādi izsvērts interešu balanss patiešām šķiet taisnīgs pret abām strīdā iesaistītajām pusēm un var mīkstināt Antona Pillerā rīkojumu visai radikālo dabu.

Tiek pieļauts, ka Antona Pillerā rīkojumu var piemērot kopā ar Marevas rīkojumu (prasības nodrošināšanu), taču tāda kombinācija tiek uzskatīta par tik bīstamu, ka to piemēro tikai tad, ja nav citas izejas.¹⁴⁹

Līdzīgs tiesiskās aizsardzības līdzeklis pastāv arī Francijas tiesībās – t.s., „*saisie-contrefaçon*”, taču Piemērošanas direktīva neatbalsta franču modeli: Francijā „*saisie-contrefaçon*” kārtībā pieteicējam netiek prasīts iesniegt saprātīgi iespējamus pierādījumus par pārkāpuma esamību vai iespējama pārkāpuma gatavošanu¹⁵⁰, bet Piemērošanas direktīvas 7.panta 1.punkts nosaka šādu pierādījumu nepieciešamību. Direktīvas prasības patiešām šķiet saprātīgākas: šis līdzeklis pieteicējam ir pieejams ātri, neizmaksā dārgi, un ir ļoti iedarbīgs, bet atbildētājam var būt morāli un ekonomiski graujošs, un, ja šo līdzekli piemēro bez nopietniem iemesliem, par kuriem tiesai ir bijusi iespēja pārliecinājusies, tad nevar runāt par interešu balansu un cilvēktiesību ievērošanu.

Šī analīze aizved pie ceturtā nozīmīgā elementa, kas apskatāms pierādījumu nodrošināšanas kontekstā, tas ir, izpildes. Tiesas nolēmumu izpilde neietilpst promocijas

---

¹⁴⁷ *Anton Piller KG v. Manufacturing Processes Ltd.* [1976] Ch.55, [1976] 1 All ER 779.

¹⁴⁸ *Lock plc v. Beswick* [1989] 1 WLR 1268.

¹⁴⁹ Huniar Kirstin. The Enforcement Directive: Its Effects on UK Law. *E.I.P.R.* (2006), Vol. 28, Issue 2, p.96.

¹⁵⁰ Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.471.

darba tēmā, jo promocijas darbs saistīts ar regulējumu tiesā, ne izpildes procesā. Tomēr ir divi jautājumi, kuri gan attiecas uz pierādījumu nodrošināšanas lēmuma izpildi, bet kuri ir tik cieši saistīti ar pašu nolēmumu, ka par tiem ir jārunā arī tiesas pienākumu kontekstā.

Pirmkārt, tā ir paziņošana. Civilprocesa likuma 100.panta ceturtā daļa nosaka, ja lēmums par pierādījumu nodrošināšanu pieņemts bez iespējamā atbildētāja vai cita lietas dalībnieka klātbūtnes, viņam paziņo par šo lēmumu ne vēlāk kā minētā lēmuma izpildes brīdī. Šajā normā ietvertā prasība ir pat vēl nedaudz stingrāka nekā TRIPS līguma un Piemērošanas direktīvas prasības, kas paredz paziņot ne vēlāk kā uzreiz pēc lēmuma izpildes (TRIPS līguma un Piemērošanas direktīvas 7.panta 1.punkta otrā daļa). Tā kā TRIPS līgums un Piemērošanas direktīva nosaka minimālās prasības, tad stingrāka prasība Latvijas likumā ir pieļaujama.

Problēmas paziņošanas sakarā ir citas: ko saprast ar paziņošanu, kam jāpaziņo, vai bez paziņošanas var izpildīt lēmumu. Speciāla normatīva regulējuma zvērinātu tiesu izpildītāju darbībām pierādījumu nodrošināšanas izpildes procesā nav. Iespējams, varētu ņemt vērā noteikumus par kustamas mantas apraksti, tomēr arī tie nedod atbildi uz visiem pierādījumu nodrošināšanas izpildes jautājumiem. Saskaņā ar Tiesu izpildītāju likuma 48.pantu, pildot amata pienākumus, zvērināts tiesu izpildītājs atbilstoši veicamajai amata darbībai izskaidro pusēm to tiesības un pienākumus pušu procesuālo tiesību labticīgai īstenošanai.¹⁵¹ Tātad zvērinātam tiesu izpildītājam ir tiesības un pienākums izskaidrot tiesības un pienākumus un savas ierašanās motīvus, bet diez vai to varētu uzskatīt par pienācīgu lēmuma paziņošanu. Bez tam, ir iespējama telpu apskate arī tad, ja lēmuma adresāts tam nepiekrīt vai ja viņš apskatē nepiedalās (Civilprocesa likuma 558.panta pirmā daļa, Tiesu izpildītāju likuma 42.panta trešā daļa). Kā tadā gadījumā paziņot lēmumu? Bez tam, kam lēmums jāpaziņo – atbildīgajai amatpersonai vai pietiek ar jebkuru uzņēmuma darbinieku, kas apskatāmajās telpās atrodas? Normatīvie akti skaidru atbildi uz šiem jautājumiem nedod. Acīmredzot lēmuma paziņošanai tomēr būtu jāpaliek tiesas funkcijai un tā nebūtu saistāma ar tiesu izpildītāja darbībām. Būtu jāpiemēro Civilprocesa likuma 231.panta pirmā daļa, kas nosaka, ka tiesas lēmuma noraksts triju dienu laikā nosūtāms lietas dalībniekam, kas nav bijis klāt tā pasludināšanā. Šo darbību arī varētu uzskatīt par pietiekamu paziņošanu. Šādu uzskatu nostiprina arī Civilprocesa likuma 56.¹panta izpratne: pants paredz, ja dokumenti piegādāti šā likuma 56.pantā noteiktajā kārtībā (t.sk. ar ierakstītu sūtījumu vai ziņnesi), uzskatāms, ka personai ir paziņots par attiecīgā dokumenta saturu.

Līdz ar to būtiski, lai tiesa trīs dienu laikā nosūtītu lēmuma norakstu tā adresātam (nevis, lai viņš to būtu jau saņēmis). Ja pierādījumu nodrošināšanas jautājums ir patiešām

---

¹⁵¹ Tiesu izpildītāju likums: LR 24.10.2002. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 165(2740), 13.11.2002.

steidzams, šo trīs dienu laikā pieteicējs jau būs ķēries pie lēmuma izpildes un lēmums adresātu nerasniegs ātrāk kā tiesu izpildītājs. Tādā gadījumā, ja lēmuma adresāts būs lēmuma izpildes vietā, viņš par lēmumu uzzinās no zvērināta tiesu izpildītāja, bet, ja ne, tad viņam būs paziņots likumā noteiktā kārtībā.

Tiesa gan, pierādījumu nodrošināšanai būtu vajadzīga speciāla reglamentācija Civilprocesa likumā, lai būtu pēc iespējas mazāk neskaidrību tās izpildē un abu pušu tiesības būtu pietiekami aizsargātas. Civilprocesa likums atrisina vairākas problēmas, kas ir bijušas nozīmīgas ārvalstu praksē: piemēram, Civilprocesa likuma 549.panta piektā daļa nepieļauj sprieduma (lēmuma) izpildi naktī – laikā no pulksten 24 līdz pulksten 6, kā arī, atbilstoši 549.panta ceturtajai daļai, svētdienās un svētku dienās izpildīt nolēmumu drīkst tikai neatliekamos gadījumos. Taču tas nebūt neatrisina visas problēmas, un pierādījumu nodrošināšanas izpildes reglamentācijas sakarā vēl ir daudz darāmā.

Otrkārt, pierādījumu nodrošināšana ietver sevī ne tikai pierādījumu atrašanu, bet arī to nostiprināšanu. Ne TRIPS līgums, ne Piemērošanas direktīva nenosaka, kā dalībvalstīm vajadzētu regulēt šīs nianšes, t.i., kā pierādījumi ir nostiprināmi. Arī Latvijas Civilprocesa likuma pierādījumu nodrošināšanas nodaļa nenosaka nekādus veidus, kā pierādījumi nostiprināmi. Nostiprināšana varētu izpausties dažādos veidos. Parastais veids ir apķīlāšana (izņemšana), kādēļ pierādījumu nodrošināšanas rīkojumu mēdz saukt arī par civilo kratīšanas orderi¹⁵². Taču reizēm lietisko pierādījumu izņemšana var būt vai nu fiziski gandrīz neiespējama to skaita, apjoma vai citu iemeslu dēļ (piemēram, apjomīgu rūpnīcu iekārtu gadījumā), vai arī nevēlama (piemēram, lai netiktu traucēts iestādes vai komersanta darbs, ja šī iestāde vai komersants nodrošina legālus pakalpojumus lielai sabiedrības daļai). Šie gadījumi prasa vairāk analīzes.

Civilprocesa likuma 92.pants nosaka, ka pierādījumi ir ziņas, uz kuru pamata tiesa nosaka tādu faktu esamību vai neesamību, kuriem ir nozīme lietas izspriešanā. Tātad ziņas par faktiem, nevis fakti. A.Līcis, J.Rozenbergs, K.Torgāns ir norādījuši, ka ar pierādījumu nodrošināšanu jāsaprot ziņu par faktiem nostiprināšanu likumā noteiktajā kārtībā.¹⁵³ Likums pieļauj dažādus pierādījumu veidus un dažādus nostiprināšanas paņēmienus. Apskatot Civilprocesa likuma 117., 118.pantu noteikumus, no tiem redzams, ka, piemēram, lietiskos pierādījumus var ne tikai pievienot lietai vai glabāt tiesas lietisko pierādījumu glabātavā, bet arī glabāt to atrašanās vietā, un tādā gadījumā tos fiksē aprakstot un, ja nepieciešams,

---

¹⁵² Torremans Paul. Holyoak&Torremans. Intellectual Property Law. Third Edition. London, Edinburgh: Butterworths, 2001, p.588.

¹⁵³ Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 186.lpp.

nofotografējot vai nofilmējot, lietai pievienojot tikai šīs fiksācijas izpausmes. Vēl vairāk - Civilprocesa likuma 118.pants paredz ātri bojājēšos lietisko pierādījumu nekavējošu apskati, pēc tam tos atdodot personām, no kurām tie saņemti, un 119.panta trešā daļa pieļauj atsevišķos gadījumos lietiskos pierādījumus atdot pirms sprieduma stāšanās likumīgā spēkā, ja tas nekaitē lietas izskatīšanai. Savukārt saskaņā ar 117.pantu tiesa var pati neapskatīt lietiskos pierādījumus to glabāšanas vietā, bet uzdot to veikt tiesu izpildītājam. Bez tam, Tiesu izpildītāju likuma 74.panta 2.punkts atļauj zvērinātam tiesu izpildītājam fiksēt faktus pēc ieinteresēto personu lūguma.

Interpretējot šīs normas kopsakarā, noskaidrojot to jēgu un mērķi, var nonākt pie secinājuma, ka, ja ir kādi sevišķi iemesli, lietiskos pierādījumus var apskatīt un fiksēt arī tiesu izpildītājs, tos nemaz neizņemot no sākotnējā valdītāja valdījuma.

Pēc šīs analīzes rezumējams, ka pierādījumus var nodrošināt dažādos veidos, tai skaitā ne tikai izņemot, bet arī aprakstot, nofotografējot, nofilmējot, nokopējot. Lai noteiktu, kurš pierādījumu nodrošināšanas veids ir piemērotākais, tiesnesim vai tiesai to vajadzētu izvērtēt un precīzi noteikt lēmumā par pierādījumu nodrošināšanu. Tā kā likums nenosaka nekādus īpašus kritērijus, pēc kuriem vadīties (izņemot tieši vai pēc analogijas pierādījumu skaitu, apjomu un ātru bojāšanos, bet šis uzskaitījums nav izsmeļošs), tad tiesnesim vai tiesai jārikojas pēc Civilprocesa likuma 5.panta piektās daļas – jāvadās pēc tiesību vispārējiem principiem un jēgas. Tātad jāņem vērā saprātīgums, taisnīgums un jo īpaši proporcionalitāte, izvērtējot abu pušu interešu balansu un reizēm arī puses un sabiedrības interešu balansu. Galvenais, lai lēmums saturētu pienācīgu motivāciju šādai izvēlei un precīzus, tiesu izpildītājam saprotamus un izpildāmus rīkojumus.

Šo apsvērumu aktualitāte ir atspoguļojusies arī Latvijas tiesu praksē – nozīmīgā pierādījumu nodrošināšanas lietā tieši intelektuālā īpašuma tiesību jomā. Precizitātes labad jāatzīmē, ka tehniski pierādījumu nodrošināšanas lietas bija divas - divi pieteikumi divās dažādās tiesās, kā pamatā bija piekritības noteikumi, taču pēc būtības tā bija viena lieta par vienu datorprogrammas sistēmu autora tiesību aizskārums, kas atspoguļojās arī abu tiesnešu lēmumu visai līdzīgajās redakcijās.¹⁵⁴ Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas tiesnesis 2007.gada 27.februārī un Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas tiesnese 2007.gada 28.februārī izskatīja pirms prasības celšanas *inaudita altera parte* kārtībā G.E. pieteikumus par pierādījumu nodrošināšanu. Pieteicējs bija norādījis, ka viņš ir viens no datorprogrammatūras sistēmu „Kaktuss”, „Lurs” un „Siets” autoriem, kuras bez likumiska pamata un autoratlīdzības

---

¹⁵⁴ Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas lieta Nr. C3-12/276/9-07; Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas lieta Nr. 3.12-189/7.

samaksas izmanto iespējamie atbildētāji Tiesu namu aģentūra, LR Uzņēmumu reģistrs, SIA „Lursoft” un SIA „Lursoft IT”.

Tiesneši nolēma pieteikumus apmierināt sekojoši: pirmkārt, fiksēt pieteicēja norādīto trīs datorprogrammatūras sistēmu esamību vai neesamību Tiesu namu aģentūrā, LR Uzņēmumu reģistrā, SIA „Lursoft” un SIA „Lursoft IT”, otrkārt, izgatavot nepieciešamās kopijas, ja tiek konstatēta minēto datorprogrammatūras sistēmu esamība uz minēto iestāžu un sabiedrību serveriem un datoriem, un, treškārt, izņemt dažādus dokumentus, tai skaitā līgumus. Tātad tiesneši nolēma vienus pierādījumus izņemt, bet citus tikai fiksēt uz vietas, ko tika uzdots darīt zvērinātam tiesu izpildītājam. Tas tika darīts tādēļ, lai netiktu traucēta informatīvu elektronisko sistēmu darbība. Pienācīgākā fiksācijas metode gan netika noteikta, acīmredzot to atstājot tiesu izpildītāja ziņā.

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2007.gada 02.maijā izskatīja SIA „Lursoft” un „Lursoft IT” blakus sūdzību par minēto Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas tiesneses 2007.gada 28.februāra lēmumu un šo lēmumu atstāja negrozītu, blakus sūdzību noraidīja.¹⁵⁵ Apgabaltiesas lēmumā tika nostiprināts uzskats, ka pierādījumu nodrošināšanu var veikt, tiesu izpildītājam fiksējot pierādījumus (ziņas par faktiem), tos neizņemot.

Jāatzīst gan, ka minētie lēmumi apstiprina to, ka tiesas atzīst pierādījumu nodrošināšanu šādā veidā, bet diemžēl nedod pietiekamu motivāciju, lai būtu saprotams, kā tiesas pie šāda uzskata nonākušas.

No minētās lietas izriet vēl kāds secinājums: nodrošināmi ir ne tikai lietiskie pierādījumi, kas apliecina pārkāpjošo objektu esamību, bet arī rakstveida pierādījumi, kas var apliecināt ne tikai pārkāpuma faktu, bet arī citus ar pārkāpumu saistītus apstākļus, piemēram, tādus, kā pārkāpuma preču skaitu, pārkāpuma vērtību utt. Pēc pierādījumu teorijas tas šķiet pašsaprotams, ka jāpierāda ne tikai pārkāpuma notikums, bet arī citi apstākļi, kam var būt nozīme lietas izspriešanā. Piemēram, ja prasītājs prasa zaudējumu atlīdzību, viņam ir jāpierāda zaudējumu apmērs. Ja pierādījums satur kādas ziņas par faktiem, kuriem var būt nozīme lietas izspriešanā, pierādījums attiecas uz lietu, un, ja tas attiecas uz konkrēto lietu, to var nodrošināt šīs lietas ietvaros. Tomēr šos apsvērumus ir svarīgi pieminēt, jo citu valstu praksē ir bijuši strīdi par to, kādi pierādījumi ir pakļauti nodrošināšanai. Tiesas gan parasti atzinušas, ka pierādījumu nodrošināšanas lēmums attiecas uz plašu pierādījumu loku. Piemēram, Itālijā patenta pārkāpuma lietā *Robuschi e C. S.p.a. v. Spurgo Service S.r.l.*¹⁵⁶ tiesa

¹⁵⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. CA-2244-07/7.

¹⁵⁶ *Robuschi e C. S.p.a. v. Spurgo Service S.r.l.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprietà industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.409-410.

nolēma, ka pierādījumu nodrošināšanas rīkojums attiecas ne tikai uz pašu patentētā izgudrojuma objektu (tā izņemšanu), bet arī uz citiem pārkāpumu „pierādošiem elementiem”, t.i., jebkura veida dokumentu, kas var apstiprināt „pārkāpuma fenomena kvantitatīvo bāzi”. Šajā lietā tas tika konkrēti attiecināts uz atbildētāja grāmatvedības dokumentiem, tai skaitā pavadzīmēm. Lietā *Puma AG Rudolf Dassler Sport v. Pittarello G.L.G. S.r.l.*¹⁵⁷ tika izdarīti pēc būtības identiski secinājumi, pieļaujot izņemt kā pierādījumus piegādātāju un klientu sarakstus.

Visbeidzot pierādījumu nodrošināšanas sakarā jāpiemin, ka pierādījumu nodrošināšanas pieteikuma apmierināšanas gadījumā ļoti būtiskas ir atbildētāja garantijas. Var izdalīt trīs garantijas, kas var palīdzēt pret atbildētāja ļaunprātīgu izmantošanu.

Pirmkārt, tā ir tiesība pārsūdzēt lēmumu, kas pieņemts *inaudita altera parte*. Lēmumu, kas pieņemts tiesas sēdē, dodot iespēju izteikties abām pusēm, pārsūdzēt nevar (ja vien tas nekavē lietas virzību, un parasti tas nekavē, jo pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu izskata krietni vien ātrāk nekā skata pašu lietu pēc būtības).

Otrkārt, tas ir termiņš prasības celšanai, ja pierādījumi nodrošināti pirms prasības celšanas. TRIPS līguma 50.panta 6.punkts un Piemērošanas direktīvas 7.panta 3.punkts ļauj dalībvalstīm izvēlēties šo termiņu noteikt darba dienās vai kalendārajās dienās, un pirmajā gadījumā to var būt ne vairāk kā 20, bet otrajā – ne vairāk kā 31. Latvijas likumdevējs ir izvēlējis otro variantu: Civilprocesa likuma 100.panta sestā daļā nosaka, ka, apmierinot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas, tiesnesis nosaka prasības pieteikuma iesniegšanai termiņu, ne ilgāku par 30 dienām. Ja šajā termiņā prasība nav celta, tiesnesis pēc iespējamā prasītāja vai atbildētāja pieteikuma saņemšanas pieņem lēmumu par pierādījumu nodrošināšanas atcelšanu (Civilprocesa likuma 103.¹pants).

Treškārt, Civilprocesa likuma 100.panta septītā daļa paredz, ka, apmierinot pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu pirms prasības celšanas, tiesnesis var pieprasīt, lai iespējama prasītājs nodrošina to zaudējumu segšanu, kuri atbildētājam varētu rasties sakarā ar pierādījumu nodrošināšanu. Tas darāms, iemaksājot noteiktu naudas summu tiesu izpildītāja depozīta kontā vai sniedzot līdzvērtīgu garantiju. Tiesa, uz šo nodrošinājumu atbildētājs nevar pretendēt jebkurā gadījumā, kad vien viņam ir radies kāds mantiski novērtējams pametums pierādījumu nodrošināšanas dēļ. Tādas tiesības atbildētājam ir tikai tad, ja ir iestājies kāds no Civilprocesa likuma 103.²pantā minētajiem nosacījumiem: ja pierādījumu nodrošināšana ir atcelta šā likuma 103.¹pantā noteiktajā gadījumā (ja prasība termiņā nav celta), ja pret

---

¹⁵⁷ Lieta *Puma AG Rudolf Dassler Sport v. Pittarello G.L.G. S.r.l.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprietà industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.394-395.

atbildētāju celtā prasība ir noraidīta, ja pret atbildētāju celtā prasība ir atstāta bez izskatīšanas vai ja pret atbildētāju celtās prasības lietā tiesvedība ir izbeigta šā likuma 223.panta 2. un 4.punktā noteiktajos gadījumos (prasību cēlusi persona, kurai nav prasības tiesības, un prasītājs atteicies no prasības).

Šie priekšnoteikumi reizēm var būt jātulko kopsakarā ar citām normām. Tā, piemēram, prasītāja atteikšanās no prasības nevarētu dot atbildētājam tiesības uz zaudējumu atlīdzību visos gadījumos. Būtu jāvērtē atteikšanās iemesli. Prasītājs var atteikties no prasības ne tikai tāpēc, ka uzskata savu prasību par nepamatotu, bet arī tāpēc, ka atbildētājs to pēc prasības celšanas ir labprātīgi apmierinājis. Šādā gadījumā atbildētājam nav tiesību pat uz tiesas izdevumu atlīdzināšanu, kur nu vēl uz kādu zaudējumu piedziņu no prasītāja. Gluži otrādi: Civilprocesa likuma 41.panta otrā daļa paredz, ja prasītājs neuztur savus prasījumus tāpēc, ka atbildētājs tos pēc prasības iesniegšanas labprātīgi apmierinājis, tiesa pēc prasītāja lūguma piespiež no atbildētāja par labu prasītājam prasītāja samaksātos tiesas izdevumus.

Šo garantiju sakarā ir aktuāls jautājums, kādā procesā atbildētājam ir tiesības pieprasīt zaudējumu atlīdzību: vai zaudējumus var prasīt un piedzīt tā paša procesa ietvaros, kuros zaudējumi nodarīti, vai arī atbildētājam ir jāceļ jauna prasība atsevišķā lietā. Civilprocesa likums skaidru atbildi nedod. Autore uzskata, ka tas šobrīd ir iespējams divos veidos.

Pirmkārt, tas noteikti ir iespējams jaunā tiesas procesā, atbildētājam iesniedzot prasību tiesā pret prasītāju. Šādā gadījumā puses mainās vietām – sākotnējās lietas atbildētājs kļūst par prasītāju, un prasītājs – par atbildētāju, kuram jāatbild par zaudējumu nodarīšanu. Nekādi juridiski apsvērumi nekavē cietušo pusi prasīt zaudējumu atlīdzību šādā procesā. Bez tam, neatkarīgi no zaudējumu nodarīšanas veida, ja mantiski novērtējamais pametums ir novērtējams naudas izteiksmē un kvalificējas kā zaudējums (nevis tiesas izdevums vai tml.), tad uz to attiecas parastie zaudējumu piedziņas noteikumi. Zaudējumu piedziņa ir parasta prasības kārtības lieta, neatkarīgi no zaudējumu rašanās apstākļiem.

Šāda kārtība ir atbalstīta arī Civilprocesa likuma komentāros un vairākos rakstos (pie līdzīga panta nodaļā par prasības nodrošināšanu - 143.panta)¹⁵⁸ un Tiesu prakses apkopojumā „Apelācijas un kasācijas instances tiesu prakse blakus sūdzību izskatīšanā par tiesu lēmumiem”, kura secinājumu daļas 4.4.punktā norādīts, ka prasības tiesība prasībās par zaudējumu atlīdzību, kas radušies sakarā ar prasības nodrošināšanu, rodas ar brīdi, kad stājas

---

¹⁵⁸ Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 232.lpp.; Rozenfelds Jānis. Latvia. Intellectual Property Protection. In book: IP Value 2004: Building and enforcing intellectual property value. An international guide for the boardroom. Edited by Wild Joff. London: Globe White Page, 2004, p.327.

spēkā spriedums, ar kuru noraidīta nodrošinātā prasība (Civilprocesa likuma 143.pants)¹⁵⁹. Tas šķiet loģiski, jo nevar uzskatīt, ka atbildētājam būtu zaudējumu atlīdzības prasības tiesība pirms iestājušies Civilprocesa likumā noteiktie priekšnoteikumi.

Tiesa, praktiski apsvērumi varētu liecināt par labu kam citam: atbildētājam jau tā ir nodarīts kaitējums, bet viņam vēl jātērē laiks un citi resursi jaunas tiesvedības uzsākšanai. Mārcis Krūmiņš uzskata, ka ir netaisni pēc ilgstoša tiesas procesa, kurā prasītājam nav izdevies pierādīt savas prasības pamatotību, bet prasītājam sniegts pierādījumu nodrošinājums (rakstā - prasības nodrošinājums), kas izrādījies nepamatots, prasīt, lai atbildētājs atkal vēršas tiesā un garā procesā no jauna pierāda to, ka zaudējumi ir radušies.¹⁶⁰ Šis intelektuālā īpašuma tiesību pētnieks uzskata, ka šādā gadījumā nav šaubu par to, ka atbildētājam ir radušies zaudējumi, un ka gadījumā, ja prasība tiek noraidīta vai kādu iemeslu dēļ netiek izskatīta, prasītājam bez īpaša uzaicinājuma jāmaksā atbildētājam par nodarītajiem zaudējumiem tiesas noteiktajā apmērā.¹⁶¹ Autors gan nepiedāvā nekādu procesuālo regulējumu, kā šādu kārtību īstenot. Un tas ir arī viens no iemesliem, kādēļ šādu pieeju akceptēt nevar un pēc galīgā tiesas nolēmuma lietā par prasības noraidīšanu vai neizskatīšanu un pierādījumu nodrošināšanas atcelšanu vairs nekādi papildus prasījumi nedrīkst tikt izvirzīti. Ar šādu galīgo nolēmumu, ja tas netiek pārsūdzēts, lietas izskatīšana ir pabeigta. Lietas izskatīšana faktiski nozīmē prasības izskatīšanu pēc būtības, nevis kādu citu lūgumu izskatīšanu. Kad prasības izlemšana ir notikusi, iestājas nolēmuma izpildes stadija. Arī jebkuri citi ar prasības apmierināšanu vai noraidīšanu saistīti jautājumi (piemēram, tiesāšanās izdevumu piedziņa, nolēmuma nekavējoša izpilde, nolēmuma labprātīgas izpildes termiņš) pusēm ir jālūdz līdz lietas izskatīšanas pēc būtības pabeigšanai. Civilprocesa likums neparedz citu kārtību, un tam, visticamāk, to arī nevajadzētu paredzēt, jo Latvijas tiesību sistēmai nav raksturīgi turpmāki prasījumi pēc galīgā nolēmuma par prasības būtību.

Bez tam, tas nebūt nav tik viennozīmīgi, ka visos Civilprocesa likuma 103.²pantā minētajos gadījumos atlīdzība pienākas. Darbā jau tika apskatīts gadījums ar tiesvedības izbeigšanu, ja prasītājs atteicies no prasības, un tika noskaidrots, ka atlīdzība šajos gadījumos atbildētājam nevar pienākties, ja prasība atsaukta pēc tās iesniegšanas tāpēc, ka atbildētājs prasību labprātīgi apmierinājis. Civilprocesa likuma 103.²pantā vajadzētu iekļaut piebildi, ka

---

¹⁵⁹ Tiesu prakses apkopojums „Apelācijas un kasācijas instances tiesu prakse blakus sūdzību izskatīšanā par tiesu lēmumiem”. 2006./2007.gads. Apstiprināts ar Senāta Civillietu departamenta senatoru kopsēdes 2007.gada 05.aprīļa lēmumu Nr. 1. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2006/> (aplūkots 12.09.2007.).

¹⁶⁰ Krūmiņš Mārcis. Prasības nodrošināšanas institūts intelektuālā īpašuma aizsardzības kontekstā. *Likums un Tiesības*, 2006. septembris, 8.sēj., Nr. 9(85), 272.lpp.

¹⁶¹ Turpat.

atbildētājam ir tiesības tikai uz tādu zaudējumu atlīdzību, kas radušies prasītāja negodprātīgas rīcības rezultātā, nevis automātiski visos šajā pantā pieminētajos gadījumos.

Tāpat zaudējumu aprēķināšana ir sarežģīts, nereti laikietilpīgs un darbietilpīgs process. Zaudējumu esamība un atlīdzības priekšnoteikumi ir jānorāda un jāpierāda. To var izdarīt tikai tad, ja ir izpildītas visas Civilprocesa likuma 128.pantā noteiktās prasības attiecībā par prasības pieteikuma obligātajiem rekvizītiem un 129.panta noteikumi par prasības pieteikumam pievienojamiem dokumentiem.

Tātad zaudējumu atlīdzības prasība ir ceļama jaunā procesā kā atsevišķa prasība, un zaudējumus nevar prasīt sākotnējā prasībā pēc prasības izlemšanas.

Tomēr pastāv vēl otrs variants. Ja atbildētājs ir pārliecināts par savu taisnību un grib ekonomēt laiku, viņš var celt pretprasību Civilprocesa likuma 136.panta kārtībā. Protams, ievērojot visus pretprasības celšanas noteikumus, tai skaitā par pienācīgu prasības motivēšanu. Šāda pretprasība būtu pieņemama un izskatāma kopā ar sākotnējo prasību uz Civilprocesa likuma 136.panta trešās daļas 3.punkta pamata, t.i., pretprasībai un sākotnējai prasībai ir savstarpējs sakars un to kopīga izskatīšana sekmēs lietas ātrāku un pareizāku iztiesāšanu.

Šis jautājums par zaudējumu piedziņas prasības celšanas kārtību ir svarīgs, tomēr ir divi citi aspekti, kas ir vēl nozīmīgāki. Pirmkārt, direktīvas prasību defektīva pārņemšana, kas prasa likumdevēja nekavējošu reakciju un Civilprocesa likuma 103.²panta grozīšanu. Proti, 103.²pants ļauj atbildētājam prasīt tikai zaudējumu atlīdzību, savukārt gan TRIPS līguma 50.panta 7.punkts, gan Piemērošanas direktīvas 7.panta 4.punkts nosaka, ka atbildētājam ir jābūt pieejamai atbilstošai kompensācijai par jebkura veida kaitējumu, kas radīts ar nepamatoto pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekli. Direktīvā ir lietots angļu valodas vārds „*compensation*”, nevis „*damages*”. Vārds „*damages*” var tikt izprasts gan šaurā nozīmē kā reālie mantiskie zaudējumi, gan (parasti) plašā nozīmē kā jebkāda kaitējuma kompensācija, tai skaitā kompensācija par morālo kaitējumu, kompensācija par kaitējumu reputācijai, likumā noteikta konkrēta summa, kas izmaksājama neatkarīgi no faktisko zaudējumu apmēra, un pat sodoša kompensācija, kuras mērķis ir sodīt pārkāpēju, nevis kompensēt konstatējamu prasītājam nodarītu kaitējumu.¹⁶² „*Damages*” var nozīmēt pat tik plašu jēdzienu kā kaitējuma atlīdzināšanu vispār¹⁶³ (gan kompensāciju, gan restitūciju). Par šī termina saturu katrā konkrētā gadījumā var diskutēt, taču „*compensation*” ir un paliek kompensācija – kompensējoša atlīdzība par personai nodarītu kaitējumu. Un šobrīd nevienam nav šaubu, ka

¹⁶² Black's Law Dictionary. Eighth Edition. St.Paul (MN): 2004, West Publishing Co., p.416-419.

¹⁶³ Piemēram, Tulkošanas un terminoloģijas centra Apkopotā terminu datubāze. <http://completedb.ttc.lv> (aplūkots 14.05.2008.).

kaitējums var būt nodarīts gan mantiskajām, gan nemantiskajām interesēm. Tas izriet no Civillikuma 1635.panta: „Katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot.” Tāpat izpratne, ka atlīdzināms (t.sk. kompensējams) ir gan mantiskais, gan nemantiskais kaitējums, pēdējos gados ir nostiprināta doktrīnā.¹⁶⁴ Doktrīna nesatur viennozīmīgu atbildi uz jautājumu, vai termins „morālais kaitējums” Civillikuma 1635.panta kontekstā ietver arī juridiskajai personai nodarīto nemantisko kaitējumu. Autore domā, ka šie jēdzieni nav sinonīmi, un sīkāks šī aspekta iztirzājums tiks dots Promocijas darba 3.2.1.2.apakšnodaļā par nemantiskā kaitējuma atlīdzību, taču šīs nodaļas kontekstā svarīgs ir pats fakts, ka Civilprocesa likuma 103.²pants runā tikai par mantiskā kaitējuma atlīdzību. Civillikuma Astotajā nodaļā regulēto mantisko zaudējumu (mantas samazinājuma vai sagaidāmās peļņas atrāvuma) atlīdzināšana ir tikai mantiskā kaitējuma atlīdzināšana, jo mantas samazinājums vai sagaidāmās peļņas atrāvums aizskar tikai cietušās personas mantisko interesi. Tas nozīmē, ka pilnībā nav ieviestas TRIPS līguma 50.panta 7.punkta un Piemērošanas direktīvas 7.panta 4.punkta prasības par to, ka atbildētājam ir jābūt pieejamai atbilstošai kompensācijai par jebkura veida kaitējumu. Šis trūkums likumdevējam būtu steidzami jānovērš.

Otrkārt, diskutējams ir jautājums par šādas TRIPS līguma 50.panta 7.punktā, Piemērošanas direktīvas 7.panta 4.punktā un attiecīgi Civilprocesa likuma 103.²pantā iestrādātas atbildētāja tiesības uz atlīdzību atzīšanu kā tādu. Proti, vai nav pretrunā cilvēktiesībām likumā ietvert normu, kas liek prasītājam atbildēt par kaitējumu, kas radies, viņam izmantojot savas pamattiesības – tiesības griezties tiesā, kas ietilpst tiesībās uz taisnīgu tiesu. Tās ir likumīgas prasītāja tiesības iesniegt prasību tiesā, ja viņš uzskata, ka ir aizskartas vai apstrīdētas viņa civilās tiesības (Satversmes 92.pants, Civilprocesa likuma 127.panta

---

¹⁶⁴ Skat., piemēram, Bitāns Agris. Par morālā kaitējuma izpratni Latvijā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 18.09.2001., Nr. 27(220); Bitāns Agris. Cik vērts ir gods un cieņa un vai mēs protam to novērtēt? 30.09.2001. http://evershedsbitans.com/public/28985.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.); Kuzmane Gunta. Vai kompensācija pienākas par jebkuru morālo kaitējumu. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 12.02.2002., Nr. 3(236); Bitāns Agris. Taisnības apziņa, nosakot kompensāciju par nemantisku aizskārumu. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 08.07.2003., Nr. 25/26(283/284); Bitāns Agris. Privātuma tiesiskā aizsardzība. 30.08.2003. http://evershedsbitans.com/public/28964.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.); Bitāns Agris. Vispārīgie principi, nosakot kompensāciju par nemantisku aizskārumu. *Latvijas Vēstnesis*, 14.10.2003., Nr. 142(2907); Bitāns Agris. OCTA sedz nelielu daļu no nemantiskā kaitējuma. 30.08.2005. http://evershedsbitans.com/public/28943.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.); Šatovs Ilmārs. Vai mirušas personas radniekiem jāatlīdzina morālais kaitējums. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 14.02.2006., Nr. 7(410); Bitāns Agris. Gaidāms nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas pieaugums. 22.07.2006. http://evershedsbitans.com/public/28939.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.).

pirmā daļa utt.). Zaudējumu atlīdzināšanas priekšnoteikums ir civiltiesiskā atbildība. Vai personai var iestāties civiltiesiskā atbildība sakarā ar vēršanos tiesā?

Civiltiesisko atbildību dziļāk ir pētījuši Agris Bitāns un Kalvis Torgāns. Agris Bitāns piedāvā sekojošu definīciju: „Civiltiesiskā atbildība ir īpaša un jauna tiesiskā attiecība (saistība), kas rodas no likuma (tiesību normu) pārkāpuma, t.i., likumā vai līgumā noteiktā pienākuma neizpildīšanas gadījumā, un kas izpaužas pienākumā atlīdzināt (kompensēt) šī pārkāpuma rezultātā nodarītos zaudējumus vai citādi atjaunot cietušā tiesisko stāvokli pirms pārkāpuma, vai samaksāt līgumsodu, un šī pienākuma piespiedu izpilde (realizācija) tiek nodrošināta ar valsts piespiedu līdzekļiem. Civiltiesiskā atbildība pārkāpējam izpaužas negatīvu mantiska rakstura seku veidā vai arī personisko tiesību ierobežojumu vai papildpienākumu veidā.”¹⁶⁵ Gandrīz 10 gadus vēlāk Kalvis Torgāns norāda, ka Agra Bitāna definīcija nav nepareiza, tomēr sniedz savu definīciju: „Civiltiesiskā atbildība ir saistība, kas rodas neatļautas darbības rezultātā, papildina vai aizstāj citu, jau pārkāptu saistību vai rodas no jauna sakarā ar deliktu un kas izpaužas pienākumā novērst vai mazināt neatļautās darbības sekas ar zaudējumu atlīdzināšanu, mantisku kompensāciju, līgumsodu vai citādu apmierinājumu kreditoram. Pienākuma izpildei iespējama valsts piespiedu līdzekļu piemērošana.”¹⁶⁶

Lai gan šajās definīcijās ir nelielas atšķirības, abas definīcijas ir vienisprātis, ka neatļauta darbība ir civiltiesiskās atbildības iestāšanās priekšnoteikums. Civilprocesa likums ļauj griezties tiesā ar prasību savu tiesību aizsardzībai (Civilprocesa likuma 127.panta pirmā daļa), un ļauj lūgt pierādījumu nodrošināšanu (Civilprocesa likuma 98.panta pirmā daļa). Līdz ar to šādas darbības nav neatļautas darbības. Arī Civillikuma 1636.pants paredz, ka tiesību aizskārums nav, ja kāds tikai izlieto sev piederošu tiesību.

Profesore, bijusī Satversmes tiesas tiesnese Ilma Čepāne ir norādījusi, ka, vēršoties tiesā, persona izlieto sev piemītošu subjektīvo publisko tiesību un ka šādas tiesības atzīšana par prettiesisku darbību ir absurda.¹⁶⁷ Lai gan šajā rakstā runāts par personas griešanos administratīvajā tiesā vai Satversmes tiesā, tomēr tajā arī vispārīgi atzīts, ka Satversmē un likumos piešķirto tiesību godprātīga izmantošana nevar būt par iemeslu, lai pret personu piemērotu civiltiesisko, disciplināro, administratīvo vai kriminālo atbildību.¹⁶⁸

---

¹⁶⁵ Bitāns Agris. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga: Izdevniecība AGB, 1997, 54.lpp.

¹⁶⁶ Torgāns Kalvis. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 203., 205.lpp.

¹⁶⁷ Čepāne Ilma. Tiesības uz taisnīgu tiesu kā personas pamattiesības. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 27.09.2005., Nr. 36(391).

¹⁶⁸ Turpat.

Līdzīga pieeja ir bijusi Eiropas Cilvēktiesību tiesai. Uzskatāms piemērs ir Aleksandra Laventa lieta, kurā tiesa norādīja, ka ar likumu piešķirto procesuālo tiesību izmantošanu nevar vērst par sliktu personai, kas šīs tiesības izmanto.¹⁶⁹

Bez tam, jāatzīmē vēl kāds būtisks apsvērums: ja tiesa pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu ir apmierinājusi, tā ir uzskatījusi pieteikumu par pamatotu un tātad vienlaicīgi pieteicēja rīcību par likumīgu un tiesisku. Tiesa ir pārliecinājusies par tiesības pēc saistības esamību un steidzamas rīcības īpašo nepieciešamību. Līdz ar to, ja tiesa vienā brīdī ir uzskatījusi pieteicēja darbību par tiesisku un pamatotu, diez vai ir pareizi to vēlāk atzīt par prettiesisku.

Bet jautājumam ir arī otra puse. Cilvēktiesības, tai skaitā tiesības vērsties tiesā nav absolūtas. Satversmes 116.pants uzskaita tiesības, kuras var ierobežot, kā arī norāda gadījumus, kuros to var darīt: „Personas tiesības, kas noteiktas Satversmes deviņdesmit sestajā, deviņdesmit septītajā, deviņdesmit astotajā, simtajā, simt otrajā, simt trešajā, simt sestajā un simt astotajā pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Uz šajā pantā minēto nosacījumu pamata var ierobežot arī reliģiskās pārliecības paušanu.” Tiesības griezties tiesā ir paredzētas Satversmes 92.pantā, un 92.pants 116.panta izņēmumos nav minēts. Tomēr Eiropas Cilvēktiesību tiesa un Satversmes tiesa ir vairākkārt skaidrojušas, ka arī šīs tiesības ir ierobežojamas – tik tālu, cik tās netiek atņemtas pēc būtības.¹⁷⁰ Ierobežojumam ir jābūt noteiktam ar likumu, ierobežojumam ir jābūt legītimam mērķim un ierobežojumam ir jābūt samērīgam ar legītimo mērķi.¹⁷¹

Pierādījumu nodrošināšana faktiski nav pati prasītāja griešanās tiesā (ar prasību), bet gan šīs griešanās tiesā blakus jautājums. Pierādījumu nodrošināšana var būt

---

¹⁶⁹ Lieta Lavents pret Latviju. *Latvijas Vēstnesis*, 12.02.2003. Nr. 23(2788).

¹⁷⁰ Skat., piemēram, Satversmes tiesas 27.06.2003. spriedums lietā Nr. 2003-04-01 „Par Civilprocesa likuma 82.panta piektās daļas un 453.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92.pantam”. <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=1&mid=19> (aplūkots 08.09.2008.); Eiropas Cilvēktiesību tiesas 21.02.1975. spriedums lietā *Golder v. the United Kingdom*, Application no. 4451/70. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=695373&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649> (aplūkots 08.09.2008.).

¹⁷¹ Skat., piemēram, Satversmes tiesas 27.06.2003. spriedums lietā Nr. 2003-04-01 „Par Civilprocesa likuma 82.panta piektās daļas un 453.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92.pantam”. <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=1&mid=19> (aplūkots 08.09.2008.); Eiropas Cilvēktiesību tiesas 21.09.1990. spriedums lietā *Fayed v. the United Kingdom*. Application no. 17101/90. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=695767&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649> (aplūkots 08.09.2008.)

būtiska, lai prasītājs varētu saņemt apmierinošu spriedumu un tāvad pilnvērtīgi īstenot savu tiesību uz taisnīgu tiesu, tomēr pierādījumu nodrošināšana nav obligāts priekšnoteikums, bez kura vēršanās tiesā nebūtu iespējama. Līdz ar to, pretendējot uz tiesas īpašu palīdzību, risinot jautājumu par pierādījumu nodrošināšanu, prasītājs izmanto papildus tiesību, kuru prasot var būt jāērķinās ar papildus risku.

Satversmes 92.pants, citu starpā, paredz arī tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu nepamatota tiesību aizskārums gadījumā. Nepamatots aizskārums var būt gan prasītājam, gan atbildētājam, un pēc Satversmes 92.panta viņiem abiem ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu, ja vien noticis nepamatots tiesību aizskārums.

Savukārt Civillikuma 1.pants nosaka, ka tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības. Doktrīnā atzīts, ka Rietumu tiesību loka valstīs Civillikuma 1.pantā ietvertā ģenerālklausula šobrīd jau ir ieguvusi vispārēja tiesību principa nozīmi.¹⁷² Kā ģenerālklausulai tai ir mērķis nodrošināt likuma saskaņotību ar taisnīguma apsvērumiem¹⁷³, kas arī ir viens no pamatprincipiem demokrātiskā valstī. Atsevišķu valstu tiesībās „labas ticība” un „taisnīgums” pat tiek atzīti par identiskiem jēdzieniem.¹⁷⁴ Bez tam, labas ticības principa novietojums pašā Civillikuma sākumā liecina par šī principa īpašo nozīmību, kā arī par tā attiecināšanu privāttiesībām kopumā.¹⁷⁵ Labas ticības princips pieprasa, lai civiltiesisko attiecību dalībnieki rēķinātos viens ar otru un ņemtu vērā pretējās puses intereses, nerīkotos pēc likuma burta, bet pēc tā īstā mērķa.¹⁷⁶ Ja prasītājs zina, ka viņa prasība nav pamatota un ka atbildētājs vēlākā tiesas procesā to droši varēs pierādīt, bet prasītājs pie šādiem apstākļiem iesniedz prasību tiesā un lūdz nodrošināt pierādījumus *inaudita altera parte*, viņa rīcība vairs nav labā ticībā.

Vēl vairāk – profesors Kalvis Torgāns ir norādījis, ka franču zinātnieki secinājuši, ka par vainojamu darbību var atzīt pat personas darbību likuma normas noteiktajos ietvaros, ja konstatējama ļaunprātīga tiesību izmantošana; šāda vainojama darbība ir arī neattaisnojama darbība jeb neatļauta darbība.¹⁷⁷ Savukārt neatļauta darbība ir priekšnoteikums civiltiesiskajai atbildībai.

---

¹⁷² Slicāne Evija. Labas ticības princips un tā piemērošana Latvijas civiltiesībās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 06.02.2007., Nr. 6(459).

¹⁷³ Levits Egils. Ģenerālklausulas un iestādes (tiesas) rīcības brīvība. (I). *Likums un Tiesības*, 2003. jūnijs, 5.sēj., Nr. 6(46), 169.lpp.

¹⁷⁴ Slicāne Evija. Labas ticības princips un tā piemērošana Latvijas civiltiesībās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 06.02.2007., Nr. 6(459).

¹⁷⁵ Turpat.

¹⁷⁶ Balodis Kaspars. Labas ticības princips mūsdienu Latvijas civiltiesībās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 03.12.2002., Nr. 24(257).

¹⁷⁷ Torgāns Kalvis. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 209.-210.lpp.

Līdz ar to var secināt, ka Civilprocesa likuma 103.²pants varētu būt pieļaujams. Šajā pantā ietvertā norma, lai gan ierobežo prasītāja tiesības uz brīvu griešanos tiesā, tā neatņem tiesības griezties tiesā pēc būtības. Šis ierobežojums ir ietverts likumā, un tam ir leģitīms mērķis – aizsargāt citu personu tiesības un demokrātiskas valsts iekārtas principus, tai skaitā tiesību izmantošanu labā ticībā. Tomēr jānorāda, ka samērīgs ar leģitīmo mērķi ierobežojums būs tikai tad, ja Civilprocesa likuma 103.²pants tiks piemērots kā radošs zaudējumu atlīdzības pienākumu ne jebkurā gadījumā, kad prasība nav nonākusi līdz apmierināšanai, bet tikai tad, ja to būs izraisījusi prasītāja negodprātīga rīcība, kas pretēja labas ticības izpratnei, prasītāja ļaunprātīga savu tiesību izmantošana. Civilprocesa likuma 103.²pants dod tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību, bet neuzliek tiesai pienākumu to visos gadījumos piešķirt. Līdz ar to prasības neapmierināšana tikai dod tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību, bet pašas par sevi nav atbildības iestāšanās kritērijs un nerada t.s. absolūto jeb strikto atbildību (*strict liability*) - atbildību neatkarīgi no vainas. Ņemot vērā šo analīzi secināms, ka Civilprocesa likuma 103.²pants būtu tulkojams tādējādi, ka prasītāja pienākums atlīdzināt atbildētājam zaudējumus saskaņā ar Civillikumu ir tikai tad, ja pierādījumi nodrošināti prasītāja negodprātīgas rīcības rezultātā.

Bez tam, pants būtu grozāms, paredzot atbildētājam tiesības prasīt nevis tikai zaudējumu atlīdzību, bet gan kaitējuma atlīdzību vai vismaz kompensāciju, kas ietvertu ne tikai materiālos zaudējumus, bet arī nemateriālo kaitējumu (morālo kaitējumu un kaitējumu reputācijai), kas šādos gadījumos, kad prasītājs izmantojis tiesas instrumentus negodprātīgi, ir daudz iespējamāks un izplatītāks nekā reālo zaudējumu rašanās. Tādas ir arī TRIPS līguma 50.panta 7.punktā un Piemērošanas direktīvas 7.panta 4.punktā noteiktās prasības, ka atbildētājam ir jābūt tiesībām uz atbilstošu kompensāciju, nevis tikai zaudējumu atlīdzību. Tātad ar Civilprocesa likuma 103.²pantu pašreizējā redakcijā Latvijas valsts neizpilda TRIPS līgumā un Piemērošanas direktīvā uzliktos pienākumus.

Jebkurā gadījumā no šajā apakšnodaļā veiktās analīzes secināms, ka pierādījumu nodrošināšana ir viens no vismazāk reglamentētiem, neskaidriem un arī maz praktiski izmantotiem institūtiem Latvijas civilprocesā, kura piemērošanas pamati un izpildes kārtība prasa precīzāku reglamentāciju. Tā kā pierādījumu nodrošināšana var būt gan iedarbīgs līdzeklis vienas puses cīņā ar pārkāpumiem, gan arī nopietni apdraudēt otras puses tiesības un pret šīm personām tikt izmantots ļaunprātīgi, pierādījumu nodrošināšana prasa nopietnu, izsvērtu tiesneša vai tiesas veiktu analīzi, lai atrastu piemērotāko risinājumu un paredzētu abu pušu interešu balansu.

2.1.3. Prasības nodrošināšana

Prasības nodrošināšana ir tas pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzeklis, kas Latvijas civilprocesā ir pazīstams vislabāk un arī praksē tiek bieži lietots. Tas gan nenozīmē, ka pastāvētu laba prakse tā piemērošanā. Prasības nodrošināšana ir plaši pielietojama visu tiesību nozaru prasības kārtības lietās, ja vien prasībai ir mantisks raksturs. Tātad arī intelektuālā īpašuma lietās. Šī darba mērķis ir koncentrēties uz intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, līdz ar to prasības nodrošināšanas visas nianšes netiks plaši iztirzātas, tomēr ir nepieciešams apskatīt prasības nodrošināšanas pamatnostādnes, galvenokārt tāpēc, lai būtu saprotama atšķirība no 30.²nodaļā noteiktajiem tikai intelektuālā īpašuma lietām domātiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem.

Vispirms apskatīsim starptautiskās un Eiropas Savienības prasības. Tās attiecas uz intelektuālā īpašuma lietām, bet, tā kā intelektuālā īpašuma lietu prasības arī var nodrošināt Civilprocesa likuma 19.nodaļas kārtībā (nekas to neaizliedz) un prasības nodrošināšanai intelektuālā īpašuma lietās Civilprocesa likumā nav veltīti atsevišķi panti, tad starptautiskās un Eiropas Savienības prasības intelektuālā īpašuma lietās jāiestrādā Civilprocesa likuma 19.nodaļā, tām vienlaicīgi attiecoties uz visu kategoriju mantiska rakstura prasības kārtības lietām.

TRIPS līgums īpašu uzmanību prasības nodrošināšanai nevelta. Uz to varētu attiekties tikai intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu vispārīgās prasības. Piemēram, TRIPS līguma 41.pantā un 42.pantā ietvertais princips, ka procedūrām ir jābūt taisnīgām un objektīvām (*fair and equitable*), tās nedrīkst būt nevajadzīgi sarežģītas vai dārgas, nedrīkst paredzēt nesaprātīgus termiņus vai neattaisnojamo kavēšanos. Taisnīgas un objektīvas procedūras ietver atbildētāja tiesības savlaicīgi, rakstveidā un pietiekami detalizēti uzzināt prasījumu pamatus, abu pušu tiesības uz neatkarīgu juridisko pārstāvību, paskaidrojumu un pierādījumu iesniegšanu, u.tml. TRIPS līguma 50.pants runā par pagaidu aizsardzības līdzekļiem konkrēti, taču prasības nodrošināšana šeit neietilpst.

Piemērošanas direktīvas prasības ietver arī prasības nodrošināšanu, t.i., vismaz daļu no līdzekļiem, ko Latvijā klasificē kā prasības nodrošināšanas līdzekļus, proti, kustamā un nekustamā īpašuma apķīlāšanu (arestēšanu), tai skaitā bankas kontu un citu aktīvu bloķēšanu. Tas izriet no Piemērošanas direktīvas 9.panta 2.punkta, kas nosaka, ja pārkāpums ir izdarīts komerciālā mērogā, dalībvalstis nodrošina to, ka, ja cietusī puse demonstrē apstākļus, kas var apdraudēt kompensācijas piedziņu, tiesu iestādes var dot rīkojumu kā piesardzības pasākumu piemērot iespējamā pārkāpēja kustamā un nekustamā īpašuma arestu, tostarp bankas kontu un citu aktīvu bloķēšanu.

No šī panta redzams, ka direktīva prasa šādu iespēju nodrošināt tikai komerciāla mēroga pārkāpumu gadījumos un tikai tad, ja ir celta prasība par kompensācijas piedziņu. Tomēr direktīvas nosaka minimālās prasības, kuru izpilde ir valstu obligāts pienākums, bet valstis var izvēlēties stingrākas prasības. Līdz ar to Latvijas Civilprocesa likums, paredzot prasības nodrošināšanas iespēju visa veida mantiska rakstura prasībās, tai skaitā nekomerciāla mēroga pārkāpumu gadījumos, nav pretrunā šim direktīvas pantam.

Par komerciāla mēroga izpratni daudz tika rakstīts promocijas darba 1.4.nodaļā, analizējot intelektuālā īpašuma tiesībām raksturīgos vispārīgos apstākļus, kas ietekmē civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanu, līdz ar to šajā nodaļā atkārtošana nav nepieciešama.

Interesanti, ka direktīvā prasības nodrošināšanas līdzekļi ir nosaukti par piesardzības pasākumiem, kas pretstatīti pagaidu pasākumiem, vēršot uz pārkāpuma pārtraukšanu, nevis piedziņas iespējamības nodrošināšanu. Tomēr pēc būtības tie visi ir pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas piemēroti pagaidām – līdz lietas izskatīšanai pēc būtības, un ar šādu terminu tiek apzīmēti šajā darbā, neraugoties uz dažādajiem apzīmējumiem dažādos dokumentos.

Protams, ka uz prasības nodrošināšanas līdzekļiem attiecas arī direktīvā noteiktie tiesiskās aizsardzības līdzekļu vispārīgie noteikumi, ietverti 3.pantā: līdzekļiem ir jābūt taisnīgiem un objektīviem (*fair and equitable*), tie nedrīkst būt nevajadzīgi sarežģīti vai dārgi, nedrīkst paredzēt nesaprātīgus termiņus vai neattaisnojamu kavēšanos. Tiesiskās aizsardzības līdzekļiem ir jābūt arī efektīviem, proporcionāliem un preventīviem, un tie ir jāpiemēro tā, ka tie nerada barjeras likumīgai tirdzniecībai un ka pret to ļaunprātīgu izmantošanu ir pieejami aizsardzības pasākumi.

Prasības nodrošināšanai Civilprocesa likumā ir veltīta atsevišķa 19.nodaļa – no 137. līdz 143.pantam. Civilprocesa likuma 137.panta pirmā daļa prasa visvairāk uzmanības, jo tajā ietverts prasības nodrošināšanas pamats. Tā nosaka: „Ja ir pamats uzskatīt, ka tiesas sprieduma izpilde lietā varētu kļūt apgrūtināta vai neiespējama, tiesa vai tiesnesis pēc prasītāja motivēta pieteikuma var pieņemt lēmumu par prasības nodrošināšanu.” Ja pamats ir konstatēts, Civilprocesa likuma 138.pants ļauj piemērot septiņus dažādus prasības nodrošinājuma līdzekļus: tikai vienu no tiem, vai arī vienlaikus vairākus.

Praksē ir izkristalizējušās trīs galvenās problēmas prasības nodrošinājuma piemērošanā: neskaidrība par prasības nodrošināšanas pieteikuma izskatīšanas kārtību un termiņiem, nespēja atrast prasības nodrošinājuma pamata robežas un piemērotu balansu starp pušu interesēm un nepareiza izpratne par pierādīšanas pienākumu.

Vispirms par pieteikuma izskatīšanas kārtību un termiņiem. Latvijā prasības nodrošināšana ir pieļaujama jebkurā procesa stadijā, kā arī pirms prasības celšanas tiesā (Civilprocesa likuma 137.panta trešā daļa). Saskaņā ar Civilprocesa likuma 140.panta pirmo daļu pieteikumu par prasības nodrošināšanu tiesa vai tiesnesis izlemj ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc lietas ierosināšanas, iepriekš nepaziņojot atbildētājam un citiem lietas dalībniekiem. Šis pants regulē prasības nodrošināšanas pieteikuma izskatīšanas kārtību un termiņu tikai gadījumā, ja pieteikums par prasības nodrošināšanu iesniegts kopā ar prasību. Civilprocesa likuma 19.nodaļas normas nedod tiešu atbildi uz jautājumiem, cik dienu laikā izskatāms pieteikums, ja tas iesniegts pirms prasības celšanas, un cik dienu laikā tas izskatāms, ja iesniegts pēc prasības celšanas. Līdzīgi likums neparedz, kādā kārtībā pieteikums skatāms, ja tas iesniegts pēc prasības celšanas, proti, vai pieteikumu izskata tiesnesis vienpersoniski *inaudita altera parte*, vai arī tiesa tiesas sēdē, iepriekš par to paziņojot lietas dalībniekiem.

Teorētiski likumā nav pateikts pat tas, ka prasības nodrošināšanas pieteikumu pirms prasības celšanas skata *inaudita altera parte*, taču šajā stadijā tā ir vienīgā loģiskā iespēja un tiesu praksē šāda pieeja ir labi nostiprinājusies. Nepieciešamība pieteikumu izskatīt bez otras puses ziņas izriet no Civilprocesa likuma 139.panta pirmās daļas, kas nosaka, ka iespējamais prasītājs var lūgt nodrošināt prasību pirms tās celšanas tiesā un pat pirms saistības termiņa iestāšanās, ja parādnieks, izvairoties no saistības izpildes, izved vai atsavina savu mantu, atstāj dzīvesvietu, neinformējot kreditoru, vai veic citas darbības, kas liecina, ka viņš nav godprātīgs. Ja reiz iespējamā atbildētāja negodprātība un mantas atsavināšana ir iemesls vēl neesošas prasības nodrošināšanai, tas liecina, ka jārikojas steidzami un ka paziņošana iespējamam atbildētājam tikai pasliktinātu jau tā draudīgo procesu.

Daudz kas no tā, kas tika analizēts un secināts apakšnodaļā par pierādījumu nodrošināšanu, attiecas arī uz prasības nodrošināšanas lietām, tai skaitā *inaudita altera parte* procedūras pieļaujamības pamati. Nav nepieciešams atkārtot visu izpētes gaitu, taču jāatgādina, ka *inaudita altera parte* procedūrā atbildētājam tiek liegtas ļoti svarīgas tiesības – tiesības tikt uzklausītam, izteikt savu viedokli. Lai ierobežotu šādas civilprocesuālas pamattiesības, jābūt kādas citas svarīgas intereses apdraudējumam. Šī interese ir prasītāja tiesība uz savu aizskarto tiesību aizsardzību tiesā. Šai tiesībai var notikt nenovēršams un nelabojams ļaunums (būtisks kaitējums), ja apmierinošs spriedums nebūs izpildāms vai būs izpildāms ar lielām grūtībām (prasības nodrošināšanas vispārējais pamats), jo:

- 1) nauda un manta samazinās īpaši ātri atbildētāja neveiksmīgas saimniekošanas rezultātā (laika faktors – nevar gaidīt 15-30 dienas līdz tiesas sēdei);

- 2) nauda un manta nekavējoties samazināsies atbildētāja ļaunprātīgas rīcības rezultātā, uzzinot par iespējamo piedziņu (cilvēciskais faktors – nevar ziņot atbildētājam par sēdi).

Pirmajā gadījumā nelabojams ļaunums prasītāja interesēm var notikt laika faktora ietekmē, atbildētājam aizvien nemākulīgāk saimniekojot ar savu īpašumu. Otrajā gadījumā laika gaitā atbildētāja manta nemaz nemazinās; viņš pats to ļaunprātīgi samazina vai noslēpj, lai prasītājs tai nevarētu piekļūt, un tas jau ir nevis laika faktors, bet uzzināšanas par iespējamo piedziņu faktors. Protams, var pastāvēt arī abu gadījumu kombinācija: atbildētāja nauda un manta samazinās viņa neprofesionālās saimnieciskās darbības dēļ, kā arī viņš cenšas nobēdzināt aizvien rūkošo atlikumu.

Inaudita altera parte kārtība ir attaisnojama abos šajos gadījumos: gan, lai aizkavētu mantas izsaimniekošanu laika gaitā, gan arī, lai atbildētājs vai iespējamais atbildētājs neuzzinātu par prasītāja vai iespējamā prasītāja nodomiem. Protams, ar noteikumu, ka nenodrošināšanas gadījumā prasītāja tiesībām uz veiksmīgu sprieduma izpildi pastāv nenovēršama kaitējuma draudi.

Arī Piemērošanas direktīvas 9.panta 4.punkts pieļauj *inaudita altera parte* kārtību prasības nodrošināšanas lietās, tās īpašu nepieciešamību nosakot tajos gadījumos, kad jebkura kavēšanās var radīt nenovēršamu kaitējumu tiesību īpašniekam.

Tiesa gan, šāda nepieciešamība var rasties ne tikai pirms prasības celšanas un vienlaikus ar prasības celšanu, bet arī pēc lietas ierosināšanas. Civilprocesa likumā nav normas, kas to tieši paredzētu, taču tas varētu būt iespējams, tulkojot Civilprocesa likuma 140.panta pirmo daļu kopsakarā ar 137.panta trešo daļu un 140.panta devīto daļu. Atbilstoši Civilprocesa likuma 140.panta pirmajai daļai, pieteikumu par prasības nodrošināšanu tiesa vai tiesnesis izlemj ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc lietas ierosināšanas, iepriekš nepaziņojot atbildētājam un citiem lietas dalībniekiem. Ja jau reiz saskaņā ar Civilprocesa likuma 137.panta trešo daļu prasības nodrošināšanas pieteikumu var lemt jebkurā procesa stadijā, tātad arī pēc prasības pieņemšanas, tad kaut kāda izskatīšanas kārtība priekš tā ir nepieciešama. Savukārt 140.panta devītā daļa paredz divus gadījumus, kad pieteikumus izlemj tiesas sēdē, iepriekš par to paziņojot lietas dalībniekiem: pieteikumus par piemēroto prasības nodrošinājuma līdzekļu aizstāšanu un atcelšanu. Pieteikums par prasības nodrošināšanu pēc prasības celšanas šeit nav minēts, tātad to būtu pieļaujams skatīt *ex parte* kārtībā.

Civilprocesa likums to neaizliedz darīt arī *inter partes*, kam par labu runā atbildētāja civilprocesuālā pamattiesība būt informētam par visām procesa norisēm. Bez tam, Civilprocesa likuma 141.pant otrā daļa paredz speciālu lēmuma pārsūdzības termiņa skaitīšanas kārtību *inaudita altera parte* gadījumos, līdz ar to prezumējams, ka to var darīt arī

inter partes. Acīmredzot tiesnesim, saņemot pieteikumu par prasības nodrošināšanu pēc prasības celšanas, būtu jāizvērtē, kura kārtība ir piemērotāka konkrētajā gadījumā. Jau apakšnodaļā par pierādījumu nodrošināšanu tika secināts, ka *inaudita altera parte* procedūrai par labu var izšķirties tad, ja lēmums jāpieņem tik steidzami, ka nav iespējams gaidīt 15 dienas, līdz būs iespējams noturēt tiesas sēdi, vai arī, ja atbildētājs nedrīkst uzzināt par prasības nodrošināšanu līdz tās izpildei, lai nenobēdzinātu savu naudu un mantu.

Attiecībā par termiņiem Civilprocesa likuma 140.panta pirmā daļa regulē tikai tāda pieteikuma izlemšanas termiņu, kas iesniegts kopā ar prasības pieteikumu: tas izskatāms ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc lietas ierosināšanas. Tā kā saskaņā ar Civilprocesa likuma 131.pantu lēmums par prasības pieteikuma pieņemšanu, nepieņemšanu vai atstāšanu bez virzības tiesnesim jāpieņem septiņu dienu laikā pēc prasības pieteikuma saņemšanas tiesā, tad kopumā līdz lēmumam par prasības nodrošināšanu var paiet astoņas dienas, skaitot no nākamās dienas pēc prasības pieteikuma saņemšanas tiesā (Civilprocesa likuma 47.panta pirmā daļa paredz, ka dienās skaitāms termiņš sākas nākamajā dienā pēc datuma vai notikuma, kas nosaka tā sākumu).

Ko darīt ar pieteikumu, kas iesniegts pirms prasības celšanas? Atbilde, kuru var atvasināt no Civilprocesa likuma 131.panta un 140.panta, ir tās pašas astoņas dienas. Jautājumu par to, vai pieteikums vispār ir pieņemams, var izlemt septiņu dienu laikā pēc analogijas ar Civilprocesa likuma 131.pantu, un tad pieņemts pieteikums jāizlemj ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc tā pieņemšanas pēc analogijas ar Civilprocesa likuma 140.panta pirmo daļu. Tomēr šāds termiņš vairs neatbilst jautājuma steidzamībai, kāds neapšaubāmi ir jautājums par prasības nodrošināšanu, jo īpaši – pirms prasības celšanas. (Ja iesniegts pieteikums par prasības nodrošināšanu pirms prasības celšanu, tā tad nevar gaidīt līdz prasības sastādīšanai, iesniegšanai un pieņemšanai). Līdz ar to tiesnesim būtu jālemj jautājums par pieteikuma pieņemšanu pēc iespējas ātrāk – ne vēlāk kā trīs dienu termiņā, un tad par prasības nodrošināšanu vai nenodrošināšanu – ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc pieteikuma pieņemšanas. Tā kā Civilprocesa likums ne šādu, ne arī citādu kārtību nenosaka, tad Civilprocesa likumā būtu jāiestrādā attiecīgi grozījumi. Domājams, ka vispārējie saprātīgu termiņu ievērošanas un steidzamības apsvērumi mudina tiesnešus rīkoties ātrāk par šīm astoņām (un, cerams, pat par četrām) dienām un neviens tiesnesis speciāli šī jautājuma izlemšanu nevilcina, tomēr jāatceras, ka tiesnešiem ir jāskata arī citas lietas, nereti tiesas procesi var ilgt visu dienu, bez tam, reizēm prasības nodrošināšanas jautājums var būt ļoti complicēts, kas prasa ilgāku izpēti un apdomas laiku, līdz ar to pilnīgi nekavējoša reakcija uz prasības nodrošināšanas pieteikumu var būt neiespējama, bet četru dienu laikā – pilnībā iespējama.

Līdzīgu termiņu shēmu varētu piemērot arī gadījumiem, kad pieteikums par prasības nodrošināšanu iesniegts pēc lietas ierosināšanas.

Daudz neskaidrību praksē ir bijis jautājumā par prasības nodrošināšanas lēmuma pārsūdzēšanu. Kādreiz pārsūdzami bija gan lēmumi, ar kuriem prasība nodrošināta, gan lēmumi, kuros bija atteikts nodrošināt prasību. Civilprocesa likuma 2006.gada 07.septembra grozījumi situāciju mainīja, jaunā redakcija nebija skaidri saprotama ne tiesām, ne pusēm, līdz ar to redakcija tika grozīta vēl divas reizes – 2006.gada 12.decembrī un 2009.gada 05.februārī. Kopš 2009.gada 01.marta, kad stājās spēkā 2009.gada 05.februāra grozījumi, Civilprocesa likuma 141.panta pirmā daļa atļauj ar blakus sūdzību pārsūdzēt tikai lēmumu, ar kuru noraidīts pieteikums par prasības nodrošināšanu, lēmumu par prasības nodrošināšanas līdzekļa maiņu un pozitīvu lēmumu daļā, ar kuru nodrošināti atbildētāja zaudējumi. Tātad nevar pārsūdzēt lēmumu, ar kuru prasība nodrošināta.

Šādu situāciju autore vērtē ļoti negatīvi. Pirmkārt, netiek nodrošināts viens no fundamentālajiem civilprocesa principiem – pušu līdztiesība. Vienai pusei ir tiesības pārsūdzēt, ja viņu lēmums neapmierina, bet otrai nav. Otrkārt, netiek nodrošinātas fundamentālās tiesības uz taisnīgu tiesu. Protams, tiesības uz taisnīgu tiesu nenozīmē, ka pilnīgi visu jautājumu izskatīšanai ir jānodrošina trīs instances. Tomēr prasības nodrošināšana ir tik nopietns līdzeklis ar tik ievērojamu seku iestāšanās iespējamību, ka tā limitēšana līdz vienai instancei vairs neatbilst tiesībām uz taisnīgu tiesu. Jābūt pieejamām vismaz divām instancēm. Civilprocesā ir daudz tādu lēmumu, kuru sekas ir ievērojami mazākas par prasības nodrošināšanas sekām, bet kuru pārsūdzēšana ar blakus sūdzību ir atļauta. Piemēram, Civilprocesa likuma 133.panta otrā daļa atļauj pārsūdzēt lēmumu par prasības pieteikuma atstāšanu bez virzības, ja prasība iesniegta ar trūkumiem. Šāds lēmums personai neko neatņem un personu nekādi neierobežo, tas pat neņem neko pēc būtības, bet tikai liek izpildīt formālās prasības, kuras jau ir noteiktas ar likumu un kuras prasītājs nav ievērojis. Turpretī lēmums par prasības nodrošināšanu var pat novest atbildētāja uzņēmumu līdz bankrotam un vispār atņemt atbildētājam iztikas līdzekļus. Šāds lēmums personu aizskar ļoti nopietni, līdz ar to nav attaisnojams, ka viņai ir liegts lēmumu pārsūdzēt.

Atbildētājs, kurš nav apmierināts ar pret viņu vērstu prasības nodrošinājumu, var iet citu ceļu – saskaņā ar Civilprocesa likuma 140.panta piekto daļu lūgt atcelt prasības nodrošinājumu tai pašai tiesai. Tas varētu būt pamatoti gadījumā, ja prasības nodrošināšanas pieteikums ir izskatīts *inaudita altera parte*, jo tādējādi abu pušu argumenti tiek izvērtēti pirmās instances tiesā. Tiesības griezties pie otrās instances tiesas varētu dot pēc tam. Civilprocesa likuma 2009.gada 05.februāra grozījumi, kas stājās spēkā 2009.gada 01.martā, liedza atbildētājam arī šādu iespēju.

Situāciju daļēji uzlaboja Satversmes tiesas 2010.gada 30.marta spriedums.¹⁷⁸ Lai gan Satversmes tiesa 2010.gada 30.marta spriedumā atzina par neatbilstošu Satversmei Civilprocesa likuma 141.panta pirmo daļu arī attiecībā uz to, ka nevar pārsūdzēt lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, tomēr Satversmes tiesa sprieduma rezolutīvās daļas 3.punktā noteica (un sprieduma 22.punktā sīkāk izskaidroja), ka līdz brīdim, kad Saeima izdarīs grozījumus normatīvajā regulējumā, ir spēkā Civilprocesa likuma 141.panta pirmā daļa 2006.gada 14.decembra redakcijā, ciktāl tā paredz atbildētājam tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru tiesa ir atteikusies atcelt prasības nodrošinājumu. Līdz ar to pagaidām spēkā ir Civilprocesa likuma 141.panta pirmā daļa 2006.gada 14.decembra redakcijā, kas arī neparedz tiesības pārsūdzēt lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu.

Jāatzīmē, ka pirmās instances tiesai ir jēga pārskatīt savu lēmumu par prasības nodrošināšanu tikai tad, ja atbildētājam nav bijusi iespēja piedalīties jautājuma sākotnējā izlemšanā, proti, ja pieteikums izskatīts *inaudita altera parte*, vai arī, ja laika gaitā ir nopietni mainījušies lietas apstākļi. Bet, ja tiesa jau sākotnēji prasības nodrošināšanu bija skatījusi, piedaloties abām pusēm, tad visi pušu argumenti tika apskatīti, un jautājums nav nekavējoties atkal jāpārskata. Pašreizējā likuma redakcija ļauj atbildētājam lūgt pārskatīšanu kaut vai nekavējoties pēc lēmuma pieņemšanas, kas ir ļoti procesuāli neefektīvi un faktiski rada atkārtotu bezjēdzīgu tiesāšanos.

Autore uzskata, ka Latvijā vajadzētu tādu pašu kārtību kā Vācijā – ja prasība tika nodrošināta *inaudita altera parte*, tad atbildētājam, kurš nav apmierināts ar lēmumu, vispirms ir jāgriežas tajā pašā tiesā ar lūgumu pārskatīt minēto lēmumu. Pēc tam tādu lēmumu var pārsūdzēt abas puses augstākas instances tiesai. Ja lēmums tika pieņemts *inter partes*, tad abas puses par to uzreiz var iesniegt blakus sūdzību augstākas instances tiesai.¹⁷⁹

Par prasības nodrošināšanas pamatu. Prasības nodrošināšanas pamats ir ietverts Civilprocesa likuma 137.panta pirmajā daļā, kas nosaka: „Ja ir pamats uzskatīt, ka tiesas sprieduma izpilde lietā varētu kļūt apgrūtināta vai neiespējama, tiesa vai tiesnesis pēc prasītāja motivēta pieteikuma var pieņemt lēmumu par prasības nodrošināšanu.” Prasības

---

¹⁷⁸ Satversmes tiesas 30.03.2010. spriedums lietā Nr. 2009-85-01 „Par Civilprocesa likuma 141.panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 92. un 105.pantam”. http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2009-85-01.htm (aplūkots 12.04.2010.).

¹⁷⁹ Krienke Konstantin, Hajek Björn. Germany: Trade Fair Injunctions In Germany: Interim Weapon Against Product Plagiarism. 15.09.2008. <http://www.mondaq.com/article.asp?articleid=65796> (aplūkots 29.04.2009.).

nodrošināšanas pamats normā formulēts skaidri, bet apbrīnojami, cik daudz dažādu lietu tiesību piemērotāji šajā teikumā ir spējuši izlasīt.

Civilprocesa likuma komentāros nekas daudz par prasības nodrošināšanas pamatu nav atrodams. Tajos ir tikai norādīts uz pāris tiesu kļūdām, proti, ka apmierinot pieteikumu, reizēm lēmumā par prasības nodrošinājumu sastopami formulējumi, ka pieteikums apmierināms, ņemot vērā to, ka „prasības summa ir ievērojama, atbildētājs līdz šim neko nav darījis, lai izpildītu savas saistības”.¹⁸⁰ Tā kā prasības nodrošināšanas nodaļa tika nopietni grozīta ar 2006.gada 07.septembra likumu, klajā nāca komentāru papildinājumi, taču arī tie prasības nodrošināšanas pamatu vispār neapskata.¹⁸¹

Protams, ka komentāru norāde uz defektīviem prasības nodrošinājuma pamatiem ir pareiza, bet tā ir ļoti skopa un tā arī nedod atbildi uz jautājumu, kas tad īsti ir saprotams ar prasības nodrošināšanas pamatu.

Edgars Briedis visnotaļ pareizi norādījis, ka Civilprocesa likuma 137.panta pirmajā daļā noteiktais prasības nodrošināšanas piemērošanas pamats ir izteikts atklāta juridiska jēdziena formā, t.i., nav noteikti konkrēti apstākļi, pie kuriem taisāms apmierinošs lēmums, bet tikai norādīts, kādai jābūt iespējamajai vērtējamo apstākļu ietekmei uz sprieduma izpildi.¹⁸² Tātad katrā atsevišķā gadījumā var pastāvēt atšķirīgi apstākļi un to kombinācijas, kas nākotnē varētu ietekmēt sprieduma izpildes grūtumu vai iespējamību, un tiesnesim ir jānoskaidro, vai faktiskie lietas apstākļi atbilst tiesību normas hipotēzē ietvertajiem juridiskajiem apstākļiem, t.i., vai faktiskie lietas apstākļi nākotnē varētu dot pamatu tam, ka sprieduma izpilde ir apgrūtināta vai neiespējama.¹⁸³

Civilprocesa likuma 137.panta pirmā daļa runā par apmierinoša tiesas sprieduma izpildes prezumējamu grūtumu vai neiespējamību. Civilprocesa likuma 137.panta pirmajā daļā ir arī ietverti vārdi „ja ir pamats uzskatīt”. Reizēm šie vārdi nepareizi attiecināti uz prasītāja subjektīvo viedokli. No panta turpmākā formulējuma izriet, ka tiesa vai tiesnesis pieņem lēmumu, savukārt tiesa vai tiesnesis nevar taisīt lēmumu uz subjektīvu vienas puses apsvērumu pamata, līdz ar to „pamats uzskatīt” jāsaprot nevis kā pieteicēja subjektīvais uzskats, bet gan objektīvi lietā konstatējami apstākļi, kas var liecināt par problēmām

---

¹⁸⁰ Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 226.lpp.

¹⁸¹ Papildinājumi grāmatai „Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs. Prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā.” Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 15.-16.lpp.

¹⁸² Briedis Edgars. Par prasības nodrošinājuma pamatu. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 22.04.2008., Nr.16(520).

¹⁸³ Turpat.

sprieduma izpildē. Tiesa, izvērtējot visus pieteicēja piestādītos motīvus, izlemj, vai šie motīvi patiešām līdz saprātīgas ticamības pakāpei pamato sprieduma neizpildes risku.

Augstāk jau tika norādīts, ka tas var notikt, ja atbildētājam nebūs īpašuma, uz ko vērst piedziņu, kas, savukārt, ir iespējams divu iemeslu dēļ:

- 1) nauda un manta samazinās atbildētājam neveiksmīgas saimniekošanas rezultātā;
- 2) nauda un manta samazinās atbildētāja ļaunprātīgas (negodprātīgas) rīcības rezultātā.

Tāpat tiesnesim vai tiesai ir jāizvērtē, cik reāla ir šādu apstākļu iestāšanās iespēja.

Tomēr ar to tiesneša vai tiesas funkcijas neaprobežojas. Svarīgi, lai prasības nodrošinājums netiktu piemērots pretēji tā jēgai un mērķim un vispārīgiem tiesību principiem. Civilprocesa likuma 137.panta pirmajā daļā, lietojot vārdus „tiesa vai tiesnesis var pieņemt lēmumu” (nevis „pieņem lēmumu”), likumdevējs ir devis tiesnesim vai tiesai izvērtēšanas brīvības tiesības un reizē pienākumu. Tas liecina, ka prasības nodrošināšana ir tiesiskās aizsardzības līdzeklis, ko tiesa piemēro pēc sava ieskata (*discretionary remedy*).

Šis secinājums prasa dziļāku analīzi, kas tiek saprasts ar tiesas ieskatu. Civillikuma 5.pants skaidro, ka, kad lieta jāizšķir pēc tiesas ieskata vai atkarībā no svarīgiem iemesliem, tad tiesnesim jāspriež pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem. Ja vispārīgo tiesību principu izpratne ir vairāk vai mazāk viendabīga, par taisnības apziņu vienprātības nav. Tiesu praksē šis jautājums apskatīts tik maz, ka viennozīmīgus secinājumus izdarīt nevar, tomēr ir vērts pieminēt Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2005.gada 05.oktobra spriedumu lietā Nr. SKC-625, kur ietverti šādi vārdi par taisnību: „Taisnība ir visiem kaut kas acīmredzams, pamatots uz cilvēku veselo saprātu un tāpēc visiem piemītošs (immanenti), pastāvīgs, uz visiem attiecināms, tāpēc visu cilvēku aizstāvēts kā sabiedrības dzīves princips, kas gala iznākumā gūst uzvaru pār savu pretstatu – netaisnību.”¹⁸⁴ Jānorāda gan, tas nav tiesas izdomājums – Senāts ir citējis Latvijas pirmās brīvvalsts tiesību zinātnieku Vasiliju Sinaiski¹⁸⁵. Šī Sinaiska taisnības definīcija ir būtiska, tomēr, lietojot tādas kategorijas kā „veselais saprāts”, „sabiedrības dzīves princips”, tā ir vairāk sociāli filozofiska. Tā vairāk runā par taisnību, nevis par taisnības apziņu, un, kā pareizi norādījis Agris Bitāns, taisnības apziņa var atšķirties no taisnības un laika gaitā mainīties¹⁸⁶.

Tiesa gan, Vasilijs Sinaiskis ir rakstījis ne tikai par taisnību, bet arī par taisnības apziņu un tās praktisku pielietojamību Civillikuma 5.panta kontekstā. Viņš ir devis tādus svarīgus skaidrojumus, ka taisnības izjūtu nedrīkst sajaukt ne ar tiesneša vai tiesas individuālo

¹⁸⁴ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta lieta Nr. SKC-625.

¹⁸⁵ Sinaiskis Vasilijs. Taisnības princips Latvijas civiltiesībās. *Jurists*, 1937, Nr.7/8, 119.sleja.

¹⁸⁶ Bitāns Agris. Taisnības apziņa, nosakot kompensāciju par nemantisku aizskārumu. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 08.07.2003., Nr. 25/26(283/284).

taisnības izjūtu, ne ar sabiedrības vairākuma izpratni par to, kas ir taisnīgs, ne ar cietušās personas subjektīvo pārestības pārdzīvojuma sajūtu.¹⁸⁷

Kas tad uzskatāms par mūsdienu taisnības apziņu? Mūsdienu juridiskajā literatūrā izteikto viedokļu nav daudz un tie lielākoties balstās uz Vasilija Sinaiska atziņām, savukārt šo atziņu atvasināšanā atšķiras.¹⁸⁸ Autoresprāt, vispilnīgāko un precīzāko skaidrojumu devis Māris Grudulis, norādot, ka ar taisnības apziņu ir jāsaprot objektīva sabiedrības vairākuma apziņa par taisnību, kas tikusi kodificēta tiesību normās un kas tiesnesim jāizsecina no *ratio legis*.¹⁸⁹ Tātad tiesnesim taisnības meklējumos ir jāprobežojas ar pastāvošo tiesību analīzi, kuras gaitā jānoskaidro, kā likumdevējs ir uzskatījis par taisnīgu risināt līdzīgas situācijas, no tā jāizsecina, kā likumdevējs būtu risinājis konkrēto situāciju, tas ir, jāpielieto tiesību tālākveidošana ar tiesību analogijas palīdzību.¹⁹⁰

Tātad tiesnesim vai tiesai taisnības apziņa ir jāmeklē likumu normās. Ja taisnību definē kā cilvēku interešu un tiesību nodrošināšanu kompromisa ceļā,¹⁹¹ tad likumdevējs šo interešu un tiesību balansu jau ir ietvēris tiesību aktos. Un tiesai nav tiesību šo balansu jaukt pēc saviem individuāliem taisnīguma apsvērumiem. Par to, ka minēto balansu rada likumdevējs, bet tiesas loma ir to tikai piemērot, šajā darbā jau daudz ir ticis runāts.

Tiesa gan, prasības nodrošināšanas gadījumā tiesas ieskaits ir procesuālais tiesas ieskaits, nevis materiālais tiesas ieskaits. Materiāltiesiskais tiesas ieskaits ir piemērojams tikai tad, kad uz tā piemērošanu ir tieši norādīts tiesību normā.¹⁹² Procesuālais tiesas ieskaits prasības nodrošināšanas piemērošanas gadījumā izpaužas tādējādi, ka Civilprocesa likums neuzliek par pienākumu tiesai pie noteiktu apstākļu iestāšanās (sprieduma izpildes iespējama apgrūtinājuma konstatēšanas) visos gadījumos obligāti izdot pozitīvu lēmumu, bet dod tiesai brīvību izlemt, vai pie konkrētā prasības nodrošināšanas pamata iestāšanās prasības

---

¹⁸⁷ Sinaiskis Vasilijš. Taisnības princips Latvijas civiltiesībās. *Jurists*, 1937, Nr.7/8, 119.sleja; Sinaiskis Vasilijš. Civillikuma principi un ģimenes tiesības. *Tieslietu ministrijas Vēstnesis*, 1938, Nr. 1, 36.lpp.

¹⁸⁸ Skat., piemēram, Bitāns Agris. Taisnības apziņa, nosakot kompensāciju par nemantisku aizskārumu. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 08.07.2003., Nr. 25/26(283/284); Bitāns Agris. Senāta loma Civillikuma 5.panta piemērošanā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 27.07.2004., Nr. 28(333); Grudulis Māris. Tiesas ieskaits kā tiesību metode. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 15.02.2005., 22.02.2005., Nr. 6(361), Nr.7(362); Voroncovs Andrejs. Kad atlīdzības apmēru nosaka tiesa. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 17.07.2007., Nr. 29(482).

¹⁸⁹ Grudulis Māris. Tiesas ieskaits kā tiesību metode. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 22.02.2005., Nr.7(362).

¹⁹⁰ Turpat.

¹⁹¹ Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998, 251.lpp.

¹⁹² Sinaiskis Vasilijš. Civillikuma principi un ģimenes tiesības. *Tieslietu ministrijas Vēstnesis*, 1938, Nr. 1, 35.lpp.; Bitāns Agris. Taisnības apziņa, nosakot kompensāciju par nemantisku aizskārumu. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 08.07.2003., Nr. 25/26(283/284).

nodrošināšana ir vai nav piemērojama taisnības apziņas un vispārīgo tiesību principu ietvaros. Līdzīga situācija ir arī citu pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanas gadījumos, izņemot pierādījumu izprasīšanu.

Lai gan materiālais un procesuālais tiesas ieskaits atšķiras, pamatprincips ir līdzīgs - arī prasības nodrošināšanas (procesuālā ieskata) gadījumā ir svarīgi, lai tiesnesis neradītu savu jaunu tiesībās nebalstītu izpratni, bet gan piemērotu tiesībās atrodamo interešu balansu un vispārīgos tiesību principus.

Jāatceras, ka prasības nodrošinājums aizskar atbildētāja intereses, reizēm ļoti būtiski aizskar, pat tik būtiski, ka atbildētājs var bankrotēt. Tai pat laikā tā var būt prasītāja vienīgā iespēja nodrošināt, lai spriedums būtu izpildāms, savukārt, ja tas nav izpildāms, tad tiesvedībai vispār nav jēgas. Tātad šeit redzam divu būtisku interešu sadursmi, un abas šīs intereses tiesībās tiek vērtētas augstu. Viens no galvenajiem tiesību principiem ir proporcionalitāte, un Piemērošanas direktīvas 3.panta 2.punkts uzliek pienākumu izmantot šo principu tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanā. Lai dotu prasītājam priekšroku, viņa interesei ir jābūt ļoti nopietni apdraudētai, un šis apdraudējums ir jāsamēro ar atbildētāja intereses apdraudējumu. Lai to izdarītu, ir jāizvērtē abu interešu aizskāruma saprātīgi secināmās sekas. Bez tam, reizēm bez abu pušu interesēm lietā var parādīties vēl citas intereses, kuru aizsardzība likumdevējam ir svarīga, piemēram, sabiedrības intereses. Līdz ar to, lai prasības nodrošinājums būtu pamatots, nepietiek konstatēt, ka sprieduma gludai izpildei varētu būt šķēršļi; jānodibina arī tas, ka šai prasītāja tiesībai uz savu aizskarto tiesību aizsardzību tiesā var notikt nenovēršams un nelabojams ļaunums (būtisks kaitējums), un ka šī tiesība prasības nenodrošināšanas gadījumā tiek vairāk aizskarta nekā atbildētāja interese prasības nodrošināšanas gadījumā. Plašāk šie aspekti tiks iztirzāti apakšnodaļā par pagaidu pienākumrīkojumu, jo intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu vai iespējamo pārkāpumu lietās tas ir visaktuālākais pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzeklis.

Tomēr arī prasības nodrošināšana balstās uz līdzīgiem principiem. Tiesu praksē nereti nav izvērtēti visi saprātīgi iespējamie apstākļi, kuriem var būt nozīme prasības nodrošināšanas pieteikuma izspriešanā. Sastopamas pat absolūtas galējības. Piemēram, kā viens no absurdākajiem uzskatiem ir dažu tiesnešu viedoklis (un tam sekojoša nesamērīgi brīva prasību nodrošināšana), ka prasība ir nodrošināma, ja reiz prasītājs ir pacenties prasību iesniegt tiesā, to noformējis atbilstoši likuma prasībām un samaksājis valsts nodevu. Respektīvi, ja ir prasība un par tās izskatīšanu ir samaksāts, tad tā ir nodrošināma. Pēc minētā viedokļa iznāk, ka prasības nodrošināšana ir pērkama par naudu. Šāda pieeja ignorē Civilprocesa likuma 137.pantā ietvertu tiesneša vai tiesas pienākumu konstatēt prasības nodrošināšanas pamatu, tā jau pašos pamatos izslēdz prasības nodrošināšanas pamatotības izejas punktu - sprieduma

izpildes neiespējamību, nemaz nerunājot par citiem jautājumiem, tai skaitā interešu balansu. Bez tam, tā ir amorāla un nelikumīga, pretēja cilvēktiesībām (tiesībām uz taisnīgu tiesu) un demokrātiskas valsts tiesību sistēmai, jo mūsu tiesību loka tiesības neietver personas tiesības sev vēlamu rezultātu tiesā iegūt tikai ar griešanos tajā vai ar naudas samaksu.

Tāpat nepareiza ir otra galējība – pārmērīgu prasību izvirzīšana sprieduma apgrūtinātas izpildes vai neiespējamības pierādīšanai (šajā stadijā ir jāvērtē saprātīgi iespējamais), vai arī ar prasības nodrošināšanu atbildētājam nodarāmā kaitējuma nozīmes pārvērtēšana (protams, ka gandrīz vienmēr prasības nodrošināšana izraisa neērtības atbildētājam, bet tās ir jāsamēro ar prasītāja interesēm nodarāmo nenovēršamo kaitējumu prasības nenodrošināšanas gadījumā).

Priecē, ka tiesu praksē ir parādījušies daži lēmumi, kuros tiesa pēc būtības ir vērtējusi prasības nodrošinājuma sekas. Piemēram, lietā Nr. C02061806 Augstākās tiesas Civillietu tiesas palāta norādīja, ka tiesai ir jāizvērtē, vai atbildētājas mantas un naudas līdzekļu apķīlājums ilgstošā laikā jau pats par sevi nerada sprieduma izpildes apdraudējumu, tas ir, nenoved uzņēmumu līdz saimnieciskās darbības pārtraukšanai.¹⁹³ Tāpat tiesas ir atzinušas, ka atbildētājas uzņēmuma darbību var nepamatoti kavēt atbildētājas naudas līdzekļu apķīlāšana gadījumā, ja pret atbildētāju var piemērot citu prasības nodrošinājuma līdzekli, kas mazāk ietekmētu komercdarbību (atbildētājam bija cita kustamā un nekustamā manta), jo bez naudas līdzekļiem nav iespējama komercdarbība, un tas var novest pie komersanta maksātnespējas, kas nav prasības nodrošināšanas mērķis.¹⁹⁴ Vēl jo vairāk šāda tiesu pieeja ir vērtējama ļoti pozitīvi tādēļ, ka, lai gan prasītā prasības nodrošinājuma summa bija liela – abās lietās pieci miljoni latu, tomēr atbildētājiem bija daudz un dažādi īpašumi, no kuriem varēja pienācīgi izvēlēties piemērotāko nodrošināšanas veidu.

Tiesām patiešām būtu ļoti piesardzīgi jāizturas pret prasības nodrošināšanu gadījumos, kad prasības nodrošināšanai tiek pakļauta visa atbildētāja manta vai tik nozīmīga tās daļa, ka atbildētājas komercdarbība var tikt nopietni apdraudēta vai pat iznīcināta, vai arī kad nodrošinājums atņem atbildētājam vienīgo iztikas līdzekli, jo tad visbiežāk atbildētājam tiktu nodarīts būtiskāks kaitējums ar prasības nodrošināšanu nekā prasītājam ar prasības nenodrošināšanu.

Visbeidzot, lai balanss būtu nodrošināts pilnvērtīgi un atbildētāja intereses netiktu nepamatoti aizskartas, nedrīkst atstāt novārtā arī tādu būtisku apstākli kā prasības aktīvais pamats. Faktiski tas pat ir pirmais apstāklis, kas tiesnesim jāizvērtē, jo apgrūtināta vai

---

¹⁹³ Kurzemes apgabaltiesas un Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C02061806.

¹⁹⁴ Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C02064106; Kurzemes apgabaltiesas un Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C02064006.

neiespējama var kļūt tikai apmierinoša sprieduma izpilde. Tātad nav jānodrošina prasība, kurai nav pietiekami drošu cerību tikt apmierinātai. Tiesnesim vai tiesai prasības nodrošinājuma stadijā nav jāizlemj prasības pamatotība pēc būtības, tomēr ir svarīgi secināt, cik *prima facie* (pirmšķietami) prasībai ir lielas iespējas tikt apmierinātai. Tas ir, tiesai jākonstatē, ka prasības apmierināšanas iespējamība ir pirmšķietami lielāka par tās noraidīšanas iespējamību.¹⁹⁵ Apmierinoša sprieduma izpilde lietā tiešām var būt neiespējama, bet varbūt apmierinošs spriedums šajā lietā nemaz nav taisāms. Piemēram, prasītājs ir atradis formālu pamatu prasības iesniegšanai pret konkrēto atbildētāju, tātad tiesa nevar atteikt prasības pieņemšanu un lietas ierosināšanu, bet no prasības pieteikuma vienlaicīgi var būt acīmredzams, ka prasība nevar tikt apmierināta: vai nu tādēļ, ka pati tiesība pēc saistības ir ļoti vāja, strīdīga vai viegli atspēkojama, vai arī pietiekami nemotivēta, nepierādīta. Tāpēc prasības nodrošināšana ir domāta pirmšķietami apmierināmai prasībai.

Līdz ar to par nepamatotu uzskatāms tāds atsevišķos tiesas nolēmumos un pat literatūrā izteikts viedoklis, ka fakts, ka kāda persona vērsusies ar prasību tiesā, jau norāda uz to, ka pastāv strīds un automātiski iestājas Civilprocesa likuma 1.pantā norādītā aizsardzības nepieciešamība un nepieciešamība pēc iespējamā tiesas sprieduma nodrošinājuma.¹⁹⁶ Praksē ir sastopamas arī „fiktīvas prasības”, kad prasītājs iesniedz prasību ar tajā ietvertu lūgumu nodrošināt prasību ar negodīgu mērķi – lai izdarītu spiedienu uz atbildētāju, traucētu viņa darbībai savstarpējas konkurences vai privātu konfliktu dēļ. Prasības nodrošināšanas stadijā atbildētājs parasti uzklausi netiek, līdz ar to prasītājam pastāv iespējas prasībā melot vai noklusēt daļu patiesības. Līdz ar to loģiski, ka prasības pamata izvērtēšanas nepieciešamība pie prasības nodrošināšanas ir augstāka nekā pie prasības pieņemšanas tiesā. Tiesa, pie prasības izskatīšanas pēc būtības tā ir vēl augstāka (visaugstākā).

Var piekrist tiesību zinātnieka un praktiķa Daimāra Škutāna viedoklim, ka, lemjot par prasības nodrošināšanu, tiesa vienmēr ir tiesīga izvērtēt prasības formāli juridisko pamatojumu un pirmšķietamo prasības apmierināšanas iespējamību, taču jo īpaši tajos gadījumos, kad tiesa nav uzdevusi prasītājam nodrošināt zaudējumus.¹⁹⁷

Par prasības pirmšķietamās pamatotības izpratni vairāk tiks runāts darba nākamajā nodaļā par pagaidu pienākumrīkojumu, taču galvenais secinājums par prasības nodrošināšanas pamatu ir sekojošs - prasību var nodrošināt, ja:

---

¹⁹⁵ Čakste-Rāzna Elīna, Škutāns Daimārs. Prasības nodrošinājuma bīstamā daba likumā un tiesu praksē. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 17.06.2008., Nr. 23(528).

¹⁹⁶ Šāds uzskats izteikts rakstā: Neimane Kristīne. Prasības nodrošinājuma nozīme civilprocesā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 29.04.2008., Nr. 17(521).

¹⁹⁷ Škutāns Daimārs. Cerīgi jaunumi tiesu praksē: prasības nodrošināšanas komercstrīdos. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 07.10.2008., Nr. 38(543).

- 1) tā ir pirmšķietami (*prima facie*) pamatota;
- 2) to nenodrošinot, apmierinoša sprieduma izpilde var kļūt neiespējama vai tik apgrūtināta, ka radīs prasītājam būtisku kaitējumu;
- 3) pušu interešu balanss ir par labu prasības nodrošināšanai.

Piemērošanas direktīvas 9.panta 2.punkta rašanos, kas nosaka galveno prasības nodrošinājuma līdzekļu pieejamības nepieciešamību intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu lietās, ir ietekmējis t.s. Marevas rīkojums (*Mareva injunction*) jeb iesaldēšanas rīkojums (*freezing injunction*) angļu tiesībās.¹⁹⁸ Lords Denings (*Denning*) 1979.gadā lietā *Third Chandris Shipping Corpn v. Unimarine SA*¹⁹⁹ formulēja Marevas rīkojuma piemērošanas priekšnoteikumus. Lai tie būtu vieglāk uzskatāmi, tos var sistematizēt šādi:

- 1) prasītājam pilnīgi un patiesi jāatklāj visa uz lietu attiecināmā informācija un materiāli;
- 2) prasītājam jāizklāsta sava prasība un tās pamatojums, kā arī atbildētāja argumentu atspēkojums (ja tādi ir);
- 3) prasītājam jānorāda, ka: a) atbildētāja rīcībā ir nauda vai manta;
b) šī nauda vai manta var tikt nobēdzināta.
- 4) prasītājam jādod atbildētāja zaudējumu nodrošinājums.

Pauls Toremens (Paul Torremans) norāda, ka vēlāk šiem priekšnoteikumiem tika pievienoti vēl divi:

- 1) ka prasītāja prasība ir stipra;
- 2) prasības stiprumu ir jāizvērtē balansā ar visiem citiem attiecīgās lietas faktoriem.²⁰⁰

Tāpat prasības aktīvā pamata stiprumam ir svarīga nozīme. Nav nekāda racionāla vai juridiska pamata, kādēļ šāda tiesiskās aizsardzības līdzekļa izpratne nevarētu attiekties uz visu tiesību nozaru prasību nodrošināšanu. Anglosakšu tiesību valstīs tā jau ir noticis, Marevas rīkojumam iemantojot lielu nozīmi komercietībās.²⁰¹

Par pierādījumiem. Piemērošanas direktīvas 9.panta 3.punkts jo īpaši uzsver pierādīšanas nepieciešamību: attiecībā uz prasības nodrošināšanu tiesu iestādēm ir jāspēj likt prasītājam iesniegt jebkurus saprātīgi pieejamus pierādījumus, lai pietiekamā mērā tās

---

¹⁹⁸ Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.476.

¹⁹⁹ *Third Chandris Shipping Corpn v. Unimarine SA* [1979] QB 645, [1979] 2 All ER 972.

²⁰⁰ Torremans Paul. Holyoak&Torremans. Intellectual Property Law. Third Edition. London, Edinburgh: Butterworths, 2001, p.593.

²⁰¹ Samuel Geoffrey. Sourcebook on Obligations & Legal Remedies. Second Edition. London, Sydney: Cavendish Publishing Limited, 2000, p.274.

pārliecinātu, ka prasītājs ir tiesību īpašnieks un ka prasītāja tiesības tiek pārkāptas, vai ka šāds pārkāpums drīzumā notiks.

Šāda prasība ir visai loģiska, jo prasības nodrošinājums ir ļoti nopietns līdzeklis, kas var ne tikai dot drošības sajūtu prasītājam, bet arī ļoti nopietni negatīvi ietekmēt atbildētāju. Tas var liegt atbildētājam veikt normālu komercdarbību, pildīt savas saistības, tas pat var vispār izslēgt atbildētāju no biznesa. Šāds risks jo īpaši pastāv tajās lietās, kur prasības nodrošināšanu prasa komerciāli spēcīgi prasītāji pret maziem tikko tirgū ienākušiem konkurentiem, jo prasības nodrošinājums var izbeigt viņu biznesu vēl pirms prasība vispār ir izskatīta.²⁰² Prasības nodrošinājums ir pamatīgs ierocis prasītāja rokās, un tā vieglprātīga piemērošana var novest pie atbildētāja tiesību nepamatotas aizskaršanas. Tā kā pieteikumu par prasības nodrošināšanu parasti izskata bez atbildētāja ziņas, viņam nav iespējas atspēkot prasītāja apgalvojumus. Līdz ar to tiesnesim ir būtiski pārliecināties, ka prasītāja apgalvojumi ir patiesi un prasības nodrošinājums tiešām ir nepieciešams.

Civilprocesa likuma 139.panta pirmā daļa nosaka, ka, iesniedzot pieteikumu par prasības nodrošināšanu pirms prasības celšanas, iespējama prasītājs sniedz pierādījumus, kas apliecina viņa tiesību pēc saistības un nepieciešamību nodrošināt prasību. Šāda norāde, iekļauta pantā par prasības nodrošināšanu pirms prasības celšanas, ir izrādījusies maldinoša un novedusi pie nepareiziem secinājumiem, ka citos gadījumos prasības nodrošināšanas pamatus var nepierādīt. Tas pilnīgi noteiktā tā nav un nedrīkst būt. Un tas tā nav ne tikai filozofisku taisnīguma apsvērumu dēļ, bet arī tāpēc, ka tas ir skaidri noteikts normatīvajos aktos.

Piemērošanas direktīvas 9.panta 3.punkts paredz prasītāja pienākumu saprātīgi iespējamā veidā pierādīt savu tiesību pēc saistības un šo tiesību notikušu vai ticami draudošu pārkāpumu. Tomēr arī bez minētās direktīvas prasības šo apstākļu pierādīšanas pienākums bija un ir nostiprināts Civilprocesa likumā. Pirmkārt, Civilprocesa likuma 137.panta pirmā daļa nosaka prasītāja motivēta pieteikuma nepieciešamību. Motivācija pēc savas būtības nozīmē nevis vienas puses apgalvojumus, bet gan pilnu savu paskaidrojumu pamatojumu, tai skaitā ar pierādījumu palīdzību. Pieteikumu, kurš balstīts tikai uz vienas puses apgalvojumiem, nevar uzskatīt par motivētu, par pamatotu. Otrkārt, apakšnodaļā par pierādījumu nodrošināšanu jau bija norādīts, ka Civilprocesa likuma 93.panta pirmā daļa nosaka, ka katrai pusei jāpierāda tie fakti, uz kuriem tā pamato savus prasījumus vai iebildumus; prasītājam jāpierāda savu prasījumu pamatotība, atbildētājam jāpierāda savu iebildumu pamatotība. Pēc vispārīga principa šos pierādījumus ir jāiesniedz pašiem lietas

---

²⁰² Torremans Paul. Holyoak&Torremans. Intellectual Property Law. Third Edition. London, Edinburgh: Butterworths, 2001, p.593.

dalībniekiem (Civilprocesa likuma 93.panta otrā daļa), tas ir, tam lietas dalībniekam, kas kaut ko apgalvo. Civilprocesa likuma 93.pantā ietvertais princips attiecas uz visu civilprocesu kopumā, jo tas iekļauts Civilprocesa likuma A daļā „Vispārīgie noteikumi”. Šāds princips izriet arī no Latvijas civiltiesību sistēmas pamatos esošajām romiešu tiesībām, kas paredzēja: „Kas tiesā kaut ko apgalvo, tam tas ir jāpierāda.”²⁰³

Tātad Civilprocesa likuma 93.panta pirmajā daļā skaidri izteiktais vispārējais princips prasa pierādīt jebkuru vienas puses apgalvojumu. Reizēm pierādīšana tomēr var izrādīties lieka. Šādu iespējamību likumdevējs ir apsvēris, un tāpēc radījis Civilprocesa likuma 96.pantu, kas nosaka piecus gadījumus – pamatus atbrīvošanai no pierādīšanas – kad lietas dalībnieks atsevišķus faktus var nepierādīt. Iespēja nepierādīt prasības nodrošināšanas nepieciešamības iemeslus 96.pantā nav dota. 96.pants ir vienīgais pamats atbrīvošanai no pierādīšanas, tajā dotais uzskaitījums ir izsmeļošs, un citus izņēmumus likums neparedz, līdz ar to ir pilnīgi nepamatoti domāt, ka prasības nodrošināšanas pamatus varētu nepierādīt.

Diemžēl praksē vēl joprojām pierādīšanas nepieciešamība tiek atstāta novārtā un tiek izdarīti Civilprocesa likuma 93.panta pirmajai daļai pretēji secinājumi.

Pamatīgu „lāča pakalpojumu” izdarīja Latvijas Republikas Augstākās tiesas sagatavotais tiesu prakses apkopojums „Apelācijas un kasācijas instances tiesu prakse blakus sūdzību izskatīšanā par tiesu lēmumiem”²⁰⁴. Apkopojuma 22.lappusē starp citiem jautājumiem atrodama šāda rindkopa: „Iepazīstoties ar tiesu lēmumiem, var secināt, ka prasības nodrošināšanai saskaņā ar Civilprocesa likuma 137.panta noteikumiem nav nepieciešams iesniegt pierādījumus apstākļiem, kas var padarīt par neiespējamu vai apgrūtināt iespējamā sprieduma izpildi. Pietiekams pamats celtās prasības nodrošināšanai ir pieteicēja uzskats, ka pastāv šaubas par iespējamā sprieduma izpildi. Atsevišķos gadījumos kā pamatu prasības nodrošināšanas pieteikuma noraidīšanai tiesneši norāda motīvu trūkumu, kas pierādītu sprieduma izpildes neiespējamību. Šādas prasības pieteikumam par prasības nodrošinājumu likums neizvirza. Pierādījumu iesniegšanu par iespējamā atbildētāja negodprātīgu rīcību likums prasa tikai Civilprocesa likuma 139.pantā paredzētajā gadījumā.”

Šī rindkopa, vai, pareizāk sakot, izvilkumi no tās pēc apkopojuma publicēšanas ir tikuši citēti daudzos pieteikumos par prasības nodrošināšanu un daudzos tiesu lēmumos, kas taisīti par labu prasītājiem. No šīs rindkopas ir izdarīts secinājums, ka Augstākā tiesa uzskata, ka

²⁰³ Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 173.lpp.

²⁰⁴ Tiesu prakses apkopojums „Apelācijas un kasācijas instances tiesu prakse blakus sūdzību izskatīšanā par tiesu lēmumiem”. 2006./2007.gads. Apstiprināts ar Senāta Civillietu departamenta senatoru kopsēdes 2007.gada 05.aprīļa lēmumu Nr. 1. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2006/> (aplūkots 12.09.2007.).

prasības nodrošināšanai saskaņā ar Civilprocesa likuma 137.panta noteikumiem nav nepieciešams iesniegt pierādījumus apstākļiem, kas var padarīt par neiespējamu vai apgrūtināt iespējamā sprieduma izpildi, un ka pietiekams pamats celtās prasības nodrošināšanai ir pieteicēja uzskats, ka pastāv šaubas par iespējamā sprieduma izpildi. Diez vai šādu kategorisku secinājumu no apkopojuma var izdarīt. Gan visa nodaļa, gan konkrētā rindkopa ir tik neskaidra un pretrunīga, ka viennozīmīgu vērtējumu par tās nozīmi nevar dot, tomēr palūkosimies uz apkopojumu sistēmiski.

Pirmkārt, minētā rindkopa ir atrodama apkopojuma nodaļā „Apelācijas instances tiesas lēmumu analīze” un apakšnodaļā „Tiesu prakse prasības nodrošināšanas jautājumu izskatīšanā”. Tā nav atrodama apkopojuma daļā „Secinājumi”.

Otrkārt, aplūkojot nodaļu kopumā, redzams, ka nodaļa izklāsta, kāda vispār ir tiesu prakse. Tā nebūt vienmēr nedod vērtējumu, vai šī tiesu prakse ir pozitīva, vai negatīva. Reizēm tiek izdarīti arī kādi konkrēti secinājumi, ka kaut kas ir pareizi, vai nepareizi, tomēr tas tā nav visos gadījumos.

Treškārt, strīdīgā rindkopa sākas ar vārdiem „iepazīstoties ar tiesu lēmumiem, var secināt”. Šie vārdi liek domāt, ka rindkopā izklāstīti secinājumi, ko var izdarīt, aplūkojot dažādu tiesu dažādus nolēmumus, t.i., secinājumus par to, kā parasti tiesas lemj, nevis kā būtu jālemj. Tiesa, rindkopas beigās ir daudz kategoriskākas, taču rindkopas teikumu vienlaidus plūdums padara neskaidru viennozīmīgu secinājumu izdarīšanu. Ja pieņemam, ka rindkopas pēdējie divi teikumi ietver „pareizo” viedokli, kā viedoklis tas ir? Vispārējais secinājums, kas izriet no vairuma tiesu nolēmumu prasības nodrošināšanas lietās, vai arī Augstākās tiesas Senatoru kopsēdes viedoklis? Ja tas ir pēdējais, kāpēc tas nav iekļauts secinājumu daļā?

Apkopojuma beigās atrodams 2007.gada 05.aprīļa Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta senatoru kopsēdes lēmums Nr. 1. Šis lēmums ir tik īss, ka skaidrības labad to var nocitēt pilnībā: „Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta senatori, apsprieduši kopsēdē apkopojumu par apelācijas un kasācijas instances tiesu praksi blakus sūdzību izskatīšanā par tiesu lēmumiem, apstiprina apkopojumā izdarītos secinājumus, kas izteikti Civilprocesa likuma piemērošanas jautājumos. Tiesnešu kopsēde rekomendē secinājumus izmantot tiesu praksē, izšķirot strīdus tiesās par blakus sūdzību pamatotību vai nepamatotību.”²⁰⁵ Tāpat apstiprināti un rekomendēti secinājumi. Kā jau minēts, secinājumu daļā nav ietverts kategoriskais apgalvojums, ka prasības nodrošināšanai saskaņā ar Civilprocesa likuma 137.panta noteikumiem nav nepieciešams iesniegt pierādījumus

---

²⁰⁵ Senāta Civillietu departamenta senatoru kopsēdes 2007.gada 05.aprīļa lēmums Nr.1. Tiesu prakses apkopojums „Apelācijas un kasācijas instances tiesu prakse blakus sūdzību izskatīšanā par tiesu lēmumiem”. 2006./2007.gads. 30.lpp. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2006/> (aplūkots 12.09.2007.).

apstākļiem, kas var padarīt par neiespējamu vai apgrūtināt iespējamā sprieduma izpildi, un ka pietiekams pamats celtās prasības nodrošināšanai ir pieteicēja uzskats, ka pastāv šaubas par iespējamā sprieduma izpildi.

Līdz ar to autore domā, ka Augstākās tiesas senatori šādu secinājumu nav izdarījuši. Ja nu tomēr autore maldās un tāds patiešām ir Augstākās tiesas viedoklis, tas nebūt nenozīmē, ka šim viedoklim būtu jāseko.

Pirmkārt, lai gan tiesu prakse ir svarīgs tiesību avots, Latvijā nepastāv precedentu sistēma. Atbilstoši Civilprocesa likuma 476.pantam, likuma tulkojums, kas izteikts kasācijas instances tiesas spriedumā, ir obligāts tiesai, kas šo lietu izskata no jauna. Tas nav obligāts visām tiesām visās lietās. Protams, tam ir rekomendējošs raksturs, un parasti šos likuma tulkojumus ņemt vērā ir pat ļoti ieteicams, tomēr, ja zemākas instances tiesa var pietiekami motivēt, kādēļ tā atkāpjas no pastāvošās prakses, tai skaitā arī judikatūras, tad tā var taisīt pretēju nolēmumu, un šāda rīcība nav nelikumīga.

Bez tam, apkopojums nav kasācijas instances tiesas spriedums. Kā arī no paša apkopojuma izriet, ka tiesu prakse par prasības nodrošināšanas pamata pierādīšanas nepieciešamību nav vienvērtīga, līdz ar to nevar runāt par nostiprinājušos judikatūru šajā jautājumā.

Otrkārt, neviena tiesa, tai skaitā Augstākā tiesa, nav tiesīga grozīt likumdevēja noteikto. Ja likumdevējs Civilprocesa likumā 93.pantā ir noteicis visu apgalvojumu pierādīšanas pienākumu, 96.pantā paredzot izsmeļošu izņēmumu uzskaitījumu, tad Augstākajai tiesai nav tiesību šo uzstādījumu grozīt.

Bez tam, augstākaprakstītā apkopojuma rindkopa deformē prasības nodrošināšanas pamatu. Šādu parādību negatīvi vērtējis arī Edgars Briedis, pareizi norādot, ka tiesu prakses apkopojumā ietvertais atklātais juridiskais jēdziens, kuru varētu formulēt „prasītāja šaubas par to, ka sprieduma izpilde varētu būt apgrūtināta vai neiespējama”, var aptvert daudz plašāku apstākļu loku nekā Civilprocesa likuma 137.panta pirmajā daļā ietvertais atklātais juridiskais jēdziens, kuru varētu formulēt „apstākļi, kas varētu apgrūtināt vai padarīt neiespējamu sprieduma izpildi lietā”, aptverot tikai tos apstākļus, kuri nākotnē var kavēt vai padarīt neiespējamu spriedumu izpildi.²⁰⁶ Tik tiešām, tie ir divi dažādi jēdzieni, un tiesai nav tiesību lietot kādu pašizdomātu jēdzienu likumdevēja radītā jēdziena vietā.

Apsveicami, ka pēdējā laikā parādās arī vairāki augstāko instanču tiesu nolēmumi, kuros tieši norādīts uz pierādīšanas nepieciešamību. Piemēram, lietā Nr. C04397606 I.B. prasībā pret SIA „Baltic records group” un SIA „Gailītis G” ar trešo personu biedrību

---

²⁰⁶ Briedis Edgars. Par prasības nodrošinājuma pamatu. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 22.04.2008., Nr.16(520).

„Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra/Latvijas Autoru apvienība” (turpmāk – AKKA/LAA) par autortiesību un blakustiesību pārkāpuma novēršanu, licences līguma laušanu un mantiskās kompensācijas piedziņu²⁰⁷ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesnese, 2008.gada 29.decembrī noraidot pieteikumu par prasības nodrošināšanu, norādīja, ka lietas materiāli nepierāda Civilprocesa likuma 137.pantā noteikto prasības nodrošināšanas pamatu, proti, iespējamību, ka sprieduma izpilde – mantiskās kompensācijas piedziņa, lietā varētu kļūt apgrūtināta vai neiespējama, kā arī prasītājs nav pievienojis pierādījumus par atbildētājas SIA „Gailītis G” apķīlāt lūgtās kustamas mantas un naudas esamību un atrašanās vietu. Līdz ar to pieteikums par prasības nodrošināšanu tika noraidīts.

Par minēto lēmumu prasītājs I.B. iesniedza blakus sūdzību, uzskatot, ka Civilprocesa likums neprasa iesniegt pierādījumus, bet gan tikai norādīt uz apstākļiem, kas pamato šaubas par sprieduma izpildi.

Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta sūdzību izskatīja 2009.gada 23.februārī un to noraidīja, apgabaltiesas tiesneses 2008.gada 29.decembra lēmumu atstājot negrozītu.²⁰⁸ Tiesu palātas lēmumā norādīts, ka Civilprocesa likuma 93.panta pirmā daļa, kas katrai pusei uzliek par pienākumu pierādīt faktus, uz kuriem tā pamato savus prasījumus vai iebildumus, ir attiecināma arī uz prasītāja pienākumu iesniegt pierādījumus faktam, ka, nenodrošinot celto prasību, sprieduma izpilde tās apmierināšanas gadījumā var būt apgrūtināta. Tāpat prasītājam, lūdzot nodrošināt prasību, ir jānorāda prasības nodrošināšanas veids un jāiesniedz pierādījumi, kas apstiprina, ka šādā veidā prasību būs iespējams nodrošināt. Prasītājs šādus pierādījumus nebija iesniedzis, kā arī nebija sarūpējis objektīvus pierādījumus pieteikumā norādītajam faktam par atbildētājas finansiālās situācijas pasliktināšanos; par tādiem nevar kalpot paša prasītāja parakstīti ziņojumi tiesai.

Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2009.gada 19.janvāra lēmumā lietā Nr. C04322308 norādīts, ka, atbilstoši Civilprocesa likuma 137.panta jēgai, motivējot pieteikumu par prasības nodrošināšanu, prasītājam ir jānorāda apstākļi, kas pamato viņa šaubas par sprieduma izpildes iespējamību, kā arī jāiesniedz pierādījumi, kas apstiprina norādītos apstākļus, un kas kopumā rada pamatotu pārliecību, ka tiesas sprieduma izpilde nākotnē tiks apgrūtināta vai kļūs neiespējama; prasītāja subjektīvais uzskats, ka pastāv šaubas, kas neapstiprinās ar attiecīgiem pierādījumiem, nerada prasības nodrošināšanas pamatu.²⁰⁹

²⁰⁷ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04397606.

²⁰⁸ Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C04397606.

²⁰⁹ Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C04322308.

Līdzīga nostāja atbalstīta Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2009.gada 01.jūnija lēmumā lietā Nr. C04248909.²¹⁰

Pat Satversmes tiesa 2010.gada 30.marta spriedumā, gan bez sīkākas motivācijas un pēc būtības atkāpjoties no izskatāmā priekšmeta, 20.2.punktā norādīja, ka tā nevar piekrist Tiesu prakses apkopojumā ietvertajam secinājumam, ka tiesnesim, lemjot par prasības nodrošināšanu, nav jāvērtē pierādījumi apstākļiem, kas var padarīt par neiespējamu vai apgrūtināt iespējamā sprieduma izpildi.²¹¹

Šādu tiesu pieeju var noteikti vērtēt pozitīvi, un jācer, ka šie nolēmumi liecina par to, ka situācija prasības nodrošināšanas jomā uzlabojas.

Tāpat prasības nodrošināšanas pamata pierādīšanas jomā promocijas darba autores secinājums ir šāds: prasītājam ir ne tikai jānorāda, bet līdz saprātīgas ticamības pakāpei ar saprātīgi iespējamiem pierādījumiem arī jāpierāda sava tiesība pēc saistības un ka viņa tiesība tiek pārkāpta vai ka šāds pārkāpums drīzumā notiks, kā arī apstākļi, kuru dēļ sprieduma izpilde vēlāk varētu būt apgrūtināta vai neiespējama. Prasības nodrošinājums tā nopietno seku dēļ pēc savas būtības ir izņēmuma līdzeklis, kurā tiesnesim ļoti uzmanīgi jāizvērtē nepieciešamības un pamatojuma balanss, un to nevar izdarīt bez visu likuma prasību ievērošanas, tai skaitā par pienācīgiem pierādījumiem.

2.2. Speciālie intelektuālā īpašuma pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi

Iepriekšējā nodaļā tika apskatīti vispārējie pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi, t.i., tie pagaidu līdzekļi, kas piemērojami visu nozaru prasības kārtības lietās, tas ir, pierādījumu izprasīšana, pierādījumu nodrošināšana un prasības nodrošināšana. Savukārt šajā nodaļā tiks analizēti speciālie pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas piemērojami intelektuālā īpašuma tiesību nozares prasības kārtības lietās, jo intelektuālā īpašuma tiesības ir viena no tām retajām nozarēm, kuras pārkāpumu lietās speciālie pagaidu līdzekļi pastāv.

Lai gan vajadzība pēc tādiem līdzekļiem bija jau sen, tikai 2007.gada 01.martā stājās spēkā 2006.gada 14.decembra grozījumi Civilprocesa likumā, ieviešot jaunu 30.²nodaļu „Lietas par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem un aizsardzību”. Šajā nodaļā (250.¹⁰pantā un 250.¹⁶pantā) atrodami tādi intelektuālā īpašuma speciālie pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi kā informācijas pieprasīšana, kustamas mantas apķīlāšana, pienākums

²¹⁰ Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C04248909.

²¹¹ Satversmes tiesas 30.03.2010. spriedums lietā Nr. 2009-85-01 „Par Civilprocesa likuma 141.panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 92. un 105.pantam”. http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2009-85-01.htm (aplūkots 12.04.2010.).

atsaukt preces, ar kurām, iespējams, tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības, un aizliegums veikt noteiktas darbības gan atbildētājam, gan personām, kuru sniegtie pakalpojumi tiek izmantoti, lai pārkāptu intelektuālā īpašuma tiesības, vai personām, kuras padara iespējamu šāda pārkāpuma izdarīšanu.

Ja likumdevējs paredz kādus tiesiskās aizsardzības līdzekļus tikai vienai tiesību nozarei, bet citām ne, tam nepieciešams kāds iemesls. Tas var būt vai nu likumdevēja vēlme kā īpaši izcelt un pastiprināti aizsargāt konkrētās nozares tiesības, vai arī speciālie tiesiskās aizsardzības līdzekļi var tikt noteikti sakarā ar nozares lietu specifiskām īpatnībām. Prioritātes piešķiršana kādai atsevišķai tiesību nozarei nešķiet taisnīga un pamatota, tādēļ loģiska ir speciālo tiesiskās aizsardzības līdzekļu saistīšana ar attiecīgo tiesību specifiku. Līdz ar to tālākās analīzes gaitā tiks pētīts arī tas, vai patiešām ir attaisnojama speciālu pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu noteikšana intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai un vai šai nozarei likumā paredzētie pagaidu līdzekļi nevarētu tikt attiecināti arī uz citu nozaru prasības kārtības lietām.

2.2.1. Pagaidu pienākumrīkojums

Viens no galvenajiem intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības līdzekļiem ir līdzeklis, kuru angļu valodā apzīmē īsi - ar vārdu *injunction*. (Skoti lieto terminu *interdict*, kas sastopams gan Skotijas tiesu nolēmumos, gan reizēm arī citu valstu juridiskajos rakstos.²¹²) Pēc būtības juridiski tas ir tiesas rīkojums atbildētājam un citām personām veikt noteiktas darbības pārkāpuma pārtraukšanai (*positive injunction*, kas gan autortiesību praksē nav bieži izmantots) vai tiesas aizliegums atbildētājam un citām personām veikt konkrētas prasītāja intelektuālā īpašuma tiesības pārkāpjošas darbības (*negative or prohibitory injunction*). Tik garš apzīmējums šim jēdzienam latviešu valodā ir acīmredzami neparocīgs, tomēr diemžēl vēl joprojām nav īsa, precīza un pareiza *injunction* tulkojuma latviešu valodā, kuru kā speciālu terminu varētu pielietot tiesību zinātnē attiecīgajā kontekstā. Gan tiesību aktos, gan vārdnīcās,

---

²¹² Skat., piemēram, Skotijas tiesas nolēmumu lietā *Tayplan Ltd. v. D&A Contracts* [2005] *E.C.D.R.* 20; Harms Louis. *The Role of the Judiciary in Enforcement of Intellectual Property Rights; Intellectual Property Litigation under the Common Law System with special emphasis on the Experience in South Africa*. Presented at: WIPO Advisory Committee on Enforcement, Second Session, 28-30 June 2004, Geneva, Switzerland, p.18. http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=29590 (aplūkots 23.07.2008.); Harms Louis T.C. *Enforcement of IP Rights: Part III of the TRIPS Agreement (A) Civil and Administrative Procedures and Remedies, Including Provisional Measures*. Presented at: WIPO-OECS (the Organization of Eastern Caribbean States) Colloquium for the Judiciary on the Protection of Intellectual Property Rights, July 28 to 29, 2006, Roseau, Slide 26. http://www.wipo.int/edocs/mdocs/lac/en/wipo_oecs_ip_ju_ros_06/wipo_oecs_ip_ju_ros_06_2.doc (aplūkots 23.07.2008.);

gan literatūrā *injunction* tulkots visdažādākajā veidā, piemēram, izpildraksts²¹³, tiesas priekšraksts²¹⁴, prasība izbeigt pārkāpumu²¹⁵, tiesas priekšraksts par aizliegumu vai apturēšanu²¹⁶, aizliegums veikt noteiktas darbības²¹⁷, lēmums par pagaidu noregulējumu²¹⁸ u.c. Pat Piemērošanas direktīvas oficiālajā tulkojumā *injunction* tulkots pilnīgi nepareizi – kā izpildraksts (skat., piemēram, 11.pantu). Savukārt pavisam jaunajā – 2009.gadā iznākušajā Juridisko terminu vārdnīcā *injunction* tulkojuma nav vispār.²¹⁹

Pirmkārt, *injunction* nosaka tiesas spriedumā vai lēmumā, bet izpildraksts ir dokuments, kuru izdod sprieduma vai lēmuma izpildei. Otrkārt, *injunction* nav pats tiesas priekšraksts vai lēmums, bet gan tiesību aizsardzības līdzeklis, kuru nosaka (ietver) tiesas lēmumā vai spriedumā. Treškārt, prasība izbeigt pārkāpumu vai aizliegums veikt noteiktas darbības pilnībā neaptver visas *injunction* pazīmes, un tie ir vairāk aprakstoši apzīmētāji, nevis juridiski termini. Visbeidzot, *injunction* ir divu veidu: pagaidu, ko tiesa vai tiesnesis var noteikt kā prasības nodrošinājuma līdzekli vai pagaidu aizsardzības līdzekli savā lēmumā pirms lietas izskatīšanas (*preliminary injunction* jeb *interlocutory injunction*, *pre-trial injunction*, *interim injunction*, *temporary injunction*, *provisional injunction*), un gala, ko tiesa var noteikt spriedumā, kad lieta ir izskatīta pēc būtības (*final injunction* jeb *permanent injunction*.) Tādēļ *injunction* nevar tulkot kā lēmumu par pagaidu noregulējumu, jo tas var būt arī spriedumā noteikts galīgais līdzeklis.

Autoritatīvajā Bleka juridiskajā vārdnīcā (jaunākajā – astotajā izdevumā) *injunction* definēts kā tiesas rīkojums veikt darbības vai atturēties no darbību veikšanas (*a court order commanding or preventing an action*).²²⁰

Zinātņu Akadēmijas Terminoloģijas komisija atzinumu precīzam *injunction* tulkojumam vēl nav devis²²¹, taču termins šajā disertācijā (un ne mazāk normatīvajos aktos)

---

²¹³ Angļu – latviešu vārdnīca. Trešais, papildinātais izdevums. Rīga: Jāņa sēta, 2007; Latvijas Zinātņu Akadēmijas Terminoloģijas komisijas interneta mājas lapa. <http://termini.lza.lv> (aplūkots 11.06.2008).

²¹⁴ Tulkošanas un terminoloģijas centra Apkopotā terminu datubāze. <http://completedb.ttc.lv> (aplūkots 13.05.2008.); Latvijas Zinātņu Akadēmijas Terminoloģijas centra Akadēmiskā terminu datubāze AkadTerm. <http://termini.lza.lv/akadterm/> (aplūkots 13.05.2008.).

²¹⁵ Tulkošanas un terminoloģijas centra Apkopotā terminu datubāze. <http://completedb.ttc.lv> (aplūkots 13.05.2008.).

²¹⁶ Torgāns Kalvis. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 201.lpp.

²¹⁷ Civilprocesa likuma 138.panta pirmās daļas 5.punkts, 250.¹⁰panta trešās daļas 3.punkts.

²¹⁸ EuroTermBank terminoloģijas vārdnīca. <http://www.eurotermbank.lv> (aplūkots 13.05.2008.).

²¹⁹ Juridisko terminu vārdnīca. Sastādījis Birznieks Jānis. Rīga: Multineo, 2009.

²²⁰ Black's Law Dictionary. Eighth Edition. St.Paul (MN): 2004, West Publishing Co., p.1320.

nepieciešams jau šobrīd. Līdz ar to termins jāveido šajā darbā. Lai to izdarītu pēc iespējas pareizāk un kvalitatīvāk, vispirms jānoskaidro tulkošanas un jēdzienu veidošanas metodoloģija un vadlīnijas. Galvenais tiesību aktu tulkotājs Latvijā ir Tulkošanas un terminoloģijas centrs, kura Tiesību aktu tulkošanas rokasgrāmata norāda, ka tulkojumā izmantotā terminoloģija, tās lietojuma konsekvence un juridiskā precizitāte ir viens no būtiskākiem tulkošanas kvalitātes aspektiem²²². Izvēloties latviešu atbilstmi svešvalodas terminam, jāņem vērā, ka starp valodām nepastāv tiešas atbilstmes, t.i., vienam terminam svešvalodā var atbilst viens vai vairāki termini latviešu valodā un arī otrādi; tāpat jāņem vērā, ka terminus nevis tulko, bet atveido, proti, nav jācenšas vārds vārdā atdarināt svešvalodas terminu, bet ir jāmeklē tam jēdzieniski atbilstīgs atveidojums latviešu valodā.²²³ Katrā valodā pastāv sava jēdzienu sistēma un terminu atveides principi, kas var būtiski atšķirties no latviešu valodā izmantotajiem, tāpēc terminu burtisks tulkojums nav pieļaujams.²²⁴

Lai svešvalodas terminu varētu korekti un precīzi atveidot latviešu valodā, ir precīzi jāatklāj tā jēdzieniskais saturs, t.i., jānosaka nozīme.²²⁵ Nozīmes identificēšanā vispirms izmanto termina kontekstu tulkojamā dokumentā, bet, ja tas nav pietiekami informatīvs, ir lietderīgi izmantot citus līdzīgus vai saistītus dokumentus kā papildu konteksta avotus (ņemot vērā iespējamās atšķirības); nozīmes identificēšanā palīdz arī speciālajā literatūrā, tiesību aktos atrodamie termina skaidrojumi, tikai jāņem vērā, ka konkrētajos avotos terminam var būt plašāks vai šaurāks skaidrojums, kas var nesakrist ar tulkojamā dokumentā lietoto nozīmi.²²⁶ Tad, kad ir atklāts svešvalodas termina jēdzieniskais saturs, jāizvēlas termina latviskais atveidojums, kas precīzi atbilst svešvalodas terminam, nepaplašinot un nesašaurinot tā nozīmi.²²⁷

Injunction jēdzieniskais saturs jau tika aprakstīts apakšnodaļas sākumā. Ņemot vērā attiecīgā jēdziena daudzveidīgās pazīmes, vienu latviešu valodas vārdu tā apzīmēšanai atrast grūti. Viens no vieglākajiem ceļiem būtu jauna termina izveide, par pamatu ņemot attiecīgo angļu valodas vārdu un pieskaņojot to svešvārdu atveidošanas principiem latviešu valodā. Tādējādi var nonākt pie termina „injunkcija”. Latviešu valodā trīs dažādās nozīmēs

---

²²¹ Latvijas Zinātņu Akadēmijas Terminoloģijas centra interneta mājas lapa. <http://www.termini.lza.lv> (aplūkots 19.09.2008.).

²²² Tiesību aktu tulkošanas rokasgrāmata. Rīga: Tulkošanas un terminoloģijas centrs, 2006, 73.lpp. <http://www.ttc.lv/file://s/lv-rokasgraamata.pdf> (aplūkots 04.09.2008.).

²²³ Turpat.

²²⁴ Turpat.

²²⁵ Turpat, 74.lpp.

²²⁶ Turpat.

²²⁷ Turpat.

(pazīstamākā - attiecībā uz saikļiem) tiek lietots arī termins „konjunkcija”²²⁸, tam ir latīņu valodas izcelsme, līdz ar to vārds „injunkcija” nebūtu gluži neiederīgs.

Tomēr labāk papulēties izanalizēt, vai patiešām nav iespējams radīt latviešu valodas terminu bez svešvalodu palīdzības. Ilgstošas izpētes rezultātā autorei ir izdevies nonākt pie diviem jauniem terminiem, kas varētu būt atbilstoši *injunction* jēdziena apzīmēšanai latviešu valodā. Viens no veiksmīgākajiem variantiem šķiet apturrīkojums, jo *injunction* ir tiesas vai tiesneša lēmumā vai spriedumā ietverts rīkojums personām, kas veic vai atbalsta pārkāpjošās darbības, veikt konkrētas darbības vai atturēties no konkrētu darbību veikšanas, lai apturētu iespējamu vai jau konstatētu intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpšanu. Tātad šis tiesas vai tiesneša rīkojums aptur iespējamu vai esošu pārkāpumu. Tas aptur gan aktīvas darbības, gan pasīvu atturēšanos no nepieciešamo darbību (pienākumu) veikšanas, jo apturēt var gan darbību, gan bezdarbību, klusēšanu, riska iespēju. Termina „apturrīkojums” vienīgais mīnuss varētu būt apstākļi, ka ar apturēšanu mēs parasti saprotam darbības terminēšanu uz laiku, un retāk to attiecinām uz galīgu apturēšanu, tas ir, darbības pārtraukšanu uz visiem laikiem.

Otrs piemērots *injunction* apzīmējums varētu būt pienākumrīkojums, jo ar *injunction* tiesa vai tiesnesis lēmumā vai spriedumā pēc būtības uzliek atbildētājam pienākumu (veikt konkrētas darbības – pozitīvs pienākums, atturēties no noteiktu darbību veikšanas – negatīvs pienākums). Šajā jēdzienā uzsvars ir nevis uz iespējama vai jau konstatēta pārkāpuma apturēšanu, novēršanu, izbeigšanu, pārtraukšanu, bet gan uz rīkojuma pienākumu uzliedzošo raksturu.

Lai gan, kā jau minēts, Zinātņu Akadēmijas Terminoloģijas komisijas oficiāla atzinuma vēl nav, autore ir vairāku mēnešu garumā konsultējusies ar šīs komisijas ekspertiem, un pašreizējā stadijā konsultāciju rezultātā secināts, ka komisijai no valodas viedokļa nav iebildumu ne pret vienu no trim aprakstītajiem terminu variantiem. Autore kā visaptverošāko un, iespējams, vieglāk izprotamo terminu rekomendē lietot un turpmāk promocijas darbā lietot vārdu „pienākumrīkojums”. Šo terminu, tā veidošanas analīzi un lietošanas pamatojumu autore jau ir publicējusi 2008.gada septembrī²²⁹, un arī pēc publikācijas cits veiksmīgāks termins nav ticis piedāvāts.

Kā jau norādīts, pienākumrīkojumu tiesa var izdot gan pirms lietas izskatīšanas, kuru būtu vēlams dēvēt par pagaidu pienākumrīkojumu, gan pēc lietas izskatīšanas pēc būtības, kas būtu galīgais pienākumrīkojums. Šīs nodaļas ietvaros tiks apskatīts pagaidu pienākumrīkojums, bet galīgajam pienākumrīkojumam ir veltīta 3.1.apakšnodaļa.

---

²²⁸ Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. Rīga: Izdevniecība Avots, 2005, 382.lpp.

²²⁹ Pētersone Zane. Civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi autortiesību pārkāpumu lietās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 30.09.2008., Nr. 37(542).

Pagaidu pienākumrīkojuma normatīvā regulējuma noskaidrošanai vispirms apskatīsim starptautiskās un Eiropas Savienības prasības, kuru pamatnostādnes ir tādas pašas kā citiem pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļiem un kuras jau minētas promocijas darbā. TRIPS līguma 41.pants nosaka intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu vispārīgās prasības: līdzekļiem ir jābūt efektīviem cīņā ar intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem, tai skaitā ātriem pārkāpumu novērsošiem līdzekļiem un līdzekļiem, kas attur no pārkāpumu izdarīšanas nākotnē, tie jāpiemēro tā, lai neradītu barjeras likumīgai tirdzniecībai. Procedūrām jābūt taisnīgām un objektīvām, tās nedrīkst būt nevajadzīgi sarežģītas vai dārgas, nedrīkst paredzēt nesaprātīgus termiņus vai neattaisnojamu kavēšanos. TRIPS līguma 42.pantā tiek atkārtoti uzsvērta taisnīgu un objektīvu (*fair and equitable*) procedūru nepieciešamība un paskaidrots, ka šādas procedūras ietver atbildētāja tiesības savlaicīgi, rakstveidā un pietiekami detalizēti uzzināt prasījumu pamatus, abu pušu tiesības uz neatkarīgu juridisko pārstāvību, paskaidrojumu un pierādījumu iesniegšanu, u.tml.

TRIPS līguma 50.pants satur jau daudz konkrētākas normas, regulējot dalībvalstu pienākumus pagaidu aizsardzības līdzekļu jomā, tai skaitā pagaidu pienākumrīkojumu. 50.panta 1.punkta a)apakšpunkts paredz tiesu varas iestāžu tiesības piemērot nekavējošus un efektīvus pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļus, lai novērstu jebkuras intelektuālā īpašuma tiesības pārkāpuma rašanos, un jo īpaši novērstu preču ienākšanu dalībvalstu jurisdikcijā esošajos komercanālos, ieskaitot importētās preces tūlīt pēc atmuitošanas.

No teikuma uzbūves izriet, ka nepieciešamības gadījumā no iekļūšanas komercanālos jāizslēdz ne tikai importētās preces, bet arī pašmāju ražojumi. Importa gadījumā ar problēmu parasti nodarbosies muitas iestādes darbinieki, bet, ja viņi nebūs problēmu konstatējuši, tad tā var attiekties arī uz tiesu un tiesnesi civillietas ietvaros.

No panta formulējuma secināms, ka pagaidu pienākumrīkojums ir nosakāms gan tad, kad pārkāpums jau ir noticis (šajā stadijā pirms lietas izskatīšanas pēc būtības to gan ir pareizāk saukt par iespējamu pārkāpumu) un nepieciešams pārtraukt tā turpināšanos vai atkārtāšanos, gan arī tad, kad pārkāpums vēl nav noticis, bet ticami varētu notikt. Šādu uzskatu stiprina TRIPS līguma 50.panta 3.punkts, kas lasāms kopsakarā ar 50.panta 1.punktu un paredz, ka tiesu varas iestādes var prasītājam pieprasīt iesniegt saprātīgi iespējamus pierādījumus, lai pietiekami noteikti pārliecinātos, ka prasītājs ir tiesību īpašnieks un ka prasītāja tiesības tiek pārkāptas vai ka draud prasītāja tiesību pārkāpums. Arī TRIPS līguma

komentāros atzīmēts, ka pienākumrīkojums principā ir iespējams pat tad, kad pārkāpums vēl nav sācies.²³⁰

Uz pienākumrīkojumu regulējumu nacionālajos normatīvajos aktos attiecas arī pārejās TRIPS līguma 50.panta prasības. 50.panta 2.punkts nosaka, ka tiesu varas iestādes var nepieciešamības gadījumā pieņemt pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļus *inaudita altera parte*, jo īpaši, ja jebkura kavēšanās var nodarīt nelabojamu kaitējumu tiesību īpašniekam vai ja ir uzskatāms risks, ka pierādījumi tiks iznīcināti. Saskaņā ar 50.panta 3.punktu tiesu varas iestādes var prasītājam pieprasīt iesniegt saprātīgi iespējamus pierādījumus, lai pietiekami noteikti pārliecinātos, ka prasītājs ir tiesību īpašnieks un ka prasītāja tiesības tiek pārkāptas vai draud to pārkāpšana, likt prasītājam nodrošināt drošību vai atbilstošas garantijas, lai aizsargātu atbildētāju un novērstu viņa tiesību ļaunprātīgu izmantošanu. Ja pagaidu līdzekļi ir piemēroti *inaudita altera parte*, par to nekavējoties, bet ne vēlāk kā pēc lēmuma izpildes, paziņo pusēm, uz kurām tas attiecas; pēc atbildētāja lūguma notiek šī lēmuma pārskatīšana ar tiesībām tikt uzklautam, lai saprātīgā termiņā pēc līdzekļu paziņošanas lemtu par to, vai šādi līdzekļi ir jāgroza, jāatceļ vai jāatstāj negrozīti (TRIPS līguma 50.panta 4.punkts). Saskaņā ar 50.panta 6.punktu, ja pagaidu līdzekļi piemēroti pirms prasības celšanas, prasība jāceļ vai nu līdzekļa piemērotāja noteiktajā saprātīgajā termiņā (ja dalībvalsts likums to atļauj), vai termiņā, kas nav ilgāks par 20 darba dienām vai 31 kalendāro dienu, atkarībā no tā, kurš laiks ir garāks; ja prasība šajā termiņā netiek celta, piemērotais līdzeklis tiek atcelts pēc atbildētāja lūguma vai kā citādi zaudē spēku. Visbeidzot 50.panta 7.punkts nosaka, ja pagaidu pasākumi tiek atcelti vai zaudē spēku atbildētāja rīcības vai nolaidības dēļ, vai ja vēlāk tiek konstatēts, ka nav bijis ne intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpuma, ne pārkāpuma draudu, tiesu varas iestādes var pēc atbildētāja lūguma likt prasītājam dot atbildētājam kompensāciju par jebkuru ar šiem pagaidu līdzekļiem radīto kaitējumu.

Piemērošanas direktīvas prasības ir visai līdzīgas. 3.pants arī nosaka taisnīgu un objektīvu, ne pārmērīgi sarežģītu un dārgu, likumīgu tirdzniecību netraucējošu un savlaicīgu procedūru nepieciešamību, papildinot, ka tiesiskās aizsardzības līdzekļiem ir jābūt arī efektīviem, proporcionāliem un preventīviem un ka jānodrošina, ka tos neizmanto ļaunprātīgi. Speciālais pants Piemērošanas direktīvā attiecībā uz pagaidu pienākumrīkojumiem ir 9.pants. 9.panta 1.punkta a)apakšpunkts nosaka dalībvalstu pienākumu nodrošināt, ka tiesu varas iestādes var pēc prasītāja lūguma izdot pret iespējamo pārkāpēju pagaidu pienākumrīkojumu,

---

²³⁰ Dervais Daniel. The TRIPS Agreement. Drafting History and Analysis. Second Edition. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.308; Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.136.

lai novērstu intelektuālā īpašuma tiesību jebkādu iespējamu pārkāpumu vai lai pagaidām aizliegtu iespējamu tiesību pārkāpumu turpināšanu, attiecīgā gadījumā, ja to paredz nacionālie normatīvie akti, nosakot soda naudu par aizlieguma pārkāpšanu, vai lai šādas rīcības turpināšanu pieļautu tikai tad, ja tiek sniegtas garantijas, kas paredzētas kompensācijas nodrošināšanai tiesību īpašniekam; pie tiem pašiem nosacījumiem pagaidu pienākumrīkojumu var arī izdot pret starpnieku, kura pakalpojumus izmanto trešā persona, lai pārkāptu intelektuālā īpašuma tiesības; uz pienākumrīkojumiem pret starpniekiem, kuru pakalpojumus izmanto trešā persona, lai pārkāptu autortiesības vai blakustiesības, attiecas Direktīva 2001/29/EC.

Šo apakšpunktu par veiksmīgi formulētu un viegli izprotamu ir grūti nosaukt gan tā garuma, gan daudzo palīgteikumu dēļ. Arī latviešu valodas oficiālais tulkojums nevis palīdz izprast angļu tekstu, bet gluži otrādi – satur vairākas kļūdas, līdz ar to darbā dots autores pašas veikts tulkojums.

No minētā apakšpunkta izriet vairāki būtiski noteikumi. Pirmkārt, pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanas pamats – notikuša pārkāpuma vai draudoša pārkāpuma novēršana. Protams, šajā stadijā tiesa vai tiesnesis neatzīst pārkāpumu par viennozīmīgi notikušu, jo par to parasti pastāv strīds pēc būtības, ko tiesa izlemj galīgajā nolēmumā, tomēr pie pagaidu līdzekļu piemērošanas tiesai vai tiesnesim ir līdz saprātīgas ticamības pakāpei jāpārliecinās par pārkāpuma esamību vai iespējamību nākotnē, t.i., ka prasība ir pirmšķietami pamatota.

Otrkārt, soda naudas pieļaujamība gadījumā, ja pienākumrīkojuma adresāts nepilda viņam ar šo rīkojumu uzlikto pienākumu veikt konkrētas darbības vai atturēties no tām un ja dalībvalsts nacionālie normatīvie akti to paredz. Anglosakšu tiesību sistēmas valstīs šādu soda naudu noteikšana ir izplatīta, bez tam, pienākumrīkojuma adresātam par tā nepildīšanu var nākt ciest ne tikai noteiktu naudas sodu, bet arī atbildēt par necieņu pret tiesu, kas var nozīmēt pat cietumsodu.

Treškārt, norma pieļauj pagaidu pienākumrīkojuma izdošanu ne tikai pret tiešo pārkāpuma izdarītāju, bet arī pret starpnieku, kura pakalpojumi tiek izmantoti pārkāpuma izdarīšanai.

Pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanas procesuālo kārtību regulē 9.panta 3. līdz 7.punkts, kas pamatvilcienos gan tekstuāli, gan saturiski līdzinās TRIPS līguma 50.panta 2. līdz 7.punktam, tai skaitā par pagaidu pienākumrīkojuma iespējamo piemērošanu *inaudita altera parte* un prasītāja pierādīšanas pienākumu.

Latvijā pagaidu pienākumrīkojuma regulējums intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai tā klasiskajā izpratnē tika ieviests tikai 2006.gada 14.decembrī, radot jaunu nodaļu Civilprocesa likumā - 30.²nodaļu „Lietas par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem un aizsardzību”, kur pagaidu pienākumrīkojumu tieši regulē seši panti – no 250.¹⁰panta līdz 250.¹⁵pantam. Nevarētu teikt, ka līdz tam pagaidu pienākumrīkojumi netika izdoti vispār. Tas notika, bet caur Civilprocesa likuma normām par prasības nodrošināšanu un prasības nodrošināšanai Civilprocesa likuma 138.panta pirmās daļas 5.punktā paredzēto līdzekli – aizliegumu atbildētājam veikt noteiktas darbības.²³¹ Ņemot vērā, ka pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanai ir cits pamats un mērķis nekā prasības nodrošināšanai, Latvijas prakse pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanā līdz 2007.gadam nemaz nevarēja atbilst un neatbilda pienācīgai pienākumrīkojuma īstenošanai. Tādēļ pagaidu pienākumrīkojuma būtības un piemērošanas kritēriju izpratnei Latvijas tiesu praksi nevar izmantot kā pamatu un ir jāanalizē ārvalstu prakse.

Pienākumrīkojumi radās Lielbritānijā kā taisnīguma tiesiskās aizsardzības līdzekļi (*equitable remedy*), kas nozīmē, ka tos piemēro pēc tiesas ieskata (*discretionary remedy*)²³², tas ir, nav tādu tiesībās noteiktu apstākļu, pie kuriem pienākumrīkojums ir obligāti jāpiemēro, un tiesnesis var atteikt tā piemērošanu, ja lietas apstākļu vispusīgas izvērtēšanas rezultātā tiesnesis to ir atradis par taisnīgāko un pareizāko risinājumu. TRIPS līgumā un Piemērošanas direktīvā pagaidu pienākumrīkojumu piemērošanas prasības lielā mērā iestrādātas pēc Lielbritānijas parauga, un manāma arī ASV ietekme.²³³ Līdz ar to, lai pagaidu pienākumrīkojuma institūts būtu labāk saprotams, apskatīsim tā izcelšanos un piemērošanu Lielbritānijā un citās anglosakšu tiesību sistēmas valstīs.

Lielbritānijā pagaidu pienākumrīkojums parasti ir tiesas rīkojums atbildētājam veikt noteiktas darbības vai neturpināt vai nesākt darbības, kas pārkāpj prasītāja intelektuālā īpašuma tiesību, līdz brīdim, kad prasība tiek izlemta pēc būtības. Parasti tie ir orientēti uz *status quo* nostiprināšanu, tas ir, tā stāvokļa saglabāšanu, kāds ir prasības celšanas brīdī; bet tas tā nav vienmēr, un reizēm pienākumrīkojums var likt atbildētājam atjaunot agrāk

---

²³¹ Skat, piemēram, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2006.gada 20.marta lēmumu lietā Nr. C04267906 (autortiesību lietā), Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2006.gada 03.maija lēmumu un Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lēmumu lietā Nr. C04292106 (preču zīmes lietā), Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2006.gada 21.decembra lēmumu lietā ar materiālu Nr. 3-12/0087/5-2006 (patenta lietā).

²³² *Wookey v. Wookey* [1991] 3 WLR 135 Court of Appeal, in book: Samuel Geoffrey. Sourcebook on Obligations & Legal Remedies. Second Edition. London, Sydney: Cavendish Publishing Limited, 2000, p.270.

²³³ Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.126.

eksistējošu stāvokli vai likt pusēm savu rīcību organizēt kādā citādā veidā, kas vairāk atbilst taisnīguma prasībām.²³⁴

Pienākumrīkojumi var būt pozitīvi un negatīvi. Pozitīvais pienākumrīkojums (*positive or mandatory injunction*) tā adresātam uzliek par pienākumu veikt kādu darbību, lai pārtrauktu pārkāpumu vai sagatavotos pārkāpumam. Negatīvais pienākumrīkojums (*negative or prohibitory injunction*) liek no pārkāpjošo darbību veikšanas atturēties. Pozitīvie pienākumrīkojumi parasti tiek izdoti, kad pārkāpums jau ir noticis un atbildētājam ir jānovērš tā sekas, vai arī, kad atbildētājs nav veicis kādu savu pienākumu, kas bija jāizpilda, lai nerastos prasītāja tiesības aizskārums. Negatīvie pienākumrīkojumi attur atbildētāju no pārkāpjošās darbības turpināšanas vai uzsākšanas. Lai gan pēdējie ir daudz izplatītāki, arī pozitīvie pienākumrīkojumi tiek piemēroti. Piemēram, pozitīvo pienākumrīkojumu tiesa izdeva lietā *Raindrop Data Systems Ltd. v. Systemics Ltd.*²³⁵, kur tiesa uzlika atbildētājam par pienākumu piegādāt datora programmatūru *Cross-Cast*, lai prasītājs varētu izpildīt līgumsaistības pret trešajām personām. Lietā *Glaxo Plc. and Anothers v. Glaxowellcome Limited and Others*²³⁶ tiesa uzlika par pienākumu atbildētājas kompānijai un tās klientiem spert visus viņiem iespējamus soļus, lai mainītu nosaukumu vai veicinātu nosaukuma maiņu, jo viņi bija iesaistījušies negodīgā shēmā ar nolūku piesavināties prasītāja nosaukumu Glaxo un Wellcome labo vārdu un pasauleslaveno reputāciju.

Tomēr negatīvie pagaidu pienākumrīkojumi ir izplatītāki, un prasītājam tos ir vieglāk iegūt. Tiesas labprātāk piešķir pārkāpjošo darbību aizliegumu, jo tas var mazāk skart atbildētāju (nedarīt ir vieglāk nekā darīt), un to ir vieglāk precīzi nodefinēt tiesas nolēmumā un vieglāk izpildīt.²³⁷ Tiesas ir norādījušas, ka rīkojums veikt noteiktas darbības ir parasti uzskatāms par smagāku valsts piespiedu mehānisma realizācijas formu.²³⁸ Reizēm gan arī aiz negatīva formulējuma var slēpties pienākums veikt aktīvas darbības.

Kā jau minēts, lēmumu par pagaidu pienākumrīkojuma piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt pieņem tiesa pēc sava ieskata. Tas patiešām ir nopietns jautājums, kura nozīmību var labāk saprast, apskatot pienākumrīkojuma izdošanas vai atteikšanas sekas. Pagaidu pienākumrīkojuma izdošana pret prasītāja konkurentu nereti nozīmē viņa komerciālo

---

²³⁴ Spry I.C.F. *The Principles of Equitable Remedies. Injunctions, Specific Performance and Equitable Damages.* England: Sweet & Maxwell, Australia: The Law Book Company Limited, 1980, p.417.

²³⁵ *Raindrop Data Systems Ltd. v. Systemics Ltd.* [1988] F.S.R. 354.

²³⁶ *Glaxo Plc. and Anothers v. Glaxowellcome Limited and Others* [1996] F.S.R. 388.

²³⁷ Sharpe Robert J. *Injunctions and Specific Performance.* Toronto: Canada Law Book Limited, 1983, p.4.

²³⁸ *Businessworld Computers Pty Ltd v. Australian Telecommunications Commission* (1988) 82 ALR 499.

panākumu liegšanu vai pat viņa biznesa pilnīgu izbeigšanu. Taču atteikums izdot pagaidu pienākumrīkojumu var novest pie tāda kaitējuma intelektuālā īpašuma tiesību īpašniekam, ka viņš var zaudēt jebkādu labumu no savas tiesības un visas investīcijas, kuras viņš ieguldījis šīs tiesības radīšanā.

Daži autori uzsver ne tikai pušu interešu balansu, bet arī vieglākas tiesvedības interesi. Tiesību zinātnieks Sprajs (Spry) norādījis, ka pie pagaidu pienākumrīkojuma izdošanas tiesa rūpējas par divām lietām: tāda stāvokļa saglabāšana, kas vislabāk nodrošinās taisnīguma īstenošanu, kad tiks taisīts galīgais nolēmums lietā, un tādas pušu pagaidu rīcības noteikšana, kas ir visērtākā un vissaprātīgākā visos apstākļos.²³⁹

Pirmais priekšnoteikums pagaidu pienākumrīkojuma izdošanai ir tas, lai prasītājs būtu iesniedzis pieteikumu par pienākumrīkojuma noteikšanu cik drīz vien iespējams pēc uzzināšanas par savas tiesības pārkāpumu vai draudošu pārkāpumu, un pat neilga kavēšanās var liegt viņam pagaidu pienākumrīkojumu, ja tai nav saprātīga izskaidrojuma.²⁴⁰

Kopš 1975.gada galvenā autoritāte pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanas izvērtēšanā ir bijis Lordu Palātas lēmums lietā *American Cyanamid Co v. Ethicon Ltd.*²⁴¹ Tā bija patenta lieta, kurā prasītājs lūdza noteikt pagaidu pienākumrīkojumu, lai atturētu atbildētāju no prasītājam piederoša ķirurģisko diegu patenta pārkāpšanas. Atbildētājs apstrīdēja patenta spēkā esamību un uzskatīja, ka patents neattiecas uz viņa produktu. Līdz šai lietai parastā pieeja bija vispirms apsvērt, vai prasītājs ir izveidojis pirmšķietami (pēc pirmā iespaida) stipru prasības materiāltiesisko pamatu (*a strong prima facie case*), tas ir, vai pastāv reāla iespējamība, ka prasītājs uzvarēs lietā, un pēc tam, vai pušu interešu balanss (*the balance of convenience*) ir par vai pret pagaidu pienākumrīkojuma izdošanu, atturot atbildētāju no potenciāli pārkāpjošām darbībām līdz lietas izlemšanai pēc būtības vai tikai atstājot prasītājam iespēju piedzīt zaudējumus ar spriedumu, ja atbildētājs ir pārkāpis prasītāja tiesības līdz sprieduma taisīšanai.

Lietā *American Cyanamid Co. v. Ethicon Ltd.* Lordu Palāta grozīja šo pieeju, atsakoties no sākotnējas nepieciešamības konstatēt stipru sākotnēju prasības materiāltiesisko pamatu. Tā vietā lordi iedibināja jaunu principu, ka prasītājam jāpamato, ka lietā ir nopietns iztiesājams jautājums (*a serious question to be tried*). Lords Diploks (*Lord Diplock*) izskaidroja šī jēdziena nozīmi, sakot, ka tiesai ir tikai jābūt pārliecinātai, ka prasība nav frivola vai kaitinoša

---

²³⁹ Spry I.C.F. *The Principles of Equitable Remedies. Injunctions, Specific Performance and Equitable Damages.* England: Sweet & Maxwell, Australia: The Law Book Company Limited, 1980, p.417.

²⁴⁰ Cornish William, Llewelyn David. *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights.* London: Sweet & Maxwell, 2003, p.69.

²⁴¹ *American Cyanamid Co. v. Ethicon Ltd.* [1975] AC 396.

(*frivolous or vexatious*), jo šajā tiesas procesa stadijā tās nav tiesas funkcijas risināt pierādījumu pretrunas par faktiem, uz kuriem var balstīties katras puses prasījumi lietas izskatīšanā pēc būtības, ne arī izlemt sarežģītus tiesību jautājumus, kas prasa detalizētu argumentāciju un rūpīgi pārdomātus apsvērumus. Tiesai ir tikai jānoskaidro, vai prasītājs ir atklājis pietiekami būtisku pamatu lietas ierosināšanai. Pienācīgas prasības parasti nebūs, ja pierādījumi ir tik maz un vāji, ka uzreiz ir skaidrs, ka prasība netiks apmierināta, taču reizēm lieta var būt „plāna”, bet strīdīga.²⁴² Arī atbildētājam var būt pienācīgi argumenti, bet tas nemazina prasītāja argumentu nopietnumu.²⁴³

Citiem vārdiem, prasītājam ir jāpierāda, ka viņa prasība ir nopietna, nevis spekulatīva, un ka tai ir reāla iespējamība tikt apmierinātai.²⁴⁴

Ja augstākminētais sliekšnis ir pārvarēts, tiesa var apspriest citas lietas, kas var liecināt par to, vai ir taisnīgi noteikt pienākumrīkojumu konkrētajā lietā. Pirmkārt, tiesai jāsalīdzina pienākumrīkojuma iespējamā ietekme uz abām pusēm saistībā ar to, vai naudas atlīdzība var apmierināt puses. Ja nauda nevar kompensēt kaitējumu, tad būs nelabojams kaitējums (*irreparable harm*), kas ir priekšnoteikums pagaidu pienākumrīkojuma izdošanai. Piemēram, jebkurai no pusēm var tikt nelabojami kaitēts, ja tai ir jāzaudē savs bizness vai jācieš ilgstošs privātuma vai tirgus reputācijas zaudējums, vai ja otra puse nav spējīga samaksāt tādu kaitējuma atlīdzības summu, kādu tiesa uzskatīs par piespriežamu. Šeit gan jāuzsver vārds „var” tikt nodarīts, jo, piemēram, ne vienmēr kaitējums reputācijai ir nelabojams kaitējums. „Seraquin” preču zīmes lietā *Boehringer Ingelheim Ltd. v. Vetplus Ltd.*²⁴⁵ tiesnesis Džeikobs (*Jacob*), kurš pazīstams kā labs intelektuālā īpašuma tiesību speciālists, norādīja, ka kaitējums reputācijai pats par sevi nenozīmē „īpaši smagas sekas”, jo citādi gandrīz visas lietas ietilptu šai kategorijā, un Apelācijas tiesa lēma, ka pagaidu pienākumrīkojums šajā lietā nav izdodams.

Ne vienmēr, bet bieži kaitējuma atlīdzību uzskata par pietiekamu tiesiskās aizsardzības līdzekli, ja prasītājs licencē savas tiesības, saņemot licences maksu.²⁴⁶

Lielbritānijā ir izplatīta prakse, ka pagaidu pienākumrīkojumu piemēro tikai tad, ja prasītājs dod nodrošinājumu, ar ko kompensēt atbildētājam jebkādu viņa ciestu kaitējumu, kas varētu rasties no pagaidu pienākumrīkojuma, ja prasītājs vēlāk tiesas procesu zaudē. Valsts kā

---

²⁴² Bently Lionel, Sherman Brad. *Intellectual Property Law*. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.1011.

²⁴³ Vaver David. *Copyright Law*. Toronto: Irwin Law Inc., 2000, p.261.

²⁴⁴ Meagher R.P., Gummow W.M., Lehane J.R.F. *Equity Doctrines and Remedies*. Second Edition. Sydney: Butterworths, 1984, para.2168.

²⁴⁵ *Boehringer Ingelheim Ltd. v. Vetplus Ltd.* [2007] EWCA Civ 583; E.T.M.R. 67.

²⁴⁶ Bently Lionel, Sherman Brad. *Intellectual Property Law*. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.1013.

prasītājs parasti ir izņēmums no šī noteikuma.²⁴⁷ Minētais noteikums noved pie nepamatotām priekšrocībām bagātiem prasītājiem pret mazāk turīgiem atbildētājiem: jo mazāks atbildētāja bizness, jo ticamāk, ka pagaidu pienākumrīkojums tiks izdots. Lai no tā izvairītos, reizēm tiesas ir atļāvušas nabadzīgākiem atbildētājiem turpināt savas darbības ar noteikumu, ka atbildētāji iemaksā depozīta kontā periodiskas licences maksājumiem līdzīgas summas.²⁴⁸

Ja apsvērumi par monetāro kaitējuma atlīdzību kā adekvātu tiesiskās aizsardzības līdzekli nepalīdz pieņemt lēmumu, tiesai ir jāanalizē jebkuri citi faktori, kas var ietekmēt pušu interešu balansu (*the balance of convenience*), tas ir, kas parāda, ka viena puse ciestu lielāku kaitējumu nekā otra no pagaidu pienākumrīkojuma izdošanas vai neizdošanas.²⁴⁹ Interešu balanss ir jautājums par grūtībām, kādas pienākumrīkojuma piemērošana radītu atbildētājam vai tā atteikums – prasītājam.²⁵⁰ Kā norādījis lords Diploks, nav prātīgi ne mēģināt uzskaitīt visus daudzveidīgos apstākļus, kurus var būt nepieciešams ņemt vērā pie pareizā balansa konstatēšanas, ne arī piešķirt tiem kādu iepriekšnoteiktu spēku. Šie apstākļi mainīsies atkarībā no lietas apstākļiem. Līdz ar to šajā darbā tuvāk apskatīsim tikai dažus.

Tiesas lēmumu var ietekmēt pakāpe, līdz kurai prasītājs un atbildētājs ir veiksmīgi nostiprinājušies biznesā. Pagaidu pienākumrīkojuma piešķiršana vai atteikšana var novest pie prestiža vai līgumu zaudēšanas un tātad vienlaicīgi arī pie tirgus daļas zaudēšanas, ko var būt grūti novērtēt naudā.²⁵¹ Ja atbildētājs vēl nav uzsācis ražošanu, bet prasītājs jau darbojas tirgū, tad parasti balanss būs par labu prasītājam. Ja abas puses darbojas tirgū, prasītājs var dabūt pagaidu pienākumrīkojumu, ja, piemēram, viņš cenšas izlauzties tirgū ar jaunu produktu. Šāda situācija bija arī pašā *American Cyanamid Co. v. Ethicon Ltd.* lietā. Lordu Palāta atzina par pamatotiem apstākļus, kurus pirmās instances tiesas tiesnesis bija ņēmis vērā, nosakot pagaidu pienākumrīkojumu: atbildētāja (*Ethicon*) diegi XLG vēl nebija izlaisti tirgū, līdz ar to viņam nebija biznesa, ko pienākumrīkojums apstādinātu; rūpnīcas netiktu aizvērtas un darbinieki netiktu atlaisti. Bez tam, atbildētājam bija dominējošais stāvoklis Lielbritānijas tirgū attiecībā uz pašuzsūcošajiem ķirurģiskajiem diegiem, bet prasītājs (*Cyanamid*) bija

---

²⁴⁷ Cornish William, Llewelyn, David. *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.69.

²⁴⁸ *Vernon (Pulp Products) v. Universal Pulp Containers* [1980] F.S.R. 63; *Brupat v. Sandford Marine Products* [1983] RPC 61; *Mirage Studios v. Counter-feat Clothing* [1991] F.S.R. 145, 154, in book: Bently Lionel, Sherman Brad. *Intellectual Property Law*. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.1014.

²⁴⁹ *American Cyanamid Co. v. Ethicon Ltd.* [1975] AC 396.

²⁵⁰ Meagher R.P., Gummow W.M., Lehane J.R.F. *Equity Doctrines and Remedies*. Second Edition. Sydney: Butterworths, 1984, para.2174.

²⁵¹ Vaver David. *Copyright Law*. Toronto: Irwin Law Inc., 2000, p.261; Cornish William, Llewelyn David. *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.71-72.

procesā, lai iedibinātu augošu tirgu PHAE ķirurģiskajiem diegiem, kas konkurēja ar *Ethicon* pārdotajiem dabīgajiem ketguta diegiem. Tādējādi *Ethicon*, lai arī pamatprocesā pierādītu pārkāpuma esamību, bez pagaidu pienākumrīkojuma būtu zaudējis iespēju turpināt palielināt savu daļu kopējā pašuzsūcošos ķirurģisko diegu tirgū. Tiesa papildus norādīja uz tāda fakta svarīgumu, ka, ja ārsti un pacienti pierastu pie atbildētāja produkta līdz lietas izskatīšanai pēc būtības, vēlāk prasītājam būtu komerciāli nepraktiski to liegt sabiedrībai, uzstājot uz galīgā pienākumrīkojuma noteikšanu spriedumā, sakarā ar kaitējošo iespaidu, ko tas radītu prasītāja reputācijai šajā visai specializētajā tirgū un vienlaicīgi prasītāja peļņai.

Tomēr, ja prasītājs ir jau labi nostiprinājis savas pozīcijas un maz ticams, ka atbildētājs varētu radīt nopietnu konkurenci, tad interešu līdzsvars visticamāk būs par labu pagaidu pienākumrīkojuma atteikšanai.²⁵² *Status quo* saglabāšana šādos gadījumos ir ieteicama arī tādēļ, ka parasti ir vieglāk aprēķināt prasītāja zaudējumus no faktiskajiem atbildētāja pārdošanas rezultātiem nekā atbildētāja zaudējumus, kas radušies sakarā ar aizliegumu viņam konkurēt tirgū.²⁵³

Lietā *GMG Radio Holdings Ltd., Jazz FM Ltd., Smooth FM London Ltd. v. Tokyo Project Ltd., Mark Doyle*²⁵⁴ tiesa atteica pagaidu pienākumrīkojumu, jo taisnīguma līdzsvars lielā mērā bija pret tā izdošanu: ja atbildētājs turpinātu sava produkta tirdzniecību līdz lietas izskatīšanai pēc būtības, prasītājiem nodarītais kaitējums visticamāk nebūtu liels, taču pienākumrīkojuma izdošanas gadījumā būtiska kaitējuma risks atbildētājam būtu tik liels, ka viņa bizness varētu pilnībā bankrotēt.

Tiesas lēmums *Raindrop Data Systems Ltd. v. Systemics Ltd.*²⁵⁵ lietā rāda, ka, ja pagaidu pienākumrīkojums liegtu atbildētājam pelnīt iztiku, tad visdrīzāk tiesa pagaidu pienākumrīkojumu nenoteiks. Apsvērusi interešu balansu, tiesa uzlika par pienākumu atbildētājam piegādāt savu datora programmatūras sistēmu, lai prasītājs varētu izpildīt savas līgumsaistības pret trešajām personām, bet noraidīja pieteikumu daļā par aizliegumu atbildētājam programmatūru reproducēt un izmantot, jo pretējā gadījumā pienākumrīkojums liegtu atbildētāju pārim nopelnīt iztiku.

Lietā *Generate Group Pty Ltd v. Sea-Tech Automation Pty Ltd*²⁵⁶, lemjot par labu pienākumrīkojuma noteikšanai un pirmkoda (datorprogrammatūras instrukciju) nodošanai no atbildētāja prasītājam, Austrālijas tiesa konstatēja, ka no pienākumrīkojuma atteikšanas

---

²⁵² Cornish William, Llewelyn David. *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.72.

²⁵³ *Ibidem*.

²⁵⁴ *GMG Radio Holdings Ltd., Jazz FM Ltd., Smooth FM London Ltd. v. Tokyo Project Ltd., Mark Doyle* [2005] EWHC 2188 (Ch); [2006] E.C.D.R. 3.

²⁵⁵ *Raindrop Data Systems Ltd. v. Systemics Ltd.* [1988] F.S.R. 354.

²⁵⁶ *Generate Group Pty Ltd v. Sea-Tech Automation Pty Ltd* [2007] NSWSC 226.

atbildētājs negūtu nekādu komerciālu labumu (kā vien to, kas varētu rasties no kaitējuma nodarīšanas prasītājam).

Prasītāja turpmākas tiesvedības grūtības parasti nav pamatots iemesls pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanai, tomēr reizēm tās var būt svarīgas. Piemēram, zinātnieki ir izpētījuši, ka autortiesību lietās tiesvedības izmaksas ir tik augstas, ka tās kompānijām atmaksājas tikai ilgākā laika periodā.²⁵⁷ Ja ir augsts risks, ka atbildētāja kompānija mēģinās ātri iedzīvoties uz pārkāpuma rēķina un tad pazust vēl pirms lietas izskatīšanas pēc būtības, balanss varētu būt par labu pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanai.

Reizēm līdzsvara novērtēšanas gaitā var tikt apsvērtas sabiedrības intereses. Piemēram, tiesa var atteikt pienākumrīkojumu, kas liegtu sabiedrībai pieeju dzīvību glābjošām zālēm.²⁵⁸ Tātad pēc būtības balanss ne vienmēr attiecas tikai uz abu pušu interesēm, bet tā var būt arī vienas puses un citu personu interešu prioritāšu izvērtēšana, kas pēc tam attiecīgi nosver pušu savstarpējo balansu par labu kādai no pusēm.

Jāatzīmē, ka sabiedrības intereses ir laika gaitā mainījušās. Pirms gadsimta tiesas piesauca „publisko interesi”, lai atteiktu to darbu autortiesību aizsardzību, kas bija amorāli, krāpnieciski vai ļauni²⁵⁹, bet šobrīd morāles kritēriji ir daudz zemāki. Piemēram, romāns par kāda jauna vīrieša un monarhes īslaicīgu sakaru, kā rezultātā iestājusies pēdējās grūtniecība, mūsdienās diez vai kādam liktos kas nepiedienīgs un npublicējams, bet 1916.gadā tika nopietni apspriests kā amorāls.²⁶⁰

Sabiedrības intereses (un arī citu līdzīgu apsvērumu) kontekstā ir būtiski atzīmēt, ka šādiem apsvērumiem var būt divējāda izmantošana: parasti atbildētājs tos var lietot, lai padarītu prasītāja tiesību defektīvu un aizstāvētos pret to pēc būtības, tas ir, panāktu prasības noraidīšanu, bet tos var ņemt vērā arī pie tiesiskās aizsardzības līdzekļu noteikšanas, arī tad, ja prasība ir apmierināma, bet jāizlemj par labu vienam vai otram tiesiskās aizsardzības līdzeklim. Jāatceras, ka sabiedrības interešu apsvērumi neatņem autortiesības uz darbu, bet tikai neļauj prasītājam tās izmantot pret atbildētāju.²⁶¹

---

²⁵⁷ Mazeh Yoav, Rogers Mark. The economic significance and extent of copyright cases: an analysis of large UK firms. *IP Quarterly* (2006) Issue 4, p.415.

²⁵⁸ Bently Lionel, Sherman Brad. *Intellectual Property Law*. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.1015.

²⁵⁹ Sims Alexandra. The Public Interest Defence in Copyright Law: Myth or Reality? *E.I.P.R.* (2006), Vol. 28, Issue 6, p.335.

²⁶⁰ *Glyn v. Weston Feature Film Co* [1916] 1 Ch. 261.

²⁶¹ Sims Alexandra. The Public Interest Defence in Copyright Law: Myth or Reality? *E.I.P.R.* (2006), Vol. 28, Issue 6, p.335.

Var būt jāapsver arī tāds apstākļi, vai atbildētājs rīkojās neapzinoties, ka izdara pārkāpumu, vai arī labi zinot, kāds ir risks. Lietā *Smithkline v. Apotex*²⁶² tiesa izdeva pagaidu pienākumrīkojumu, lai novērstu Lielbritānijas patenta pārkāpumu. Vispirms tiesnesis Džeikobs (Jacob) secināja, ka lietā ir nopietns iztiesājams jautājums, un apsvēra, vai zaudējumu atlīdzība būtu pareizākais galīgais tiesiskās aizsardzības līdzeklis, bet pēc tam ņēma vērā arī atbildētāju bezdarbību pirms lietas nonākšanas tiesā. Tiesnesis norādīja, ka atbildētāji sen zināja par patentu un zināja, ka būs tiesāšanās, bet tīši atturējās iesniegt tiesā savu prasību par prasītāja patenta atzīšanu par spēkā neesošu vai par patenta pārkāpuma neesības fakta konstatēšanu un ar nodomu atturējās atklāt, ko tieši viņi taisījās ražot, līdz ar to paši radot neskaidru situāciju. Atbildētāji iebilda, ka pusi nevar vainot tiesvedības neuzsākšanā, bet tiesa šo argumentu noraidīja sakot, ka, lai gan tas nav nekas prettiesisks, tas tomēr iespaidoja vispārējo pušu interešu balansu, ņemot vērā, ka atbildētāji no neskaidrībām varēja izvairīties.

Ja lietas apstākļi attiecībā uz pusēm ir līdzsvarā tādējādi, ka tie skaidri nenorāda, vai labāk būtu pagaidu pienākumrīkojumu izdot vai nē, tad lordi lietā *American Cyanamid Co. v. Ethicon Ltd.* ieteica tiesām raudzīties uz katras puses argumentu stiprumu (*the relative strength of each party's case*). Lords Diploks piebilda: „Tomēr tā var darīt tikai tad, ja vienas puses argumentu stiprums ir disproporcionāls otras puses argumentu stiprumam, kas ir acīmredzams no tādiem faktiem, kurus atklāj pierādījumi, par kuriem nav ticama strīda.”

Lai gan nolēmums *American Cyanamid Co. v. Ethicon Ltd.* lietā ir bijis galvenā vadlīnija pagaidu pienākumrīkojumu piemērošanā, tas ir arī ticis kritizēts, un pēdējos gados Lielbritānijas tiesas vairs nevēlas stingri sekot šīs lietas paraugam. Piemēram, augstākā tiesa lorda Diploka teikums patiešām var radīt neelastīgu likumu. Tomēr lieliskais intelektuālā īpašuma tiesnesis Ledijs (Laddie) lietā *Series 5 Software Ltd. v. Philip Clarke and Others*²⁶³ ir skaidrojis, ka šis Diploka spriedums nav jāuzskata par pārmērīgi ierobežojošu. Viņš norādīja, ka lords Diploks ar to nebija domājis izslēgt nepieciešamību izvērtēt pušu argumentu stiprumu, bet gan bija gribējis novērst tiesu mēģinājumus risināt sarežģītus faktiskos vai tiesiskos jautājumus, lemjot par pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļa noteikšanu. Taču, ja tiesa nonāktu pie pušu materiāltiesisko argumentu spēka izvērtēšanas uz ticamu pierādījumu pamata, tad tā varētu to darīt.

Patiešām, ir pārāk šauri interpretēt šo vienu lorda Diploka izteikumu atsevišķi no pārējā sprieduma un tikai ar gramatisko interpretācijas metodi. Tas arī nebūtu loģiski, jo, kā norādījis

---

²⁶² *Smithkline Beecham plc. & Glaxosmithkline UK Limited v. Apotex Europe Ltd. & Neolab Ltd. & Waymade Healthcare plc.* [2002] EWHC 2556.

²⁶³ *Series 5 Software Ltd. v. Philip Clarke and Others* [1996] F.S.R. 273.

tiesnesis Ledijs, viss, kas atbildētājam būtu jādara, ir jāuzsāk liekuļotu strīdu par pierādījumiem, un tad viņš varētu tiesai lūgt ignorēt prasītāja prasības acīmredzamo pamatotību. Autore uzskata, ka viss spriedums lietā *American Cyanamid Co. v. Ethicon Ltd.* runā par labu elastīgai pieejai un Diploka citāts ir jāskata šīs pieejas gaismā.

Lai gan *American Cyanamid Co. v. Ethicon Ltd.* bija patenta lieta, Lordu Palāta noteica, ka šī jaunā pieeja attiecas ne tikai uz patentu lietu tiesvedību, bet arī uz citām lietām. Tomēr jāievēro, ka Lielbritānijas 1988.gada Cilvēktiesību likums rada izņēmumu attiecībā uz lietām, kas saistītas ar izteiksmes (vārda) brīvību. Pirmkārt, saskaņā ar 12.panta otro daļu pastāv stingrāki ierobežojumi *inaudita altera parte* procedūras piemērošanai: [pagaidu] tiesiskās aizsardzības līdzekli nevar piemērot bez atbildētāja vai viņa pārstāvja klātbūtnes, izņemot, ja prasītājs ir veicis visus praktiski iespējamus soļus, lai paziņotu atbildētājam par sēdi, vai arī ja ir pārliecinoši iemesli, kāpēc atbildētājam neziņot par sēdi. Otrkārt, saskaņā ar 12.panta trešo daļu [pagaidu] tiesiskās aizsardzības līdzekli nevar noteikt tādējādi, ka tas neatļauj publikāciju līdz lietas izskatīšanai pēc būtības, ja vien tiesa nav guvusi pārliecību, ka prasītājs visticamāk pierādīs, ka publikācija nav atļaujama.²⁶⁴ Atbilstoši 12.panta ceturtajai daļai, tiesai ir jāņem vērā konvencijās paredzētās tiesības uz izteiksmes brīvību un jāizvērtē, cik lielā mērā materiāls ir kļuvis vai kļūtu pieejams sabiedrībai, kā arī, vai tas ir sabiedrības interesēs, lai materiāls būtu pieejams. Tas nozīmē, ka tiesai ir jāprasa prasītājam pamatot vairāk nekā vienkārši to, ka lietā ir nopietns iztiesājams jautājums, tas ir, pamatošanas un pierādīšanas standarts ir augstāks, un tiesai ir jābūt daudz piesardzīgākai šajos gadījumos, kad ir iesaistīta vārda brīvība.

Latvijā ir bijis maz lietu ar izteiksmes brīvības iesaisti, bet ārvalstīs tie ir populāri strīdi. Pazīstamie tiesību zinātnieki Laionels Bentlijs (*Lionel Bently*) un Breds Šermans (Brad Sherman) gan vēl nesen ir norādījuši, ka 1988.gada Cilvēktiesību likuma 12.panta trešās daļas īstā ietekme tā arī nav skaidra: lietā *Douglas v. Hello!*²⁶⁵ Apelācijas tiesa paskaidroja, ka minētā norma prasa tiesai lūkoties uz prasības materiāltiesisko pamatotību, nevis vienkārši piemērot *American Cyanamid* lietas testu, bet lietā *Imutran v. Uncaiged Campaigns*²⁶⁶ tika noliegts, ka abu testu rezultāti atšķirtos.²⁶⁷

²⁶⁴ The Human Rights Act 1998. <http://www.hms0.gov.uk/acts/acts1998/80042--b.htm> (aplūkots 03.02.2009.).

²⁶⁵ *Douglas v. Hello!* [2001] EMLR 199.

²⁶⁶ *Imutran v. Uncaiged Campaigns* [2001] EMLR 21.

²⁶⁷ Bently Lionel, Sherman Brad. Intellectual Property Law. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.1090.

Lietā *Boehringer Ingelheim Ltd. v. Vetplus Ltd.*²⁶⁸, lemjot par pagaidu pienākumrīkojuma piešķiršanu vai atteikšanu, tiesai nācās izvērtēt tiesību uz izteiksmes brīvību un tiesību uz īpašumu sadursmi. Abas puses bija pārtikas piedevu suņiem ražotāji un izplatītāji, sīvi konkurenti, no kuriem *Vetplus* bija tirgū senāk un kļuvis par tirgus līderi. Prasītāja ražojumi tika tirgoti ar „*Seraquin*” preču zīmi. Atbildētājs pārbaudīja prasītāja produkciju un secināja, ka būtiskās ķīmiskās vielas *chondroitin* saturs prasītāja produktā ir zemāks nekā uz etiķetes rakstīts vai pat iztrūkst pavisam. Atbildētājs plānoja publicēt šī pētījuma rezultātus sava konkurējošā produkta reklāmas materiālā, un prasītājs lūdza tiesu piemērot pagaidu pienākumrīkojumu, aizliedzot atbildētāja publikāciju, jo tā pārkāptu prasītāja tiesību uz reģistrēto preču zīmi „*Seraquin*”. Pirmās instances tiesa atzina, ka prasītājs ir cēlis pienācīgu prasību, taču atteica pagaidu pienākumrīkojuma izdošanu, piemērojot principu, ka pirms lietas izskatīšanas nav aizliedzama ziņu publicēšana, kuras nav uzreiz acīmredzami nepatiesas un kuru atzīšanu par nepatiesām jeb apmelojošām prasītājs prasa lietas izskatīšanā pēc būtības. Prasītājs, savukārt, iebilda, ka tas nevar attiekties uz lietu par preču zīmes pārkāpumu un ka šajā lietā jāpiemēro nevis nepatiesu ziņu atsaukšanas lietu kārtība un ne izteiksmes brīvības lietu kārtība, bet gan parastais *American Cyanamid* interešu balansa tests, sakarā ar kuru pagaidu pienākums būtu jānosaka, jo šāda publikācija graujoši ietekmētu prasītāju.

Anglijas un Velsas Apelācijas tiesa atstāja spēkā pirmās instances tiesas lēmumu, norādot, ka tiesas process par preču zīmes pārkāpumu nav vienkārši prasība preču zīmes reputācijas aizsardzībai, bet gan prasība īpašuma tiesību aizsardzībai, tādēļ nepatiesu ziņu atsaukšanas kārtība ir pārāk vienkāršota pieeja un nav piemērojama. Tomēr lietā pastāv nepieciešamība atkāpties no normālā *American Cyanamid* testa, jo lietā ir jautājums par izteiksmes brīvību, kuram jāpiemēro 1998.gada Cilvēktiesību likuma 12.panta trešās daļas augstākās prasības, proti, ka prasītājam ir jāparāda, ka viņš visticamāk lietu vinnēs. Šajā lietā prasītājam tas nebija izdevies.

Izteiksmes brīvības argumenti tika lietoti arī lietā *Miss World Ltd v. Channel Four Television Corp*²⁶⁹, kur tiesa tomēr lēma par labu pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanai. Prasītājam piederēja nacionālā un Kopienas preču zīmes uz vārdiem „*Miss World*” („*Mis Pasaule*”) saistībā ar skaistumkonkursiem un attiecīgām programmām. Atbildētāja televīzijas kanāls bija nodomājis nākamajā dienā raidīt programmu „*Mr Miss World*” (*Misters Mis Pasaule*) – transvestītu un transseksuāļu skaistumkonkursu. Prasītāja galvenās raizes bija

---

²⁶⁸ *Boehringer Ingelheim Ltd. v. Vetplus Ltd.* [2007] EWCA Civ 583; E.T.M.R. 67.

²⁶⁹ *Miss World Ltd v. Channel Four Television Corp* [2007] EWHC 982 (Pat); [2007] E.T.M.R. 66.

saistītas ar kaitējumu viņa preču zīmes reputācijai un turpmākai sponsoru piesaistīšanai, jo prasītāja konkursi, pretēji atbildētāja konkursam, atbalstīja ģimenes vērtības un nepieļāva kailuma un vulgaritāšu demonstrācijas. Tādēļ prasītājs lūdza piemērot pagaidu pienākumrīkojumu, aizliedzot atbildētājam rādīt programmu zem šāda nosaukuma (netika lūgts aizliegt rādīt programmu pavisam). Savukārt atbildētājs norādīja uz izteiksmes brīvību un prasītāja pienākumu pierādīt, ka viņa prasība visticamāk vinnēs lietas izskatīšanā pēc būtības, kā arī uz to, ka atbildētāja programma ir parodija, tās nosaukums savā būtībā ir aprakstošs, jo norāda uz skaistumkonkursu vīriešiem, sievietēm un transseksuāļiem.

Tiesnesis Pamfrijs (*Pumfrey*) atzina, ka prasītājs ir cēlis pietiekami pamatotu prasību pēc visām trim preču zīmes pārkāpuma pazīmēm, ka atbildētāja programmas nosaukuma galvenā funkcija ir negodīga iedzīvošanās uz prasītāja preču zīmes īpašā rakstura un labās reputācijas rēķina un ka prasībai ir labas cerības tikt apmierinātai. Tiesnesis šo lietu uzskatīja par īpaši grūtu attiecībā uz pušu interešu balansa izvērtēšanu. No vienas puses, balanss bija par labu atbildētājam, jo programmas nosaukums ar sīkāku aprakstu jau bija diezgan plaši izziņots masu informācijas līdzekļos, tātad viss kaitējums, uz kuru norādīja prasītājs, jau bija noticis. Bez tam, būtu grūti izredīgēt programmu tā, lai izdzēstu parkāpjošos fragmentus. No otras puses, balanss bija par labu prasītājam, jo viņš iesniedza pieteikumu par pagaidu pienākumrīkojumu nekavējoties pēc uzzināšanas par atbildētāja nodomu, atbildētājs bija atteicies rādīt prasītājam programmas kopiju un, galvenais, programmas parādīšanai var būt nopietnāka ietekme nekā reklamēšanai, tā var atstāt ilgstošu iespaidu uz cilvēkiem, tai skaitā sponsoriem, kas var nelabvēlīgi ietekmēt turpmāko biznesa gaitu, un tas ir netaisnīgi. Bez tam, pārkāpjošo elementu izdzēšana atbildētāja programmā un nosaukumā vienas dienas laikā ir grūta, bet ne neiespējama.

Tiesnesis spriedumā pat iekļāva atzīšanos, ka viņam ir ļoti grūti izskaidrot, kā viņš galu galā nobalansēja šos augstākminētos apsvērumus par labu pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanai, bet „kopējā bilde” viņam likās tāda, kur pienākumrīkojums ir vietā.

Kā jau minēts, anglo-amerikāņu tiesību sistēmas valstīs pamatā seko *American Cyanamid* lietas paraugam. Dienvidāfrikā pienākumrīkojumam ir romiešu tiesību izcelsme, un tas zināmā mērā atšķiras no anglo-sakšu vispārējo tiesību pienākumrīkojuma.²⁷⁰ Pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanai pēc tiesas ieskata ir šādi priekšnoteikumi, kurus vērtē kopsakarā:

---

²⁷⁰ Harms Louis. *The Role of the Judiciary in Enforcement of Intellectual Property Rights; Intellectual Property Litigation under the Common Law System with special emphasis on the Experience in South Africa*. Presented at: WIPO Advisory Committee on Enforcement, Second Session, 28-30 June 2004, Geneva, Switzerland, p.18. http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=29590 (aplūkots 23.07.2008.).

- 1) pirmšķietami esoša tiesība pēc saistības;
- 2) ticams pamats uzskatīt, ka tiks nodarīts nelabojams kaitējums, ja pagaidu pienākumrīkojums netiek piemērots, bet gala pienākumrīkojums tiks;
- 3) interešu balanss ir par labu pienākumrīkojuma izdošanai;
- 4) prasītājam nav cita apmierinoša tiesiskās aizsardzības līdzekļa.²⁷¹

Kā redzams, šie kritēriji nav nemaz tik atšķirīgi no anglosakšu parauga, atšķiras tikai atsevišķas pazīmes un secība. Arī citās attīstītajās valstīs parasti piemēro visus vai daļu no minētajiem kritērijiem.

Itālijā ir divi galvenie priekšnoteikumi: pirmšķietami labi pamatota prasība un reāls risks, ka laikā līdz lietas izskatīšanai pēc būtības prasītājam radīsies nelabojams kaitējums – t.s. *periculum in mora* (kavēšanās briesmas), taču veidi, kādā šīs briesmas var izpausties, ir visdažādākie. Piemēram, lietā *Silver Gold Collection S.a.s. di Infuso Natale & C. v. Fino S.r.l. e Blu Argento S.n.c. di Gruosso Marisa e Sonia*²⁷² Neapoles tiesa norādīja, ka *periculum in mora* pastāv, ja prasītājam ir nozīmīgs klientu zaudēšanas risks sakarā ar to, ka pircēji neatšķir pušu ražotās un izplatītās preces to atšķirtspējas trūkuma dēļ. Lietā *Ferri R.r.l. v. Hymach*²⁷³ Venēcijas tiesa atzina, ka *periculum in mora* pastāv vienmēr, ja atbildētāja nelikumīgo darbību rezultātā prasītāja imidžam un ekonomikai tiek nodarīts tāds kaitējums, ko nav iespējams pienācīgi atlīdzināt. Lietā *Emsibeth S.p.a. v. So.Di.Pro S.r.l.*²⁷⁴ Turīnas tribunāls nolēma, ka pietiek ar to, ka šo kaitējumu ir ļoti grūti atlīdzināt. Nereti (parasti preču zīmju pārkāpumu lietās) tiek izmantots arī patērētāju aizskaršanas arguments.²⁷⁵

Savukārt visizplatītākais iemesls konstatācijai, ka *periculum in mora* nepastāv un tātad nav pamata pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanai, ir laika faktors. Lietā *Hasbro Italy s.p.a.*

²⁷¹ Harms Louis. The Role of the Judiciary in Enforcement of Intellectual Property Rights; Intellectual Property Litigation under the Common Law System with special emphasis on the Experience in South Africa. Presented at: WIPO Advisory Committee on Enforcement, Second Session, 28-30 June 2004, Geneva, Switzerland, p.18. http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=29590 (aplūkots 23.07.2008.).

²⁷² *Silver Gold Collection S.a.s. di Infuso Natale & C. v. Fino S.r.l. e Blu Argento S.n.c. di Gruosso Marisa e Sonia*. Le Sezioni Specializzate italiane della proprietà industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.261-263.

²⁷³ *Ferri R.r.l. v. Hymach*. Le Sezioni Specializzate italiane della proprietà industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.511-512.

²⁷⁴ *Emsibeth S.p.a. v. So.Di.Pro S.r.l.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprietà industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.397-398.

²⁷⁵ Piemēram, lietās *Puma Ag Rudolf Dassler Sport-Puma Italia v. Calzaturificio Gianmarco Lorenzi S.r.l.; Somipress S.p.a. e Somidesign S.r.l. v. L.A.P. S.r.l.*; Le Sezioni Specializzate italiane della proprietà industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.163-164; 324-326.

v. *Foto Edizioni s.r.l. v. Print Duemila S.r.l. v. A&G Marco S.p.a. v. SMA S.p.a.*²⁷⁶ tiesa norādīja, ka *periculum in mora* neeksistē, ja pieteicējs ir iesniedzis pieteikumu par pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanu pārāk vēlu pēc uzzināšanas par pārkāpumu. Šajā lietā tas bija pusegads. Prasītāja rīkošanās pārāk vēlu ir ļoti izplatīts pagaidu pienākumrīkojuma (un pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu vispār) atteikšanas pamats, jo ar laicīgu nerīkošanos prasītājs parāda, ka pārkāpums ir paciešams un nekāda steidzama iejaukšanās nav nepieciešama. Tas ir ticis izmantots arī lietās *Sistem Holz S.p.a. v. Samet Kalio Ve Madeni Esya Sanayi Ve Ticaret Anonim Sirketi* (divi gadi), *T.G. v. Color Consulting e Pizzeghella* („ievērojams laika sprīdis”), *Frimont S.p.a. v. Kastel S.r.l.* (vairāk kā gads)²⁷⁷ u.c.

Lai gan laika faktoram ir liela nozīme arī anglosakšu tiesību valstīs, Itālijas pieeja reizēm šķiet pārāk strikta. Ja stingri pieturas pie tā, ka prasītājam ir tiesības uz pienākumrīkojumu tikai nekavējoties pēc iespējamā pārkāpuma atklāšanas, tas izslēdz pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanu vēlākās procesa stadijās pēc lietas ierosināšanas. Katrā ziņā prasītājam ir jārīkojas saprātīgi savlaicīgā termiņā, taču par labu pagaidu pienākuma noteikšanai var būt arī kādi vēlāk radušies apstākļi. Piemēram, lugas autors (prasītājs) konstatē, ka mazpilsētas pašdarbības teātris (atbildētājs) ir pārkāpis viņa autortiesības, bez viņa atļaujas un bez maksas iestudējot un divas reizes nospēlējot prasītāja lugu savas mazpilsētas kultūras namā. Lai gan pastāv iespējamība, ka pašdarbības teātris šo lugu savā mazpilsētā parādīs vēl trešo reizi, lielākā daļa lugas nelikumīgas izmantošanas visticamāk jau ir notikusi, jo diez vai mazpilsētas pašdarbnieku ansamblis savā mazpilsētā spēs piepildīt zāli vēlreiz. Līdz ar to cerības, ka tiesa noteiks pagaidu pienākumrīkojumu, ir mazas, un prasītājs nelūgs to piemērot. Bet tad pēc pusgada apstākļi mainās – notiek pašdarbības teātru festivāls un minētais mazpilsētas teātris nolemj aizbraukt uz galvaspilsētu un nospēlēt lugu daudz lielākai auditorijai. Šādā gadījumā apstākļi jau ir citi, un tiesai nebūtu vēlams atsaukties uz to, ka prasītājs nav iesniedzis pieteikumu par pienākumrīkojuma piemērošanu nekavējoties pēc tam, kad viņš uzzināja par pirmo izrādi mazpilsētā.

No šī piemēra labi redzams arī kāds cits populārs pagaidu pienākumrīkojuma atteikuma iemesls, kas bieži lietots gan Lielbritānijā, gan Itālijā, gan citās valstīs, proti – ka darba

---

²⁷⁶ *Hasbro Italy s.p.a. v. Foto Edizioni s.r.l. v. Print Duemila S.r.l. v. A&G Marco S.p.a. v. SMA S.p.a.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprietà industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.138-139.

²⁷⁷ *Sistem Holz S.p.a. v. Samet Kalio Ve Madeni Esya Sanayi Ve Ticaret Anonim Sirketi; T.G. v. Color Consulting e Pizzeghella; Frimont S.p.a. v. Kastel S.r.l.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprietà industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.172-173; 190-191; 515-516.

nelikumīgas izmantošanas lielākā daļa jau ir notikusi jeb ka darba komerciālas izmantošanas iespējas ir jau beigušās. Piemēram, lietā *Agenpress S.r.l. v. Tessile di Como S.p.a. e altri* Milānas tiesas atteica pagaidu pienākumrīkojuma izdošanu, norādot, ka atbildētājs, bez maksas nelikumīgi izmantojot prasītāja radīto logo, šajā gadījumā jau bija savas nelikumīgās darbības pabeidzis; lietā *Hasbro Italy S.r.l. v. Foto Edizioni S.r.l.* pagaidu pienākumrīkojums tika atteikts, jo produkta tirdzniecības iespējas bija faktiski izsmeltas.²⁷⁸

Lielā mērā pēc savas būtības *periculum in mora* koncepcija Itālijas tiesībās ir tā pati nelabojamā kaitējuma (*irreparable harm*) koncepcija, tikai uzsvars likts uz citiem vārdiem, jo kavēšanās briesmas pastāv tad, kad ir nelabojama kaitējuma draudi. Ja prasītājam kaitējums nedraud, nevar būt arī kavēšanās briesmu. Tas ir, pagaidu pienākumrīkojums jāizdod tad, ja kavēšanās (gaidīšana līdz lietas izskatīšanai pēc būtības) viņam radītu nelabojamu kaitējumu.

Vēl nedaudz pievēršoties *irreparable harm* terminam, jāatzīmē, ka tas ir lietots gan *American Cyanamid* testā, gan arī TRIPS līgumā un Piemērošanas direktīvā, bet pēdējos divos dokumentos citā kontekstā – kā *inaudita altera parte* procedūras galvenais priekšnoteikums, t.i., *inaudita altera parte* procedūra jāpiemēro jo īpaši tajos gadījumos, kad kavēšanās varētu radīt nelabojamu kaitējumu intelektuālā īpašuma tiesību īpašniekam (skat. TRIPS līguma 50.panta 2.punktu, Piemērošanas direktīvas 9.panta 4.punktu). Tomēr ir pašsaprotami, ka jau pēc paša pagaidu aizsardzības līdzekļa ir patiesa vajadzība tikai tad, ja kavēšanās varētu radīt nelabojamu kaitējumu intelektuālā īpašuma tiesību īpašniekam. Tātad abos gadījumos ir kavēšanās, tikai šeit pastāv divas kavēšanās ilguma pakāpes: no prasības un pieteikuma par pagaidu noregulējumu iesniegšanas līdz pieteikuma par pagaidu noregulējuma izskatīšanai un no prasības iesniegšanas līdz tiesas sēdei, kurā prasību izskata pēc būtības. Citiem vārdiem, ja nevar gaidīt līdz lietas izskatīšanai pēc būtības, jo tad jau būs noticis nenovēršamais kaitējums, tad jāpiemēro pagaidu pienākumrīkojums, bet, ja pienākumrīkojuma piemērošanas procesā arī nevar gaidīt līdz tiesas sēdei, tad par pienākumrīkojumu jālemj nekavējoties *inaudita altera parte*.

Zviedrijā prasītājam ir jāparāda pārkāpuma esamība, pamatots risks, ka pārkāpums turpināsies un ka tas samazinās prasītāja tiesības vērtību, un prasītājam ir arī jādod nodrošinājums atbildētāja iespējamiem zaudējumiem.²⁷⁹

---

²⁷⁸ *Hasbro Italy S.r.l. v. Foto Edizioni S.r.l.; Agenpress S.r.l. v. Tessile di Como S.p.a. e altri.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprietà industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.159-160; 166-167.

²⁷⁹ Fernlund Anders, Leander Par, Ekvad Martin. Sweden. In book: Copyright Infringement. Comparative Law Yearbook of International Business. Special Issue. Edited by Campbell Dennis, Cotter Susan. London, The Hague, Boston: [b.a.], Kluwer Law International, 1997, p.353.

Latvijā pagaidu pienākumrīkojums ir regulēts Civilprocesa likuma 30.²nodaļā „Lietas par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem un aizsardzību”, kas tika radīta iepriekš aprakstīto TRIPS līguma un Piemērošanas direktīvas prasību izpildei. Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta pirmā daļa nosaka, ja ir pamats uzskatīt, ka intelektuālā īpašuma tiesību subjekta tiesības tiek pārkāptas vai varētu tikt pārkāptas, tiesa pēc prasītāja motivēta pieteikuma var pieņemt lēmumu par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu. Pieteikumā par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu norādāms pagaidu aizsardzības līdzeklis, kurš atbilstoši Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta trešajai daļai ir:

1) tādas kustamas mantas apķīlāšana, ar kuru, iespējams, tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības;

2) pienākums atsaukt preces, ar kurām, iespējams, tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības;

3) aizliegums veikt noteiktas darbības gan atbildētājam, gan personām, kuru sniegtie pakalpojumi tiek izmantoti, lai pārkāptu intelektuālā īpašuma tiesības, vai personām, kuras padara iespējamu šāda pārkāpuma izdarīšanu.

Otrais un trešais līdzeklis ir pienākumrīkojumu veidi, bet pirmais – kustamas mantas apķīlāšana – cits pagaidu aizsardzības līdzeklis, kas tiks apskatīts nākamajā apakšnodaļā.

Kā jau norādīts, pienākumrīkojumi var būt pozitīvi un negatīvi. Pozitīvais pienākumrīkojums tā adresātam uzliek par pienākumu veikt kādu darbību, lai pārtrauktu pārkāpumu vai sagatavotos pārkāpumam. Negatīvais pienākumrīkojums uzliek par pienākumu atturēties no pārkāpjošo darbību veikšanas, t.i., aizliedz veikt pārkāpjošas vai uz pārkāpumu orientētas, pārkāpumu atvieglojošas darbības.

Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta trešās daļas 3.trešajā punktā minētais līdzeklis ir negatīvais pienākumrīkojums. Līdzekļa būtība formulēta skopī „aizliegums veikt noteiktas darbības”, taču, ja likuma piemērotājiem ir pietiekamas teorētiskās zināšanas par pienākumrīkojumiem un spēja šo punktu interpretēt kopsakarā ar 250.¹⁰panta pirmajā daļā noteikto pienākumrīkojuma piemērošanas pamatu, tad ar to arī varētu pietikt. Pie šādiem apstākļiem ir skaidrs, ka „noteiktas darbības” nav jebkādas darbības, bet gan pārkāpumu veicošas vai atbalstošas darbības.

Savukārt Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta trešās daļas otrajā punktā minētais līdzeklis ir pozitīvais pienākumrīkojums. Tiesa, ne jebkurš pozitīvais pienākumrīkojums, bet gan viens no pozitīvā pienākumrīkojuma apakšveidiem jeb izpausmēm. Pozitīvais pienākumrīkojums var būt ne tikai pienākums atsaukt preces, bet arī pienākums nojaukt nelikumīgas piebūves arhitekta autortiesību pārkāpuma gadījumā, pienākums likvidēt nelikumīgus papildinājumus

izstādītā mākslas darbā mākslinieka autortiesību pārkāpuma gadījumā utt. Tā, piemēram, Kanādas lietā *Snow v. Eaton Centre Ltd.* atbildētājs bija izgreznojis mākslinieka radītu skulptūru ar Ziemassvētku vainagiem, kas pārkāpa skulptora personiskās tiesības uz darba neaizskaramību, un tiesa izdeva pozitīvo pagaidu pienākumrīkojumu, uzliekot par pienākumu atbildētājam nekavējoties vainagus novākt.²⁸⁰

Nav saprotams, kāpēc Latvijas likumdevējs intelektuālā īpašuma pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļus Civilprocesa likuma 250.¹⁰ panta trešajā daļā ir klasificējis tieši šādi: pirmajā punktā ietvēris vienu atsevišķu tiesiskās aizsardzības līdzekli, otrajā punktā – otra tiesiskās aizsardzības līdzekļa viena veida vienu apakšveidu un trešajā punktā – tā paša otra tiesiskās aizsardzības līdzekļa otru veidu bez apakšveidu uzskaitījuma. (Trešajā punktā izvērstie apakšveidi ir nevis paša tiesiskās aizsardzības līdzekļa apakšveidi, bet gan līdzekļa adresātu iespējamie veidi). Autore piekrīt, ka pozitīvie pienākumrīkojumi un negatīvie pienākumrīkojumi likuma regulējumā var tikt izdalīti atsevišķi, ja vien kāda no pienākumrīkojuma izpausmēm netiek nepamatoti izslēgta kā pašreizējā redakcijā un ja ir pietiekami skaidri saprotams, ka pozitīvais un negatīvais pagaidu pienākumrīkojums pēc būtības ir viens pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzeklis ar vienu un to pašu piemērošanas pamatu un kārtību. Līdz ar to jāizdara atbilstoši grozījumi Civilprocesa likuma 250.¹⁰ panta trešajā daļā, piemēram, katrā daļas punktā paredzot vienu pagaidu līdzekli.

Pozitīvais pienākumrīkojums (pienākuma uzlikšana; *positive injunction*) intelektuālā īpašuma tiesību praksē tiek izmantots retāk nekā negatīvais pienākumrīkojums (aizliegums veikt darbības; *negative injunction*), tomēr tas ir iespējams un Latvijas tiesībās ticis nepamatoti ignorēts. Praksē ir ticis pielietots likumā skaidri ietvertais pagaidu pienākumrīkojuma veids – pienākums atsaukt preces, ar kurām, iespējams, tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības²⁸¹, bet cita veida pozitīvo pagaidu pienākumrīkojumu noteikšanu tiesu nolēmumos autorei nav izdevies atrast, un tas nav ticis darīts arī normatīvajos aktos.

Ilgus gadus intelektuālā īpašuma tiesībās pienākumrīkojumiem atsevišķa regulējuma nebija un tos mēģināja piemērot caur Civilprocesa likuma 138.panta pirmās daļas 5.punktā paredzēto prasības nodrošinājuma līdzekli – aizliegumu atbildētājam veikt noteiktas darbības. Arī prasības nodrošināšanas kontekstā tas ir pienākumrīkojums – negatīvais pienākumrīkojums, bet pozitīvais pienākumrīkojums prasības nodrošināšanai nav noteikts.

---

²⁸⁰ *Snow v. Eaton Centre Ltd.* (1982), 70 C.P.R. (2d) 105 (Ontario High Court of Justice). In book: Vaver David. Copyright Law. Toronto: Irwin Law Inc., 2000, p.260.

²⁸¹ Piemēram, ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2008.gada 13.maija lēmumu lietā Nr. C04255308 Beļģijas uzņēmuma „Soremartec S.A.” prasībā pret SIA „Veron” tiesnese nolēma, cita starpā, uzlikt par pienākumu atbildētājam atsaukt preces – konfektes „Landrin Waferatto Classic”, ko ražo Krievijas uzņēmums ZAO „Landrin”.

Pienākumrīkojumi vispār nav tikai intelektuālā īpašuma tiesībām raksturīgi institūti, bet iespējami daudzās un dažādās tiesību nozarēs ar dažādām izpausmēm un dažādu piemērošanas pamatu, bet Latvijā ir salīdzinoši maz pētīti un izprasti. Starp citu, pozitīvais pienākums Civilprocesa likuma 138.pantā nav regulēts vēl joprojām, lai gan šādam iztrūkumam nav ne juridiska, ne praktiska pamata.

Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta otrā daļa pieļauj izskatīt jautājumu par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu jebkurā procesa stadijā, kā arī pirms prasības celšanas tiesā, bet, ja pieteicējs vēlas pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļa noteikšanu pirms prasības celšanas tiesā, tad viņam ir jārīkojas nekavējoties: Civilprocesa likuma 250.¹¹panta pirmajā daļā ir noteikts noilgums pieteikuma iesniegšanai – trīs mēneši no dienas, kad iespējamais prasītājs uzzināja par pārkāpumu vai iespējamu pārkāpumu. Šāda noilguma iestrāde likumā ir apsveicama.

Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta pirmajā daļā noteikts, ka lēmumu par pagaidu aizsardzības noteikšanu pieņem tiesa. Tā kā Civilprocesa likuma 137.panta pirmā daļa atļauj lēmumu par prasības nodrošinājumu pieņemt gan tiesai, gan tiesnesim, var rasties pieņēmums, ka par pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanu tiesnesis nevar lemt. Tomēr tas tā nav, un 250.¹⁰panta pirmajā daļā ir neliela redakcionāla nepilnība. Fakts, ka par pagaidu pienākumrīkojumu var lemt arī tiesnesis vienpersoniski, tieši paredzēts tālākajā 250.¹²panta pirmajā daļā, kā arī izriet no citiem noteikumiem – ka par pagaidu pienākumrīkojumu var lemt *inaudita altera parte* un arī pirms prasības celšanas, un šajos gadījumos tas būs tiesnesis vienpersoniski, nevis tiesa tiesas sēdē.

Pozitīvi vērtējams īpaši atrunātais pieteicēja pierādīšanas pienākums. Civilprocesa likuma 250.¹¹panta otrā daļa nosaka, ka, iesniedzot pieteikumu par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu pirms prasības celšanas, iespējamais prasītājs sniedz pierādījumus, kas apliecina viņa intelektuālā īpašuma tiesības, kuras tiek pārkāptas, un pierādījumus, ka tās tiek pārkāptas vai varētu tikt pārkāptas. Lai gan šis pierādīšanas pienākums jau izriet no Civilprocesa likuma 93.panta pirmās daļas (katrai pusei jāpierāda tie fakti, uz kuriem tā pamato savus prasījumus vai iebildumus; prasītājam jāpamato savu prasījumu pamatotību), bēdīgā pieredze tiesu praksē par pierādīšanas nepieciešamību prasības nodrošināšanas jomā liecina par to, ka labāk pierādīšanas pienākumu tomēr atrunāt vēl vienu lieku reizi. Diemžēl šī norma izvietota sistēmiski nepareizi – pantā par pagaidu aizsardzības līdzekļu noteikšanu pirms prasības celšanas, lai gan šis pierādīšanas pienākums ir vienlīdz stingri jāpiemēro pagaidu aizsardzības noteikšanai arī citās procesa stadijās. Tas izriet ne tikai no Civilprocesa likuma 93.panta (vispārējais pierādīšanas pienākums) kopsakarā ar 96.pantu (pierādīšanas pienākuma izņēmumi, kuros pagaidu aizsardzības noteikšanas apstākļi neietilpst), bet arī no

valstij obligātajām TRIPS līguma un Piemērošanas direktīvas prasībām: attiecīgi no 50.panta 3.punkta un 9.panta 3.punkta, kas identiski nosaka, ka tiesu varas iestādes var prasītājam pieprasīt iesniegt saprātīgi iespējamus pierādījumus, lai pietiekami noteikti pārliecinātos, ka prasītājs ir tiesību īpašnieks un ka prasītāja tiesības tiek pārkāptas vai draud to pārkāpšana. Abos minētajos dokumentos šī norma attiecas ne tikai uz stadiju pirms prasības celšanas un pat ne tikai uz *inaudita altera parte* procedūru, bet uz jebkuru procesa stadiju, t. i., uz visiem gadījumiem, kad prasītājs (pieteicējs) lūdz noteikt pagaidu pienākumrīkojumu.

Šajā darbā jau ir daudz rakstīts par pierādīšanas nepieciešamību nodaļās par pierādījumu un prasības nodrošināšanu. Tā kā tie paši principi attiecas uz pagaidu aizsardzības līdzekļu noteikšanu, tad atkārtoti pārrakstīti netiks. Pierādīšanas pienākums attiecībā uz tiesību pēc saistības nemainās, bet vienīgā būtiskā atšķirība ir pierādīšanas priekšmets, kas pastāv tādēļ, ka ir atšķirīgs katra pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļa pamats. Proti, prasības nodrošināšanai un pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanai ir atšķirīgi piemērošanas pamati, un katrā no tām ir jāpierāda citi apstākļi.

Arī pagaidu pienākumrīkojuma izlemšanas procesuālā kārtība ir visai līdzīga prasības nodrošināšanas kārtībai (*inaudita altera parte* procedūra, termiņi, atbildētāja zaudējumu nodrošināšana utt.), tādēļ arī vairums ar to saistīto apsvērumu un problēmu ir tādas pašas. Tās jau tika plaši analizētas apakšnodaļās par pierādījumu nodrošināšanu un prasības nodrošināšanu, līdz ar to apskats šajā nodaļā atkārtots netiks. Daudz svarīgāk ir nopietni analizēt pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanas pamatu, kas ir atšķirīgs.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 250.¹¹panta pirmo daļu pagaidu pienākumrīkojuma pamats ir uzskats, ka intelektuālā īpašuma tiesību subjekta tiesības tiek pārkāptas vai varētu tikt pārkāptas. Tātad jākonstatē, ka prasība ir pirmšķietami (*prima facie*) pamatota, un, lai to varētu izdarīt, pieteicējam ir jāpierāda gan subjekta tiesības, gan to esošs vai nākotnē ticami iespējams pārkāpums. Pagaidu pienākumrīkojums vairāk kā jebkurš cits pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzeklis ir saistīts ar prasības materiāltiesiskās pamatotības noskaidrošanu. Kā minēts, prasītāja tiesībai pēc saistības un prasības materiāltiesiskā pamata relatīvajam stiprumam ir nozīme gan pie pierādījumu nodrošināšanas, gan prasības nodrošināšanas, taču, piemērojot pagaidu pienākumrīkojumu, tas ir jo īpaši svarīgi. Pienākumrīkojumu piemēro notikuša vai nākotnē iespējama pārkāpuma novēršanai, līdz ar to tiesai ir jābūt pietiekamai pārliecībai, ka pārkāpums ir noticis vai var notikt. Savukārt, lai konstatētu pārkāpuma iespējamību, jābūt pietiekamiem pierādījumiem gan par intelektuālā īpašuma tiesības esamību, gan šīs tiesības piederību prasītājam, gan tās pārkāpuma iespējamību un raksturu.

Protams, šo faktu pierādīšanas standarts pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanā ir zemāks nekā lietas izskatīšanā pēc būtības. Arī citās valstīs pagaidu

pieņēmuma izdošanas īpašie mērķi bieži liek tiesai pieņemt lēmumu uz tādu pierādījumu pamata, kas netiktu uzskatīti par pietiekamiem, lai attaisnotu galīgā pieņēmuma izdošanu.²⁸² Taču pierādīšanas pieņēmums pastāv un ir jārealizē vismaz līdz saprātīgas ticamības līmenim ar šajā stadijā saprātīgi iespējamiem pierādījumiem.

Latvijā administratīvās tiesības un tiesu prakse ir gājušas daudz tālāk par civiltiesībām pirmšķietamības koncepcijas attīstībā. Pirmkārt, pirmšķietamības kritērijs ir daudz skaidrāk noteikts likumā. Administratīvā procesa likuma 195.panta pirmā daļa nosaka pagaidu noregulējuma pamatu šādā redakcijā: „Ja ir pamats uzskatīt, ka pārsūdzētais administratīvais akts vai administratīvā akta neizdošanas sekas varētu radīt būtisku kaitējumu vai zaudējumus, kuru novēršana vai atlīdzināšana būtu ievērojami apgrūtināta vai prasītu nesamērīgus resursus, un ja, izvērtējot tiesas rīcībā esošo informāciju, konstatējams, ka pārsūdzētais administratīvais akts ir pirmšķietami (*prima facie*) prettiesisks, tiesa pēc pieteicēja motivēta lūguma var pieņemt lēmumu par pagaidu noregulējumu.”²⁸³

Šī normas formulējums nav ideāls (piemēram, nav saprotams, kādēļ būtisks kaitējums ir minēts līdztekus zaudējumiem, jo zaudējumi ir kaitējuma veids), tomēr šeit ir skaidri norādīts uz tiesas pieņēmumu vērtēt pieteikuma pirmšķietamo (*prima facie*) pamatotību. Pēc būtības Civilprocesa likuma 250.¹⁰ panta pirmajā daļā arī ir uzlikts pieņēmums tiesai vērtēt prasības pirmšķietamo pamatotību, tikai citiem vārdiem, tieši neminot pirmšķietamību, bet gan - „ja ir pamats uzskatīt”. Apstākli, ka pirmšķietamību būtu vērts skaidri minēt likuma tekstā, apliecina arī administratīvo tiesu pieredze: pirms 2006.gada 26.oktobra grozījumu pieņemšanas, ar kuriem pirmšķietamība tika skaidri iestrādāta Administratīvā procesa likuma 195.panta pirmajā daļā, pirmšķietamības kritērijs bija izstrādāts tiesu praksē, bet netika vērtēts visās lietās; tikai pēc minēto grozījumu pieņemšanas tiesas šo kritēriju sāka piemērot praktiski visos gadījumos.²⁸⁴

Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments ir sniedzis vairākus plašus skaidrojumus par pirmšķietamās pamatotības izpratni gan savos spriedumos²⁸⁵, gan prakses

---

²⁸² Spry I.C.F. *The Principles of Equitable Remedies. Injunctions, Specific Performance and Equitable Damages.* England: Sweet & Maxwell, Australia: The Law Book Company Limited, 1980, p.417.

²⁸³ Administratīvā procesa likums: LR 25.10.2001. likums. *Latvijas Vēstnesis.* Nr. 164(2551), 14.11.2001.

²⁸⁴ Tiesu prakses vispārinājums „Pagaidu tiesas aizsardzības līdzekļu piemērošana administratīvajā procesā tiesā”. 2008. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> (aplūkots 03.04.2009.).

²⁸⁵ Piemēram, Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta lietas Nr. SKA-2/2006, SKA-388/2007, SKA-455/2007, SKA-495/2007 u.c.

apkopojumā²⁸⁶, gan arī šīs Senāta nostādnes ir tikušas apskatītas dažos rakstos²⁸⁷. Svarīgi atzīmēt, ka augstāko instanču tiesu viedoklis par pirmšķietamības kritērija piemērošanu šajā laikā ir būtiski mainījies. Sākotnēji pirmšķietama administratīvā akta prettiesiskuma vērtēšana tiesu praksē tika izprasta, balstoties uz burtisko jēdziena *prima facie* latviskojumu – *no pirmā acu uzmetiena*: tiesu praksē tika izprasts, ka šāds *prima facie* prettiesiskums var izpausties kā tādi būtiski procesuālo vai materiālo tiesību normu pārkāpumi, kuri izriet no paša administratīvā akta un kuri saskatāmi bez padziļinātas lietas izpētes un analīzes, tas ir, *no pirmā acu uzmetiena*.²⁸⁸ No minētās izpratnes Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments ir konsekventi atkāpies, vairākos nolēmumos (lietās Nr. SKA-388/2007, SKA-455/2007 u.c.) paužot principiāli atšķirīgu pirmšķietama prettiesiskuma kritērija izpratni.²⁸⁹ Senāts ir norādījis, ka, lai nodrošinātu efektīvu tiesas aizsardzību, tiesai nepieciešamība piemērot pagaidu aizsardzību ir jāizvērtē ar konkrētajā situācijā iespējami lielāko rūpību un ka pieteikuma pirmšķietamas pamatotības pārbaude saturiski atbilst lietas izskatīšanai pēc būtības.²⁹⁰

Šāds secinājums šķiet pārmērīgs un nav identiski attiecināms uz civiltiesiskajiem pagaidu aizsardzības līdzekļiem. Pirmkārt, civilprocesā pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanas stadijā lietā ir tikai prasītāja argumenti un tā pamatojums, lieta nekad iepriekš nav skatīta iestādē kā tas ir administratīvajā procesā un civillietā neatspoguļojas otras puses viedoklis kā tas mēdz būt administratīvajā aktā, un lietu nevar skatīt pēc būtības uz vienas puses argumentu pamata.

Otrkārt, ja civilprocesā pieteikums iesniegts pirms prasības celšanas, tad nav prasības, kuru skatīt pēc būtības. Tiesa, arī šādā gadījumā pirmšķietamā pamatotība ir jāizvērtē uz iesniegto un šajā stadijā objektīvi iespējamo materiālu pamata, taču ne jau tādā apmērā, lai varētu runāt par prasības skatīšanu pēc būtības. Administratīvajā procesā situācija ir citāda –

---

²⁸⁶ Tiesu prakses vispārinājums „Pagaidu tiesas aizsardzības līdzekļu piemērošana administratīvajā procesā tiesā”. 2008. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> (aplūkots 03.04.2009.).

²⁸⁷ Višķere Ieva. Jaunākās attīstības tendences Senāta praksē. AT Senāta Administratīvo lietu departamenta nolēmumu krājuma anotācija. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 09.12.2008., Nr. 46(551); Dreimanis Agris. Pagaidu aizsardzības līdzekļi administratīvajā procesā tiesā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 24.03.2009., Nr. 12(565).

²⁸⁸ Tiesu prakses vispārinājums „Pagaidu tiesas aizsardzības līdzekļu piemērošana administratīvajā procesā tiesā”. 2008. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> (aplūkots 03.04.2009.).

²⁸⁹ Turpat.

²⁹⁰ Turpat.

Administratīvā rajona tiesa un Administratīvā apgabaltiesa ir vairakkārt atzinušas, ka pagaidu noregulējumu var piemērot tikai pēc tam, kad ir ierosināta administratīvā lieta.²⁹¹

Treškārt, civilprocesā un administratīvajā procesā ir pavisam atšķirīgi termiņi pieteikuma par pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļa noteikšanu izskatīšanai. Administratīvajām tiesām ir dots mēnesis laika (Administratīvā procesa likuma 197.panta pirmā daļa), bet civiltiesām – nereti tikai viena diena (Civilprocesa likuma 250.¹²panta otrā daļa). Šādā termiņā prasības izskatīšana pēc būtības nemaz nav iespējama.

Ceturtkārt, pagaidu aizsardzības līdzekļu jēga neatbilst prasības izskatīšanai pēc būtības. Pagaidu aizsardzības piemērošana tomēr ir pagaidu procedūra, kurā jābūt ātram pagaidu risinājumam, lai prasītāja pārkāpto tiesību aizsardzība būtu efektīva. Ātra tā varēs būt tikai tad, ja tiesnešiem nebūs jāveic visa tā prasības pamatotības pārbaude, kāda tā ir, ja prasību patiešām skata pēc būtības. Divkārtā lietas izskatīšana pēc būtības nav pieļaujama kaut vai tādēļ, ka tādējādi tiesas resursi tiek izmantoti nelietderīgi un zūd tiesas efektivitāte. Tad jau efektīvāk būtu steidzami sasaukt tiesas sēdi un uzreiz izskatīt lietu pēc būtības parastā prasības kārtībā. Tā kā prakse ir pierādījusi, ka nekavējoša prasības izskatīšana nav iespējama, tieši tāpēc ir ieviests pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu institūts.

To valstu, kurām ir visdziļākās pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu tradīcijas, prakse un tiesību attīstība daudzu gadu desmitu laikā ir pierādījušas, ka pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu nevar pārvērst par „mini lietas izskatīšanu pēc būtības”. Gluži otrādi – kā jau šajā darbā tika analizēts, jau 1975.gadā lietā *American Cyanamid Co. v. Ethicon Ltd.*²⁹² Lordu Palāta atteicās no agrāk eksistējošās prasības konstatēt stipru sākotnēju prasības materiāltiesisko pamatu. Tā vietā lordi iedibināja jaunu principu, ka prasītājam jāpamato, ka lietā ir nopietns iztiesājams jautājums (*a serious question to be tried*). Lords Diploks (*Lord Diplock*) izskaidroja šī jēdziena nozīmi, sakot, ka tiesai ir tikai jāpārlicinās, ka prasītājs ir atklājis pietiekami būtisku pamatu lietas ierosināšanai un ka prasība nav frivola vai kaitinoša, jo šajā tiesas procesa stadijā tās nav tiesas funkcijas risināt pierādījumu pretrunas par faktiem, uz kuriem var balstīties katras puses prasījumi lietas izskatīšanā pēc būtības, ne arī izlemt sarežģītus tiesību jautājumus, kas prasa detalizētu argumentāciju un rūpīgi pārdomātus apsvērumus.

Tātad var rezumēt, ka, lemjot jautājumu par pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanu, tiesai ir jāvērtē prasības pirmšķietamā pamatotība, taču ne līdz tādām līmenim, kad būtu jārisināt ar prasības pamatotību saistīti sarežģīti faktiskie vai tiesiskie jautājumi.

²⁹¹ Tiesu prakses vispārinājums „Pagaidu tiesas aizsardzības līdzekļu piemērošana administratīvajā procesā tiesā”. 2008. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> (aplūkots 03.04.2009.).

²⁹² *American Cyanamid Co. v. Ethicon Ltd.* [1975] AC 396.

Bez tam, domājams, ka Augstākās tiesas Senāta administratīvo lietu departaments, norādot uz nepieciešamību izvērtēt pieteikuma pamatotību pēc būtības pagaidu noregulējuma piemērošanas stadijā, nebija domājis visas tās izpausmes, kas ir raksturīgas pieteikuma izskatīšanai pēc būtības lietas izskatīšanas pēc būtības stadijā, bet gan tikai mēģinājis pateikt, ka pirmšķietamā pamatotība nav vērtējama formāli, bet gan iedziļinoties pieteikuma būtībā.

No Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta prakses izriet vēl kāds cits būtisks secinājums: lemjot par pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanu, jāvērtē divi pamatkritēriji:

- 1) administratīvā akta pirmšķietams prettiesiskums jeb pieteikuma pirmšķietama pamatotība;
- 2) pamats uzskatīt, ka gadījumā, ja pagaidu noregulējums netiks piemērots, procesa dalībniekam radīsies būtisks kaitējums vai grūti novēršami vai atlīdzināmi zaudējumi.²⁹³

Lai gan administratīvā procesa lietās pagaidu aizsardzības līdzekļi ir stipri atšķirīgi no pagaidu aizsardzības līdzekļiem civilprocesā, tāpat atšķiras administratīvā procesa un civilprocesa principi un tiesas loma (piemēram, objektīvās izmeklēšanas princips iepretī sacīkstes principam), tomēr abu nozaru pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanā šie ir galvenie kritēriji jeb piemērošanas pamati. Tiem var būt atšķirīga izpratne un piemērošanas nianse, tie var slēpties zem dažādiem nosaukumiem, taču tie ir un paliek obligātie pamatkritēriji, bez kuru izvērtēšanas nekādi nevar iztikt.

Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments ir skaidrojis, ka pirmais kritērijs (pirmšķietamā pamatotība) ir objektīvais kritērijs, un tādēļ vērtējams pirms otrā (būtiskā kaitējuma), kas ir subjektīvais kritērijs.²⁹⁴ Loģiski - ja tiesa pirmšķietami secina, ka spriedums būs pieteicējam nelabvēlīgs, tad pieteicējam radies kaitējums pats par sevi nevar būt pamats pagaidu aizsardzības piemērošanai. Lai gan jāņem vērā abu kritēriju secība, tomēr būtiska ir arī to skatīšana kopumā. Jo lielāka ticamība, ka pieteikums tiks apmierināts, jo zemāka robeža nosakāma, vērtējot, vai pieteicēja interešu aizskārums ir pietiekami būtisks, lai būtu pamats piemērot pagaidu noregulējumu.²⁹⁵ Šādam tiesas secinājumam noteikt var piekrist, un tas ir tik pat labi attiecināms uz pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanu intelektuālā īpašuma lietās civilprocesā.

---

²⁹³ Tiesu prakses vispārīgums „Pagaidu tiesas aizsardzības līdzekļu piemērošana administratīvajā procesā tiesā”. 2008. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> (aplūkots 03.04.2009.).

²⁹⁴ Turpat.

²⁹⁵ Turpat.

Lai gan Latvijas likuma burts Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta pirmajā daļā nosaka šauru pamatu pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanai (būtisko kaitējumu un interešu balansu nemin vispār), autore uzskata, ka tiesnesim vai tiesai ir pienākums vērtēt arī citus apstākļus, kas tieši nav minēti Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta tekstā. No Civilprocesa likuma 250.¹⁰pantā ietvertā formulējuma tiesa „var pieņemt lēmumu” (nevis „pieņem lēmumu”) izriet, ka pagaidu pienākumrīkojums tāpat kā iepriekšējās nodaļās aprakstītie pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir līdzeklis, ko piemēro pēc procesuālā tiesas ieskata. Šajā darbā jau analizēts, kas saprotams ar procesuālo tiesas ieskatu jeb tiesas brīvību izlemt, tādēļ visas šīs analīzes atkārtošana nav vajadzīga, taču vēlreiz jāuzsver, ka tiesas ieskats juridiskā izpratnē nav konkrētā tiesneša vai konkrētā tiesas sastāva personiskais viedoklis par taisnīgumu, bet gan no tiesību sistēmas atvasināta taisnības apziņa un vispārīgie tiesību principi, kas rada izpratni par pareizāko un taisnīgāko risinājumu.

Latvijas tiesību sistēmas un anglosakšu tiesību sistēmas taisnības apziņa un vispārīgie tiesību principi savos pamatos ir līdzīgi. Līdz ar to autore uzskata, ka arī Latvijā veiksmīgi var pielietot *American Cyanamid* testu vai tam līdzīgus faktorus, lai noteiktu, vai pagaidu pienākumrīkojums ir nosakāms, vai nē. Autore iesaka šādu priekšnoteikumu izvērtēšanas shēmu:

- 1) vai pastāv pietiekams pamats uzskatīt, ka prasītājam pieder intelektuālā īpašuma tiesība;
- 2) vai pastāv pietiekams pamats uzskatīt, ka prasītājam piederošā intelektuālā īpašuma tiesība tiek pārkāpta vai tiks pārkāpta;
- 3) vai pastāv pietiekams pamats uzskatīt, ka ar minēto pārkāpumu prasītājam tiek nodarīts vai tiks nodarīts būtisks kaitējums gadījumā, ja pagaidu pienākumrīkojums netiks piemērots;
- 4) vai interešu balanss ir par vai pret pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanu.

Šos apstākļus būtu jāvērtē kopsakarā, nevienam no tiem nepiešķirot iepriekšnoteiktu spēku attiecībā pret pārējiem, tomēr pieturoties pie tādas priekšnoteikumu izvērtēšanas secības kādā tie šeit minēti. Jebkurā gadījumā pie katra nākamā var ķerties tikai tad, kad uz iepriekšējiem ir gūta pozitīva atbilde. Autore iesaka šos kritērijus noteikt Civilprocesa likumā, pārstrādājot Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta pirmajā daļā noteikto pagaidu pienākumrīkojuma (un kustamas mantas apķīlāšanas) pamatu, jo pašreizējā redakcija ir pārāk skopi formulēta un prakse rāda, ka tās nereti gramatiskais un sašaurinātais tulkojums noved pie neadekvāta rezultāta. Jo īpaši maz tiek saprasta nepieciešamība izvērtēt būtisko kaitējumu un interešu balansu, jo tas tieši nav ierakstīts 250.¹⁰panta pirmajā daļā.

Pirmie divi priekšnoteikumi ietver sevī nepieciešamību izvērtēt prasības pirmšķietamo pamatotību, t.i., prasības materiāltiesisko pamatotību no šajā procesa stadijā saprātīgi iespējamajiem pierādījumiem. Vērtēšana jāveic, apsverot prasības būtību (saturu), nevis vienīgi formālo pusi (rekvizītus), taču tas jā dara tikai līdz tādām līmenim, lai tiesa vai tiesnesis šajā stadijā gūtu pārliecību, ka prasībai ir labas iespējas tikt apmierinātai un prasība nav acīmredzami triviāla, nepamatota, nenozīmīga attiecībā pret prasītajiem līdzekļiem vai iesniegta nelabā ticībā, un jāpatur prātā, ka šajā procesa stadijā tiesas funkcijas nav skatīt lietu pēc būtības un izlemt ar prasības būtību saistītus sarežģītus tiesību jautājumus, kas prasa detalizētu argumentāciju un rūpīgi pārdomātus apsvērumus. Respektīvi, šajā stadijā prasītāja tiesību pēc saistības jāvērtē nopietnāk, nekā lemjot par prasības ierosināšanu vai pieteikuma pieņemšanu, taču ne tik nopietni kā tad, kad izskata lietu pēc būtības.

Prasība nebūs pamatota ne tad, ja prasītājam nepiederēs intelektuālā īpašuma tiesība, ne arī tad, ja nebūs šīs tiesības esoša vai nākotnē ticami iespējama pārkāpuma, līdz ar to pirmie divi priekšnoteikumi pēc savas būtības ir viens kritērijs – prasības pirmšķietamā pamatotība. Tāpēc iespējams ar laiku tos sapludināt un likumā izteikt vienā kritērijā. Tomēr pagaidām, kamēr pagaidu pienākumrīkojums ir jauns tiesiskās aizsardzības līdzeklis un tā piemērošanas izpratne tikai pamazām veidojas, lietderīgāk ir prasības pirmšķietamās pamatotības kritērija komponentus skaidri noteikt atsevišķi.

Savukārt trešais kritērijs par būtiskā kaitējuma izvērtēšanu ietver sevī arī apsvērumu par to, vai tas ir nelabojams, respektīvi, vai cits tiesiskās aizsardzības līdzeklis nav pietiekams prasītāja interešu aizsardzībai, jo īpaši, vai kaitējuma monetārā atlīdzība nav adekvātākais līdzeklis. Ja kaitējuma atlīdzības piedziņa spriedumā pietiekami kompensētu prasītājam nodarīto kaitējumu (un atbildētājs to būtu spējīgs samaksāt), tad pagaidu pienākumrīkojums visdrīzāk nav jāizdod. Protams, ka nebūs pamata pagaidu pienākumrīkojumam, ja prasībā netiks lūgts spriedumā noteikt galīgo pienākumrīkojumu. Tāpat būtiska kaitējuma parasti nebūs, ja prasītājs pagaidu pienākumrīkojumu neprasa savlaicīgi pēc tiesību pārkāpuma atklāšanas.

Trešajā kritērijā arī ietilpst apsvērumi par to, vai nepietiek, ka atbildētājs iemaksā nodrošinājumu prasītāja iespējamo zaudējumu nodrošināšanai vai sniedz citu līdzvērtīgu garantiju, kas gan Civilprocesa likuma 30.²nodaļā nav speciāli paredzēts (250.¹²panta trešā daļa paredz iespēju prasītājam nodrošināt atbildētāja zaudējumus, bet ne otrādi), bet autore uzskata, ka nav ne tiesisku, ne faktiski šķēršļu šāda nodrošinājuma došanai arī no atbildētāja puses.

Protams, jāatceras, ka ar pārkāpumu atbildētājs aizskar prasītāja ekskluzīvās tiesības, bet reizēm šīs tiesības nemaz nav tik ekskluzīvas, ja saistītas ar citu personu tiesībām un pamatotām tiesiskām interesēm (līdzautorība, vārda brīvība, sabiedrības intereses utt.).

Ceturtajā kritērijā var ietilpt visdažādāko apstākļu un interešu izvērtēšana, no kurām liela daļa jau ir minēta iepriekš sniegtajā ārvalstu tiesību prakses analīzē, bet kuru esamība ir atkarīga no konkrētās lietas rakstura un kuru uzskaitījums nekad nevar būt izsmeļošs.

Latvijas tiesu praksē attiecībā uz pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanas pamatu ir redzamas nopietnas problēmas. Protams, katra jauna tiesību institūta ieviešana sākumā mēdz būt saistīta ar nelielām neskaidrībām un kļūmēm, taču vairāki lēmumi pēdējo gadu laikā liecina par lielām kļūdām un bīstamām prakses attīstības tendencēm.

Plašu sabiedrības uzmanību guvusi lieta Latvijas Republikas Kultūras ministrijas prasībā pret akciju sabiedrību (turpmāk - AS) „Rīgas kinostudija” par autortiesību un blakustiesību pārkāpumiem²⁹⁶. 2007.gada 12.decembrī Kultūras ministrija iesniedza Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesā prasības pieteikumu ar tā 2008.gada 31.janvāra, 16.jūnija un 29.jūlija papildinājumiem pret AS „Rīgas kinostudija”, lūdzot atzīt, ka AS „Rīgas kinostudija”, prettiesīgi uzdodoties par Latvijas valstij piederošo filmu autortiesību īpašnieku un noslēdzot 2007.gada 01.oktobra līgumu Nr. 01/10-1 ar „Voxell Aps” par ekskluzīvās izplatīšanas tiesību piešķiršanu, ir aizskārusi Latvijas valsts mantiskās un personiskās autortiesības, kā arī blakustiesības uz filmām, kas tika uzņemtas Valsts Rīgas kinostudijā laika posmā no 1964.gada 01.jūnija līdz 1990.gada 04.maijam, piedzīt nodarītos zaudējumus 29517,77 latu apmērā un aizliegt AS „Rīgas kinostudija” izmantot filmas, kas tika uzņemtas Valsts Rīgas kinostudijā laika posmā no 1964.gada 01.jūnija līdz 1990.gada 04.maijam, kuru autortiesības un blakustiesības (tai skaitā ekskluzīvās izplatīšanas tiesības) pieder Latvijas valstij Kultūras ministrijas personā un kuru izplatīšanas tiesības nav saņēmusi AS „Rīgas kinostudija”. Prasības papildinājumos darbu izmantošanas aizliegumu tika lūgts noteikt sekojošā redakcijā: aizliegt publiskot, publicēt, publiski izpildīt, izplatīt, raidīt, retranslēt, padarīt pieejamas sabiedrībai pa vadiem vai citā veidā tādējādi, ka tām var piekļūt individuāli izraudzītā vietā un laikā, iznomāt, izīrēt vai publiski patapināt, tieši vai netieši, īslaicīgi vai pastāvīgi reproducēt, tulkot, aranžēt, dramatisēt, ekranizēt vai citādi pārveidot augstākminētās filmas.

2008.gada 29.jūlijā Kultūras ministrijas pilnvarotais pārstāvis iesniedza tiesā pieteikumu par prasības nodrošinājumu, norādot, ka sprieduma izpilde lietā varētu kļūt apgrūtināta vai neiespējama, jo prasības nenodrošināšanas gadījumā AS „Rīgas kinostudija”, iespējams, turpinās uzdoties par filmu autortiesību īpašnieku, fiktīvi piešķirot trešajām

---

²⁹⁶ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas lieta Nr. C30171108.

personām filmu komerciālas izmantošanas tiesības. Tādēļ prasītāja lūdza ierakstīt valsts aģentūras „Nacionālais Kino centrs” filmu reģistrā kā publiskā reģistrā aizlieguma atzīmi – aizliegt komerciāli izplatīt precizētajā prasības pieteikumā uzskaitītās 982 filmas visos izplatīšanas veidos (tai skaitā DVD tirdzniecība, noma, kino izrādīšana u.c.). Prasītāja lūdza papildus piemērot otru prasības nodrošinājuma līdzekli – aizliegumu veikt noteiktas darbības, konkrēti – aizliegt atbildētājam komerciāli izplatīt jebkurā un visos izplatīšanas veidos minētās filmas.

Ar 2008.gada 14.augusta lēmumu tiesnese šo pieteikumu noraidīja *inaudita altera parte* kārtībā. Lēmumā norādīts, ka pieteikums iesniegts par prasības nodrošināšanu, nevis par pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu Civilprocesa likuma 30.²nodaļas kārtībā, līdz ar to jāvērtē sprieduma izpildes neiespējamība vai apgrūtinājums, nevis pārkāpuma esamība. Prasītājas pieteikums nav pamatots, jo viņas atsauce uz iespējamu pārkāpuma turpināšanu nevar iespaidot sprieduma izpildi: ja prasība tiks apmierināta, nosakot aizliegumu turpmāk izmantot minētās filmas, atbildētājam (un citām personām) jebkurā gadījumā būs jāpārtrauc to izplatīšana un jebkāda cita veida izmantošana.

Bez tam, tiesnese pamatoti norādīja, ka prasītāja atsaukšanās uz savām grūtībām apzināt visas trešās personas, kas uz AS „Rīgas kinostudija” atļaujas pamata ir izmantojušas filmas komerciālos nolūkos, nav sprieduma izpildes grūtības, bet gan pierādīšanas pienākuma grūtības, savukārt pēdējās nav prasības nodrošināšanas pamats. Turklāt prasītājam atbilstoši Civilprocesa likuma 250.¹⁶pantam ir tiesības uz informāciju.

Šādi tiesneses secinājumi šķiet pilnīgi pamatoti un saprotami, tikai izbrīnu izraisa pats pieteikums par prasības nodrošināšanu: kāpēc prasītājs lūdza prasības nodrošināšanu uz pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanas pamatiem. Autore var tikai minēt, tomēr visticamākā versija šķiet gaužām triviāla: prasītājas juristi visticamāk nemaz nebija pamanījuši civilprocesa jauno institūtu – pagaidu aizsardzības noteikšanu, lai gan uz pieteikuma iesniegšanas brīdi tas bija spēkā jau pusotru gadu.

Prasītājas pārstāvis 14.augusta lēmumu nepārsūdzēja, bet, acīmredzot sapratis savu misēkli, 2008.gada 01.septembrī iesniedza tiesā jaunu pieteikumu - šoreiz par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu. Pieteikumā ir norādīts, ka Latvijas valsts ir uzskatāma par autortiesību uz filmām subjektu, jo ir persona, kas pārņēmusi autora tiesības uz 982 filmām vēl pirms Autortiesību likuma spēkā stāšanās. Prasības pieteikumā autortiesību pārņemšana tika aprakstīta sīkāk. Līdz ar to prasītājs uzskatīja, ka Latvijas valsts Latvijas Republikas Kultūras ministrijas personā ir uzskatāma par intelektuālā īpašuma tiesību subjektu Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta pirmās daļas izpratnē un var pretendēt uz pagaidu aizsardzības līdzekli.

Pieteikumā izklāstīts, ka 2007.gada 01.oktobrī starp atbildētāju AS „Rīgas kinostudija” un citu personu „Voxell Aps” tika noslēgts līgums, saskaņā ar kuru „Voxell Aps” ieguva ekskluzīvas tiesības uz strīdus filmu izplatīšanu. Iepazīstoties ar „Voxell Aps” vēstuli, prasītājs secināja, ka „Voxell Aps” pilnā apmērā rīkojās tā, it kā tā patiesi būtu ieguvusi ekskluzīvas tiesības uz filmu izplatīšanu ētera televīzijā, kabeļtelevīzijā, satelīttelevīzijā, kinoteātros un mājas video formātā. Lai AS „Rīgas kinostudija” varētu nodot trešajām personām jebkādas tiesības uz filmām, AS „Rīgas kinostudija” vispirms vajadzēja likumīgā veidā iegūt attiecīgās tālāk nododamās tiesības no Latvijas valsts, taču Latvijas valsts nekad nav paudusi gribas izteikumu, ar kuru tā jebkādā veidā atteiktos no jebkādam autortiesībām vai blakustiesībām uz filmām par labu AS „Rīgas kinostudija”. No tā prasītāja secināja, ka AS „Rīgas kinostudija” un „Voxell Aps” ir pārkāpušas intelektuālā īpašuma tiesību subjekta (Latvijas valsts) autortiesības uz filmām un turpina to darīt, uzdodoties par Rīgas kinostudijā laika posmā no 1964.gada 01.jūnija līdz 1990.gada 04.maijam uzņemto filmu autortiesību īpašnieci un likumīgu izplatītāju un noslēdzot 2007.gada 01.oktobra līgumu. Līdz ar to prasītājas ieskatā ir pamats piemērot Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta trešās daļas 3.punktā paredzēto pagaidu aizsardzības līdzekli - aizliegumu veikt noteiktas darbības gan atbildētājam, gan personām, kuru sniegtie pakalpojumi tiek izmantoti, lai pārkāptu intelektuālā īpašuma tiesības, vai personām, kuras padara iespējamu šāda pārkāpuma izdarīšanu. Prasītāja uzskatīja, ka atbildētāja šajā lietā ir AS „Rīgas kinostudija”, savukārt „Voxell Aps” veicina un padara iespējamu attiecīgā pārkāpuma izdarīšanu, un „Voxell Aps” sniegto pakalpojumu rezultātā pārkāpumu izdara arī šobrīd nenoskaidrotas trešās personas. Tādēļ prasītāja lūdza tiesu pieņemt lēmumu par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu, aizliedzot atbildētājam un „Voxell Aps” komerciāli izplatīt jebkurā un visos izplatīšanas veidos precizētajā prasības pieteikumā uzskaitītās 982 filmas.

Pieteikumu tiesa skatīja *inter partes* - tiesas sēdē 2008.gada 12.septembrī, uzklusot abas puses. Vispirms var uzteikt tiesas izšķiršanos par labu *inter partes*, nevis *ex parte* procesuālajai kārtībai, jo, autoresprāt, no prasītājas pašas iepriekšējām darbībām izriet, ka ne prasītāja ar savu tiesību aizsardzību steidzās, ne arī īsti zināja, kādu aizsardzību galu galā vēlas. Promocijas darba autores rīcībā nav visu lietas materiālu, jo darba tapšanas laikā lieta vēl nav izskatīta pēc būtības, taču autore to secina no publiski pieejamajiem nolēmumiem. Pirmkārt, no tiem izriet, ka prasītāja sākotnēji nespēja iesniegt pienācīgu prasību, jo ar tiesneses 2008.gada 03.janvāra lēmumu prasības pieteikums tika atstāts bez virzības trūkumu novēršanai līdz 01.februārim, un prasītāja ar trūkumu novēršanu nesteidzās – papildinājumus iesniedza tikai priekšpēdējā dienā – 2008.gada 31.janvārī. Pēc tam prasības pieteikums tika vēl grozīts. Otrkārt, pieteikums par pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļa noteikšanu tika

iesniegts vairākus mēnešus pēc prasības celšanas. Līdz ar to, kā arī ņemot vērā, ka atbildētājam jau bija zināms par prasības esamību un lietas apstākļiem, patiešām nebija pietiekama pamata pieteikumu izlemt *inaudita altera parte* kārtībā, kas nepamatoti aizskartu atbildētājas tiesības tikt uzklausītai.

Tiesas sēdē prasītājas pārstāvis norādīja, ka aizsardzības līdzekli nepieciešams piemērot, jo atbildētāja ir veikusi un vēl joprojām veic tādas darbības un realizē tiesības, kuru viņai nav. Pieteikums jāapmierina, lai turpmāk netiktu veikts tiesību aizskārums. Tomēr pārstāvis neiebilda, ka Rīgas kinostudijas filmas tiek izmantotas nekomerciāliem mērķiem, ja tā rezultātā netiek gūts labums tiesvedības laikā.

Atbildētājas pārstāvis tiesas sēdē norādīja, ka pieteikums ir noraidāms, jo šobrīd nav viennozīmīga viedokļa, kam pieder autortiesības un blakustiesības uz strīdus filmām. Atbildētājam un „Voxell Aps” ir līgums, savukārt „Voxell Aps” ir līgums ar lielākajām Krievijas televīzijām. Lai aizliegtu nodarboties ar uzņēmējdarbību, ir jābūt ļoti nopietniem un stabiliem iemesliem, kas šobrīd nav saskatāmi. Prasītāja tikai cenšas iedragāt Rīgas kinostudijas ienākumu avotu un radīt tai zaudējumus.

Tiesa nolēma pieteikumu noraidīt, norādot uz vairākiem iemesliem. Vispirms tiesa atzīmēja, ka pagaidu aizsardzības līdzeklis nav obligāti piemērojams visos gadījumos, bet pēc tiesas ieskatiem, ja tiesa to atrod par nepieciešamu, izvērtējot pieteikumā minētos motīvus.

Pēc tam tiesa analizēja prasītājas apgalvojumu, ka viņa ir intelektuālā īpašuma tiesību uz filmām subjekts, kura tiesības tiek pārkāptas. Šajā sakarā tiesa norādīja, ka, kā redzams no pušu paskaidrojumiem, starp pusēm pastāv strīds, vai prasītājs ir autortiesību subjekts un attiecīgi, vai prasītājam vispār ir tiesības uz strīdus filmām, vai strīdus filmas ir intelektuālo tiesību objekts šobrīd spēkā esošās likumdošanas izpratnē. Lai arī tas nav formulēts tieši tādiem vārdiem, tomēr no tiesas konstatējuma par šāda strīda esamību var secināt, ka tiesa nav varējusi konstatēt, ka prasītāja būtu intelektuālā īpašuma tiesību subjekts, kas viņai attiecīgi ļautu pretendēt uz pagaidu pienākumrīkojumu.

Seko tiesas atziņa, ka, izvērtējot nepieciešamību piemērot pagaidu aizsardzības līdzekli, ir vērtējams, kādu apsvērumu un motīvu dēļ steidzami, neizskatot strīdu pēc būtības, būtu piemērojams pagaidu aizsardzības līdzeklis; izvērtējot Civilprocesa likuma 250.¹⁰ pantu tiesības sistēmas kontekstā, kas ir balstīta uz taisnīguma, saprātīguma un proporcionalitātes principiem, tiesai ir vērtējama reālā situācija un arī sekas pagaidu līdzekļa piemērošanas vai nepiemērošanas gadījumā. Šajā sakarā tiesa konstatēja, ka prasītājas faktiskais mērķis ir nepieļaut tiesību (par kuru piederību pusēm pastāv strīds) pārkāpumu un kaut kādu atbildētājas un citas personas „Voxell Aps” komerciālu interešu apmierinājumu līdz lietas izskatīšanai pēc būtības. Tiesa uzskatīja, ka šādi motīvi nerada pamatu nekavējošai iespējamo

tiesību aizsardzībai, jo tiesību pārkāpums pats par sevi var tikt novērsts, izspriežot lietu pēc būtības, kas ir arī izskatāmās prasības priekšmets, un jebkuri zaudējumi ir atlīdzināmi, prasītājam paturot tiesības prasīt gan atbildētāja peļņu, gan nodarītos zaudējumus.

Turklāt tiesa neatzina par pamatotu motivāciju pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanai prasītājas argumentu, ka turpmākā zaudējumu atlīdzība ir saistīta ar apgrūtinātām tiesvedībām ar nenoskaidrotu personu loku. Pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošana, faktiski aizliedzot atbildētājam komerciāli izmantot strīdus filmas, nerada uzreiz automātisku kaitējuma atlīdzības nosacījumu prasītājam prasības apmierināšanas gadījumā. Tiesa uzskatīja, ka, nepiemērojot pagaidu aizsardzības līdzekli, netiek radīts nekāds nenovēršams, objektīvi draudošs kaitējums prasītāja iespējamām interesēm attiecībā par autortiesībām un blakustiesībām uz 982 strīdus filmām.

Tātad šajā tiesas lēmumā ir analizēti abi galvenie pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanas kritēriji: prasītāja tiesība pēc saistības un nenovēršams kaitējums. Apsveicami, ka tiesa ir aplūkojusi pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanas pamatu nesašaurināti un ir spējusi atvasināt ne mazāk svarīgo kaitējuma izvērtēšanas nepieciešamību. Lai gan tiesa ir lietojusi terminu „nenovēršams, objektīvi draudošs kaitējums”, lielākajā daļā gadījumu tas atbildīs būtiska kaitējuma jēdzienam, jo, ja kaitējums ir novēršams (piemēram, kā šajā gadījumā, atlīdzināms naudā), tad tas nav būtisks. Lai gan teorētiski varētu vēlēt lēmuma motīvu plašāku izvērsumu, augstākminēto apstākļu dēļ šis lēmums pagaidām ir viens no labākajiem pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanas jomā.

Diemžēl Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija, 2009.gada 22.janvārī izskatot prasītājas blakus sūdzību par minēto Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2008.gada 12.septembra lēmumu, to atcēla.²⁹⁷ Apelācijas instances lēmumā ir manāmi vairāki bīstami apgalvojumi. Pirmkārt, apgabaltiesa no Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta pirmās daļas izsecināja trīs priekšnoteikumus pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanai:

- 1) pastāv autortiesību pārkāpums vai ir pamats uzskatīt, ka tāds varētu pastāvēt;
- 2) prasītājs iesniedzis motivētu pieteikumu;
- 3) pieteikumā norādāms pagaidu aizsardzības līdzeklis.

Šādam tiesas secinājumam nevar piekrist, un pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanas pamati, izņemot pirmo, ir citi – šajā darbā jau analizēti, līdz ar to analīzi atkārtot nav nepieciešams. Jebkurā gadījumā motivēta pieteikuma iesniegšana ir svarīga, bet tas nav pamats; pamats ir nevis pieteikuma iesniegšana, bet gan apstākļi, kas ir ietverti iesniegtajā pieteikumā. Tāpat pagaidu aizsardzības līdzekļa norādīšana nav pamats jeb iemesli šī līdzekļa piemērošanai. Protams, motivētam pieteikumam un izvēlēta līdzekļa norādei ir jābūt, bet šie

---

²⁹⁷ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C30171108.

divi pēdējie tiesas norādītie priekšnoteikumi nav vērtējami, analizējot pagaidu pienākumrīkojuma izdošanas pamatu.

Pirmais tiesas norādītais priekšnoteikums – pastāv autortiesību pārkāpums vai ir pamats uzskatīt, ka tāds varētu pastāvēt – ir pareizs, taču nepilnīgs jeb, precīzāk sakot, sekundārs. Lai tiesību pārkāpums varētu pastāvēt, vispirms prasītājam šīm tiesībām ir jāpieder. Ja prasītājam tiesības nepieder, nav nekāda viņa tiesību pārkāpuma. Dīvaini, bet līdz tādām secinājumiem apgabaltiesa nenonāk. Gluži pretēji – lai gan Civillietu tiesu kolēģija lēmumā konstatē, ka konkrētajā gadījumā autortiesību subjekts nav nosakāms pirms lietas izskatīšanas pēc būtības, jo strīds ir par tādiem autortiesību objektiem, kuri radušies pirms Autortiesību likuma pieņemšanas, tiesa vienlaicīgi atzīst, ka prasītāja pieteikums par pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanu atbilst Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta pirmajā daļā minētajiem priekšnoteikumiem. Tiesa šo atzinumu nostiprina ar viedokli, ka strīds par īpašuma tiesību piederību lemjams, izskatot lietu pēc būtības, taču tas neietekmē pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanu.

Bez tam, tiesa atsaucas uz Piemērošanas direktīvas preambulas 22.punktu (t.i., apsvērumu), kas (cita starpā) nosaka, ka ir svarīgi paredzēt pagaidu pasākumus pārkāpuma tūlītējai izbeigšanai, negaidot lēmumu par lietas būtību. Šāda atsauce tiesas lēmumā nav pieļaujama, jo direktīva nav tieši piemērojams tiesību akts un nosaka nevis tiesas rīcību konkrētajā situācijā, bet gan valsts pienākumus paredzēt noteiktus tiesiskās aizsardzības līdzekļus. Protams, direktīvu nepieciešamības gadījumā var piemērot tiesību normu interpretācijā, taču apgabaltiesas lēmumā nav neviena vārda, kas liecinātu, ka tiesa uz direktīvu atsaukusies ar šādu mērķi. Bez tam, preambulas 22.punkts nosaka vispārēju nepieciešamību valstīm iestrādāt likumā pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļus, nevis kāda konkrēta pagaidu līdzekļa piemērošanas pamatus.

Otrkārt, apgabaltiesa lēmumā ir ierakstījusi atzinumu: „Pagaidu aizsardzības līdzekļi pēc savas būtības un mērķa ir līdzīgi prasības nodrošināšanas institūtam. Tādēļ secināms, ka pietiekams pamats pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanai ir prasītāja uzskats, ka viņa autortiesības tiek pārkāptas.”

Lēmumā nav nekādu motīvu, kā tiesa pie šāda secinājuma nonākusi. Vispirms jau ir nepareizs formulējums, ka pagaidu aizsardzības līdzekļi ir līdzīgi prasības nodrošināšanai. Prasības nodrošināšana ir pagaidu aizsardzības līdzekļu veids. Tomēr pieņemsim, ka apgabaltiesa šeit salīdzināja nevis visus pagaidu aizsardzības līdzekļus, bet tikai Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta trešajā daļā minētos pagaidu aizsardzības līdzekļus, tostarp pagaidu pienākumrīkojumu, ar prasības nodrošinājumu. Šādas analīzes rezultātā apgabaltiesas izdarīto secinājumu autore nevar vērtēt kā pareizu. Pagaidu pienākumrīkojums un prasības

nodrošināšana ir divi dažādi līdzekļi ar dažādu būtību un mērķiem: pagaidu pienākumrīkojums ir paredzēts pārkāpuma nepieļaušanai vai pārtraukšanai, bet prasības nodrošinājums – apmierinoša sprieduma izpildes nodrošināšanai. Par šiem dažādajiem mērķiem runāts arī vairākos rakstos.²⁹⁸

Savukārt vispār nav saprotams, kā no abu līdzekļu pielīdzināšanas tiesa ir secinājusi, ka pietiekams pamats pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanai ir prasītāja uzskats, ka viņa autortiesības tiek pārkāptas. Šāds pamats nav ne pagaidu pienākumrīkojuma izdošanai, ne arī prasības nodrošināšanai. Par to, kāds ir prasības nodrošināšanas pamats, ir plaši rakstīts promocijas darba 2.1.3.apakšnodaļā, un vienas puses uzskats tas nekad nav.

No vienas puses, tiesa nepamatoti sašaurināja pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanas pamatu, par tādu atzīstot tikai autortiesību pārkāpuma pastāvēšanu vai iespējamu pastāvēšanu, no otras puses, nepamatoti paplašināja, par pamatu pieļaujot prasītāja uzskatu, ka viņa autortiesības tiek pārkāptas. Taču lēmuma motīvu daļas pēdējā teikumā tiesa pēkšņi pamatu paplašināja vēl vairāk ar pavisam jaunu kritēriju, rakstot, ka „(..) ir mērķtiecīgi atkārtoti lemt par pagaidu aizsardzības līdzekļa piemērošanu, jo pretējā gadījumā prasītājam labvēlīga sprieduma izpilde varētu būt apgrūtināta vai neiespējama”.

Civilprocesa likuma panti par pagaidu aizsardzības noteikšanu nevienā vietā neparedz noskaidrot, vai prasības apmierināšanas gadījumā sprieduma izpilde varētu būt apgrūtināta vai neiespējama. Tāda pamata pienākumrīkojuma noteikšanai nav. Var tikai minēt, ka tiesa to ir patvaļīgi „patapinājusi” no prasības nodrošināšanas pamatiem. Sprieduma izpildes apgrūtinājums vai neiespējamība ir prasības nodrošināšanas pamats, un prasības nodrošinājums ir cits pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzeklis nekā pagaidu pienākumrīkojums. Ne jau velti 2006.gada 14.decembrī Civilprocesa likumā tika izdarīti grozījumi, ar kuriem tika radīta pilnīgi jaunā 30.²nodaļa ar jauniem pagaidu aizsardzības līdzekļiem. Ja pagaidu pienākumrīkojums būtu identisks prasības nodrošināšanai, nebūtu bijis nekādas nepieciešamības pēc tā speciālas ieviešanas. Bez tam, kā jau konstatēts, prasības nodrošināšana ir vērsta uz sprieduma izpildes nodrošināšanu, bet pagaidu pienākumrīkojums – uz pārkāpuma pārtraukšanu. Lielākoties vienīgais, kas abiem līdzekļiem ir kopīgs, ir tas, ka tie abi ir pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi un ka tiem ir līdzīgs piemērošanas process (bet ne pamats!).

Šīs analīzes sakarā rodas jautājums, vai prasības nodrošinājumu un pagaidu pienākumrīkojumu var piemērot vienlaicīgi vienā un tajā pašā lietā. Autore uzskata, ka atbilde

---

²⁹⁸ Papēde Magda. Direktīvu piemērošana tiesās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 13.02.2007., Nr. 7(460); Viļuma Ieva. Intelektuālā īpašuma tiesību civiltiesiskā realizācija. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 22.05.2007, Nr. 21(474).

ir pozitīva. Pirmkārt jau tāpēc, ka tie ir divi dažādi līdzekļi un tiem ir dažādas funkcijas, mērķi un piemērošanas pamati. Otrkārt, tas izriet arī no normatīvajiem aktiem, jo gan TRIPS līgums, gan Piemērošanas direktīva, gan Civilprocesa likums tos uzskata par atšķirīgiem līdzekļiem un vienlaicīgu piemērošanu neaizliedz. Ja likumdevējs būtu domājis, ka vienlaicīga piemērošana nav pieļaujama, tad varētu būt noteikta norma par alternatīvu piemērošanu, kā tas reizēm mēdz būt ar galīgajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem. Piemēram, Piemērošanas direktīvas 13.panta 1.punkts satur alternatīvu līdzekļu regulējumu kaitējuma atlīdzināšanas jomā.

Atriežoties pie Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2009.gada 22.janvāra lēmuma lietā Latvijas Republikas Kultūras ministrijas prasībā pret AS „Rīgas kinostudija”, vēl jāatzīmē, ka otrās instances tiesa neatzina par pamatotu pirmās instances tiesas viedokli par to, ka, nepiemērojot pagaidu pienākumrīkojumu, netiek radīts nekāds nenovēršams, objektīvi draudošs kaitējums. Apgabaltiesa uzskatīja, ka prasītājam var būt apgrūtināti uzzināt, kādi zaudējumi viņam būs radušies prasības apmierināšanas gadījumā; tādējādi viņam var rasties grūtības sakarā ar iespējamo zaudējumu atlīdzības saņemšanu. Arī šādam tiesas secinājumam negribētos piekrist, jo zaudējumu atlīdzības precīza aprēķināšana ir sarežģīta gandrīz jebkurā autortiesību lietā, kurā tā tiek prasīta, līdz ar to prasītāja iespējamās grūtības precīzi aprēķināt zaudējumus pašas par sevi nerada būtisku kaitējumu. Šajā lietā zaudējumi prasītājam būs jāaprēķina tik un tā - neatkarīgi no tā, vai pagaidu pienākumrīkojums tiks vai netiks izdots, jo prasītāja ir pieteikusi prasījumu par zaudējumu atlīdzību, kas vienalga būs jāpierāda, izskatot lietu pēc būtības.

Kas ar šo lietu notika tālāk? 2009.gada 23.martā Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa citā sastāvā izskatīja no jauna pieteikumu par pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanu un to atkārtoti noraidīja. No vienas puses, tiesa atrada pareizo pamatu pieteikuma noraidīšanai jeb, pareizāk sakot, pieteikuma apmierināšanai nepieciešamā pareizā pamata iztrūkumu. No tiesas motīviem izriet, ka starp pusēm esošais strīds par tiesībām ir tāda rakstura (tik komplicēts), ka, neizskatot lietu pēc būtības, šajā stadijā nav iespējams pateikt, kurai pusei pieder tiesības, un attiecīgi – nevar pateikt, ka prasītāja tiesības tiek pārkāptas vai varētu tikt pārkāptas.

Šāds tiesas secinājums šķiet pilnībā adekvāts, jo, ja šajā stadijā nav konstatējama tiesību piederība prasītājam, tad prasība nav pirmšķietami pamatota, un, ja tā nav pirmšķietami pamatota, tad nav Civilprocesa likuma 250.¹⁰ pantā noteiktā pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanas pamata.

Tiesa gan, līdztekus minētajam secinājumam tiesa atkārtoti arī tos pašus apgabaltiesas aplamos atzinumus par to, ka pagaidu aizsardzības līdzekļi pēc savas būtības un mērķa ir līdzīgi prasības nodrošināšanas institūtam, ka pagaidu aizsardzības līdzekļa mērķis pēc analogijas ar prasības nodrošinājumu ir nodrošināt iespējamā sprieduma izpildi lietā un ka tiesai jākonstatē apstākļi, kas liecinātu par to, ka iespējamā sprieduma izpilde lietā varētu būt apgrūtināta vai pat neiespējama.

Visbeidzot Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija (sastāvā esot arī promocijas darba autorei) ar 2009.gada 17.jūnija lēmumu atstāja negrozītu Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2009.gada 23.marta lēmumu, norādot gan uz pozitīvajām, gan negatīvajām iezīmēm šajā lēmumā, tai skaitā augstākminēto prasības pirmšķietamās pamatotības kritēriju, neatgriezeniskā kaitējuma kritēriju un prasības nodrošināšanas un pagaidu pienākumrīkojuma mērķu atšķirībām.

Gala secinājums no šīs lietas ir tāds, ka nereti praksē vēl joprojām nav pareizas izpratnes par pagaidu pienākumrīkojuma dabu un piemērošanas pamatu. Parādās atsevišķi pareizi secinājumi, tomēr ir arī visai aplami un bīstami, nemotivēti atzinumi, kuriem ir viegli iesakņoties, bet kurus pēc tam ir grūti izskaust.

Praksē ir parādījusies vēl kāda problēma, kas gan ir likumdevēja, nevis tiesas radīta. Proti, Civilprocesa likuma 250.¹²panta trešā daļa nosaka, ka, apmierinot pieteikumu par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu pirms prasības celšanas, tiesa vai tiesnesis var uzdot prasītājam, lai tas nodrošina zaudējumus, kas varētu rasties atbildētājam vai citām personām, kuras minētas šā likuma 250.¹⁰panta trešās daļas 3.punktā, sakarā ar pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu, iemaksājot noteiktu naudas summu tiesu izpildītāja depozīta kontā vai sniedzot līdzvērtīgu garantiju. Tātad likums zaudējumu nodrošināšanu pieļauj tikai tajos gadījumos, kad pagaidu pienākums izdots pirms prasības celšanas, bet ne pēc prasības celšanas. Tomēr vajadzība nodrošināt zaudējumus var rasties arī vēlākās procesa stadijās. Minētā problēma atspoguļojas lietā Šveices uzņēmuma „Novartis AG” prasībā pret Čehijas uzņēmumu „IC PharmaCon”, Slovēnijas uzņēmumu „KRKA, tovarna zdravil, d.d.” un Ivanu Cimprichu par patenttiesību pārkāpuma izbeigšanu²⁹⁹. Prasībā prasītājs lūdza piemērot pagaidu pienākumrīkojumu. Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesneša 2007.gada 05.novembra lēmumu pieteikums par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu tika apmierināts, papildus uzdodot prasītājam nodrošināt zaudējumus, kas varētu rasties atbildētājam un citām personām sakarā ar pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu, iemaksājot tiesu izpildītāja depozītu kontā 100 000 latu. Par šo lēmumu daļā par zaudējumu

---

²⁹⁹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas un Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C04340607.

nodrošināšanu blakus sūdzību iesniedza atbildētājs, norādot, ka zaudējumu nodrošinājums piemērots bez likumīga pamata.

Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta 2008.gada 25.februārī nolēma, ka apgabaltiesas lēmums ir atceļams daļā, ar kuru uzdots prasītājam nodrošināt zaudējumus. Palāta norādīja, ka Civilprocesa likuma 250.¹²panta trešā daļa atļauj tiesai vai tiesnesim, izlemjot jautājumu par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu, uzdot prasītājam nodrošināt zaudējumus tikai vienā gadījumā, proti, ja tiek apmierināts pieteikums par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu pirms prasības celšanas.

Šeit rodas jautājums, kāpēc zaudējumu nodrošināšanu likums paredz tikai tajos gadījumos, kad pagaidu pienākumrīkojums izdots pirms prasības celšanas, bet turpmākajās stadijās tas vairs nav iespējams. Ne TRIPS līgums, ne Piemērošanas direktīva neuzliek par pienākumu valstīm iestrādāt zaudējumu nodrošināšanas institūtu visos gadījumos, un, protams, atbildētāja aizskaršanas risks pirms prasības celšanas ir lielāks nekā pēc tam. Tomēr atbildētāja aizskaršanas risks pastāv arī pēc prasības pieņemšanas, un zaudējumu nodrošināšanas mērķis ir novērst atbildētāja nepamatota aizskāruma sekas. Bez tam, prasības nodrošināšanas gadījumā Civilprocesa likuma 140.panta otrā daļa atļauj atbildētāja zaudējumu nodrošināšanu visos gadījumos, kad prasība tiek nodrošināta. Autore nekonstatē iemeslus prezumēt, ka ar pagaidu pienākumrīkojumu atbildētāju aizskar mazāk nekā ar prasības nodrošināšanu, līdz ar to nav pamata šādai atšķirībai, un likumdevējam būtu jāgroza Civilprocesa likums, pieļaujot nodrošināt atbildētāja zaudējumus visās procesa stadijās.

Kopumā jāsecina, ka pagaidu pienākumrīkojuma institūts Latvijas tiesībās ir tik jauns, ka tam vēl līdz šim nav ne pienācīga termiņa, ne kvalitatīva normatīvā regulējuma, ne izpratnes par tā piemērošanu. Tomēr šādas problēmas ir raksturīgas vairumam jaunu tiesību institūtu, tās ir apzināmas un veiksmīgi risināmas, un līdz ar to pagaidu pienākumrīkojumam ir cerības iemantot nozīmīgu lomu intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībā.

2.2.2. Kustamas mantas apķīlāšana

Kustamas mantas apķīlāšana ir pagaidu speciālais intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzeklis, kas paredzēts ne jebkādas, bet tikai tādas kustamas mantas apķīlāšanai, ar kuru, iespējams, tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības. Šis līdzeklis vairāk līdzinās pagaidu pienākumrīkojumam nekā kustamas mantas apķīlāšanai prasības nodrošināšanas ietvaros.

Uz kustamas mantas apķīlāšanu, protams, attiecas tās pašas vispārīgās TRIPS līguma un Piemērošanas direktīvas prasības, kas uz citiem pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļiem un

uz tiesiskās aizsardzības līdzekļiem vispār. Šīs prasības jau ir tikušas plaši apskatītās iepriekšējās darba apakšnodaļās, līdz ar to atkārtošana ir lieka. Speciāli noteikumi attiecībā uz kustamas mantas apķīlāšanu atrodami TRIPS līguma 50.pantā, kura 1.punkta a)apakšpunkts paredz tiesu varas iestāžu tiesības piemērot nekavējošus un efektīvus pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļus, lai novērstu jebkuras intelektuālā īpašuma tiesības pārkāpuma rašanos, un jo īpaši novērstu preču ienākšanu dalībvalstu jurisdikcijā esošajos komercanālos, ieskaitot importētās preces tūlīt pēc atmuitošanas.

No teikuma uzbūves izriet, ka nepieciešamības gadījumā no iekļūšanas komercanālos jāizslēdz ne tikai importētās preces, bet arī pašmāju ražojumi. Importa gadījumā ar problēmu parasti nodarbosies muitas iestādes darbinieki, bet, ja viņi nebūs problēmu konstatējuši, tad tā var attiekties arī uz tiesu un tiesnesi civillietas ietvaros.

Līdzīgi kā pagaidu pienākumrīkojumam, no panta formulējuma secināms, ka tiesības aizskarošās kustamās mantas apķīlāšana ir nosakāma gan tad, kad pārkāpums jau, iespējams, ir noticis un ir nepieciešams pārtraukt tā turpināšanos vai atkārtošanos, gan arī tad, kad pārkāpums vēl nav noticis, bet ticami varētu notikt. Šādu uzskatu stiprina TRIPS līguma 50.panta 3.punkts, kas lasāms kopsakarā ar 50.panta 1.punktu un paredz, ka tiesu varas iestādes var prasītājam pieprasīt iesniegt saprātīgi iespējamus pierādījumus, lai pietiekami noteikti pārliecinātos, ka prasītājs ir tiesību īpašnieks un ka prasītāja tiesības tiek pārkāptas vai ka draud prasītāja tiesību pārkāpums. Arī TRIPS līguma komentāros atzīmēts, ka šis līdzeklis ir iespējams pat tad, kad pārkāpums vēl nav sācies.³⁰⁰

Piemērošanas direktīvā attiecībā uz kustamas mantas apķīlāšanu atrodams tas pats 9.pants, kas regulē pagaidu pienākumrīkojumu. 9.panta 1.punkta b)apakšpunkts nosaka dalībvalstu pienākumu nodrošināt, ka tiesu varas iestādes var pēc prasītāja lūguma dot rīkojumu apķīlāt vai nodot preces, ar kurām, iespējams, pārkāpj intelektuālā īpašuma tiesības, tādējādi, lai novērstu to nokļūšanu vai apriti tirdzniecības tīklā. Direktīvas oficiālajā tulkojumā „*seizure or delivery up*” tulkots kā „arestēt vai nogādāt atpakaļ”, bet pareizāk ir „apķīlāt vai nodot”. Ir pilnīgi skaidrs, ka pārkāpuma preces nekur atpakaļ nenogādā, jo līdzekļa mērķis ir novērst pārkāpumu, līdz ar to – nepieļaut pārkāpuma preču izplatīšanu un nokļūšanu komercanālos. Ja preces tiks atgrieztas pārkāpējam, šis mērķis netiks sasniegts, jo pārkāpējs ar tām varēs darīt, ko grib, tai skaitā atkal mēģināt nelikumīgi izplatīt, kaut vai pa citiem kanāliem, tādējādi turpinot pārkāpumu. Savukārt „arests” ir krimināltiesībām un

---

³⁰⁰ Dervais Daniel. The TRIPS Agreement. Drafting History and Analysis. Second Edition. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.308; Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.136.

administratīvajām tiesībām raksturīgs termins, nevis civiltiesībām, kur lieto terminu „apķīlāšana”.

Pārējie TRIPS līguma 50.panta un Piemērošanas direktīvas 9.panta noteikumi ir identiski pagaidu pienākumrīkojumam un kustamas mantas apķīlāšanai – gan pierādīšana, gan *inaudita altera parte* procedūras iespējamība, gan atbildētāja garantijas utt.

Latvijas tiesībās situācija ir visai līdzīga - pārkāpjošās kustamās mantas apķīlāšana ir regulēta līdztekus pagaidu pienākumrīkojumam Civilprocesa likuma 250.¹⁰ panta trešajā daļā: pirmais punkts paredz tādas kustamas mantas apķīlāšanu, ar kuru, iespējams, tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības, bet otrais un trešais – pagaidu pienākumrīkojumu. Vairums pārējo procesuālo noteikumu ir vieni un tie paši – noteikti Civilprocesa likuma 250.¹⁰ - 250.¹⁵ pantā. Līdz ar to šajā nodaļā tie vairs netiks iztirzāti, jo tika plaši analizēti iepriekšējā apakšnodaļā. Tai skaitā identisks ir arī piemērošanas pamats.

Atšķiras tikai izpildes noteikumi. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 250.¹⁴ panta ceturto daļu lēmumu par pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanu izpilda tiesu izpildītājs un paziņo tiesas lēmumu atbildētājam vai attiecīgajai trešajai personai pret parakstu vai nosūtot ierakstītā sūtījumā. Savukārt atbilstoši Civilprocesa likuma 250.¹⁴ panta trešajai daļai lēmumu par kustamas mantas apķīlāšanu izpilda šā likuma 71.nodaļā noteiktajā kārtībā. 51.nodaļas 573.panta pirmā daļa paredz, ka kustamās mantas apķīlāšana izpaužas šīs mantas aprakstīšanā, apzīmogošanā (norādot, kas un kādā lietā mantu apķīlājis) un apsardzībā.

Būtiski norādīt, ka, lai gan apķīlāšanas izpildes kārtība ir vienāda, kustamas mantas apķīlāšanai kā intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzeklim nav nekā cita kopīga ar kustamas mantas apķīlāšanu kā Civilprocesa likuma 138.panta pirmās daļas 1.punktā noteikto prasības nodrošināšanas līdzekli. Abu līdzekļu pamats un mērķi ir atšķirīgi. Kustamas mantas apķīlāšanai kā intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzeklim ir pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanas pamati, bet kustamas mantas apķīlāšanai kā intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzeklim – prasības nodrošināšanas pamati. Abu pamatu atšķirības izklāstītas iepriekšējās apakšnodaļās. Tāpat atšķirīgi ir mērķi: kustamas mantas apķīlāšana kā intelektuālā īpašuma pagaidu aizsardzības līdzeklis ir paredzēta pārkāpuma nepieļaušanai vai pārtraukšanai, bet prasības nodrošinājums – apmierinoša sprieduma izpildes nodrošināšanai. Prasības nodrošināšanai apķīlātā kustamā manta apmierinoša sprieduma gadījumā varēs tikt izmantota prasījuma apmierināšanai, bet intelektuālā īpašuma lietās manta, kas apķīlāta pārkāpuma pārtraukšanai, nekad nevarēs tikt izmantota šādiem mērķiem – tā gandrīz vienmēr būs iznīcināma.

Tas saistīts ne tikai ar atšķirīgo piemērošanas mērķi, bet arī ar pašas mantas citādo raksturu. Manta, kas apķīlāta prasības nodrošināšanai, ir legāla, tas ir, tā ir pieļaujama civiltiesiskajā apgrozībā un arī prasības apmierināšanas gadījumā tā tiks atsavināta, turpinot savu civiltiesisko apgrozību. Savukārt kustamā manta, ar kuru, iespējams, tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības, visbiežāk pati ir nelegāla jeb tāda, kas nav pieļaujama civiltiesiskajā apgrozībā. Bez tam, prasības apmierināšanas gadījumā tā ne tikai ir izņemama no tirdzniecības tīkla, bet parasti no civiltiesiskās apgrozības vispār – to nedrīkst pat dāvināt labdarības nolūkos. Par rīcību ar šo mantu pēc apmierinoša sprieduma pasludināšanas tiks sīkāk runāts darba 3.3.1.apakšnodaļā.

No augstākminētā secināms, ka vienā intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpuma lietā ir iespējams piemērot pat abas divas dažādās kustamās mantas apķīlāšanas: ja apmierinoša sprieduma izpilde var kļūt neiespējama vai apgrūtināta un atbildētājam ir legāla kustama manta, uz kuru varēs vērst piedziņu apmierinoša sprieduma gadījumā, tad tiesa var piemērot kustamas mantas apķīlāšanu kā prasības nodrošināšanas līdzekli, un, ja atbildētājam bez tam ir arī cita nelegāla manta, ar kuru ticami tiek pārkāptas prasītāja intelektuālā īpašuma tiesības, tad tiesa var vienlaicīgi piemērot šīs kustamās mantas apķīlāšanu iespējamā pārkāpuma novēršanai. Tātad abu līdzekļu vienlaicīga piemērošana ir iespējama, tikai tos nedrīkst sapludināt vai sajaukt.

Tieši tā pat kustamas mantas apķīlāšana pārkāpuma pārtraukšanai ir jāatšķir no pierādījumu nodrošināšanas, jo pēdējai ir pavisam cits mērķis – nevis pārtraukt pārkāpumu, bet gan nodrošināt pierādīšanas iespējamību. Uz šo līdzekļu atšķirību un mērķu dažādību ir norādīts arī Piemērošanas direktīvas komentāros.³⁰¹

Mantas apķīlāšana kā intelektuālā īpašuma speciālais tiesiskās aizsardzības līdzeklis praksē tiek bieži pielietota gan ārvalstīs, gan Latvijā. Jo īpaši raksturīga tā ir preču zīmju lietām, jo tieši šajā jomā ir visvairāk apzināti nelikumīgu pārkāpumu (preču zīmju viltošanu), par kuru prettiesisko raksturu nav šaubu ne tiesību īpašniekam prasītājam, ne pārkāpējam atbildētājam, un līdz ar to šajās lietās ir arī visvairāk pirmšķietami pamatotu prasību, kas, savukārt, ir pamats nelegālās kustamās mantas apķīlāšanai. Pie tam, taisnīguma apsvērumu un starptautisko un Eiropas Savienības prasību dēļ tas tika darīts vēl pirms 30.²nodaļas ieviešanas Civilprocesa likumā. Tā, piemēram, lietā Nr. C04292106 Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesnese ar 2006.gada 03.maija lēmumu nolēma apķīlāt atbildētājas – SIA „Sara Lee Baltic” saražoto un noliktavās un citās SIA „Sara Lee Baltic” rīcībā esošajās telpās esošo

---

³⁰¹ Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.477.

preci – „Sarkanās krūzes”, kura ir identiska, līdzīga vai atkārtoti „Societe des Produits Nestle S.A.” piederošo 3-dimensiālo Eiropas Kopienas preču zīmi Nr. 002801702.³⁰² (Šis lēmums atstāts negrozīts ar Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2006.gada 13.jūlija lēmumu.) Tā kā uz šo lēmumu pieņemšanas brīdi 30.² nodaļa Civilprocesa likumā vēl nebija ieviesta, tad minētais līdzeklis tika piemērots ar prasības nodrošināšanas institūta palīdzību. Tomēr no lēmuma skaidri redzams, ka tas tika darīts pārkāpuma pārtraukšanas, nevis zaudējumu atlīdzības nodrošināšanas nolūkos.

Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesneses 2008.gada 13.maija lēmumu lietā Nr. C04255308 tika nolemts apķīlāt preces – konfektes „Landrin Waferatto Classic”, ko ražo Krievijas uzņēmums ZAO „Landrin”, kas atrodas SIA „Veron” noliktavā Rīgā.³⁰³

Gan šajos, gan parasti visos citos lēmumos kustamās mantas apķīlāšana ir piemērota vienlaikus ar pagaidu pienākumrīkojumu, kas ir visai loģiski un pamatoti. Gandrīz vienmēr pagaidu pienākumrīkojumam spriedumā seko gala pienākumrīkojums, bet pārkāpjošās kustamās mantas apķīlāšanai spriedumā seko šīs mantas iznīcināšana. Savukārt galīgais tiesiskās aizsardzības līdzeklis – pārkāpuma preču iznīcināšana ir galīgā līdzekļa – pagaidu pienākumrīkojuma palīglīdzeklis. Respektīvi, iznīcināšanu piemēro, lai ar galīgā pienākumrīkojuma noteikšanu īstenotais mērķis tiktu pilnībā sasniegts un pārkāpums – pilnīgi pārtraukts. Līdz ar to saprotams, ka arī pagaidu aizsardzības noteikšanas stadijā pagaidu pienākumrīkojums un kustamās mantas apķīlāšana tiek piemēroti līdztekus, kustamas mantas apķīlāšanai faktiski kalpojot par papildus drošības garantu tam, ka pagaidu pienākumrīkojums tiks izpildīts: tad parasti atbildētājs ne tikai juridiski, bet arī faktiski vairs nevarēs turpināt pārkāpjošās darbības.

Latvijas tiesu nolēmumos gandrīz nemaz nav motīvu tam, kādēļ tiesas ir uzskatījušas par nepieciešamu piemērot tieši šo pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekli, līdz ar to tos analizēt šajā darbā nav iespējams. Tiesa gan, arī citu valstu tiesu praksē manāma tā pati tendence, kas izskaidrojams ar to, ka kustamas mantas apķīlāšanu piemēro vienlaicīgi ar pagaidu pienākumrīkojumu un ka motīvi, kuru dēļ tiesas izšķirušās par vai pret pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanu, ir tādi paši kā kustamas mantas apķīlāšanas gadījumā. Pagaidu pienākumrīkojumu var piemērot un arī piemēro neatkarīgi no tā, vai nosaka arī kustamas mantas apķīlāšanu, taču otrāda situācija nemēdz būt.

---

³⁰² Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas un Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C04292106.

³⁰³ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04255308.

2.2.3. Tiesības uz informāciju

Tiesības uz informāciju ir pilnīgi jauns pagaidu speciālais intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzeklis, kas tika iestrādāts Civilprocesa likumā ar 2006.gada 14.decembra grozījumiem, ar kuriem likumā iekļāva 30.²nodaļu par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Pareizāk gan šo līdzekli būtu saukt par informācijas pieprasīšanu, nevis par tiesībām uz informāciju, jo tiesības uz informāciju ir prasītāja tiesības, kuru nodrošināšanai atbilstošs līdzeklis ir informācijas pieprasīšana. Tas ir, tiesību uz informāciju īstenošanu nodrošina informācijas pieprasīšana.

Tiesības uz informāciju jeb tiesības lūgt informācijas pieprasīšanu ir regulētas tikai vienā Civilprocesa likuma pantā - 250.¹⁶pantā. Tā pirmā daļa paredz, ka lietās par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem pēc prasītāja motivēta lūguma tiesa, ievērojot lietas dalībnieku tiesības uz komercnoslēpuma aizsardzību, var pieprasīt, lai informāciju par preču vai pakalpojuma izcelsmi un to izplatīšanu sniegtu atbildētājs vai persona:

1) kuras rīcībā ir pārkāpuma preces (kontrafaktie eksemplāri) komerciālā mērogā;

2) kura komerciālā mērogā sniegusi vai izmantojusi pakalpojumus saistībā ar intelektuālā īpašuma objektu prettiesisku izmantošanu;

3) par kuru šīs daļas 1. un 2.punktā minētās personas sniegušas ziņas, ka tā iesaistīta pārkāpuma preču (kontrafakto eksemplāru) ražošanā, izplatīšanā vai piedāvāšanā vai tādu pakalpojumu sniegšanā vai piedāvāšanā, kuri saistīti ar intelektuālā īpašuma objektu prettiesisku izmantošanu.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 250.¹⁶panta otro daļu šā panta pirmajā daļā minētajā informācijā norādāmas ziņas par attiecīgo preču ražotāju, izplatītāju, piegādātāju, vairumtirgotāju un mazumtirgotāju vai attiecīgo pakalpojumu sniedzēju un izplatītāju [fiziskajai personai – vārds, uzvārds, personas kods (ja tas ir zināms) un dzīvesvieta, juridiskajai personai – nosaukums, atrašanās vieta (juridiskā adrese) un reģistrācijas numurs (ja tas ir zināms)], ziņas par saražoto, izplatīto, saņemto vai pasūtīto preču vai sniegto vai pasūtīto pakalpojumu daudzumu, kā arī cena, kāda par tiem maksāta.

Civilprocesa likuma 250.¹⁶panta pirmā un otrā daļa ir gandrīz identiskas Piemērošanas direktīvas 8.panta 1. un 2.punktam, kas tik pat plaši apraksta informācijas pieprasījuma adresātus un pieprasāmās informācijas saturu. TRIPS līgums šajā ziņā ir daudz pieticīgāks – 47.pants tikai paredz, ka dalībvalstis var noteikt, ka tiesu varas institūcijām ir tiesības, ja vien tas ir samērīgi ar pārkāpuma nopietnumu, likt pārkāpējam informēt tiesību īpašnieku par trešo personu identitāti, kuras ir saistītas ar pārkāpuma preču vai pakalpojumu ražošanu un

izplatīšanu, un par to izplatīšanas kanāliem. Gan Piemērošanas direktīva, gan TRIPS līgums uzsver proporcionalitātes principa lielo nozīmi jautājuma izlemšanā. Proporcionalitāti reizēm var ietekmēt ne tikai abu pušu intereses, bet arī citas intereses, visbiežāk – sabiedrības intereses. Piemēram, viltotu medikamentu gadījumā kaitējums parasti būs ne tikai konkrētā patenta īpašniekam, bet arī sabiedrībai, kuras locekļu veselība un dzīvība var ciest no nekvalitatīvā produkta.

Informācijas pieprasīšanas sakarā jāievēro, ka tiesības uz informāciju nav par neierobežotu tematu loku. Informāciju var pieprasīt tikai par preču vai pakalpojuma izcelsmi un to izplatīšanu Civilprocesa likuma 250.¹⁶ panta otrajā daļā noteiktajā apmērā.

Būtiski atzīmēt, ka tiesības uz informāciju nav pierādījumu izprasīšana vai pierādījumu nodrošināšana, un ir svarīgi šos līdzekļus atšķirt. Tiesības uz informāciju faktiski uzliek par pienākumu radīt jaunus pierādījumus, nevis iesniegt vai nostiprināt esošos. Ja pārkāpums ir jebkur dokumentēts, tad pārkāpējs var vieglākajā gadījumā šajos dokumentos atspoguļotās ziņas apkopot tā, lai tās atbilstu tiesas pieprasījumam, bet citos gadījumos viņam būs jārada pilnīgi jauns pierādījums, neizmantojot citus pierādījumus – detalizēti jāizklāsta viņam zināmie fakti.

Informācijas pieprasījuma mērķis ir palīdzēt prasītājam pierādīt savu prasību vai pat citus lūgumus lietā (piemēram, par tādas kustamas mantas apķīlāšanu, ar kuru, iespējams, tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības). Bet vai informācijas pieprasījuma adresāta atbilde procesuāli kļūst par pierādījumu lietā? Tā kā saskaņā ar Civilprocesa likuma 92.pantu pierādījumi ir ziņas, uz kuru pamata tiesa nosaka tādu faktu esamību vai neesamību, kuriem ir nozīme lietas izspriešanā, tad atbildētāja (vai citas personas – informācijas pieprasījuma adresātes) iesniegtā atbilde teorētiski varētu kļūt par pierādījumu lietā, lai arī pirms informācijas pieprasījuma un tai sekojošas pozitīvas atbildes šāds pierādījums nemaz nav pastāvējis.

Tomēr tiesai iesniegtā informācijas pieprasījuma adresāta atbilde pēc savas būtības ir personas paskaidrojums, un, atbilstoši Civilprocesa likuma 104.pantam, pušu un trešo personu paskaidrojumi var būt pierādījumi lietā, bet tikai tad, ja tos apstiprina citi tiesas sēdē pārbaudīti un novērtēti pierādījumi, vai arī ja viena puse atzīst faktus, ar kuriem otra puse pamato savus prasījumus vai iebildumus. Ja informāciju būs sniedzis atbildētājs vai trešā persona, tad ir loģiski pieņemt, ka viņi paši neapstrīdēs savus paskaidrojumus. Toties viņi var savstarpēji apstrīdēt viens otra izklāstītos faktus. Bez tam, informācijas pieprasījuma adresāti var būt citas personas, kurām nav procesuālā statusa lietā (kuras nav atbildētājs vai trešā persona). Ja šo personu paskaidrojumus neviens no dalībniekiem neapstrīd, tad tie varētu tikt

vērtēti kā pierādījumi, taču diezgan droši var prezumēt, ka atbildētājs, kurš vēlas izvairīties no atbildības, šo personu apgalvojumus par pārkāpuma detaļām neatzīs. Tādā gadījumā minēto personu sniegtās ziņas būtu uzskatāmas par pierādījumiem tad, ja šīs personas tiktu uzaicinātas uz tiesas sēdi un nopratinātas likumā noteiktajā kārtībā, ieskaitot brīdināšanu par kriminālatbildību, kāda var iestāties, ja liecinieks atsakās liecināt neattaisnojošu iemeslu dēļ vai sniedz apzināti nepatiesu liecību. Tad ziņas tiktu nostiprinātas citā pierādīšanas līdzeklī - Civilprocesa likuma 105.pantā regulētajās liecinieka liecībās.

Ja tiesa atkāpjas no šādas kārtības un pamato savus nolēmumus uz kādas personas paskaidrojumiem, kas tiesas procesā tiek apstrīdēti, tad pastāv liels risks atbildētāja tiesību nopietnam aizskārumam.

Likums liek pievērst uzmanību komercnoslēpuma aizsardzībai. Par to, ko saprast ar komercnoslēpumu, tā izpratni un to, kā komercnoslēpumu aizsargāt, jau tika analizēts promocijas darba 2.1.1.nodaļā par pierādījumu izprasīšanu. Taču autore uzskata, ka 250.¹⁶pants ir nepilnīgs – komercnoslēpuma aizsardzība ir pārāk šaura. Likumā būtu jānosaka pienākums ievērot lietas dalībnieku tiesības nevis tikai uz komercnoslēpuma aizsardzību, bet gan uz konfidenciālas informācijas aizsardzību, kas ir plašāks jēdziens. Saskaņā ar Informācijas atklātības likuma 7.panta pirmo un otro daļu komercnoslēpums ir tikai komersanta radīta vai komersantam piederoša informācija, kuras atklāšana varētu būtiski negatīvi ietekmēt komersanta konkurētspēju (...).³⁰⁴ Taču intelektuālā īpašuma lietās pārkāpējs un vēl jo vairāk citi likumā pieļautie informācijas pieprasījuma adresāti var nebūt komersanti.

Jāatzīmē arī tas, ka dažādās valstīs konfidencialitātes standarti mēdz būt visai atšķirīgi.³⁰⁵

Likums uzsver tāda obligāta priekšnoteikuma konstatēšanas nepieciešamību kā komerciālais mērogs. Komerciālā mēroga jēdziena un piemērošanas analīze ir sniegta promocijas darba 1.4.apakšnodaļā par intelektuālā īpašuma tiesībām raksturīgajiem vispārīgajiem apstākļiem, kas ietekmē civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanu. Tomēr šīs nodaļas ietvaros ir svarīgi vēlreiz atzīmēt, ka komerciālā mēroga obligātais kritērijs izslēdz no informācijas pieprasījuma adresātu loka labticīgus galapatērētājus.

Civilprocesa likuma 250.¹⁶panta otrā daļa pieļauj īstenot tiesības uz informāciju arī pirms prasības celšanas, tomēr ne visos gadījumos, bet tikai kā papildlīdzekli citam pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzeklī. Likums nosaka: „Ja pastāv acīmredzami intelektuālā īpašuma

---

³⁰⁴ Informācijas atklātības likums: LR 29.10.1998. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 334/335(1395/1396), 06.11.1998.

³⁰⁵ Feldges Joachim. Right of Information. Presented at the seminar: Enforcement of Intellectual Property Rights and Litigation, 27-29 April 2010, Riga, Latvia.

pārkāpuma fakta pierādījumi un intelektuālā īpašuma tiesību subjekts ir lūdzis piemērot šajā likumā noteikto pierādījumu nodrošināšanu, prasības nodrošināšanu vai pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu, tad intelektuālā īpašuma tiesību subjekts ir tiesīgs lūgt, lai šā panta pirmajā un otrajā daļā minētā informācija tiktu nodrošināta arī pirms prasības celšanas tiesā šajā likumā noteiktās pierādījumu nodrošināšanas procedūras ietvaros.”

Civilprocesa likums nenosaka nekādu kārtību, kādā būtu lemjams jautājums par tiesībām uz informāciju gadījumos, kad pieteikums par tiesībām uz informāciju ir iesniegts vienlaicīgi ar prasību vai pēc lietas ierosināšanas, pat ne to, vai pieprasījums sniegt informāciju ir ietverams tiesas pieprasījumā vai lēmumā. Nav arī gluži skaidrs, vai šādu informācijas pieprasījumu var izdot tikai tiesa, vai arī tiesnesis *inaudita altera parte*.

Domājams, ka to var darīt abējādi, tomēr, tā kā Civilprocesa likuma 250.¹⁶ panta pirmā daļa (atšķirībā no pantiem, kas regulē pierādījumu un prasības nodrošināšanu, pagaidu pienākumrīkojumu un pārkāpuma kustamās mantas apķīlāšanu) nenosaka nekādu procedūru un nepiemin lēmumu, tad uzskatāms, ka informācijas pieprasīšanas procedūra līdzinās pierādījumu izprasīšanas procedūrai.

Pašlaik saskatāms viens īpaši būtisks informācijas pieprasīšanas līdzekļa trūkums – nepastāv pienācīgs līdzekļa izpildes nodrošināšanas mehānisms, tas ir sekas, ja līdzekļa adresāts neizpilda tiesas pieprasījumu. Tas rada nopietnus draudus šī līdzekļa efektivitātei.

Civilprocesa likuma 120.pants paredz 25 latu maksimālo naudas sodu par rakstveida un lietisko pierādījumu neiesniegšanu, taču šis pants nav piemērojams par informācijas neiesniegšanu, jo, kā jau minēts, iesniedzamā informācija ir paskaidrojums, nevis eksistējošs pierādījums. Ņemot vērā, ka informācijas pieprasījums pēc būtības ietver paskaidrojuma sniegšanu, varētu piemērot Civilprocesa likuma 150.panta pirmo daļu, kas nosaka, ja lietas dalībnieks bez attaisnojoša iemesla tiesneša noteiktajā termiņā neiesniedz paskaidrojumus, neatbild uz tiesneša pieprasījumu, tiesnesis var viņam uzlikt naudas sodu līdz 50 latiem. Taču šis pants attiecas tikai uz lietas dalībniekiem, bet informācijas pieprasījuma adresāti var būt arī citas personas, kurām nav vai vēl nav lietas dalībnieka statusa. Nereti tiesību īpašnieks pārkāpumu atklāj nevis pārkāpuma preču izcelsmes vietā, bet gan dažādās izplatīšanas procesa stadijās, līdz ar to svarīgi, ka ar informācijas pieprasījuma palīdzību prasītājs var nonākt līdz sākotnējam pārkāpējam (preču ražotājam).

Šajā sakarā likumdevējam būtu jādarbojas divos virzienos: pirmkārt, jāpieņem grozījumi Civilprocesa likumā, ar kuriem būtu ieviesta atbildība arī citām personām par pienācīgu neatbildēšanu uz tiesas pieprasījumu, un, otrkārt, jāpārskata maksimālā naudas soda apmērs, tai skaitā Civilprocesa likuma 120.pantā un 150.panta pirmajā daļā. Kopš 1998.gada

14.oktobra, kad tika pieņemts Civilprocesa likums, inflācija ir bijusi ievērojama, bet šie panti ne reizi nav grozīti, līdz ar to 25 latu un 50 latu naudas sodi šobrīd vairs nekādi nav uzskatāmi par efektīviem. Jo īpaši tas tā ir intelektuālā īpašuma lietās, kur puses nereti tiesājas par daudziem desmitiem un pat simtiem tūkstošu latu un kur informācijas pieprasījuma ignorēšana pusei var „izmaksāt” daudz lētāk nekā tā izpildīšana.

No otras puses, tur, kur ir pienākums un atbildība, ir uzmanīgi jāizvērtē, vai tie attiecināmi uz visām personām. Autore domā, ka no pienākuma atbildēt uz informācijas pieprasījumu varētu atbrīvot tās pašas personas, kuras ir atbrīvotas no pienākuma liecināt, tas ir, Civilprocesa likuma 107.panta pirmajā daļā noteiktās personas:

1) pušu radinieki taisnā līnijā un sānu līniju pirmajā un otrajā pakāpē, laulātais un pirmās pakāpes svaini, kā arī pušu ģimenes locekļi;

2) pušu aizbildņi un aizgādņi, kā arī personas, kas atrodas pušu aizbildnībā vai aizgādībā;

3) personas, kuras citā lietā tiesājas ar vienu no pusēm.

Piemērošanas direktīvas 8.panta 3.punkta d)apakšpunkts to atļauj. Tad tiesai informācijas pieprasījumā būtu jāizskaidro minētajām personām to tiesības atteikties atbildēt uz informācijas pieprasījumu pēc būtības.

Minētais īstenojams, Civilprocesa likuma 30.² nodaļu papildinot ar jaunu pantu pēc Civilprocesa likuma 107.panta parauga, tajā vārdu „liecināt” aizstājot ar vārdiem „atbildēt uz informācijas pieprasījumu”.

Autorei nav izdevies atrast nevienu Latvijas tiesu pieprasījumu vai nolēmumu, kurā būtu lemts par informācijas pieprasīšanu Civilprocesa likuma 250.¹⁶panta ietvaros. Acīmredzot intelektuālā īpašuma tiesību īpašnieki vēl neapzinās šī līdzekļa esamību, atšķirības no pierādījumu nodrošināšanas un priekšrocības, ko tas var dot.

Informācijas pieprasījums TRIPS līgumā un Piemērošanas direktīvā tika iestrādāts pēc Lielbritānijas vispārējo tiesību (*common law*) principiem un ASV pirmstiesas izmeklēšanas procedūras³⁰⁶, līdz ar to apskatīsim šo valstu praksi. Informācijas pieprasījums ir līdzeklis, kas pazīstams ar nosaukumu „The Norwich Pharmacal action”, kas radies no lietas nosaukuma, kuru uzskata par šī līdzekļa pielietošanas pirmsākumu – *Norwich Pharmacal v. Comr of*

---

³⁰⁶ Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.131.

*Customs and Excise*³⁰⁷. Šajā lietā akta adresātam bija jāatklāj patentēto zāļu importētāju vārdi un nosaukumi.

Prakse rāda, ka informācijas pieprasīšana var tikt piemērota un nereti tiek piemērota vienlaicīgi ar pierādījumu izprasīšanu. Piemēram, lēmumā lietā *EMI Ltd. v. Sarwar and Haidar*³⁰⁸ tiesa, izprasot pierādījumus (pavadzīmes, grāmatvedības dokumentus utt.), arī uzlika par pienākumu atbildētājam atklāt to fizisko un juridisko personu vārdus un adreses, kas bija atbildīgas par piegādēm atbildētājam.

Informācijas pieprasījums Lielbritānijā ir līdzeklis, kuru tiesas piemēro pēc sava ieskata (discretionary remedy), un to parasti dara tad, ja tas ir vienīgais veids, kā prasītājs var tikt pie konkrētās informācijas, un ja ir redzams, ka informācijas pieprasījuma iespējamais adresāts (neapzināti) veicina pārkāpumu vai kādu citu nelikumīgu darbību.³⁰⁹ Informācijas pieprasījuma darbības jomu var pat paplašināt, aizliedzot adresātam pārvietot pārkāpuma preces.³¹⁰ Autore uzskata, ka šādā gadījumā līdzeklis vairāk līdzinās pierādījumu nodrošināšanai vai pagaidu pienākumrīkojumam – vienam no abiem, atkarībā no mērķa, ar kādu tas tiek darīts.

Lēmumos par informācijas pieprasīšanu tiesas mēdz iekļaut pienākumu prasītājam apņemties, ka viņš iegūto informāciju lietos tikai savu tiesību pārkāpuma novēršanas vai atlīdzināšanas mērķiem.³¹¹ Šāds noteikums ir būtiska garantija pret informācijas pieprasījuma adresātu ļaunprātīgu izmantošanu, un šādu garantiju būtu vēlams iestrādāt arī Latvijas civilprocesā.

Visbeidzot, noslēdzot nodaļu par intelektuālā īpašuma lietu speciālajiem pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, aktuāls ir jautājums, vai patiešām ir attaisnojama šādu līdzekļu pieejamība tikai intelektuālā īpašuma tiesību īpašniekiem. Uz šo jautājumu jāatbild gan pozitīvi, gan negatīvi. Tādas kustamas mantas apķīlāšana, ar kuru, iespējams, tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības, kā arī tiesības uz informāciju par šīs mantas izcelsmi un izplatīšanu patiešām ir līdzekļi, kādus grūti iedomāties citās tiesību nozarēs, jo minētā manta pēc savas būtības ir prettiesiska (vai tiek par tādu ticami pieņemta) un ir izņemama no civiltiesiskās apgrozības, taču parasti civiltiesībās nevis priekšmets, bet darbība ir neatļauta un

---

³⁰⁷ *Norwich Pharmacal v. Comr of Customs and Excise* [1974] AC 133, [1974] RPC 101.

³⁰⁸ *EMI Ltd. v. Sarwar and Haidar* [1977] F.S.R. 146.

³⁰⁹ Torremans Paul. *Holyoak&Torremans. Intellectual Property Law. Third Edition.* London, Edinburgh: Butterworths, 2001, p.594.

³¹⁰ Turpat.

³¹¹ *EMI Records (Ireland) Ltd., Sony BMG Music Entertainment (IRL) Ltd., Universal Music (Ireland) Ltd., Warner Music Ireland Ltd. v. Eirecom Ltd., BT Telecommunications Ireland Ltd.* [2006] E.C.D.R. 5.

aizliedzama. Piemēram, ja pārdevējs ir pārdevis pircējam grāmatu (svešu lietu) bez tās īpašnieka ziņas, tad viņš ir rīkojies prettiesiski, izdarījis pārkāpumu un nes atbildību par savu darbību saskaņā ar Civillikuma 2010.pantu. Taču priekšmetam - grāmatai - pašai nav nekādas vainas, un nav nekādas nozīmes šīs grāmatas izcelsmei vai apķīlāšanai. Turpretī gadījumā, ja pārdevējs ir pārdevis pircējam grāmatu, kura pārkāpj citas personas autortiesības, tad situācija ir pavisam cita.

Savukārt attiecībā uz trešo speciālo pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekli - pagaidu pienākumrīkojumu darbā veiktās analīzes gaitā nav konstatēts neviens iemesls, kādēļ tas nevarētu būt piemērots ne tikai intelektuālā īpašuma lietām, bet arī citu civiltiesību nozaru lietām. Piemēram, servitūta noteikšanas lietā nepieciešamības gadījumā tiesa varētu piemērot pozitīvo pagaidu pienākumrīkojumu, uzliekot par pienākumu atbildētājam pagaidām līdz tiesas spriedumam nodrošināt prasītājam piekļuvi pie viņa zemes gabala caur prasītāja zemes gabalu. Tātad būtu jāveicina pagaidu pienākumrīkojuma plašāka pielietojamība, pirmkārt jau regulēšana normatīvajos aktos.

3. GALĪGIE TIESISKĀS AIZSARDZĪBAS LĪDZEKĻI

Galīgie tiesiskās aizsardzības līdzekļi prasītājam ir pieejami pēc tam, kad lieta ir izskatīta pēc būtības. Ja izskatīšanas rezultātā ir konstatēts pārkāpums, tiesa nosaka piemērotāko tiesiskās aizsardzības līdzekli tiesas spriedumā.

Galvenie galīgie civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu lietās ir galīgais pienākumrīkojums un kaitējuma atlīdzība, taču ir pieejami arī tādi papildus līdzekļi kā pārkāpuma preču iznīcināšana, pārkāpuma preču atsaukšana un tiesas sprieduma publiskošana. Pēdējos var saukt par papildus līdzekļiem tāpēc, ka tos nepiemēro, ja nav piemērots kāds no pamatlīdzekļiem. Piemēram, nav nekāda pamata iznīcināt preces, ja tās nav aizliegts izmantot.

Šeit nosauktie ir galīgie tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas ir regulēti Latvijas tiesībās un kuriem, autoresprāt, vajadzētu būt paredzētiem Latvijas tiesībās pret intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem. Tiesiskās aizsardzības līdzekļu daba un apmēri atšķiras no valsts uz valsti, ko lielā mērā nosaka tiesību sistēmu atšķirības, tomēr tiem visiem ir kopīgi mērķi: apstādināt pārkāpumu, atlīdzināt tiesību īpašniekam, sodīt pārkāpējus un radīt pienācīgu prevenciju.³¹² Latvijas Autortiesību likumā sastopami arī tādi līdzekļi, kas vispār nav uzskatāmi par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem vai arī neatbilst šiem mērķiem vai Latvijas tiesību sistēmai. Civilprocesa likuma 250.¹⁷ pantā tie nav iekļauti, taču Autortiesību likumā vēl joprojām pastāv.

Autortiesību likuma 69.panta pirmās daļas pirmais punkts paredz tādu līdzekli kā tiesības tiesību subjektam prasīt, lai persona, kura prettiesiski izmantojusi autortiesību vai blakustiesību objektu, atzīst autortiesību vai blakustiesību subjektu tiesības. Šādu līdzekli autore uzskata par lieku un nepiemērotu, un tādēļ izslēdzamu no likuma.

Pirmkārt, šim līdzeklī nav nekādas nozīmes, jo tas nenasniedz tiesiskās aizsardzības līdzekļu mērķus: tas pats par sevi neliek atbildētājam izbeigt pārkāpumu, maksāt atlīdzību, nesoda atbildētāju un neattur atbildētāju vai citas personas no turpmāku pārkāpumu izdarīšanas. Kaut kāda nozīme (teorētiska gandarījuma došana prasītājam vai mierinājums, ka nākotnē stāvoklis nepasliktināsies) varētu būt tad, ja likums paredzētu, ka tiesa spriedumā

---

³¹² Dinwoodie Graeme B., Hennessey William O., Perlmutter Shira. *International Intellectual Property Law and Policy*. Newark, San Francisco, Charlottesville: LexisNexis, 2001, p.1067.

atzīt prasītāja tiesības (atzīšanas prasība), taču pantā norādīts, ka atzīšana ir jāizdara pašam atbildētājam (izpildīšanas prasība).

Tiesu praksē sastopami spriedumi, kuros tiesas patiešām ir nevis prasījušas atbildētājam atzīt prasītāja tiesības, bet gan pašas atzinušas prasītāja tiesības. Piemēram, ar 2007.gada 25.janvāra spriedumu lietā Nr. C04336104 Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta nosprieda atzīt M.G. par 160 fotogrāfiju autoru, kas publicētas SIA „MK-Baltija” izdotajā laikrakstā „MK-Latvija” bez autora norādes laika periodā no 2003.gada marta līdz 2004.gada jūnijam.³¹³

Bez tam, ir sastopami spriedumi, kur tiesas līdzekļi ir grozījušas vēl vairāk, atzīstot pārkāpumu, nevis tiesības. Piemēram, 2006.gada 24.aprīlī lietā Nr. C27106103 Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija nosprieda atzīt, ka Sociāldemokrātiskā labklājības partija pārkāpusi A.L. autortiesības uz Brīvības pieminekļa fotogrāfiju.³¹⁴ 2008.gada 27.februārī lietā Nr. C29170807 Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija nosprieda atzīt, ka SIA izdevniecība „Antēra” ir pārkāpusi J.G. autortiesības, publicējot bez viņa piekrišanas 28 mākslas fotogrāfijas un kontaktkopijas.³¹⁵ 2007.gada 08.februārī lietā Nr. C29283206 Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa nosprieda atzīt, ka SIA „TV Rīga” ir pārkāpusi valsts SIA „Mihaila Čehova Rīgas Krievu teātris” autortiesības un blakustiesības.³¹⁶

Pārkāpumu lietās prasītāja tiesību esamības konstatēšana un šo tiesību pārkāpuma konstatēšana pēc savas būtības ir nevis tiesiskās aizsardzības līdzekļi, bet gan prasības pamats, kas nodibināms sprieduma motīvu daļā, lai tiesa nonāktu pie tiesiskās aizsardzības līdzekļu noteikšanas rezolutīvajā daļā.

Otrkārt, ja likums pieļautu tiesas tiesības sprieduma rezolutīvajā daļā atzīt prasītāja tiesības vai atzīt pārkāpumu, tie būtu deklaratīvi tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas dažās valstīs ir pazīstami, bet Latvijas tiesībām nav raksturīgi. Piemēram, grūti būtu iedomāties, ka lietā, kur atbildētājs nav prasītājam atgriezis aizdevumu, tiesa sprieduma rezolutīvajā daļā pirms parāda summas piedziņas rakstītu „atzīt, ka atbildētājs ir parādā prasītājam 500 latus”, vai lietā, kur atbildētājs kā pārvadātājs ir nokavējis mantas nodošanu un ar šādu pārkāpumu radījis prasītājam zaudējumus, tiesa sprieduma rezolutīvajā daļā pirms zaudējumu atlīdzības piedziņas nopriestu „atzīt prasītāja tiesības uz preču piegādi līgumā noteiktajā termiņā” vai „atzīt, ka atbildētājs pārkāpa prasītāja tiesības uz savlaicīgu preču piegādi”. Arī patentu un preču zīmju tiesību pārkāpumu lietās deklaratīvie līdzekļi par pārkāpuma konstatēšanu nav atrodami.

---

³¹³ Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C04336104.

³¹⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C27106103.

³¹⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C29170807.

³¹⁶ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas lieta Nr. C29283206.

Treškārt, šādu atsevišķu prasījumu pieļaušana var novest pie bīstamas situācijas – ļaunprātīgas tiesību izmantošanas, ceļot t.s. „sadalītās prasības”. Piemēram, prasītājs pārkāpuma gadījumā uzsāk vienu tiesvedību par tiesību atzīšanu vai par pārkāpuma atzīšanu, neprasot citus līdzekļus, un pēc viena procesa pabeigšanas sāk otru par citu tiesiskās aizsardzības līdzekļu noteikšanu.

Ceturtkārt, šāds līdzeklis „prasība, lai persona, kura prettiesiski izmantojusi autortiesību vai blakustiesību objektu, atzīst autortiesību vai blakustiesību subjektu tiesības” nav izpildāms. Nav saprotams, kādā veidā atbildētājam būtu jāīsteno atzīšana – mutiski, rakstiski vai ar kādām citām darbībām.

Jāatzīmē, ka autore nebūt neizslēdz prejudiciālu jeb tā saucamo atzīšanas prasību pastāvēšanu un pieļaujamību, proti, prasības, kuras izskatot, tiesa nosaka, vai starp prasītāju un atbildētāju pastāv vai nepastāv kāda tiesiska attiecība, tai skaitā, vai prasītājam ir konkrēta tiesība. Taču šāda atzīšanas prasība nav iespējama intelektuālā īpašuma tiesību (vai citu tiesību) pārkāpumu lietās, tā nav savienojama ar izpildījuma prasību. Ievērojamais civilprocesa zinātnieks profesors Vladimirs Bukovskis, atsaucoties arī uz Senāta 1927.gada spriedumu, uzsvēris, ka prejudiciālu jeb atzīšanas prasību var celt tikai līdz tiesības traucējuma iestāšanās momentam; ar traucējuma momenta iestāšanos tādai prasībai vairs nav vietas.³¹⁷ Pārkāpumu lietās tiesību traucējums jau ir iestājies, tātad vairs nav pieļaujams atsevišķi prasīt atzīt tiesības prasītājam.

Vēl divvainākus „līdzekļus” paredz Latvijas Autortiesību likuma 69.panta pirmās daļas 3.punkts: autortiesību un blakustiesību subjekti „ir tiesīgi prasīt, lai persona, kura prettiesiski izmanto autortiesību vai blakustiesību objektu, atjauno iepriekšējo stāvokli, kāds bija līdz tiesību pārkāpšanai, un pārtrauc prettiesiskās darbības vai neapdraud radošo darbību”. Faktiski šim 3.punktam ir trīs atsevišķi elementi, kas ir pastāvējuši visās Autortiesību likuma un pirms tam (no 1993.gada 15.maija līdz 2000.gada 10.maijam) spēkā esošā likuma „Par autortiesībām un blakustiesībām”³¹⁸ visās redakcijās.

„Pārtrauc prettiesiskās darbības” ir galīgā pienākumrīkojuma formulējums un vienīgais fragments 3.punktā, kas atbilst tiesiskās aizsardzības līdzeklim.

Savukārt „atjauno iepriekšējo stāvokli, kāds bija līdz tiesību pārkāpšanai” vispār nav tiesiskās aizsardzības līdzeklis, bet gan tiesiskās aizsardzības līdzekļu mērķis. Tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir konkrēti paņēmieni, kā šo mērķi īstenot. Bez tam, tas ir ne tikai

---

³¹⁷ Bukovskis Vladimirs. *Civilprocesa mācības grāmata*. Rīga: Autora izdevums, 1933, 293.lpp.

³¹⁸ Likums „Par autortiesībām un blakustiesībām”: LR 11.05.1993. likums. *Ziņotājs*. Nr. 22, 10.06.1993. (Spēkā no 1993.gada 15.maija līdz 2000.gada 10.maijam.)

pienākumrīkojuma, bet arī vairuma citu tiesiskās aizsardzības līdzekļu mērķis, līdz ar to pilnīgi nepamatota ir šī mērķa iekļaušana vienā teikumā tikai ar galīgo pienākumrīkojumu.

Visbeidzot tiesa var nospriest, lai „pārkāpējs neapdraud radošo darbību”. Acīmredzot te domāta prasītāja radošā darbība. Autorei nav izdevies atrast tiesu spriedumus, kur rīkojums atbildētājam pārtraukt pārkāpumu būtu formulēts ar vārdiem „atbildētājam aizliegts apdraudēt prasītāja radošo darbību”. Šāds formulējums patiešām ir absurds, jo rīkojums „pārtraukt prettiesiskās darbības” jau pēc būtības ir aizsargs prasītāja radošajai darbībai, bez tam, pats par sevi noteikums neapdraudēt radošo darbību ir pārāk plašs un neskaidrs, lai būtu izpildāms. Tādēļ arī tas ir vairāk mērķis, nevis izpildāma darbība.

Minētos līdzekļus (protams, izņemot pienākumrīkojumu) autore uzskata par liekiem un nepiemērotiem, un izslēdzamiem no likuma. Līdz ar to promocijas darbā tiks plašāk analizēti tie līdzekļi, kas ir paredzēti un kuriem vajadzētu būt paredzētiem Latvijas tiesībās pret intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem.

Šobrīd Latvijā galīgos tiesiskās aizsardzības līdzekļus paredz Civilprocesa likuma 250.¹⁷ pants un vienlaicīgi arī speciālie materiālo tiesību likumi: Autortiesību likuma 69.panta pirmā daļa, Patentu likuma 64.panta pirmā daļa, likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 28.¹panta pirmā daļa, u.c. Procesuālā likuma un materiālo likumu redakcijas attiecībā uz pieejamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem nav ne gramatiski, ne saturiski identiskas, taču faktiski regulē vienu un to pašu jautājumu – galīgos aizsardzības līdzekļus. Šāda situācija juridiski nav pieļaujama, jo rada ne tikai kolīziju, bet vēl lielāku neskaidrību gan par intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu vēlamo formulējumu, gan par šiem aizsardzības līdzekļiem vispār. Līdz ar to likumdevējam būtu jāizvēlas viens no abiem likumu veidiem, kurā šos jautājumus regulēt. Promocijas darba 1.3.apakšnodaļā analīzes rezultātā tika secināts, ka galīgo tiesiskās aizsardzības līdzekļu vieta ir materiālo tiesību aktos.

3.1. Galīgais pienākumrīkojums

Galīgā pienākumrīkojuma definīcija Latvijas tiesībās nav sastopama, līdz ar to autore piedāvā šādu definīciju: „Galīgais pienākumrīkojums ir galīgais civiltiesiskās aizsardzības līdzeklis, ar kuru tiesa spriedumā uzliek pienākumu atbildētājam vai citai personai, kas veicina tiesību pārkāpumu, veikt noteiktas darbības prasītāja intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpuma pārtraukšanai (pozitīvais pienākumrīkojums) vai atturēties no prasītāja intelektuālā īpašuma tiesības pārkāpjošu konkrētu darbību veikšanas (negatīvais pienākumrīkojums).”

Galīgais pienākumrīkojums pēc savas būtības ir līdzīgs pagaidu pienākumrīkojumam, kas tika analizēts promocijas darba 2.2.1.apakšnodaļā. Pamatvilcienos atšķiras tikai procesa stadija, kurā pienākumrīkojums tiek piemērots (pirms lietas izskatīšanas pēc būtības vai pēc lietas izskatīšanas pēc būtības), tiesas nolēmums, kurā tas tiek piemērots (lēmums vai spriedums), un termiņš, kādā pienākumrīkojums darbojas (uz laiku līdz galīgā nolēmuma spēkā stāšanās brīdim (pārkāpums apturēts) vai uz visiem laikiem, līdz puses pašas nevienojas par citu kārtību (pārkāpums izbeigts)).

No minētā secināms arī tas, ka galīgais pienākumrīkojums ir vērsts un nākotnes darbībām, kas ir citādi nekā monetāro tiesiskās aizsardzības līdzekļu gadījumā, jo pēdējie attiecas uz pagātņi – atlīdzina jau notikušu kaitējumu.

Kā jau minēts, angļu valodā atbilstošs termins ir „*injunction*”, bet latviešu valodā līdz šim nebija pilnvērtīga termina pienākumrīkojuma apzīmēšanai. Autore ir izstrādājusi terminu „pienākumrīkojums” saskaņā ar 2.2.1.apakšnodaļā sniegto analīzi, un tas ir attiecināms gan uz pagaidu, gan galīgo tiesas rīkojumu atbildētājam veikt darbības vai atturēties no darbībām, lai pārkāpums tiktu apturēts vai izbeigts.

Jau iepriekš apskatītās TRIPS līguma 41., 42.panta un Piemērošanas direktīvas 3.panta vispārējās prasības tiesiskās aizsardzības līdzekļu jomā attiecas arī uz galīgā pienākumrīkojuma piemērošanu. Savukārt dalībvalstu speciālais pienākums paredzēt galīgo pienākumrīkojumu kā intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekli ir paredzēts TRIPS līguma 44.pantā un Piemērošanas direktīvas 11.pantā.

TRIPS līguma 44.panta 1.punkts paredz, ka tiesu varas institūcijas ir pilnvarotas likt pusei atturēties no pārkāpuma, cita starpā, novērst tādu importētu preču iekļūšanu puses jurisdikcijā esošajā tirdzniecības tīklā, kuras saistītas ar intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu, - tūlīt pēc šādu preču atmuitošanas. Šajā punktā ir arī ietverta piebilde, ka dalībvalstis var neparedzēt šos līdzekļus attiecībā uz personu, kas pārkāpuma preces ieguvusi vai pasūtījusi pirms tā ir uzzinājusi vai pirms tai pamatoti vajadzēja zināt, ka darbības ar šādām precēm ietver intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu. 44.panta 2.punkts pieļauj izņēmumus attiecībā uz obligātajām licencēm un valsts tiesībām izmantot aizsargātos darbus.

Piemērošanas direktīvas 11.pants nosaka dalībvalstu pienākumu nodrošināt, ka, ja tiesa ir pieņēmusi nolēmumu, kurā tā ir konstatējusi intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu, tiesa var izdot pret pārkāpēju pienākumrīkojumu ar mērķi aizliegt pārkāpuma turpināšanu. Ja valsts nacionālie tiesību akti to paredz, par pienākumrīkojuma nepildīšanu, kur nepieciešams, ir jāmaksā regulārs naudas sods, lai nodrošinātu pienākumrīkojuma izpildi. Dalībvalstis nodrošina arī to, ka tiesību īpašnieki var lūgt piemērot pienākumrīkojumu pret starpniekiem,

kuru pakalpojumus izmanto trešā persona intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpšanai, neierobežojot Direktīvas 2001/29/EK 8.panta 3.punktu.

Priekš tiem Latvijas tiesību normu radītājiem un piemērotājiem, kuriem var rasties nepieciešamība strādāt ar direktīvas tekstu, ir būtiski atzīmēt, ka direktīvas 11.panta oficiālais tulkojums latviešu valodā ir jo īpaši kļūdainis. *Injunction* ir tulkots gan kā tiesiskās aizsardzības līdzeklis (panta nosaukumā un teksta pēdējā teikumā), gan kā izpildraksts (panta teksta pirmajā un otrajā teikumā), naudas sods (*penalty payment*) ir tulkots kā kavējuma nauda, utt. Līdz ar to promocijas darbā dots autores pašas veikts tulkojums.

Direktīvas 12.pants atļauj dalībvalstīm ierobežot pienākumrīkojuma piemērošanu: piemērotos gadījumos un pēc pienākumrīkojuma iespējamā adresāta lūguma, kompetentās tiesu iestādes pienākumrīkojuma piemērošanas vietā var likt vainīgajai personai izmaksāt cietušajai pusei finansiālu kompensāciju, ja pārkāpējs nebija pārkāpumu izdarījis ar nodomu vai rīkojoties nolaidīgi, ja pienākumrīkojums vainīgajai personai radītu nesamērīgu kaitējumu un ja finansiālas kompensācijas izmaksa šķiet pieņemams līdzeklis.

Jāpiebilst, ka vēl pirms Piemērošanas direktīvas pieņemšanas galīgais pienākumrīkojums jau bija kļuvis par Eiropas Kopienas civiltiesiskās aizsardzības līdzekli, jo, pirmkārt, Eiropas Kopienas bija atzinušas TRIPS līgumu sev par saistošu, otrkārt, regulas par Kopienas preču zīmi 98.pants atzina tiesneša tiesības izdot rīkojumu, pārkāpējam aizliedzot turpināt pārkāpjošās darbības Kopienas preču zīmes pārkāpuma vai draudoša pārkāpuma gadījumā³¹⁹, un, treškārt, 12 „vecās” Eiropas Kopienas dalībvalstis bija akceptējušas aizliegumu turpināt pārkāpjošās darbības par unificētu civiltiesiskās aizsardzības līdzekli Kopienas patenta pārkāpumu gadījumiem.³²⁰

Pienākumrīkojumi radās Lielbritānijā kā taisnīguma tiesiskās aizsardzības līdzekļi (*equitable remedy*), kas nozīmē, ka tos piemēro pēc tiesas ieskata (*discretionary remedy*)³²¹, tas ir, nav tādu tiesībās noteiktu apstākļu, pie kuriem pienākumrīkojums ir obligāti jāpiemēro, un tiesa var atteikties vai ierobežot tā piemērošanu, ja lietas apstākļu vispusīgas izvērtēšanas

---

³¹⁹ Council Regulation (EC) No. 40/94 of 20 December 1993 on the Community Trade Mark, as amended by Council Regulation (EC) No. 3288 of 22 December 1994 for the Implementation of the Agreements Concluded in the Framework of the Uruguay Round. Art. 98(1). http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=EN&id=1438 (aplūkots 25.04.2009.).

³²⁰ Art. 35(1) of the Protocol on the settlement of litigation concerning the infringement and validity of Community Patents. Protocol to the Community Patent Convention on Litigation. *OJ L* 401, 30/12/1989, pp. 0034-0044; European Community Trade Mark. Commentary to the European Community Regulations. Edited by Mario Franzosi. The Hague, London, Boston: Kluwer Law Int., 1997, p.407.

³²¹ *Warner Brothers Pictures Inc. v. Nelson* [1937] 1 KB 209 King's Bench; *Wookey v. Wookey* [1991] 3 WLR 135 Court of Appeal, in book: Samuel Geoffrey. Sourcebook on Obligations & Legal Remedies. Second Edition. London, Sydney: Cavendish Publishing Limited, 2000, p.270.

rezultātā tiesa to ir atradusi par taisnīgāko un pareizāko risinājumu. TRIPS līgumā un Piemērošanas direktīvā pienākumrīkojumu piemērošanas prasības lielā mērā iestrādātas pēc Lielbritānijas parauga, un manāma arī ASV ietekme.³²² Līdz ar to, lai galīgā pienākumrīkojuma institūts būtu labāk saprotams, apskatīsim tā izcelšanos un piemērošanu Lielbritānijā un citās anglosakšu tiesību sistēmas valstīs.

Šajās valstīs vispārīgi darbojas princips, ka galīgais pienākumrīkojums ir iespējams visu veidu intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai,³²³ ja vien prasītājam ir izdevies pierādīt pārkāpumu. Šādu rīkojumu var piemērot arī pret atbildētājiem, kuri nav zināmi.³²⁴ Tas ir iespējams pat tad, ja prasītājs neciestu nekādus zaudējumus no turpināta tiesību pārkāpuma,³²⁵ jo pārkāpējs dara kaut ko tādu, ko ir tiesības darīt tikai pašam tiesību īpašniekam³²⁶. Tomēr tradicionāli pienākumrīkojumu izdod tikai tad, ja kaitējuma atlīdzība nav piemērots tiesiskās aizsardzības līdzeklis. Šai praksei ir dziļas vēsturiskas saknes. Laikos, kad Lielbritānijas teritorijā pastāvēja duālā tiesu sistēma – vispārējo tiesību un taisnīguma tiesību (*common law and equity*), vispārējo tiesību tiesiskās aizsardzības līdzekļi, tai skaitā zaudējumu atlīdzība, dominēja pār taisnīguma tiesību līdzekļiem, pie kuriem pieder arī pienākumrīkojumi.³²⁷ Lai gan šobrīd abu veidu tiesības ir saplūdušas un tās piemēro viena tiesa, vēstures spiedogs nav izdzēšams.³²⁸

Tātad jautājums, vai izdot galīgo pienākumrīkojumu, vai ne, tiek nodots izlemšanai pēc tiesas ieskatiem, un pastāv vairāki apstākļi, kad tiesas atsaka to piešķirt. Kā vienu no šādiem pamatiem var minēt prasītāja izsniegtu licenču brīvu pieejamību atbildētājam, un tas pat ir noteikts normatīvajos aktos.³²⁹ Tas ir loģiski, jo prasītājs, kurš licencē savu produktu, neiebilst pret tā iekļūšanu privāttiesiskajā apgrozībā, bet tikai vēlas saņemt par to taisnīgu atlīdzību, tātad zaudējumu piedziņa būs vispiemērotākais tiesiskās aizsardzības līdzeklis šādiem gadījumiem. Teorētiski iespējams, ka prasītājs ir ar mieru izsniegt licenci vienai personai, bet

---

³²² Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.126.

³²³ Cornish William, Llewelyn David. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.68, 72.

³²⁴ Vaver David. Copyright Law. Toronto: Irwin Law Inc., 2000, p.257.

³²⁵ Vaver, David. Principles of Copyright. Cases and Materials. Geneva: WIPO, 2002, p.160.

³²⁶ *The Queen v. James Lorimer & Co. Ltd.* (1984) 77 C.P.R. 2d 262 (Canada).

³²⁷ Sharpe Robert J. Injunctions and Specific Performance. Toronto: Canada Law Book Limited, 1983, p.5.

³²⁸ *Ibidem.*

³²⁹ Section 98(1)(a) of the Copyright, Designs and Patents Act 1988. <http://www.ipo.gov.uk/cdpact1988.pdf> (aplūkots 26.04.2009.); Section 46(3)(c) of the Patents Act 1977. <http://www.ipo.gov.uk/patentsact1977.pdf> (aplūkots 26.04.2009.).

citai nē, līdz ar to var būt jāskatās, vai konkrētajā gadījumā licence atbildētājam būtu bijusi pieejama.

Arī citos gadījumos, kad pārkāpums nav īpaši nopietns, tas ir viegli novērtējams naudā un ar to nodarītais kaitējums ir pienācīgi finansiāli kompensējams, tiesas var atteikt pienākumrīkojuma piemērošanu.³³⁰

Tiesas nemēdz piemērot galīgo pienākumrīkojumu arī tad, ja prasītāja paša darbībās ir kaut kas tāds, kas liecina, ka viņa „rokas nav tīras”.³³¹ Šī ideja nāk no maksimas, ka prasītājam ir jāgriežas tiesā ar „tīrām rokām” un ka „tam, kurš lūdz taisnību, pašam ir jārīkojas taisnīgi” („*he who comes to equity must do equity*”)³³². Līdz ar to minētais princips var būt arguments, lai tiesa nenoteiktu tradicionālos taisnīguma tiesiskās aizsardzības līdzekļus (pienākumrīkojumu un pārkāpuma preču iznīcināšanu), bet šāds princips nevar tikt lietots, lai izvairītos no kaitējuma atlīdzības. Anglosakšu „tīro roku” principā ir manāma līdzība ar kontinentālās Eiropas labās ticības principu, jo abi principi balstās uz to, ka tiesības jāizmanto godprātīgi.

„Tīro roku” princips nav absolūts un ietver sevī daudz un dažādus faktorus, kas atkarīgi no konkrētās lietas apstākļiem. Piemēram, lietā *Express Newspapers v. News*³³³ tiesa atteica aizsardzību autortiesībām, kas piederēja vienai avīzei, lietā pret otru avīzi, kas bija nelikumīgi nokopējusi stāstu no pirmās, jo prasītāja pati bija izdarījusi līdzīgu pārkāpumu pret atbildētāju.

Var tikt uzskatīts, ka prasītājs ir cēlis prasību „ar netīrām rokām” arī tad, ja viņa faktiskās darbības līdz prasības celšanai ir liecinājušas, ka viņš nevēlas sava darba izmantošanas aizliegumu un tāpēc neprasīs galīgo pienākumrīkojumu. Lietā *Banks v. EMI Songs Ltd. And Others*³³⁴ prasītāja bija autore tādas popdziesmas teksta lielākajai daļai, kuru bija ierakstījis un izdevis atbildētāja uzņēmums, neiegūstot no prasītājas licenci. Tiesnesis Džeikobs (*Jacob J.*) ņēma vērā prasītājas sākotnējos nolūkus, kurus varēja izsecināt no pušu pirmstiesas sarakstes, un šajā sakarā konstatēja, ka prasītāja lūdza piemērot galīgo pienākumrīkojumu nevis tāpēc, ka negribēja, lai dziesma tiktu izpildīta, bet gan tāpēc, lai būtu

---

³³⁰ Bently Lionel, Sherman Brad. *Intellectual Property Law*. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.1020.

³³¹ Cornish William, Llewelyn David. *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.72-73.

³³² Spry I.C.F. *The Principles of Equitable Remedies. Injunctions, Specific Performance and Equitable Damages*. England: Sweet & Maxwell, Australia: The Law Book Company Limited, 1980, p.231; Sharpe Robert J. *Injunctions and Specific Performance*. Toronto: Canada Law Book Limited, 1983, p.47.

³³³ *Express Newspapers v. News* [1990] F.S.R. 359.

³³⁴ *Banks v. EMI Songs Ltd. And Others* [1996] EMLR 452.

izdevīgākā pozīcijā, lai vienotos ar atbildētāju par darba izmantošanas atlīdzību. Tiesnesis norādīja: „Ir redzams pa gabalu, ka tas, ko vēlas prasītāja, ir samaksa, atbilstoša viņas darba izmantošanas apmēram.” Līdz ar to tiesnesis atteica galīgā pienākumrīkojuma izdošanu, bet piešķīra zaudējumu atlīdzību.

Līdzīga tiesas pozīcija pušu pirmstiesas komunikācijas izvērtēšanas aspektā bija redzama lietā *Ludlow Music Inc. v. Robbie Williams*³³⁵, atļaujot jau saražoto albumu izplatīšanu un izdodot pienākumrīkojumu attiecībā uz turpmākiem Robija Viljamsa albuma metieniem, kurā bija iekļauta dziesma, ar kuru tika pārkāptas citas dziesmas teksta autora autortiesības. Augstākās tiesas tiesnesis Pamfrijs (*Pumfrey J.*) veltīja daudz uzmanības laika faktoram – tam, ka „*Ludlow*” ļoti vēlu deva norādi, ka tā vēlēsies galīgo pienākumrīkojumu. Šī prasītājas vēlā rīcība tika novērtēta kā piekrišana albuma pirmā metiena izdošanai. Taču situācija ir citāda attiecībā uz tā paša albuma turpmāku ražošanu. Prasītāja radītā darba turpmāka komerciāla izmantošana bija iespējama, un tādēļ pienākumrīkojuma atteikšana liegtu autortiesību īpašniekam viņa tiesības kontrolēt turpmākas darba izmantošanas raksturu un pienācīgu ienākumu daļu. Tādēļ tiesa aizliedza strīdus pārkāpjošā darba jebkādu izmantošanu, izņemot jau saražoto albuma kopiju pārdošanu.

Var būt situācijas, kad vienlaicīgi jāpiemēro gan galīgais pienākumrīkojums (lai pārkāpums neturpinātos), gan kaitējuma atlīdzība (lai atlīdzinātu līdz tiesas spriedumam nodarīto kaitējumu). Bet, ja tiesnesim ir jāizšķiras vai nu par galīgā pienākumrīkojuma, vai par kaitējuma atlīdzības noteikšanu (bet ne par abiem vienlaicīgi), ir iespējams identificēt noteiktu pienākumrīkojuma priekšrocību pret kaitējuma atlīdzību. Proti, pienākumrīkojums izslēdz risku nepareizi novērtēt naudas izteiksmē atbildētāja nodarījumu prasītājam, kā tas var notikt pie kaitējuma atlīdzības aprēķināšanas.³³⁶ Gan galīgais pienākumrīkojums, gan monetārā kompensācija ir vērsti uz atbildētājam nodarītā kaitējuma nolīdzināšanu, tikai to dara dažādos veidos: pienākumrīkojums to dara natūrā, atjaunojot *status quo ante*, bet kaitējuma kompensācija – dodot ekvivalentu,³³⁷ un protams, ka ekvivalenta nomērīšana var arī precīzi neizdoties. Bez tam, tā prasa papildus darba, laika, naudas un citus resursus. Nav brīnums, ka Floridas Universitātes profesori Rodžers Blērs (*Roger D. Blair*) un Tomass

---

³³⁵ *Ludlow Music Inc. v. Robbie Williams* [2001] F.S.R. 271; [2002] F.S.R. 868.

³³⁶ Sharpe, Robert J. *Injunctions and Specific Performance*. Toronto: Canada Law Book Limited, 1983, p.7.

³³⁷ Van Dam Cees. *European Tort Law*. Oxford, New York: Oxford University Press, 2007, p.302.

Koters (*Thomas F. Cotter*) ir konstatējuši, ka intelektuālā īpašuma tiesībās pienākumrīkojums ir populārāks līdzeklis nekā kaitējuma atlīdzība.³³⁸

Lai gan TRIPS līguma 44.panta 1.punkts dod iespēju dalībvalstīm neparedzēt galīgo pienākumrīkojumu attiecībā uz personu, kas pārkāpuma preces ieguvusi vai pasūtījusi pirms tā ir uzzinājusi vai pirms tai pamatoti vajadzēja zināt, ka darbības ar šādām precēm ietver intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu, tomēr Lielbritānijā pienākumrīkojums var tikt piemērots pret personu, kas pārkāpumu izdarījusi netīši. Pārkāpēja nezināšana (ja viņš ticami varēja nezināt) pati par sevi nav obligāts priekšnoteikums pienākumrīkojuma atteikšanai, tomēr nezināšana vai vismaz ciniska pārkāpuma neesamība var tikt vērtēta kā papildus aspekts tā atteikšanai³³⁹, jo pie šādiem apstākļiem ir visai ticams, ka atbildētājs neatkārtos pārkāpumu.

Būtisks apsvēruma pienākumrīkojuma izdošanai vai atteikšanai ir situācija ar darba komerciālās izmantošanas iespējām. Jau pieminētajā lietā *Banks v. EMI Songs* tiesnesis Džeikobs (*Jacob J.*) norādīja, ka atbildētāji izmantoja strīdus dziesmas tekstu jau 11 gadus un ka, visticamāk, lielākā daļa šī teksta komerciālās izmantošanas ir jau notikusi. Tātad pienākumrīkojumu var atteikt, ja maz ticams, ka atbildētājs atkārtoti izdarīs pārkāpumu.

Šāds princips, ka maza pārkāpuma atkārtotās iespēja var būt iemesls pienākumrīkojuma atteikšanai, ir ticis nostiprināts daudzās lietās. Piemēram, patenta lietā *Occupational and Medical Innovations Ltd. v. Retractable Technologies Inc.*³⁴⁰ Austrālijas Federālā tiesa atteica izdot pienākumrīkojumu, kas atturētu atbildētāju no turpmāku tiesvedības draudu izteikšanas. Tiesa motivēja, ka vienīgie šādi draudi bija izteikti 2004.gada oktobrī (pirms trim gadiem), no kā secināms, ka atkārtotās ir maz ticama, un tāpēc pienākumrīkojums nekalpotu noderīgam mērķim.

Pienākumrīkojumu mēdz atteikt arī tad, ja prasītāja tiesības drīz beigsies. Tas ir saistīts ar tiesiskās aizsardzības līdzekļu jēgu – tos piemēro tikai tad, ja tie ir patiešām nepieciešami un izpildāmi.

No šīs lietas izriet vēl kāds faktors – neliela kaitējuma atlīdzība kā piemērotākais līdzeklis. Tiesnesis atsaucās uz priekšnoteikumu (neizmeļošo) uzskatījumu lietā *Shelfer v. City of London Electric Lighting Company*³⁴¹, kur tika nodibināts, ka, lai gan prasītājam ir

---

³³⁸ Blair Roger D., Cotter Thomas F. *Intellectual Property. Economic and Legal Dimensions of Rights and Remedies*. New York: Cambridge University Press, 2005, pp.2-3.

³³⁹ *Banks v. EMI Songs Ltd. And Others* [1996] EMLR 452; *Ludlow Music Inc. v. Robbie Williams* [2001] F.S.R. 271; [2002] F.S.R. 868.

³⁴⁰ *Occupational and Medical Innovations Ltd. v. Retractable Technologies Inc.* [2007] FCA 1364.

³⁴¹ *Shelfer v. City of London Electric Lighting Company* [1895] 1 Ch. 287.

prima facie tiesības uz pienākumrīkojumu viņa tiesību pārkāpuma gadījumā, pienākumrīkojuma vietā var tikt piešķirta kaitējuma atlīdzība, ja:

- 1) prasītājam nodarītais kaitējums ir mazs;
- 2) prasītājam nodarītais kaitējums ir novērtējams naudā;
- 3) prasītājam nodarītais kaitējums var tikt pienācīgi atlīdzināts ar nelielu naudas maksājumu;
- 4) konkrētajos lietas apstākļos pienākumrīkojums būtu visai apgrūtināts atbildētājam.

Tiesnesis *Banks* lietā īpaši apskatīja „prasītājam nodarītais kaitējums var tikt pienācīgi atlīdzināts ar nelielu naudas maksājumu” testu, parādot, ka pienākumrīkojumu var atteikt pat tad, ja maksājums par turpmāku darba (dziesmas teksta) izmantošanu var nebūt mazs. Autore šādu pieeju uzskata par pamatotu, jo nesaskata galveno nozīmi potenciālo zaudējumu apmērā, un mūsdienās apmērs parasti nav mazs.

Neskatoties uz to, ir gadījums, kad summai ir nozīme Lielbritānijā (bet ne Latvijas civilprocesā). Kad prasība lietā ir triviāla, tiesa to var izbeigt, pamatojoties uz “*de minimis non curat lex*” principu (likums nenodarbojas ar triviālo).³⁴²

Jāpatur prātā, ka galīgā pienākumrīkojuma atteikuma sekas var būt ļoti ievērojamas. Ja tiesa atsaka pienākumrīkojuma piemērošanu un tā vietā piešķir zaudējumu atlīdzību, faktiski tā legalizē nodarījumu.³⁴³ Prasītājam var rasties sajūta, ka viņa tiesības tiek ignorētas, bet atbildētājam – ka izdarītais pārkāpums nebija neatļauta darbība. Vēl vairāk - ja tiesa piešķir kaitējuma kompensāciju pienākumrīkojuma vietā, tas līdzinās obligātās licences uzspiešanai,³⁴⁴ kas ir pretēji principam, ka autortiesību īpašnieks var vispār atteikties licencēt savu darbu, vai arī izsniegt licenci vieniem kandidātiem, bet citiem ne. Galu galā intelektuālo īpašumu uzskata par īpašumu, un pienākumrīkojums ir tas tiesiskās aizsardzības līdzeklis, kuru piemēro, lai attaisnotu šo koncepciju.³⁴⁵

Tomēr minētais jautājums nav tik viennozīmīgs, un gan teorijā, gan praksē manāmi dažādi faktori, kas to ietekmē. Galvenais princips starptautiskajās tirdzniecības tiesībās ir līgumu slēgšanas brīvība – tas nozīmē līguma dalībnieku brīvību vienoties pēc savas

---

³⁴² *APPS v. Weldtite Products* [2001] F.S.R. 703, 730.

³⁴³ Heuston R.F.V., Buckley R.A. *Law of Torts*. Twenty-First Edition. London: Sweet & Maxwell, 1996, p.557.

³⁴⁴ Vaver, David. *Principles of Copyright. Cases and Materials*. Geneva: WIPO, 2002, p.161.

³⁴⁵ Vaver David. *Canada's Intellectual Property Framework: A Comparative Overview*. *Intellectual Property Journal*, 17 I.P.J., p.179.

izvēles³⁴⁶. No otras puses, līgumu slēgšanas (tai skaitā licences līgumu slēgšanas) brīvību var ierobežot citu interešu labā, un viens no spēcīgākajiem instrumentiem ir konkurences tiesības. Tradicionālā ekonomikas teorija uzsver, ka preces un pakalpojumi vislabākajā līmenī tiek piedāvāti perfektas konkurences apstākļos, vai, reālistiskāk, darbojošās konkurences apstākļos.³⁴⁷ Tātad konkurences politika ir svarīga, lai būtiski apmierinātu gan personiskās, gan kolektīvās sabiedrības vajadzības,³⁴⁸ un viens no trīs galvenajiem konkurences tiesību pīlāriem ir noteikumi, kas aizliedz konkurenci ierobežojošas vienošanās un sadarbību. Eiropā šis princips tika iedibināts jau 1958.gadā, kad spēkā stājās Romas līgums.³⁴⁹ Līguma analīze atklāj, ka tas sastāv no divām pamattēmām – politiskās (t.s. politiskās un konstitucionālās Kopienas normas) un ekonomiskās.³⁵⁰ Šis fakts, tāpat kā 2.pantā formulētie Kopienas uzdevumi un 3.panta g)punkts norāda, cik svarīgi Eiropas Kopienām ir ekonomiskie jautājumi un tāda sistēma, kas nodrošinātu brīvu konkurenci kopējā tirgū. Romas līguma 81.pants ir galvenais normu kopums, kas aizliedz konkurenci ierobežojošas vienošanās Eiropas Kopienā (līdz 1993.gadam – Eiropas Ekonomiskajā Kopienā). (1997.gada Amsterdamas līgums³⁵¹ pārņēma Romas līguma pantus, kādreizējam 85.pantam kļūstot par 81.pantu.) Var uzskatīt, ka ar Romas līgumu sākās jauna ēra izpratnē par godīgu un negodīgu konkurenci, jo īpaši Lielbritānijā, kur taisnīguma tiesībās negodīgu konkurenci saprata kā svešu populāru preču īpašību izmantošanu kā savu³⁵², ko mūsdienās pazīstam kā maldinošu reklāmu vai kā intelektuālā īpašuma tiesību regulējuma priekšmetu.

Intelektuālā īpašuma tiesības parasti piešķir to īpašniekiem tiesības izslēgt citus no attiecīgā tirgus, ko dēvē par monopolstāvokļa piešķiršanu, jo īpaši patentu gadījumā.³⁵³ Intelektuālā īpašuma tiesību ekskluzivitātei ir neapstrīdams iespaids uz preču un pakalpojumu

---

³⁴⁶ Ramberg Jan. *International Commercial Transactions*. [B.v.]: ICC, Kluwer Law International, Norstedts Juridik AB, 1998, p.17.

³⁴⁷ Craig Paul, Burca Grainne de. *EC Law. Text, cases and materials*. Oxford: Clarendon Press, 1998, p.886.

³⁴⁸ Mathijsen P.S.R.F. *A Guide to European Union Law*. 6th edition. London: Sweet&Maxwell, 1995, p.215.

³⁴⁹ 1957.gada Romas līgums (Eiropas Kopienas dibināšanas līgums). *OJ C* 224, 31/08/1992.

³⁵⁰ Lasok D., Bridge JW. *Law and Institutions of the European Communities*. London, Dublin, Edinburgh: Butterworths, 1991, p.436.

³⁵¹ 1997.gada Amsterdamas līgums (kas groza Eiropas Savienības līgumu, Eiropas Kopienas dibināšanas līgumus un ar tiem saistītos aktus). *OJ C* 340, 10/11/1997.

³⁵² Black's Law Dictionary. Fourth Edition. St.Paul (MN): West Publishing Co., 1969, p.1699; Black's Law Dictionary. Sixth Edition. St.Paul (MN): West Publishing Co., 1990, pp.1528-1529.

³⁵³ Abbott Frederick, Cottier Thomas, Gurry Francis. *The International Intellectual Property System. Commentary and Materials. Part Two*. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1999, p.1741.

brīvu apriti,³⁵⁴ tomēr Romas līgums (īpaši 36.pants) atļauj intelektuālā īpašuma aizsardzību kā izņēmumu no preču brīvas kustības pamatprincipa. Neskatoties uz to, praksē atbildētāji ir mēģinājuši izmantot savā labā Eiropas Kopienas brīvās preču aprites un konkurences ierobežošanas principus kā t.s. eiro-aizstāvību (*Euro-defence*), atsaucoties uz Romas līguma 85., 86.pantu (tagadējo 81., 82.pantu).³⁵⁵ Piemēram, ja prasītājs ir izsniedzis patentu vienam uzņēmumam, bet atteicis citam (atbildētājam), tad šāds atbildētājs, kas prasītāja patentēto izgudrojumu ir izmantojis neatļauti bez licences, tiesā ir argumentējis, ka prasītājs ir rīkojies pretēji brīvas konkurences noteikumiem un ka tāpēc pienākumrīkojums nav piemērojams.³⁵⁶ Tiesa gan, eiro-aizstāvības reti ir veiksmīgas, un intelektuālā īpašuma tiesību praktiķi mēdz teikt, ka eiro-aizstāvība ir pirāta pēdējais salmiņš.³⁵⁷

Izņemot iespējamo ietekmi uz konkurenci, pienākumrīkojuma izdošanai vai neizdošanai var būt arī citas nopietnas sekas, kas ir daudz biežāk jāapsver intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu lietās. Ja tiesa piemēro galīgo pienākumrīkojumu tādā lietā, kas līdzinās *Banks* vai *Ludlow* lietām, pusēm pašām būs jāvienojas par licences maksu, bet prasītājs tagad būs izdevīgākā stāvoklī nekā viņš bija *ex ante*. Pie apstākļiem, ka dziesmas tika izmantotas jau diezgan ilgu laiku, ka tās bija iekļautas albumos un ka atbildētāji paši bija ieguldījuši dziesmās daudz darba, tas atļautu prasītājiem apieties ar atbildētājiem cietsirdīgā un netaisnīgā veidā, pieprasot nesamērīgi augstu licences maksu.

Būtiski piebilst, ka pienākumrīkojumu nepiešķir ar mērķi aizsargāt to kompāniju ienākumus pret krišanos, kas ir tikai netieši saistītas ar prasītāju un nav prasītāja filiāles.³⁵⁸ Tāpat fakts, ka persona ir cietusī noziegumā, automātiski nodod viņai tiesības uz galīgo pienākumrīkojumu (vai jebkuru citu civiltiesiskās aizsardzības līdzekli).³⁵⁹

Pretrunīgas pieejas eksistē attiecībā uz publiskās intereses lomu pienākumrīkojumu izdošanā vai atteikšanā. Sabiedrības intereses kāda speciāla produkta (piemēram, zāļu pret HIV vīrusu) plašā izmantošanā parasti nav pietiekams iemesls, lai nepiemērotu pienākumrīkojumu.³⁶⁰ Neskatoties uz to, ASV apelācijas instances tiesa lietā *City of*

---

³⁵⁴ Raihs Norberts, Godars Kristofers, Vasiļjeva Ksenija. Izprotot Eiropas Savienības tiesības: Kopienas tiesību mērķi, principi un metodes. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, p. 172.

³⁵⁵ Jacob Robin, Alexander Daniel. A Guidebook to Intellectual Property. Patents, Trade Marks, Copyright and Designs. Fourth Edition. London: Sweet&Maxwell, 1993, pp.194-195.

³⁵⁶ *Ibidem*, p.195.

³⁵⁷ Jacob Robin, Alexander Daniel. A Guidebook to Intellectual Property. Patents, Trade Marks, Copyright and Designs. Fourth Edition. London: Sweet&Maxwell, 1993, pp.194-195.

³⁵⁸ *Polaroid v Eastman Kodak* [1997] RPC 379.

³⁵⁹ Cornish William, Llewelyn David. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.63.

³⁶⁰ Bently Lionel, Sherman Brad. Intellectual Property Law. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.1020.

*Milwaukee v. Activated Sludge Inc.*³⁶¹ atteica pienākumrīkojumu, kas būtu slēdzis notekūdeņu attīrīšanas rūpnīcu. Tiesa norādīja: „Mēs uzskatām, ka nevar uzņemties nekādu risku tur, kur ir iesaistīta pusmiljona cilvēku veselība un dzīvība.”

Tiesas pielaidīgāka attieksme var būt arī valsts autortiesību lietās, uz ko norāda Kanādas Federālās Apelācijas tiesas spriedums lietā *The Queen v. James Lorimer & Co.Ltd.*³⁶² Šajā lietā tiesa noteica, ka attiecīgos apstākļos sabiedrības intereses var būt faktors pret Kroņa (valsts) autortiesību aizstāvību. Īstenībā šajā lietā sabiedrības intereses atruna izgāzās, jo pierādījumi to neapstiprināja, bet spriedums ļauj noprast, ka pie kādiem noteiktiem pamatotiem apstākļiem (piemēram, ja no publiskajiem avotiem sabiedrībai nav pieejams pietiekams daudzums darba kopiju) iznākums var būt citāds.

Cilvēktiesību laikmetā ir kļuvis būtiski sasniegt balansu starp autortiesībām un izteiksmes (vārda) brīvību. Par šīs cilvēktiesības lielo nozīmi jau tika rakstīts promocijas darbā, tomēr tās ietekmi uz autortiesību aizsardzību ir svarīgi apskatīt arī galīgā pienākumrīkojuma kontekstā. Gan doktrīna, gan tiesu prakse par autortiesību un vārda brīvības konfliktu ir veidojusies diezgan lēni un negribīgi, un šādu lietu līdz 2000.gadam bija ļoti maz.³⁶³ Pastāv uzskats, ka tas ir likumdevēja pienākums sasniegt pareizo balansu starp autortiesību aizsardzību un cilvēktiesībām,³⁶⁴ un tam var piekrist, tomēr civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanas gadījumos daudz kas var būt atkarīgs no konkrētās lietas apstākļiem un sekojoša tiesas vērtējuma.

Viens no lieliskākajiem piemēriem intelektuālā īpašuma tiesību un izteiksmes brīvības samērošanā ir Dienvidāfrikas Augstākās Apelācijas tiesas spriedums lietā *South African Breweries International (Finance) BV v. Laugh It Off Promotions CC.*³⁶⁵ Prasītājs bija īpašnieks „Carling Black Label” preču zīmēm, kas tika lietotas uz alus pudelēm. Atbildētāja bizness bija tādu drēbju (galvenokārt krekliņu) tirdzniecība, kas attēloja labi pazīstamu logo un preču zīmju karikatūras. Atbildētājs bija izmantojis arī prasītāja alus preču zīmes, vārdus „Black Label” („Melnā etiķete”) aizstājot ar „Black Labour” („Melnādaino darbaspēks”), „Carling” ar „White Guilt” („Baltādaino vaina”), „Africa’s lusty, lively bear” („Āfrikas

---

³⁶¹ *City of Milwaukee v. Activated Sludge Inc.* 69 F.2d 577 (7th Circuit, 1934), 593.

³⁶² *The Queen v. James Lorimer & Co.Ltd.* [1984] 77 C.P.R. (2nd) Part 2 262.

³⁶³ Bernt Hugenholtz P. Copyright and Freedom of Expression in Europe. In book: Expanding the Boundaries of Intellectual Property Innovation Policy for the Knowledge Society. Edited by Dreifuss Rochelle Cooper, Zimmerman Diane Leenher, First Hary. Oxford: Oxford University Press, 2001, pp.350, 354.

³⁶⁴ Davies Gillian. Copyright and the Public Interest. Second Edition. London: Thomson, Sweet & Maxwell, 2002, p.53.

³⁶⁵ *South African Breweries International (Finance) BV v. Laugh It Off Promotions CC* [2005] F.S.R. 30.

spēcīgais un dzīvais alus”) ar „*Africa’s lusty, lively exploitation since 1652*” („Āfrikas spēcīgā un dzīvā ekspluatācija kopš 1652.gada”), zem kā „*Brewed in South Africa*” („Ražots Dienvidāfrikā”) ar „*No regard given worldwide*” („Nekur pasaulē netiek pievērsta uzmanība”).

Prasītājs bija sašutis par to, ka tādējādi viņam piedēvē agrāk un vēl joprojām īstenotu melnādainā darbaspēka ekspluatāciju un rasu diskrimināciju, un prasītājs tiesā norādīja, ka atbildētājs, šādā veidā izmantojot prasītāja preču zīmes, netaisni iedzīvojas uz prasītāja preču zīmes atšķirtspējas rēķina un kaitē tās reputācijai. Atbildētājs oponentēja, ka, ja tiesa viņa darbības atzītu par pārkāpumu, tas aizskartu viņa fundamentālo izteiksmes brīvību.

Pirmās instances tiesa piekrita prasītājam, ka atbildētāja tiesības uz izteiksmes brīvību neattaisno viņa darbības, jo tās tīši izmantoja komerciālas nozīmes zīmi un zīmes parodija nebija vienkārša nekaitīga vārdu spēle joka pēc, bet gan robežojās ar naida kurināšanu. Līdz ar to tiesnesis izdeva pienākumrīkojumu, liedzot atbildētājam izmantot prasītāja preču zīmes - „*Carling Black Label*” vai jebkuru citu zīmi.

Atbildētājs spriedumu pārsūdzēja, un Dienvidāfrikas Augstākā Apelācijas tiesa pat piesaistīja Izteiksmes brīvības institūtu (*The Freedom of Expression Institute - „FXI”*) *amicus curiae* došanai, kas bija vienisprātis ar apelatoru, ka atbildētāja paustā ziņa bija prasītāja preču zīmes parodija un kā tāda baudīja tiesību uz izteiksmes brīvību aizsardzību. Apelators arī norādīja, ka prasītāja preču zīmju reputācijai nav nodarīts nekāds kaitējums, jo prasītājs nav konstatējis nekādu tirdzniecības kritumu atbildētāja tirgote krekliņu dēļ.

Augstākā Apelācijas tiesa apelācijas sūdzību noraidīja, bet noteica ierobežojumu pirmās instances tiesas piemērotajam pienākumrīkojumam. Tiesa norādīja, ka parasti preču zīmju aizsardzības līdzekļi neietekmē izteiksmes brīvību, tomēr tas tā nav visos gadījumos, jo ne preču zīmju tiesības, ne izteiksmes brīvības tiesības nav absolūtas. Tādēļ ir jāatrod piemērots balanss starp abām interesēm, un šajā lietā tas izpaužas noteikumā, ka atbildētājs nedrīkst netaisni iedzīvoties uz prasītāja preču zīmes īpašā rakstura vai reputācijas. Tas atļauj pienācīgi nobalansēt brīvības, tiesības un intereses. Tiesa piekrita prasītājam, ka veids, kādā atbildētājs izmantoja prasītāja preču zīmes, visai ticami varēja patērētājiem radīt nepatīkamas asociācijas ar prasītāja preču zīmēm, kas acīmredzami kaitētu to reputācijai. (Atšķirībā no Lielbritānijas un ASV nostājas, Dienvidāfrikā netiek prasīti reāla kaitējuma iestāšanās pierādījumi, bet tikai tā iestāšanās ticama iespējamība.)

No otras puses, atbildētājam ir tiesības paust savu viedokli pat tad, ja prasītājam tas nepatīk. Tomēr parodija pati par sevi nav pietiekams iemesls, lai nekonstatētu preču zīmes pārkāpumu; klaji izsmejoša parodija nedod tiesības uz aizsardzību. Tātad būtiski, kāda tā ir un

kā tiek izmantota. Tiesa secināja, ka krekliņi pirmkārt ir patēriņa prece, nevis tikai komunikācijas līdzeklis. Atbildētājs savu izteiksmes brīvību varēja izpaust citādi: rakstīt uz karogiem un transparentiem, viedokli par melnādaino darbaspēku un baltādaino vainu deklamēt no jumtiem, kancelēm un politiskajām platformām, bet viņš izvēlējās to lietot tirdzniecībā, lai pelnītu naudu. Šāda veida izmantošana vairs nav attaisnojama, un atbildētājs nevis izmantoja tiesības uz izteiksmes brīvību, bet gan tās pielietoja ļaunprātīgi. Rezultātā tiesa atzina par pamatotu pienākumrīkojuma noteikšanu, bet tikai attiecībā uz strīdus zīmju izmantošanu tirdzniecībā un attiecībā uz precēm vai pakalpojumiem. Tātad atbildētājam tika liegta prasītāja preču zīmju izmantošana komerciālos nolūkos. Apelācijas tiesa arī atzina, ka pirmās instances tiesa pienākumrīkojumu formulējusi pārāk plaši, lietojot frāzi „jebkuru citu zīmi”, un pārformulēja pienākumrīkojumu tikai attiecībā uz tām divām preču zīmēm, par kurām lietā bija strīds.

No šīs lietas var izdarīt secinājumus ne tikai par preču zīmju tiesību un izteiksmes brīvības tiesību balansu, bet arī par to, ka galīgā pienākumrīkojuma izdošanu vai neizdošanu lielā mērā var ietekmēt pārkāpuma raksturs, to, ka ir nepieciešams pienākumrīkojumu formulēt skaidri un precīzi, nepārkāpjot strīda priekšmeta robežas, un to, ka pienākumrīkojumu var un vajag limitēt, ja apstākļi to prasa.

Protams, ka vārda un izteiksmes brīvība ir ne mazāk svarīgs arguments arī citās valstīs. Strīdīga un interesanta bija Vācijas lieta *Bild-Kunst v. Focus*³⁶⁶, kurā tiesai arī nācās risināt jautājumu par to, vai vārda brīvība aizsargā parodiju. Prasītāja *Bild-Kunst* bija autoru mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija, kas administrēja gleznotāja un skulptora Ludviga Gīza (*Ludwig Gies*) mantinieku tiesības uz Gīza 1953.gadā radīto ērgļa attēlu – t.s. „Gīza ērgli” (*Gies-Adler*). Ērgļa reprodukcija greznoja Vācijas Federālā Parlamenta Apakšpalātas plenārsēžu zāles priekšējo sienu Bonnā no 1955.gada līdz tās rekonstrukcijai. Atbildētājs izdeva iknedēļas žurnālu „*Focus*”, kura 1999.gada 13.numurā bija publicēts raksts „Neuzticamā valsts” par nodokļu likumu aizvien pieaugošo iespējamo ļaunprātīgo izmantošanu, ko likumdevēja vara lietoja „steidzīgai budžeta caurumu aizpildīšanai”. Rakstu ievadīja federālā ērgļa krāsainās fotogrāfijas samazināta, melnbalta kopija, kur ērgļa kājas nagos bija sagrābts naudas žūksnis.

Prasītājs lūdza piemērot galīgo pienākumrīkojumu, uzskatot, ka ir pārkāptas viņa administrētās, Gīza mantiniekiem piederošās autortiesības. Atbildētājs tam nepiekrīta. Pirmās instances tiesa izdeva pienākumrīkojumu, apelācijas tiesa prasību noraidīja, un Vācijas Federālā tiesa arī uzskatīja, ka prasība nav pamatota. Federālā tiesa atzina, ka „*Focus*” žurnālā

---

³⁶⁶ *Bild-Kunst v. Focus* [2005] E.C.D.R. 6.

attēlotais ērglis ir brīvā lietošanā un ietver gan parodiju, gan karikatūru: tas neattiecas uz oriģinālo darbu, bet gan uz Vācijas Federālā Parlamenta Apakšpalātu. Šāda izmantošana vairs nav autora ekskluzīvo tiesību aizsardzībā, bet gan ir atļauta kā politiskās analīzes izteiksmes līdzeklis.

Gan autortiesību un izteiksmes brīvības sadursme, gan pienākumrīkojuma limitēšana labi redzama arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietā *Vereinigung Bildender Künstler v. Austria*³⁶⁷. Austriešu mākslinieks Oto Mūls (*Otto Mühl*) bija radījis gleznu „Apokalipse” speciāli priekš publiskas izstādes ar nosaukumu „Mākslinieciskās izteiksmes brīvības gadsimts” un to izstādījis tajā. Gleznā seksuālās pozās bija attēlotas 33 personas, no kurām vairākas bija sabiedrībā ļoti plaši pazīstamas personas, tai skaitā Māte Terēze, Austrijas kardināls, kā arī Nacionālās Asamblejas loceklis, Austrijas Brīvības partijas bijušais ģenerālsekretārs Meišbergers (*Meischberger*). Kailie ķermeņi bija gleznoti, bet galvas bija veidotas no palielinātām avīžu fotogrāfijām. Kāds izstādes apmeklētājs gleznu biju sabojājis, uzlejot sarkanu krāsu Meišberģera attēlam. Vairākas Vācijas avīzes informēja par notikušo, publicējot arī gleznas fotogrāfijas.

Meišbergers prasīja pienākumrīkojumu, kas aizliegtu gleznas izrādīšanu un publicēšanu. Viņš paskaidroja, ka glezna, attēlojot viņu seksuālās pozās ar vairākiem citiem cilvēkiem, pazemo viņu un viņa politiskās darbības un norāda uz viņa iespējamu izlaidīgu seksuālo dzīvi. Pēc sarkanās krāsas uzliešanas viņš ne tikai palika atpazīstams gleznā, bet tas vēl vairāk palielināja darba publicitāti.

Pirmās instances tiesa prasību noraidīja, norādot, ka darbs bija komisks un acīmredzami neatspoguļoja realitāti, kā arī autora izteiksmes brīvībai bija dodama priekšroka salīdzinājumā ar Meišberģera personīgajām interesēm. Apelācijas instances tiesa sprieda savādāk un piemēroja pienākumrīkojumu, aizliedzot atbildētājai (mākslinieku asociācijai „*Vereinigung Bildender Künstler*”) turpmāk izstādīt darbu izstādēs. Tiesa norādīja, ka mākslinieciskās izteiksmes brīvība beidzas, ja personas tēls tiek šādā veidā deformēts pie apstākļiem, no kuriem skaidri neizriet satīriska vai kāda cita pārspīlējuma mērķis. Augstākā tiesa tam piekrita.

Mākslinieku asociācija sūdzējās Eiropas Cilvēktiesību tiesā, kura secināja, ka Austrijas tiesas izdots pienākumrīkojums bija pārmērīgs – neproporcionāls tā izdošanas mērķim un tā tad nevajadzīgs demokrātiskā sabiedrībā Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas nozīmē. Glezna bija attēloto personu karikatūra ar satīriskiem elementiem, un satīra ir mākslinieciskās izteiksmes līdzeklis. Personas, kas rada, izpilda, izplata vai izstāda mākslas darbus, dod savu pienesumu ideju un viedokļu apmaiņai, kas ir svarīgs demokrātiskā

---

³⁶⁷ *Vereinigung Bildender Künstler v. Austria* [2007] E.C.D.R. 7.

sabiedrībā. Lai liegtu māksliniekam tiesības uz izteiksmes brīvību, jābūt nopietnākam citas personas tiesību aizskārumam, kas nav konstatēts, jo uz Meišbergeru kā politiķi attiecas plašāks kritikas tolerances līmenis. Bez tam, Austrijas tiesu piemērotais pienākumrīkojums nebija ierobežots ne laikā, ne vietā, kas radīja situāciju, ka atbildētāja kā vienas no ievērojamākajām mūsdienu mākslas galerijām vadītāja nekad vairs nevarētu izstādīt strīdus darbu, neatkarīgi no tā, vai Meišbergers vēl būtu sabiedrībā zināma persona, vai ne.

No minētās lietas redzams, ka cilvēktiesības var būtiski ietekmēta ne tikai pārkāpuma konstatēšanu (kas nav tiesiskās aizsardzības līdzekļu jautājums), bet arī pienākumrīkojuma raksturu un apmēru (kas ir tiesiskās aizsardzības līdzekļu jautājums).

Rezumējot šajā darba apakšnodaļā konstatētos apstākļus, kas var ietekmēt galīgā pienākumrīkojuma piemērošanu, atgriezīsimies pie anglosakšu tiesību sistēmas valstīm. Šajā tiesību sistēmā minētie apstākļi ir izkristalizējušies t.s. četru soļu testā, kas jāiziet, lai izlemtu galīgā pienākumrīkojuma noteikšanu. Prasītājam ir jāpārlicina tiesa par to, ka:

- 1) viņš ir cietis būtisku kaitējumu;
- 2) citi likumā noteiktie tiesiskās aizsardzības līdzekļi (piemēram, naudas atlīdzība) nav piemēroti līdzekļi kaitējuma kompensēšanai;
- 3) prasītāja un atbildētāja grūtību balanss ir par labu galīgā pienākumrīkojuma izdošanai;
- 4) galīgais pienākumrīkojums nekaitē publiskajām interesēm.

Šāds četru soļu tests ir visizplatītākais, un pie tā pieturas vairums tiesu³⁶⁸, taču ir pazīstamas arī citas klasifikācijas. Piemēram, Lielbritānijas zinātnieki Hjūstons (*Heuston*) un Baklijs (*Buckley*) izdala trīs pamatfaktoros, ko tiesas apsver:

- 1) prasītājam nodarītā kaitējuma lielums;
- 2) abu pušu uzvedība;
- 3) atbildētāja un sabiedrības intereses.³⁶⁹

Kritēriju skaits te nav būtiska atšķirība, jo, sadalot Hjūstona un Baklija testa trešo kritēriju divās daļās, var iegūt četru soļu testa trešo un ceturto kritēriju. Pirmais kritērijs abos testos ir vienāds. Atšķiras tikai otrais kritērijs, tomēr būtība nemainās: pušu uzvedību tiesa var vērtēt gan tāpēc, lai noteiktu, vai ir būtisks kaitējums, gan lai noteiktu, vai pārkāpums nav labāk atlīdzināms naudā, gan lai nodibinātu, vai kādai no pusēm būs īpašas grūtības atkarībā

---

³⁶⁸ Piemēram, lietās *eBay Inc. v. MercExchange, L.L.C.* 547 U.S. 388 (2006), *Paice LLC v. Toyota Motor Corp* [2007] E.I.P.R. (2008) Vol. 30, Issue 3, p.N-156, u.c.

³⁶⁹ Heuston R.F.V., Buckley R.A. *Law of Torts*. Twenty-First Edition. London: Sweet & Maxwell, 1996, p.556.

no tiesas lēmuma. Piemēram, ja prasītājs nav ilgstoši cēlis prasību, tad visdrīzāk viņam nav būtiska kaitējuma. Ja pēc pārkāpuma konstatēšanas puses ir vedušas sarunas par licences maksu, tad parasti pārkāpums ir veiksmīgi atlīdzināms naudā.

Jāatzīmē, ka agrāk aprakstītais *Shelfer v. City of London Electric Lighting Company*³⁷⁰ tests (kur tika nodibināts, ka pienākumrīkojuma vietā var tikt piešķirta kaitējuma atlīdzība, ja prasītājam nodarītais kaitējums ir mazs, novērtējams un atlīdzināms naudā un konkrētajos lietās apstākļos pienākumrīkojums būtu visai apgrūtināms atbildētājam) nav atsevišķs tests, kas pastāvētu paralēli četrsoļu testam. *Shelfers* tests ir drīzāk piemērojams četrsoļu testa otrā elementa ietvaros, proti, lai noteiktu, vai citi likumā noteiktie tiesiskās aizsardzības līdzekļi nav piemērotāki.

Autore uzskata, ka neviens no testiem nav absolūts, kas izskaidrojams ar to, ka apsveramo apstākļu loks var būt tik plašs un niansēts, ka katrā lietā tas var būt citāds, lai sasniegtu taisnīguma kritērijus.

Tomēr četrsoļu tests praksē tiek lietots un patiešām nav zaudējis savu aktualitāti mūsdienās. Tas tika plaši apspriests un galu galā atzīts par labu un pareizu arī vienā no pēdējo gadu apjomīgākajām un „slavenākajām” lietām – *eBay Inc. v. MercExchange, L.L.C.*³⁷¹ Šajā lietā interneta izsoļu rīkotājs uzņēmums „eBay” lietoja savām izsolēm tehnoloģiju, uz kuru patents piederēja uzņēmumam „MercExchange”. Pusēm notika sarunas par licences iegādi, bet, kad „eBay” pūles nevainagojās panākumiem un tas sarunas pārtrauca, „MercExchange” cēla prasību pret „eBay”.

Pirmās instances tiesa atzina, ka atbildētājs pārkāpj divus prasītāja patentus, un piesprieda zaudējumu atlīdzību (35 miljonus ASV dolāru), bet atteica izdot galīgo pienākumrīkojumu, kas liktu atbildētājam pārtraukt patentēto izgudrojumu nelikumīgo izmantošanu. Četrsoļu testa piemērošanas gaitā tiesa nonāca pie secinājuma, ka pienākumrīkojums nepienākas patentētā izgudrojuma autoram, ja viņš pats to neīsteno praksē, bet tikai licencē tālāk, jo šādā gadījumā nebūs būtiskā kaitējuma.

Otrās instances tiesa pienākumrīkojumu izdeva, pamatojoties uz „vadošo noteikumu”, ka pierādītu patentu pārkāpumu gadījumos galīgo pienākumrīkojumu izdod vienmēr. Šāda tradīcija ASV patiešām bija iedibinājusies, un patentu pārkāpumu lietās pienākumrīkojumus piemēroja, ja vien lietā nebija ļoti īpašu apstākļu un pienākumrīkojums neaizskartu publisko interesi.

Augstākā tiesa vienbalsīgi nolēma, ka lieta ir nosūtāma atpakaļ pirmās instances tiesai, jo neviena no abu iepriekšējo instanču tiesām nebija pareizi piemērojusi tradicionālos

³⁷⁰ *Shelfer v. City of London Electric Lighting Company* [1895] 1 Ch. 287.

³⁷¹ *eBay Inc. v. MercExchange, L.L.C.* 547 U.S. 388 (2006).

taisnīguma tiesību principus galīgā pienākumrīkojuma izdošanai. Augstākā tiesa konkrēti norādīja, ka, lai izdotu galīgo pienākumrīkojumu, ir jāgūst pozitīvas atbildes uz četru soļu testa visiem jautājumiem. Patentu lietas nav izņēmums. Līdz ar to nav pareizs apelācijas tiesas spriedums par pienākumrīkojuma izdošanu gandrīz visos patentu pārkāpumu gadījumos. Savukārt pirmās instances tiesa, lai gan bija piemērojusi četru soļu testu, to bija darījusi nepareizi – pārāk plaši, t.i., nevar teikt, ka pienākumrīkojums nepienākas patentētā izgudrojuma autoram tikai tāpēc, ka viņš pats neražo un nepārdod patentēto izgudrojumu, to neīsteno praksē, bet tikai licencē tālāk, jo šādā gadījumā nebūs būtiskā kaitējuma.

Pēc tam pirmās instances tiesa lietu skatīja atkārtoti un 2007.gada 30.jūlijā atkal atteica pienākumrīkojumu, šoreiz motivējot ar to, ka „*MercExchange*” licencēšanas prakse un mēģinājumi licencēt konkrētos izgudrojumus nozīmē, ka naudas atlīdzība ir pietiekams tiesiskās aizsardzības līdzeklis.

Galū galā 2008.gada 28.februārī puses paziņoja, ka ir noslēgušas izlīgumu, saskaņā ar kuru „*MercExchange*” izdeva licenci „eBay” uz visiem trīs strīdus patentiem; pārējie licences noteikumi, tai skaitā licences maksa, ir konfidenciāli.³⁷²

Tā beidzās tiesāšanās sešu gadu garumā, bet par šo lietu runās un uz to atsauksies vēl ilgi. Var piekrist literatūrā vairākkārt izteiktajam secinājumam, ka pēc Augstākās tiesas sprieduma *eBay v. MercExchange* lietā patentu lietu tiesiskie risinājumi būs vēl mazāk paredzami³⁷³, tomēr autore uzskata, ka tas nevar attaisnot pārāk vienkāršoto pieeju pienākumrīkojumus piešķirt bez visu lietā būtisko apstākļu nopietnas apsvēršanas un Augstākās tiesas lēmums ir apsveicams.

Pēc šīs lietas tiesas ir devušas maz skaidrojumu tam, kādi tad ir citi piemērotākie tiesiskās aizsardzības līdzekļi gadījumā, ja četru soļu tests ir pret galīgā pienākumrīkojuma noteikšanu. Šķiet pamatots viedoklis, ka tiesām ir dota zaļā gaisma piespriest atlīdzību turpmākas licences maksas veidā, kas radīs jaunu tiesāšanās vilni par to, cik tālu šādu licencēšanas maksu var interpretēt kā piespiedu licenci.³⁷⁴

Tātad tiesu prakse nav viennozīmīga un attīstās jauna motivācija un principi. Viena no interesantākajām jaunajām galīgā pienākumrīkojuma formām ir pienākumrīkojums, kura

---

³⁷² eBay Inc. and MercExchange, L.L.C. Reach Settlement Agreement. eBay press release. San Jose, California, 28.02.2008. <http://news.ebay.com/releasedetail.cfm?ReleaseID=296670> (aplūkots 28.04.2009.).

³⁷³ Carson John M., Westberg Christopher B. Commentary on *eBay, Inc v MercExchange, LLC. E.I.P.R.* (2006) Vol. 28, Issue 8, p.N-156; Weingaertner Scott T., Carnaval Christopher C. US Supreme Court Rules on Permanent Injunctions in Cases of Patent Infringement *eBay v MercExchange. E.I.P.R.* (2006), Vol. 28, Issue 9, p.496.

³⁷⁴ Carson John M., Payne Susan R.M. Commentary on *Paice LLC v Toyota Motor Corp. E.I.P.R.* (2008) Vol. 30, Issue 3, p.N-156.

darbības termiņš pārsniedz pašas intelektuālā īpašuma tiesības spēkā esamības termiņu, tas ir, pienākumrīkojums darbojas pēc intelektuālā īpašuma tiesības izbeigšanās.³⁷⁵ Lai gan līdzekļa forma ir jauna, tā piemērošanas pamatā ir tas pats vecais taisnīguma apsvērumus. Labs piemērs ir lieta *Dyson Appliances v. Hoover*³⁷⁶, kurā tiesa izdeva galīgo pienākumrīkojumu, kurš darbojās vēl 12 mēnešus pēc prasītāja patenta izbeigšanās. Atbildētājs bija pārkāpis prasītāja patentu tā darbības laikā, izgatavojot savu produktu, līdz ar to pēc patenta izbeigšanās atbildētājam būtu bijusi priekšrocība un viņš būtu labākā stāvoklī, nekā ja viņš nebūtu izdarījis pārkāpumu. Pienākumrīkojums liedza atbildētājam izmantot patentēto izgudrojumu nekavējoties pēc patenta izbeigšanās, tādējādi radot prasītājam situāciju, kādā viņš būtu bijis, ja pārkāpums nebūtu noticis.

Tiesību zinātnieki Laionels Bentlijs (*Lionel Bently*) un Breds Šermans (*Brad Sherman*) ir norādījuši, ka šāds līdzeklis jau agrāk bija pazīstams holandiešu praksē, kā arī tā iespējamība apstiprināta par labu esam Eiropas Savienības tiesas (pirms nosaukuma maiņas - Eiropas Kopienu tiesas) spriedumā lietā *Generics BV v. Smith Cline & French Laboratories*.³⁷⁷

Galīgais pienākumrīkojums ir galvenais tiesiskās aizsardzības līdzeklis arī citās valstīs, un tur tāpat pienākumrīkojuma piešķiršanas kritēriji nav viennozīmīgi. Piemēram, Vācijā dažas tiesas vieglāk piešķir pienākumrīkojumus nekā citas.³⁷⁸

Latvijā galīgo pienākumrīkojumu paredz Civilprocesa likuma 250.¹⁷ panta pirmās daļas 1.-3.punkts šādā redakcijā: „Ja pārkāpuma fakts ir pierādīts, tiesa spriedumā var noteikt vienu vai vairākus šādus pasākumus:

- 1) pārtraukt un aizliegt prettiesisku intelektuālā īpašuma tiesību objekta izmantošanu;
- 2) pārtraukt un aizliegt pasākumus, kas atzīstami par gatavošanos intelektuālā īpašuma tiesību objektu prettiesiskai izmantošanai;
- 3) pārtraukt un aizliegt sniegt pakalpojumus, kuri tiek izmantoti prettiesiskām darbībām ar intelektuālā īpašuma tiesību objektiem, personām:
  - a) kuru pakalpojumi tiek izmantoti, lai pārkāptu intelektuālā īpašuma subjektu tiesības,

---

³⁷⁵ Bently Lionel, Sherman Brad. Intellectual Property Law. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.1098-1099.

³⁷⁶ *Dyson Appliances v. Hoover* [2001] RPC (27) 544.

³⁷⁷ Bently Lionel, Sherman Brad. Intellectual Property Law. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.1099; *Generics BV v. Smith Cline & French Laboratories* [1997] ECR I-3929.

³⁷⁸ Pitz Johann, Hermann Gerhard. Germany. Patent enforcement practice. In book: Edited by Wild Joff. 2004: Building and enforcing intellectual property value. An international guide for the boardroom. Edited by Wild Joff. London: Globe White Page, 2004, p.293.

b) kuras padara iespējamu šāda pārkāpuma veikšanu.”

Bez tam, tiesības uz galīgo pienākumrīkojumu izriet no Autortiesību likuma 69.panta pirmās daļas 2., 3., 4. un 7.punkta:

„Autortiesību un blakustiesību subjekti, mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas un citi autortiesību un blakustiesību subjektu pārstāvji ir tiesīgi: (..)

2) aizliegt savu darbu izmantošanu;

3) prasīt, lai persona, kura prettiesiski izmanto autortiesību vai blakustiesību objektu, (..) pārtrauc prettiesiskās darbības (..);

4) prasīt, lai persona pārtrauc darbības, kas atzīstamas par sagatavošanos autortiesību vai blakustiesību objektu prettiesiskai izmantošanai; (..)

7) prasīt, lai starpnieki, kuru sniegtie pakalpojumi tiek izmantoti nolūkā pārkāpt autortiesību vai blakustiesību subjektu tiesības vai kuri padara iespējamu šādu pārkāpumu, veic attiecīgus pasākumus, lai pārtrauktu izmantotāju iespējas izdarīt šādus pārkāpumus. Ja starpnieks neveic attiecīgus pasākumus, autortiesību vai blakustiesību subjektam vai tā pārstāvim ir tiesības vērsties pret starpnieku.”

Vairākas no abu likumu nepilnībām ir uzreiz acīmredzamas. Pirmkārt, promocijas darbā jau iepriekš tika norādīts, ka divu, pie tam atšķirīgu regulējumu pastāvēšana divos likumos par vienu un to pašu jautājumu nav attaisnojama un nav pieļaujama.

Otrkārt, absurds ir līdzekļa izplūdušais formulējums, jo īpaši Autortiesību likumā, kur galīgā pienākumrīkojuma izpausmes ir izmētātas un iejauktas starp citiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem.

Treškārt, Autortiesību likuma pants, kurš uzskaita tiesiskās aizsardzības līdzekļus, nevienā vietā pat nepiemin, kas īsti pantā ir uzskaitīts, kur, kādos gadījumos un uz kāda pamata piemērojams. Panta nosaukums ir „Autortiesību un blakustiesību subjektu tiesību aizsardzības vispārīgie principi.” Vai tiešām tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir vispārīgi principi? Protams, ka ne. Faktiski pants šajā redakcijā uzskaita tiesības uz tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, nevis regulē, kādi tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir piemērojami, uz kāda pamata, kādā iestādē un kādā procesa stadijā. Likumā bija jāparedz, ka tie ir tiesiskās aizsardzības līdzekļi un ka tos var spriedumā piemērot tiesa autortiesību un blakustiesību pārkāpumu gadījumos. Tiesas to tā līdz šim ir pareizi sapratušas, bet faktiski Autortiesību likuma 69.pants neveido pilnu tiesību normu.

Pašreizējā Autortiesību likuma redakcija ir spēkā kopš 2007.gada 01.marta, tomēr arī iepriekšējās redakcijas galīgā pienākumrīkojuma jomā neatšķīrās. Likuma „Par autortiesībām un blakustiesībām” (spēkā līdz 2000.gada 10.maijam) 55.pants galīgā pienākumrīkojuma regulēšanā bija daudz īsāks: autortiesību un blakustiesību īpašnieki bija tiesīgi prasīt no

pārkāpēja līdz tiesību pārkāpšanai bijušā stāvokļa atjaunošanu un prettiesisko darbību pārtraukšanu vai pārkāpšanas draudus radošo darbību pārtraukšanu. Lai gan šis formulējums neietver personas, kuras pašas neizdara pārkāpumu, bet tikai padara to iespējamu (starpniekus), struktūras un līdzekļa mērķa skaidrības ziņā tas ir labāks nekā vēlākajā Autortiesību likuma 69.pantā.

Kādreiz galīgo pienākumu paredzēja arī Patentu likums un likums „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm”. Patentu lietās galīgais pienākumrīkojums bija piespriežams uz iepriekšējā Patentu likuma 45.panta ceturtās daļas 1.punkta pamata – cietuši puse varēja prasīt izgudrojuma izmantošanas pārtraukšanu. Ja noticis preču zīmju aizskārums, likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 28.panta ceturtās daļas 1.punkts atļāva prasītājam lūgt preču zīmes nelikumīgas izmantošanas pārtraukšanu un nelikumīgas izmantošanas aizliegumu. Kopš 2007.gada 01.marta minēto nozaru likumos ir tikai zaudējumu atlīdzības un morālā kaitējuma apmēra noteikšanas panti. Viena līdzekļa paredzēšana, bet citu izslēgšana vērtējama ļoti negatīvi.

Civilprocesa likuma redakcija nav ideāla, bet ir krietni labāka par visām iepriekšminētajām speciālo likumu redakcijām. Ja Autortiesību likums runā par tiesību subjektu tiesībām prasīt, tad Civilprocesa likums – jau par tiesas tiesībām noteikt pienākumrīkojumu spriedumā ar noteikumu, ka pārkāpuma fakts ir pierādīts. Arī Civilprocesa likuma 250.¹⁷ pants skaidri nepasaka, ka pantā tiek regulēti tiesiskās aizsardzības līdzekļi, tā vietā lietojot terminu „pasākumi”. Pozitīvi vērtējams Civilprocesa likuma formulējums „tiesa **var** noteikt vienu vai vairākus pasākumus”, nevis „tiesa nosaka”, jo tas dod iespēju izvērtēt līdzekļa nepieciešamību konkrētās lietas apstākļos un sasniegt pareizāko un taisnīgāko rezultātu.

No abu likumu redakcijām izriet, ka Latvijas nav izvēlējusies izmantot TRIPS līguma 44.panta 1.punktā un Piemērošanas direktīvas 12.pantā doto iespēju nepiemērot galīgo pienākumrīkojumu attiecībā uz personu, kas pārkāpuma preces ieguvusi vai pasūtījusi pirms tā ir uzzinājusi vai pirms tai pamatoti vajadzēja zināt, ka darbības ar šādām precēm ietver intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu. Tās ir Latvijas valsts tiesības un politiska rakstura izšķiršanās. Tomēr autore uzskata, ka, lai gan Civilprocesa likums atļauj piemērot pienākumrīkojumu visos gadījumos, tas caur formulējumu „tiesa var noteikt” neaizliedz tiesai pienākumrīkojumu nepiemērot, ja tā izdošana konkrētās lietas apstākļos neatbilstu tiesību principiem. Tiesnesis Luiss Harms izteicis interesantu domu, kurā patiešām ir liela daļa patiesības: jo mazāk kvalificēts tiesnesis, jo lielāks procents no viņa izskatītajām lietām ir ar

apmierinošu spriedumu.³⁷⁹ Protams, ka prasību noraidīšana nekādā ziņā nedrīkst kļūt par pašmērķi, bet nereti, dziļāk izpētot kādu jautājumu, risinājums tiešām ir pavisam cits, nekā vispārīgas pieejas gadījumā.

Ne no Autortiesību likuma 69.panta, ne no Civilprocesa likuma 250.¹⁷ panta neizriet, ka pienākumrīkojums ir viens tiesiskās aizsardzības līdzeklis. Ir tikai uzskaitītas tā dažādas izpausmes bez kāda konkrēta klasifikācijas kritērija. Tas izskaidrojams ar apstākļiem, ka pienākumrīkojuma koncepcija Latvijas tiesību teorijā un praksē līdz šim bija maz attīstīta un zem viena nosaukuma vispār nebija pazīstama. Autore uzskata par nelietderīgu formulējumu „pārtraukt un aizliegt prettiesisku izmantošanu” - vārds „pārtraukt” šeit ir lieks, jo, ja tiesa aizliedz atbildētājam darba izmantošanu, tad acīmredzami, ka viņam izmantošana ir jāpārtrauc.

Pienākumrīkojumi tiek pielietoti Latvijas tiesu praksē, un tiesu spriedumi šajā jomā aizvien uzlabojas. Vismaz pašlaik tiesām ir skaidrs pienākumrīkojuma mērķis un būtība. Ne vienmēr tas tā ir bijis. Kā jau minēts, kādreiz Autortiesību likuma 69.pants sīkāk nereglamentēja, ko nozīmē rīkojums pārkāpējam pārtraukt prettiesiskās darbības. Lai gan tas šķiet pietiekami skaidrs, praksē šī rīkojuma piemērošana nemaz tik vienkārša nav bijusi. Ievērojamu kļūdu šīs normas piemērošanā pieļāvuši pat Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta. Lietā Autortiesību un komunicēšanās konsultāciju aģentūras/Latvijas autortiesību aģentūras (AKKA/LAA) prasībā pret SIA „Radio Skonto” par autortiesību aizsardzību un kompensācijas piedziņu Rīgas apgabaltiesa kā pirmās instances tiesa nolēma noteikt aizliegumu atbildētājam izmantot prasītāja pārstāvēto autoru darbus līdz brīdim, kad tiks noslēgts līgums par autoru darbu izmantošanu. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta šo spriedumu atzina par nepareizu: palāta gan konstatēja pārkāpumu, bet atteica izdot aizliegumu izmantot darbus, norādot, ka „prettiesisko darbību pārtraukšanu nevar tulkot kā aizliegumu darbu izmantošanai”. Vēl vairāk, Civillietu tiesas palāta pat nepaskaidroja, kādā citādā veidā būtu iespējams pārtraukt prettiesiskās darbības. Par laimi, Augstākās tiesas Senāts kā kasācijas instance laboja šo kļūdu, atzīstot šajā daļā Civillietu tiesu palātas spriedumu par nelikumīgu un nepamatotu un izskaidrojot, ka autortiesību pārkāpēja prettiesisko darbību pārtraukšana ir iespējama tikai ar autoru darbu izmantošanas aizliegumu turpmākajā laikā līdz atļaujas saņemšanai.³⁸⁰

---

³⁷⁹ Harms Louis. The Role of the Judiciary in Enforcement of Intellectual Property Rights; Intellectual Property Litigation under the Common Law System with special emphasis on the Experience in South Africa. Presented at: WIPO Advisory Committee on Enforcement, Second Session, 28-30 June 2004, Geneva, Switzerland. http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=29590 (aplūkots 23.07.2008.).

³⁸⁰ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta lieta Nr. SKC-147.

Turpmāk tāda rakstura kļūdas spriedumos vairs nav atrodamas, un tiesas daudzkārt ir izbeigušas pārkāpumu ar pienākumrīkojumu, aizliedzot atbildētājam izmantot strīdus darbu, izgudrojumu vai preču zīmi. Piemēram, ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2007.gada 08.februāra spriedumu lietā Nr. C29283206 atbildētājam tika uzlikts par pienākumu pārtraukt izrādes ģenerālmēģinājuma ieraksta prettiesisku izmantošanu un tika aizliegta minētā ieraksta turpmāka izmantošana.³⁸¹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2008.gada 27.februāra spriedumā lietā Nr. C29170807 tika aizliegts izplatīt grāmatu, 2006.gada 21.decembra spriedumā lietā Nr. C30559004 tika aizliegts izplatīt filmas ierakstus, 2003.gada 02.jūlija spriedumā lietā Nr. C04170203 tika aizliegts turpmāk publiski demonstrēt raidījuma ierakstu, 2003.gada 01.oktobra spriedumā lietā Nr. C04237903 tika aizliegta jaunu un atkārtotu datorenciklopēdijas laidieņu turpmāka ražošana.³⁸² Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2007.gada 21.decembra spriedumā lietā Nr. C29551504 tika nopriests pārtraukt grāmatas iespiešanu un tirdzniecību.³⁸³

Minētās ir autortiesību lietas. Patentpārkāpuma lietā Nr. PAC-40 Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta 2002.gada 09.janvārī nosprieda aizliegt atbildētājam (rūpnīcai) izmantot Latvijas patentā Nr. 5723 aizsargātās vielas ražošānu, importēšanu, piedāvāšanu, reklamēšanu un glabāšanu komerciālajos nolūkos.³⁸⁴ Tāpat kā autortiesību un patentu pārkāpumu lietās, arī preču zīmju pārkāpumu lietu spriedumos galīgais pienākumrīkojums formulēts dažādi. Piemēram, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2003.gada 03.novembra spriedumā lietā Nr. C04193203 nosprieda uzlikt par pienākumu atbildētājam izbeigt izplatīt Latvijas Republikā produkciju ar etiķeti „Sovetskoje Šampanskoje” (kiril.), 2007.gada 29.novembra spriedumā lietā Nr. C04306207 nosprieda uzlikt par pienākumu atbildētājam pārtraukt nelikumīgi izmantot preču zīmi M 16 691, 2005.gada 19.oktobra, 2007.gada 31.janvāra un 2007.gada 07.marta spriedumos lietās Nr. C04288105, Nr. C04335106 un Nr. C04350806 nosprieda aizliegt atbildētājam dažādu šokolādes batoniņu importu, eksportu, piedāvāšanu, pārdošanu, laišanu tirgū vai uzglabāšanu šādiem nolūkiem, kā arī reklamēt vai veikt jebkādas darbības ar minētajām precēm, kas ir maldinoši līdzīgas prasītājam piederošajām reģistrētajām „Mars”, „Bounty”, „Twix” saimes preču zīmēm.³⁸⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2006.gada 21.marta spriedumā un Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2008.gada 17.janvāra spriedumā lietā Nr. C04305305 aizliegts atbildētājam ievest un izplatīt

³⁸¹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas lieta Nr. C29283206.

³⁸² Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lietas Nr. C29170807, Nr. C30559004, Nr. C04170203, Nr. C04237903.

³⁸³ Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C29551504.

³⁸⁴ Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. PAC-40.

³⁸⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lietas Nr. C04193203, C04306207, Nr. C04288105, Nr. C04335106 un Nr. C04350806.

Latvijas Republikā degvīnu ar etiķeti „Trīs dzirnaviņas”, kura ir sajaucami līdzīga ar prasītājas preču zīmi „3 graudu”.³⁸⁶

Latvijas praksē ir atrodama arī pozitīvo pienākumrīkojumu izdošana. Piemēram, ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2008.gada 28.novembra lēmumu lietā Nr. C04236608 Zviedrijas uzņēmējsabiedrības „SAAB Automobile AB” un „SAAB AB” prasībā pret SIA „Saabu Serviss” par preču zīmju SAAB nelikumīgas izmantošanas pārtraukšanu tiesa, konstatējot pārkāpumu, uzlika par pienākumu atbildētājai noņemt SAAB vārdisko un grafisko preču zīmju apzīmējumus vai to modificētu versiju saturošās izkārtnes no ēkas fasādes, no iebraucamā žoga, noņemt izkārtņi, kas atrodas virs ieejas durvīm; uzlikt par pienākumu atbildētājai noņemt vai aizkrāsot SAAB vārdisko un grafisko preču zīmju apzīmējumus saturošos zīmējumus uz ieejas durvīm, uz logiem, uz stāvvietas zīmes.³⁸⁷ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2007.gada 13.novembra spriedumā lietā Nr. C04293807 nosprieda uzlikt par pienākumu atbildētājai dzēst domēna vārda „hipokredits.lv” reģistrāciju.³⁸⁸ 2006.gada 14.novembra spriedumā lietā Nr. C04329406 Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija uzlika par pienākumu atbildētājai SIA „Saldā māja” izmainīt firmas (komersanta) nosaukumu tā, lai neaizskartu prasītājas SIA „Ollis Gardums” izņēmuma tiesības uz preču zīmi „Saldā mājiņa” (fig) (M 48 931), un veikt attiecīgus grozījumus Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistrā viena mēneša laikā no sprieduma stāšanās likumīgā spēkā.³⁸⁹ 2002.gada 02.oktobra spriedumā lietā Nr. C04148501 tiesa atbildētājam uzlika par pienākumu viena mēneša laikā pārreģistrēt uz prasītājas vārda domeinus „pc-monopols.com”, „monopols.com”, „pcmonopols.com”.³⁹⁰

Pozitīvie pienākumrīkojumi parasti tiek piemēroti vienlaikus ar negatīvo pienākumrīkojumu: tiek gan aizliegts izmantot strīdus preču zīmi, gan uzlikts pienākums veikt konkrētas darbības.

Tiesu spriedumi pienākumrīkojuma izdošanas jomā aizvien uzlabojas, tomēr par labu un nostiprinājušos tiesu praksi Latvijā pienākumrīkojumu noteikšanas jomā vēl runāt nevar. Trūkst izvērtējošas motivācijas par labu tieši šī līdzekļa izvēlei: lielākajā daļā spriedumu nav nekādas citas motivācijas pienākumrīkojuma piešķiršanai kā vien tas, ka ir konstatēts pārkāpums un tāpēc automātiski pienākas pienākumrīkojums. Daļēji to var izskaidrot gan ar minētā tiesību institūta salīdzinoši neseno ienākšanu Latvijas tiesībās, vismaz šādā normatīvā

---

³⁸⁶ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas un Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C04305305.

³⁸⁷ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04236608.

³⁸⁸ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04293807.

³⁸⁹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04329406.

³⁹⁰ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04148501.

kontekstā un piemērošanas apstākļos, gan ar to, ka par pienākumrīkojumiem kaut cik vērā nemama Latvijas tiesību zinātnes attīstība nav notikusi, gan ar to, ka puses pašas nav uzsākušas diskusiju par pienākumrīkojuma piemērošanu.

Pozitīvs piemērs šajā ziņā ir Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2006.gada 09.novembra spriedums lietā Nr. C04260806 par autortiesību un blakustiesību pārkāpumu sakarā ar muzikālā darba „Ceļojums” un tā fonogrammas izmantošanu bez atļaujas SIA „TV 3” izrādītājā sarunu šovā „Aina” laika posmā no 2004.gada septembra līdz 2005.gada septembrim.³⁹¹ Četri prasītāji - darba mūzikas autors A.J., vārdu autors M.S., izpildītāja M.N. un fonogrammas producete SIA „Baltic Records Group” 2006.gada 24.februārī cēla prasību tiesā par darba izmantošanas aizliegšanu un kompensācijas pēc tiesas ieskata piedziņu. Rīgas apgabaltiesa nosprieda noteikt kompensāciju, bet galīgo pienākumrīkojumu nepiemērot. Tā kā pēc prasītāju 2005.gada 20.septembra brīdinājuma vēstules saņemšanas muzikālā darba „Ceļojums” izmantošana tika pārtraukta, tad tiesa uzskatīja, ka ir zudusi nepieciešamība ar tiesas spriedumu noteikt aizliegumu šī darba izmantošanai, jo atbildētājs iesniegto prasījumu izpildījis labprātīgi. Puses ar šādu secinājumu bija mierā - lai gan spriedums tika pārsūdzēts apelācijas kārtībā, tas tika darīts tikai daļā par kompensācijas apmēru, nevis par galīgā pienākumrīkojuma nenoteikšanu.

Noslēdzot apakšnodaļu par galīgo pienākumrīkojumu jānorāda, ka Latvijas civiltiesībās galīgais pienākumrīkojums nav gluži tāds taisnīguma tiesību līdzeklis kā anglosakšu tiesību sistēmas valstīs, līdz ar to Latvijas tiesām nav pamata vērtēt šajā apakšnodaļā analizēto četru soļu testu vai kādu citu testu, kā arī tiesas nevar īstenot tik plašu diskreciju kā anglosakšu valstu tiesas. Respektīvi, nevar atteikt pienākumrīkojuma piemērošanu tikai tāpēc vien, ka kaitējuma monetārā atlīdzība būtu labāks līdzeklis. Pamatprincips ir, ka pienākumrīkojums ir jāpiemēro, ja ir konstatēts intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpums. Tomēr tiesām nav pienākuma to piešķirt pilnīgi visos gadījumos, un to var nepiemērot, ja konkrētajos lietās apstākļos pienākumrīkojuma izdošana būtu pretrunā ar citām tiesībām un tiesību principiem. Lai gan Latvija nav likumā tieši ierakstījusi Piemērošanas direktīvas 12.pantā atļauto atrunu pēc atbildētāja lūguma pienākumrīkojuma vietā piespriest finansiālu kompensāciju, ja pārkāpējs nebija pārkāpumu izdarījis ar nodomu vai rīkojoties nolaidīgi, ja pienākumrīkojums atbildētājam radītu nesamērīgu kaitējumu un ja finansiālas kompensācijas izmaksa būtu pietiekams līdzeklis, tomēr autore uzskata, ka tas ir iespējams. Protams, labāk būtu vismaz šādu atrunu ierakstīt likumā, taču arī šobrīd tiesai ir uzmanīgi jāizvērtē katrs konkrētais gadījums, lai lēmums par pienākumrīkojumu būtu taisnīgs ne tikai pret prasītāju, bet arī pret atbildētāju. Tieši šīs izlemšanas brīvības pareiza, sabalansēta un motivēta realizācija būtu

---

³⁹¹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04260806.

jāattīsta vairāk. Ņemot vērā, ka tā ir ļoti saistīta ar katras konkrētas lietas īpatnībām, tā nav pilnībā īstenojama ar tiesību normu palīdzību, bet gan ar kvalitatīvu tiesu praksi pareizu tiesību principu piemērošanas gaitā. Šādā gadījumā Lielbritānijas tiesu izpratne par taisnīgumu un gadu gaitā izstrādātie analīzes faktori var kalpot kā vadlīnijas Latvijas tiesnešiem.

3.2. Kaitējuma atlīdzība

Kaitējuma atlīdzība ir viens no senākajiem un populārākajiem galīgajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem gan pasaulē, gan Latvijā, un arī citās tiesību nozarēs tas ir plaši pazīstams. Liela daļa kaitējuma atlīdzības jautājumu intelektuālā īpašuma pārkāpumu lietās ir tāda pati kā citu civiltiesību pārkāpumu gadījumos saskaņā ar deliktu tiesību noteikumiem, tādēļ promocijas darbs tos neapskatīs. Tomēr intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu lietās ir arī vairāki specifiski kaitējuma atlīdzības aspekti, kas būs šīs apakšnodaļas analīzes priekšmets.

Kaitējuma atlīdzībai izšķir divus veidus:

- 1) atlīdzība par mantisku kaitējumu;
- 2) atlīdzība par nemantisku kaitējumu.

Intelektuālā īpašuma tiesību deliktu lietās abi veidi ir vienlīdz svarīgi, jo ar intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpšanu atbildētājs var nodarīt ievērojamu kaitējumu ne tikai prasītāja mantiskajiem labumiem (materiālajām vērtībām), bet arī viņa nemantiskajiem labumiem (nemateriālajām vērtībām). Bez tam, abu veidu kaitējums var pat tikt nodarīts vienlaicīgi.

Kaitējuma atlīdzības pamatmērķis ir kompensācija, tas ir, panākt, lai cietušais būtu tādā pašā stāvoklī kā tad, ja pārkāpums nebūtu noticis. Tomēr kaitējuma atlīdzībai var būt arī citi mērķi – restitūcija, prevencija, sodīšana u.tml.

Parasti valstis izvēlas mantisko kaitējumu atlīdzināt ar zaudējumu atlīdzības piedziņu vai atbildētāja peļņas piedziņu, savukārt nemantisko kaitējumu – ar atlīdzību pēc tiesas ieskata. Atbildētāja peļņas piedziņa (*account of profits*) ir Latvijā mazāk pazīstams kaitējuma atlīdzības veids, tomēr arī Latvijas tiesību sistēmā šāds līdzeklis ir iespējams, reizēm jau ir ticis lietots un būtu vēlams intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu gadījumos, un tas tiks plašāk analizēts darba 3.2.2.apakšnodaļā.

Tomēr citās valstīs ir pazīstami arī citi monetāro atlīdzību veidi. Īsumā apskatīsim trīs izplatītākos. Pirmais veids ir **likumā noteiktā atlīdzība** (*statutory damages*). Valsts likumā paredz konkrētu summu (visbiežāk - konkrētu summu amplitūdu), kuru piespiež no atbildētāja par labu prasītājam pārkāpuma gadījumā. Šeit var vilkt paralēles ar kriminālsodu – par konkrēto nodarījumu vainīgajai personai ir jāšķiras no iepriekš zināmas likumā skaidri

noteiktas naudas summas. Vienīgā atšķirība ir tāda, ka minētā summa ir jāmaksā nevis valstij, bet gan kaitējumu cietušajam tiesību īpašniekam (prasītājam).

TRIPS līguma 45.panta 2.punkts un Piemērošanas direktīvas 13.panta 2.punkts pieļauj likumā noteikto atlīdzību, bet neprasa to kā obligātu tiesiskās aizsardzības līdzekli dalībvalstu tiesībās, un Piemērošanas direktīva to kā iespējamu līdzekli pieļauj tikai tiem gadījumiem, kad pārkāpējs nezināja vai viņam nebija pietiekama pamata zināt, ka viņš pārkāpj citas personas tiesības. Šādu kaitējuma atlīdzināšanas veidu autore neuzskata par labu un piemērotu, un tas nebūtu iestrādājams Latvijas intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai. Pirmkārt tāpēc, ka likumā noteiktā atlīdzība nav raksturīga Latvijas civiltiesību sistēmai. Otrkārt, intelektuālā īpašuma tiesību vērtība ir ļoti atšķirīga. Tiesība var nemaksāt gandrīz neko, kā tas var būt gadījumā ar jaunu, nepazīstamu rakstnieku, kura darbus neviens negrib izdot, kur nu vēl pirkt. Šāds rakstnieks var ļaut darbu publicēt bez maksas vai pat pats piemaksāt, lai viņa darbs tiktu izdots un kļūtu pazīstams sabiedrībai. Savukārt Harija Potera radītāja Džoanna Ketlīna Roulinga (*Joanne Kathleen Rowling*) šobrīd varētu uzrakstīt jebko, un tas būtu ļoti komerciāli veiksmīgs. Treškārt, mūsdienās ir gandrīz neiespējami paredzēt, kuram darbam būs nākotne un kuram ne, īpaši autortiesībās, jo sabiedrības vērtību sistēma ir tik ļoti mainījusies, ka mūsdienās darba panākumus parasti nosaka nevis tā mākslinieciskā vērtība, bet vairāku citu iepriekš neparedzamu apstākļu sakritība. Piemēram, nepopulārs mākslinieks taisa mākslinieciski mazvērtīgas instalācijas, bet kādu dienu viņš lidostā, gaidot savu reisu, iepazīstas ar Ņujorkas miljonāru. Īsinot laiku, miljonārs aprunājas ar mākslinieku, mākslinieks viņam iepatīkas, un miljonārs nolemj nopirkt vienu viņa darbu. Miljonārs šo darbu izstāda savā mājā, kur to ierauga citi viņa turīgie draugi, un mākslinieka instalācijas kļūst par modes preci viņu vidū.

Var šķist, ka tā notiek tikai filmās un pasakās. Nebūt ne. Mūsdienu popkultūras, elku un globalizācijas ietekmētajā sabiedrībā laimīgām sakritībām ir aizvien lielāka loma, un tās notiek ļoti bieži. Piemēram, kurš gan zināja jauno modes mākslinieku Džeisonu Vu (*Jason Wu*), pirms par Amerikas Savienoto Valstu prezidentu kļuva Baraks Obama un viņa sieva Mišela Obama uzvilka Džeisona Vu darināto kleitu prezidenta inaugurācijas ballē.

Līdz ar to likumā iepriekšnoteiktā atlīdzība bieži vien neatbildīs reālā kaitējuma apmēram. Lai atlīdzība atspoguļotu realitāti, tā būtu likumā nosakāma no 1 lata līdz vismaz 50 miljoniem latu.³⁹² Šādas amplitūdas noteikšana likumā zaudē jēgu, jo robežu faktiski nav. Tādēļ likumā noteiktā atlīdzība nav labs kaitējuma atlīdzības veids intelektuālā īpašuma lietās.

---

³⁹² Piemēram, lietā *eBay Inc. v. MercExchange, L.L.C.* 547 U.S. 388 (2006) ASV pirmās instances tiesa kaitējuma atlīdzību noteica 35 miljonu ASV dolāru apmērā.

Otrais veids ir **simboliskā atlīdzība** (*symbolic or nominal damages*). Šādu atlīdzību nosaka gadījumos, kad prasītājs ir pierādījis savu tiesību pārkāpumu, bet ne zaudējumu esamību. Parasti šādas atlīdzības apmērs ir tikai dažas mārciņas, un tai nav kompensācijas rakstura.³⁹³ Faktiski tai nav arī restitūcijas, sodīšanas vai prevencijas rakstura, un, neskatoties uz savu nosaukumu, tā ir vairāk saistīta ar tiesību atzīšanu, nekā ar mantiskā vai nemantiskā kaitējuma atlīdzību. Simboliskajai atlīdzībai ir maz nozīmes, un tā nav raksturīga Latvijas tiesību sistēmai, līdz ar to arī šī atlīdzība nav vēlama intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai.

Trešais atlīdzības veids ir **sodošā atlīdzība** (*punitive or exemplary damages*), ko nosaka papildus faktiskajiem zaudējumiem, ja atbildētājs ir rīkojies nevērīgi, ļaunprātīgi vai krāpnieciski, lai sodītu pārkāpēju un ar šādu piemēru atturētu citus no pārkāpšanas.³⁹⁴ Sodošās atlīdzības nosaukums ir maldinošs, jo tā vairāk līdzinās naudas sodam, nekā atlīdzībai. Tai nav kompensācijas mērķa, bet tikai sodīšanas un prevencijas mērķi. Šeit var vilkt paralēles ar kriminālsodu līdzīgi kā likumā noteiktās atlīdzības gadījumā, tikai vienojošais elements ir cits – par konkrēto nodarījumu vainīgajai personai ir jāšķiras no noteiktas naudas summas neatkarīgi no reālo zaudējumu apmēra. Sodošās atlīdzības apmērs iepriekš nav skaidri zināms, un to nosaka tiesa pēc sava ieskata. Galvenā atšķirība - minētā summa ir jāmaksā nevis valstij, bet gan kaitējumu cietušajam tiesību īpašniekam (prasītājam).

Lai gan TRIPS līgums un Piemērošanas direktīva nenosaka obligātu šīs naudas atlīdzības veida ieviešanu dalībvalstīs, tie arī to neaizliedz. Sodošā atlīdzība ir raksturīga anglosakšu tiesību sistēmas valstīm. Lielbritānijas Tiesību komisija (*Law Commission*) savā 247.ziņojumā rekomendēja saglabāt sodošās atlīdzības institūtu un norādīja uz tā pozitīvajām iezīmēm: piemēram, dažās lietās ar kompensāciju nepietiek, lai pārkāpējam liktu saprast, ka pārkāpumi neatmaksājas.³⁹⁵ Tāpat prasītājam var būt izdevīgi prasīt sodošo atlīdzību, ja cita veida kaitējuma atlīdzību ir grūti vai dārgi aprēķināt³⁹⁶, jo pie sodošās atlīdzības noteikšanas nekādi prasītāja zaudējumi vai atbildētāja ienākumi nav jāaprēķina. Tomēr kopš *Rookes v. Barnard*³⁹⁷ lietas Lielbritānijas tiesas nav vēlējušās piespriest šādu atlīdzību, taču citas vispārējo tiesību (*common law*) valstīs to piespriež visai bieži³⁹⁸. Piemēram, lietā *Winchester*

³⁹³ Heuston R.F.V., Buckley R.A. *Law of Torts*. Twenty-First Edition. London: Sweet & Maxwell, 1996, p.501; McGregor Harvey. *McGregor on Damages*. Seventeenth Edition. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.4.

³⁹⁴ Black's Law Dictionary. Eighth Edition. St.Paul (MN): West Publishing Co., 2004, pp.418-419.

³⁹⁵ The Law Commission Report 247 „Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages”, published 16.12.1997., para.6.3. <http://www.lawcom.gov.uk/741.htm> (aplūkots 05.05.2004).

³⁹⁶ Vaver David. Infringing Copyright in a Competitor's Advertising: Damages „At Large” Can Be Large Damages. *Intellectual Property Journal*, 1984-1985, Vol.1, p.187.

³⁹⁷ *Rookes v. Barnard* [1964] AC 1129.

³⁹⁸ Vaver David. *Principles of Copyright. Cases and Materials*. Geneva: WIPO, 2002, p.165.

*International Ltd. v. Cropmark Seeds Ltd.*³⁹⁹ Jaunzēlandes apelācijas instances tiesa augu šķirņu tiesību pārkāpuma lietā piemēroja sodošo atlīdzību pat pret personu, kura pati netirgoja pārkāpjošās sēklas, bet tikai organizēja sēklu pārdošanu trešajām personām.

Latvijā kā kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas valstī nav bijis un nav sodošās atlīdzības, un, lai gan pat Kanāda, kas nav vispārējo tiesību valsts, ir piespriedusi sodošo atlīdzību par autortiesību pārkāpumu⁴⁰⁰, autore tomēr uzskata, ka Latvijas civiltiesībās nevajag šādu atlīdzības veidu ieviest. Sodošā atlīdzība nav iederīga Latvijas tiesību sistēmā un tradīcijās un nepieder civiltiesībām, jo civiltiesisko aizsardzības līdzekļu mērķis nav pārkāpēja sodīšana. Var piekrist lordam Devlinam (*Lord Devlin*), kurš *Rookes v. Barnard* lietā norādīja, ka sodošā atlīdzība ir anomālija, jo jauc civilo un kriminālo tiesību funkcijas, un ka papildus nemantiskā kaitējuma atlīdzība sakarā ar pārkāpuma ārkārtējo raksturu (*aggravated damages*) var paveikt gandrīz visu to pašu, ko sodošā atlīdzība, un, kur tā nevar, tur pārkāpums parasti būs kriminālsodāms.⁴⁰¹

Tādēļ promocijas darbā tiks sīkāk iztirzāti tikai tie kaitējuma atlīdzības veidi, kurus autore iesaka kā vēlamus Latvijas tiesībās pret intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumiem.

3.2.1. Kompensējošā atlīdzība

Promocijas darba 3.2.1.apakšnodaļā tiks apskatīti divi kaitējuma atlīdzības veidi, kuru pamatā ir kompensēšanas funkcija – zaudējumu atlīdzība un nemantiskā kaitējuma atlīdzība. Kompensēt prasītājam viņa ciesto tiesību aizskārumu mūsdienās ir galvenais mērķis gan deliktu, gan līgumu tiesībās, un tas vislabāk izpaužas šajos divos līdzekļos. Līdz ar to pamatjautājums, uz ko jāgūst atbilde tiesas procesā, ir - ko prasītājs ir zaudējis, nevis – ko atbildētājs ir spējīgs samaksāt.⁴⁰² Kompensāciju nosaka par jau radušos kaitējumu, līdz ar to kaitējuma kompensācija atšķirībā no galīgā pienākumrīkojuma parasti ir vērsta uz pagātni.

Kaitējuma kompensāciju paredz TRIPS līguma 45.panta 1.punkts, norādot, ka tiesu varas institūcijas ir pilnvarotas likt pārkāpējam samaksāt kaitējuma atlīdzību, kas ir adekvāta, lai kompensētu tiesību īpašniekam kaitējumu, ko viņš cietis no viņa intelektuālā īpašuma tiesības pārkāpuma, ko nodarījis pārkāpējs, kurš zināja vai kuram bija pietiekams pamats zināt, ka viņš izdara pārkāpumu.

³⁹⁹ *Winchester International Ltd. v. Cropmark Seeds Ltd.* [2005] E.I.P.R. (2006) Vol. 28, Issue 9, pp.N-174 - N-175.

⁴⁰⁰ Vaver David. *Principles of Copyright. Cases and Materials.* Geneva: WIPO, 2002, p.165.

⁴⁰¹ *Rookes v. Barnard* [1964] AC 1129.

⁴⁰² Heuston R.F.V., Buckley R.A. *Law of Torts. Twenty-First Edition.* London: Sweet & Maxwell, 1996, p.502.

Piemērošanas direktīvas 13.panta 1.punkts paredz dalībvalstu pienākumu nodrošināt, ka kompetentās tiesu iestādes pēc cietušās puses iesnieguma liek pārkāpējam, kurš zināja vai kuram bija pietiekams pamats zināt, ka viņš izdara pārkāpumu, samaksāt tiesību īpašniekam kaitējuma atlīdzību, kas atbilst reālajam kaitējumam, ko viņš cietis pārkāpuma rezultātā. Nosakot kaitējuma atlīdzības apmēru, tiesu iestādes:

- a) ņem vērā visus attiecīgos aspektus, tādus kā negatīvās ekonomiskās sekas, ieskaitot zaudēto peļņu, kas nodarītas cietušajai pusei, jebkādu pārkāpēja negodīgi gūto peļņu un piemērotos gadījumos arī citus elementus, kas nav ekonomiskie faktori, tādus kā tiesību īpašniekam nodarīto nemantisko kaitējumu; vai
- b) kā alternatīvu a)apakšpunktā minētajam, piemērotos gadījumos var noteikt kaitējuma atlīdzību kā vienreizēju maksājumu uz tādu elementu pamata kā vismaz tāds licences maksas vai autora honorāra apmērs, kas pārkāpējam būtu bijis jāmaksā, ja viņš būtu lūdzis atļauju izmantot attiecīgās intelektuālā īpašuma tiesības.

Gan TRIPS līguma, gan Piemērošanas direktīvas minēto pantu oficiālais tulkojums nav pareizs dažādu iemeslu dēļ, tomēr galvenais trūkums ir tāds, ka angļu valodas vārds *damages* ir tulkots pārāk šauri – nevis kā kaitējuma atlīdzība, bet gan tikai kā zaudējumi (TRIPS līgumā) vai kompensācijas (Piemērošanas direktīvā). Tādējādi ir visai ierobežoti noteiktas intelektuālā īpašuma īpašnieka tiesības, jo zaudējumi ir ļoti šaurs angļu valodas vārda *damages* tulkojums. *Damages* var nozīmēt gan zaudējumus, gan kompensāciju, gan pat tik plašu jēdzienu kā kaitējuma atlīdzināšana⁴⁰³ (gan kompensācija, gan restitūcija), un no TRIPS līguma 45.panta un Piemērošanas direktīvas 13.panta uzbūves un satura redzams, ka vismaz šo pantu nosaukumam ir jābūt „kaitējuma atlīdzība”, jo minētajos pantos tiek regulēta ne tikai kompensējošā atlīdzība (1.punktos), bet arī pārkāpēja peļņas un likumā noteiktās atlīdzības piespriešana (2.punktos). Līdz ar to promocijas darbā dots autores tulkojums, lai pareizāk tiktu atklāts pantu saturs.

Par likumā noteikto atlīdzību un tās neiederību Latvijas civiltiesībās jau tika runāts, bet atbildētāja peļņas piedziņa ir 3.2.2.apakšnodaļas izpētes priekšmets. Šajā apakšnodaļā tiks apskatīti kaitējuma kompensācijas veidi – zaudējumu atlīdzība un nemantiskā kaitējuma atlīdzība.

3.2.1.1. Zaudējumu atlīdzība

Zaudējumu atlīdzināšana ir vispopulārākais kaitējuma atlīdzības veids gan Latvijā, gan ārvalstīs, un tā ir vienlīdz bieži lietota arī citu tiesību nozaru deliktu gadījumos, līdz ar to nav

---

⁴⁰³ Piemēram, Tulkošanas un terminoloģijas centra Apkopotā terminu datubāze. <http://completedb.ttc.lv> (aplūkots 14.05.2008.).

nepieciešams vispārēji analizēt šo tiesiskās aizsardzības līdzekli. Darbs tikai apskatīs zaudējumu atlīdzināšanas īpatnības intelektuālā īpašuma tiesību kontekstā. Šajā nozarē prasītājam nodarīto zaudējumu apmērs parasti ir viņa intelektuālā īpašuma tiesības vērtības krišanās apmērs atbildētāja pārkāpuma rezultātā.⁴⁰⁴

Latvijas Civilprocesa likuma 250.¹⁷ panta pirmās daļas 4.punkts paredz, ja pārkāpuma fakts ir pierādīts, tiesa spriedumā atsevišķi vai vienlaikus ar citiem līdzekļiem var likt atbildētājam atlīdzināt likumā noteiktajā kārtībā sakarā ar intelektuālā īpašuma objekta prettiesisku izmantošanu nodarītos zaudējumus. Tas ir viss, ko Civilprocesa likums regulē attiecībā uz zaudējumu atlīdzības piedziņu, bet papildus regulējums ir atrodams speciālajos likumos. Autortiesību likuma 69.panta pirmās daļas 5.punktā ir ne tikai paredzētas tiesību īpašnieka tiesības prasīt viņam radīto zaudējumu atlīdzināšanu, bet ar 2007.gada 08.februāra grozījumiem tika iestrādāts jauns pants – 69.¹pants „Zaudējumu atlīdzības un morālā kaitējuma apmēra noteikšanas kārtība”. Lai būtu saprotama turpmākā analīze, minēto pantu ir jānocoitē pilnībā.

Autortiesību likuma 69.¹panta pirmā daļa nosaka, ja personas vainas dēļ notikusi autortiesību vai blakustiesību objektu prettiesiska izmantošana, autortiesību vai blakustiesību subjekti ir tiesīgi prasīt radītā zaudējuma un morālā kaitējuma atlīdzību.

69.¹panta otrā daļa paredz, ka zaudējumu atlīdzības un morālā kaitējuma apmērs nosakāms saskaņā ar Civillikumu. Nosakot zaudējumu atlīdzības apmēru, var ņemt vērā arī tās personas negodīgi gūto peļņu, kura prettiesiski izmantojusi autortiesību vai blakustiesību objektu.

69.¹panta trešā daļa nosaka, ja faktisko zaudējumu atlīdzības apmēru nevar noteikt saskaņā ar šā panta otro daļu, zaudējuma atlīdzības apmērs nosakāms atbilstoši tai summai, kuru autortiesību vai blakustiesību subjekts varētu saņemt par autortiesību vai blakustiesību objekta izmantošanas atļaujas izsniegšanu.

Identiski panti kopš 2007.gada 01.marta ir iekļauti likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 28.¹pantā un Patentu likuma 64.pantā (spēkā no 2007.gada 01.marta). Bez tam, dīvainā kārtā tie ir vienīgie panti šajos divos likumos, kas attiecas uz galīgajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem.

Visas šo likumu redakcijas nevar nosaukt par veiksmīgām. Pirmkārt jau tās problēmas dēļ, kura jau vairākkārt tikusi pieminēta promocijas darbā: zaudējumu atlīdzības normas nepamatoti dublējas Civilprocesa likumā un Autortiesību likumā, bez tam, tās nav identiskas. Patentu un preču zīmju jomā situācija ir vēl sliktāka – vienas normas ir Civilprocesa likumā,

---

⁴⁰⁴ Bently Lionel, Sherman Brad. Intellectual Property Law. Oxford: Oxford University Press, 2001, pp.1024, 1026.

citas – pilnīgi atrauti no jebkāda citu civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu konteksta speciālajos likumos.

Otrkārt, likumdevējs ir visai ierobežoti noteicis intelektuālā īpašuma tiesību īpašnieka tiesības. Autortiesību likuma 69.¹panta, likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 28.¹panta un Patentu likuma 64.panta otrā un trešā daļa precizē zaudējumu atlīdzības apmēra noteikšanas kārtību, un tieši šeit redzamas vislielākās problēmas. No vienas puses, likumā paredzēts, ka zaudējumu atlīdzības apmērs nosakāms saskaņā ar Civillikumu, tas ir, jāievēro Civillikuma Astotās nodaļas noteikumi par mantisko zaudējumu (mantas samazinājuma vai sagaidāmās peļņas atrāvuma) atlīdzināšanu. No otras puses, speciālie likumi iejaucas vispārējos Civillikumā regulētajos zaudējumu atlīdzināšanas noteikumos.

Vispirms jau speciālo likumu zaudējumu atlīdzības pantu otrās daļas paredz, ka, nosakot zaudējumu atlīdzības apmēru, var ņemt vērā arī tās personas negodīgi gūto peļņu, kura prettiesiski izmantojusi autortiesību objektu. Šis formulējums neveicina izpratni ne par taisnīgu kompensāciju, ne par zaudējumu atlīdzības institūtu. Pirmkārt, izpētot Piemērošanas direktīvas tekstu, secināms, ka šāda frāze Latvijas speciālajos intelektuālā īpašuma tiesību likumos ir pārrakstīta no direktīvas teksta, taču atšķirībā no direktīvas tā mūsu likumā attiecināta tikai uz zaudējumu atlīdzību, nevis kompensācijas noteikšanu plašākā nozīmē. Otrkārt, arī Piemērošanas direktīvas teksts nav veiksmīgs. Vispār nebūtu veicināma izpratne par pārkāpēja gūtās peļņas saistību ar prasītāja zaudējumiem vai kompensāciju (kā kompensējošā rakstura atlīdzību). Atbildētāja negodīgi gūtās peļņas piespriešanas koncepcija par labu prasītājam nāk no anglosakšu tiesību sistēmas, kur tas ir atsevišķs, neatkarīgs tiesiskās aizsardzības līdzeklis. Tam nav vis kompensācijas, bet gan restitūcijas funkcija: tā mērķis ir liegt pārkāpējam negodīgi gūto labumu, nevis kompensēt prasītāja mantas samazinājumu.⁴⁰⁵ Piemēram, Lielbritānijā atbildētāja peļņas piespriešana ir tieši pretnostatīta zaudējumu atlīdzībai, prasītājs var prasīt vai nu vienu, vai otru; peļņas piespriešanu nevar prasīt papildus zaudējumu atlīdzībai pat tad, kad prasītāja zaudējumiem nav sakara ar atbildētāja peļņu. Bez tam, tai ir citi piemērošanas principi: zaudējumi ir jāatlīdzina, ja vien prasītājs tos var pierādīt, bet atbildētāja peļņas piespriešana pēc savas izcelsmes ir t.s. *equitable remedy* - līdzeklis, ko tiesa var piemērot pēc sava ieskata, ja tiesai tas šķiet taisnīgi konkrētajos lietās apstākļos.⁴⁰⁶ Tādēļ autore uzskata, ka atbildētāja peļņas piedziņa ir atsevišķs tiesiskās aizsardzības līdzeklis, kas tiks dziļāk pētīts promocijas darba 3.2.2.apakšnodaļā.

---

⁴⁰⁵ Samuel Geoffrey. Sourcebook on Obligations & Legal Remedies. Second Edition. London, Sydney: Cavendish Publishing Limited, 2000, p.296.

⁴⁰⁶ Bently Lionel, Sherman Brad. Intellectual Property Law. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.1106.

Reizēm atbildētāja gūtajai peļņai var būt nozīme, lai aprēķinātu prasītāja iespējamus zaudējumus, tomēr primāri atbildētāja negodīgi gūtās peļņas piespriešana ir atsevišķs tiesiskās aizsardzības līdzeklis, nevis zaudējumu atlīdzības apmēra noteikšanas metode. Īpaši jāuzsver, ka atbildētāja gūtā peļņa automātiski nav prasītāja zaudējumi. Prasītāja zaudējumus var novērtēt pēc atbildētāja peļņas vienīgi tad, ja viņu abu paredzamā peļņa ir tāda pati tajā pašā tirgū,⁴⁰⁷ pie tam – pie tādiem pašiem apstākļiem. Visbiežāk tas var būt preču zīmju lietās.⁴⁰⁸ Tomēr prasītājs var būt cietis zaudējumus ne tikai atbildētāja prettiesiskās rīcības dēļ, bet arī daudzu citu apstākļu dēļ, piemēram, vispārējā inflācija valstī, cita likumīga konkurenta parādīšanās tirgū, prasītāja darba aktīvākā komerciālā izmantošana jau ir beigusies utt. Tāpat atbildētājs var būt pielietojis tādus jaunus paņēmienus darba izmantošanā vai ieguldījis tādus resursus, kādus prasītājs nekad nebūtu varējis, un līdz ar to ieguvis tādu peļņu, kādu prasītājs nebūtu guvis.

Te gan jāpiezīmē, ka gadījumos, kad prasītāja attiecīgas peļņas gūšana ir vairāk iespējamība, nekā pierādīts fakts, Lielbritānijas tiesas parasti prezumē, ka prasītājs būtu varējis šādu peļņu gūt. Grūti pateikt, vai līdzīgu pozīciju ieņemtu Latvijas tiesas, jo līdz šim autorei nav izdevies atrast nevienu spriedumu, kur tiesas šo jautājumu būtu analizējušas. Tomēr visticamāk, ka Latvijā tiesas pieturētos pie pretējas pozīcijas, pamatojoties uz Civillikuma 1787.pantu, kas nosaka, ka, aprēķinot atrauto peļņu, nav jāņem par pamatu tikai varbūtības, bet nedrīkst būt šaubu vai vismaz jābūt pierādītam līdz tiesisku pierādījumu paticamības pakāpei, ka šāds pametums cēlies, tieši vai netieši, no tās darbības vai bezdarbības, ar ko zaudējums nodarīts.

Līdz ar to atbildētāja gūtā peļņa ne tikai reti atbildīs prasītāja zaudētajai peļņai, bet to arī būs grūti pierādīt.

Ārvalstu prakse rāda, ka zaudētā peļņa var ietvert ne tikai no paša produkta realizācijas zaudētos ienākumus, bet arī ienākumu zudumu no saistīto preču un pakalpojumu realizācijas. Šādus zaudējumus mēdz saukt arī par „sekojošiem zaudējumiem” vai par „parazītiskiem zaudējumiem”, un tie ir iespējami, ja vien tie ir paredzami, radīsies pārkāpuma rezultātā un to priekšmeti nav izņemti no civiltiesiskās apgrozības.⁴⁰⁹ Lietā *Gerber Garment Technology Inc.*

---

⁴⁰⁷ Cornish William, Llewelyn David. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.75.

⁴⁰⁸ Itālijas tiesas preču zīmju pārkāpumu gadījumos visbiežāk pieturās pie viedokļa, ka atbildētāja peļņa ir prasītāja zaudējumi. Skat. *Sara Lee Meats Europe B.V., Lovable Italiana S.p.a. v. Ladyberg S.p.a.* [2006] E.T.M.R. 87.

⁴⁰⁹ Bently Lionel, Cornish William. United Kingdom. In book: International Copyright Law. Volume 2. Edited by Geller Paul Edward, Nimmer Melville B. [b.v.], LexisNexis, 2003, p.UK-133.

v. *Lectra Systems Ltd.*⁴¹⁰ tiesa atzina, ka prasītājam pienākas zaudētā peļņa ne tikai no patentētā produkta, bet arī zaudētā peļņa no produkta rezerves daļu pārdošanas un no produkta apkalpošanas.

Latvijas Autortiesību likuma 69.¹panta, likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 28.¹panta un Patentu likuma 64.panta trešās daļas paredz, ja faktisko zaudējumu atlīdzības apmēru nevar noteikt saskaņā ar šo pantu otrajām daļām, zaudējuma atlīdzības apmērs nosakāms atbilstoši tai summai, kuru autortiesību subjekts varētu saņemt par autortiesību objekta izmantošanas atļaujas izsniegšanu. Šāds iespējamās licences maksājums patiešām ir zaudējumu kalkulācijas veids, to pieļauj gan Piemērošanas direktīvas 13.panta pirmā daļa, gan tas ir sastopams citu valstu praksē, un reizēm tā patiešām ir piemērotākā zaudējumu aprēķināšanas metode. Taču šī iespēja nekādā gadījumā nedrīkstētu būt ar atrunu, ka šādi zaudējumu atlīdzības apmērs nosakāms, ja faktisko zaudējumu atlīdzības apmēru nevar noteikt citādi. Arī Piemērošanas direktīva licences maksu piedāvā kā alternatīvu, nevis pakārtotu zaudējumu kalkulācijas metodi. Tiesa, Piemērošanas direktīvas 26.apsvērums norāda, ka licences maksas metodi var piemērot gadījumos, ja reālo zaudējumu apmēru ir grūti noteikt, bet no direktīvas 26.apsvēruma teksta skaidri redzams, ka tas ir minēts tikai kā viens no piemēriem, kad licences maksa var būt piemērota metode, bet nekādā gadījumā ne vienīgais priekšnoteikums. Licences maksas metode ir līdzvērtīga citām, un to nevar novietot pakārtotā pozīcijā: lai sasniegtu zaudējumu atlīdzināšanas mērķus, reizēm tieši iespējamā licences maksa ir pareizākā un taisnīgākā atlīdzība, un citas metodes nemaz nav atbilstošas un nav iztirzāšanas vērtas. Tā, piemēram, gadījumos, kad atbildētājam būtu brīvi pieejama prasītāja izsniegta licence, ja vien atbildētājs to būtu lūdzis. Visuzskatāmākais piemērs ir lietas, kur prasītājs ir mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija.

Labi principi zaudējumu aprēķināšanā pēc licences maksas metodes ir izstrādāti Lielbritānijā. Lietā *General Tire & Rubber Co. v. Firestone Tyre & Rubber Co. Ltd.*⁴¹¹ Lordu palāta uzsvēra svarīgu šīs metodes lietošanas priekšnoteikumu: prasītājam ir jāparāda, ka apstākļi, pie kādiem konkrēto licences maksu maksā citi licenciāti, ir tādi paši vai līdzīgi apstākļiem, pie kādiem tiek prezumēts, ka licenciārs un pārkāpējs slēgtu darījumu. Šajā lietā lordi nonāca pie maksas, „par kādu prasītāji būtu bijuši gatavi turpmāk no 1960.gada – un *a fortiori* (vēl jo vairāk) pirms 1960.gada – licencēt strīdus izgudrojumu”, piebilstot, ka to apstiprina stipri un konkrēti pierādījumi (pušu sarunas par līguma noslēgšanu), un šāda maksa pienācīgi un reālajā apmērā atspoguļo prasītāja zaudējumus.

---

⁴¹⁰ *Gerber Garment Technology Inc. v. Lectra Systems Ltd.* [1995] RPC 383, [1997] RPC 443.

⁴¹¹ *General Tire & Rubber Co. v. Firestone Tyre & Rubber Co. Ltd.* [1976] RPC 197.

Ja apstākļi nav salīdzināmi vai ja atbildētājs nebūtu dabūjis prasītāja licenci (galu galā, tiesību īpašnieks var vispār atteikt licencēšanu), bet cita zaudējumu atlīdzināšanas metode neder, tad ir svarīgi noteikt iedomātu licences maksu, ko licenci saņemt gribošs licenciāts būtu ar mieru maksāt un ko licencēt gribošs licenciārs būtu ar mieru saņemt. Citiem vārdiem, kompensācijas pamatā ir naudas summa, par kādu būtu vienojušies sadarboties gribošs licences devējs ar sadarboties gribošu licences ņēmēju. Tomēr, lai gan pušu sarunas ir hipotētiskas, licenci saņemt gribošais licenciāts un licencēt gribošais licenciārs vienmēr ir konkrētais licenciāts un konkrētais licenciārs lietā, un tiek tikai pieņemts, ka viņi vēlas viens ar otru vienoties par licenci – viņu sarunu pozīcijas ir tādas pašas kā reālajā dzīvē, ar viņu īstajām stiprajām un vājajām pusēm un to tirgu, kāds patiešām pastāv.⁴¹²

Tas ir prasītāja pienākums iesniegt pierādījumus, no kuriem vadīsies tiesa, un šādi pierādījumi var *inter alia* ietvert praksi licenču maksu jomā attiecīgajā tirgū vai analoģu izstrādājumu tirgū, ekspertu mutiskus un rakstiskus atzinumus, pārkāptā patenta ienesīgumu utt.⁴¹³

Neviena no pusēm nevar izvairīties no zaudējumu atlīdzības kalkulācijas pēc šīs metodes sakot, ka viņa nekad nebūtu uzsākusi sarunas par licenci ar otru pusi vai ka būtu vienojusies tikai par ļoti īpašu maksu.⁴¹⁴ Ja prasītājs vispār nelicencē savu darbu vai nebūtu licencējis konkrētajam atbildētājam, tas var būt iemesls, lai tiesa piemērotu pienākumrīkojumu un aizliegtu darba izmantošanu, bet, kad ir jānosaka zaudējumu atlīdzība, šāda atruna vairs nav vietā.

Lietā *Watson Laidlaw v. Potts Cassels and Williamson*⁴¹⁵ Lordu palāta parādīja, ka pie licences maksas metodes lietošanas iepriekšējā stāvokļa atjaunošanas princips tiek piemērots tikai daļēji un ka daudz izteiktāks ir pirkuma vai nomas princips. Lords Šovs (*Lord Shaw*) to ilustrēja ar piemēru par zirgu: ja A, būdams zirgu iznomātājs, tur zirgu dīkā stallī, un B pretēji A gribai vai bez A ziņas, izjāj vai izbrauc ar šo zirgu, tad B nevar izvairīties no atbildības sakot, ka viņš ir atgriezis zirgu un ka nav zaudējuma ko atlīdzināt, jo izkustēšanās zirgam nāk tikai par labu. Šis princips ir domāts, lai novērstu netaisnu iedzīvošanos,⁴¹⁶ un tas vēl vairāk dominē, piemērojot tādu kaitējuma atlīdzības tiesiskās aizsardzības līdzekli kā atbildētāja peļņas piedziņa, kas tiks analizēts 3.2.2.apakšnodaļā.

---

⁴¹² *Ibidem*.

⁴¹³ *General Tire & Rubber Co. v. Firestone Tyre & Rubber Co. Ltd.* [1976] RPC 197.

⁴¹⁴ Vaver David. *Principles of Copyright. Cases and Materials*. Geneva: WIPO, 2002, p.162.

⁴¹⁵ *Watson Laidlaw v. Potts Cassels and Williamson* (1914) 31 RPC 104.

⁴¹⁶ Vaver David. *Principles of Copyright. Cases and Materials*. Geneva: WIPO, 2002, p.162.

Tomēr nevar teikt, ka licences maksai nebūtu kompensācijas rakstura. Tā kompensē peļņu, ko prasītājs būtu guvis, ja pārkāpējs būtu likumīgi ieguvis licenci, nevis izdarījis pārkāpumu.

Saskaņā ar Civillikuma 1772.pantu zaudējums var būt vai nu cietušā tagadējās mantas samazinājums, vai arī viņa sagaidāmās peļņas atrāvums. Kā jau tika minēts apakšnodaļā par galīgo pienākumrīkojumu, pienākumrīkojums attiecas uz nākotni, bet kaitējuma kompensācija – parasti uz pagātņi. Tomēr gadījumā, ja tiesa piešķir kaitējuma kompensāciju pienākumrīkojuma vietā (nevis tam papildus), tad šī situācija mainās, un kaitējuma atlīdzība kā līdziniece licences maksājumam darbojas arī turpmāk. Tad tā kompensē peļņu, ko prasītājs būtu guvis nākotnē, ja pārkāpējs būtu likumīgi ieguvis licenci. Ārvalstīs šī prakse kļūst arvien populārāka. Piemēram, lietā *Seager v. Copydex*⁴¹⁷ kaitējuma atlīdzība tika noteikta kā kapitalizēta licences maksa nākotnes periodam.

Jāatzīmē, ka, lai gan šāda zaudējumu atlīdzība pēc savas būtības līdzinās piespiedu licencei, tā ir jāatšķir no piespiedu licences, ko var iegūt Patentu likuma 54.panta kārtībā un uz kuru attiecas specifiski iegūšanas priekšnoteikumi.

Ja pārkāpjošais materiāls ir tikai daļa no atbildētāja darba (piemēram, ar autortiesībām aizsargātais darbs ir ietverts lielākā kompilācijā) un tādējādi ir tikai viens papildus faktors atbildētāja peļņai (un nav prasītāja atrautās peļņas), tad arī šādā gadījumā licences maksa var būt piemērotākā kalkulācijas metode, tikai pēc likmes proporcionāli prasītāja tiesību ieguldījumam atbildētāja produktā.⁴¹⁸

General Tire & Rubber Co. v. Firestone Tyre & Rubber Co. Ltd. lieta izskaidro vēl kādu apstākli saistībā ar licences maksas metodi – prasītāja tiesības uz procentiem. Lordi bija vienisprātis, ka pārkāpējs nav samaksājis naudu, kas viņam bija jāsamaksā, un līdz ar to taisnīgums prasa, ka viņam ir jāmaksā procenti par svešas naudas lietošanu – par periodu, kurā viņš bija aizturējis izmaksājamo naudu. Vispārēja tiesību norma, ka par svešas naudas lietošanu ir dodami procenti, nav nekas jauns vai neparasts, bet no šīs lietas izrietošais būtiskais secinājums ir tāds, ka patentu pārkāpumu gadījumos procentus var sākt skaitīt no patenta piešķiršanas datuma. Tomēr arī patentu lietās parasti procentus piespiež no sprieduma taisīšanas brīža, un agrāks datums var tikt noteikts tad, ja gadījums ir kā sevišķi īpašs.⁴¹⁹

---

⁴¹⁷ *Seager v. Copydex* [1967] RPC 349; [1969] 2 All ER 718.

⁴¹⁸ Cornish William, Llewelyn David. *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.76.

⁴¹⁹ *Rambus Inc. v. Hynix Semiconductor UK Ltd.* [2004] EWHC 2313 (Pat); [2005] F.S.R. 19.

Francijas tiesas ir norādījušas, ka licences maksas metode ir vispiemērotākā, kad atbildētājs nelikumīgi gūst labumu no prasītāja ieguldījuma sava zīmola attīstībā. Tādā gadījumā ir jāņem vērā arī prasītāja finansiālie ieguldījumi produkta mārketingā un reklāmā.⁴²⁰

Atrautās peļņas metode un licences maksas metode ir abas izplatītākās zaudējumu aprēķināšanas metodes intelektuālā īpašuma lietās. Ja ir grūti noteikt, kura no tām ir vispiemērotākā metode konkrētajai lietai, Lielbritānijā tas ir atstāts prasītāja izvēlei, kurai no tām viņš dod priekšroku.⁴²¹ Reizēm var pat būt nepieciešams zaudējumu atlīdzību aprēķināt, lietojot abas metodes vienlaicīgi. Piemēram, ja atbildētājs pārdeva 50 darbus, kas pārkāpj prasītāja tiesības, bet prasītājs būtu varējis pārdot tikai 30, tad prasītājs var prasīt atrauto peļņu par šiem 30 nepārdotajiem darbiem plus licences maksu par pārējiem 20.⁴²²

Tomēr lietā *Meikle and Others v. Maufe and Others*⁴²³ zaudējumu atlīdzība netika aprēķināta ne kā peļņa, kas rastos prasītājam, ja viņš būtu nolīgts kā nelikumīgi piebūvētās ēkas piebūves arhitekts, ne arī kā maksa, ko prasītājs varētu būt saņēmis par licenci izmantot viņa iepriekš radīto projektu (piebūvei bija līdzīgas iezīmes kā sākotnējai pamatēkai, kuras projekta autors bija prasītājs). Tiesa ņēma vērā šīs vadlīnijas, bet atrada par neiespējamu pamatoties tikai uz tām.

Ne tikai šajā lietā, bet arī vairākās citās lietās tiesas ir norādījušas, ka bieži vien nav iespējams sasniegt absolūtu precizitāti atlīdzības noteikšanā, līdz ar to tiesai var nākties piemērot loģisko saprātu, pamatīgu iztēli un platā cirvja principu (*the principle of the broad axe*),⁴²⁴ proti, atlīdzība ne vienmēr ir nosakāma precīzi līdz santīmam, bet var būt saprātīgi aptuvena.

Tāpat aptuvens būs kompensācijas sadalījums starp līdzautoriem, jo parasti katra autora ieguldījums procentuāli nav izmērāms. Pat, ja var noteikt katra autora ieguldīto daļu galaproduktā, ir gandrīz neiespējami pateikt, cik lielā mērā katra daļa ir veicinājusi produkta pirkspēju. Piemēram, vai dziesma ir tik populāra vārdu vai mūzikas dēļ. Tiesas ir

---

⁴²⁰ *Piper-Heidsieck Sa Co. v. Champagne Vranken Co.* [2007] E.T.M.R. 65.

⁴²¹ Bently Lionel, Sherman Brad. *Intellectual Property Law*. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.1025.

⁴²² Bently Lionel, Sherman Brad. *Intellectual Property Law*. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.1025; Vaver David. *Copyright Law*. Toronto: Irwin Law Inc., 2000, p.266.

⁴²³ *Meikle and Others v. Maufe and Others* [1941] 3 All ER 144.

⁴²⁴ *Watson Laidlaw v. Pott, Cassels and Williamson* (1914) 31 RPC 104; *Brown v. MCasso Music Production Ltd.* [2005] EWCC 1; [2005] F.S.R. 40.

pieņēmušas, ka parasti 50 procenti ieņēmumu ir radušies no vārdiem un 50 procenti – no mūzikas⁴²⁵, taču to nevar pieņemt kā absolūtu normu visiem gadījumiem.

Atgriežoties pie abu pamatmetožu analīzes jānorāda, ka reizēm var būt nepieciešams zaudējumu atlīdzību aprēķināt, lietojot abas metodes vienlaicīgi, un praksē tas ir ticis darīts. Līdz ar to autore negatīvi vērtē Piemērošanas direktīvas 13.pantu, kas ir pret abu metožu kombinēšanu: kā jau minēts, 13.panta b)punkts paredz licences maksu kā alternatīvu 13.panta a)punktam, kas runā par zaudēto peļņu. Savukārt Latvijas tiesības, atļaujot licences maksu tikai kā pakārtotu metodi gadījumiem, kad zaudējumu atlīdzību nevar noteikt citādi, ieslīgst vēl lielākā nepamatotā galējībā. Pareizākās zaudējumu aprēķināšanas metodes izvēle būtu jāatstāj prasītājam motivētā prasībā un tiesai motivētā spriedumā.

Apskatot Civillikuma Astotās nodaļas noteikumus par zaudējumu veidiem, zaudējumu atlīdzības pienākumu un zaudējumu novērtēšanu, jāsecina, ka šie panti ir pietiekami pilnīgi, lai būtu pietiekami TRIPS līguma un Piemērošanas direktīvas prasību izpildei daļā par zaudējumu atlīdzināšanu (bet ne par atlīdzības noteikšanu plašākā nozīmē). Līdz ar to Autortiesību likuma 69.¹panta, likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 28.¹panta un Patentu likuma 64.panta otro un trešo daļu atrunas par zaudējumu aprēķināšanas metodēm ir ne tikai nepareizi, bet arī lieki pārrakstītas no Piemērošanas direktīvas teksta. To var darīt, lai veicinātu izpratni par zaudējumu atlīdzības aprēķināšanas metodēm, bet tad tas ir jādara pareizi.

Latvijas tiesvedības praksē zaudējumu atlīdzība ir bieži prasīts un bieži apmierināts prasījums, tomēr prakse nav viendabīga. Preču zīmju un patentu tiesību pārkāpumu gadījumos prasītāji reti prasa jebkādu monetāru kaitējuma atlīdzību – ja tiesa piemēro galīgo pienākumrīkojumu, tad prasītāji parasti ir apmierināti un ar to aprobežojas. Autore šādu parādību izskaidro ar trīs iemesliem. Pirmkārt, Latvijas tirgus ir ļoti mazs priekš lielām starptautiskām kompānijām, tādēļ tās ir vairāk ieinteresētas pārkāpuma pārtraukšanā, nekā salīdzinoši nelielu zaudēju atlīdzināšanā. Otrkārt, zaudējumu apmēru ir grūtāk pamatot un pierādīt nekā pienākumrīkojuma nepieciešamību. Zaudējumu aprēķināšanā un pierādīšanā ieguldītie laika un naudas resursi var būt lielāki nekā gala ieguvums. Un, treškārt, ja pārkāpums ir klaji pirātisks, kā tas bieži vien ir preču zīmju lietās, tad pārkāpējam var nebūt legālu līdzekļu, uz kuriem vārst piedziņu. Kādreiz varēja atzīmēt arī ceturto iemeslu - prasītāji Latvijā īpaši labi neapzinājās savas tiesības un bija apmierināti iegūt kaut jel kādu līdzekli pret savu tiesību pārkāpumu, tomēr pēdējos gados tas vairs nav tik izteikti.

---

⁴²⁵ *EMI Music Publishing Scandinavia Aktiebolag v. Regatta Production Aktiebolag* [2003] E.C.D.R. 17 (Sweden).

Situācija ir citāda autortiesību un blakustiesību pārkāpumu gadījumos, kur monetāra kompensācija tiek bieži prasīta un bieži piespriesta. Tiesa gan, nopietnu tiesu prakses analīzi nav iespējams veikt, jo vēl līdz 2007.gada 01.martam prasītāji varēja lūgt ne tikai zaudējumu atlīdzību, bet alternatīvi arī kompensāciju pēc tiesas ieskata. Tieši kompensācija pēc tiesas ieskata bija tas monetārās kompensācijas veids, ko prasītāji visbiežāk izvēlējās, jo zaudējumu atlīdzība saskaņā ar Civillikumu ir ne tikai precīzi jānorāda un jāpierāda, bet arī var novest pie nepietiekamas kompensēšanas, ja bez zaudējumu atlīdzināšanas nav papildus pieejama cita veida atlīdzība (piemēram, par morālo kaitējumu). Līdz ar to prasītāji deva priekšroku kompensācijai pēc tiesas ieskata, kas, savukārt, bieži bija tik nemotivēta gan no prasītāju, gan no tiesas puses, ka pilnvērtīgus secinājumus pēc būtības no tiesu prakses izdarīt nevar.

Šādu autores secinājumu apstiprina arī tiesu prakses apkopojums „Par tiesu praksi strīdos par tiesībām uz preču zīmi”, kurā norādīts, ka „līdz pat pēdējām laikam jākonstatē, ka zaudējumu aprēķināšana, pierādīšana un to atlīdzināšanas noteikšana pieder visgrūtākajiem jautājumiem preču zīmju strīdos (..); tiesas nolēmumi šajos jautājumos svārstās no pilnīgiem atteikumiem atzīt prasītāja zaudējumus (jo viņš tos nav pierādījis) līdz prasīto summu apstiprināšanai, kurām pamatojumu ne vienmēr var atrast skopajās motīvu daļas frāzēs”.⁴²⁶

Tomēr pāris secinājumus par zaudējumu atlīdzību intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu gadījumos no Latvijas tiesu spriedumiem izdarīt var. No Latvijas tiesu prakses izriet, ka licences maksa ir atzīta par labu zaudējumu aprēķināšanas metodi. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2006.gada 05.aprīļa spriedumā lietā Nr. C31298703 ir skaidra, precīza un pareiza atsauce uz licences maksas metodi.⁴²⁷ Tiesa norādīja, ka par samērīgu un taisnīgu kompensāciju būtu uzskatāma tāda, kas atbilst naudas summai, kuru atbildētājs būtu iztērējis, iegādājoties licencētas prasītāju datorprogrammas.

Šāds tiesas secinājums vērtējams ļoti pozitīvi. Prasītāji – firmas „Microsoft Corporation”, „Adobe Systems Incorporated” un SIA „Tilde” nodarbojas ar licencēšanas biznesu, viņu licenču maksas ir skaidri noteiktas un zināmas un atbildētājam nebūtu bijis nekādu problēmu iegūt licences, ja vien viņš to būtu mēģinājis. Līdz ar to nav šaubu, ka licences maksas metode šajā lietā ir vispiemērotākā zaudējumu aprēķināšanai. Bez tam, piemērojot šo metodi, tiesa ir varējusi nonākt pie visai precīza zaudējumu aprēķina, par ko liecina piespriestās summas – 7169 lati, 873 lati un 768 lati, un, jo precīzāk zaudējumi aprēķināti, jo pareizāka un taisnīgāka ir zaudējumu atlīdzība. Diemžēl šī ir gandrīz vienīgā lieta, kurā ir atrodams šāds veiksmīgs licences maksas metodes pielietojums.

⁴²⁶ Tiesu prakses apkopojums „Par tiesu praksi strīdos par tiesībām uz preču zīmi”. 2007./2008.gads. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. 11.07.2008. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> (aplūkots 21.07.2008.).

⁴²⁷ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C31298703.

Licences maksas metodi izmantoja arī promocijas darba autore kā pirmās instances tiesas tiesnese lietā Nr. 1816002703.⁴²⁸ Lai gan minētā lieta bija krimināllieta, mantiskā kompensācija bija jānosaka saskaņā ar civiltiesībām. Cietušais bija fotogrāfs J.G. un apsūdzētā – izdevniecības „Antēra” direktore J.A. Minētā izdevniecība vienojās ar fotogrāfu J.G., ka izdos grāmatu par viņu. Kad grāmata tika izdota, fotogrāfs konstatēja, ka grāmatā ir publicētas viņa radītās fotogrāfijas, kuru publicēšanai viņš nebija atļauju devis. Lietā bija daudz un dažādu aspektu, taču pamatjautājums bija skaidrs – apsūdzētā pretēji Autortiesību likuma prasībām nebija ieguvusi rakstveida atļauju minēto fotogrāfiju publicēšanai un realizācijai, līdz ar to bija izdarījusi Krimināllikuma 149.panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu un par to bija sodāma. Tomēr puses būtu varējušas vienoties par publicēšanas atlīdzību. Cietušā pārstāvis lūdza mantisko kompensāciju (civilprasību) 10 000 latu apmērā, pamatojot šo summu ar to, ka normāla samaksa par katras cietušā J.G. mākslas fotogrāfijas izmantošanu grāmatā vai albumā varētu būt 150-300 lati, kā arī ar principu, ka likumpārkāpējam jābūt nelabvēlīgākā situācijā nekā personai, kura godprātīgi pildījusi likumu un saņēmusi licenci, tāpēc atlīdzību var noteikt dubultā apmērā.

Pirmās instances tiesa 2005.gada 22.jūnija spriedumā noteica kompensāciju, kā pamatmetodi izmantojot iespējamo licences maksu. Tiesa vairāku lietas apstākļu analīzes rezultātā atzina, ka šī ir vispiemērotākā metode un ka puses būtu varējušas vienoties par 1500 latu atlīdzību. (Galīgā atlīdzība tika piedzīta dubultā licences maksas apmērā, bet ne vairs kā zaudējumi un uz cita pamata – kā papildus atlīdzība, lai pārkāpējs nebūtu vienlīdzīgā stāvoklī ar personu, kas godprātīgi pildījusi pienākumus un licenci ieguvusi likumīgi.) Tiesa norādīja, ka gadījumā, kad licencēšana ir iespējama (un šajā gadījumā puses būtu varējušas vienoties), kompensācijas pamatā ir naudas summa, par kādu būtu vienojušies sadarboties gribošs licences devējs ar sadarboties gribošu licences ņēmēju. Tiesa uzskatīja, ka minētā kompensācijas metode jānodala no metodes, kad kompensāciju nosaka pēc autortiesību subjekta J.G. citu licenču summām ar citām personām (jo šajā lietā viņš bija gatavs vienoties ar konkrēto dalībnieku – „Antēru”), no metodes, kad, kompensāciju nosaka pēc taksēm, kas vidēji pastāv valstī līdzīgām licencēm (tāpēc, ka šajā lietā bija gatavi vienoties konkrētie dalībnieki), kā arī no metodes, kad kompensāciju nosaka atbilstoši mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas tarifiem (jo cietušajam J.G. nebija līguma ar AKKA/LAA). Tāpēc tiesa neņēma vērā pie kompensācijas noteikšanas AKKA/LAA tarifus, iepriekšējo cietušā fotogrāfa J.G. licenču summas vai fotokluba „Rīga” vispārīgu J.G. darbu novērtējumu, bet

---

⁴²⁸ Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas un Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas lieta Nr. 1816002703.

gan naudas summu, par kādu būtu vienojušies sadarboties gribošs licences devējs J.G. ar sadarboties gribošu licences ņēmēju izdevniecību „Antēra”.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, izskatot lietu apelācijas instancē, atzina par pamatotu šo pirmās instances tiesas izvēlēto kompensācijas metodi. Apelācijas instances tiesa gan uzskatīja, ka cietušais ar apsūdzēto būtu varējuši vienoties par lielāku summu (1925 latiem) un tādēļ palielināja kompensācijas summu, tomēr galvenais secinājums no šīs lietas ir tāds, ka licences maksas metode tika atzīta par derīgu un piemērojamu Latvijā vēl pirms tā vispār tika pieminēta Autortiesību likumā. Apelācijas instances tiesa arī atzina par saprātīgu un taisnīgu pirmās instances tiesas viedokli noteikt kompensācijas summu divkārsā apmērā. Pilnīgai informācijai jāatzīmē, ka neviens no abiem minētajiem spriedumiem vairs nav spēkā, jo Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments 2006.gada 18.aprīlī kriminālprocesu izbeidza, tomēr tas nemaina secinājuma būtību, ka licences maksa var būt kaitējuma kompensācijas aprēķināšanas izejas metode.

Ar to šī lieta nebeidzās. Pēc kriminālprocesa izbeigšanas cietušais cēla prasību civilprocesuālajā kārtībā Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesā pret SIA „Izdevniecība „Antēra””, citu prasījumu starpā lūdzot arī piedzīt kompensāciju 10 000 latu apmērā.⁴²⁹ Pirmās instances tiesa 2007.gada 25.septembrī nosprieda prasījumu par kompensācijas piedziņu apmierināt daļēji – 4000 latu apmērā. Pilnvērtīgu cēloņsakarību starp lietas apstākļiem un šo summu spriedumā nevar atrast. Pozitīvi, ka tiesa ņēma vērā pušu pirmstiesas saraksti, proti, ka 2001.gada 01.augustā prasītājs bija pieprasījis atbildētājam samaksāt kompensāciju 1925 latu apmērā, bet negatīvi, ka nav saprotams, kā tiesa no šiem 1925 latiem nonāca līdz 4000 latiem (un kāpēc tieši 4000 latiem).

Izskatot abu pušu apelācijas sūdzības, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija kompensāciju piedzina identiskā 4000 latu apmērā. Apelācijas instances tiesa spriedumā atzina, ka pirmās instances tiesas noteiktais kompensācijas apmērs ir samērīgs, taisnīgs un atbilstošs nodarītā kaitējuma apmēram. Neskatoties uz šo secinājumu, nav saprotams, kādēļ tiesa pie šāda secinājuma nonākusi. Arī apgabaltiesa ņēma vērā, ka 2001.gada 01.augustā prasītājs bija pieprasījis atbildētājam samaksāt kompensāciju 1925 latu apmērā, un šajā sakarā tiesa konstatēja, ka prasītājs nav norādījis nekādus jaunus apstākļus, kuri objektīvi liktu palielināt kompensācijas summu no nepilniem diviem tūkstošiem latu līdz desmit tūkstošiem. Vēl vairāk – tiesa noraidīja divkārsas licences maksas piemērošanas principu, atzīmējot, ka prasītāja pārstāvja apelācijas sūdzībā izvirzītā argumentācija, ka kompensācijas apmēram būtu jābūt vismaz divkārsā apmērā attiecībā pret licences vērtību, būtu ņemama vērā tikai tad, ja

---

⁴²⁹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas un Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C29170807.

prasītājs iesniegtu pierādījumus par licences summas apmēru. Tad kā tiesa no šiem 1925 latiem pēkšņi tomēr nonāca līdz 4000 latiem? Par kādu kaitējumu un kāpēc vēl 2075 lati? Šie jautājumi paliek neatbildēti.

Turklāt no apelācijas instances tiesas sprieduma redzams arī tas, ka tiesām nav izpratnes par licences maksas metodes piemērošanu. Tiesa uzskatīja, ka, lai šo metodi varētu piemērot, prasītājam ir jāiesniedz pierādījumi par licences summas apmēru. Nav saprotams, kādi pierādījumi te domāti. Kur nu vēl skaidrāki pierādījumi kā iepriekšminētā pušu sarakste par 1925 latiem.⁴³⁰ Licences maksas metode nenozīmē, ka puses jau ir vienojušās par licences maksu, bet gan to, ka iespējamo licences maksu tiesai ir jāmēģina noteikt pašai – par kādu summu puses būtu varējušas vienoties.

No minētās lietas izriet vēl kāds secinājums: ja atlīdzību nosaka pēc licences maksas metodes, tad tā parasti nav savienojama ar galīgo pienākumrīkojumu. Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa noraidīja cietušā lūgumu aizliegt turpmāku grāmatas realizāciju, norādot, ka, lai gan likums paredz galīgā pienākumrīkojuma iespējamību, parasti darba izmantošanas aizliegums nav savienojams ar atlīdzības piedziņu gadījumos, kad atlīdzība ir noteikta pēc iespējamās licences cenas, jo šādi noteikta atlīdzība netieši norāda, ka darba izmantotājs par tā izmantošanu ir samaksājis. Jāpiebilst gan, ka, atsakot galīgo pienākumrīkojumu, tiesa ņēma vērā arī citus apstākļus: no cietušā un liecinieku liecībām un cietušā rakstveida pretenzijām bija redzams, ka sākotnējais cietušā nodoms bija saņemt atlīdzību no izdevniecības, nevis patiešām aizliegt darba izmantošanu fotoattēlu dēļ. Viņš vēlējās darba izmantošanu pārtraukt satura dēļ. Tieši par fotoattēlu kvalitāti pretenzijas nebija konstatētas, bez tam, tās bija jau agrāk publicētas fotogrāfijas, kuru komerciālā izmantošana jau lielā mērā bija notikusi. Bez tam, no lietas materiāliem bija redzams, ka pārdošanā varēja būt palicis tikai nenožīmīgs grāmatas eksemplāru skaits. Līdz ar to, izvērtējot šos apstākļus kopumā, tiesa atzina, ka galīgais pienākumrīkojums šajā lietā nav piemērojams.

Reizēm tiesas visai dīvainu iemeslu dēļ ir noraidījušas prasītāja piedāvāto licences maksas metodi kompensācijas aprēķināšanai. Lietā M.G. prasībā pret akciju sabiedrību „Preses nams” par autortiesību atzīšanu un kompensācijas piedziņu atbildētāja savos preses izdevumos bija ilgstoši no 1993.gada 14.aprīļa līdz 2001.gada 09.novembrim izmantojusi bez autora (prasītāja) atļaujas, bez autora vārda norādīšanas, ar dažādiem pārveidojumiem un bez autoratlīdzības samaksas pavisam 464 fotouzņēmumus. Prasītājs piedāvāja kompensācijas

---

⁴³⁰ Tiesas pušu pirmstiesas saraksti ir vērtējušas arī citās lietās. Piemēram, lietā Nr. C04226002 M.G. prasībā pret sabiedrisko organizāciju „Latvijas Krievu kopiena” par kompensācijas piedziņu Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija 2003.gada 08.janvāra spriedumā norādīja, ka pirmstiesas pretenzijā prasītājs bija lūdzis no atbildētāja kompensāciju 2700 latu apmērā, līdz ar to tiesā prasītā summa 54 000 latu apmērā ir nepamatoti augsta.

aprēķināšanai par pamatu ņemt pušu starpā 2001.gada 17.septembrī slēgtajā licences līgumā par viena M.G. izgatavota fotouzņēmuma publicēšanu noteikto autoratlīdzību 65 latu apmērā.⁴³¹ Tiesa uzskatīja, ka nav ņemams vērā prasītāja sastādītais kompensācijas aprēķins, jo tam par pamatu ņemts licences līgums ar konkrētiem izstrādātiem noteikumiem par M.G. darbu kolāžas izmantošanas atlīdzību, kuram ar doto strīdu nav nekāda sakara. Šāds tiesas atzinums ir visai apšaubāms, jo visi lietas apstākļi liecināja par to, ka tieši iespējamās licences maksas metode ir vispiemērotākais izejas punkts kompensācijas noteikšanā: pusēm jau bija licencēšanas prakse. Pušu iepriekšējās sadarbības praksei nevis nav nekāda sakara ar šo lietu, bet ir visai tiešs sakars, lai noteiktu, kādu atlīdzību abas puses ir uzskatījušas par adekvātu. Protams, tiesa varēja 2001.gada līguma summu variēt, piemēram, ņemot vērā, ka kopš 1993.gada ir bijusi ievērojama inflācija un tāpat 1993.gadā puses būtu vienojušās par attiecīgi mazāku summu, bet izejas punkts tik un tā paliktu pušu līgums. Bez tam, tiesa tā arī nepiedāvāja citu kompensācijas metodi, no kuras būtu redzama cēloņsakarība ar tiesas piedzītajiem 3000 latiem.

Kā jau ticis iepriekš minēts promocijas darbā, licences maksas metode ir vispiemērotākā lietās, kurās prasītājs ir mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija, jo šādos gadījumos licencēšana ir prasītāja pamatnodarbošanās un atbildētājam būtu brīvi pieejama prasītāja izsniegta licence, ja vien atbildētājs to būtu lūdzis. Šādu lietu Latvijā ir bijis ne mazums (viszināmākās - AKKA/LAA pret dažādām raidorganizācijām), un tajās ir parādījušās licences maksas metodes iezīmes, tomēr visbiežāk deformētā un nepilnīgā veidā. Kā zināms, mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija izsniedz licences saskaņā ar šīs organizācijas valdē pieņemtajām likmēm un nemēdz izsniegt licences par zemākām cenām. Saskaņā ar Autortiesību likuma 67.panta trešās daļas 1.punktu AKKA/LAA nemaz nav tiesīga piemērot dažādus noteikumus vienas un tās pašas kategorijas izmantotājiem. Bez tam, autori var brīvi noteikt savu darbu cenu. Mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas pārstāv autorus, tāpat arī var noteikt cenu pēc sava (pārstāvēto autoru) ieskata.

Līdz ar to AKKA/LAA ar atbildētājiem nebūtu vienojušies par zemāku licences maksu nekā parastie tarifi, un tiesām nav pamata piespriest mazāku kompensāciju nekā šādu faktiski iespējamu licences maksu. Piemēram, lietā AKKA/LAA prasībā pret apdrošināšanas akciju sabiedrību „Latgarants” un valsts akciju sabiedrību „Latvijas Dzelzceļš” par autoratlīdzības piedziņu 2000.gada 19.janvārī Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija piesprieda mazāku summu nekā lūdza prasītāja AKKA/LAA saskaņā ar savām likmēm par fotogrāfiju nelikumīgu izmantošanu bez atļaujas atbildētāja kalendārā un tāpat mazāk nekā iespējamo

---

⁴³¹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04264303.

licences maksu.⁴³² Tiesa to pamatoja ar motīvu, ka AKKA/LAA likmēm ir rekomendējošs raksturs. Autore tam nevar piekrist, jo autoram ir tiesības par savu darbu prasīt tādu cenu, par kādu viņš to novērtē, un konkrētās lietas apstākļi nedeva nekādu iemeslu šo prezumpciju apšaubīt. Apstākļi, ka kalendāru tirāža nebija liela, neatņem autoram (un attiecīgi viņa pārstāvim) tiesības noteikt licences maksu. Pie licences maksas noteikšanas tiesā prasītājs nevar pēkšņi nepamatoti palielināt ierasto licences maksu, bet tiesa arī nevar pieņemt, ka puses būtu vienojušās par mazāku maksu (jo viņas nebūtu). Tāpēc šādās lietās nav pamatoti piespriest zemāku zaudējumu atlīdzību nekā parastie mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas tarifi. Šāda rīcība nekādi nevar būt taisnīga, jo nostāda pārkāpēju izdevīgākā situācijā nekā personu, kas likumu nav pārkāpusi un ir ieguvusi licenci tiesiskā ceļā.

Protams, kā jau minēts agrāk, licences maksas metode nav vienīgā zaudējumu kalkulācijas metode, tomēr tā ir viena no pamatmetodēm, kuru nevar nepamatoti ignorēt, ja lietas apstākļi ir par labu tieši šīs metodes pielietošanai.

Tiesu prakse rāda, ka agrāk likumā pieļautā „kompensācija pēc tiesas ieskata” tika nepareizi piemērota, kompensāciju nosakot bez konkrētiem motīviem. Nereti spriedumā pat netika norādīts, kāda kompensācijas daļa tiek noteikta par mantisko kaitējumu, un kāda – par nemantisko. Piemēram, lietā Nr. C04260806 divu instanču tiesas atzina, ka konkrētajā gadījumā ir pieļauts gan mantisko, gan personisko tiesību pārkāpums, tomēr no spriedumiem nav redzams, kādu tiesību aizskārums veido kādu daļu no galā piespriestās summas.⁴³³

Lietās Nr. C17039804 un Nr. C30055904 pat izteikti tādi absurdi secinājumi, ka zaudējumu aprēķins nav ņemams par pamatu, nosakot kompensāciju pēc tiesas ieskata, un ka zaudējumu apmērs nav jāiekļauj kompensācijas pēc tiesas ieskata apmērā. Tiesas to pamatoja ar apsvērumu, ka saskaņā ar tajā laikā spēkā esošo Autortiesību likumu prasītājam bija tiesības prasīt vai nu zaudējumu atlīdzību, vai kompensāciju pēc tiesas ieskata.⁴³⁴ Protams, prasītājam bija šādas izvēles tiesības, taču kompensācija pēc tiesas ieskata nenozīmē mistisku no reālās situācijas atrautu naudas summu – tās izejas punkts tik un tā meklējams faktiskajos zaudējumos, un kompensācija pēc tiesas ieskata noteikti nevar būt mazāka par reālajiem zaudējumiem. Tādā gadījumā tā nekādi nav taisnīga kompensācija, jo nekompensē visu nodarīto kaitējumu.

Pie šādiem apstākļiem atzīstams, ka likumdevējs pareizi izlēma grozīt likumā paredzēto kompensāciju pēc tiesas ieskata uz atsevišķiem konkrētiem kaitējuma atlīdzības veidiem, tai

---

⁴³² Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. CA-136/2, 2000.gads.

⁴³³ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas un Augstākās tiesas Civillietu tiesas palātas lieta Nr. C04260806; Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C30055904 (2007.gada 21.decembra spriedums).

⁴³⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C17039804.

skaitā zaudējumu piedziņu. Tas pilnībā nenovērš, bet tomēr krietni samazina nepamatotu atlīdzību noteikšanas iespējamību.

3.2.1.2. Nemantiskā kaitējuma atlīdzība

Intelektuālā īpašuma tiesībās nemantiskais kaitējums ir tik pat nozīmīgs kā mantiskais, un jo īpaši autortiesībās, ņemot vērā ievērojamo nemantisko tiesību skaitu, kādu ir iespējams aizskart un kādu praksē arī bieži aizskar ar pārkāpumu. Nereti ar vienu pārkāpumu tiek nodarīts gan mantiskais, gan nemantiskais kaitējums, un atlīdzība ir nosakāma par katru no tiem.

TRIPS līgumā, Piemērošanas direktīvā un Latvijas intelektuālā īpašuma tiesību normatīvajos aktos un Civilprocesa likumā nemantiskā kaitējuma atlīdzību regulē tieši tie paši panti, kas mantiskos zaudējumus. TRIPS līguma 45.panta 1.punkts nosaka pienākumu kompensēt jebkāda veida kaitējumu, tātad arī nemantisko kaitējumu. Piemērošanas direktīvas 13.panta 1.punkta a)apakšpunkts liek ņemt vērā visus aspektus, nosakot kompensāciju, tai skaitā tiesību īpašniekam pārkāpuma dēļ nodarīto nemantisko kaitējumu (*moral prejudice*).⁴³⁵ Civilprocesa likuma 250.¹⁷panta pirmās daļas 4.punkts un Autortiesību likuma pirmās daļas 5.punkts paredz, ka tiesa spriedumā var noteikt atbildētāja pienākumu atlīdzināt morālo kaitējumu. Autortiesību likuma 69.¹panta pirmā daļa, likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 28.¹panta pirmā daļa un Patentu likuma 64.panta pirmā daļa nosaka, ja personas vainas dēļ notikusi autortiesību vai blakustiesību objektu prettiesiska izmantošana, autortiesību vai blakustiesību subjekti ir tiesīgi prasīt morālā kaitējuma atlīdzību. Šo pantu otrās daļas paredz, ka morālā kaitējuma apmērs nosakāms saskaņā ar Civillikumu. Šie panti jau tika citēti iepriekš, jo tie paralēli morālajam kaitējumam regulē arī zaudējumu atlīdzību, līdz ar to pantu atkārtošana pilnā apmērā nav nepieciešama.

TRIPS līgums un Piemērošanas direktīva paredz iespēju kompensēt jebkuru nemantisku kaitējumu, ja tas nodarīts ar intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu. Kā redzams, Latvijas intelektuālā īpašuma tiesību normatīvie akti lieto terminu morālais kaitējums, nevis nemantiskais kaitējums. Rodas jautājums, vai tas ir viens un tas pats.

Līdz 2006.gadam likumdevējs uz šo jautājumu nekādu atbildi nebija devis. Par nemantisko un morālo kaitējumu bija rakstījuši vairāki juristi un rakstos bija sastopamas

---

⁴³⁵ Piemērošanas direktīvā lietotais termins *moral prejudice* oficiālajā tulkojumā tulkots kā morālais kaitējums, bet ar *moral prejudice* angļu valodā saprot arī nemantisko kaitējumu plašākā nozīmē. Direktīvā ir lietota plašākā nozīme, kas izriet no norādēm Zaļajā grāmatā, piemēram, secinājumā, ka kompānijām rodas *moral prejudice* kompāniju reputācijai nodarītā kaitējuma rezultātā (Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. Commission of the European Communities, Brussels, 15/10/98, COM(98)569 final. P.10. <http://www.iccwbo.org/iccegig/index.html> (aplūkots 28.07.2008.)).

dažādas morālā kaitējuma definīcijas un izpratnes.⁴³⁶ Atrodamas tādas morālā kaitējuma jēgai un mērķim absurdas definīcijas kā „kaitējums morālei”,⁴³⁷ vai pat morālā kaitējuma atlīdzības ietilpināšana zaudējumu atlīdzībā⁴³⁸. Visnopietnāk nemantiskā kaitējuma institūtu ir pētījis Agris Bitāns. 2001.gadā viņš deva šādu morālā kaitējuma definīciju: „Morālais kaitējums, tas ir, nemantisks kaitējums – netaisnība (*wrong*) personas nemateriālajām vērtībām, kuru eksistenci sabiedrība vispārīgi atzīst, piemēram, dzīvībai, veselībai, godam, cieņai, reputācijai utt. Morālais kaitējums, t.i., kaitējums vērtībām, kuras nav tieši novērtējamas vai izsakāmas mantiskās vērtībās, piemēram, naudā.”⁴³⁹ No šādas definīcijas izriet, ka morālais kaitējums var būt jebkuru nemateriālu vērtību aizskārums, arī kaitējums juridiskajai personai.

2006.gadā likumdevējs beidzot ietvēra Civillikumā legālo morālā kaitējuma definīciju, taču tā paredz ko citu. Civillikuma 1635.panta pirmā un otrā daļa (redakcijā, kas ir spēkā no 2006.gada 01.marta) nosaka: „Katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot. Ar morālo kaitējumu jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušā nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu. Atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa pēc sava ieskata, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas.”

Tātad Civillikums par morālo kaitējumu atzīst tikai fiziskas vai garīgas ciešanas. Fiziskas vai garīgas ciešanas piemīt fiziskai personai, taču nemantiskais kaitējums var būt arī

---

⁴³⁶ Skat., Grūbe Andrejs. Par morālo kaitējumu un tā atlīdzību kriminālprocesā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 25.11.1999., Nr. 41(148); Bitāns Agris. Par morālā kaitējuma izpratni Latvijā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 18.09.2001., Nr. 27(220); Bitāns Agris. Cik vērts ir gods un cieņa un vai mēs protam to novērtēt? 30.09.2001. http://evershedsbitans.com/public/28985.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.); Kuzmane Gunta. Vai kompensācija pienākas par jebkuru morālo kaitējumu. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 12.02.2002., Nr. 3(236); Bitāns Agris. Taisnības apziņa, nosakot kompensāciju par nemantisku aizskārumu. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 08.07.2003., Nr. 25/26(283/284); Bitāns Agris. Privātuma tiesiskā aizsardzība. 30.08.2003. http://evershedsbitans.com/public/28964.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.); Bitāns Agris. Vispārīgie principi, nosakot kompensāciju par nemantisku aizskārumu. *Latvijas Vēstnesis*, 14.10.2003., Nr. 142(2907); Bitāns Agris. OCTA sedz nelielu daļu no nemantiskā kaitējuma. 30.08.2005. http://evershedsbitans.com/public/28943.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.); Šatovs Ilmārs. Vai mirušas personas radniekiem jāatlīdzina morālais kaitējums. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 14.02.2006., Nr. 7(410).

⁴³⁷ Grūbe Andrejs. Par morālo kaitējumu un tā atlīdzību kriminālprocesā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 25.11.1999., Nr. 41(148).

⁴³⁸ Ozoliņš Mārtiņš. Zaudējumu atlīdzība Latvijas civiltiesībās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 03.04.2001., Nr. 10(203).

⁴³⁹ Bitāns Agris. Par morālā kaitējuma izpratni Latvijā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 18.09.2001., Nr. 27(220).

juridiskai personai. Piemēram, ar intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu var nodarīt un bieži arī nodara kaitējumu uzņēmuma reputācijai. Līdz ar to secināms, ka morālais kaitējums Civillikuma 1635.panta izpratnē nav jebkurš nemantisks kaitējums.

Doktrīna nesatur viennozīmīgu atbalstu šim secinājumam, taču tas sakrīt ar Agra Bitāna 2006.gadā veikto analīzi. Agris Bitāns norādīja, ka civiltiesiskā aizskārums sekas var būt ar divējāda rakstura sekām: ar mantisku un nemantisku raksturu, un apdraudējuma objekts var būt gan manta, gan persona.⁴⁴⁰ Sāpes un ciešanas ir biežāk sastopams rezultāts personiskajam aizskārumam, taču tas neaptver visu aizskārums nemantisko spektru, tādēļ ir nepamatoti nemantisko kaitējumu sašaurināt tikai līdz sāpēm un ciešanām.⁴⁴¹ Bez tam, sāpes un ciešanas piemīt tikai dzīvām būtnēm, taču civiltiesiskajā apgrozībā blakus fiziskām personām piedalās arī juridiskas personas, kurām nepiemīt cilvēkam raksturīgas izjūtas.⁴⁴²

Tādēļ Agris Bitāns Civillikuma 1635.pantā doto likumdevēja definīciju atzīst par neveiksmīgu un uzskata, ka līdzās ar morālām vai fiziskām ciešanām sakarā ar personai no dzimšanas vai pēc likuma piederošu nemantisku labumu (piemēram, dzīvība, veselība, gods un cieņa, darījuma reputācija, personiskās dzīves, personīgā un ģimenes noslēpuma neaizskaramība u.tml.) aizskārumu, pie nemantiskā kaitējuma (vai patreizējā Civillikuma 1635.pantā dotajā morālā kaitējuma jēdzienā) būtu jāiekļauj arī personisko nemantisko tiesību (tiesības uz sava vārda izmantošanu, autorību un citas nemantiskās tiesības saskaņā ar likumiem par intelektuālā īpašuma aizsardzību) aizskārumus.⁴⁴³

Šim secinājumam noteikti var piekrist, tomēr risinājums jārod arī šobrīd, kamēr attiecīgu grozījumu likumā nav. Autore uzskata, ka tas ir rodams Satversmes 92.pantā, kas, cita starpā, nosaka, ka nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Tāpat Civillikuma 1635.pants paredz, ka katrs tiesību aizskārumu, tas ir, katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums, dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot. Morālais kaitējums ir tikai viens no Civillikuma 1635.pantā minēto kaitējumu veidiem, un morālā kaitējuma atlīdzināšanas pienākums neizslēdz pienākumu atlīdzināt arī pārējo nemantisko kaitējumu.

---

⁴⁴⁰ Bitāns Agris. Gaidāms nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas pieaugums. 22.07.2006. http://evershedsbitans.com/public/28939.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.).

⁴⁴¹ Turpat.

⁴⁴² Turpat.

⁴⁴³ Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 625.lpp.; Bitāns Agris. Gaidāms nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas pieaugums. 22.07.2006. http://evershedsbitans.com/public/28939.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.).

Ne doktrīnā, ne tiesu praksē nav vienotas izpratnes par nemantiskā kaitējuma kompensācijas apmēra noteikšanu. Jebkurā gadījumā tas ir darāms pēc tiesas ieskata, ņemot vērā kaitējuma smagumu un sekas. Par to, kas saprotams ar tiesas ieskatu, jau tika runāts 2.1.apakšnodaļā, tikai šeit vēlreiz jāuzsver Civillikuma 5.pants skaidrojums, ka, kad lieta jāizšķir pēc tiesas ieskata vai atkarībā no svarīgiem iemesliem, tad tiesnesim jāspriež pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem. Savukārt taisnības apziņa nav konkrētā tiesneša vai lietas dalībnieka subjektīvā izpratne par to, kas konkrētajā situācijā ir taisnīgi vai nē, bet gan tiesību normās nostiprinātā taisnības apziņa, no kuras jāizsecina, kā likumdevējs būtu uzskatījis par taisnīgu risināt līdzīgu situāciju.

Tiesību zinātnieku un praktiķu domas dalās gan par pierādīšanas nepieciešamību un pierādīšanas līdzekļiem, gan par prasītāja pienākumu prasībā norādīt konkrētu prasības summu, gan par kompensācijas noteikšanas metodēm un ietekmējošiem apstākļiem. Šī darba uzdevums nav veikt plašu nemantiskā kaitējuma institūta analīzi, jo nemantiskā kaitējuma atlīdzības faktori intelektuālā īpašuma tiesībās savos pamatos ir tādi paši kā vispārīgie nemantiskā kaitējuma atlīdzības faktori. Līdz ar to netiks sīkāk iztirzāti doktrīnā un tiesu praksē sastopamie visai dažādie viedokļi šajā jomā. Autore tikai pavisam īsi norādīs, kuram viedoklim piekrīt, taču katra viedokļa pamatojumu var atrast vairākos rakstos.

Vispirms par to, vai prasītājam ir jāpierāda nemantiskais kaitējums. Autore uzskata, ka jā. Civillikuma 1635.panta trešā daļa paredz, ja šā panta otrajā daļā minētā neatļautā darbība izpaudusies kā noziedzīgs nodarījums pret personas dzīvību, veselību, tikumību, dzimumneaizskaramību, brīvību, godu, cieņu vai pret ģimeni, vai nepilngadīgo, pieņemams, ka cietušajam šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums. Citos gadījumos morālais kaitējums cietušajam jāpierāda. No šīs likuma normas izriet, ka nemantiskais kaitējums, kas nodarīts ar intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu, vairumā gadījumu nav prezumējams un ir jāpierāda. Bez tam, mūsdienās morālā kaitējuma esamību un tā apmēru var pierādīt arvien noteiktāk. Šobrīd valsts sabiedrība ar ierobežotu atbildību „Rīgas Psihiatrijas un narkoloģijas centrs” pat piedāvā iespēju veikt tiesu psiholoģisko ekspertīzi morālā kaitējuma esamības un dziļuma noskaidrošanai.⁴⁴⁴

Protams, ekspertīzes jāvērtē uzmanīgi. Pasaules praksē konstatēts ne mazums problēmu sakarā ar ekspertīzēm intelektuālā īpašuma tiesību lietās. ASV federālās Septītā apriņķa Apelācijas tiesas tiesnese Diāna Vuda (*Diane P. Wood*) norādījusi uz tādām problēmām kā ekspertu kvalifikācijas līmenis un eksperta liecību kā pierādījumu nepieļaujamība sakarā ar

---

⁴⁴⁴ Valsts SIA „Rīgas Psihiatrijas un narkoloģijas centrs” tiesu psiholoģijas ekspertes Evijas Strikas runa seminārā „Civiltiesību diena”, Rīgā, 16.04.2009.

kādiem to trūkumiem.⁴⁴⁵ Svarīgi, lai eksperti būtu analizējuši faktus, pielietojot pareizas metodes, lai ekspertam ir piemērota kvalifikācija konkrētajā jautājumā un lai persona patiešām parādītu savu ekspertīzi attiecībā uz pētāmo jautājumu.⁴⁴⁶ Tiesneša funkcija ir kontrolēt, lai šie kvalitatīvas ekspertīzes noteikumi būtu ievēroti. Tiesnese Vuda šajā sakarā piemin ASV Augstākās tiesas spriedumu *Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals* lietā⁴⁴⁷, kur tika uzsvērtā tiesneša kā procesa vadītāja loma un pienākums izslēgt t.s. blēņu zinātni (*junk science*). Šī ir uzskatāma par gluži pareizu atziņu – tiesai tiesas sēdē patiešām ir jāvada process, kas ietver sevī arī pierādījumi pieļaujamības un attiecināmības izvērtēšanu, tai skaitā eksperta atzinumu.

Otrkārt, par prasības summu. Autore uzskata, ka prasītājam ir prasībā jānorāda, kādu atlīdzību viņš prasa par savu nemantisko labumu aizskārumu. Gan tāpēc, ka Civilprocesa likuma 128.panta otrās daļas 4.punkts paredz prasītāja pienākumu norādīt prasības summu, gan arī tāpēc, ka viens no civilprocesa vadošajiem pamatprincipiem ir sacīkstes princips (Civilprocesa likuma 10.pants), kas liek pašām pusēm veikt visu to savas pozīcijas pamatošanai, kas ir viņas spēkos. Tiesa dara tikai to, ko puses nevar izdarīt (piemēram, izprasa tikai tos pierādījumus, kurus puses pašas nevar iesniegt, vai izprasa pierādījumus pati tikai ierobežotas rīcībspējas personu labā), un tiesas galvenā funkcija ir spriest tiesu, izvērtējot un atzīstot par pamatotām vai nepamatotām katras puses vēlmēs. Bez tam, pats prasītājs vislabāk var novērtēt sev nodarītā nemantiskā aizskārums apmēru. Ja viņš nepasaka un iespēju robežās neparāda, cik dziļš aizskārums viņam ir nodarīts, tiesa to uzminēt nevar. Protams, tiesa nesaista prasītāja novērtējums, bet tā ir būtiska vadlīnija.

Treškārt, literatūrā pastāv dažādi uzskati par to, vai prasība par nemantiskā kaitējuma atlīdzību ir mantiska vai nemantiska prasība.⁴⁴⁸ Autore uzskata, ka šāda prasība ir mantiska, jo tā ir vērsta uz mantiska labuma (naudas atlīdzības) iegūšanu. Prasība var būt mantiska arī tad, ja aizskartā interese ir nemantiska, jo tas nav viens un tas pats. Prasītāja lūdz naudā

---

⁴⁴⁵ Wood Diane P. Intellectual Property in the Courts: the Role of the Judge. In book: Expanding the Boundaries of Intellectual Property Innovation Policy for the Knowledge Society. Edited by Dreifuss Rochelle Cooper, Zimmerman Diane Leenher, First Hary. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.433.

⁴⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁴⁷ *Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals* 509 U.S. 579 (1993).

⁴⁴⁸ Viedokli par labu nemantiskai prasībai skat., piemēram, Bitāns Agris. Cik vērts ir gods un cieņa un vai mēs protam to novērtēt? 30.09.2001. http://evershedsbitans.com/public/28985.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.); pretējā viedokļa pamatojumu skat., piemēram, Grudulis Māris. Tiesas ieskats kā tiesību metode. (Nobeigums.) *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 22.02.2005., Nr. 7(362); Voroncovs Andrejs. Kad atlīdzības apmēru nosaka tiesa. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 17.07.2007., Nr. 29(482).

novērtējamu, tātad mantisku atlīdzību. Bez tam, arī tiesu praksē vienprātīgi atzīts, ka prasībai ir mantisks raksturs.⁴⁴⁹

Ceturtkārt, nemantiskā kaitējuma atlīdzību summa nav nosakāma normatīvajos aktos. Promocijas darbā jau tika minēts, ka Latvijā nevajag ieviest likumā noteikto atlīdzību (*statutory damages*), un šāds uzskats tika pamatots 3.2.apakšnodaļas sākumā. Par likumā noteiktu konkrētu summu ir iestājies Osvalds Joksts, norādot arī summas, kādas būtu piespriežamas par morālo kaitējumu, un par autortiesību pārkāpumiem tie būtu 800 latu.⁴⁵⁰ Ne Latvijas, ne citu valstu prakse nedod nekādu pamatu pieņemt, ka šī varētu būt piemērota summa. Intelektuālā īpašuma lietās tiesību vērtība var būt tik ļoti atšķirīga, ka, lai atlīdzība atspoguļotu realitāti, tā būtu likumā nosakāma no 1 lata līdz vairākiem miljoniem latu. Šādas amplitūdas noteikšana likumā zaudē jēgu, jo robežu faktiski nav. Savukārt robežu sašaurināšana attālina no taisnīgas atlīdzības. Arī Māris Grudulis norādījis, ka likumā noteikta atlīdzība tikai ļoti aptuveni nodrošina taisnīguma ievērošanu un tātad nespēj nodrošināt vienu taisnību visiem; atlīdzība var būt saprātīga, bet ne taisnīga.⁴⁵¹ Bez tam, morālā kaitējuma smagums vienāda aizskāruma rezultātā dažādām personām var atšķirties.⁴⁵² Līdz ar to likumā noteiktā atlīdzība intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai nav vēlama.

Piektkārt, nemantiskā kaitējuma atlīdzība nav saistāma ar kriminālsodu un administratīvo sodu par līdzīgu interešu aizskārumu. Literatūrā un tiesu praksē atrodami pretēji viedokļi. Osvalds Joksts pieņēmis, ka Krimināllikuma normu maksimālo sankciju samērs par noziegumiem pret cilvēka tiesībām visobjektīvāk atspoguļo ar šīm normām aizsargājamo interešu nozīmīgumu, un tāpēc ir mērķtiecīgi izmantot šīs savstarpējās attiecības, lai noteiktu iespējamā morālā kaitējuma kompensācijas samērīgumu attiecīgo tiesību pārkāpšanas gadījumos.⁴⁵³ Civiltiesiskās atlīdzības noteikšana pēc administratīvā soda apmēra atrodama arī tiesu praksē: Cēsu rajona tiesa autortiesību pārkāpuma lietā Nr. C11046104 B.L. prasībā pret sabiedrisko organizāciju kultūras biedrību „Harmonija” 2004.gda 03.novembra spriedumā norādīja, ka konkrētajā gadījumā nav samērīgi piedzīt no atbildētājas autores prasīto 2000 latu kompensāciju par prasītājas autortiesību pārkāpšanu, bet

---

⁴⁴⁹ Tiesu prakses apkopojums „Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību”. 2003./2004.gads. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. 28.04.2004. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/> (aplūkots 22.07.2008.).

⁴⁵⁰ Joksts Osvalds. Morālais kaitējums: zaudējumu atlīdzināšana. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 26.04.2005., Nr. 15(370).

⁴⁵¹ Grudulis Māris. Tiesas ieskats kā tiesību metode. (Nobeigums.) *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 22.02.2005., Nr. 7(362).

⁴⁵² Lazareva Ērika. Nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas problemātika. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 13.01.2009., Nr. 2(555).

⁴⁵³ Joksts Osvalds. Morālais kaitējums: zaudējumu atlīdzināšana. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 26.04.2005., Nr. 15(370).

gan vajag piedzīt 240 latu kompensāciju, jo šādā līdzīgā apmērā ir noteikta administratīvā atbildība par autortiesību pārkāpšanu.⁴⁵⁴ Autore šādiem viedokļiem noteikti nepiekrīt. Civiltiesiskās kaitējuma kompensācijas un kriminālsoda vai administratīvā soda pamatfunkcijas ir pilnīgi atšķirīgas. Pirmajā gadījumā mērķis ir kompensēt cietušajam nodarīto kaitējumu, bet otrajā – sodīt pārkāpēju. Bez tam, soda gadījumā naudas sods nemaz nenonāk pie cietušā, bet gan tiek ieskaitīts valsts budžetā, un par kaitējuma kompensāciju tiek lemts pēc soda noteikšanas, tas ir, papildus sodam.

Sestkārt, autore uzskata, ka nav iepriekšnoteiktu faktoru, kuri var vai nevar ietekmēt nemantiskā kaitējuma esamību un atlīdzības lielumu. Katrā lietā tie var būt savādāki, atkarīgi no konkrētās pārkāptās tiesības, pārkāpuma rakstura un pārējiem lietas apstākļiem. Literatūrā tos ir mēģināts dažādi klasificēt un uzskaitīt, taču neviens no tiem nav izsmelošs uzskaitījums.

Viens no diskutablākajiem apsvērumiem ir saistīts ar to, vai cietušajam ir jāsniedz paskaidrojumi par saviem nodomiem naudas kompensācijas izlietošanā. Māris Grudulis ir norādījis, ka tiesai jānoskaidro, kādam mērķim cietušais izmantos piespriesto kompensāciju, lai noskaidrotu, kādi labumi cietušajam ir nepieciešami kaitējuma seku novēršanai un kā tie spēs aizvietot ar nodarīto kaitējumu zaudētos.⁴⁵⁵ Turpretī Gunta Kuzmane ir analizējusi Vācijas tiesības un tiesu praksi nemantiskā kaitējuma atlīdzības jomā un norādījusi, ka cietušajam nav jāsniedz paskaidrojumi par saviem nodomiem naudas kompensācijas izlietošanā.⁴⁵⁶ Viena no nopietnākajām praksēm nemantiskā kaitējuma novērtēšanā ir Eiropas Cilvēktiesību tiesai, un arī šīs tiesas prakse nedod skaidru atbildi par to, kādos gadījumos un cik liela atlīdzība pienākas, taču no prakses secināms, ka tiesa neprasa cietušajam izskaidrot, kā viņš izlietos piespriesto kompensāciju. Autore domā, ka prasītājs var paskaidrot par plānoto kompensācijas izlietošanu un reizēm tas var palīdzēt apsvērt, vai šāds izlietojums kompensēs nodarīto nemantisko kaitējumu, tomēr no prasītāja nedrīkst prasīt šādu skaidrojumu, ja viņš to nevēlas sniegt, kā arī jāievēro, ka cietušajam nav pienākuma piespriesto atlīdzību izlietot tieši tādām mērķim, kas būtu saistīts ar aizskarto nemantisko labumu. Bez tam, nemantiskais kaitējums nereti būs tāds, kuru nekad pilnīgi nevarēs atlīdzināt naudā, lai arī cietušais saņemtu vairāk naudas nekā viņš jebkad spētu iztērēt.

Diskutabls ir jautājums par to, vai atbildētāja mantiskais stāvoklis var ietekmēt atlīdzības apmēru. Nemantiskā kaitējuma atlīdzības pamatā ir kompensēšanas funkcija. Līdz ar to pamatjautājums, uz ko jāgūst atbilde tiesas procesā, ir - ko prasītājs ir zaudējis, nevis –

---

⁴⁵⁴ Cēsu rajona tiesas lieta Nr. C11046104.

⁴⁵⁵ Grudulis Māris. Tiesas ieskaits kā tiesību metode. (Nobeigums.) *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 22.02.2005., Nr. 7(362).

⁴⁵⁶ Kuzmane Gunta. Vai kompensācija pienākas par jebkuru morālo kaitējumu. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 12.02.2002., Nr. 3(236).

ko atbildētājs ir spējīgs samaksāt.⁴⁵⁷ No otras puses, kaitējuma atlīdzībai ir jābūt taisnīgai, un taisnīga nozīmē ne tikai taisnīgu attieksmi pret prasītāju, bet arī pret atbildētāju.

To, cik dažādi apstākļi var ietekmēt nemantiskā kaitējuma atlīdzības apmēru, tai skaitā (un jo īpaši) intelektuālā īpašuma lietās, ataino arī tiesu prakse. Visizplatītākais ir kaitējums prasītāja reputācijai. Piemēram, lietā Nr. C29283206 prasītājs norādīja, ka visa prasītāja (teātra) izrādes negatava, mākslinieciski nepilnīga versija (ģenerālmēģinājums) tika pārraidīta bez atļaujas ar mākslīgi iemontētiem aplausiem, kā rezultātā cieta prasītāja reputācija, jo komponists tāpēc izteica vēlmi pārtraukt sadarbību ar prasītāju un izrādes potenciālos skatītājus vairs nebija iespējams pārliecināt, ka redzētais nav īstā izrāde, kas būtu labākā līmenī.⁴⁵⁸ Lietā Nr. C29551504 prasītāja norādīja, ka atbildētāja bez atļaujas un ar pārgrozījumiem izdevusi prasītājas izveidoto mācību līdzekli, bez prasītājas kā autore norādot vēl citu līdzautori, kura nav veikusi darbu pie mācību līdzekļa, un pirmās instances tiesa atzina, ka šāds pārkāpums var kaitēt prasītājas kā lektores un grāmatu autore reputācijai.⁴⁵⁹ Apelācijas instances tiesa ņēma vērā arī prasītājas pašas vainu kaitējuma nodarīšanā: šajā lietā atbildētāja piesaistīja līdzautori, jo prasītāja autora līgumā paredzēto darbu nebija izpildījusi pilnībā.

Tāpat šajā lietā redzams vēl kāds kritērijs – aizskāruma plašums, kas minētajā lietā izpaudās salīdzinoši nelielajā izdoto grāmatu skaitā. Pēdējais kritērijs ir diezgan populārs – tas (pamatoti) redzams arī citās lietās, piemēram, autortiesību pārkāpuma lietā Nr. C32308402 Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa 2003.gada 11.novembra spriedumā ņēma vērā preses izdevuma tirāžu un pieejamību lasītājiem gan Latvijā, gan ārvalstīs.⁴⁶⁰ Civillikuma 1635.panta otrā daļa skaidri nosaka, ka pie atlīdzības apmēra par morālo kaitējumu noteikšanas tiesai ir jāņem vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas, līdz ar to labi, ka tiesa ir vērtējusi tirāžu un pieejamību lasītājiem, kas var raksturot gan pārkāpuma smagumu (cik plaši pārkāpums ir izvērst), gan sekas (cik cilvēku iepazīšanās rezultātā var izmainīt savas domas par prasītāju).

Nereti tieši pārkāpuma smagais (nopietnais) raksturs visvairāk ietekmē atlīdzības lielumu. Iepriekšminētajā lietā bez tirāžas un pieejamības lasītājiem bija arī citi apstākļi, kas pārkāpumu padarīja par smagu, proti, pārkāpuma nekaunīgais raksturs un pārkāpēja nekaunīgā attieksme pret prasītāju un pret viņas tiesību pārkāpšanu. Prasītāja S.G. 1998.gadā bija uzrakstījusi romānu „... un tad ienāca postītājs”, kuru viensējuma grāmatā bija izdevusi

---

⁴⁵⁷ Heuston R.F.V., Buckley R.A. Law of Torts. Twenty-First Edition. London: Sweet & Maxwell, 1996, p.502.

⁴⁵⁸ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas lieta Nr. C29283206.

⁴⁵⁹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas un Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C29551504.

⁴⁶⁰ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas lieta Nr. C32308402.

izdevniecība „Preses nams”. Atbildētājs R.S. bez prasītājas S.G. atļaujas un bez saskaņošanas ar viņu uzrakstīja romantisku drāmu piecpadsmit ainās ar nosaukumu „Postītājs”, ko publicēja rakstu krājumā „Jaunā gaita” 2002.gada jūnija numurā un septembra numurā, kas tika izplatīts ASV, Kanādā, Anglijā, Austrālijā, Latvijā un Zviedrijā. Bez tam, R.S. lugu bija paredzējis iestudēt Latvijas neatkarīgajā teātrī „Skatuve”, un šim nolūkam no Kultūrkapitāla fonda bija paredzēts mērķfinansējums 2300 latu apmērā. Prasītāja S.G. uzskatīja R.S. uzrakstīto lugu par neveiksmīgu un izkropļotu prasītājas autobiogrāfiskā romāna dramatizējumu. Tiesa atzina pārkāpumu un piemēroja galīgo pienākumrīkojumu, aizliedzot atbildētājam R.S. prasītājas S.G. darbu izmantošanu, tai skaitā lugas „Postītājs” iestudēšanu jebkurā teātrī, kā arī piedzina kompensāciju 10 000 latu apmērā. Kā jau minēts, nosakot atlīdzību, tiesa ņēma vērā žurnāla „Jaunā gaita” tirāžu un pieejamību lasītājiem un no tās izrietošo atbildētāja iespēju gūt lielāku latviešu atzinību ārvalstīs, kur mazāk pieejams S.G. romāns.

Taču tiesa ņēma vērā arī citus apstākļus: atbildētāja vainas pakāpi un to, ka viņš pārkāpumu neatzina un nevēlējās novērst, kā arī to, ka R.S. drāmas ievadā bija nodēvējis S.G. darbu par „ziepju operu”, tādējādi pieļāvis S.G. darba noniecinājumu. Bez tam, tiesa atzina par būtisku faktoru S.G. romānā attēloto notikumu personisko raksturu un to ietekmi uz autore dzimtas likteni.

Protams, ka visi šie faktori var ietekmēt nemantiskā kaitējuma lielumu, līdz ar to minētais spriedums ir viens no labākajiem Latvijas tiesu praksē kompensācijas kritēriju atklāšanas jomā. Tas skaidri norāda, ka pārkāpēja bezkaunīgā attieksme pret pārkāpēja personību, tiesībām un pārkāpumu kā tādu ir būtiski kritēriji atlīdzības par nemantisku kaitējumu palielināšanā.

Atlīdzība sakarā ar pārkāpuma ārkārtējo jeb nekaunīgo raksturu anglosakšu tiesību sistēmas valstīs ir izdalīta kā atsevišķs papildus kaitējuma atlīdzības veids un ir pazīstama ar nosaukumu *aggravated damages*. Šī atlīdzība ir domāta, lai kompensētu nodarīto kaitējumu prasītāja jūtām vai reputācijai, kur veids, kādā pārkāpējs ir izdarījis deliktu, vai viņa pārkāpuma izdarīšanas motīvi, vai viņa darbības pēc pārkāpuma izdarīšanas ir sarūgtinājušas vai rupji apvainojušas prasītāju.⁴⁶¹ Ir lietas, kas liek domāt, ka šāda papildus atlīdzība var tikt piešķirta arī sakarā ar atbildētāja nekaunīgās uzvedības un nievājošās attieksmes turpināšanos tiesas procesā.⁴⁶² Tie visi ir gadījumi, kad bez atlīdzības sakarā ar pārkāpuma nekaunīgo raksturu (*aggravated damages*) prasītājs nesaņemtu pietiekamu kompensāciju par kaitējumu ar pamatkaitējuma kompensāciju. Tādēļ autore domā, ka Lielbritānijā to var klasificēt kā

---

⁴⁶¹ The Law Commission Report 247 „Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages”, published 16.12.1997., para. 2.1. <http://www.lawcom.gov.uk/741.htm> (aplūkots 05.05.2004).

⁴⁶² *Retail Systems Technology Ltd. v. McGuire* [2007] E.C.D.R. 14.

papildus atlīdzību un piemērot saskaņā ar Autortiesību, dizaina un patentu likuma 97.pagrāfa 2.punktu, kas atļauj tiesai piespriest tādu papildus atlīdzību, kādu taisnīgums prasa, ievērojot visus apstākļus, jo īpaši pārkāpuma „drausmīgo raksturu” (*the flagrancy of the infringement*) un jebkādu labumu, ko atbildētājs iegūst pārkāpuma rezultātā.⁴⁶³ Tomēr šajā paragrāfā minētās papildus kaitējuma atlīdzības īstā būtība vēl joprojām nav skaidra, proti, vai tai ir kompensēšanas, sodīšanas vai restitūcijas funkcija.⁴⁶⁴ Vienīgi ir skaidrs, ka papildus atlīdzību nevar prasīt, ja ir celta prasība par atbildētāja peļņas piedziņu.⁴⁶⁵ Un papildus atlīdzībai nav jābūt proporcionālai pamata (zaudējumu) atlīdzībai.⁴⁶⁶

Lielbritānijas Likumdošanas komisija (*The UK's Law Commission*) ir ieteikusi atlīdzību sakarā ar pārkāpuma nekaunīgo raksturu (*aggravated damages*) apzīmēt kā atlīdzību par garīgajām ciešanām („*damages for mental distress*”) un ir uzsvērusi nepieciešamību to atšķirt no sodošās atlīdzības (*punitive or exemplary damages*), un tiesu praksē šajā sakarā ir bijušas neskaidrības.⁴⁶⁷ Atbildētāja rīcības vai motīvu nozīme šīs atlīdzības piemērošanā patiešām var novest pie šaubām par kompensācijas raksturu, tomēr autore uzskata, ka nevienam tiesiskās aizsardzības līdzeklim nav tikai viena funkcija. Var runāt par dominējošo funkciju, bet līdztekus pastāv arī citas. Bez tam, arī atbildētāja rīcība ietekmē kompensēšanu: jo nekaunīgāk atbildētājs rīkojas, jo nopietnāks ir prasītāja aizvainojums un nemantisko vērtību (jūtu vai reputācijas) aizskārums, kas jākompensē.

Promocijas darbā jau pamatots autores viedoklis, ka nemantiskā kaitējuma kompensācija pienākas arī juridiskai personai. Lielbritānijā teorētiski un praktiski ir nonākuši pie līdzīga secinājuma par atlīdzību sakarā ar pārkāpuma nekaunīgo raksturu (*aggravated damages*). Tiek uzskatīts, ka jūtu kaitējuma konstatēšanas priekšnoteikums neliedz komersantam tiesības uz šādu atlīdzību, jo komersantam var būt nodarīts kaitējums viņa reputācijai. Tomēr šāda atlīdzība juridiskai personai būs zemāka nekā fiziskai personai, kurai ir jūtas.⁴⁶⁸

---

⁴⁶³ Section 97(2) of the Copyright, Designs and Patents Act 1988. <http://www.ipo.gov.uk/cdpact1988.pdf> (aplūkots 26.04.2009.);

⁴⁶⁴ Bently Lionel, Sherman Brad. Intellectual Property Law. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.1105.

⁴⁶⁵ *Redrow Homes Ltd. v. Betts Brothers plc.* [1998] UKHL 2; [1999] AC 197.

⁴⁶⁶ *Aristocrat Technologies Australia Pty Ltd. v. DAP Services (Kempsey) Pty Ltd. (in Liq) and Others* [2007] FCAFC 40.

⁴⁶⁷ The Law Commission Report 247 „Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages”, published 16.12.1997., paras. 1.4., 1.9., 2.1. <http://www.lawcom.gov.uk/741.htm> (aplūkots 05.05.2004).

⁴⁶⁸ The Law Commission Report 247 „Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages”, published 16.12.1997., para. 2.9. <http://www.lawcom.gov.uk/741.htm> (aplūkots 05.05.2004); *Messenger Newspapers Group Ltd v. National Graphical Association* [1984] IRLR 397, 407.

Jāpiezīmē, ka kādreiz tiesu prakse neatbalstīja atlīdzību par garīgām (nevis fiziskām) ciešanām līgumu pārkāpumu gadījumos, bet pēdējos gados prakse ir mainījies⁴⁶⁹, un patiešām nav iemesla, kāpēc šādas ciešanas nebūtu atlīdzināmas, ja tādas ir radušās.

Lielbritānijā atlīdzību sakarā ar pārkāpuma nekaunīgo raksturu (*aggravated damages*) aprēķina tāpat kā citām nemantiskā kaitējuma formām, un tās apmērs parasti nebūs mazāks par 1000 mārciņām, bet ne lielāks par dubultu pamata kompensācijas apmēru, izņemot gadījumus, kur pamata kompensācijas apmērs ir pieticīgs.⁴⁷⁰

Labs piemērs, kur atlīdzība kompensē garīgas ciešanas, ir lieta *Williams v. Settle*⁴⁷¹, kur atbildētājs (fotogrāfs) nodeva publicēšanai diviem dienas laikrakstiem noslepkavota vīrieša fotogrāfijas, kurās viņš bija redzams meitas kāzu viesu vidū. Autortiesības piederēja noslepkavotā vīrieša znotam, un publikācija radīja ciešanas noslepkavotā vīrieša meitai un znotam. Lai gan tiesa piesprieda atlīdzību, kuru pati nosauca par sodošo atlīdzību, tā tik pat labi var būt atlīdzība sakarā ar pārkāpuma nekaunīgo raksturu, jo tiesa ņēma vērā prasītāja un viņa sievas ciešanas, kas radās nekaunīga pārkāpuma rezultātā sakarā ar iejaukšanos prasītāja dzīvē un viņa jūtu ignorēšanu.

Šī lieta arī ļauj secināt, ka kaitējuma atlīdzība pie šādiem apstākļiem var būt visai ievērojama. Tiesa piesprieda 1000 mārciņu atlīdzību, kas 1960.gadā bija nozīmīga summa, un tiesa pati spriedumā norādīja, ka tā ir liela atlīdzība.

Autore uzskata, ka šādu atlīdzību sakarā ar pārkāpuma ārkārtējo raksturu nav nepieciešams izdalīt atsevišķi Latvijas intelektuālā īpašuma tiesībās, jo tā ietilpst nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanā. Latvijas tiesas arī līdz šim ir ņēmušas vērā pārkāpuma sevišķi aizskarošo raksturu un pārkāpēja nekaunīgo attieksmi pret pārkāpumu, nosakot kompensāciju pēc tiesas ieskata, un to var darīt (un jādara) arī turpmāk, nosakot kompensāciju pēc tiesas ieskata par nemantisku kaitējumu. Bez agrāk analizētās Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas lietas Nr. C32308402 par S.G. romāna „... un tad ienāca postītājs” nelikumīgo un nekaunīgo izmantošanu tiesas līdzīgus apsvērumus ir ņēmušas vērā arī citās lietās. Piemēram, autortiesību pārkāpuma lietā Nr. C04195901 AKKA/LAA prasībā (kas celta fotogrāfa M.G. tiesību pārstāvībai) pret izdevniecības namu SIA „Fenster” Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta 2002.gada 20.februāra spriedumā piesprieda kompensāciju 10 000 latu apmērā.⁴⁷²

---

⁴⁶⁹ Duxbury Robert. *Nutshells. Contract Law. Seventh Edition.* London: Sweet & Maxwell, 2006, pp.124-125; *Jarvis v. Swans Tours Ltd.* [1973] 1 QB 233 (CA).

⁴⁷⁰ The Law Commission Report 247 „Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages”, published 16.12.1997., paras. 2.12., 2.14. <http://www.lawcom.gov.uk/741.htm> (aplūkots 05.05.2004).

⁴⁷¹ *Williams v. Settle* [1960] 2 All ER 806 (CA).

⁴⁷² Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas un Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C04195901.

Pirmās instances tiesa atlīdzību bija noteikusi tikai 2000 latu apmērā, bet apelācijas instances tiesa uzskatīja, ka prasītājam pienākas piecreiz lielāka kompensācija, jo atbildētāja ilgstošā laika posmā (vairāk kā trīs gadu garumā) trijos laikrakstos bez atļaujas bija publicējusi fotouzņēmumus, pie tam veikusi tādus šo darbu pārveidojumus, kas nelabvēlīgi iespaido autora reputāciju, un nebija reaģējusi uz vairākkārtējiem brīdinājumiem par autortiesību pārkāpumu.

Autore šādu tiesas nostāju vērtē ļoti pozitīvi, jo minēto apstākļu ignorēšana būtu novedusi pie nepietiekamas kompensācijas, kas neatbilstu taisnīguma apsvērumiem. Situācija bija gandrīz identiska lietā Nr. C04301103, kur tā paša autora darbus līdzīgā nelikumīgā veidā izmantoja tā pati atbildētāja.⁴⁷³ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija piedzina autoratlīdzību par 65 fotogrāfijām 1300 latu apmērā un kompensāciju par autora personisko tiesību aizskārumu 3000 latu apmērā, vārds vārdā pārrakstot lietas Nr. C04195901 spriedumā ietvertos Augstākās tiesas motīvus par ilgstošu pārkāpumu (šoreiz 8 gadi) trīs laikrakstos un atbildētājas nereaģēšanu uz brīdinājumiem. Varētu izbrīnīt summu atšķirības – 10 000 latu un 3000 latu, taču faktiski atlīdzības bija līdzīgas, jo pirmajā lietā izmantoto fotogrāfiju skaits bija lielāks – 609, kamēr otrajā lietā – 102.

Tas pats autors M.G., tikai pret citu atbildētāju – SIA „Belkoņs un partneri”, kura izdeva citu laikrakstu, cēla līdzīgu prasību par 117 fotogrāfiju nelikumīgu izmantošanu, un Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija lietā Nr. C04310103 2004.gada 20.septembrī piedzina autoratlīdzību 3510 latu apmērā un kompensāciju par autora personisko tiesību aizskārumu 3500 latu apmērā, kopā – 7010 latus, tikai šajā lietā nebija nekādu norāžu uz pārkāpuma īpašu raksturu vai pārkāpēja sevišķi nekaunīgu rīcību.⁴⁷⁴ No šīs lietas izriet, ka pusgads (no 2001.gada novembra līdz 2002.gada maijam) nav uzskatāms par ilgstošu pārkāpumu, kas īpaši ietekmētu nemantiskā kaitējuma kompensācijas lielumu.

Pamatojoties uz iepriekš veikto analīzi, jāsecina, ka atlīdzībai jābūt lielākai gadījumos, kad pārkāpējs pārkāpumu izdara ne vien tīši, bet arī ilgstoši un klaji ignorējot vai izsmejot prasītāja intereses. Tas nebūs visos gadījumos, kad pārkāpums izdarīts tīši, un vēl jo vairāk ne, ja pārkāpums ir izdarīts aiz neuzmanības vai pie apstākļiem, kad persona nezināja un varēja nezināt, ka izdara pārkāpumu.

Diemžēl praksē sastopami arī tādi spriedumi, kur tiesa kompensāciju „pēc tiesas ieskata” noteikusi pilnīgi bez jebkādiem motīviem. Lietā Nr. C30202405 Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa noteica atlīdzību par autortiesību pārkāpumu prasītājā 15 000 latu apmērā. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija, izskatot apelācijas sūdzību par

---

⁴⁷³ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04301103.

⁴⁷⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04310103.

minēto spriedumu, savā 2006.gada 18.septembra spriedumā ierakstīja: „Civillietu tiesas kolēģija nepiekrīt pirmās instances tiesas izdarītajam secinājumam par piedzenamās kompensācijas apmēru un uzskata, ka taisnīgs un pārkāpumam samērīgs kompensācijas apmērs, kas būtu par minēto pārkāpumu piedzenams no atbildētājas, ir Ls 3000.”⁴⁷⁵ Taisnīgs un samērīgs – tie, protams, ir principi, kas jāpiemēro kompensācijas noteikšanā, bet par to, kāpēc tieši 3000 latu (un kāpēc ne 15 000 latu) ir taisnīgi un samērīgi, spriedumā nav neviena vārda. Cēloņsakarības nav nekādas. Šādu situāciju nedrīkst pieļaut, līdz ar to gan prasītājiem savās prasības, gan tiesai savos spriedumos ir jāpievērš lielāka uzmanība motivācijai un Civillikuma 5.panta pareizai un pilnīgai piemērošanai.

Pareizi piemērots tiesas ieskats ir tiesas, nevis likumdevēja vai zinātnieka pareiza darba rezultāts, līdz ar to gribētos redzēt vairāk spriedumu intelektuālā īpašuma lietās, kur Senāts būtu devis savu skaidrojumu Civillikuma 5.panta piemērošanai. Civilprocesa likuma 450.panta trešā daļa nosaka, ka kasācijas kārtībā var pārsūdzēt apelācijas instances tiesas spriedumu, ja tiesa nepareizi piemērojusi vai iztulkojusi materiālo tiesību normu, un saskaņā ar 451.pantu tiesa materiālo tiesību normu ir piemērojusi nepareizi, ja tā nepareizi attiecināta uz tiesas konstatētajiem apstākļiem vai ja materiālo tiesību norma nepareizi iztulkota. Arī Civillikuma 5.pantu var iztulkot un piemērot nepareizi, līdz ar to autore nepiekrīt Senāta secinājumam autortiesību pārkāpuma lietā Nr. SKC-266, ka „nosakot kompensācijas apmēru Ls 2000 apmērā, [apelācijas instances] tiesa apstākļus novērtējusi atbilstoši Civillikuma 5.pantam un atbildētāja argumenti kasācijas sūdzībā vērsti uz pārvērtējumu, kas neietilpst kasācijas tiesas kompetencē”⁴⁷⁶. Kasators bija norādījis, ka nav saprotami kritēriji pēc kādiem tiesa novērtējusi autortiesību pārkāpuma kompensācijas apmēru, kas pārsniedz pārkāpuma preces pašizmaksu un peļņu, un tāpēc tiesai vajadzēja pārbaudīt, vai Civillikuma 5.pantā ietvertā norma tika pareizi attiecināta uz lietā esošajiem apstākļiem. Vēlreiz jāatgādina, ka taisnības apziņa, pēc kuras jāspriež, kad jānosaka kompensācija pēc tiesas ieskata, nav konkrētās tiesas vai tiesneša subjektīvā izpratne, bet gan jāizsecina no *ratio legis*.

3.2.2. Atbildētāja peļņas piedziņa

Atbildētāja negodīgi gūtās peļņas piespriešanas koncepcija par labu prasītājam nāk no Lielbritānijas tiesībām, kur tas ir atsevišķs, neatkarīgs tiesiskās aizsardzības līdzeklis, pazīstams ar nosaukumu *account of profits*. No atbildētāja par labu prasītājam piedzen to atbildētāja neto peļņu, ko viņš guvis pārkāpuma rezultātā. Atbildētāja peļņas piedziņa nav

⁴⁷⁵ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas un Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C30202405.

⁴⁷⁶ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta lieta Nr. SKC-266, 2006.gads.

kaitējuma kompensācija, bet gan tās tiešs pretstats – restitūcija.⁴⁷⁷ Restitūcija ir atdošana – atbildētājam ir jāatdod negodīgi iegūtais, lai nenotiktu netaisna iedzīvošanās.⁴⁷⁸ Tātad šim līdzeklim primāri nav vis kompensācijas, bet gan restitūcijas funkcija: tā mērķis ir liegt pārkāpējam negodīgi gūto labumu, nevis kompensēt prasītāja mantas samazinājumu.⁴⁷⁹

Lai labāk izprastu līdzekļa dabu un piemērošanas iespējas, jāizpēta Lielbritānijas un citu anglosakšu tiesību valstu prakse. Lielbritānijā atbildētāja peļņas piedziņa ir iespējama visu intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu gadījumos, un, lai gan šo līdzekli radīja tiesas, šobrīd tas ir nostiprināts intelektuālā īpašuma tiesību speciālajos normatīvajos aktos.⁴⁸⁰ Normatīvie akti ir arī nedaudz grozījuši līdzekļa piemērošanas iespējas: ja kādreiz atbildētāja peļņu piesprieda tikai tad, ja tika piemērots galīgais pienākumrīkojums, tagad normatīvie akti šādu priekšnoteikumu neprasa. Toties normatīvie akti nostiprina tradicionālo izpratni par atbildētāja peļņas piedziņu kā alternatīvu monetāro līdzekli, nosakot, ka par vienu pārkāpumu nevar prasīt abus līdzekļus.⁴⁸¹ Tas, ka atbildētāja peļņas piedziņa nav apvienojama ar kompensācijas piedziņu, ir daudzkārt nostiprināts arī citu anglosakšu tiesību valstu tiesu praksē.⁴⁸² Tiesas šo noteikumu ir skaidrojušas tālāk, norādot, ja par vienu pārkāpumu prasība celta pret vairākiem atbildētājiem, prasītājs nevar prasīt kompensāciju no viena atbildētāja, bet peļņas piedziņu no otra.⁴⁸³ Tātad atbildētāja peļņas piespriešana ir tieši pretnostatīta kaitējuma kompensācijai (zaudējumu un nemantiskā kaitējuma atlīdzībai), prasītājs var prasīt vai nu vienu, vai otru; peļņas piespriešanu nevar prasīt papildus zaudējumu atlīdzībai pat tad, kad prasītāja zaudējumiem nav sakara ar atbildētāja peļņu.

Bez tam, atbildētāja peļņas piedziņai ir citi piemērošanas principi: zaudējumi ir jāatlīdzina, ja vien prasītājs tos var pierādīt, bet atbildētāja peļņas piespriešana pēc savas

---

⁴⁷⁷ Dobbs Dan B. *Law of Remedies*. Second Edition. St.Paul (MN): West Publishing Co., 1993, pp. 9, 365, 366, 371.

⁴⁷⁸ *Ibidem*.

⁴⁷⁹ Samuel Geoffrey. *Sourcebook on Obligations & Legal Remedies*. Second Edition. London, Sydney: Cavendish Publishing Limited, 2000, p.296.

⁴⁸⁰ Section 96(2) of the Copyright, Designs and Patents Act 1988. <http://www.ipo.gov.uk/cdpact1988.pdf> (aplūkots 26.04.2009.); Section 61(1)(d) of the Patents Act 1977. <http://www.ipo.gov.uk/patentsact1977.pdf> (aplūkots 26.04.2009.).

⁴⁸¹ Section 61(2) of the Patents Act 1977. <http://www.ipo.gov.uk/patentsact1977.pdf> (aplūkots 26.04.2009.).

⁴⁸² Piemēram, *Aristocrat Technologies Australia Pty Ltd. v. DAP Services (Kempsey) Pty Ltd. (in Liq) and Others* [2007] FCAFC 40 (Australia).

⁴⁸³ *Spring Form Inc. v. Toy Brokers* [2002] F.S.R. 290.

izcelsmes ir t.s. *equitable remedy* - līdzeklis, ko tiesa var piemērot pēc sava ieskata, ja tiesai tas šķiet taisnīgi konkrētajos lietās apstākļos.⁴⁸⁴

Prasītājam patiešām ir jāizvēlas prātīgi starp kompensāciju un atbildētāja peļņas piedziņu, jo katram līdzeklim ir savas priekšrocības un trūkumi. Ir vairāki apstākļi, kādēļ atbildētāja peļņas piedziņa būtu labāka nekā kompensējošā atlīdzība.

Pirmkārt, tā kā atbildētājs zaudē visus ienākumus, ko viņš ir guvis pārkāpuma rezultātā, tas ir labs līdzeklis pret netaisnu iedzīvošanos un efektīvi attur pārkāpēju un citas personas no šādu pārkāpumu atkārtēšanas nākotnē.

Otrkārt, tā kā atbildētāja peļņas piedziņa pamatojas uz atbildētāja neto ienākumiem, nevis prasītāja neto zaudējumiem, tad šis līdzeklis ir iespējams arī tad, ja prasītājs vispār nav cietis nekādus zaudējumus.⁴⁸⁵ Tas atļauj atlīdzināt pāridarījumu arī tad, kad atbildētājs ir ieguvis peļņu, ko prasītājs pats nekad nebūtu guvis.⁴⁸⁶

Treškārt, šāda līdzekļa prasīšana nozīmē mazāk darba un naudas resursu no prasītāja – pierādīšanas pienākums tiek pārnests uz atbildētāju. Tieši atbildētājam ir jāatklāj savi grāmatvedības dokumenti un jāpierāda, kādi izdevumi pret ienākumiem veido pareizu neto peļņas skaitli.⁴⁸⁷ Tas, protams, atklāj daudz informācijas par atbildētāja komercdarbību, bet pasargā prasītāja komercnoslēpumus.

Tomēr atbildētāja peļņas piedziņas līdzeklim ir arī savi trūkumi.

Pirmkārt, tas noteikti nav labākais līdzeklis, kad prasītāja zaudējumi ir lielāki nekā pārkāpēja neto peļņa.

Otrkārt, maksimālā summa, ko var piedzīt no atbildētāja, ir visa viņa peļņa. Tādēļ šis līdzeklis nav labs, kad prasītāji ir vairāki – kopējā piespriedā summa nedrīkst būt lielāka par atbildētāja peļņu.⁴⁸⁸ Savukārt kaitējuma kompensācijai (tai skaitā zaudējumu atlīdzībai) nav maksimālās robežas.

Treškārt, prasītājam ir tiesības tikai uz tādu atbildētāja peļņas daļu, kas ir radusies pārkāpuma rezultātā. Tas nozīmē, ka var būt grūti noskaidrot, cik lielas peļņas daļas ir nākušas no kādiem avotiem, un intelektuālā īpašuma lietās gandrīz nekad visa peļņa nebūs no viena avota (tikai no pārkāpuma). Lai to noskaidrotu, bieži vien var būt jāpatērē milzīgi naudas, enerģijas un laika resursi.

---

⁴⁸⁴ Hart Tina, Fazzani Linda. *Intellectual Property Law*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London: Macmillan Press Ltd., 1997, p.96; Bently Lionel, Sherman Brad. *Intellectual Property Law*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.1106.

⁴⁸⁵ Vaver David. *Principles of Copyright*. Cases and Materials. Geneva: WIPO, 2002, p.166.

⁴⁸⁶ Cornish William, Llewelyn David. *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.78.

⁴⁸⁷ Vaver David. *Copyright Law*. Toronto: Irwin Law Inc., 2000, p.278.

⁴⁸⁸ *Celanese International v. BP Chemicals* [1999] RPC 203.

Tas, cik lielu ieguldījumu atbildētāja peļņā ir devusi pārkāptā prasītāja tiesība, patiešām ir ne tikai ļoti nozīmīgs, bet arī ļoti grūts jautājums. Lielbritānijā tiesas parasti vispirms noskaidro visu atbildētāja neto peļņu. Lai to izdarītu, ir jāatskaita izdevumi, tādi kā ražošanas izmaksas un nodokļi.⁴⁸⁹ Pēc tam rīcības veidi var būt dažādi. Viens no variantiem ir salīdzināt to peļņu, ko atbildētājs ir guvis, pārkāpjot prasītāja tiesības, ar to peļņu, ko atbildētājs būtu guvis, nepārkāpjot prasītāja tiesības. Starpība būs pārkāpuma rezultātā negodīgi gūtais labums, kas piedzenams no atbildētāja par labu prasītājam. Tiesību zinātnieki Laionels Bentlijs (Lionel Bently) un Breds Šermans (Brad Sherman) šādu kalkulācijas metodi sauc par „pieauguma pieeju” („*incremental approach*”).⁴⁹⁰

Otra metode ir balstīta uz pārkāpuma proporcijas izdalīšanu. Pēc tam, kad ir noteikta visa atbildētāja neto peļņa, cenšas atrast principus, kas konkrētajā lietā būtu vispiemērotākie, lai no kopējās peļņas izdalītu to daļu, kas attiecas uz pārkāpumu. Laionels Bentlijs (Lionel Bently) un Breds Šermans (Brad Sherman) šādu kalkulācijas metodi sauc par „proporcionālā sadalījuma pieeju” („*apportionment approach*”) un piedāvā sekojošu piemēru: ja pārkāpuma process ir viens no pieciem etapiem konkrētā produkta ražošanā, tad, ja vien pierādījumi neliecina par labu kam citam, uz pārkāpumu attiecas viena piektā daļa peļņas, kas gūta no produkta pārdošanas.⁴⁹¹ Reizēm var būt labāk palūkoties, cik liels ir pārkāpuma ieguldījums ražošanas izmaksās.⁴⁹²

Tomēr pierādījumi var liecināt arī par labu kam citam – proti, pārkāpuma ieguldījums var būt vairāk svarīgs vai mazāk svarīgs nekā atbildētāja paša ieguldījums galīgajā peļņā.

Veicot aprēķinus, ir būtiski atcerēties, ka tiesai ir jāņem vērā faktiskā situācija – prasītājam ir tiesības uz to atbildētāja peļņu, ko viņš patiešām ir guvis, nevis uz to, ko viņš varētu būt guvis.⁴⁹³

Tā kā pirms atbildētāja paskaidrojumu un pierādījumu saņemšanas prasītājam ir grūti novērtēt, vai atbildētājam vispār ir kāda peļņa, un ja ir, tad vai tā ir lielāka par paša prasītāja zaudējumiem, tad prasītājam ir tiesības izvēlēties starp kaitējuma atlīdzības vai atbildētāja peļņas prasīšanu nevis ceļot prasību, bet turpmākā procesa gaitā.⁴⁹⁴

---

⁴⁸⁹ *Ibidem*.

⁴⁹⁰ Bently Lionel, Sherman Brad. *Intellectual Property Law*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2004, p.1107.

⁴⁹¹ Bently Lionel, Sherman Brad. *Intellectual Property Law*. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2004, pp.1107-1108.

⁴⁹² *Ibidem*.

⁴⁹³ *Sheldon v. Metro Goldwyn Pictures Corp.* 106 F.2d 45 (2d Cir. 1939) affd 309 U.S. 390 (1940).

⁴⁹⁴ Piemēram, lietā *Norm Engineering Pty Ltd. v. Digga Australia (No. 3)* [2007] FCA 953 prasītājs izlēma par labu zaudējumu atlīdzībai tikai trīs dienas pirms tiesas sēdes.

Gadījumos, kad prasītāja izsniegta licence ir pieejama un atbildētājs apņemas iegūt prasītāja izsniegtu licenci, Lielbritānijas likumi nosaka, ka atlīdzības, kas noteikta kā atbildētāja peļņa, apmērs nedrīkst pārsniegt dubultu licences maksas apmēru, ko atbildētājs būtu samaksājis kā licenciāts.⁴⁹⁵

Kanādas Augstākās tiesas spriedums patenta pārkāpuma lietā biotehnoloģijas jomā *Monsanto Canada Inc. v. Schmeiser*⁴⁹⁶ ir labs piemērs tam, cik uzmanīgam ir jābūt prasītājam, prasot atbildētāja peļņas piedziņu kompensējošās atlīdzības vietā. Bīstamība slēpjas apstākļī, ka prasītājs var pārvērtēt pārkāptās tiesības lomu atbildētāja peļņā, un tas var liegt viņam jebkādu monetāru atlīdzību. Tiesa atsaucās uz agrākajās lietās (piemēram, *Celanese v. BP Chemicals*⁴⁹⁷) nodibināto principu, ka izgudrojuma autoram ir tiesības tikai uz tādu daļu pārkāpēja peļņā, kas ir cēloņsakarīgi attiecināma uz viņa izgudrojumu. Tiesa konstatēja, ka atbildētāja peļņa bija precīzi tik pat liela, cik tā būtu bijusi, ja atbildētājs būtu sējis un novācis parastu rapsi, nevis ar prasītāja patenta palīdzību ģenētiski modificēto – peļņa nāca tikai no ražas kvalitātes, kurai nebija nekāda sakara ar prasītāja izgudrojumu, un tāpēc atbildētājs no izgudrojuma neguva nekādu labumu. Līdz ar to tiesa nosprieda, ka prasītājam nepienākas nekas, jo prasība bija celta par atbildētāja peļņas piedziņu, nevis par cita veida atlīdzību. Lai gan sprieduma taisīšanas laikā (2004.gadā) šis spriedums izsauca diezgan skaļu un pretrunīgu rezonansi, tas ir kļuvis par vadošo autoritāti atbildētāja peļņas piedziņas līdzekļa jomā.

Valstu starpā nav konsekvences, kādas intelektuālā īpašuma tiesības aizsardzībai atbildētāja peļņas piedziņa būtu vispiemērotākais līdzeklis. Piemēram, ASV atbildētāja peļņas piedziņu nepiemēro patentu pārkāpumu lietās, bet preču zīmju lietās tas ir populārs līdzeklis.⁴⁹⁸

Atbildētāja peļņas piedziņa kā atsevišķs tiesiskās aizsardzības līdzeklis ir nostiprināts arī kontinentālās Eiropas valstu tiesībās. Piemēram, Vācijas Autortiesību likuma 97.panta pirmā daļa paredz, ka kaitējuma kompensācijas vietā prasītājs var prasīt atbildētāja peļņu, ko atbildētājs guvis pārkāpuma rezultātā, bez tam, pārkāpējam ir jāiesniedz detalizēts aprēķins.⁴⁹⁹ Neskatoties uz pārkāpēja obligātu pienākumu sniegt atbildes par pārdoto eksemplāru skaitu,

---

⁴⁹⁵ Sections 98(1)(c) of the Copyright, Designs and Patents Act 1988. <http://www.ipo.gov.uk/cdpact1988.pdf> (aplūkots 26.04.2009.); Section 46(3)(c) of the Patents Act 1977. <http://www.ipo.gov.uk/patentsact1977.pdf> (aplūkots 26.04.2009.).

⁴⁹⁶ *Monsanto Canada Inc. v. Schmeiser* [2004] SCC 34.

⁴⁹⁷ *Celanese International v. BP Chemicals* [1999] RPC 203.

⁴⁹⁸ Blair Roger D., Cotter Thomas F. Intellectual Property. Economic and Legal Dimensions of Rights and Remedies. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, Sao Paulo: Cambridge University Press, 2005, pp.69-71.

⁴⁹⁹ Article 97(1) of the German Copyright Law. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/UrhG.htm> (aplūkots 26.04.2009.).

katra eksemplāra neto peļņu un citiem līdzīgiem faktiem un skaitļiem, pārkāpējs ir tiesīgs lūgt, ka grāmatvedības dokumenti var tikt nodoti tikai sertificēta grāmatveža rīcībā, tādējādi izvairoties no konfidencialas informācijas atklāšanas.⁵⁰⁰ No šīs normas redzams, ka arī Vācijā atbildētāja peļņas piedziņa ir neatkarīgs, alternatīvs līdzeklis. Praksē gan līdzeklis nav īpaši izplatīts, jo ir grūti pierādīt, kura peļņas daļa ir pārkāpuma cēloņsakarīgais rezultāts.⁵⁰¹

Atbildētāja peļņas piedziņa kā atsevišķs tiesiskās aizsardzības līdzeklis ir arī Šveicē⁵⁰² un Austrijā⁵⁰³.

Beniluksa valstīs atbildētāja peļņu var piespriest papildus kaitējuma kompensācijai⁵⁰⁴, kas ir pilnīgā pretstatā anglosakšu nostājai.

TRIPS līgums un Piemērošanas direktīva neprasa dalībvalstīm obligāti paredzēt atbildētāja peļņas piedziņu kā atsevišķu tiesiskās aizsardzības līdzekli, bet to arī neaizliedz. TRIPS līguma 45.panta 2.punkts un Piemērošanas direktīvas 13.panta 2.punkts atļauj atbildētāja peļņas piedziņu, pie tam, atšķirībā no kaitējuma kompensācijas, atbildētāja peļņu var piedzīt arī no atbildētāja, kurš nezināja vai kuram nebija pietiekama pamata zināt, ka viņš izdara pārkāpumu.

Latvijas likumi šobrīd neparedz atbildētāja peļņas piedziņu kā alternatīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli. Tomēr autore uzskata, ka situācija būtu steidzami jāmaina un atbildētāja peļņas piedziņa būtu jāparedz visu intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai. Lai gan atbildētāja peļņas piedziņa nāk no anglosakšu tiesību sistēmas valstīm, šobrīd tā ir arī vairāku kontinentālās Eiropas valstu intelektuālā īpašuma tiesību sastāvdaļa, un tā nebūt nav neiederīga Latvijas tiesībās. Restitūcija ir tik pat nozīmīgs princips kā kompensācija. Civillikums jau sen paredz atprasījumus netaisnas iedzīvošanās dēļ: 2391.pants nosaka, ka nevienam nav tiesību netaisni iedzīvoties otram par ļaunu un uz tā rēķina un, kas no tam cietis zaudējumu, tas var prasīt, lai atdod viņam to, ar ko un par cik otrs iedzīvojies.

---

⁵⁰⁰ Liegl Alexander, Leupold Andreas, Bräutigam Peter. Germany. In book: Copyright Infringement. Comparative Law Yearbook of International Business. Special Issue. Edited by Campbell Dennis, Cotter Susan. London, The Hague, Boston: [b.a.], Kluwer Law International, 1997, p.167.

⁵⁰¹ Goldstein Paul. International Copyright. Principles, Law and Practice. Oxford: Oxford University Press, 2001, pp.325-326.

⁵⁰² Bühler Gregor. Switzerland. Enforcing intellectual property rights. In book: Edited by Wild Joff. 2004: Building and enforcing intellectual property value. An international guide for the boardroom. Edited by Wild Joff. London: Globe White Page, 2004, p.366.

⁵⁰³ Engin-Deniz Egon. Austria. Protecting and enforcing rights. In book: Edited by Wild Joff. 2004: Building and enforcing intellectual property value. An international guide for the boardroom. Edited by Wild Joff. London: Globe White Page, 2004, p.262.

⁵⁰⁴ Hečkova Zuzana. Civil Damages in Intellectual Property Rights Infringements in the EU. Presented at the seminar: Enforcement of Intellectual Property Rights and Litigation, 27-29 April 2010, Riga, Latvia.

Faktiski arī šobrīd atbildētāja peļņas piedziņa būtu iespējama uz Civillikuma 2391.panta pamata, bet tas būtu daudz sarežģītāk un radītu daudz vairāk neskaidrību nekā tad, ja prasītāja tiesības prasīt atbildētāja peļņas piedziņu būtu skaidri noteiktas intelektuālā īpašuma tiesību likumos.

Bez tam, šāds līdzeklis Latvijas tiesībās jau ir bijis – gan likumā, gan tiesu praksē. Patentu likuma, kas bija spēkā līdz 2007.gada 01.martam, 45.panta ceturtais daļas 4.punkts paredzēja, ka tiesiskās aizsardzības līdzeklis patenta pārkāpuma gadījumā ir arī patentētā izgudrojuma nelikumīgās izmantošanas rezultātā gūtās peļņas pilnīga vai daļēja piešķiršana cietušajam. Turklāt labi, ka 45.panta piektā daļa noteica, ka, apmierinot cietušā prasību, tiesa nedrīkst par vienu un to pašu pārkāpumu vienlaikus piespriest pārkāpējam zaudējumu atlīdzināšanu un iegūtās peļņas nodošanu prasītājam.

Lai gan autortiesību un preču zīmju pārkāpumu lietās likums tieši nenoteica atbildētāja peļņas piedziņu kā iespējamu līdzekli, tā piemērošanas elementi bija redzami arī lietās, kad tiesas noteica „kompensāciju pēc tiesas ieskata”. Piemēram, lietā Autortiesību un komunicēšanās konsultāciju aģentūras/Latvijas autortiesību aģentūras (AKKA/LAA) prasībā pret SIA „Radio Skonto” par autortiesību aizsardzību un kompensācijas piedziņu Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta atzina, ka „kompensācijas apmērs nosakāms Ls 24 000, kas sastāda 3% no atbildētājas ienākumiem šajā laika periodā.” Spriedumam bija daudz trūkumu. Pirmkārt, tas tika atcelts galīgā pienākumrīkojuma nepareizas izpratnes dēļ.⁵⁰⁵ Otrkārt, šajā spriedumā tiesa piedzina daļu no visiem atbildētāja ienākumiem, nevis tikai peļņas. Treškārt, jebkurā gadījumā 3% liekas ļoti maza proporcija, jo īpaši pie apstākļiem, kad atbildētājs bija tīšs pārkāpējs četru gadu garumā, ignorējot prasītājas vairākkārtīgās pretenzijas. Visticamāk šāda summa atbildētājam neiemācīja, ka pārkāpumi neatmaksājas. Ceturtkārt, šajā lietā atbildētāja peļņas piedziņa nemaz nebija piemērotākais atlīdzības noteikšanas līdzeklis, jo, tā kā prasītāja bija mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija, tad piemērotāka būtu kaitējuma kompensācija pēc licences maksas metodes. Tomēr palātas spriedums vienalga liecina par to, ka tiesas atzina atbildētāja peļņas piedziņu par iespējamu un labu līdzekli autortiesību aizsardzībai. Lai gan tiesa to sauca par kompensāciju (bet atbildētāja peļņas piedziņai ir restitūcijas, nevis kompensācijas funkcija), faktiski tiesa koncentrējās uz restitūciju, nevis kompensāciju, jo tā kalkuleja, ko atbildētājs ieguvis, nevis – ko prasītājs zaudējis.

Domājams, ka atbildētāja peļņas piedziņa šobrīd no Latvijas intelektuālā īpašuma tiesībām ir pazudusi nevis juridisku vai praktisku apsvērumu dēļ, bet gan tāpēc, ka Latvija,

---

⁵⁰⁵ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta lieta Nr. SKC-147.

ieviešot Piemērošanas direktīvu, ir pārņēmusi minimālās prasības, nereti pārrakstot direktīvas (klūdaino) tulkojumu vārds vārdā. Tā noteikti nav labākā metode, kā veidot normatīvo bāzi jebkurā tiesību jomā. Autore iesaka atjaunot atbildētāja peļņas piedziņu kā patstāvīgu tiesiskās aizsardzības līdzekli un paredzēt to visa veida intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu lietām.

Jebkurā gadījumā pareiza kaitējuma atlīdzības līdzekļa izvēle un tā aprēķināšanas metodes noteikšana un pielietošana ir visgrūtākie uzdevumi gan prasītājiem, gan tiesai, lai noteiktā atlīdzība būtu taisnīga pret abām pusēm. Pārmērīga kaitējuma atlīdzība ir tik pat bīstama kā nepietiekama atlīdzība.

3.3. Papildus tiesiskās aizsardzības līdzekļi

Promocijas darba 3.3.apakšnodaļā tiks apskatīti trīs papildus tiesiskās aizsardzības līdzekļi - pārkāpuma preču iznīcināšana, pārkāpuma preču atsaukšana un tiesas sprieduma publiskošana. Autore piedāvā šos līdzekļus saukt par papildus līdzekļiem tāpēc, ka tie praksē nav iespējami bez galveno galīgo tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanas, t.i., galīgā pienākumrīkojuma vai kaitējuma atlīdzības piespriešanas. Ja tiesa nav noteikusi aizliegumu izmantot darbu vai konkrētas preces, tad arī nav nekāda pamata iznīcināt vai atsaukt šī darba kopijas vai preces. Faktiski šie līdzekļi nodrošina, ka galīgais pienākumrīkojums ir efektīvs un izpildīts līdz galam. Līdzīgi ir ar tiesas sprieduma publiskošanu – to var prasīt tikai prasītājs, bet prasītājam nav nekādas nozīmes lūgt sprieduma publiskošanu, ja tas nav viņam labvēlīgs, tas ir, neapmierina viņa prasību. Savukārt, ja prasība būs apmierināta, tad tiesa būs piemērojusi vismaz vienu no pamata tiesiskās aizsardzības līdzekļiem.

Šādai klasifikācijai pamata līdzekļos un papildus līdzekļos ir arī praktiska nozīme. Autore uzskata, ka katrs lūgums piemērot katru pamata galīgo tiesiskās aizsardzības līdzekli ir atsevišķs prasījums, jo tas var pastāvēt neatkarīgi no pārējiem. Piemēram, prasītājs var lūgt noteikt galīgo pienākumrīkojumu un neko citu, un šāds prasījums var tikt apmierināts. Prasītājs var nelūgt pienākumrīkojumu, bet tikai zaudējumu atlīdzību, un arī tāda prasība var būt pamatota. Bez tam, katram no šiem līdzekļiem ir atšķirīgs pamatojums un piemērošanas kritēriji. Tātad prasītājs tos var lūgt atsevišķi, bet var arī vairākus kopā, un tad tie veidos prasību, kas sastāv no diviem vai vairākiem prasījumiem. Šīs analīzes galvenā praktiskā nozīme slēpjas apstākļi, ka par katru atsevišķu prasījumu ir maksājama valsts nodeva saskaņā ar Civilprocesa likuma 34.panta pirmo daļu. Pat, ja prasītājs ir atbrīvots no valsts nodevas, tad atbildētājs parasti nav.

Savukārt papildus līdzekļi ir papildus prasījumi, par kādiem valsts nodevu maksāt nevajadzētu, jo tie nevar pastāvēt atsevišķi bez kāda no pamata prasījumiem.

Ir valstis, kurās ir sastopami arī citi papildus galīgie tiesiskās aizsardzības līdzekļi. Piemēram, pārkāpuma preču nodošana prasītājam, kaitējuma atlīdzības piedziņas vēršana uz pārkāpuma precēm un to izgatavošanas iekārtām vai atbrīvošanās no pārkāpuma precēm ārpus tirdzniecības kanāliem citādā veidā, lai tās vairs nav ne atbildētāja, ne prasītāja rīcībā. TRIPS līgums un Piemērošanas direktīva neaizliedz, bet arī neprasa šādu līdzekļu iespējamību. Pārkāpuma preču otrreizēja izmantošana (pārkāpjošās preču zīmes noņemšana, preču nodošana labdarībai, pārstrāde u.tml.) ir pieļauta, piemēram, Dānijā, Somijā, Ungārijā, Spānijā, Lielbritānijā.⁵⁰⁶

Līdzīgi līdzekļi kādreiz bija pieejami arī Latvijā. Likuma „Par autortiesībām un blakustiesībām” 55.panta trešā daļa, kas bija spēkā līdz 2000.gada 10.maijam, noteica tiesas tiesības materiālus un iekārtas, kas izmantoti pārkāpumā, pēc prasītāja lūguma nodot viņam attiecīgo zaudējumu atlīdzināšanai vai nodot izmantošanai labdarības nolūkos. Autortiesību likuma 69.panta trešā daļa redakcijā, kas bija spēkā līdz 2007.gada 28.februārim, ļāva tiesai noteikt, ka uz materiāliem un iekārtām, kas izmantotas kontrafaktu eksemplāru izgatavošanai, vēršama piedziņa autortiesību un blakustiesību subjektam nodarīto zaudējumu atlīdzināšanai vai arī šie materiāli un iekārtas nododamas izmantošanai labdarības nolūkos. Likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 28.panta piektā daļa līdz 2007.gada 28.februārim deva iespēju preces ar nelikumīgo marķējumu atdot preču zīmes īpašniekam vai izmantošanai labdarības nolūkiem. Patentu likums, kas bija spēkā līdz 2007.gada 28.februārim, paredzēja iespēju patentēto izstrādājumu piespriest cietušajam (45.panta ceturtās daļas 2.punkts).

Tomēr kopš 2007.gada 01.marta likumdevējs ir atteicies no šādas rīcības ar pārkāpuma precēm un to izgatavošanā izmantotajām iekārtām, atstājot tikai atsaukšanu, pilnīgu izņemšanu no tirdzniecības un iznīcināšanu.

Lielbritānija ir paplašinājusi tiesas tiesības lemt ne tikai par pārkāpuma preču iznīcināšanu, bet arī par pārkāpuma preču nodošanu prasītājam, bet tad šādam līdzeklim būs kompensācijas raksturs.⁵⁰⁷ Pārkāpuma preču un materiālu atņemšana atbildētājam vēsturiski nav bijusi balstīta uz ideju, ka šīs preces vai materiāli pieder prasītājam, bet gan uz to, lai atbildētājs nevarētu tās likt lietā, pārkāpjot galīgo pienākumrīkojumu.⁵⁰⁸ Līdz ar to preču

---

⁵⁰⁶ European Counterfeiting and Piracy Observatory's Report „Corrective Measures in Intellectual Property Rights”, p.3.
http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/docs/damages_en.pdf, 2010 (aplūkots 21.06.2010.).

⁵⁰⁷ Cornish William, Llewelyn David. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.73.

⁵⁰⁸ Bently Lionel, Sherman Brad. Intellectual Property Law. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.1022.

nodošana prasītājam šķiet pretēja līdzekļa patiesajam mērķim, un nav brīnums, ka arī tiesu vidū nav vienprātības par šī līdzekļa piemērošanu. Tomēr preču nodošana varētu būt attaisnojama, ja citi tiesiskās aizsardzības līdzekļi nespēj kompensēt prasītājam nodarīto kaitējumu, piemēram, kad atbildētājs ir bankrotējis vai nespēj samaksāt kaitējuma atlīdzību.⁵⁰⁹

Minēto apstākļu dēļ autore domā, ka šādu speciālu tiesiskās aizsardzības līdzekļu paredzēšana likumā nav vēlama. Pirmkārt, parasti pārkāpuma preces pašas par sevi ir prettiesiskas un kā tādas izņemamas no civiltiesiskās apgrozības. Otrkārt, preču nodošana labdarībai reti nāks par labu prasītājam. Piemēram, ja nelikumīgi izgatavotās datorprogrammas tiks it kā labdarības nolūkos nodotas skolām, skolas nepirks legālās programmas no prasītāja. Tāpat, ja pārkāpuma preces tiks pārdotas, lai uz iegūtajiem līdzekļiem vērstu piedziņu, tad to pircējs nepirks attiecīgo precī no prasītāja un nekāda kompensācija tā vai tā nesanāks. Tādējādi netiks novērsts ar pārkāpumu radītais kaitējums.

Savukārt, ja pārkāpuma veikšanai izmantotās iekārtas un materiāli patiešām būs vienīgā atbildētājam piederošā manta, tad uz to tik un tā tiks vērsta kaitējuma atlīdzības piedziņa spriedumu izpildes procesuālajā kārtībā.

Līdz ar to promocijas darbā tiks sīkāk apskatīti tikai tie trīs papildus galīgie tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kuri ir paredzēti Latvijas normatīvajos aktos un kuriem, pēc autores domām, vajadzētu būt Latvijas normatīvajos aktos - pārkāpuma preču iznīcināšana, pārkāpuma preču atsaukšana un tiesas sprieduma publiskošana.

3.3.1. Pārkāpuma preču iznīcināšana

Gandrīz vienmēr galīgajam pienākumrīkojumam spriedumā seko šīs mantas iznīcināšana, atsaukšana vai abi līdzekļi kopā. Tātad pārkāpuma preču iznīcināšana ir galīgā pienākumrīkojuma palīglīdzeklis. Respektīvi, iznīcināšanu piemēro, lai ar galīgā pienākumrīkojuma noteikšanu īstenotais mērķis tiktu pilnībā sasniegts un pārkāpums – pilnīgi pārtraukts: ja pārkāpuma preču vairs nebūs, tad atbildētājs ne tikai juridiski, bet arī faktiski vairs nevarēs turpināt pārkāpjošās darbības ar tām.

Iznīcināšanai var būt arī citas funkcijas. 2008.gada tiesu prakses apkopojumā „Par tiesu praksi strīdos par tiesībām uz preču zīmi” ir norādīts, ka iznīcināšana sagādā būtiskus materiālus zaudējumus pārkāpējam un tāpēc var būt preventīvs līdzeklis, kā arī prasītājam

---

⁵⁰⁹ *Ibidem*, p.1023.

sniedz vismaz morālu gandarījumu.⁵¹⁰ Tomēr jāatceras, ka galvenā funkcija ir novērst pārkāpuma turpināšanos vai atkārtēšanos, ja atbildētājs neievēros galīgo pienākumrīkojumu.

Pārkāpuma preču iznīcināšanu regulē Civilprocesa likuma 250.¹⁷ panta otrās daļas 2. un 3.punkts, saskaņā ar kuriem tiesa pēc prasītāja pieteikuma neatkarīgi no prasītājam radītā kaitējuma un kaitējuma atlīdzības var noteikt par pārkāpēja līdzekļiem, citu starpā, šādus pasākumus: iznīcināt pārkāpuma preces (kontrafaktos eksemplārus) un iznīcināt ierīces un materiālus, kas izmantoti vai paredzēti pārkāpuma preču (kontrafakto eksemplāru) izgatavošanai, ja to īpašnieks zināja vai viņam no lietas apstākļiem vajadzēja zināt, ka šīs ierīces un materiāli lietoti vai paredzēti prettiesisku darbību veikšanai.

TRIPS līgums iznīcināšanu paredz 46.pantā: lai efektīvi atturētu no turpmākas pārkāpšanas, tiesu varas institūcijas ir tiesīgas likt, lai no pārkāpjošajām precēm atbrīvotos bez jebkādas kompensācijas ārpus tirdzniecības kanāliem tādā veidā, lai izvairītos no jebkāda kaitējuma nodarīšanas intelektuālā īpašuma tiesību īpašniekam, vai, ja vien tas nav pretrunā ar pastāvošajām konstitucionālajām prasībām, tiktu iznīcinātas. Lai samazinātu turpmāku pārkāpumu risku, atbrīvošanās bez jebkādas kompensācijas ārpus tirdzniecības kanāliem attiecas uz materiāliem un rīkiem, kuri galvenokārt pielietoti pārkāpuma preču radīšanai. Izskatot šādus lūgumus, ir jāņem vērā proporcionalitāte starp pārkāpuma nopietnumu un tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kā arī trešo personu intereses. Attiecībā uz precēm ar viltotām preču zīmēm, nelikumīgi pielikto preču zīmju vienkārša noņemšana nav pietiekama, lai atļautu preču izplatīšanu tirdzniecības kanālos. Tomēr uz šo pēdējo noteikumu TRIPS līgums pieļauj, ka izņēmuma gadījumos to varētu darīt.

Piemērošanas direktīvas 10.pants paredz, ka, neatkarīgi no prasītājam radītā kaitējuma un kaitējuma atlīdzības, dalībvalstīm ir jānodrošina kompetento tiesu iestāžu tiesības pēc prasītāja lūguma noteikt, ka pārkāpuma preces un nepieciešamības gadījumā šo preču izgatavošanas materiāli un iekārtas tiek iznīcinātas, atsauktas vai pilnībā izņemtas no tirdzniecības kanāliem.

Direktīvas 12.pants atļauj dalībvalstīm ierobežot 10.pantā noteiktos līdzekļus tāpat kā pienākumrīkojumu. Tas ir, pēc atbildētāja lūguma preces var neiznīcināt, bet tā vietā izmaksāt prasītājam finansiālu kompensāciju, ja pārkāpējs nebija pārkāpumu izdarījis ar nodomu vai rīkojoties nolaidīgi, ja pienākumrīkojums atbildētājam radītu nesamērīgu kaitējumu un ja finansiālas kompensācijas izmaksa būtu pietiekams līdzeklis.

---

⁵¹⁰ Tiesu prakses apkopojums „Par tiesu praksi strīdos par tiesībām uz preču zīmi”. 2007./2008.gads. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. 11.07.2008. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> (aplūkots 21.07.2008.).

Diemžēl Latvijas Civilprocesa likumā šāda atruna tieši nav iestrādāta. Nav ierakstīta arī obligātā TRIPS līguma prasība ņemt vērā proporcionalitāti starp pārkāpuma nopietnumu un tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kā arī trešo personu intereses. Līdzīgi kā galīgā pienākumrīkojuma gadījumā, autore domā, ka tiesa tomēr varētu rīkoties saskaņā ar TRIPS līguma 46.panta un Piemērošanas direktīvas 12.panta atrunām, tikai šīs atrunas nevar piemērot tieši, atsaucoties uz TRIPS līgumu un direktīvu, bet gan caur Civilprocesa likuma 250.¹⁷ panta otrajā daļā ar vārdiem „var noteikt” (nevis „nosaka”) doto tiesas rīcības brīvību. Tad tiesa, piemērojot tiesību principus, var nonākt pie līdzīga rezultāta. Tomēr daudz labāk būtu, ja atrunas būtu ietvertas likumā, jo tādējādi tās atvieglotu gan izpratni par līdzekļa piemērošanu, gan arī tiesas motivēšanas gaitu.

Latvijā iznīcināšana nav jauns līdzeklis – pirms Civilprocesa likuma 250.¹⁷ panta pieņemšanas 2006.gada 14.decembrī tas pastāvēja intelektuālā īpašuma nozaru speciālajos likumos attiecībā uz autortiesībām un preču zīmēm. Likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 28.panta piektā daļa redakcijā līdz 2007.gada 28.februārim atļāva iznīcināt precī ar nelikumīgo marķējumu un, kad to attaisno apstākļi, arī rīkus un materiālus, kas lietoti vai paredzēti galvenokārt pretlikumīgo izstrādājumu izgatavošanai, ja to īpašnieks zināja vai viņam no lietas apstākļiem bija acīmredzams, ka šie rīki un materiāli lietoti vai paredzēti prettiesisku darbību veikšanai. Arī šobrīd Autortiesību likuma 69.panta pirmās daļas 6.punkts ļauj prasīt kontrafakta eksemplāru iznīcināšanu. Izņēmums bija vecais Patentu likums (redakcijās, kas bija spēkā līdz 2007.gada 28.februārim), kas atļāva tikai patentēto izstrādājumu piespriešanu cietušajam, bet ne iznīcināšanu (45.panta ceturtās daļas otrais punkts). Neskatoties uz to, lietā firmas „Merck & Co., Inc” prasībā pret akciju sabiedrību „Olaines ķīmiski-farmaceutiskā rūpnīca” par patentpārkāpuma novēršanu Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta ar 2002.gada 09.janvāra spriedumu piemēroja ne tikai galīgo pienākumrīkojumu, aizliedzot atbildētājam izmantot Latvijas patentā Nr. 5723 aizsargātās vielas ar farmaceitisko nosaukumu „Prosterids” (Finasterids), „Proscar” ražošanu, importēšanu, piedāvāšanu, reklamēšanu un glabāšanu komerciālajos nolūkos, bet arī uzlika atbildētājam par pienākumu iznīcināt tās rīcībā esošo vielu krājumus un iespiesto „Olainfarm produktu katalogu 2000”, kurā tika piedāvāts un reklamēts finasterids (prosterids).⁵¹¹ Tā kā spriedumā nav nekādu motīvu šī līdzekļa piemērošanai, tad autore nevar spriest, uz kāda pamata tas tika darīts, tomēr minētā lieta pierāda, ka nepieciešamība pēc iznīcināšanas ir arī patentu pārkāpumu lietās.

Tātad agrāk spēkā esošās speciālo likumu redakcijas nesakrita un šāda nesakritība nebija attaisnojama. Proti, nebija pareizi, ka iznīcināšana preču zīmju lietās bija plašāk

---

⁵¹¹ Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. PAC-40, 2002.

lietojama nekā autortiesību lietās, kur varēja iznīcināt tikai pašus kontrafaktos eksemplārus, bet patentu lietās vispār nebija pieejama. Līdz ar to pozitīvi vērtējams, ka Civilprocesa likuma 250.¹⁷ panta otrā daļa izlīdzina šīs atšķirības un nepieciešamības gadījumā ļauj iznīcināt gan pārkāpuma preces, gan ierīces un materiālus, kas izmantoti to izgatavošanai.

Vadošais princips iznīcināšanas līdzekļa piemērošanā ir proporcionalitāte. TRIPS līguma 46.pants to pieprasa izvērtēt pilnīgi visos gadījumos: izskatot šādus lūgumus, ir jāņem vērā proporcionalitāte starp pārkāpuma nopietnumu un tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kā arī trešo personu intereses. Lai gan Latvija to nav ierakstījusi Civilprocesa likuma 250.¹⁷ panta otrajā daļā, proporcionalitātes princips kā vispārējais tiesību princips tiesai tāpat ir jāpiemēro.

Balanss ir jo īpaši jāapsver gadījumos, kad prasītājs lūdz iznīcināt materiālus un iekārtas, kas izmantoti vai paredzēti pārkāpuma preču izgatavošanai. Ja lietā tiek konstatēts pārkāpums, tad pārkāpuma preču iznīcināšana būs jāveic gandrīz vienmēr, kad prasītājs to lūdz, ja vien lietā nav kādi sevišķi apstākļi. Toties ar materiāliem un iekārtām jautājums ir viennozīmīgs tikai klaja pirātisma vai viltošanas gadījumos.

Proporcionalitātes princips izpaužas arī nepieciešamībā izvērtēt, cik lietā mērā ierīces un materiāli lietoti vai paredzēti pretlikumīgo izstrādājumu izgatavošanai. Lielākajā daļā gadījumu attaisnojama būtu tikai tādu ierīču un materiālu iznīcināšana, kas galvenokārt izmantoti vai paredzēti pārkāpumam. Labs piemērs ir jau agrāk pieminētā Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas lieta Nr. 1816002703.⁵¹² Lai gan šī lieta ir krimināllieta, tiesai bija jālemj arī cietušā iesniegtais mantiskās kompensācijas pieteikums (civilprasība). Cietušais bija fotogrāfs J.G. un apsūdzētā – izdevniecības „Antēra” direktore J.A. Minētā izdevniecība vienojās ar fotogrāfu J.G., ka izdos grāmatu par viņu. Kad grāmata tika izdota, fotogrāfs konstatēja, ka grāmatā ir publicētas viņa radītās fotogrāfijas, kuru publicēšanai viņš nebija atļāvu devis. Cietušā pārstāvis lūdza piedzīt mantisko kompensāciju, aizliegt turpmāku grāmatas realizāciju un iznīcināt vai nodot labdarībai iekārtas, ar kurām radīti (salikti) kontrafaktie eksemplāri – SIA „Izdevniecība „Antēra”” datorus.

Pirmās instances tiesa 2005.gada 22.jūnija spriedumā noteica kompensāciju, taču atteica aizliegt turpmāku grāmatas realizāciju un nolēma nevērst sankcijas attiecībā uz izdevniecības „Antēra” datoriem, uz kuriem veidota nelikumīgi publicētā grāmata, jo šie datori izdevniecībā nebija paredzēti vienīgi kontrafaktos eksemplāru izgatavošanai un tie tika izmantoti pārsvarā legāliem mērķiem. Pie šādiem apstākļiem iekārtu iznīcināšana nebūtu samērīgs līdzeklis.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija, izskatot lietu apelācijas instancē, tikai palielināja kompensācijas summu, bet pārējā daļā spriedumu atstāja negrozītu. Tiesa gan, neviens no abiem minētajiem spriedumiem vairs nav spēkā, jo Augstākās tiesas Senāta

---

⁵¹² Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas lieta Nr. 1816002703.

Krimināllietu departaments 2006.gada 18.aprīlī tos atcēla un kriminālprocesu izbeidza. Par šo Krimināllietu departamenta lēmumu dažādu ar autortiesībām saistītu aprindu pārstāvji izteica savu sašutumu vēl ilgi, bet tas nav galvenais iznīcināšanas nodaļas kontekstā. Būtiski ir parādīt, kādi var būt apstākļi, pie kuriem tiesai ir jālemj par iznīcināšanu, un secinājums, ka, ja pārkāpēja business parasti ir legāls un ir izdarīts tikai viens pārkāpums, nav proporcionāli iznīcināt iekārtas, kuru galvenais izmantošanas mērķis ir visnotaļ tiesisks.

Lemšanā par pārkāpuma preču un to izgatavošanas iekārtu iznīcināšanu proporcionalitātes princips ir ļoti būtisks arī citās valstīs. Anglosakšu tiesību valstīs iznīcināšana ir kā pielikums tiesas izdotajam galīgajam pienākumrīkojumam, lai nodrošinātu, ka pēdējais ir pienācīgi efektīvs,⁵¹³ un no tā izriet, ka iznīcināšanu tāpat kā galīgo pienākumrīkojumu tiesa var piemērot, bet var arī nepiemērot uz tiem pašiem taisnīguma tiesību (*equity*) principiem. Piemēram, pārkāpuma diski vai kasetes, kuros neatļauti ierakstītas dziesmas vai filmas, nav obligāti jāiznīcina, bet, ja pārkāpjošais materiāls var tikt izdzēsts, tad tukšos diskus vai kasetes var atdot pārkāpējam kā viņa īpašumu.⁵¹⁴ Līdzīgi pārkāpējam likumīgi piederošās pārrakstīšanas vai kopēšanas iekārtas, ar kurām pārrakstīts vai kopēts pārkāpuma materiāls, nav jāiznīcina, ja pārkāpums izdarīts pirmo reizi un tā atkārtošana ir maz ticama, jo pretējā gadījumā šāds tiesiskās aizsardzības līdzeklis būtu pārāk bargs.⁵¹⁵

Līdzīgi rīkojas kontinentālās Eiropas tiesību sistēmas valstīs. Piemēram, lietā *Boehringer Ingelheim Pharma KG v. Eurim-Pharm Arzneimittel GmbH*⁵¹⁶ prasītājam piederēja „Berodual” preču zīme, kas bija reģistrēta farmaceitiskiem produktiem. Atbildētājs šo līdzekli izplatīja: importēja no Spānijas un Portugāles, tad pārsaiņoja jaunus iepakojumos ar to pašu preču zīmi „Berodual” un izplatīja Vācijā. Prasītājas uzskatīja, ka no jauna ražotie iesaiņojumi pārkāpa viņa preču zīmi. Vācijas tiesa konstatēja pārkāpumu, bet lika iznīcināt nevis visu importēto produkciju, bet tikai iepakojumu, norādot, ka visas produkcijas iznīcināšana būtu pretēja proporcionalitātes principam.

Līdz ar to taisnīgākais būs tāds līdzeklis, kas ne tikai novērš pārkāpuma draudus, bet arī pēc iespējas mazāk aizskar atbildētāju.

---

⁵¹³ Cornish William, Llewelyn David. *Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights*. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.73; Vaver David. *Copyright Law*. Toronto: Irwin Law Inc., 2000, p.280.

⁵¹⁴ Vaver David. *Some Aspects of the TRIPS: Copyright Enforcement and Dispute Settlement*. Oxford: Oxford Intellectual Property Research Centre at St.Peter's College, 2000, p.5.

⁵¹⁵ *Ibidem*.

⁵¹⁶ *Boehringer Ingelheim Pharma KG v. Eurim-Pharm Arzneimittel GmbH* [2003] E.T.M.R. 39.

Tiesai arī jāizvērtē, vai iznīcināšanas rīkojums neuzliks atbildētājam nesamērīgi smagu un grūti izpildāmu pienākumu un vai vispār būs izpildāms. Iznīcināšanas rīkojumu nevar attiecināt uz trešajām personām, kas ir ieguvušas īpašumā pārkāpuma preces.⁵¹⁷ Lietā *The Queen v. James Lorimer & Co.Ltd.*⁵¹⁸ Kanādas Federālā Apelācijas tiesa atstāja spēkā rīkojumu, kas uzlika par pienākumu atbildētāja kompānijai, tās vadībai, darbiniekiem, kalpotājiem un pārstāvjiem nekavējoties nogādāt prasītājam visas formas, kas tika lietotas vai tika paredzētas grāmatas „Kanādas naftas monopols” („*Canada's Oil Monopoly*”) iespiešanai, kā arī visas grāmatas kopijas, kas bija viņu īpašumā vai kontrolē. Taču tiesa noraidīja prasītāja lūgumu daļā par pienākuma uzlikšanu atbildētājam atgūt un nodot prasītājam visas tās grāmatas kopijas, kas jau bija izplatītas mazumtirdzniecībā un vairumtirdzniecībā. Tiesa atteikumu šajā daļā motivēja ne tikai ar to, ka nav tāda precedenta, bet arī ar to, ka šāda rīkojuma izpilde nebūtu pilnīgi atkarīga no atbildētāja, jo šīs kopijas vairs nebija atbildētāja kontrolē.

Šī lieta atklāj vēl kādu principu, kas jau tika pieminēts promocijas darba apakšnodaļā par galīgo pienākumrīkojumu: iznīcināšanu var piemērot arī tad, ja prasītājs neciestu nekādus zaudējumus. Pārkāpums nebija nopietni ietekmējis ne prasītāja darba izplatīšanu, ne pārdošanu, ne arī ienākumus no tās.

Reizēm iznīcināšana var tikt formulēta ar gluži citiem vārdiem, bet tā tik un tā būs pārkāpuma iekārtu iznīcināšana. Piemēram, lietā *Le Serveur Administratif Sa v. Erhmann*⁵¹⁹ Francijas tiesa lika atvienot serverus, uz kuriem bija autortiesību pārkāpumu saturošie darbi. Pēc būtības tika iznīcinātas „iekārtas”, kas tika izmantotas pārkāpuma izdarīšanai.

Viens no pašiem savdabīgākajiem materiāliem, kas izmantots pārkāpuma preču izgatavošanai un ko tiesa nolēma neatstāt atbildētāja rīcībā, bija lietā *Kirin-Amgen Inc. v. Transkaryotic Therapies Inc. (NO. 3)*⁵²⁰ – Ķīnas kāmjā olnīcu šūnas. Prasītājam piederēja patents uz specifiska proteīna (*erythropoietin*) ražošanu, un patents atklāja gan proteīna struktūru, gan tā izpausmes metodi minētajās šūnās. Tiesa nolēma, ka atbildētājs nevar paturēt šūnas, kuras saturēja atbildētāja proteīnu, ko atbildētājs bija radījis pārkāpuma rezultātā.

Parasti tiesas nav konkretizējušas, kā tieši iznīcināšanai jāizpaužas, bet autorei ir izdevies atrast vienu spriedumu, kurā tiesa ir noteikusi iznīcināšanas metodi: Izraēlas tiesa lietā *Sonia Danziger v. Arnold Druck*⁵²¹ lika skulptūras kopiju izkausēt.

---

⁵¹⁷ Bently Lionel, Sherman Brad. *Intellectual Property Law*. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.1022.

⁵¹⁸ *The Queen v. James Lorimer & Co.Ltd.* (1984) 77 C.P.R. 2nd 262.

⁵¹⁹ *Le Serveur Administratif Sa v. Erhmann* [2005] E.C.D.R. 14.

⁵²⁰ *Kirin-Amgen Inc. v. Transkaryotic Therapies Inc. (NO. 3)* [2005] F.S.R. 41.

⁵²¹ *Sonia Danziger v. Arnold Druck* [2003] E.C.D.R. 10.

Būtiskāks ir nevis jautājums par iznīcināšanas metodi, bet gan par iznīcināšanas izpildītāju. Lielbritānijā iznīcināšanu var veikt divos veidos. Tiesa var likt atbildētājam ar zvērestu apņemties iznīcināt pārkāpuma preces, materiālus vai iekārtas, bet var arī uzlikt par pienākumu atbildētājam tos iznīcināšanai nodot prasītājam vai kādai citai personai.⁵²² Otrais veids šķiet piemērotākais, ja atbildētājam nevar uzticēties. Ja iznīcināšanu veic nevis prasītājs, bet cita persona, prasītājam ir tiesības būt klāt pie iznīcināšanas, lai pārliecinātos, ka spriedums ir pienācīgi izpildīts.⁵²³ Tas ir visai loģiski, jo šī līdzekļa pamatjēga ir izdzēst prasītāja šaubas par to, ka pārkāpums varētu tikt turpināts.

Latvijā tiesa uzlied par pienākumu atbildētājam iznīcināt pārkāpuma preces un iekārtas, saskaņā ar Civilprocesa likuma 197.panta pirmo daļu spriedumā nosakot, kādi tieši priekšmeti un kādā termiņā jāiznīcina. Tiesa var papildus piemērot Civilprocesa likuma 197.panta otro daļu, kas nosaka, ka, taisot spriedumu, kas atbildētājam uzlied pienākumu izpildīt noteiktas darbības, kuras nav saistītas ar mantas vai naudas summu nodošanu, tiesa spriedumā var norādīt, ka tad, ja atbildētājs noteiktā termiņā neizpildīs spriedumu, prasītājs ir tiesīgs izpildīt šīs darbības uz atbildētāja rēķina. Tas gan iespējams tikai tad, ja mantas vairs neatrodas pie atbildētāja, bet ir iepriekš bijušas apķīlātas un nodotas glabāšanā prasītājam vai citai personai. Ja tāda atruna spriedumā būs ietverta, tad izpildes procesā tiks piemērota Civilprocesa likuma 620.panta otrajā daļā, nevis trešajā vai ceturtajā daļā paredzētā kārtība.

Šādi gadījumi praksē nav bieži, bet tomēr pastāv. Piemēram, 2007.gada 29.novembra spriedumā lietā Nr. C04306207 Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija nosprieda uzlied par pienākumu atbildētājam SIA „Baltic Trans” pārtraukt nelikumīgi izmantot preču zīmi M 16 691 un iznīcināt 15 960 pārus apavu ar nelikumīgo marķējumu, kas atrodas kravā, kurai tika piemērota tranzīta procedūra saskaņā ar TIR Carnet Nr. XQ45655707, viena mēneša laikā no sprieduma stāšanās likumīgā spēkā; ja atbildētāja SIA „Baltic Trans” noteiktajā termiņā spriedumu neizpilda, tad prasītājs ir tiesīgs izpildīt minēto preču iznīcināšanu uz SIA „Baltic Trans” rēķina.⁵²⁴ Līdzīga atruna ir arī Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2006.gada 27.aprīļa spriedumā preču zīmes pārkāpuma lietā SIA „Revista” pret SIA „Velte Eko”.⁵²⁵

Pārkāpuma preču iznīcināšana ir visai bieži lietots tiesiskās aizsardzības līdzeklis Latvijā, un tas tiek darīts gan autortiesību un blakustiesību, gan patentu pārkāpumu lietās, bet jo īpaši - preču zīmju pārkāpumu lietās. Kā jau minēts, parasti preču iznīcināšanu piemēro

---

⁵²² Cornish William, Llewelyn David. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. London: Sweet & Maxwell, 2003, p.73.

⁵²³ Bently Lionel, Sherman Brad. Intellectual Property Law. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.1022.

⁵²⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04306207.

⁵²⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04387205.

kopā ar galīgo pienākumrīkojumu. Piemēram, 2007.gada 08.februārī lietā Nr. C29283206 Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa uzlika par pienākumu SIA „TV Rīga” pārtraukt izrādes „Vecais pulkstenis...” ģenerālmēģinājuma ieraksta prettiesisku izmantošanu, aizliegt minētā ieraksta turpmāku izmantošanu un uzlikt par pienākumu SIA „TV Rīga” iznīcināt šo ierakstu.⁵²⁶ Iznīcināšana ir tikusi piemērota arī attiecībā uz dizaina darbu – preču stendiem: lietā SIA „Georga” prasībā pret SIA „Boja” visas trīs tiesu instances bija vienisprātis, ka bez aizlieguma atbildētājam izmantot ar autortiesībām aizsargātu preču stenda dizainu un bez zaudējumu piedziņas ir nepieciešams arī iznīcināt preču stendu kontrafaktos eksemplārus.⁵²⁷ 2007.gada 29.novembra spriedumā lietā Nr. C04306207 Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija nosprieda uzlikt par pienākumu atbildētājam pārtraukt nelikumīgi izmantot preču zīmi M 16 691 un iznīcināt 15 960 pārus apavu ar nelikumīgo marķējumu.

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2006.gada 21.marta spriedumā un Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2008.gada 17.janvāra spriedumā lietā Nr. C04305305 aizliegts atbildētājam ievest un izplatīt Latvijas Republikā degvīnu ar etiķeti „Trīs dzirnaviņas”, kura ir sajaucami līdzīga ar prasītājas preču zīmi „3 graudu”, kā arī likts iznīcināt precī ar nelikumīgo marķējumu viena mēneša laikā no sprieduma likumīgā spēkā stāšanās dienas.⁵²⁸ Šajā lietā apelators, cita starpā, nebija apmierināts ar to, ka tiesa nosprieda „iznīcināt degvīnu”, bet nenorādīja pienākumu atbildētājam to veikt. Palāta izskaidroja, ka šajā daļā darbību veikšana ir konkretizējama, uzliekot par pienākumu to veikt SIA „L.I.O.N. & Ko”, un tas nav uzskatāms par prasījuma robežu pārkāpumu Civilprocesa likuma 192.panta izpratnē, jo tas negroza prasības priekšmetu un pamatu.

No šī sprieduma ir redzams, ka nedrīkst aizmirst Civilprocesa likuma 197.panta pirmajā daļā paredzēto pienākumu spriedumā noteikt, kādas preces, kam un kādā termiņā jāiznīcina. Reizēm tiesas ir aizmirsušas ne tikai norādīt, ka iznīcināšana ir jāizdara atbildētājam, bet arī termiņu, kādā tas jāizdara.⁵²⁹ No tiesu spriedumiem redzams, ja tiesas termiņu ir noteikušas, tad visbiežāk par piemērotu termiņu atzinušas vienu mēnesi no sprieduma stāšanās likumīgā spēkā,⁵³⁰ bet ir atrodams arī 10 dienu termiņš no sprieduma stāšanās likumīgā spēkā⁵³¹.

---

⁵²⁶ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas lieta Nr. C29283206.

⁵²⁷ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta lieta Nr. SKC-584, 2005.

⁵²⁸ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas un Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lieta Nr. C04305305.

⁵²⁹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lietas Nr. C04328703 (2004.gada 24.februāra spriedums), C04220702 (2003.gada 01.septembra spriedums).

⁵³⁰ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lietas Nr. C04380806 (2007.gada 23.augusta spriedums), Nr. C04306207 (2007.gada 29.novembra spriedums), Nr. C0417592 (2003.gada 03.marta spriedums).

⁵³¹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04211301 (2003.gada 23.decembra spriedums).

3.3.2. Pārkāpuma preču atsaukšana

Civilprocesa likuma 250.¹⁷panta otrās daļas 1.punkts nosaka, ka tiesa pēc prasītāja pieteikuma neatkarīgi no prasītājam radītā kaitējuma un kaitējuma atlīdzības var noteikt par pārkāpēja līdzekļiem, citu starpā, šādu pasākumu: atsaukt vai pilnībā izņemt no tirdzniecības pārkāpuma preces (kontrafaktos eksemplārus). 3.punkts ļauj to pašu darīt ar ierīcēm un materiāliem, kas izmantoti vai paredzēti pārkāpuma preču (kontrafakto eksemplāru) izgatavošanai, ja to īpašnieks zināja vai viņam no lietas apstākļiem vajadzēja zināt, ka šīs ierīces un materiāli lietoti vai paredzēti prettiesisku darbību veikšanai.

Šis līdzeklis redakcionāli satur divas darbības – atsaukšanu un pilnīgu izņemšanu no tirdzniecības. Arī Piemērošanas direktīvas 10.pants to ir sadalījis – 1.(a)punkts paredz atsaukšanu no tirdzniecības kanāliem un 1.(b)punkts – pilnīgu izņemšanu no tirdzniecības kanāliem. Teorētiski ir iespējama neliela atšķirība – precī var atsaukt no viena veikalu tīkla, bet atstāt citā. Tomēr ir ļoti neticami, ka prasītājs varētu izvēlēties šādu scenāriju, un starp abām darbībām nav atšķirības pēc būtības – tās abas ir vērstas uz to, lai pārkāpuma preces, ierīces un materiāli nebūtu tirdzniecībā un atbildētājs no tiem negūtu labumu. Ja preces atsauc, tās izņem no tirdzniecības. Minēto apstiprina TRIPS līgums, kas atsaukšanu un izņemšanu atsevišķi neizdala - 46.pants paredz, ka, lai efektīvi atturētu no turpmākas pārkāpšanas, tiesu varas institūcijas ir tiesīgas likt, lai no pārkāpjošajām precēm atbrīvotos bez jebkādas kompensācijas ārpus tirdzniecības kanāliem tādā veidā, lai izvairītos no jebkāda kaitējuma nodarīšanas intelektuālā īpašuma tiesību īpašniekam. Līdz ar to promocijas darbā atsaukšana un pilnīga izņemšana no tirdzniecības tiek klasificēta un apskatīta kā viens galīgais tiesiskās aizsardzības līdzeklis.

Visi pārējie noteikumi ir identiski ne tikai atsaukšanai un pilnīgai izņemšanai, bet arī iznīcināšanai, līdz ar to arī normatīvais regulējums un piemērošanas pamati un apstākļi ir tādi paši. Tāpēc nav vajadzības vēlreiz atkārtot iepriekšējā apakšnodaļā veikto analīzi, un tiks izpētītas tikai atšķirīgās iezīmes.

Šādu atšķirību nav daudz. Atsaukšana un izņemšana no tirdzniecības tāpat kā iznīcināšana parasti spriedumā seko galīgajam pienākumrīkojumam, lai ar galīgā pienākumrīkojuma noteikšanu īstenotais mērķis tiktu pilnībā sasniegts un pārkāpums – pārtraukts: ja pārkāpuma preču vairs nebūs komercanālos, tad galvenais kaitējums prasītāja interesēm būs novērsts.

Atšķirība ir apstākļi, ka iznīcināšanas gadījumā no pārkāpuma precēm, ierīcēm un materiāliem atbrīvojas pavisam. Atsaukšanas gadījumā prasītājs neiebilst, ka atbildētājs

turpina izmantot preces, ierīces un materiālus nekomerciāliem mērķiem. Piemēram, lai gan likums vairs tieši neparedz iespēju preces nodot labdarībai, tas ir iespējams, ja tiek piemērots šis līdzeklis, jo atbildētājs ar precēm var darīt ko grib, ja vien tas notiek ārpus komercianāliem.

Protams, ka preču atsaukšanas gadījumā saglabājas lielāks pārkāpuma atkārtšanas risks nekā iznīcināšanas gadījumā, līdz ar to nav brīnums, ka prasītāji šo līdzekli nav iecienījuši un dod priekšroku iznīcināšanai, lai atbildētājs ne tikai juridiski, bet arī faktiski vairs nevarētu turpināt pārkāpjošās darbības ar tām. Bez tam, iepriekšējā apakšnodaļā jau bija norādīts, ka arī nekomerciāla izmantošana (piemēram, preču nodošana labdarībai) var radīt kaitējumu prasītāja interesēm, jo preces ieguvējs vairs nebūs ieinteresēts iegādāties legālās preces un tādējādi nepapildinās prasītāja ienākumus.

Otra atsaukšanas atšķirība no izņemšanas ir atšķirīgā izcelsme. Preču atsaukšana Piemērošanas direktīvas 10.pantā tika iestrādāta nevis pēc Lielbritānijas parauga, bet gan pēc Nīderlandes pieredzes.⁵³²

Galvenā problēma preču atsaukšanā un izņemšanā no tirdzniecības ir tās izpildes praktiskā neiespējamība. Kā gan atbildētājs var atgūt preces, ja tās vairs neatrodas pie atbildētāja, bet gan pie citām no atbildētāja neatkarīgām personām? Solīt veikaliem naudu un mēģināt atpirkt? Veikali var nepieņemt. Pie pašreizējā normatīvā regulējuma Latvijā preces nav iespējams atgūt no izplatītājiem, jo Civilprocesa likums neļauj preču atsaukšanas likt pildīt citām personām, kā vien atbildētājam lietā. Šāda problēma ir aktualizējusies arī citās valstīs. Francijas Augstākā tiesa lēma, ka intelektuālā īpašuma tiesības pārkāpjošās preces ir atzīstamas kā ārpus civiltiesiskās apgrozības esošas un ka tādēļ pirkuma līgumi ir spēkā neesoši.⁵³³

Tomēr gan TRIPS līgums, gan Piemērošanas direktīva preču atsaukšanā un izņemšanā no tirdzniecības liek ņemt vērā trešo personu intereses, līdz ar to, ja trešā persona precī iegādājusies labticīgi, viņai nevar precī atņemt, vēl jo vairāk bez atbilstošas atlīdzības. Tādēļ autore uzskata, ka minētais līdzeklis ir pienācīgi izpildāms un efektīvs tikai tad, ja preces ir atbildētāja kontrolē.

3.3.3. Tiesas sprieduma publiskošana

---

⁵³² Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. Commission of the European Communities, Brussels, 15/10/98, COM(98)569 final. P.20. <http://www.iccwbo.org/iccegit/index.html> (aplūkots 28.07.2008.).

⁵³³ Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.479.

Tiesas sprieduma publiskošana vairāk kā jebkurš cits tiesiskās aizsardzības līdzeklis ir vērsts uz vispārējās preventīvas mērķa īstenošanu. Tas nodrošina, ka ziņa par pārkāpuma nopietnumu un sekām tiek nodota pēc iespējas plašam personu lokam. Protams, līdzeklis veicina arī personu zināšanas par tiesību jautājumiem un pastāvošo praksi to piemērošanā.

Sprieduma publiskošana kā tiesiskās aizsardzības līdzeklis Latvijas tiesībās parādījās tikai ar 2006.gada 14.decembra Civilprocesa likuma grozījumiem un nav piemērojams citu kategoriju prasības kārtības lietām. Sprieduma publiskošanu regulē Civilprocesa likuma 250.¹⁷ panta otrās daļas 4.punkts, kas nosaka, ka tiesa pēc prasītāja pieteikuma neatkarīgi no prasītājam radītā kaitējuma un kaitējuma atlīdzības var noteikt par pārkāpēja līdzekļiem publiskot pilnībā vai daļēji tiesas spriedumu laikrakstos un citos masu informācijas līdzekļos.

Šāda norma tika iestrādāta, lai izpildītu Piemērošanas direktīvas prasības. TRIPS līgums sprieduma publiskošanu neparedzēja. Piemērošanas direktīvas 15.pants nosaka dalībvalstu pienākumu nodrošināt, ka tiesvedībā par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu tiesu iestādes var pēc prasītāja lūguma un par pārkāpēja līdzekļiem piemērot attiecīgus pasākumus informācijas izplatīšanai par tiesas nolēmumu, tai skaitā nolēmuma izkāršanu vai pilnīgu vai daļēju publicēšanu. Dalībvalstis var paredzēt citus papildu publicitātes pasākumus atbilstoši attiecīgā gadījuma apstākļiem, tostarp plaša mēroga reklāmu.

Pēdējā teikuma saturs nav obligāts un ir atstāts dalībvalstu brīvā izvēlē, un parasti valstis aprobežojas ar sprieduma publicēšanu. Direktīva neierobežo ne publiskošanas, ne publicēšanas veidu un raksturu – tas var būt visdažādākais. Piemēram, oficiālajā laikrakstā. Tomēr valstis var dot tiesām daudz plašākas pilnvaras: uzlikt par pienākumu publicēt kādā speciālā laikrakstā, publicēt vairākos laikrakstos, publicēt pārkāpēja mājas lapā utt.

Būtiski atzīmēt, ka publiskošana un publicēšana nav viens un tas pats. Labas definīcijas ir atrodamas Autortiesību likuma 1.pantā, saskaņā ar kuru publiskošana ir jebkura darbība, ar kuru tieši vai ar attiecīgas tehniskas ierīces palīdzību darbs tiek padarīts pieejams sabiedrībai. Savukārt publicēšana ir darbība, ar kuras palīdzību objektu kopijas kļūst pieejamas sabiedrībai, ievērojot nosacījumu, ka eksemplāru skaits apmierina sabiedrības saprātīgu pieprasījumu atbilstoši objekta raksturam. Par publicēšanu netiek uzskatītas visas darbības, piemēram, publicēšana nav publiska lasīšana, raidīšana vai demonstrēšana. Tātad publiskošana ir plašāks jēdziens; publicēšana ir publiskošanas veids.

Civilprocesa likums dod tiesai tiesības noteikt sprieduma publiskošanu, tātad ne tikai publicēšanu, bet arī plašāku darbību loku, ja prasītājs to lūdz un ja lietas apstākļi to pieļauj. Izvēloties publiskošanas veidu un apmēru, tiesai ir jāpatur prātā saprātīguma un

proporcionalitātes principus. Sprieduma publicēšanai tāpat kā jebkuram tiesiskās aizsardzības līdzeklim ir jābūt samērīgam ar pārkāpuma raksturu. Piemēram, ja atbildētājs ir lietojis prasītāja preču zīmi interneta meklētājā kā norādi uz savu mājas lapu, tādējādi radot negodīgu konkurenci, tad tiesa varētu uzlikt atbildētājam pienākumu publicēt spriedumu atbildētāja mājas lapā.⁵³⁴

Civilprocesa likums paredz publicēšanu „pēc prasītāja pieteikuma”, līdz ar to var rasties jautājums, vai par sprieduma publicēšanu ir jāizlemj pašā spriedumā, vai arī kādā īpašā lēmumā pēc sprieduma pasludināšanas. Autore uzskata, ka tas ir spriedumā izlemjams jautājums. Pirmkārt jau tāpēc, ka Civilprocesa likums neparedz nekādu speciālu procesuālu kārtību, kādā šāds atsevišķs pieteikums varētu tikt izskatīts. Otrkārt, sprieduma publicēšanas jautājums nav tik svarīgs, lai tam velītu atsevišķu izskatīšanas procedūru, jo īpaši mutvārdu procesu, kas nozīmētu jaunu tiesas sēdi. Treškārt, minētā norma identiski regulē pārkāpuma preču iznīcināšanu un atsaukšanu, un ir neiedomājami, ka šos līdzekļus nepiemērotu spriedumā – prakse rāda, ka iznīcināšanu piemēro bieži, un vienmēr ir bijis skaidrs, ka tas darāms spriedumā. Un ceturtkārt un galvenokārt, par to liecina Civilprocesa likuma 250.¹⁷panta sistēma. No Civilprocesa likuma 250.¹⁷panta nosaukuma „Tiesas spriedums intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu un aizsardzības lietās” redzams, ka viss, kas noteikts šajā pantā, attiecas tikai un vienīgi uz tiesas sprieduma saturu, ka arī sprieduma publiskošana noteikta līdztekus pārkāpuma preču un ierīču atsaukšanai un iznīcināšanai, un šos līdzekļus var noteikt tikai un vienīgi pašā spriedumā.

Līdz ar to autore ierosina Civilprocesa likuma 250.¹⁷panta otrās daļas pirmajā teikumā vārdus „pēc prasītāja pieteikuma” grozīt uz „pēc prasītāja lūguma”.

Sprieduma publiskošanas sakarā jāievēro tie paši vispārējie Civilprocesa likuma 197.panta pirmās daļas noteikumi par to, ka spriedumā, kas uzliek pienākumu izpildīt noteiktas darbības, tiesa nosaka, konkrēti kam, kādas darbības un kādā termiņā ir jāizpilda. Gan direktīva, gan attiecīgi Civilprocesa likums paredz, ka publiskošana ir jāveic par atbildētāja līdzekļiem. Rodas jautājums, kā to prasītājam vajadzētu pareizi lūgt prasības pieteikumā un tiesai vajadzētu pareizi formulēt sprieduma rezolutīvajā daļā. Direktīvas komentāros ir piedāvāts pat tāds praktiskais risinājums, ka tiesa piedzen no atbildētāja par

---

⁵³⁴ Šāds secinājums izriet no Austrijas Augstākās tiesas prakses, analizētas tiesu prakses apskatā: Poch Peter, Bogner Anna. Austria. Unfair Competition. Remedy of publication of judgment on unfair competition on a defendant's homepage. *E.I.P.R.* (2007) Vol. 29, Issue 6, p.N-77 – N-78.

labu prasītājam summu, kas būtu nepieciešama publiskošanai,⁵³⁵ kas nozīmē, ka prasītājs pats publisko spriedumu. Autore atzīst, ka tas teorētiski ir iespējams, bet nebūtu vēlams.

Pirmkārt, prasītājam jau tā ir grūti pirms sprieduma pasludināšanas paredzēt, kāds būs spriedums un vai viņš to maz vēlēsies publiskot, bet vēl pirms lietas izskatīšanas paredzēt un pierādīt publiskošanas izdevumus ir vēl grūtāk.

Otrkārt, ja no atbildētāja piedzen maksu par publiskošanu, tad nedrīkst būt situācija, ka prasītājs spriedumu nepublisko un šo naudu iztērē citiem mērķiem. Lai tāda situācija nenotiktu, tiesai spriedumā būtu gan jāpiedzen no atbildētāja par labu prasītājam publiskošanas izdevumi, gan arī jāuzliek par pienākumu prasītājam spriedumu publiskot. Tiesas spriedums var paredzēt pienākumus arī tai pusei, kurai par labu spriedums taisīts (piemēram, pie īpašuma dalīšanas izmaksāt otrai pusei noteiktu summu), taču apmierinoša sprieduma jēga ir, ka tas uzliek pienākumus atbildētājam, nevis rada papildus grūtības prasītājam. Jebkurā gadījumā sprieduma publiskošanas pienākumu prasītājam var uzlikt tikai tad, ja viņš tam ir piekritis.

Bez tam, prasītājam var nebūt iespējams īstenot publiskošanu tādos veidos, kā to var atbildētājs. Piemēram, prasītājs pats nevar ievietot spriedumu atbildētāja mājas lapā.

Līdz ar to spriedumā tā publiskošanas pienākumu vajadzētu uzlikt atbildētājam. Ja viņš to nedarīs, būs jāpiemēro Civilprocesa likuma noteikumi par spriedumu piespiedu izpildi (620.pants). Ja prasītājs vēlas, viņš var lūgt tiesu piemērot Civilprocesa likuma 197.panta otro daļu, kas nosaka, ka, taisot spriedumu, kas atbildētājam uzliek pienākumu izpildīt noteiktas darbības, kuras nav saistītas ar mantas vai naudas summu nodošanu, tiesa spriedumā var norādīt, ka tad, ja atbildētājs noteiktā termiņā neizpildīs spriedumu, prasītājs ir tiesīgs izpildīt šīs darbības uz atbildētāja rēķina. Ja tāda atruna spriedumā būs ietverta, tad izpildes procesā tiks piemērota Civilprocesa likuma 620.panta otrajā daļā, nevis trešajā vai ceturtajā daļā paredzētā kārtība.

Izpildes sakarā var vēlreiz atkārtot iepriekšējās apakšnodaļās norādīto, ka Latvijā sankcijas par tiesu nolēmumu nepildīšanu vēl joprojām ir pārmērīgi mazas un neefektīvas.

Latvijas tiesu praksē spriedumu publiskošana ir visretāk lietotais tiesiskās aizsardzības līdzeklis no visiem līdzekļiem, kurus likumā skaidri atļauts piemērot intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu gadījumos. Autorei ir izdevies atrast tikai vienu gadījumu, un diemžēl to

---

⁵³⁵ Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008, p.485.

pašu ar neapmierinošu rezultātu, jo prasības izskatīšanas laikā (2003.gadā) likums sprieduma publiskošanu vēl neparedzēja.⁵³⁶

Piemērošanas direktīvā spriedumu publicēšana tika iestrādāta pēc Itālijas un Francijas veiksmīgā piemēra, jo šajās valstīs tas ir bieži lietots līdzeklis.⁵³⁷ Līdz ar to apskatīsim Itālijas praksi. Galvenais strīds publiskošanas sakarā bija par to, vai lēmumā par pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļa piemērošanu var noteikt arī šī lēmuma publiskošanu. Tiesas ir vairākkārt norādījušas, ka to nevar darīt, jo nolēmuma publiskošana ir kompensējoša rakstura tiesiskās aizsardzības līdzeklis, nevis pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzeklis.⁵³⁸ Šādam tiesas secinājumam var piekrist. Ne tikai atšķirīgā rakstura dēļ, bet arī tāpēc, ka lietas iznākums pagaidu stadijā vēl nemaz nav skaidrs un pārkāpums nav viennozīmīgi konstatēts, līdz ar to nav pamata atbildētājam uzlikt papildus pienākumus, kas nav vērsti uz veiksmīgas tiesvedības nodrošināšanu, bet gan citu mērķu sasniegšanu.

Tomēr spriedumā var noteikt ne tikai paša sprieduma publicēšanu, bet arī lēmuma par pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanu publicēšanu. Itālijas Rūpnieciskā īpašuma kodekss,⁵³⁹ kas stājās spēkā 2005.gada 19.septembrī, 126.pantā skaidri atļauj publicēt ne tikai spriedumu, bet arī lēmumu par pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanu.

Latvijas Civilprocesa likums paredz tikai sprieduma publiskošanu. Publiskošana kā tiesiskās aizsardzības līdzeklis patiešām ir galvenokārt paredzēts prasītājam nodarītās pārestības kompensēšanai, līdz ar to ar sprieduma publiskošanu varētu pietikt. Tiesas nolēmumu publicēšana citiem mērķiem ir nevis pušu, bet gan valsts uzdevums.

Nav nekāda pamata sprieduma publiskošanu paredzēt tikai intelektuālā īpašuma tiesību lietās. Ja reiz tāds tiesiskās aizsardzības līdzeklis ir leģitimēts, tad tas pēc savas būtības, jēgas un mērķiem ir vienlīdz iederīgs arī citu tiesību nozaru lietās.

Nobeigumā jānorāda, ka, lai intelektuālā īpašuma tiesību tiesiskās aizsardzības process būtu efektīvs, visiem aizsardzības posmiem ir jāstrādā labi un savstarpējā mijiedarbībā – gan pagaidu stadijā, gan izskatot lietu pēc būtības. Darbā sniegtās analīzes gaitā nav konstatēti kādi īpaši apstākļi, kādēļ dažādām intelektuālā īpašuma nozarēm būtu nepieciešami atšķirīgi

⁵³⁶ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lieta Nr. C04237903.

⁵³⁷ Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. Commission of the European Communities, Brussels, 15/10/98, COM(98)569 final. <http://www.iccwbo.org/icceig/index.html> (aplūkots 28.07.2008.).

⁵³⁸ *Adidas AG e Adidas Italy S.p.a. v. La Commerciale Renco S.r.l.; Fao S.p.a. v. Industria Pistoiese Articoli Casalinghi IPAC dei Fratelli Chiti S.r.l. v. Coop. Lombardia coop. a r.l.; Salvatore Ferragamo Italia S.p.a. e Ferragamo Parfums S.p.a. v. Import-export Ongaro Giorgio.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprietà industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.145-146, 174-175, 192-193.

⁵³⁹ Il Codice della proprietà industriale. 10.02.2005. *Il Diritto industriale.* 1, 2005, pp.69-118.

civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi – tātad visus apskatītos līdzekļus var piemērot visu nozaru intelektuālā īpašuma lietās. Tomēr dažādiem tiesību pārkāpumiem ir vajadzīgi dažādi tiesiskās aizsardzības līdzekļi, līdz ar to tiesa nevar piemērot visus līdzekļus visās lietās, bet tai ir jāizraugās atbilstošākie līdzekļi un tie jāpiemēro tā, lai rezultāts būtu taisnīgs ne tikai pret prasītāju, bet arī pret atbildētāju. Vienmēr jāpatur prātā visai precīzo Roberta Šervuda (*Robert Sherwood*) teicienu: „Tiesība bez tiesiskās aizsardzības līdzekļa ir tikai dārga fantāzija.”⁵⁴⁰

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes, kas izteiktas secinājumu un priekšlikumu formā:

1. Izpratne par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem ir dažāda gan Latvijā, gan ārvalstīs, un Latvijas normatīvajos aktos nav tiesiskās aizsardzības līdzekļu definīcijas. Promocijas darba rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādu tiesiskās aizsardzības līdzekļu **definīciju**: „Tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir tiesiski līdzekļi, kurus tiesību subjekts var vērst pret savu tiesību aizskārēju”. Lietojams termins „tiesiskās aizsardzības līdzekļi”, nevis „tiesību aizsardzības līdzekļi”, „pasākumi”, „tiesību izlietošanas piespiedu pasākumi”, „piespiedu līdzekļi” u.tml., līdz ar to **izdarāmi termina grozījumi vairākos normatīvajos aktos**, piemēram, Civilprocesa likuma 250.¹⁷ pantā, Autortiesību likuma 69.pantā.

Savukārt **intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu lietās piemērojamos tiesiskās aizsardzības līdzekļus autore piedāvā definēt kā tiesiskus līdzekļus, kurus intelektuālā**

---

⁵⁴⁰ Sherwood Robert M. The Economic importance of judges. Paper read at International Judges' Conference on Intellectual Property Law, October 1999, Washington DC, The United States of America.

īpašuma tiesību subjekts var vērst pret savu tiesību aizskārēju pārkāpuma novēršanai, pārtraukšanai vai izbeigšanai.

2. Latvijā nav izstrādāta civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu klasifikācija.

Promocijas darba **autore ir izstrādājusi sekojošu iedalījumu:**

- 1) **ārpustiesas** tiesiskās aizsardzības līdzekļi (pašpalīdzības līdzekļi);
- 2) **tiesā īstenojamie** tiesiskās aizsardzības līdzekļi:
  - a) tiesā pirms lietas izskatīšanas pēc būtības lietojamie tiesiskās aizsardzības līdzekļi jeb **pagaidu** līdzekļi (piemēram, pierādījumu un prasības nodrošināšanas līdzekļi, intelektuālā īpašuma tiesību pagaidu aizsardzības līdzekļi);
  - b) tiesas piemērotie tiesiskās aizsardzības līdzekļi, izspriežot lietu pēc būtības, jeb **galīgie** līdzekļi (kaitējuma atlīdzība, galīgais pienākumrīkojums utt.).

Var izšķirt **divus pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu apakšveidus:**

- 1) līdzekļi, kas piemērojami visu nozaru prasības kārtības lietām – t.s. **vispārējie pagaidu** tiesiskās aizsardzības līdzekļi (pierādījumu izprasīšana, pierādījumu nodrošināšana, prasības nodrošināšana);
- 2) līdzekļi, kas piemērojami atsevišķu tiesību nozaru prasības kārtības lietās – t.s. **speciālie pagaidu** tiesiskās aizsardzības līdzekļi. Šie līdzekļi nav kopīgi visām tiesību nozarēm un atšķiras atkarībā no tiesību nozares sakarā ar tās lietu specifiskām īpatnībām. Ir tiesību nozares, kuru lietās speciālo pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu nav, bet intelektuālā īpašuma tiesību lietās tie ir sastopami (pagaidu pienākumrīkojums, kustamas mantas apķīlāšana, tiesības uz informāciju).

Ir autori, kas pie tiesiskās aizsardzības līdzekļiem pieskaita arī **atlīdzību advokāta darba samaksai**, taču **autore to neuzskata par tiesiskās aizsardzības līdzekli**, jo šāda atlīdzība nav vērstā uz pašas materiālās tiesības aizsardzību, bet gan kompensē procesuālus izdevumus, kas rodas citu tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanas procesā.

Savukārt **galīgos civiltiesiskās aizsardzības līdzekļus intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu lietās autore piedāvā iedalīt:**

- 1) galvenie jeb **pamata** līdzekļi (galīgais pienākumrīkojums un kaitējuma atlīdzība);
- 2) **papildus** līdzekļi (pārkāpuma preču iznīcināšana, pārkāpuma preču atsaukšana un tiesas sprieduma publiskošana). Pēdējos var saukt par papildus līdzekļiem tāpēc, ka tos nepiemēro, ja nav piemērots kāds no pamatlīdzekļiem.

Šim iedalījumam ir arī praktiska nozīme, jo **katrs lūgums piemērot katru pamata galīgo tiesiskās aizsardzības līdzekli ir atsevišķs prasījums, par kuru kā atsevišķu**

prasījumu ir maksājama valsts nodeva, savukārt papildus līdzekļi ir papildus prasījumi, par kuriem valsts nodevu maksāt nevajadzētu.

3. **Tiesiskās aizsardzības līdzekļu tiesības regulē tiesības uz atlīdzinājumu par sākotnējās materiālās tiesības aizskārumpu, tātad tās atšķiras gan no materiālajām tiesībām, kas raksturo pašu sākotnējo tiesību, gan no procesuālajām tiesībām, kas palīdz nokļūt no tiesības uz tiesiskās aizsardzības līdzekli.** Tādējādi procesuālās tiesības veido tiltu starp materiālo tiesību un tai pretstatīto tiesiskās aizsardzības līdzekli. Reizēm tiesiskās aizsardzības līdzekļu tiesības var būt ciešāk saistītas ar materiālajām tiesībām, reizēm – ar procesuālajām tiesībām, bet tās nav ne vienas, ne otras.

4. Šobrīd Latvijā intelektuālā īpašuma galīgos tiesiskās aizsardzības līdzekļus paredz Civilprocesa likuma 250.¹⁷ pants un vienlaicīgi arī speciālie materiālo tiesību likumi: Autortiesību likuma 69.panta pirmā daļa, Patentu likuma 64.panta pirmā daļa, likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 28.¹panta pirmā daļa u.c. Latvijas procesuālā likuma un materiālo likumu redakcijas attiecībā uz pieejamiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem nav ne gramatiski, ne saturiski identiskas. Patentu un preču zīmju jomā vienas normas ir Civilprocesa likumā, citas (zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzība) – atrauti no jebkāda citu civiltiesiskās aizsardzības līdzekļu konteksta speciālajos likumos.

Lai novērstu viena un tā paša jautājuma (intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļu) atšķirīgo regulējumu, likumdevējam ir jāizvēlas viens no abiem likumu veidiem, kurā šos jautājumus regulēt. Latvijā intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzekļus var noteikt gan materiālo tiesību aktos (vislabāk – attiecīgo nozaru speciālajos likumos), gan procesuālo tiesību aktos (Civilprocesa likumā; ja vien likumdevējs neizlemj radīt jaunu procesuālo likumu vienīgi intelektuālā īpašuma tiesību procesuālajiem jautājumiem, kas nebūtu ne lietderīgi, ne Latvijas tiesību sistēmā iederīgi). Priekšroka dodama tādai pieejai, ka pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļi tiek regulēti procesuālajā likumā, bet galīgie tiesiskās aizsardzības līdzekļi – materiālo tiesību aktos. Galvenais – vienu līdzekli un tā piemērošanas pamatus nedrīkst vienlaicīgi noteikt gan materiālo tiesību likumos, gan procesuālajā likumā. Līdz ar to Latvijas likumdevējam ir jāizdara attiecīgi grozījumi vai nu intelektuālā īpašuma nozaru speciālajos likumos, vai Civilprocesa likumā. **Iesakāms izslēgt Civilprocesa likuma 250.¹⁷ pantu „Tiesas spriedums intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu un aizsardzības lietās”, pilnveidojot tiesiskās aizsardzības līdzekļu pantus materiālajos likumos.**

5. Lai gan tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanu var ietekmēt daudz un dažādi apsvērumi, **var izdalīt vairākus intelektuālā īpašuma tiesībām raksturīgus apstākļus, kas visbiežāk tiesai būs jāņem vērā, izvēloties pareizo līdzekli un piemērojot to adekvātā apmērā:**

1) intelektuālais īpašums **nav parasts īpašums**: no tā pazīmēm izriet intelektuālā īpašuma priekšmetu pavairošanas neierobežotā iespēja, **viegla nelikumīga izmantošana**. Intelektuālā īpašuma nemateriālais raksturs nozīmē, ka šīs tiesības aizskārumu ir grūtāk konstatēt nekā parastu ķermeniskas lietas zādzību;

2) intelektuālā īpašuma **tiesības ir terminētas**. Tiesai jāizvērtē, vai tiesību īpašnieka monopolstāvokļa termiņš drīz neiztecēs un darbs drīz nekļūs brīvi izmantojams bez licencēm, tomēr ievērojot, ka šīs **tiesības var pagarināt** (īpaši autortiesībās, ja tiek radītas un kļūst aizsargātas darba jaunas formas (piemēram, tulkojumi)) vai ka **tās var izbeigties pirms vispārzināmā likumā paredzētā termiņa** (piemēram, patenta piespiedu licences gadījumā). Nereti ir strīdīga konkrētās intelektuālā īpašuma tiesības piederība vai spēkā esamība, līdz ar to **nedrīkst nelikumīgas izmantošanas gadījumus identificēt ar zādzību**;

3) jāizvērtē, vai **konkrētajām tiesībām ir vairāk industriāls (praktisks) vai kultūras raksturs un izmantojamība**, vai attiecīgie darbi nevarētu piesātināt tirgu līdz tādām apmēram, ka izstumtu no tā konkurējošus produktus, **vai darbi tiek aktīvi izmantoti, kāda rakstura intelektuālā īpašuma tiesība ir pārkāpta un kāda rakstura pārkāpums ir noticis**. Pastāv augstāks prasību līmenis attiecībā uz **komerciāla mēroga pārkāpjošajām darbībām**; ar komerciālu mērogu būtu jāsaprot ne jebkura aktivitāte, kurai ir kaut kāds ekonomisks ieguvums, bet gan situācija, kur pārkāpums tieši vai netieši ir saistīts ar pārkāpēja pamatbiznesa aktivitātēm, īpaši strikti vērsties pret pirātisma un viltošanas gadījumiem. Piemērošanas direktīvas oficiālajā tulkojumā komerciālais mērogs (*commercial scale*) **tulkots nepareizi** – kā komercnolūks, komerciāls raksturs, komercdarbībai raksturīgs daudzums. Reizēm ir svarīgs arī nolūks, tomēr **komerciālā mēroga un tā seku kontekstā svarīgā pazīme ir nevis pārkāpuma izdarītāja psihiskā attieksme pret pārkāpumu, bet gan šī pārkāpuma faktiskais raksturs**;

4) intelektuālā īpašuma tiesībām raksturīga **atbildība neatkarīgi no vainas** jeb t.s. absolūtā vai stingrā atbildību (*strict liability*), t.i., parasti atbildība par intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu iestājas neatkarīgi no atbildētāja uzmanības pakāpes. Taču kritērijus, kas nosaka pārkāpuma esamību vai neesamību, nedrīkst jaukt ar kritērijiem, kas nosaka tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanu. **Latvija nav izmantojusi**

TRIPS līgumā un Piemērošanas direktīvā doto atļauju valstīm diferencēt tiesiskās aizsardzības līdzekļu pieejamību atkarībā no pārkāpēja vainas pakāpes; šis jautājums ir atstāts tiesas ziņā;

5) tiesai vajadzētu ņemt vērā **prasītāja un atbildētāja savstarpējās attiecības**: vai pārkāpums izriet no līguma pārkāpuma, vai ar līgumiskām attiecībām nesaistītas neatļautas darbības. Pirmajā gadījumā pēc piemērotākā līdzekļa tiesai vispirms būs jālūkojas pušu līgumā;

6) intelektuālā īpašuma tiesību raksturs un **regulējums ir radīts divu pretēju interešu rezultātā: tiesību īpašnieku personiskās un mantiskās intereses pret sabiedrības interesēm** (tiesībām baudīt brīvu tirgu bez konkurenci kropļojošiem ierobežojumiem, lai saņemtu labāko un lētāko produktu, un cilvēktiesībām, jo īpaši - tiesībām bagātināties no radītajām kultūras izpausmēm un tiesības uz vārda (izteiksmes) brīvību). Šo interešu līdzsvara trūkuma gadījumā vai nu intelektuālā īpašuma objekti netiek izmantoti, sabiedrība nesaņem pilnīgu informāciju, cieš vārda brīvība un demokrātiskā iekārta, cieš sabiedrības izglītības līmenis, spēcīgais monopolstāvoklis var tikt ļaunprātīgi izmantots godīgas konkurences un brīva tirgus apiešanai (ja intelektuālais īpašums ir pārāk stingri aizsargāts), vai arī attīstās viltošana un pirātisms, kā rezultātā īpašniekiem trūkst līdzekļu turpmākai radošajai, zinātniskajai un saimnieciskajai darbībai, patērētājiem tiek piedāvāti nekvalitatīvi un pat veselību un dzīvību apdraudoši produkti, viltošanas un pirātisma organizētā noziedzība finansē cita rakstura noziedzību un intelektuālā īpašuma īpašniekam trūkst motivācijas radīt un izplatīt jaunus darbus (ja intelektuālais īpašums ir pārāk vāji aizsargāts).

Jāatceras, ka **negodīgās konkurences, publiskās intereses un cilvēktiesību kritēriji vispirms ir atbildētāja attaisnojumi, lai viņš varētu izvairīties no atbildības**, t.i., pie noteiktiem apstākļiem tie var būt iemesli, lai atzītu, ka pārkāpums nav noticis. Svarīgi atšķirt, ka **atbildības attaisnojumi automātiski nav tiesiskās aizsardzības līdzekļu noteikšanas vai nenoteikšanas motīvi, tomēr tie var arī iespaidot tiesiskās aizsardzības līdzekļus.**

6. Pierādījumu nodrošināšanas pamats nostiprināts Civilprocesa likuma 98.panta pirmajā daļā, kas nav redakcionāli veiksmīga. **Labāks 98.panta pirmās daļas formulējums būtu sekojošs: „Ja ir pamats uzskatīt, ka pierādījumu iegūšana vēlāk var būt neiespējama vai apgrūtināta, tiesa vai tiesnesis pēc lietas dalībnieka motivēta pieteikuma var pieņemt lēmumu par pierādījumu nodrošināšanu”.**

7. Šobrīd Civilprocesa likums paredz, ka gan pirms, gan pēc prasības celšanas lēmumu par pierādījumu nodrošināšanu var pieņemt divās procesuālajās kārtībās 10 dienu laikā: to var darīt tiesa tiesas sēdē, noklausoties lietas dalībnieku vai iespējamo lietas dalībnieku viedokļus (*inter partes*), gan arī tiesnesis vienpersoniski *inaudita altera parte* – bez otras puses uzklaušanās un tiesas sēdes rīkošanas. Pēdējā kārtībā to var darīt tikai izņēmuma gadījumos, kas **Civilprocesa likuma 100.panta trešajā daļā noteikti absurdā redakcijā**, paredzot steidzamus gadījumus un intelektuālā īpašuma steidzamus gadījumus (un gadījumus, kad nevar noteikt, kas būs lietas dalībnieki). Šāda **speciāla vienas tiesību nozares lietu pieminēšana nav attaisnojama, jo neatliekams gadījums intelektuālā īpašuma tiesību lietā ir un paliek neatliekams gadījums.**

8. Civilprocesa likums *inaudita altera parte* procedūru pierādījumu nodrošināšanai paredz tikai „neatliekamos gadījumos”, tas ir, ar laika faktoru saistītos īpaši steidzamos gadījumos. **Ātras rīcības nepieciešamības kritērijs pēc būtības attiecas uz visu pierādījumu nodrošināšanu, ne tikai uz *inaudita altera parte* procedūru. Autore uzskata, ka steidzamības atšķiršanas kritērijs ir šāds: ja 15 dienu laikā līdz tiesas sēdei ticami paredzama pierādījumu pieejamības situācijas maiņa, tad gadījums ir saucams par „neatliekamu” un piemērojama *inaudita altera parte* kārtība. Noteikt to, vai pierādījumu pieejamība var mazināties tuvākajās 15 dienās un attiecīgi vai gadījums ir neatliekams, ir atstāts un atstājams tiesneša izvērtēšanai.**

Bez tam, Civilprocesa likums paredz neatliekamības kritēriju, tas ir, tikai laika kritēriju. Tomēr pierādījumu nepieejamību var ietekmēt ne tikai laika paiešana (ne tikai pierādījumu pašu objektīvās īpašības), bet arī cita lietas dalībnieka uzzināšana par to, ka var tikt mēģināts atrast ko tādu, kas viņam nāks par ļaunu (subjektīvais cilvēciskās gribas kritērijs). Pierādījumi var kļūt nepieejami vai grūti pieejami divos pamatgadījumos:

- 1) pierādījumi paši bojājas, izzūd;
- 2) pierādījumus kāda persona bojā, iznīcina vai paslēpj.

Inaudita altera parte procedūrā atbildētājam tiek liegtas svarīgas tiesības – tiesības tikt uzklautam. Lai ierobežotu šādas civilprocesiālas pamattiesības, **jābūt citas svarīgas intereses apdraudējumam: šī interese ir prasītāja tiesība uz savu aizskarto tiesību aizsardzību tiesā. Šai tiesībai var notikt nenovēršams un nelabojams ļaunums (būtisks kaitējums), ja:**

- 1) pierādījumi kļūs nepieejami laika zoba ietekmē;

2) pierādījumi kļūs nepieejami citas personas rīcības dēļ.

Tāpēc *inaudita altera parte* kārtība ir attaisnojama abos gadījumos, bet Civilprocesa likumā tas tā nav paredzēts. Līdz ar to tiek piedāvāta sekojoša Civilprocesa likuma panta daļas redakcija attiecībā uz *inaudita altera parte* kārtības piemērošanas pamatu:

„Ar tiesneša lēmumu pierādījumus bez lietas dalībnieku vai iespējamo lietas dalībnieku uzaicināšanas var nodrošināt, lai novērstu būtisku kaitējumu pieteicēja tiesībām, tikai:

- 1) neatliekamos gadījumos;**
- 2) gadījumos, kad ticami pastāv pierādījumu iznīcināšanas iespēja, citām personām uzzinot par pierādījumu nodrošināšanas pieteikumu;**
- 3) gadījumos, kad nevar noteikt, kas būs lietas dalībnieki.”**

9. Negatīvi vērtējams, ka pierādījumu nodrošināšanai *inaudita altera parte* (kad gadījums ir neatliekams - īpaši steidzams) un *inter partes* (kad gadījums nav neatliekams - nav īpaši steidzams) Civilprocesa likums paredz vienādu pieteikuma izlemšanas termiņu – 10 dienas no tā saņemšanas dienas. Tas ir pretrunā ar neatliekamības koncepciju. Vienlaicīgi netiek sasniegts *inaudita altera parte* procedūras mērķis, un tās piemērošana vairs nav attaisnojama. Līdz ar to **Civilprocesa likumā jāparedz atšķirīgs laiks pieteikuma izskatīšanai *inaudita altera parte* un *audita altera parte*. Par pirmā veida kārtību būtu ieteicams noteikt, ka pieteikumu par pierādījumu nodrošināšanu tiesnesis izlemj ne vēlāk kā nākamajā dienā pēc pieteikuma pieņemšanas (līdzīgi kā prasības nodrošināšanas gadījumos). Attiecībā uz otrā veida kārtību iesakāms likumā paredzēt, ka tiesas sēdi nosaka 15 līdz 30 dienu laikā no pieteikuma saņemšanas dienas tiesā. Līdzīgi termiņi iestrādājami nodaļās par prasības nodrošināšanu un pagaidu aizsardzības noteikšanu.**

10. Civilprocesa likums *inaudita altera parte* procedūru pierādījumu nodrošināšanai pieļauj tikai tajos gadījumos, kad pieteikums par pierādījumu nodrošināšanu iesniegts pirms prasības celšanas. Šāds ierobežojums nav attaisnojams, līdz ar to autores piedāvātā likuma redakcija aptver pierādījumu nodrošināšanu gan pirms, gan pēc prasības celšanas. Līdzīgi **prasība būtu nodrošināma un citi pagaidu aizsardzības līdzekļi būtu piemērojami *inaudita altera parte* visās procesa stadijās.**

11. Prasības nodrošināšanas pamats ir ietverts Civilprocesa likuma 137.panta pirmajā daļā, kas nosaka: „Ja ir pamats uzskatīt, ka tiesas sprieduma izpilde lietā varētu kļūt apgrūtināta vai neiespējama, tiesa vai tiesnesis pēc prasītāja motivēta pieteikuma var pieņemt

lēmumu par prasības nodrošināšanu.” Prasības nodrošināšanas pamats praksē ticis nepamatoti sašaurināts vai paplašināts, piemēram, vārdi „**ja ir pamats uzskatīt**” reizēm nepareizi attiecināti uz prasītāja subjektīvo viedokli, taču „**pamats uzskatīt**” jāsaprot nevis kā pieteicēja subjektīvais uzskats, bet gan objektīvi lietā konstatējami apstākļi, kas var liecināt par problēmām sprieduma izpildē. Tiesa, izvērtējot visus pieteicēja piestādītos motīvus, izlemj, vai šie motīvi patiešām līdz saprātīgas ticamības pakāpei pamato sprieduma neizpildes risku.

Tas var notikt, ja atbildētājam nebūs īpašuma, uz ko vērst piedziņu, kas, savukārt, ir iespējams **divu iemeslu dēļ:**

- 1) **nauda un manta samazinās atbildētāja neveiksmīgas saimniekošanas rezultātā;**
- 2) **nauda un manta samazinās atbildētāja ļaunprātīgas (negodprātīgas) rīcības rezultātā.**

Prasības nodrošinājums jāpiemēro atbilstoši tā jēgai un mērķim un vispārīgiem tiesību principiem, jo īpaši **samērīgumam**, t.i., lai dotu prasītājam priekšroku, viņa **interesei ir jābūt nopietni apdraudētai, un šis apdraudējums ir jāsamēro ar atbildētāja intereses apdraudējumu**. Lai to izdarītu, ir jāizvērtē abu interešu aizskāruma saprātīgi secināmās sekas. Bez tam, reizēm bez abu pušu interesēm lietā var parādīties vēl citas intereses, kuru aizsardzība likumdevējam ir svarīga, piemēram, sabiedrības intereses. Tātad **prasību var nodrošināt, ja:**

- 1) **tā ir pirmšķietami (*prima facie*) pamatota;**
- 2) **to nenodrošinot, apmierinoša sprieduma izpilde var kļūt neiespējama vai tik apgrūtināta, ka radīs prasītājam būtisku kaitējumu;**
- 3) **pušu interešu balanss ir par labu prasības nodrošināšanai.**

Šādus priekšnoteikumus jānostiprina Civilprocesa likuma 137.panta pirmajā daļā.

12. *Inaudita altera parte* procedūra prasības nodrošināšanā piemērojama un tātad atbildētājam tiesības uz uzklaušīšanu liedzamas tikai tad, **ja pastāv prasītāja tiesības uz savu aizskarto tiesību aizsardzību tiesā būtisks apdraudējums**. Šai prasītāja tiesībai var notikt nenovēršams un nelabojams ļaunums (**būtisks kaitējums**), ja:

- 1) **nauda un manta samazinās īpaši ātri atbildētāja neveiksmīgas saimniekošanas rezultātā (laika faktors – nevar gaidīt 15 dienas līdz tiesas sēdei);**
- 2) **nauda un manta nekavējoties samazināsies atbildētāja ļaunprātīgas rīcības rezultātā, uzzinot par iespējamo piedziņu (cilvēciskais faktors – nevar ziņot atbildētājam par sēdi).**

Inaudita altera parte kārtība ir attaisnojama abos šajos gadījumos.

13. Viens no galvenajiem intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības līdzekļiem ir līdzeklis, kuru angļu valodā apzīmē ar vārdu *injunction*. (Skoti lieto terminu *interdict*.) Tas ir tiesas rīkojums atbildētājam un citām personām veikt noteiktas darbības pārkāpuma pārtraukšanai vai tiesas aizliegums atbildētājam un citām personām veikt konkrētas prasītāja intelektuālā īpašuma tiesības pārkāpjošas darbības. Tik garš apzīmējums šim jēdzienam latviešu valodā ir acīmredzami neparocīgs, taču Latvijas tiesību zinātnē (ne tiesību aktos, ne vārdnīcās, ne literatūrā) nav īsa, precīza un pareiza *injunction* tulkojuma latviešu valodā. Izpētes gaitā, tai skaitā konsultāciju ar Zinātņu Akadēmijas Terminoloģijas komisiju rezultātā **autore izvirza aizstāvēšanai kā piemērotāko *injunction* apzīmējumu vārdu „pienākumrīkojums”.**

14. Latvijā nav pienākumrīkojuma definīcijas un klasifikācijas. Autore piedāvā šādu pienākumrīkojuma **definīciju: „Pienākumrīkojums ir tiesiskās aizsardzības līdzeklis, ar kuru tiesnesis vai tiesa uzliek pienākumu atbildētājam vai citai personai, kas veicina tiesību pārkāpumu, veikt noteiktas darbības prasītāja tiesību pārkāpuma vai iespējama pārkāpuma pārtraukšanai (pozitīvais pienākumrīkojums) vai atturēties no prasītāja tiesības pārkāpjošu vai iespējami pārkāpjošu konkrētu darbību veikšanas (negatīvais pienākumrīkojums).”**

Pienākumrīkojumus **var klasificēt divos veidos**. Pirmkārt, pienākumrīkojumi var būt **pozitīvi** (uzliek pienākumu veikt noteiktas darbības) un **negatīvi** (aizliedz veikt noteiktas darbības). Otrkārt, pienākumrīkojumi var būt **pagaidu** (piemēro tiesnesis vai tiesa lēmumā pirms lietas izskatīšanas pēc būtības iespējama pārkāpumu gadījumos) vai **galīgie** (piemēro tiesa spriedumā, izskatot lietu pēc būtības, ja ir konstatēts pārkāpums).

Pagaidu pienākumrīkojumu nedrīkst jaukt ar prasības nodrošināšanu. Tie ir divi dažādi līdzekļi ar dažādu būtību un mērķiem: pagaidu pienākumrīkojums ir paredzēts pārkāpuma nepieļaušanai vai pārtraukšanai, bet prasības nodrošinājums – apmierinoša sprieduma izpildes nodrošināšanai. **Abus līdzekļus var piemērot vienlaicīgi vienā lietā, bet katru uz sava pamata.**

15. Latvijā pagaidu pienākumrīkojumu veidi ir noteikti nesistematizēti un nepilnīgi Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta trešajā daļā kopā ar citu intelektuālā īpašuma speciālo pagaidu līdzekli – kustamas mantas apķīlāšanu, abus apvienojot zem nosaukuma „pagaidu aizsardzības līdzekļi”. Civilprocesa likuma **250.¹⁰panta trešās daļas 3.trešajā punktā minētais līdzeklis ir negatīvais pienākumrīkojums, bet Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta**

trešās daļas otrajā punktā minētais līdzeklis ir viens no pozitīvā pienākumrīkojuma apakšveidiem. Tātad Latvijas likumdevējs bez loģiska pamata intelektuālā īpašuma pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļus Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta trešajā daļā ir klasificējis šādi: pirmajā punktā ietvēris vienu atsevišķu tiesiskās aizsardzības līdzekli, otrajā punktā – otra tiesiskās aizsardzības līdzekļa viena veida vienu apakšveidu un trešajā punktā – tā paša otra tiesiskās aizsardzības līdzekļa otru veidu bez apakšveidu uzskaitījuma. (Trešajā punktā izvērstie apakšveidi ir nevis paša tiesiskās aizsardzības līdzekļa apakšveidi, bet gan līdzekļa adresātu iespējamie veidi). Autore piekrīt, ka pozitīvie pienākumrīkojumi un negatīvie pienākumrīkojumi likumā var tikt izdalīti atsevišķi, ja vien kāda no pienākumrīkojuma izpausmēm netiek nepamatoti izslēgta kā pašreizējā redakcijā un ja ir pietiekami skaidri saprotams, ka **pozitīvais un negatīvais pagaidu pienākumrīkojums pēc būtības ir viens pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzeklis ar vienu un to pašu piemērošanas pamatu un kārtību.** Līdz ar to **jāizdara atbilstoši grozījumi Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta trešajā daļā, piemēram, katrā daļas punktā paredzot vienu pagaidu līdzekli.**

16. Latvijā pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanas pamats noteikts nepilnīgi Civilprocesa likuma 250.¹⁰panta pirmajā daļā: „Ja ir pamats uzskatīt, ka intelektuālā īpašuma tiesību subjekta tiesības tiek pārkāptas vai varētu tikt pārkāptas, tiesa pēc prasītāja motivēta pieteikuma var pieņemt lēmumu par pagaidu aizsardzības līdzekļa noteikšanu.” Arī praksē konstatējamās nopietnas piemērošanas problēmas. Autore rekomendē **pagaidu pienākumrīkojuma pamatu izteikt sekojošā redakcijā: „Tiesa pēc prasītāja motivēta pieteikuma var noteikt pagaidu pienākumrīkojumu, ja:**

- 1) **pastāv pietiekams pamats uzskatīt, ka prasītājam pieder intelektuālā īpašuma tiesība;**
- 2) **ja pastāv pietiekams pamats uzskatīt, ka prasītājam piederošā intelektuālā īpašuma tiesība tiek pārkāpta vai tiks pārkāpta;**
- 3) **ja pastāv pietiekams pamats uzskatīt, ka ar minēto pārkāpumu prasītājam tiek nodarīts vai tiks nodarīts būtisks kaitējums gadījumā, ja pagaidu pienākumrīkojums netiks piemērots;**
- 4) **ja interešu balanss ir par pagaidu pienākumrīkojuma noteikšanu.”**

Šos apstākļus būtu jāvērtē kopsakarā, pieturoties pie tādas priekšnoteikumu izvērtēšanas secības kādā tie šeit minēti.

Pirmie divi priekšnoteikumi ietver sevī nepieciešamību **izvērtēt prasības pirmšķietamo pamatotību** no šajā procesa stadijā saprātīgi iespējamiem pierādījumiem. Vērtēšana jāveic, apsverot prasības būtību (saturu), nevis vienīgi formālo pusi (rekvizītus),

taču tas jādara tikai līdz tādām līmenim, lai tiesa vai tiesnesis šajā stadijā gūtu pārlicību, ka prasībai ir labas iespējas tikt apmierinātai un prasība nav acīmredzami triviāla, nepamatota, nenozīmīga attiecībā pret prasītājiem līdzekļiem vai iesniegta nelabā ticībā; šajā procesa stadijā tiesas funkcijas nav skatīt lietu pēc būtības un izlemt ar prasības būtību saistītus sarežģītus tiesību vai faktu jautājumus.

Trešais kritērijs par būtiskā kaitējuma izvērtēšanu ietver sevī arī apsvērumu par to, vai tas ir nelabojams, respektīvi, vai cits tiesiskās aizsardzības līdzeklis nav pietiekams prasītāja interešu aizsardzībai, jo īpaši, vai kaitējuma monetārā atlīdzība nav adekvātākais līdzeklis. Nebūs pamata pagaidu pienākumrīkojumam, ja prasībā netiks lūgts spriedumā noteikt galīgo pienākumrīkojumu. Tāpat būtiska kaitējuma parasti nebūs, ja darba komerciāla izmantošana jau ir beigusies, ja pārkāpuma atkārtotāšanās risks ir ļoti mazs vai prasītājs pagaidu pienākumrīkojumu neprasa savlaicīgi pēc tiesību pārkāpuma atklāšanas.

Trešajā kritērijā arī ietilpst apsvērumi par to, vai nepietiek, ka atbildētājs iemaksā nodrošinājumu prasītāja iespējamo zaudējumu nodrošināšanai vai sniedz citu līdzvērtīgu garantiju, kas gan Civilprocesa likuma 30.²nodaļā nav speciāli paredzēts (250.¹²panta trešā daļa paredz iespēju prasītājam nodrošināt atbildētāja zaudējumus, bet ne otrādi), bet autore uzskata, ka nav ne tiesisku, ne faktiski šķēršļu šāda nodrošinājuma došanai arī no atbildētāja puses.

Ceturtajā kritērijā var ietilpt visdažādāko apstākļu un interešu izvērtēšana, kuru esamība ir atkarīga no konkrētās lietas rakstura un kuru uzskaitījums nekad nevar būt izsmelošs (piemēram, līdzautorība, sabiedrības intereses utt.).

Līdzīgs pamats nosakāms kustamas mantas apķīlāšanai kā intelektuālā īpašuma speciālajam pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzeklim.

17. Kustamas mantas apķīlāšana Civilprocesa likuma 30.²nodaļas ietvaros ir pagaidu speciālais intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzeklis, kas paredzēts ne jebkādas, bet tikai tādas kustamas mantas apķīlāšanai, ar kuru, iespējams, tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības. Šo līdzekli **nedrīkst jaukt ar kustamas mantas apķīlāšanu prasības nodrošināšanas ietvaros**, jo līdzekļu piemērošanas pamati un mērķi ir atšķirīgi. Kustamas mantas apķīlāšanai kā intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzeklim ir pagaidu pienākumrīkojuma piemērošanas pamati, bet kustamas mantas apķīlāšanai kā intelektuālā īpašuma tiesiskās aizsardzības līdzeklim – prasības nodrošināšanas pamati. Tāpat atšķirīgi ir mērķi: kustamas mantas apķīlāšana kā intelektuālā īpašuma pagaidu aizsardzības līdzeklis ir paredzēta pārkāpuma nepieļaušanai vai pārtraukšanai, bet prasības nodrošinājums

– apmierinoša sprieduma izpildes nodrošināšanai. Prasības nodrošināšanai apķīlātā kustamā manta apmierinoša sprieduma gadījumā varēs tikt izmantota prasījuma apmierināšanai, bet intelektuālā īpašuma lietās manta, kas apķīlāta pārkāpuma pārtraukšanai, nekad nevarēs tikt izmantota šādiem mērķiem – tā gandrīz vienmēr būs iznīcināma. **Vienā intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpuma lietā ir iespējams piemērot pat abas divas dažādās kustamās mantas apķīlāšanas.**

Tāpat kustamas mantas apķīlāšana pārkāpuma pārtraukšanai ir jāatšķir no pierādījumu nodrošināšanas, jo pēdējai ir pavisam cits mērķis – nevis pārtraukt pārkāpumu, bet gan nodrošināt pierādīšanas iespējamību.

18. Gan pagaidu pienākumrīkojumu, gan kustamas mantas apķīlāšanu kā intelektuālā īpašuma speciālo pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekli var piemērot ***inaudita altera parte procedūrā*** līdzīgos termiņos, stadijās un uz līdzīgiem principiem kā pierādījumu un prasības nodrošināšanas gadījumos – būtiskā kaitējuma prasītāja interesēm riska dēļ nevar gaidīt 15-30 dienas līdz tiesas sēdei vai prasītāja plānus nevar darīt zināmus atbildētājam.

19. Gan pierādījumu nodrošināšanas, gan prasības nodrošināšanas, gan speciālo intelektuālā īpašuma pagaidu līdzekļu piemērošanas pamats prasītājam ir ne tikai jānorāda, bet arī jāpierāda jebkurā procesa stadijā: jāiesniedz pierādījumi, kas apliecina prasītāja tiesību pēc saistības un nepieciešamību piemērot prasīto līdzekli. Šo faktu pierādīšanas standarts pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu piemērošanā ir augstāks nekā pie lietas ierosināšanas, bet zemāks nekā lietas izskatīšanā pēc būtības, taču pierādīšanas pienākums pastāv un ir jārealizē vismaz līdz saprātīgas ticamības līmenim ar šajā stadijā saprātīgi iespējamiem pierādījumiem. **Civilprocesa likuma 99.pantu vēlams papildināt ar otro daļu, kas paredzētu nepieciešamību pievienot saprātīgi iespējamus pierādījumus, kas pierādītu pierādījumu nodrošināšanas pamatu. Prasības nodrošināšanas un pagaidu aizsardzības līdzekļu nodaļās pierādīšanas pienākums no pantiem par līdzekļu piemērošanu pirms prasības celšanas ir pārnesams uz vispārīgajiem prasības nodrošināšanas un pagaidu aizsardzības līdzekļu pantiem.**

20. Pierādījumu nodrošināšanas, prasības nodrošināšanas un pagaidu aizsardzības līdzekļu piemērošanas gadījumā atbildētājam ir jābūt nodrošinātām trīs garantijām pret viņa tiesību nepamatotu aizskaršanu:

- 1) atbildētāja tiesībām pārsūdzēt lēmumu; Šī garantija pašlaik pienācīgi nepastāv. Civilprocesa likumā jānostiprina vismaz šādi minimālie standarti: ja lēmums

pieņemts *inaudita altera parte*, tad atbildētājam, kurš nav apmierināts ar lēmumu, vispirms ir jāgriežas tajā pašā tiesā ar lūgumu pārskatīt minēto lēmumu. Pēc tam tādu lēmumu var pārsūdzēt abas puses augstākas instances tiesai. Ja lēmums tika pieņemts *inter partes*, tad abas puses par to uzreiz var iesniegt blakus sūdzību augstākas instances tiesai;

2) prasītāja pienākumam celt prasību ne vēlāk kā 30 dienu laikā;

3) atbildētāja tiesībām prasīt zaudējumu nodrošināšanu un atlīdzināšanu. Pirmkārt, likumdevējam būtu jāgroza Civilprocesa likums, pieļaujot nodrošināt atbildētāja zaudējumus visās procesa stadijās. Otrkārt, šī atbildētāja garantija ierobežo prasītāja tiesības uz brīvu griešanos tiesā, līdz ar to samērīgs ar leģitīmo mērķi ierobežojums būs tikai tad, ja Civilprocesa likuma 103.²pants, 143.pants un 250.¹⁵pants tiks piemērots kā radošs zaudējumu atlīdzības pienākumu ne jebkurā gadījumā, kad prasība nav nonākusi līdz apmierināšanai, bet tikai tad, ja to būs izraisījusi prasītāja negodprātīga rīcība, kas pretēja labas ticības izpratnei, prasītāja ļaunprātīga savu tiesību izmantošana. Treškārt, minētie panti grozāmi, paredzot atbildētājam tiesības prasīt nevis tikai zaudējumu atlīdzību, bet gan kaitējuma atlīdzību vai vismaz kompensāciju, kas ietvertu ne tikai materiālos zaudējumus, bet arī nemateriālo kaitējumu (morālo kaitējumu un kaitējumu reputācijai). Ar Civilprocesa likuma 103.²pantu, 143.pantu un 250.¹⁵pantu pašreizējās redakcijās Latvijas valsts neizpilda TRIPS līgumā un Piemērošanas direktīvā uzliktos pienākumus.

21. Civilprocesa likuma 250.¹⁶pantā paredzētās tiesības uz informāciju ir atsevišķs tiesiskās aizsardzības līdzeklis, ko nedrīkst jaukt ar pierādījumu izprasīšanu vai pierādījumu nodrošināšanu, šos līdzekļus pat var piemērot vienlaicīgi. Pareizāk šo līdzekli būtu saukt par informācijas pieprasīšanu, nevis par tiesībām uz informāciju, jo tiesības uz informāciju ir prasītāja tiesības, kuru nodrošināšanai atbilstošs līdzeklis ir informācijas pieprasīšana.

Informācijas pieprasīšana faktiski uzliek par pienākumu radīt jaunus pierādījumus, nevis iesniegt vai nostiprināt esošos. Tiesības uz informāciju nav par neierobežotu tematu loku: informāciju var pieprasīt tikai par preču vai pakalpojuma izcelsmi un to izplatīšanu likumā noteiktajā apmērā. **Komerciālā mēroga obligātais kritērijs izslēdz no informācijas pieprasījuma adresātu loka labticīgus galapatērētājus.**

22. No pienākuma atbildēt uz informācijas pieprasījumu likumdevējam būtu jāatbrīvo tās pašas personas, kuras ir atbrīvotas no pienākuma liecināt, tas ir,

Civilprocesa likuma 107.panta pirmajā daļā noteiktās personas. Tad tiesai informācijas pieprasījumā būtu jāizskaidro minētajām personām to tiesības atteikties atbildēt uz informācijas pieprasījumu pēc būtības. Minētais īstenojams, **Civilprocesa likuma 30.² nodaļu papildinot ar jaunu pantu pēc Civilprocesa likuma 107.panta parauga, tajā vārdu „liecināt” aizstājot ar vārdiem „atbildēt uz informācijas pieprasījumu”.**

23. **Nepastāv pienācīgs intelektuālā īpašuma pagaidu tiesiskās aizsardzības līdzekļu izpildes nodrošināšanas mehānisms**, tas ir sekas, ja līdzekļa adresāts neizpilda tiesas noteikto. Minētais rada nopietnus draudus šo līdzekļu efektivitātei, jo īpaši pierādījumu izprasīšanai un informācijas pieprasīšanai. Piemēram, 25 latu vai 50 latu maksimālie naudas sodi nav pietiekamai tiesvedības mērķu sasniegšanai. Bez tam, Civilprocesa likuma 150.pants attiecas tikai uz lietas dalībniekiem, bet informācijas pieprasījuma adresāti var būt arī citas personas, kurām nav vai vēl nav lietas dalībnieka statusa. Šajā sakarā likumdevējam būtu jādarbojas divos virzienos: pirmkārt, **jāpieņem grozījumi Civilprocesa likumā, ar kuriem būtu ieviesta atbildība arī citām personām par pienācīgu neatbildēšanu uz tiesas pieprasījumu, un, otrkārt, jāpalielina maksimālā naudas soda apmērs**, bez tam, uz visu kategoriju, ne tikai intelektuālā īpašuma, tiesību lietām.

Līdzīgi jāpalielina sankcijas par galīgo tiesiskās aizsardzības līdzekļu nepildīšanu.

24. Tādas kustamas mantas apķīlāšana, ar kuru, iespējams, tiek pārkāptas intelektuālā īpašuma tiesības, kā arī tiesības uz informāciju par šīs mantas izcelsmi un izplatīšanu ir līdzekļi, kas pamatoti pieejami tikai intelektuālā īpašuma tiesību īpašniekiem. Savukārt **pagaidu pienākumrīkojums var būt piemērots ne tikai intelektuālā īpašuma lietām, bet arī citu civiltiesību nozaru lietām**. Tātad jāveicina pagaidu pienākumrīkojuma plašāka pielietojamība, pirmkārt jau noteikšana tiesību aktos.

25. Galīgie tiesiskās aizsardzības līdzekļi prasītājam ir pieejami spriedumā pēc tam, kad lieta ir izskatīta pēc būtības un izskatīšanas rezultātā ir konstatēts pārkāpums. Autore uzskata, ka **Latvijā intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai ir jābūt pieejamiem šādiem galīgajiem tiesiskās aizsardzības līdzekļiem: galīgajam pienākumrīkojumam, zaudējumu atlīdzībai, nemantiskā kaitējuma atlīdzībai, atbildētāja peļņas piedziņai (pamatlīdzekļi) un pārkāpuma preču iznīcināšanai, pārkāpuma preču atsaukšanai un tiesas sprieduma publiskošanai (papildlīdzekļi).**

No Autortiesību likuma ir izslēdzami līdzekļi, kas vispār nav uzskatāmi par tiesiskās aizsardzības līdzekļiem vai arī neatbilst līdzekļu mērķiem vai Latvijas tiesību

sistēmai: tiesības tiesību subjektam prasīt, lai persona, kura prettiesiski izmantojusi autortiesību vai blakustiesību objektu, atzīst autortiesību vai blakustiesību subjektu tiesības, tiesības tiesību subjektam prasīt, lai persona, kura prettiesiski izmanto autortiesību vai blakustiesību objektu, atjauno iepriekšējo stāvokli, kāds bija līdz tiesību pārkāpšanai, vai neapdraud radošo darbību.

Latvijas tiesībās nav ieviešami tādi citās valstīs ir pazīstami monetāro atlīdzību veidi kā likumā noteiktā atlīdzība (*statutory damages*), simboliskā atlīdzība (*symbolic or nominal damages*) un sodošā atlīdzība (*punitive or exemplary damages*), vai papildus nemantiskā kaitējuma atlīdzība sakarā ar pārkāpuma ārkārtējo raksturu (*aggravated damages*) atsevišķa atlīdzības līdzekļa veidā.

Latvijas tiesībās nav paredzami tādi citās valstīs sastopami papildus galīgie tiesiskās aizsardzības līdzekļi kā pārkāpuma preču nodošana prasītājam, kaitējuma atlīdzības piedziņas vēršana uz pārkāpuma precēm un to izgatavošanas iekārtām vai atbrīvošanās no pārkāpuma precēm ārpus tirdzniecības kanāliem vēl kādā citā iepriekšminētā veidā, lai tās vairs nav ne atbildētāja, ne prasītāja rīcībā.

26. Galīgā pienākumrīkojuma definīcija Latvijas tiesībās nav sastopama, līdz ar to autore piedāvā šādu definīciju: „Galīgais pienākumrīkojums ir galīgais civiltiesiskās aizsardzības līdzeklis, ar kuru tiesa spriedumā uzliek pienākumu atbildētājam vai citai personai, kas veicina tiesību pārkāpumu, veikt noteiktas darbības prasītāja intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpuma pārtraukšanai (pozitīvais pienākumrīkojums) vai atturēties no prasītāja intelektuālā īpašuma tiesības pārkāpjošu konkrētu darbību veikšanas (negatīvais pienākumrīkojums).”

Galīgais pienākumrīkojums ir iespējams visu veidu intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzībai, un to parasti piemēro, ja ir konstatēts pārkāpums, bet tiesa to var arī atteikt. Tomēr atteikšana ir pamatota tikai izņēmuma gadījumos, jo, ja tiesa atsaka pienākumrīkojuma piemērošanu un tā vietā piešķir zaudējumu atlīdzību, tad tiesa faktiski legalizē nodarījumu, atņem prasītājam tiesības lemt par sava darba izmantošanu un uzspiež piespiedu licenci. Atteikšanu var ietekmēt dažādi apstākļi (sabiedrības intereses, vārda brīvība, līdzautorība, nesamērīgi smagas sekas atbildētājam utt.). Ņemot vērā atteikuma iemeslu lielo skaitu un dažādo raksturu, tos nav jānosaka likumā, izņemot vienu gadījumu: likumā jāiestrādā norma, ka galīgo pienākumrīkojumu nepiemēro, ja prasītājs licencē savu produktu un atbildētājam būtu brīvi pieejama prasītāja izsniegta licence, ja viņš to būtu lūdzis. Parasti tas attieksies uz mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijām.

27. Tiesu prakse liecina par to, ka līdz 2007.gadam likumos pieļautā „kompensācija pēc tiesas ieskata” tika nepareizi piemērota, kompensāciju nosakot bez pienācīgiem motīviem, līdz ar to **pozitīvi vērtējama likumdevēja atteikšanās no kompensācijas pēc tiesas ieskata par labu konkrētiem kaitējuma atlīdzības veidiem.** Taču arī pašreizējās normas ir grozāmas (saskaņā ar turpmākajām tēzēm), jo tās nepamatoti ierobežo intelektuālā īpašuma tiesību subjekta tiesības un ar tām Latvija neizpilda TRIPS līguma un Piemērošanas direktīvas prasības.

28. Autortiesību likuma 69.¹panta, likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 28.¹panta un Patentu likuma 64.panta otrās daļas nepareizi paredz, ka, nosakot zaudējumu atlīdzības apmēru, var ņemt vērā arī tās personas negodīgi gūto peļņu, kura prettiesiski izmantojusi autortiesību objektu. Pirmkārt, atšķirībā no Piemērošanas direktīvas šī frāze Latvijas likumos attiecināta tikai uz zaudējumu atlīdzību, nevis kompensācijas noteikšanu plašākā nozīmē. Otrkārt, arī Piemērošanas direktīvas teksts nav veiksmīgs: **nebūtu veicināma izpratne par pārkāpēja gūtās peļņas saistību ar prasītāja zaudējumiem vai kompensāciju (kā kompensējošā rakstura atlīdzību).** Reizēm atbildētāja gūtajai peļņai var būt nozīme, lai aprēķinātu prasītāja iespējamus zaudējumus, tomēr **primāri atbildētāja negodīgi gūtās peļņas piespriešana ir atsevišķs tiesiskās aizsardzības līdzeklis, nevis zaudējumu atlīdzības apmēra noteikšanas metode.** Atbildētāja gūtā peļņa automātiski nav prasītāja zaudējumi; prasītājs var būt cietis zaudējumus ne tikai atbildētāja prettiesiskās rīcības dēļ, bet arī daudzu citu apstākļu dēļ.

29. Autortiesību likuma 69.¹panta, likuma „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm” 28.¹panta un Patentu likuma 64.panta trešās daļas nepareizi paredz, ja faktisko zaudējumu atlīdzības apmēru nevar noteikt saskaņā ar šo pantu otrajām daļām, zaudējumu atlīdzības apmērs nosakāms atbilstoši tai summai, kuru autortiesību subjekts varētu saņemt par autortiesību objekta izmantošanas atļaujas izsniegšanu. **Iespējamās licences maksājums ir zaudējumu kalkulācijas veids, un reizēm tā ir piemērotākā zaudējumu aprēķināšanas metode, piemēram, gadījumos, kad atbildētājam būtu brīvi pieejama prasītāja izsniegta licence, ja vien atbildētājs to būtu lūdzis** (lietās, kur prasītājs ir mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācija). Taču **šī iespēja nedrīkst būt ar atrunu, ka šādi zaudējumu atlīdzības apmērs nosakāms, ja faktisko zaudējumu atlīdzības apmēru nevar noteikt citādi.**

Ja zaudējumi tiek novērtēti pēc licences maksas metodes, tad tam parasti ir jābūt apmēram, par kādu licenciārs un pārkāpējs slēgtu darījumu. Ja tas realitātē nebūtu

iespējams, bet cita zaudējumu atlīdzināšanas metode neder, tad ir jānosaka iedomātu licences maksu, kur kompensācijas pamatā ir naudas summa, par kādu būtu vienojušies sadarboties gribošs licences devējs ar sadarboties gribošu licences ņēmēju. Lai gan pušu sarunas ir hipotētiskas, licenci saņemt gribošais licenciāts un licencēt gribošais licenciārs vienmēr ir konkrētās puses konkrētajā tirgū, un tiek pieņemts, ka viņas vēlas viena ar otru vienoties par licenci.

Tāpēc šādās lietās nav pamatoti piespriest zemāku zaudējumu atlīdzību nekā parastie mantisko tiesību kolektīvā pārvaldījuma organizācijas tarifi. Šāda rīcība nekādi nevar būt taisnīga, jo nostāda pārkāpēju izdevīgākā situācijā nekā personu, kas likumu nav pārkāpusi un ir ieguvusi licenci tiesiskā ceļā.

30. **Atrautās peļņas metode un licences maksas metode ir divas izplatītākās zaudējumu aprēķināšanas metodes intelektuālā īpašuma lietās.** Reizēm var lietot abas vienlaicīgi. Lai gan pēc vispārēja principa kaitējuma kompensācija (un arī atbildētāja peļņas piedziņa) var tikt piemērotas papildus galīgajam pienākumrīkojumam, ar galīgo pienākumrīkojumu nav savienojama licences maksas metode.

31. TRIPS līgums un Piemērošanas direktīva paredz iespēju kompensēt jebkuru nemantisku kaitējumu, ja tas nodarīts ar intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu. Latvijas intelektuālā īpašuma tiesību normatīvie akti lieto terminu morālais kaitējums, nevis nemantiskais kaitējums. **Morālais kaitējums Civillikuma 1635.panta izpratnē nav jebkurš nemantisks kaitējums**, bet tikai fiziskas vai garīgas ciešanas. Fiziskas vai garīgas ciešanas piemīt fiziskai personai, taču **nemantiskais kaitējums var būt arī juridiskai personai**. Līdz ar to vai nu **grozāma Civillikuma 1635.pantā noteiktā morālā kaitējuma definīcija, vai arī intelektuālā īpašuma likumos nosakāmas tiesību īpašnieka tiesības prasīt nemantiskā kaitējuma atlīdzību**. Kamēr grozījumi nav izdarīti, autore uzskata, **nemantisko kaitējumu var piedzīt, pamatojoties uz Satversmes 92.pantu** (nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu) **un Civillikuma 1635.panta pirmo daļu** (katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums, dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot). Morālais kaitējums ir tikai viens no Civillikuma 1635.pantā minēto kaitējumu veidiem, un morālā kaitējuma atlīdzināšanas pienākums neizslēdz pienākumu atlīdzināt arī pārējo nemantisko kaitējumu.

32. Nemantiskā kaitējuma kompensācijas apmērs nosakāms pēc tiesas ieskata, ņemot vērā kaitējuma raksturu, tai skaitā smagumu un sekas. Jāievēro Civillikuma 5.pants

skaidrojums, ka, kad lieta jāizšķir pēc tiesas ieskats vai atkarībā no svarīgiem iemesliem, tad tiesnesim jāspriež pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem. Savukārt **taisnības apziņa nav konkrētā tiesneša vai lietas dalībnieka subjektīvā izpratne par taisnīgumu, bet gan jāizsecina no *ratio iuris*.**

Nereti ar vienu pārkāpumu tiek nodarīts gan mantiskais, gan nemantiskais kaitējums, un atlīdzība ir nosakāma par katru no tiem.

33. **Atbildētāja negodīgi gūtās peļņas piedzina par labu prasītājam ir patstāvīgs tiesiskās aizsardzības līdzeklis.** Tam nav vis kompensācijas, bet gan restitūcijas funkcija: tā mērķis ir liegt pārkāpējam negodīgi gūto labumu, nevis kompensēt prasītāja mantas samazinājumu. Šim līdzeklim ir citi piemērošanas principi nekā zaudējumu atlīdzībai: zaudējumi ir jāatlīdzina, ja vien prasītājs tos var pierādīt, bet **atbildētāja peļņas piespriešana pēc savas izcelsmes ir līdzeklis, ko tiesa var piemērot pēc sava ieskats.** **Atbildētāja peļņas piedzina kā atsevišķs tiesiskās aizsardzības līdzeklis ir iestrādājams Latvijas normatīvajos aktos.** Kamēr grozījumi nav izdarīti, atbildētāja peļņas piedziņu var piemērot kā atprasījumu netaisnas iedzīvošanās dēļ uz Civillikuma 2391.panta pamata.

34. **Atbildētāja peļņas piedzina ir tieši pretnostatīta kaitējuma kompensācijai (zaudējumu un nemantiskā kaitējuma atlīdzībai), prasītājs var prasīt vai nu vienu, vai otru, bet ne abus līdzekļus vienā lietā.** Šāda atruna iestrādājama likumā.

Prasītājam ir uzmanīgi jāizvēlas starp kompensāciju un atbildētāja peļņas piedziņu, jo katram līdzeklim ir savas priekšrocības un trūkumi. **Atbildētāja peļņas piedzina ir labāka nekā kompensējošā atlīdzība sekojošu iemeslu dēļ:**

- 1) tas ir labs līdzeklis pret netaisnu iedzīvošanos un **efektīvi attur pārkāpēju** un citas personas no šādu pārkāpumu atkārtošanas nākotnē;
- 2) prasītājs var gūt monetāru atlīdzību arī tad, **ja viņš vispār nav cietis nekādus zaudējumus** vai pats nekad nebūtu guvis tik lielu peļņu;
- 3) šāda līdzekļa prasīšana patērē mazāk resursu no prasītāja un **pasargā prasītāja komercnoslēpumus**, jo pierādīšanas pienākums tiek pārnests uz atbildētāju.

Tomēr **atbildētāja peļņas piedzina var būt arī sliktāka nekā kompensējošā atlīdzība:**

- 1) tas nav labs līdzeklis, **kad prasītāja zaudējumi ir lielāki nekā pārkāpēja neto peļņa;**
- 2) šis līdzeklis parasti nav izdevīgs **vairāku prasītāju gadījumā**, jo maksimālā summa, ko var piedzīt no atbildētāja, ir visa viņa peļņa, bet kaitējuma kompensācijai (tai skaitā zaudējumu atlīdzībai) nav maksimālās robežas;

- 3) prasītājam ir tiesības tikai uz tādu atbildētāja peļņas daļu, kas ir radusies pārkāpuma rezultātā, un, lai to noskaidrotu, bieži vien var būt jāpatērē **lieli naudas, enerģijas un laika resursi.**

35. Lai noteiktu, cik lielu ieguldījumu atbildētāja peļņā ir devusi pārkāptā prasītāja tiesība, parasti lieto **divas pamatmetodes:**

- 1) **nosaka starpību starp to peļņu, ko atbildētājs ir guvis, pārkāpjot prasītāja tiesības, un to peļņu, ko atbildētājs būtu guvis, nepārkāpjot prasītāja tiesības;**
- 2) **nosaka, kāda proporcija atbildētāja neto peļņā attiecas uz pārkāpumu.**

36. **Pārkāpuma preču iznīcināšana un atsaukšana (un pilnīga izņemšana no tirdzniecības) ir pagaidu pienākumrīkojuma palīg līdzekļi**, kurus piemēro, lai ar galīgā pienākumrīkojuma noteikšanu īstenotais mērķis tiktu pilnībā sasniegts un pārkāpums – pilnīgi pārtraukts: ja pārkāpuma preču vairs nebūs vai to nebūs tirdzniecībā, tad atbildētājs ne tikai juridiski, bet arī faktiski vairs nevarēs turpināt pārkāpjošās darbības ar tām. Atsaukšanas gadījumā drošība ir mazāka.

Lai gan Civilprocesa likums un Piemērošanas direktīva redakcionāli dala atsaukšanu un pilnīgu izņemšanu no tirdzniecības, autore uzskata, ka šāds dalījums ir nevajadzīgs un minētās darbības uzskatāmas par vienu tiesiskās aizsardzības līdzekli.

Iznīcināt un atsaukt var ne tikai pārkāpuma preces (kontrafaktos eksemplārus), bet arī ierīces un materiālus, kas izmantoti vai paredzēti pārkāpuma preču (kontrafaktos eksemplāru) izgatavošanai, ja to īpašnieks zināja vai viņam no lietas apstākļiem vajadzēja zināt, ka šīs ierīces un materiāli lietoti vai paredzēti prettiesisku darbību veikšanai.

Latvijas likumos vēlams tieši iestrādāt Direktīvas 12.pantā atļauto atrunu, ka pēc atbildētāja lūguma preces var neiznīcināt, bet tā vietā izmaksāt prasītājam finansiālu kompensāciju, ja pārkāpējs nebija pārkāpumu izdarījis ar nodomu vai rīkojoties nolaidīgi, ja pienākumrīkojums atbildētājam radītu nesamērīgu kaitējumu un ja finansiālas kompensācijas izmaksa būtu pietiekams līdzeklis. Jāiestrādā arī obligātā TRIPS līguma prasība ņemt vērā proporcionalitāti starp pārkāpuma nopietnumu un tiesiskās aizsardzības līdzekļiem, kā arī trešo personu intereses. Arī šobrīd tiesa, piemērojot tiesību principus, var nonākt pie līdzīga rezultāta, bet labāk atrunas ietvert likumā, jo tad tās atvieglotu gan izpratni par līdzekļa piemērošanu, gan arī tiesas motivēšanas gaitu.

37. Galvenā problēma preču atsaukšanā un izņemšanā no tirdzniecības ir izpildes praktiskā neiespējamība. Atbildētājs nevar atgūt preces, ja tās vairs neatrodas pie atbildētāja, bet gan pie citām no atbildētāja neatkarīgām personām. Ja trešā persona precī iegādājusies

labticīgi, viņai nevar precīzi atņemt, vēl jo vairāk bez atbilstošas atlīdzības. Tādēļ **minētais līdzeklis ir pienācīgi izpildāms un efektīvs tikai tad, ja preces ir atbildētāja kontrolē.**

38. Tiesas sprieduma publiskošana vairāk kā jebkurš cits tiesiskās aizsardzības līdzeklis ir vērsti uz **vispārējās prevencijas mērķa īstenošanu. Sprieduma publiskošanu nedrīkst identificēt ar publicēšanu, jo publicēšana ir tikai viens no publiskošanas veidiem. Izvēloties publiskošanas veidu un apmēru, tiesai ir jāievēro saprātīguma un proporcionālītātes princips**, lai sprieduma publicēšana tāpat kā jebkurš tiesiskās aizsardzības līdzeklis būtu samērīgs ar pārkāpuma raksturu.

Civilprocesa likums paredz tikai sprieduma publiskošanu un neparedz publiskot lēmumus par pagaidu līdzekļu piemērošanu. **Publiskošana kā tiesiskās aizsardzības līdzeklis ir pamatā paredzēts prasītājam nodarītās pārestības kompensēšanai**, kas nav pagaidu lēmuma funkcija. **Tiesas nolēmumu publicēšana citiem mērķiem ir nevis pušu, bet gan valsts uzdevums.** Bez tam, sprieduma publicēšana ir spriedumā izlemjams jautājums.

39. **Pārkāpuma preču iznīcināšana un pārkāpuma preču atsaukšana ir vienīgie no intelektuālā īpašuma tiesību pārkāpumu lietās piemērojamiem galīgajiem līdzekļiem, kas pamatoti pieejami tikai intelektuālā īpašuma tiesību īpašniekiem. Pārējie galīgie līdzekļi var būt derīgi arī citu nozaru civilo tiesību aizsardzībai.**

40. **Dažādām intelektuālā īpašuma nozarēm nav nepieciešami atšķirīgi civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi, taču dažādu tiesību pārkāpumu novēršanai ir vajadzīgi dažādi tiesiskās aizsardzības līdzekļi atkarībā no konkrētās lietas apstākļiem.**

IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS

Starptautiskie līgumi

- 1948.gada 10.decembra ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. <http://www.lexilogos.com/declaration/letton.htm> (aplūkots 24.07.2008.).
- 1950.gada 04.novembra Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. *Latvijas Vēstnesis*, 13.06.1997., Nr. 143.
- 1966.gada 16.decembra ANO Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. <http://www.mkparstavis.am.gov.lv/lv/?id=25> (aplūkots 24.07.2008.).
- 1966.gada 16.decembra ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām. <http://www.mkparstavis.am.gov.lv/lv/?id=24> (aplūkots 24.07.2008.).
- 1967 Stockholm Convention Establishing the World Intellectual Property Organization. http://www.wipo.int/treaties/en/convention/trtdocs_wo029.html#P50_1504 (aplūkots 29.07.2008)

- 1980 United Nations (Vienna) Convention on Contracts for the International Sale of Goods. http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/sale_goods/1980CISG.html (aplūkots 15.01.2007.)
- 1994 Agreement on Trade-related Aspects of Intellectual Property Rights. http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e.htm (aplūkots 20.04.2004.) (Līgums par ar tirdzniecību saistītām intelektuālā īpašuma tiesībām.)

Eiropas Kopienu akti

- 1957.gada Romas līgums (Eiropas Kopienas dibināšanas līgums). *OJ C 224*, 31/08/1992.
- 1997.gada Amsterdamas līgums (kas groza Eiropas Savienības līgumu, Eiropas Kopienu dibināšanas līgumus un ar tiem saistītos aktus). *OJ C 340*, 10/11/1997.
- Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee – Follow-up to the Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. COM/2000/0789 final. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52000DC0789:EN:NOT> (aplūkots 28.07.2008.)
- Council Regulation (EC) No. 40/94 of 20 December 1993 on the Community Trade Mark, as amended by Council Regulation (EC) No. 3288 of 22 December 1994 for the Implementation of the Agreements Concluded in the Framework of the Uruguay Round. http://www.wipo.int/clea/en/text_html.jsp?lang=EN&id=1438 (aplūkots 25.04.2009.)
- Directive 2004/48/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the Enforcement of Intellectual Property Rights. *OJ L 157*, 30/04/2004 P, pp. 0045-0086. (Eiropas Parlamenta un Padomes 2004.gada 29.aprīļa Direktīva 2004/48/EK par intelektuālā īpašuma tiesību piemērošanu.)
- Eiropas Parlamenta un Padomes 2008.gada 21.maija Direktīva 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008L0052:LV:NOT> (aplūkots 08.09.2008.)
- Green Paper on Combating Counterfeiting and Piracy in the Single Market. Commission of the European Communities, Brussels, 15/10/98, COM(98)569 final. <http://www.iccwbo.org/iccegig/index.html> (aplūkots 28.07.2008.)
- Konsolidēts Eiropas Kopienas dibināšanas līgums un Nicas līgums. Rīga: Tulkošanas un terminoloģijas centrs, 2001.
- Proposal for directive on criminal measures aimed at ensuring of intellectual property rights. Brussels 12.07.2005. <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/lexUriServ/site/en/com/2005.0276en01.pdf> (aplūkots 13.08.2008.)
- The Protocol on the settlement of litigation concerning the infringement and validity of Community Patents. Protocol to the Community Patent Convention on Litigation. *OJ L 401*, 30/12/1989, pp. 0034-0044.

Latvijas Republikas likumi

- Administratīvā procesa likums: LR 25.10.2001. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 164(2551), 14.11.2001.
- Augu šķirņu aizsardzības likums: LR 02.05.2002. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 74, 17.05.2002.

- Autortiesību likums: LR 06.04.2000. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 148/150, 27.04.2000.
- Civillikums. 5.izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2007.
- Civilprocesa likums. 9.izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.
- Dizainparaugu likums: LR 28.10.2004. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 183, 17.11.2004.
- Informācijas atklātības likums: LR 29.10.1998. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 334/335(1395/1396), 06.11.1998.
- Latvijas Republikas Satversme: LR 15.02.1922. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 43, 01.07.1993. (pēdējie grozījumi ar 03.05.2007. likumu. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 79(3655), 17.05.2007.).
- Krimināllikums. 8.izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
- Kriminālprocesa likums. 4.izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.
- „Par autortiesībām un blakustiesībām”: LR 11.05.1993. likums. *Ziņotājs*. Nr. 22, 10.06.1993. (Spēkā no 1993.gada 15.maija līdz 2000.gada 10.maijam.)
- „Par preču zīmēm un ģeogrāfiskās izcelsmes norādēm”: LR 16.06.1999. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 216, 01.07.1999.
- Patentu likums: LR 15.02.2007. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 34, 27.02.2007.
- Patērētāju tiesību aizsardzības likums: LR 18.03.1999. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 104/105(1564/1565), 01.04.1999.
- Pusvadītāju izstrādājumu topogrāfiju aizsardzības likums: LR 12.03.1998. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 84, 31.03.1998.
- Tiesu izpildītāju likums: LR 24.10.2002. likums. *Latvijas Vēstnesis*. Nr. 165(2740), 13.11.2002.

Citu valstu tiesību akti

Itālija

- Il Codice della proprieta industriale. 10.02.2005. *Il Diritto industriale*. 1, 2005, pp.69-118. (Italian Intellectual Property Rights Code. *Italian Intellectual Property*, January 2005.)

Lielbritānija

- Civil Procedure Act 1997. http://www.opsi.gov.uk/acts/acts1997/ukpga_19970012_en_1 (aplūkots 04.09.2008.)
- Practice Direction [1994] 4 All ER 52, [1994] RPC 617.
- The Copyright, Designs and Patents Act 1988. <http://www.ipo.gov.uk/cdpact1988.pdf> (aplūkots 26.04.2009.).
- The Human Rights Act 1998. <http://www.hmso.gov.uk/acts/acts1998/80042--b.htm> (aplūkots 03.02.2009.).
- The Patents Act 1977. <http://www.ipo.gov.uk/patentsact1977.pdf> (aplūkots 26.04.2009.).

Vācija

- The German Copyright Law. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/UrHG.htm> (aplūkots 26.04.2009.).

Grāmatas

- Abbott Frederick, Cottier Thomas, Gurry Francis. The International Intellectual Property System. Commentary and Materials. Part Two. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 1999.
- Anġļu – latviešu vārdnīca. Trešais, papildinātais izdevums. Rīga: Jāņa sēta, 2007.
- Bently Lionel, Sherman Brad. Intellectual Property Law. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Bently Lionel, Sherman Brad. Intellectual Property Law. Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Bitāns Agris. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga: Izdevniecība AGB, 1997.
- Black's Law Dictionary. Fourth Edition. St.Paul (MN): West Publishing Co., 1969.
- Black's Law Dictionary. Sixth Edition. St.Paul (MN): West Publishing Co., 1990.
- Black's Law Dictionary. Eighth Edition. St.Paul (MN): West Publishing Co., 2004.
- Blair Roger D., Cotter Thomas F. Intellectual Property. Economic and Legal Dimensions of Rights and Remedies. Cambridge, New York, Melbourne, Madrid, Cape Town, Singapore, Sao Paulo: Cambridge University Press, 2005.
- Bolis Jānis. Mediācija. Rīga: Juridiskā koledža, 2007.
- Broka Baiba, Džohansens Stīvens. Juridiskā analīze un tekstu rakstīšana. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
- Bukovskis Vladimirs. Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933.
- Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006
- Concise International and European IP Law. TRIPS, Paris Convention, European Enforcement and Transfer of Technology. Edited by Cottier Thomas, Veron Pierre. [b.v.], Kluwer Law International, 2008.
- Copyright Infringement. Comparative Law Yearbook of International Business. Special Issue. London, The Hague, Boston: [b.a.], Kluwer Law International, 1997.
- Cornish William & Llewelyn David. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. London: Sweet & Maxwell, 2003.
- Craig Paul, Burca Grainne de. EC Law. Text, cases and materials. Oxford: Clarendon Press, 1998.
- Dervais Daniel. The TRIPS Agreement. Drafting History and Analysis. Second Edition. London: Sweet & Maxwell, 2003.
- Dinwoodie Graeme B., Hennessey William O., Perlmutter Shira. International Intellectual Property Law and Policy. Newark, San Francisco, Charlottesville: LexisNexis, 2001.
- Dobbs Dan B. Law of Remedies. Second Edition. St.Paul (MN): West Publishing Co., 1993.
- Duxbury Robert. Nutshells. Contract Law. Seventh Edition. London: Sweet & Maxwell, 2006.
- European Community Trade Mark. Commentary to the European Community Regulations. Edited by Mario Franzosi. The Hague, London, Boston: Kluwer Law Int., 1997.
- Goldstein Paul. International Copyright. Principles, Law and Practice. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- Grudulis Māris. Ievads Autortiesībās. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006.
- Hart Tina, Fazzani Linda. Intellectual Property Law. Houndmills, Basingstoke, Hampshire, London: Macmillan Press Ltd., 1997.
- Henn Harry G. Copyright Law. A Practitioner's Guide. Second Edition. USA: Practising Law Institute, 1988.

- Heuston R.F.V., Buckley R.A. Law of Torts. Twenty-first Edition. London: Sweet & Maxwell, 1996.
- Hofmans Rolands, Rotfišere Dorisa B., Trosens Artūrs. Mediācija. Mediācijas pamati teorijā un praksē. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007.
- Ilustrētā svešvārdu vārdnīca. Rīga: Izdevniecība Avots, 2005.
- Iļjanova Daiga. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, 2005.
- Intelektuālais īpašums kā kvalitatīvas attīstības avots. Latvijas Republikas Patentu valde, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, Pasaules intelektuālā īpašuma organizācija. [b.a.] Rīga: [b.i.] 2002.
- Jacob Robin, Alexander Daniel. A Guidebook to Intellectual Property. Patents, Trade Marks, Copyright and Designs. Fourth Edition. London: Sweet&Maxwell, 1993.
- Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998.
- Juridisko terminu vārdnīca. Sastādījis Birznieks Jānis. Rīga: Multineo, 2009.
- Kārklīšs Jānis. Latvijas līgumtiesību modernizācijas galvenie virzieni. Promocijas darba kopsavilkums. Rīga: [b.i.] 2006.
- Konsolidēts Eiropas Kopienas dibināšanas līgums un Nicas līgums. Rīga: Tulkošanas un terminoloģijas centrs, 2001.
- Lasok D., Bridge JW. Law and Institutions of the European Communities. London, Dublin, Edinburgh: Butterworths, 1991.
- Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: Avots, 2006.
- Latvijas Padomju Enciklopēdija. Rīga: Galvenā enciklopēdiju redakcija, 1983.
- Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Mans Īpašums, 2000.
- Lawson F.H. Remedies of English Law. Second Edition. London: Butterworths, 1980.
- Mathijsen P.S.R.F. A Guide to European Union Law. 6th edition. London: Sweet&Maxwell, 1995.
- McGregor Harvey. McGregor on Damages. Seventeenth Edition. London: Sweet & Maxwell, 2003.
- Meagher R.P., Gummow W.M., Lehane J.R.F. Equity Doctrines and Remedies. Second Edition. Sydney: Butterworths, 1984.
- Papildinājumi grāmatai „Civillprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs. Prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā.” Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
- Pikārds Roberts G., Toivonens Timo E. Autortiesību un ar tām saistīto nozaru ekonomiskais ieguldījums Latvijā. 2000. Rīga: Latvijas Republikas Kultūras ministrija, redaktors Jēkabsons Guntis [b.i.] 2005.
- Poļakovs Georgijs. Rūpnieciskā īpašuma īpašnieka tiesības. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2001.
- Raihs Norberts, Godars Kristofers, Vasiļjeva Ksenija. Izprotot Eiropas Savienības tiesības: Kopienas tiesību mērķi, principi un metodes. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
- Ramberg Jan. International Commercial Transactions. [B.v.]: ICC, Kluwer Law International, Norstedts Juridik AB, 1998.
- Rozenfelds Jānis. Intelektuālais īpašums. Rīga: Zvaigzne ABC, 2004.
- Samuel Geoffrey. Sourcebook on Obligations & Legal Remedies. Second Edition. London, Sydney: Cavendish Publishing Limited, 2000.
- Sharpe Robert J. Injunctions and Specific Performance. Toronto: Canada Law Book Limited, 1983.
- Spry I.C.F. The Principles of Equitable Remedies. Injunctions, Specific Performance and Equitable Damages. England: Sweet & Maxwell, Australia: The Law Book Company Limited, 1980.

- Torgāns Kalvis. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
- Torremans Paul. Holyoak&Torremans. Intellectual Property Law. Third Edition. London, Edinburgh: Butterworths, 2001.
- Van Dam Cees. European Tort Law. Oxford, New York: Oxford University Press, 2007.
- Vaver David. Copyright Law. Toronto: Irwin Law Inc., 2000.
- Vaver, David. Principles of Copyright. Cases and Materials. Geneva: WIPO, 2002.
- Vaver David. Some Aspects of the TRIPS: Copyright Enforcement and Dispute Settlement. Oxford: Oxford Intellectual Property Research Centre at St.Peter's College, 2000.
- Veikša Ingrīda. Kas ir autortiesības? Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”, 2007.
- Vrins Oliver, Schneider Marius. Enforcement of Intellectual Property Rights Through Border Measures. First Edition. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Wincor Richard. Literary Rights Contracts: A Handbook for Professionals. [b.v.] Harcourt Brace Janovich Publishers, 1979.
- Сергеев А.П. Право интеллектуальной Собственности в Российской Федерации. Учебник. Москва: Проспект, 1996.

Raksti

- Anderson Ross. The Draft IPR Enforcement Directive – A Threat to Competition and to Liberty. <http://www.fipr.org/copyright/draft-ipr-enforce.html> (aplūkots 20.04.2004.).
- Aplin Tanya. Commercial Confidences after the Human Rights Act. *E.I.P.R.* [2007] Vol.28, Issue 10, pp.411-419.
- Balodis Kaspars. Labas ticības princips mūsdienu Latvijas civiltiesībās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 03.12.2002., Nr. 24(257).
- Balodis Ringolds. Amerikas Savienoto Valstu Konstitūcijas Pirmā labojuma nozīme un izpratnes transformācija (II). *Likums un Tiesības*, 2006. septembris, 8.sēj., Nr. 9(85), 260.lpp.
- Bently Lionel, Cornish William. United Kingdom. In book: International Copyright Law. Volume 2. Edited by Geller Paul Edward, Nimmer Melville B. [b.v.], LexisNexis, 2003, p.UK-133.
- Bernt Hugenholtz P. Copyright and Freedom of Expression in Europe. In book: Expanding the Boundaries of Intellectual Property Innovation Policy for the Knowledge Society. Edited by Dreifuss Rochelle Cooper, Zimmerman Diane Leenher, First Hary. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.350.
- Bitāns Agris. Cik vērts ir gods un cieņa un vai mēs protam to novērtēt? 30.09.2001. http://evershedsbitans.com/public/28985.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.).
- Bitāns Agris. Gaidāms nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas pieaugums. 22.07.2006. http://evershedsbitans.com/public/28939.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.).
- Bitāns Agris. OCTA sedz nelielu daļu no nemantiskā kaitējuma. 30.08.2005. http://evershedsbitans.com/public/28943.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.).
- Bitāns Agris. Par morālā kaitējuma izpratni Latvijā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 18.09.2001., Nr. 27(220).
- Bitāns Agris. Privātuma tiesiskā aizsardzība. 30.08.2003. http://evershedsbitans.com/public/28964.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.).
- Bitāns Agris. Senāta loma Civillikuma 5.panta piemērošanā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 27.07.2004., Nr. 28(333).
- Bitāns Agris. Taisnības apziņa, nosakot kompensāciju par nemantisku aizskārumu. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 08.07.2003., Nr. 25/26(283/284).

- Bitāns Agris. Vispārīgie principi, nosakot kompensāciju par nemantisku aizskārumu. *Latvijas Vēstnesis*, 14.10.2003., Nr. 142(2907).
- Bosland Jason, Weatherall Kimberlee, Jensen Paul. Trade mark and counterfeit litigation in Australia. *I.P.Q.* [2006] Issue 4, pp.347-377.
- Briedis Edgars. Par prasības nodrošinājuma pamatu. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 22.04.2008., Nr.16(520).
- Bühler Gregor. Switzerland. Enforcing intellectual property rights. In book: Edited by Wild Joff. 2004: Building and enforcing intellectual property value. An international guide for the boardroom. Edited by Wild Joff. London: Globe White Page, 2004, p.366.
- Carson John M., Payne Susan R.M. Commentary on *Paice LLC v Toyota Motor Corp.* *E.I.P.R.* (2008) Vol. 30, Issue 3, p.N-156.
- Carson John M., Westberg Christopher B. Commentary on *eBay, Inc v MercExchange, LLC.* *E.I.P.R.* (2006) Vol. 28, Issue 8, p.N-156.
- Cornish William R. Procedures and Remedies for enforcing IPRS: The European Commission's Proposed Directive. *E.I.P.R.* (2003), 25(10), pp.447-449.
- Čakste-Rāzna Elīna, Škutāns Daimārs. Prasības nodrošinājuma bīstamā daba likumā un tiesu praksē. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 17.06.2008., Nr. 23(528).
- Čepāne Ilma. Tiesības uz taisnīgu tiesu kā personas pamattiesības. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 27.09.2005., Nr. 36(391).
- Davies Gillian. Copyright and the Public Interest. Second Edition. London: Thomson, Sweet & Maxwell, 2002.
- Dreier Thomas. Damages for Copyright Infringement in Germany. In book: Goldstein Paul. International Intellectual Property Law. Cases and Materials. New York: Foundation Press, 2001, p.258.
- Dreimanis Agris. Pagaidu aizsardzības līdzekļi administratīvajā procesā tiesā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 24.03.2009., Nr. 12(565).
- Engin-Deniz Egon. Austria. Protecting and enforcing rights. In book: Edited by Wild Joff. 2004: Building and enforcing intellectual property value. An international guide for the boardroom. Edited by Wild Joff. London: Globe White Page, 2004, p.262.
- Fernlund Anders, Leander Par, Ekvad Martin. Sweden. In book: Copyright Infringement. Comparative Law Yearbook of International Business. Special Issue. Edited by Campbell Dennis, Cotter Susan. London, The Hague, Boston: [b.a.], Kluwer Law International, 1997, p.353.
- Fry Robin. Copyright Infringement and Collective Enforcement. *E.I.P.R.*, [2002], p.516-522.
- Gailīte Velga. Mediācija kā alternatīva strīdu risināšanā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 14.11.2006., Nr. 45(448).
- Grudulis Māris. Tiesas ieskaits kā tiesību metode. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 15.02.2005., 22.02.2005., Nr. 6(361), Nr.7(362).
- Grūbe Andrejs. Par morālo kaitējumu un tā atlīdzību kriminālprocesā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 25.11.1999., Nr. 41(148).
- Huniar Kirstin. The Enforcement Directive: Its Effects on UK Law. *E.I.P.R.* (2006), Vol. 28, Issue 2, p.96.
- Joksts Osvalds. Morālais kaitējums: zaudējumu atlīdzināšana. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 26.04.2005., Nr. 15(370).
- Kalnāja-Zelča Inese. Jaunas iespējas intelektuālā īpašuma aizsardzībā. 28.07.2007. http://evershedsbitans.com/public/28885.html?doc_print=1 (aplūkots 28.07.2008.).
- Kārklīš Jānis. Vainas nozīme, nosakot civiltiesisko atbildību. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 26.04.2005., Nr. 15(370).

- Krienke Konstantin, Hajek Björn. Germany: Trade Fair Injunctions In Germany: Interim Weapon Against Product Plagiarism. 15.09.2008. <http://www.mondaq.com/article.asp?articleid=65796> (aplūkots 29.04.2009.).
- Kronis Ivars. Civiltiesisko strīdu alternatīvs risinājums. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 16.01.2007., Nr. 3(456).
- Krūmiņš Mārcis. Intelektuālā īpašuma tiesības elektroniskā vidē. Grāmatā: Informācijas un komunikāciju tiesības. I sējums. Autoru kolektīvs. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002, 210.lpp.
- Krūmiņš Mārcis. Prasības nodrošināšanas institūts intelektuālā īpašuma aizsardzības kontekstā. *Likums un Tiesības*, 2006. septembris, 8.sēj., Nr. 9(85), 272.lpp.
- Kuzmane Gunta. Vai kompensācija pienākas par jebkuru morālo kaitējumu. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 12.02.2002., Nr. 3(236).
- Ķinis Uldis. Atbildība informācijas un komunikāciju tiesībās. Grāmatā: Informācijas un komunikāciju tiesības. II sējums. Autoru kolektīvs. Rīga: Biznesa augstskola Turība, 2002, 182.lpp.
- Lazareva Ērika. Nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas problemātika. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 13.01.2009., Nr. 2(555).
- Levits Egils. Ģenerālklauzulas un iestādes (tiesas) rīcības brīvība. (I). *Likums un Tiesības*, 2003. jūnijs, 5.sēj., Nr. 6(46), 169.lpp.
- Liegl Alexander, Leupold Andreas, Bräutigam Peter. Germany. In book: Copyright Infringement. Comparative Law Yearbook of International Business. Special Issue. Edited by Campbell Dennis, Cotter Susan. London, The Hague, Boston: [b.a.], Kluwer Law International, 1997, p.167.
- Loughlan Patricia. „You Wouldn't Steal A Car...”: Intellectual Property and the Language of Theft. *E.I.P.R.* [2007] Vol.29, Issue 10, p.405.
- Matjušina Rada. Mediācijas ieviešana komercstrīdu risināšanā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 19.02.2008., Nr. 7(511).
- Mazeo Yoav, Rogers Mark. The economic significance and extent of copyright cases: an analysis of large UK firms. *I.P.Q.* [2006] Issue 4, pp.404-415.
- Neimane Kristīne. Prasības nodrošinājuma nozīme civilprocesā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 29.04.2008., Nr. 17(521).
- Ozoliņš Mārtiņš. Zaudējumu atlīdzība Latvijas civiltiesībās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 03.04.2001., Nr. 10(203).
- Papēde Magda. Direktīvu piemērošana tiesās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 13.02.2007., Nr. 7(460).
- Pētersone Zane. Civiltiesiskās aizsardzības līdzekļi autortiesību pārkāpumu lietās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 30.09.2008., Nr. 37(542).
- Pitz Johann, Hermann Gerhard. Germany. Patent enforcement practice. In book: IP Value 2004: Building and enforcing intellectual property value. An international guide for the boardroom. Edited by Wild Joff. London: Globe White Page, 2004, p.293.
- Phillips Jeremy. Editorial. *E.C.D.R.*, Issue 4, July 2005, p.v.
- Poch Peter, Bogner Anna. Austria. Unfair Competition. Remedy of publication of judgment on unfair competition on a defendant's homepage. *E.I.P.R.* (2007) Vol. 29, Issue 6, p.N-77 – N-78.
- Priest G.L., Klein B. The Selection of Disputes For Litigation. *Journal of Legal Studies*, (1984) Vol.13, p.1.
- Rone Dana. Mediācija: jēdziens un iespējas. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 14.03.2006., Nr. 11(414).
- Rozenfelds Jānis. Latvia. Intellectual Property Protection. In book: IP Value 2004: Building and enforcing intellectual property value. An international guide for the boardroom. Edited by Wild Joff. London: Globe White Page, 2004, p.327.

- Schreiber Arye. Confidence Crisis, privacy phobia: why invasion of privacy should be independently recognised in English Law. *I.P.Q.* [2006] Issue 2, pp.160-192.
- Sims Alexandra. The Public Interest Defence in Copyright Law: Myth or Reality? *E.I.P.R.* [2006] Vol.28, Issue 6, pp.335-343.
- Sinaiskis Vasilijš. Civillikuma principi un ģimenes tiesības. *Tieslietu ministrijas Vēstnesis*, 1938, Nr. 1.
- Sinaiskis Vasilijš. Taisnības princips Latvijas civiltiesībās. *Jurists*, 1937, Nr.7/8.
- Slicāne Evija. Labi tikumi un to nozīme darījumu tiesiskajās attiecībās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 19.04.2005., Nr. 14(369).
- Slicāne Evija. Labas ticības princips un tā piemērošana Latvijas civiltiesībās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 06.02.2007., Nr. 6(459).
- Sniedzīte Ginta. Tiesnešu tiesību konstitucionālais pamats. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 15.09.2009., Nr. 37(580).
- Sniedzīte Ginta. Tiesnešu tiesību konstitucionālais pamats (II). *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 29.09.2009., Nr. 39(582).
- Šatovs Ilmārs. Vai mirušas personas radniekiem jāatlīdzina morālais kaitējums. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 14.02.2006., Nr. 7(410).
- Škutāns Daimārs. Cerīgi jaunumi tiesu praksē: prasības nodrošināšana komercstrīdos. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 07.10.2008., Nr. 38(543).
- Torgāns Kalvis. Eiropas jurisprudences vērtības civiltiesībās: pārņemt vai nogaidīt. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 20.11.2007., Nr. 47(500).
- Torgāns Kalvis. Lai civilprocess kļūtu efektīvāks, tas ir jāpilnveido. Grāmatā: Torgāns Kalvis. Civiltiesību, komerciesību un civilprocesa aktualitātes. Raksti 1999.-2008. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009, 514.lpp.
- Torgāns Kalvis. Vainas vai attaisnojumu meklējumi civiltiesībās. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 31.05.2005., Nr. 20(375).
- Trosens Artūrs. Kas pamudina konfliktējošās puses izmantot mediāciju. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 24.04.2007., Nr. 17/18(470/471).
- Vaver David. Canada's Intellectual Property Framework: A Comparative Overview. *Intellectual Property Journal*, 17 I.P.J., p.179.
- Vaver David. Infringing Copyright in a Competitor's Advertising: Damages „At Large” Can Be Large Damages. *Intellectual Property Journal*, 1984-1985, Vol.1, p.187.
- Viļuma Ieva. Intelektuālais īpašums Eiropas Savienībā. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 09.08.2005, Nr. 29(384).
- Viļuma Ieva. Intelektuālā īpašuma tiesību civiltiesiskā realizācija. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 22.05.2007, Nr. 21(474).
- Višķere Ieva. Jaunākās attīstības tendences Senāta praksē. AT Senāta Administratīvo lietu departamenta nolēmumu krājuma anotācija. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 09.12.2008., Nr. 46(551).
- Voroncovs Andrejs. Kad atlīdzības apmēru nosaka tiesa. *Latvijas Vēstnesis*, pielikums „Jurista Vārds”, 17.07.2007., Nr. 29(482).
- Weingaertner Scott T., Carnaval Christopher C. US Supreme Court Rules on Permanent Injunctions in Cases of Patent Infringement *eBay v MercExchange*. *E.I.P.R.* (2006), Vol. 28, Issue 9, p.496.
- Wilson Alastair Q.C., Jones Victoria. Photographs, Privacy and Public Places. *E.I.P.R.* [2007] Vol.29, Issue 9, pp.357-361.
- Wood Diane P. Intellectual Property in the Courts: the Role of the Judge. In book: *Expanding the Boundaries of Intellectual Property Innovation Policy for the Knowledge Society*. Edited by Dreifuss Rochelle Cooper, Zimmerman Diane Leenher, First Hary. Oxford: Oxford University Press, 2001, p.433.

Konferenču materiāli

- Feldges Joachim. Right of Information. Presented at the seminar: Enforcement of Intellectual Property Rights and Litigation, 27-29 April 2010, Riga, Latvia.
- Harms Louis T.C. Enforcement of IP Rights: Part III of the TRIPS Agreement (A) Civil and Administrative Procedures and Remedies, Including Provisional Measures. Presented at: WIPO-OECS (the Organization of Eastern Caribbean States) Colloquium for the Judiciary on the Protection of Intellectual Property Rights, July 28 to 29, 2006, Roseau.
http://www.wipo.int/edocs/mdocs/lac/en/wipo_oecs_ip_ju_ros_06/wipo_oecs_ip_ju_ros_06_2.doc (aplūkots 23.07.2008.)
- Harms Louis. The Role of the Judiciary in Enforcement of Intellectual Property Rights; Intellectual Property Litigation under the Common Law System with special emphasis on the Experience in South Africa. Presented at: WIPO Advisory Committee on Enforcement, Second Session, 28-30 June 2004, Geneva, Switzerland.
http://www.wipo.int/meetings/en/doc_details.jsp?doc_id=29590 (aplūkots 23.07.2008.)
- Hečkova Zuzana. Civil Damages in Intellectual Property Rights Infringements in the EU. Presented at the seminar: Enforcement of Intellectual Property Rights and Litigation, 27-29 April 2010, Riga, Latvia.
- Itālijas Rovereto tiesas tiesneša Lukas Perilli (*Luca Perilli*) viedoklis seminārā „Patentu un preču zīmju tiesiskā aizsardzība”, Rīgā, 28.03.2008.
- Lord Hoffman’s speech „Current Trends in Intellectual Property Law: A Personal Perspective” at The International Intellectual Property Law Symposia, 24-25 June 2005, Oxford, The United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland.
- Sherwood Robert M. The Economic importance of judges. Paper read at International Judges’ Conference on Intellectual Property Law, October 1999, Washington DC, The United States of America.
- Valsts SIA „Rīgas Psihiatrijas un narkoloģijas centrs” tiesu psiholoģijas ekspertes Evijas Strikas runa seminārā „Civiltiesību diena”, Rīgā, 16.04.2009.

Latvijas Republikas tiesu prakses apkopojumi

- Tiesu prakses apkopojums „Apelācijas un kasācijas instances tiesu prakse blakus sūdzību izskatīšanā par tiesu lēmumiem”. 2006./2007.gads. Apstiprināts ar Senāta Civillietu departamenta senatoru kopsēdes 2007.gada 05.aprīļa lēmumu Nr. 1. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2006/> (aplūkots 12.09.2007.).
- Tiesu prakses apkopojums „Par tiesu praksi strīdos par tiesībām uz preču zīmi”. 2007./2008.gads. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. 11.07.2008. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> (aplūkots 21.07.2008.).
- Tiesu prakses apkopojums „Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību”. 2003./2004.gads. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. 28.04.2004. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/> (aplūkots 22.07.2008.).
- Tiesu prakses vispārinājums „Pagaidu tiesas aizsardzības līdzekļu piemērošana administratīvajā procesā tiesā”. 2008. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2008/> (aplūkots 03.04.2009.).

Tiesu prakse

Amerikas Savienotās Valstis

- *City of Milwaukee v. Activated Sludge Inc.* 69 F.2d 577 (7th Circuit, 1934), 593.
- *Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals* 509 U.S. 579 (1993).
- *eBay Inc. v. MercExchange, L.L.C.* 547 U.S. 388 (2006).
- *Sheldon v. Metro Goldwyn Pictures Corp.* 106 F.2d 45 (2d Cir. 1939) affd 309 U.S. 390 (1940).

Austrālija

- *Aristocrat Technologies Australia Pty Ltd. v. DAP Services (Kempsey) Pty Ltd. (in Liq) and Others* [2007] FCAFC 40.
- *Businessworld Computers Pty Ltd v. Australian Telecommunications Commission* (1988) 82 ALR 499.
- *Generate Group Pty Ltd v. Sea-Tech Automation Pty Ltd* [2007] NSWSC 226.
- *Norm Engineering Pty Ltd. v. Digga Australia (No. 3)* [2007] FCA 953.
- *Occupational and Medical Innovations Ltd. v. Retractable Technologies Inc.* [2007] FCA 1364.

Dienvīdāfrika

- *South African Breweries International (Finance) BV v. Laugh It Off Promotions CC* [2005] F.S.R. 30.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa

- *Fayed v. the United Kingdom.* 21.09.1990. Application no. 17101/90. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=695767&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649> (aplūkots 08.09.2008.).
- *Golder v. the United Kingdom,* Application no. 4451/70. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=695373&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649> (aplūkots 08.09.2008.).
- *Lavents pret Latviju. Latvijas Vēstnesis,* 12.02.2003. Nr. 23(2788).
- *Vereinigung Bildender Künstler v. Austria* [2007] E.C.D.R. 7.

Eiropas Savienības tiesa (pirms nosaukuma maiņas 2009.gada 01.decembrī – Eiropas Kopienu tiesa)

- *Generics BV v. Smith Cline & French Laboratories* [1997] ECR I-3929.

Francija

- *Le Serveur Administratif Sa v. Erhmann* [2005] E.C.D.R. 14.
- *Piper-Heidsieck Sa Co. v. Champagne Vranken Co.* [2007] E.T.M.R. 65.

Itālija

- *Adidas AG e Adidas Italy S.p.a. v. La Commerciale Renco S.r.l. Le Sezioni Specializzate italiane della proprietà industriale e intellettuale. Rassegna di*

- giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.145-146.
- *Agenpress S.r.l. v. Tessile di Como S.p.a. e altri*. Le Sezioni Specializzate italiane della proprieta industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.166-167.
  - *Emsibeth S.p.a. v. So.Di.Pro S.r.l.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprieta industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.397-398.
  - *Fao S.p.a. v. Industria Pistoiese Articoli Casalinghi IPAC dei Fratelli Chiti S.r.l. v. Coop. Lombardia coop. a r.l.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprieta industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.174-175.
  - *Ferri R.r.l. v. Hymach*. Le Sezioni Specializzate italiane della proprieta industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.511-512.
  - *Frimont S.p.a. v. Kastel S.r.l.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprieta industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.515-516.
  - *Hasbro Italy s.p.a. v. Foto Edizioni S.r.l. v. Print Duemila S.r.l. v. A&G Marco S.p.a. v. SMA S.p.a.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprieta industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.138-139.
  - *Hasbro Italy S.r.l. v. Foto Edizioni S.r.l.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprieta industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.159-160.
  - *Puma Ag Rudolf Dassler Sport-Puma Italia v. Calzaturificio Gianmarco Lorenzi S.r.l.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprieta industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.163-164.
  - *Puma AG Rudolf Dassler Sport v. Pittarello G.L.G. S.r.l.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprieta industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.394-395.
  - *Robuschi e C. S.p.a. v. Spurgo Service S.r.l.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprieta industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.409-410.
  - *Salvatore Ferragamo Italia S.p.a. e Ferragamo Parfums S.p.a. v. Import-export Ongaro Giorgio*. Le Sezioni Specializzate italiane della proprieta industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.192-193.
  - *Sara Lee Meats Europe B.V., Lovable Italiana S.p.a. v. Ladyberg S.p.a.* [2006] E.T.M.R. 87.
  - *Silver Gold Collection S.a.s. di Infuso Natale & C. v. Fino S.r.l. e Blu Argento S.n.c. di Gruosso Marisa e Sonia*. Le Sezioni Specializzate italiane della proprieta industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.261-263.
  - *Sistem Holz S.p.a. v. Samet Kalio Ve Madeni Esya Sanayi Ve Ticaret Anonim Sirketi*. Le Sezioni Specializzate italiane della proprieta industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.172-173.

- *Somipress S.p.a. e Somidesign S.r.l. v. L.A.P. S.r.l.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprietà industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.324-326.
- *T.G. v. Color Consulting e Pizzeghella.* Le Sezioni Specializzate italiane della proprietà industriale e intellettuale. Rassegna di giurisprudenza. Italian IP Courts Case Law Report. Anno 2004. Vol.II-III. [b.v.], De Ferrari, 2005, pp.190-191.

Izraēla

- *Sonia Danziger v. Arnold Druck* [2003] E.C.D.R. 10.

Jaunzēlande

- *Winchester International Ltd. v. Cropmark Seeds Ltd.* [2005] E.I.P.R. (2006) Vol. 28, Issue 9, pp.N-174 - N-175.

Kanāda

- *Monsanto Canada Inc. v. Schmeiser* [2004] SCC 34.
- *Snow v. Eaton Centre Ltd.* (1982), 70 C.P.R. (2d) 105.
- *The Queen v. James Lorimer & Co. Ltd.* (1984) 77 C.P.R. 2d 262.

Latvija

- Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas lietas Nr. C04195901, Nr. PAC-40/02, Nr. C04336104, Nr. C29551504, Nr. C04305305, Nr. C02061806, Nr. C02064006, Nr. C02064106, Nr. C04260806, Nr. C04292106, Nr. C04397606, Nr. C04340607, Nr. C04322308, Nr. C04248909.
- Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta lietas Nr. SKA-2/2006, SKA-388/2007, SKA-455/2007, SKA-495/2007.
- Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta lietas Nr. SKC-147, Nr. SKC-584/05, Nr. SKC-625/05, Nr. SKC-266/06.
- Cēsu rajona tiesas lieta Nr. C11046104.
- Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lietas Nr. C02061806, Nr. C02064006.
- Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas lietas Nr. CA-136-2000/2, Nr. C04148501, Nr. C04195901, Nr. C04211301, Nr. C04175902, Nr. C04220702, Nr. C04226002, Nr. C27106103, Nr. C04170203, Nr. C04193203, Nr. C04237903, Nr. C04264303, Nr. C31298703, Nr. C04301103, Nr. C04310103, Nr. C04328703, Nr. C17039804, Nr. C30055904, Nr. C29551504, Nr. C30559004, Nr. C30202405, Nr. C04288105, Nr. C04305305, Nr. C04387205, Nr. CA-1277/05, Nr. 3-12/0087/5-2006, Nr. C04260806, Nr. C04267906, Nr. C04292106, Nr. C04329406, Nr. C04335106, Nr. C04350806, Nr. C04380806, Nr. C04397606, Nr. C29170807, Nr. C04293807, Nr. C04306207, Nr. C04340607, Nr. CA-2244-07/7, Nr. C30171108, Nr. C04236608, Nr. C04255308.
- Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas lietas Nr. 1816002703, Nr. KA 04-285/06-14.
- Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas lietas Nr. K27-153/07-8, Nr. 3.12-189/7-07.
- Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas lietas Nr. 1816002703, Nr. K28-529/05-3, Nr. C3-12/276/9-07.

- Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas lietas Nr. C29283206, Nr. C29170807, Nr. K29-231/07.
- Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas lietas Nr. C30202405, Nr. C30171108.
- Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas lieta Nr. C32308402.
- Satversmes tiesas 10.01.2003. spriedums lietā Nr. 2002-17-0103 „Par likuma “Par zemes privatizāciju lauku apvidos” 12.panta otrās daļas 1. un 3.punkta un Ministru kabineta 1997.gada 20.maija noteikumu nr.187 „Kārtība, kādā izmaksājama kompensācija naudā, dzēšot par bijušo zemes īpašumu lauku apvidos piešķirtos zemes īpašuma kompensācijas sertifikātus” 3.1., 3.2.2., 3.2.3. un 3.3.apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 105.pantam”. <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=1&mid=19> (aplūkots 11.06.2008.).
- Satversmes tiesas 27.06.2003. spriedums lietā Nr. 2003-04-01 „Par Civilprocesa likuma 82.panta piektās daļas un 453.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92.pantam”. <http://www.satv.tiesa.gov.lv/?lang=1&mid=19> (aplūkots 08.09.2008.).
- Satversmes tiesas 30.03.2010. spriedums lietā Nr. 2009-85-01 „Par Civilprocesa likuma 141.panta pirmās daļas, ciktāl tā neparedz tiesības iesniegt blakus sūdzību par lēmumu, ar kuru apmierināts pieteikums par prasības nodrošināšanu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91., 92. un 105.pantam”. http://www.satv.tiesa.gov.lv/upload/spriedums_2009-85-01.htm (aplūkots 12.04.2010.).

Lielbritānija

- *American Cyanamid Co. v. Ethicon Ltd.* [1975] AC 396.
- *Anton Piller KG v. Manufacturing Processes Ltd.* [1976] Ch.55, [1976] 1 All ER 779.
- *APPS v. Weldtite Products* [2001] F.S.R. 703, 730.
- *Banks v. EMI Songs Ltd. And Others* [1996] EMLR 452.
- *Boehringer Ingelheim Ltd. v. Vetplus Ltd.* [2007] EWCA Civ 583; E.T.M.R. 67.
- *Brown v. MCasso Music Production Ltd.* [2005] EWCC 1; [2005] F.S.R. 40.
- *Brupat v. Sandford Marine Products* [1983] RPC 61.
- *Celanese International v. BP Chemicals* [1999] RPC 203.
- *Douglas v. Hello!* [2001] EMLR 199.
- *Dyson Appliances v. Hoover* [2001] RPC (27) 544.
- *EMI Ltd. v. Sarwar and Haidar* [1977] F.S.R. 146.
- *EMI Records (Ireland) Ltd., Sony BMG Music Entertainment (IRL) Ltd., Universal Music (Ireland) Ltd., Warner Music Ireland Ltd. v. Eirecom Ltd., BT Telecommunications Ireland Ltd.* [2006] E.C.D.R. 5.
- *Express Newspapers v. News* [1990] F.S.R. 359.
- *General Tire & Rubber Co. v. Firestone Tyre & Rubber Co. Ltd.* [1976] RPC 197.
- *Gerber Garment Technology Inc. v. Lectra Systems Ltd.* [1995] RPC 383, [1997] RPC 443.
- *Glaxo Plc. and Anothers v. Glaxowellcome Limited and Others* [1996] F.S.R. 388.
- *Glyn v. Weston Feature Film Co* [1916] 1 Ch. 261.
- *GMG Radio Holdings Ltd., Jazz FM Ltd., Smooth FM London Ltd. v. Tokyo Project Ltd., Mark Doyle* [2005] EWHC 2188 (Ch); [2006] E.C.D.R. 3.
- *Imutran v. Uncaigned Campaigns* [2001] EMLR 21.
- *Jarvis v. Swans Tours Ltd.* [1973] 1 QB 233 (CA).
- *Kirin-Amgen Inc. v. Transkaryotic Therapies Inc. (NO. 3)* [2005] F.S.R. 41.
- *Lock plc v. Beswick* [1989] 1 WLR 1268.
- *Ludlow Music Inc. v. Robbie Williams* [2001] F.S.R. 271; [2002] F.S.R. 868.

- *Meikle and Others v. Maufe and Others* [1941] 3 All ER 144.
- *Messenger Newspapers Group Ltd v. National Graphical Association* [1984] IRLR 397, 407.
- *Mirage Studios v. Counter-feat Clothing* [1991] F.S.R. 145, 154.
- *Miss World Ltd v. Channel Four Television Corp* [2007] EWHC 982 (Pat); [2007] E.T.M.R. 66.
- *Norwich Pharmacal v. Comr of Customs and Excise* [1974] AC 133, [1974] RPC 101.
- *Paice LLC v Toyota Motor Corp* [2007] E.I.P.R. (2008) Vol. 30, Issue 3, p.N-156.
- *Polaroid v Eastman Kodak* [1997] RPC 379.
- *Raindrop Data Systems Ltd. v. Systemics Ltd.* [1988] F.S.R. 354.
- *Rambus Inc. v. Hynix Semiconductor UK Ltd.* [2004] EWHC 2313 (Pat); [2005] F.S.R. 19.
- *Rank Film Distributors Ltd. v. Video Information Centre* [1982] AC 380; affd [1981] 2 All ER 76.
- *Redrow Homes Ltd. v. Betts Brothers plc.* [1998] UKHL 2; [1999] AC 197.
- *Retail Systems Technology Ltd. v. McGuire* [2007] E.C.D.R. 14.
- *Rookes v. Barnard* [1964] AC 1129.
- *Seager v. Copydex* [1967] RPC 349; [1969] 2 All ER 718.
- *Series 5 Software Ltd. v. Philip Clarke and Others* [1996] F.S.R. 273.
- *Shelfer v. City of London Electric Lighting Company* [1895] 1 Ch. 287.
- *Smithkline Beecham plc. & Glaxosmithkline UK Limited v. Apotex Europe Ltd. & Neolab Ltd. & Waymade Healthcare plc.* [2002] EWHC 2556.
- *Spring Form Inc. v. Toy Brokers* [2002] F.S.R. 290.
- *Tayplan Ltd. v. D&A Contracts* [2005] E.C.D.R. 20.
- *Third Chandris Shipping Corpn v. Unimarine SA* [1979] QB 645, [1979] 2 All ER 972.
- *Universal Thermosensors v. Hibben* [1992] 1 WLR 840.
- *Vernon (Pulp Products) v. Universal Pulp Containers* [1980] F.S.R. 63.
- *Warner Brothers Pictures Inc. v. Nelson* [1937] 1 KB 209.
- *Watson Laidlaw v. Potts Cassels and Williamson* (1914) 31 RPC 104.
- *Williams v. Settle* [1960] 2 All ER 806 (CA).
- *Wookey v. Wookey* [1991] 3 WLR 135.

Vācija

- *Bild-Kunst v. Focus* [2005] E.C.D.R. 6.
- *Boehringer Ingelheim Pharma KG v. Eurim-Pharm Arzneimittel GmbH* [2003] E.T.M.R. 39.

Zviedrija

- *EMI Music Publishing Scandinavia Aktiebolag v. Regatta Production Aktiebolag* [2003] E.C.D.R. 17.

Dažādi

- Cietušo atbalsta centra mājas lapa: www.cac.lv (aplūkots 12.04.2010.).

- Counterfeiting Intelligence Bureau – Overview. Home page of the International Chamber of Commerce: <http://www.icc-ccs.org/cib/overview.php> (aplūkots 28.07.2008.).
- eBay Inc. and MercExchange, L.L.C. Reach Settlement Agreement. eBay press release. San Jose, California, 28.02.2008. <http://news.ebay.com/releasedetail.cfm?ReleaseID=296670> (aplūkots 28.04.2009.).
- European Counterfeiting and Piracy Observatory's Report „Corrective Measures in Intellectual Property Rights”. http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/docs/damages_en.pdf, 2010 (aplūkots 21.06.2010.).
- European Counterfeiting and Piracy Observatory's Report „Damages in Intellectual Property Rights”. http://ec.europa.eu/internal_market/iprenforcement/docs/damages_en.pdf, 2010 (aplūkots 21.06.2010.).
- EuroTermBank terminoloģijas vārdnīca. <http://www.eurotermbank.lv> (aplūkots 13.05.2008.).
- Konceptijas projekts „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā”, 2008. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=188058> (aplūkots 05.04.2009.).
- Latvijas Republikas Ministru kabineta 18.02.2009. rīkojums Nr. 121 „Par koncepciju „Mediācijas ieviešana civiltiesisku strīdu risināšanā””. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=188058> (aplūkots 05.04.2009.).
- Latvijas Zinātņu Akadēmijas Terminoloģijas centra interneta mājas lapa. <http://www.termini.lza.lv> (aplūkots 19.09.2008.).
- Latvijas Zinātņu Akadēmijas Terminoloģijas komisijas Akadēmiskā terminu datubāze *AkadTerm*. <http://termini.lza.lv/akadterm/index.php> (aplūkots 11.06.2008.).
- Tiesību aktu tulkošanas rokasgrāmata. Rīga: Tulkošanas un terminoloģijas centrs, 2006, 74.lpp. <http://www.ttc.lv/files/lv-rokasgraamata.pdf> (aplūkots 04.09.2008.).
- Tiesu iekārtas attīstības pamatnostādnes 2009. – 2015. gadam. <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40115639> (aplūkots 05.04.2009.).
- The Law Commission Report 247 „Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages”, published 16.12.1997., (UK), <http://www.lawcom.gov.uk/741.htm> (aplūkots 05.05.2004.).
- Tulkošanas un terminoloģijas centra Apkopotā terminu datubāze. <http://completedb.ttc.lv> (aplūkots 14.05.2008.).